

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR'IN
ROMANLARINDA KADIN-ERKEK İLİŞKİSİ

Pelin Dimdik
2502090011

Tez Danışmanı

YRD. DOÇ. DR. NURİ SAĞLAM

İSTANBUL 2014

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
1982 ENSTİTÜSÜ

DOKTORA

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Pelin DİMDİK Numarası : 2502090011

Anabilim/Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Danışman Öğretim Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Nuri
Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı SAĞLAM

Tez Savunma Tarihi : 13.01.2014 Tez Savunma Saati : 15.00

Tez Başlığı : Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Kadın-Erkek İlişkisi

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Mehmet TEKİN		Kabul
2- Doç. Dr. Ali Şükrü ÇORUK		Kabul
3- Yrd. Doç. Dr. Nuri SAĞLAM		Kabul
4- Yrd. Doç. Dr. Ali YILDIZ		Kabul
5- Yrd. Doç. Dr. Mehmet SAMSAKÇI		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Doç. Dr. Abdülkadir EMEKSİZ		
2- Yrd. Doç. Dr. Turgay ANAR		

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR'IN ROMANLARINDA KADIN- ERKEK İLİŞKİSİ

PELİN DİMDİK

ÖZ

İlk romanı 1888 yılında tefrika edilen Hüseyin Rahmi Gürpınar, Cumhuriyet öncesi ve sonrası olmak üzere uzunca bir periyod müddetinde 41 adet roman kaleme almıştır. İyi bir gözlemci olan yazar, konularını gerçek hayattan aldığı romanlarıyla gelecek nesillere incelenmeye değer sosyolojik bir malzeme bırakmış olur. Toplumsal konularda halk tabakasının umumî görüşünden ayrı bir çizgide yer alan Gürpınar, yerli hayatı aksettiren yapıtlarında, halkın sefaletini, cehaletini, görgü kurallarına aykırı tavırlarını, inanç sistemindeki yozlaşmayı ve kadın-erkek ilişkilerindeki toplumsal çürümüşlüğü başarılı bir şekilde gözler önüne sermiştir. Hüseyin Rahmi'nin romanlarındaki kadın-erkek ilişkilerinin tarihî, toplumsal, kültürel içeriği ile yazarın ve roman kahramanlarının bu konuya ilişkin görüşlerini tespit ederek elde edilen bulguları sosyolojik ve psikolojik bağlamda bir değerlendirmeye tâbi tutup yorumlamak bu tezin amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk romanı, Popüler roman, İnsan psikolojisi, Çok eşlilik, Akraba evlilikleri, Kadın-erkek eşitliği, Yaşlı erkekler, Evli erkekler, Yetişkin erkekler, Erkekler, Kadınlar, Genital hastalıklar

MAN AND WOMAN RELATIONS IN HÜSEYİN RAHİMİ GÜRPINAR'S NOVELS

PELİN DİMDİK

ABSTRACT

Hüseyin Rahmin Gürpınar, whose first novel was serialized in 1888, wrote 41 novels in a long time being before and after Republican period. The writer being a good observer, left a worth-researching sociological material for the coming generations with his novels which are about real life. Gürpınar, who is on a different line from the general opinion of the populace on the social issues; revealed misery, attitudes being against propriety and ignorance of the people; corruption of the belief system and social decayedness of the women-men relations successfully in his works reflecting local life. Interpreting and evaluating the historical, social and cultural content of women-men relations in the novels of Hüseyin Rahmi Gürpınar in a sociological and psychological context by determining the writer's and novel characters' opinions related with this issue is the purpose of this thesis.

Key Words: Turkish novel, Popular novel, Human psychology, Polygamy, Marriages among relatives, Gender equality, Aged mans, Married man, Adult men, Men, Women, Genital diseases

ÖN SÖZ

İnsanlık tarihi boyunca toplumsal hayatın en önemli meselelerinden birini oluşturan kadın-erkek ilişkileri meselesi geçerliliğini günümüzde de sürdürmektedir. Çünkü sosyal bir çevrede yaşayan insan, karşı cinsi ile devamlı olarak etkileşim içerisinde. Bu ilişkiler toplumu şekillendiren kültürel normlar meydana getirir. Şüphesiz her toplumun değer sistemi ve ilişki biçimleri birbirinden farklıdır. Ancak insan toplulukları arasında dış kültürlerle etkileşim, sosyal olaylar ve ekonomik faktörlere bağlı olarak zamanla ilişkiler bazında benzer değişimler de yaşanmaktadır. Bu yönüyle evrensel bir problem olarak karşımıza çıkan kadın-erkek ilişkileri olgusu pek çok bilim dalı için araştırma konusu olmuş, köklü ve karmaşık bir meseledir. Burada bizi ilgilendiren nokta meselenin Türk-Osmanlı toplumunda nasıl bir gelişim seyri izlediği ve bu sürecin incelediğimiz romanlara ne şekilde yansıdığıdır.

Edebiyat metinleri, toplumu oluşturan bireylerin duygu dünyası ve hayatlarına dair birtakım ipuçları veren sanatsal yapıtlardır. Sanat yapıtının üreticisi her şeyden önce bir birey olduğuna göre, onu içinde yaşadığı toplumun şartlarından bağımsız düşünmek pek de mümkün değildir. Bu nedenle bir edebiyat yapıtını incelemek meydana getirildiği çağın genel görünümünü anlamak bakımından faydalıdır. Bu düşünce kuşkusuz realist veya natüralist olma iddiası taşıyan metinler için genelgeçer bir kabuldür. Biz de buradan hareketle çalışmamızda, sözünü ettiğimiz akımlar doğrultusunda eserler vermeye çalışan Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanları çerçevesinde Osmanlı'dan Cumhuriyet'e kadın-erkek ilişkileri sorunsalını dört bölüm halinde inceledik.

Birinci bölümde İslamiyet öncesi ve sonrası Türk toplumunda kadın-erkek ilişkilerini sosyolojik bağlamıyla ele aldık ve bu ilişkilerin erkek egemen bir bakış açısıyla biçimlendirildiğini tespit ettik.

İkinci bölümde Hüseyin Rahmi'nin romanlarında kadın-erkek ilişkileri meselesini detaylı bir biçimde inceleyerek eserlerden elde ettiğimiz malzemeyi psikolojik ve sosyolojik bakımlardan bir değerlendirmeye tâbi tuttuk.

Üçüncü bölümde roman kahramanlarının kadın-erkek ilişkileri hakkındaki görüşlerine yer vererek geleneksel ataerkil zihniyet ile eşitlikçi modern anlayışın çatıştığı noktaları belirledik.

Dördüncü bölümde Gürpınar'ın romanlarında kadın-erkek ilişkilerine dair yaptığı yorumlardan hareketle konu hakkında yazarın hangi görüşleri benimsediğini tespit etmeye çalıştık.

Sonuç bölümündeysen Hüseyin Rahmi'nin romanlarındaki kadın-erkek ilişkilerinde görülen çarpıklıkların sebep-sonuç bağlamında genel bir değerlendirmesini yaptık.

Maddî ve manevî desteklerini hiçbir zaman üzerimden eksik etmeyen ve hayatımın her anında bana sabırla katlanan annem ve babama, çalışmam süresince benden yardımlarını esirgemeyip bilgileri ve anlayışlarıyla bana destek veren değerli hocalarım Doç. Dr. Abdulkadir Emeksiz'e, Yrd. Doç. Dr. Ali Yıldız'a, Doç. Dr. Ali Şükrü Çoruk'a, bana değerli zamanını ayıran ve aktardığı bilgilerle ufkumu genişletip tezimin her aşamasında bana yol gösteren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Nuri Sağlam'a teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: İSLAMİYET ÖNCESİ VE SONRASI TÜRK TOPLUMUNDA KADIN- ERKEK İLİŞKİLERİ.....	3
2. BÖLÜM: HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR’IN ROMANLARINDA KADIN-ERKEK İLİŞKİSİ	21
2.1. Aşk.....	23
2.1.1. Yaşlı Kadın-Genç Erkek Beraberliği	34
2.2. Evlilik	36
2.2.1. Genç Kadın-Yaşlı Erkek Evliliği	87
2.2.2. Yaşlı Kadın-Genç Erkek Evliliği	95
2.3. Flört.....	96
2.4. Nişanlılık	108
2.5. Aldatma.....	110
2.6. Kıskançlık	148
2.7. İntihar	156
2.8. Aracı Kadınlar ve Aracı Kurumlar.....	161
2.9. Talâk-ı Selase.....	163
2.10. Çok Eşlilik.....	163
2.11. Odalık.....	167

2.12. Cinsellik	170
2.13. Seveda Ortaklığı.....	176
2.14. Metreslik	179
2.15. Boşanma.....	187
2.16. Ayrılma	192
2.17. Terk Edilme	197
2.18. Reddedilme	201
2.19. Bağışlama ve Barışma.....	205
2.20. Güven	209
2.21. İntikam.....	210
2.22. Takip	216
2.23. Şüphe.....	219
2.24. İnkâr.....	232
2.25. Sitem.....	235
2.26. Kaçma	237
2.27. Düello	240
2.28. Şiddet.....	242
2.29. Düzenbazlık	245
2.30. Yalan	253
2.31. İftira	260
2.32. Kandırma.....	262
2.33. Pişmanlık	268
2.34. Fedakârlık.....	273
2.35. Kadın-Erkek İlişkileriyle İlgili Psikolojik Sorunlar	276
2.36. Zührevi Hastalıklar	288
2.37. Fuhuş.....	289
2.38. Taciz	303

2.39. Tecavüz	313
2.40. Röntgencilik.....	315
2.41. Mahalle Halkının Kadın-Erkek İlişkilerine Bakışı.....	316
2.42. Kadın-Erkek İlişkilerinin Mekâna Yansıması	318
2.43. Dedikodu.....	320
2.44. Anne-Oğul İlişkisi	327
2.45. Baba-Kız İlişkisi.....	338
2.46. Erkek Kardeş-Kız Kardeş İlişkisi	345
2.47. Kız Çocuk-Dede İlişkisi	350
2.48. Kayınvalide- Damat İlişkisi.....	351
2.49. Kadın-Erkek İlişkileri Üzerine Batıl İnançlar	354
3. BÖLÜM: HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR'IN ROMAN KAHRAMANLARININ KADIN-ERKEK İLİŞKİLERİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ	361
3.1. Çok Eşlilik.....	361
3.2. Kadının Vazifesi	365
3.3. Evlilik	367
3.4. Tesettür	373
3.5. Mektuplaşma	374
3.6. Kadın-Erkek Eşitsizliği	376
3.7. Genç Kız-Yaşlı Erkek İlişkisi.....	384
3.8. Cinsellik	385
3.9. Fuhuş.....	393
3.10. Serbest Aşk	398
3.11. Çapkınlık	400
3.12. Süslenme	401
2.13. Aldatma.....	404
3.14. Aşk Cinayetleri.....	407

3.15. Kadına Saygı.....	410
4. BÖLÜM: HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR’IN ROMANLARINDA KADIN-ERKEK İLİŞKİLERİNE DAİR ANLATICI OLARAK YAZARIN KENDİ GÖRÜŞLERİ	412
4.1. Aşk.....	412
4.2. Evlilik	414
4.3. Çok Eşlilik.....	417
4.4. Aldatma.....	418
4.5. Cinsellik	420
4.6. Fuhuş.....	421
4.7. Metreslik	423
4.8. Kadın-Erkek Eşitliği.....	424
4.9. Süslenme	424
SONUÇ	427
KAYNAKÇA.....	434
1. İncelediğimiz Romanlar	434
2. Yararlandığımız Kaynaklar.....	439
ÖZGEÇMİŞ.....	476

KISALTMALAR

A. e	:	Aynı eser
a.e.g.	:	Adı geçen eser
Bkz.	:	Bakınız
bs.	:	Basım
C.	:	Cilt
ÇTTAD:		Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Çev.	:	Çeviren
Ed.	:	Editör
Haz.	:	Hazırlayan
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
No	:	Numara
s.	:	Sayfa
t. y.	:	Basım tarihi yok
v.d	:	Ve diğerleri

GİRİŞ

Her dönem güncelliğini koruyan ve irdelendikçe farklı yönleriyle karşımıza çıkan kadın-erkek ilişkilerindeki en temel sorunun iktidar ve otorite meselesi olduğu görülmektedir. Devlet, toplum, aile, örf, âdet, din gibi soyut ve somut otorite göstergeleri bireylere sorgusuz itaat kavramını baskıcı uygulamalarla dayatmış ve böylece kendi otoritelerini sağlamlaştırma yoluna gitmişlerdir. Bu bağlamda toplumsal hayatı şekillendirmek isteyen iktidar odakları her zaman erkeği merkeze alan temel söylemler geliştirmişlerdir. Dolayısıyla geleneksel kadın-erkek ilişkileri konusu tek bir cinse –kadına- ve onun bedenine uygulanan tahakküm üzerinden inşa edilmiş bir mahiyet taşır. Mutlak hâkimiyete sahip olmak ötekini kontrol etmek, kısıtlamak, hayatî gereksinimlerden yoksun bırakmak ve tüm dogmalardan arınıp bağımsızca düşünmesini engellemekle mümkündür. Ayıp, günah, namus, iffet gibi kavramların zorlayıcı tesiriyle sürekli olarak aşağılanan, kınanan ve cezalandırılan, böylece de değersizleştirilen kadın toplumsal düzlemde ikinci sınıf bir vatandaş olarak yaşamını devam ettirir. Söz konusu erkek olduğunda sayılan tüm mefhumlar küçük düşürücü bir yaptırım olmaktan çıkar yahut hafifleştirilmiş ve olabildiğince törpülenmiş haliyle âdeta hoşgörü boyutuna taşınır.

Osmanlı toplumunda kadın yabancı bir erkekle konuşamaz, bedenini daima başkalarının gözünden saklaması gerekir. Bu nedenle evlilikler görücü usulü ile gerçekleşir. Kadının doğuştan getirmiş olduğu duygusal ve bedensel ihtiyaçlarını evlilik dışı yollardan karşılamasına izin verilmez, ancak erkek için böyle bir sınırlama yoktur. Kadın, eve kapatılması, denetlenmesi gereken, kendi başına hareket etmesine onay verilmeyen yalnız anne olmak vasfıyla onurlandırılmış bir varlıktır. Halbuki erkek ekonomik bakımdan güçlü olduğu için evin reisi konumundadır. Durum böyle olunca kadına verilmeyen pek çok hak erkeğin tekeline geçer. Kadın metrestir, odalıktır, cariyedir bu şekilde erkeğin şehvi arzularına hizmet eder. Ailede babasına, evlendiğindeyse kocasına her bakımdan bağımlı kılınmış, daima boyun eğmesi istenmiştir. Eğitimine önem verilmemiş ve dolayısıyla çalışıp para kazanması

için gerekli imkânlar sağlanmamıştır. Ekonomik özgürlüğünü elde edemediğinden erkeğe muhtaç bırakılmıştır.

Geleneksel toplumda aile ilişkileri içerisinde ebeveynler ve onların yokluğunda diğer aile büyüklerinin hâkimiyeti vardır. Anti-demokratik bir yapılanmanın mevcut olduğu bu kurumda gençler, kız ya da erkek ayrımı olmaksızın büyüklerin isteklerini yerine getirmek mecburiyetindedirler. Onların seçtikleri kişiyle evlenirler, ebeveynlerini model alırlar ve kurdukları yeni ailede rollerini de bu doğrultuda belirlerler.

Ailede ebeveynlerle birlikte erkek kardeş de kız kardeşi üzerinde baskı kurmaya çalışır. Onun yaşamını büyük ölçüde denetler. Erkek çocuk yaşça küçük olsa bile kendisini kız kardeşinden sorumlu hisseder. Bu durum patriarkal yapının erkek çocuğuna yüklediği üstün ve güçlü olma bilincinden kaynaklanmaktadır. Buna göre kız çocuklar bir erkek tarafından kontrol edilmesi ve yönlendirilmesi gereken asla kendi başlarına var olmaları mümkün olmayan kişilikçe ve ruhsal bakımdan zayıf kişilerdir.

Kadın-erkek ilişkileri yeniden yapılandırılmadan önce yani modern öncesi dönemde ataerkil yapısıyla sürüp giderken eşitlik, özgürlük gibi kavramların tartışılabilmesiyle birlikte otoritesi büyük ölçüde azaltılmış bir erkek egemenliğine doğru ivme kazanmaya başlar. İnsan toplulukları geleneksellikten uzaklaşma mücadelesi içine girdikleri andan itibaren ilişkiler konusunda bir ilerleme kaydedilir. Durum tüm diğer toplumlarda olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu için de böyledir. İmparatorluğun çöküşüyle birlikte geleneksel yapıya duyulan güven azalmış ve yerine nispeten daha eşitlikçi olan yeni bir model getirilmeye çalışılmıştır. Bunda Batılı düşünce akımlarının tesiri yadsınamaz.

Tanzimat ile başlayan ve Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen atılımlar sayesinde pozitif yönde şekillenen sosyal ilişkilere hukuksal platformda yapılan düzenlemelerle yasal bir dayanak oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak tüm bunlara rağmen ananevi yapı tamamen ortadan kalkmaz. Eski anlayışı devam ettirmeye çabalayan bir kesim günümüz Türkiye'sinde bile varlığını sürdürmektedir. Örneğin görücü usulü evlilikler henüz ortadan kalkmamıştır. Yasal olmamasına rağmen imam nikâhı adı verilen bir

uygulamayla evlenme ya da birden fazla eş alma söz konusudur. Törelere belirlediği namus taassubu yüzünden şiddet gören hatta öldürülen kadınlara dair haberlere medyada sıklıkla rastlanmaktadır.

Hüseyin Rahmi Gürpınar, Osmanlı'nın çöküş yıllarından Cumhuriyet'e kadar gelen süreçte kadın-erkek ilişkileri sorunsalını romanlarında, burada ifade ettiğimiz bağlamlarda ele almış ve ayrıntılı bir şekilde gözler önüne sermiştir. Dolayısıyla tezimizde bu meseleyi sebep ve sonuçlarını da göz önünde bulundurarak bütün açılımlarıyla tespit etmeye çalıştık.

1. BÖLÜM: İSLAMİYET ÖNCESİ VE SONRASI TÜRK TOPLUMUNDA KADIN-ERKEK İLİŞKİLERİ

İslamiyet'ten önceki Türk toplum yapısında kadın ile erkeğin neredeyse eşit haklara sahip olduğu görüşü konu ile alakalı olarak yapılan çalışmalarda ortak bir kanaat şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu kanaat kadının toplumdaki siyasi, sosyal ve kültürel konumu ile erkeğinkinin mukayesesinden doğmuştur. Bu dönemde, erkeklerin avcılık ve savaşta kullandıkları alet ve vasıtaları kullanabilen kadınların, prestij bakımından yüksek değerler atfedilmiş varlıklar olarak kabul gördüğü düşünülmektedir.¹ Göçebe kültüre özgü nitelikler olarak kadın ve erkeğin ekonomik sahada da ortak hareket ettiği ve münasebetlerin şartlar gereği birebir temas düzeyinde şekillendiği görülür. Ancak zaman içerisinde ekonomik sistemdeki değişiklikler ve kültürel etkilenmeler cinsiyetler arası paralel denge ivmesinin standartlarında bir sapmaya neden olmuş ve inisiyatifin erkek bazında hüküm sürdüğü bir düzene geçişin aşamaları olarak vücut bulmuştur.²

Eski Türklerde iç güveylik ve iç gelinlik yoktur. Evlenecek olan çiftler mallarını birleştirerek ailelerinden ayrı bir ev açmaktadırlar.³ Evlilik müessesesinde “dışarıdan evlenme” ve monogami usulü esas kabul edilmiş ve aile hayatı da bu doğrultuda biçimlendirilmiştir.⁴ Nispeten demokratik bir aile yapılanmasının mevcut olduğu bu sistem içerisinde karşılıklı saygı, sevgi ve şefkat kültürünün benimsendiği

¹Gülen Özdemir, “Türk Kadınının Toplumsal Konumunun Gelişim Süreci”, **Sosyal Bilimler Metinleri**, Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayını, 2009, s. 5-19.

²Atiye Kalkan, “Avrupa Birliği Türkiye’de Kadın-Erkek Eşitsizliğinin Sosyolojik Kökenleri ve Politik Etkileri”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı Avrupa Birliği Programı, 2007, s. 168-169.

³ Ziya Gökalp, Türk Ailesi, Haz. Yusuf. Çotuksöken, **Kitaplar 1**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2007, s. 495.

⁴ Vahap Sağ, “Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kadını ve Atatürk”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. 2, No: 1, s. 9-23.

söylenbilir.⁵ Dede Korkut Hikâyeleri'nde gerçekte mitolojik bir motif olmasına rağmen Rus tarihçi Barthold, çocuğu olmadığı için 'kara otağ'da ağırlanan Dirse Han'ın suçu eşine yüklemeyerek 'Senden midir, benden midir?' şeklinde ona söylenmesine oldukça şaşırmıştır. Çünkü o devirde doğuda da batıda da kadına karşı bu şekilde bir hürmet görülmemektedir.⁶ Göçebe bir yaşam tarzı süren Türkler, aile ve toplum düzeninde huzur ve refahın sağlanmasını sağlayan bu değerler sistemini uzun yıllar koruyabilmiştir.

Milletlerin karakteristik özelliklerinin toplumsal hayata aksettiğini göz önüne alırsak, Türkler arasında cüzi uygulamalarına rağmen, çok eşliliğin neden yaygınlaşmamış olduğunu belki daha kolay anlayabiliriz. Nitekim Ziya Gökalp İslamiyet'ten önceki Türk ailesinin özgürlükçü ve eşitlikçi bir niteliği olduğunu belirterek onun modern Avrupa ailesinin kaynağı olan "pederî aile" sistemine göre teşekkül etmiş olduğunu vurgular. "Pederî aile" modelinin "pederşâhî aile" ile karıştırılmaması gerektiğini söyleyen yazar, bu tür ailelerde kadınların da geniş haklara sahip olmaları bakımından eşleriyle neredeyse her anlamda eşit kabul edildiklerini belirtir. Aynı zamanda çocuklar da "pederşâhî" ailedeki gibi baba otoritesine tâbi değildir.⁷ Fakat bütün bu tespitler toplumsal tarih kategorisine girdiği için eski Türklerde tek eşli, anaerkil, demokratik ve çekirdek bir aile anlayışının bulunduğu görüşünün "tarihsel gerçeği yansıtmaktan ziyade modern dönemin geçmişe projekte edilmiş romantik ve fantastik bir ütopyası olarak" gören yazarlar da mevcuttur.⁸ Nitekim "erkekler ve kadınlar tarihi yaparlar ama bu olayın süreci içinde hakiki bir yapıcı ya da özne yoktur; erkekler ve kadınlar tarafından yapılmış olsa da tarih, yapılışı ya da yarı-oluş süreci içinde hiçbir zaman şeffaf olmamıştır, her zaman da belirsiz olacaktır."⁹

İnsan toplulukları tabiatları gereği sınıfsal farklılıklarla donatılmış insan kümelerinden oluşmaktadır. Bu sınıfsal düzen içerisinde iktidarı elinde bulunduran tabaka kural koyucudur. Kural koyucular değiştiğinde, kurallar da değişir. Hiçbir sistem tıpkı bir saat gibi mekanik bir şekilde işlemez. Bu bakımdan standart tipten

⁵Kadri Süreyya Özdener, "İslam Öncesi Türklerde Kadının İctimai Yeri", **Sosyoloji Konferansları**, No: 22, 1988, s. 226.

⁶Bahattin Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, C. 7, 1991, s. 233.

⁷Gökalp, **a.e.g.**, s. 493-494.

⁸Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, **Aile Sosyolojisi**, 2.bs., İstanbul, Açılımkitap, 2011, s. 99.

⁹Kojin Karatani, **Metafor Olarak Mimari**, İstanbul, Metis Yayınları, 2010, s. 119.

sapmalar, mevcut olan bütün sistemlerde gözlemlenmiştir. Standarttan sapmalar çoğaldığında sistem değişir, çöker ya da hastalıklı bir yapı arz eder. Bu ise öncelikle kadın-erkek ilişkilerini ve aile yapısını etkiler. Bununla beraber “kız kardeş veya kızıyla evlenmeyi yasaklayan kurallar, onları başkasına vermeyi ve dolayısıyla da başkalarının annesi, kız kardeşi veya kızı ile evlenmeyi mecburi kılar ve kadınla erkek birlikteliğini bir sosyal iletişim haline getirir. Yasaklamanın ve müsaadenin sertlik ve esneklik dereceleri elbette toplumdan topluma değişir. Fakat yine de değişmeyen bir tutumlar sistemi vardır.”¹⁰

İslamiyet öncesi Türkler anaerkil midir, yoksa ataerkil midir? sorusunun cevabına gelince: Yapılan incelemelerden edinilen kanaate göre, kadının aile reisi olduğu anaerkil aile temeline dayanan kültürlerde bile, kadın tam manasıyla egemen olmamıştır. Çünkü anaerkil sistemde yönetim aslında kadının elinde gibi görülüyor olmasına rağmen esasında hâkimiyet erkek akrabalaradadır. Bu tip uygarlıklarda otorite özellikle kadının en büyük erkek kardeşinin üzerindedir. Dolayısıyla bu tarz aile anlayışına, “dayı erki” demek daha doğru olur. Böyle bir modele dayalı olarak inşa edilen aileler arasında evlilik gerçekleştiğinde kadın kendi ailesinin içinde kalır; kocası da gelip eşinin ailesine katılır.¹¹

Akıllı bir tür olan insanın doğasında kendisini baskılayan şartları alt etme hırısı ve gücü vardır. Bu, tabiatı gereği ona bahşedilmiş en güzel niteliklerden biridir. Güç, insan ilişkilerinde de bir denge unsurudur. Zihinsel güç, fiziksel güç, ekonomik güç, metafizik güç, statüsel güç bir karşı koyuş, baskılayış ve varoluş silahı olarak anlam kazanır. Tabiat onu bahşederken kadın-erkek ayrımı yapmıyor görülmektedir. Bunun en güzel kanıtı Eski Türklerde kadının, devlet yönetiminde ve kamusal alanda da söz sahibi olmasıdır. Bu sosyal statü içerisinde “Türk kadını, kimi zaman hâkim, kimi zaman komutan, kimi zaman da bizzat devlet başkanı, hatta bazen Türk ülkesi ve Türk Milleti için savaşan rütbesiz bir askerdir.”¹²

Tarih sahnesinden pek çok Türk devleti gelmiş geçmiş ve bu süreç içerisinde sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamda değişimler yaşanmıştır. Elbette bu değişimlerin

¹⁰ Claude Levi-Strauss, **Mit ve Anlam**, Çev. Gökhan Yavuz, İstanbul İthaki Yayınları, 2013, s. 4.

¹¹ Hüseyin Öztürk, **Modern Eğitim Sosyolojisi**, İstanbul, Büyük Dağıtım Yayınevi, 1978, s. 57.

¹² Özden, **a.e.g.**, s.234.

olumlu ya da olumsuz birtakım getirileri olacaktır. Değişimin olumsuz faktörleri arasında niteleyebileceğimiz önemli bir nokta kadın-erkek ilişkilerinde kendini göstermiş ve zaman içerisinde kültürel platformda çöküşün nedenlerinden birini teşkil etmiştir. Osmanlı'nın kuruluş devresinde kadının siyasi, sosyal ve kültürel pozisyon ve misyonu daha önce ifade ettiğimiz yaşayış biçimiyle kısmen aynı düzlemde kesişirken, ilerleyen süreçte Arap, İran, Bizans kültürel etkileri ile dini, coğrafi ve ekonomik faktörler, kadın erkek münasebetinin dengesini erkeklerin lehine olarak bozmuştur. Bunda İslamiyet'in kabulünün ve İslamî epistemolojide kadına bakışın önemli bir fonksiyonu olduğu söylenebilir. Çünkü Kur'an'da anlatılan Adem kıssasının rivayet yoğunluklu tefsirlerde yorumlanması akıl ve mantıkla asla bağdaştırılamayacak boyutlara ulaşmış ve kadın cinsi aşağıda görüldüğü üzere çok ağır ithamlarla aşağılanmıştır:

“Havva ve ondan türeyen tüm kız çocukları kıyamete kadar şu on beş nakısaya mahkum edildi: 1. Hayız görmek. Rivayete göre Havva cennetteki ağacın meyvesini koparınca ağaç kanadı. Bunun üzerine Allah, ‘şu ağacı kanattığın gibi sen de her ayın muayyen günlerinde kana!’ diye beddua etti. 2. Hamilelik meşakkati. 3. Düşük ve sancılı doğum yapmak. 4. Din noksanlığı. 5. Akıl noksanlığı. 6. Mirastan erkeğin aldığı payın yarısını almak. 7. İddet beklemek. 8. Erkeklerle marabalık etmek. 9. Boşanma hakkından yoksun olmak. 10. Cihattan mahrum kalmak. 11. Peygamber olamamak. 12. Devlet başkanlığı ve yargıçlık görevine atanmamak. 13. Tek başına yolculuk yapma iznine sahip olmamak. 14. Cuma namazı kılmamak. 15. Selam verilmeye değer bir varlık olarak görülmemek.”¹³

Osmanlı'da kadın erkek ilişkilerini ele alırken konunun toplumsal ve kültürel dinamikler tarafından ne şekilde biçimlendirildiğinin izahını yapmak için öncelikle sosyal yapı içindeki unsurların bütününe karışmış olarak potansiyeli elinde bulunduran erkin, cemiyet ve aile içerisindeki konumlandırılışına bakmak yerinde olacaktır.

Osmanlı'da kadın, kültürel ve toplumsal beklentilerin kendisine biçtiği rol çerçevesinde, aile bireylerine ve evine bakmakla yükümlü olduğu farz edilerek arka

¹³ Mustafa Öztürk, **Kıssaların Dili**, 3.bs., Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2012, s. 139-140. [Bu alıntı, kullandığımız kaynakta yazar tarafından Ebû İshak Sa'lebi'nin Arâisü'l-Mecâlis, (Kahire 1320) adlı eserinden nakledilmiştir.]

palanda bırakılmıştır. Toplumsal yaşantıda ve kamusal sahadaki etkinliği giderek azalan kadının sosyalleşmesine dair olay ve hareketler dizisi ise Tanzimat'ın beraberinde getirmiş olduğu düşünce akımlarının tesiriyle başlar.

İlişkilerin ve rollerin erkekler tarafından tanımlandığı Osmanlı gibi ataerkil toplumlarda, kadının ikinci plana itilmesinin bir diğer nedeni de eğitim eksikliğidir. Çünkü eğitilmiş kadınlar, çoğunlukla kendi hak ve özgürlüklerinin bilincindedirler. Doğruyu yanlıştan ayırt edebilme becerileri büyük oranda geliştiği için sosyal yapı içindeki statü kimliğinin ayırım gözetmeksizin erkeklerle eşit şartlarda konumlandırılmadığının farkına varmaları muhtemeldir. Böyle bir durum elbette erkek egosunun kıvancını zedelemesi bakımından maskülen bilinçte istenilmeyenler kategorisinde yer alacaktır. Geleneksel patriarkal görüş Osmanlı'da kadın eğitiminin ihmal edilmesine sebebiyet vererek onların potansiyellerine tam olarak ulaşmalarını engellemiştir. Erkek hakimiyetinin kabulünün toplumsal bir norm haline geldiği Osmanlı'da kadınlar, ataerkilliğe dayanan bir hukuk sistemine güvenmek zorunda bırakılmıştır.

Tanzimat yılları, istenen davranış kalıplarının aşılınması bakımından kadının eğitim düzeyinin yükseltilmesi, toplumsal tabakalaşma içerisindeki sosyal eşitsizliklerden kaynaklanan aşağı düzeydeki konumunun işlevsel bakımdan uygun seviyelere çekilmesi ve ekonomik yaşama katılımının sağlanmasına yönelik yeni bir yapılanma zincirinin zihinlerdeki ilk hamlesini başlatır. Böylece kadın adına girilen bir mücadele erkek eliyle başlatılmış olur.¹⁴

Osmanlı aydınları, imparatorluğun geri kalış sebeplerinden biri olarak gördükleri, kadınların eğitimsizliği problemine, karşı cinsin baskın geleneksel cinsiyet rol kalıpları arasından “annelik” ve “zevcelik” misyonuna vurgu yaparak özellikle bu iki davranış modeli açısından eğiliyorlardı. Onlar için eğitilmiş kadın, hem ilgi ve bağlılığa dayanan mutlu bir aile hayatının hem de toplumsal değişim ve dönüşümle gerçekleştirilebilecek siyasal reformların teminatıydı.¹⁵ O dönemde şair kimliğiyle

¹⁴ Faik Bulut, **İttihat ve Terakki'de Milliyetçilik Din ve Kadın Tartışmaları**, İstanbul, Su Yayınları, C. 1, 1999. s. 26-27,

¹⁵ A.e. s.27-28.

ortaya çıkan Nigar Binti Osman: “Feminizmin (kadın haklarının) gerçekleşmesi için, kadın eğitildikten sonra görev başına getirilmelidir. İlk terbiye anneden olduğuna göre, devlet adamları, evladına milli talim ve terbiye verebilecek bir kadın tipi yetiştirmekle yükümlüdürler...”¹⁶ derken şairin aile yapılanmasında baba rolüne aynı misyonu yüklememesi dikkat çekicidir. Aile yaşamında annenin olduğu kadar babanın da yükümlülükleri mevcuttur. Bu bakımdan her iki aile bireyinin de çocuğa iyi bir eğitim verebilmek adına özellikle kadın hakları konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir, ancak bu şekilde sağlıklı bir toplum olma yolunda adımlar atılabilir.

Tanzimat’tan itibaren aydınlar Osmanlı’nın çöküşüne zemin hazırlayan kadın-erkek ilişkilerindeki toplumsal bozulmuşluğu deşifre etmeye başlarlar. Yazılı basın sayesinde mevcut düzenden şikâyetçi olan bireyler de seslerini duyurmaya çalışır. Böylelikle sosyal bilincin temel taşları Tanzimat’la birlikte atılmış olur.

“On sekizinci yüzyıl, bireyi artık anlamsızlaştırmış baskıcı bağların –siyaset, tarım, lonca ve din bağlarının- pençesinde bulmuştur. İnsana, tabiri caizse, doğal olmayan bir form ve modası geçmiş, adaletsiz eşitsizlikler dayatan kısıtlamalardır bunlar. Özgürlük ve eşitlik çılgılığı, bireyin bütün toplumsal ve entelektüel ilişkilerde tam bir hareket özgürlüğü olması gerektiği inancı işte bu ortamda doğmuştur. Özgürlük herkesin sahip olduğu o soylu tözün, doğanın bütün insanlara verdiği ama toplumun ve tarihin bozduğu tözün ön plana çıkmasını sağlayacaktır.”¹⁷

II. Meşrutiyet Dönemi’ne girildiğinde biyo-psiko-sosyal bir varlık olan kadının, yasal ve toplumsal konumu için bir temel oluşturmak ve bu alanda Avrupa’daki dönüşümü örnek alarak reformlar gerçekleştirmek isteyen münevverler, kafes hayatı yaşadığını vurguladıkları kadınların içinde bulunduğu olumsuz şartların Türk âdetleriyle örtüşmediğini ifade etmeye başlamışlardır. Osmanlı-Türk kadınlarını toplumsal hayattan izole etme ve eğitimden yoksun bırakmanın mantıklı hiçbir dayanağının

¹⁶Şefika Kurnaz, **Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını**, İstanbul, MEB Yayınları, 1997, s. 63; Bulut, **A.g.e.** s. 29.

¹⁷ George Simmel, **Bireysellik ve Kültür**, İstanbul, Metis Yayınları, 2009, s. 328.

olmadığını belirten dönem yazarlarının sayısı her geçen gün artmaktadır.¹⁸ Bununla beraber dönemin kadın yazarlarından “Fehime Nüzhet, Osmanlı kadınlarının dörtte birinin ‘taassup’ sahibi, dörtte üçünün ise ‘münevver’, hürriyetin ve medeniyetin meziyetlerini idrak etmiş kadınlar olduğunu söyler”¹⁹ ki gerek o dönem gerekse içinde yaşadığımız dönem için bu iddianın pek de geçerli olmadığı ortadadır. Nitekim

Kadınlar Dünyası dergisinin muhtelif sayılarında çıkmış olan yazılar dönemin kadın erkek ilişkileri meselesine ışık tutmaktadır. Mesela kadın-erkek eşitliğini savunan Nimet Cemil, bir yazısında kadının eğitimsizliği meselesine değinerek köy ve şehir hayatı yaşayan kadınlar arasında bir mukayese yapmıştır. Gerek sosyal hayatta, gerekse aile hayatında kadın sorunlarına dikkat çeken Cemil, ilişkilerdeki yozlaşmışlığı ve kadınların eğitim düzeyini çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermektedir:

“Bizde kız mektepleri, erkek mekteplerinin onda biri nispetindedir. Bizdeki kadınların yüzde doksanı hiç tahsil görmemiştir. Belki okuma yazma da bilmez. Bizde kadın köylerde hayvanla beraber çift sürer; şehirlerde erkeklere yalnız alet-i zevç ve hizmetçi olur... Bizde kadın, erkeksiz yaşayamaz, bir hane bile isticar edemez. Bizde kadın, erkeği ölür ve maaş bırakmaz ise aç kalır; çünkü hiçbir veçhile temin-i maişet etmesi imkânı yoktur. Hizmetçilik de kolay bulamaz. Zira ekser evlerde kadınlar hizmetçidir. Hariçten hizmetçi almazlar, ecnebi veya Hristiyan evine gidip hizmetçilik edilemez. Bizde kadını kocası istediği zaman bila-sebebe tatlik eder. Kapı dışarı atar. Bizde kadının erkeğinden şikâyetini kimse dinlemez. Hanede erkek karısına bildiği, istediği gibi muamele eder. Bizde kadın şarkı söylemez, dans etmez, saz çalsa bile gizli çalar. Bizde kadın umumi mahallelere girmek şöyle dursun, hızlı lakırdı bile edemez, herkesin nazar-ı ta’yibi altında ezilir. Bizde kadın, sokaklarda, mesirelerde bile peçe altında hüviyeti meçhul koyun sürüsü gibi gezer. Bizde kadın, rast gelecek harf-endazlığa, kol çarpmasına, nazar-ı muhakkeranesine ma-ruzdur. Hatta o derece ki, hükümet ‘muhadderat-ı islamiyeye taaruz’ cürümüne mahsus ceza ihdasına mecbur oldu. Bizde kadın, zevciyle bir lokantaya oturup yemek yiyemez. Bizde kadın, ecnebi kadınlarının gezdikleri bahçelerde gezemez.”²⁰

¹⁸ Celal Nuri İleri, **Uygarlıklar Çatışmasında Türkiye**, Yay. Haz: Mahir Aydın, İstanbul, 2008, s. 140. Fatma Bilgen Şengil, “II. Meşrutiyet Dönemi Fikir Akımlarının Kadın Algısı”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s. 62-63.

¹⁹ Fatma Kılıç Denman, **İkinci Meşrutiyet Döneminde Bir Jön Türk Dergisi: Kadın**, İstanbul, Libra Yayınları, 2009, s.197.

²⁰ Nimet Cemil, “Roma’da Kadınlar Kongresi”, **Kadınlar Dünyası Dergisi**, No: 143, Mayıs 1330, s. 45.; Serpil Çakır, **Osmanlı Kadın Hareketi**, 3. bs, İstanbul, Metis Yayınları, 2001, s. 165-166.

Kadın-erkek ilişkisinde cinsellik daha çok ideolojik nitelik taşıyan bir sınıflamadır. Ve bu ideoloji bir cinsin öbür cinse egemen olmak için kullandığı yolları ifade eder. “Ataerki düzende kadın baskı altındadır, çünkü güç sağlayan tüm kurumlar (ordu, üniversite, sanayi, finans vb.) erkeklerin denetimindedir.”²¹ Bu durum *Kadınlar Dünyası* dergisinde çıkan bazı yazılarda dile getirilmiştir. Bu yazılarda, Osmanlı erkeklerinin kadınları birer zevk aracı, kendi şehvi heveslerinin teskinine hizmet eden birer alet ve nefis oyuncağı olarak gördükleri belirtilmiştir. Karşı cinse göre, kadınlar dünyaya onları rahat ettirmek için gelmişlerdir:

“Bu memlekette kadınlığın hakk-ı hayatı yoktur. Kadınlar erkekler için yaşarlar, hürriyetleri yoktur. Erkeklerin esiridirler. Mevki'-i ictimâları yoktur. Çünkü Türk erkeğinin felsefesince, kadınlar dünyaya erkeklerin rahatını temin için gelmişlerdir. Türk kadınları umumi nokta-i nazardan üç kısım add u itibar olunabilirler: salon kadınları, orta halliler, hali vakti yerinde olmayanlar. Erkeklerce Salon kadınları, tatlı bir meyve, orta halli kadınlar, hizmetçi, hali vakti yerinde olmayan kadınlar, esir sayılırlar.”²²

Kadınların sosyal çevreden koparak âdeta esir hayatı yaşamalarının ve eziyet görmelerinin sebeplerine değinildiği diğer bir yazıda ise geleneksel yargılar ve rol kalıplarının toplumsal yansımalarına da şahit oluruz.

“Memleketimizde bütün aileler tetkik edilse hepsinde kadınların inledikleri görülür. Müstesnalar pek azdır. Evvela kadın dünyayı göremez. Çünkü o dört duvar içinde oturmak, yemek pişirmek, evi silmek, erkeğin huzuzatını temin etmek için yaratılmıştır. Harice çıkmak onun için haramdır. Saniyen kadın dilsizdir. Erkeğin zulümlerine gayr-ı mantıki hareketlerine (...) karşı hiçbir şey söylemeye hakkı yoktur. Çünkü onun saçı uzun aklı kısadır. Erkek düşünebilir, kadın düşünemez. Düşünemediği için düşünebilene karşı müddeayata hakkı olamaz !!! İşte bütün aileler bu sakim kaideler üzerine kurulmuştur. Biçare kadınlar, onların inledikleri bile kabahattir. Evet (his)leri bile istenmez. Bir taş gibi hissiz olmaları istenir.

Hemşirelerim kadınların bu esaretine, bu zulüm görmesine sebep nedir? Hiç şüphe yoktur ki haklarını bilmemeleri, cahil olmalarıdır. Birinci sebep bu.. İkinci sebep ise yalnız başına kendi hayatlarını idame edebilecek bir iktidarı bir malumatı haiz olmamalarıdır. İşte bu iki sebep aile hayatındaki muvazeneyi bozar, esareti, zulmü, mantıksızlığı celp eder. Doğru söyleyelim, evet kadının cahil olması, hakkını bilmemesi erkeğin zulmünü ve esareti celp ediyor. Zavallı kadın cahildir hakkı bilmez. Erkek kadının bu cehaletinden istifade eder,

²¹ Berna Moran, “Feminist Eleştiri Kuramı”, **Hürriyet Gösteri**, No: 123, 1991, s. 8.

²² Fatma Zerrin, “Derdlerimiz”, **Kadınlar Dünyası Dergisi**, No: 48, Mayıs 1329, s. 2-3., Serpil Çakır, **A.e.**, s.168.

bütün hakkını gasp eder, onu zulümle yaşatır.. Burada yalnız erkeği kabahatli çıkarmak doğru bir şey olamaz. Kabahat bizde.. Mademki insanlarda tahakküm hissi var ve bu tabiidir, zail olmaz, o halde erkek karşısında tahakkümü men edecek kuvvet bulamazsa her tahakkümü icra eder. Bittabii bu tahakküm her şeyi yaptırır. Çünkü bu mevki’de, hak kuvvettir.

Saniyen kadının zulüm görmesi, esaretine, kendisini yalnız olarak yaşatabilecek bir iktidarı olamaması sebep olur. Yani kadının hariçte maişetini temin edebilecek bir halde bulunamamasıdır. Bakınız hemşirelerim, aile hayatında muvazene nasıl bozuluyor. Kadın karnını doyurmak, yaşamak için erkeğe ihtiyacı vardır. Yalnız başına kendisini yaşatamaz. Hal-i hazırda böyle... İşte bunun için korkar. Ayrılırsam ölürüm der. Yaşamak için çarnaçar erkeğin her bir hareketine boyun eğmek lüzumu olduğuna hüküm verir. Dikkat ediniz! İki şahıstan birisi son derece korkak olursa diğeri ona tagallüp tahakküm etmez mi?.. İşte bu da tabiidir. Görüyor musunuz, ne kadar acı...

Hülasa kadınlıkta esaretin müvellidi cehalet ve kadının kendi maişetini temin edebilecek bir iktidarı bulunamamasıdır. Esareti kaldırmak için sebebini kaldırmak lazımdır. Bunun için maarife son derece ihtimam edelim. Hatta bütün mesaimizi maarifin intişarına sarf edelim. Buna da evvelki kalemde yazdığım veçhile kız darüşşafakaları açmakla veyahut başka şekilde mektepler ve iş evleri açmakla muvaffak olabilir ve zulümden, esaretten kurtuluruz.²³

Aziz Haydar Hanım, *Kadınlar Dünyası* dergisinde kadın erkek ilişkileri üzerine görüşlerini beyan ederken belki de yalnız kadınlar için değil tüm insanlık adına oldukça mühim bir meseleyi gündeme getirmiş görülmektedir:

“Acaba şimdiye kadar kadınlarını sıkı sıkıya kapayan, onları hep şiir ve hayal tasavvur eden veyahut kuluçka makinesi gibi farz eyleyen yahut kadın hür ve serbest olursa hoş görülmeyecek hallerin meydana gelmesinden tevahhuş eden, müvesvis tabiatlılar ne kazandılar? Erkekler asırlardan beri kadınları tahakkümleri, keyfi istibdatları altında ezdiler, kastılar, kavurdular, diledikleri zaman aldılar, diledikleri zaman bıraktılar; emirleri altında tasavvur ettikleri gibi hükm yürüttüler. Acaba fenalığa mani olabildiler mi? Ben aksini iddia ederim. Değil mani olmak, hatta birçok fenalıkların menşeiini hazırladılar. Cehil ve istibdadın fazilet tevlit ettiğini hiç kimse iddia edemez... İnsanlar ne kadar hür ve serbest olurlarsa o nispette yükselirler.”²⁴

Aziz Haydar, “Ailede Kadınların Mevkii” adlı bir diğer yazısında genel manasıyla erkeklerin kadınlara bakışını ve onlardan beklentilerini oldukça çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermektedir.

²³ Mükerrrem Belkıs, “Kadınlarda Esaretin Müvellidi”, *Kadınlar Dünyası Dergisi*, No: 96, Temmuz 1329, s. 1., Çakır, **a.e.g.**, s.169

²⁴ **A.e.**, s.187.

“Bizim erkeklerimizde kadınlık hakkında o kadar mütenevvi, o kadar muhtelif fikir ve nazariyeler vardır ki, saymakla bitmez. Faraza birtakım genç münevver erkeklerimiz, kadınların tealisini cidden arzu ederler. Diğer bir kısım erkekler, kadınların bir parça okuyup yazma öğrenmelerini âciz ve zayıf oldukları için hırpalanmalarını ve biraz daha hukuk-ı beşeriyelerine malik olmalarını mesela bazı eşyalar almak için çarşıya veya temiz hava teneffüs etmek üzere refakatlerinde kıra götürecek kadar insaf gösterirler! Bazıları kadınların her hususta noksan yaratıldığını zan ederek onlara nîm hayvan nazarıyla bakıp ehemmiyet bile vermezler. Hatta sırasında ‘kadın milleti adam olur mu?’ derler. (...) Diğer bir kısım erkeklerimiz de kadınlara hayvanat-ı müfterise ve noksan-ı akıl ile muttasıf olduklarını itikat eder. Binaenaleyh kadını pençe-i kahırları altında ezmeyi bir tedbir addederler. İşte emsaline küsuratla tesadüf olunan bu kısım erkeklerimiz kadınlık âlemi için bir musibet teşkil ederler. Böyleleri yalnız kendilerine ait olan kadınları değil, dünyanın ne kadar dışı mahlûku varsa hepsini hod-seranelerine esir etmek isterler. Bu gibilerin itikadınca, en evvel kadınlar evlerinde kapalı oturmak, hulasa, ‘kalk’ dediği zaman kalkmalı, ‘otur’ dediği zaman oturmalı imiş. Ve işte kadınlık da bundan ibaretmiş! Mesela erkek eve yalnız uyumak için gelir, sair zamanları şurada burada gezmekte, eğlenmekte geçirir; hem de canı isterse gelir, canı istemezse gelmez. Bu suretle hareket eden kadının ‘nerede kaldın, ne için geç kaldın?’ demeye hakkı yokmuş. O erkektir. Nerede isterse kalırmış!... Yalnız kadın müsaade almadan komşuya bile gidemez. Çünkü o kadındır, hıyanete müstaittir; erkeklere bakmayın, onlar hıyanet etmez ki! (...) İşte size bir sürü şeyler ki, birbirine bağlanıp bir zincir teşkil ederek kadınlığı boğuyor. Zavallı kadınlık öyle zayıf, öyle âciz ki elini kımıldatıp gırtlığını sıkın bu zinciri azıcık gevşetmeye bile muktedir değil.”²⁵

İslam felsefesindeki kadınları diğer erkeklerin bakışlarından gizlemek düşüncesi şehir planlamasına ve mimariye de tesir etmiştir. İslam mimarisinin Türk yapı dizaynını etkilemesi Türk göçerlerin Anadolu’yu mesken tutması ile başlar.²⁶ Osmanlı-Türk sivil konutlarının en dikkat çeken özelliği, pencere kafesleri veya yüksek duvarlarla kuşatılmış, dışa kapalı bir atmosferinin olmasıdır. Saray ve konaklarda, kadınların mekânı erkeklerden ayrılmış; bu iki ayrı cinsin birbirini görmesi, iletişimde bulunması yasaklanmıştır. Haremlik ve selâmlık olarak ayrılmış bu yapılarda kadın, haremde oturmakta, selâmlıktan da kocası dışında hiçbir erkeği görememektedir. Konaklarda yalnızca harem bölümündeki pencereler kafesli olurken, halkın oturduğu evlerin küçük olması nedeniyle harem dairesine rastlanmaz, ancak burada da evin tüm pencereleri kafeslidir. Kadının kapalı yaşamını gözler önüne seren bir diğer gösterge de Osmanlı mahallelerinin belli başlı özelliği olan

²⁵ A.e, s. 212.

²⁶ Yasemin Afacan, Begüm Ulusoy, “Kadın, Mimari ve Cumhuriyet,” **İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi**, Special Edition C. 2, 2011, s. 1103.

çıkılmaz sokak olgusudur.²⁷ Aşağıda bu tarz bir mimarinin ve örtünme anlayışının kadınları nasıl isyan noktasına getirdiğine şahit olmaktadır:

“Fakat biz, ah, biz o türlü cahiliz ki, cehaleti nasıl diyeyim, hırz-i câh ediyoruz. Cehaletimize dokunan, en büyük düşmanımız oluyor. Cehaletimiz gider, hatta bir nebze eksilir diye, nerede bizden farklı insanlar varsa onlardan uzak kaçır, mahallelerin içlerine, evlerin içlerine, en içlerine çekiliriz. Evlerimizin etrafını duvarla örter, perdelerin, kafeslerin, kepenklerin önlerine tahta havaleler çeker, kapanırız; evet hep örtünürüz, kapanırız, saklanırız, gizleniriz. Fakat kimden? Neden?.. Emin olunuz öğrenmekten, bilmekten; yani nurdan ve ziyadan kaçırız. Çünkü yalnız erkek cinsine karşı kadın cinsinin örtülü görünmesi, yani kocasına, babasına görüldüğü gibi herkese görünmemesi icab etse idi, onun için heyet-i umumiyeyle insanların hey’et-i umumiyesinden kaçmak icab etmezdi. Hayat-ı milliye ve içtimaiye namına her ne varsa onun tatili hatta sa’y-ı milliyenin, irfan ve gayret-i milliyenin ortadan kalkması icab etmezdi. O zaman muharebede vatana kurban gitmiş bir zabitan haremî, Şehzadebaşı’nda küçük bir tütüncü dükkânı açar, kendini ve çocuklarını geçindirir, insanlığının zevkini, izzet-i nefis tadını duyar, kızına oğluna numune olurdu. Fakat kabil mi? (...) İster ki dul kalan o kadın hükümet kapılarında yalvarsın, sürünsün; sokak diplerinde, yol kenarlarında eteğini toplasın, yerlere otursun. (...) Sonra ya hizmetçilikte, ya hastanede, ya birinin bir sarhoşun dayağı, tahakkümü altında ölsün gitsin. Kızı varsa kendisinin bir nüsha-i saniyesi olsun...”²⁸

İnsan türü yaşamı boyunca hayat karşısında mücadeleci davranmak durumundadır. Tabiat şartları, diğer türler ve kendi cinsi arasındaki bu sıkı mücadelede amaç her anlamda daha yaşanılabilir ve başa çıkılabilir şartlar yaratmak ve önüne çıkan güçlüklerle karşı koyup üstün gelmektir. Bu üstünlük dişi ve erkek cinsi arasında vücut bulduğunda baskın gelen egemen olacaktır. Tarihsel periyot içerisinde talihsizlikler bu türü ataerkil bir yapılanmaya doğru sürüklemiş ve dışının iktidarı elinde bulunduranın karşısında ikinci sınıf varlıklar olarak muamele görmesine sebebiyet vermiştir. Bu sürecin “aşılması, en azından mücadele gibi yıpratıcı bir biçimde değil, doğal, mutluluk verici süreçler olarak yaşanması, insan olarak yetkinleşip bilinçlenmeye, dürüstlük ve sevginin temel ilkeler olarak benimsenmesine bağlı”²⁹dır. Sağlıklı ilişkiler kurabilmek, insan olmanın gereklerini yerine getirmekle mümkündür. İnsanlık mertebesi toplumların erişebileceği en üst mertebedir. Çünkü insan denilen varlık duygu, zeka, görgü ve düşünce bağlamındaki

²⁷ Nûkhet Erkoç, **Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Cariyelik ve Kadın**, Postiga Yayınları, İstanbul, 2010, s. 22-23.

²⁸ Çakır, **a.e.g.**, s.232-233.

²⁹ Ozan Yılmaz, **Aşkın Evrimi**, 3.bs., İstanbul, Ceylan Yayınları, 2005, s. 59.

gelişmişlik düzeyiyle diğer türlerden ayrılır. Bu dört kategoriden herhangi birindeki eksiklik, bireyin insanlık mertebesindeki evrimini henüz tamamlayamamış olması demektir. Gelişmiş toplumlara baktığımızda en belirgin özellikleri, insaniyet bakımından yüksek dereceli olmaları ve ilişkiler bazında sorunlara her iki cinsi de düşünerek yaklaşımlarıdır.

Osmanlı toplumsal organizasyonunda ideal insan tipinden sapmış ve bozulmuş bir nesil olarak gördüğümüz ataerkil iktidar, kadını hâkimiyeti altına almıştır. “Bencil erkek” mizacı en dikkat çeken tarafı olan bu sapkın türe yer küre üzerinde rastlamak her zaman mümkündür. Batı, bu tür karşısında mücadelesini vermiş ve sıra gecikmeli olarak Osmanlı’ya gelmiştir. Osmanlı’da Batıdaki gelişmelerin de etkisiyle bu tarz bir yapılanmadan hoşnut olmayan hanımlar seslerini duyurma mücadelesine girişmişlerdir.

“Toplumsal yaşama katılmaya başlayan kadınların en çok yakındıkları konular, ulaşım araçlarından eğlence yerlerine dek, cinsiyet ayrımının korunmasına yönelik uygulamalar ve kendilerine yapılan sarkıntılıklardı. Bu durum, kadına yüklenen değer ve konumdan kaynaklanıyor; değişimden yana olmayanlar, hiç de geçerli olmayan gerekçelerle kadının yaşamını zehir etmeye çalışıyorlardı. Kadın her şeye boyun eğmeli, kocasının her sözünü, her yumruğunu tevekkülle karşılamalıydı. Kadınlar sabahtan akşama dek duvarlar arasında oturacak, kocaları eve sarhoş ve hırçın geldiği zaman onun sitemlerini, kötü muamelelerini hoş görecekdiler. Bu durumda kadının mutluluğu hiç düşünülüyor; kalın bir peçe, siyah matemî bir çarşaf altında hiçbir yere bırakılmıyorlardı.”³⁰

Bir başka adaletsizlik de evlilik müessesesinde vuku bulmaktadır. Araştırmacılar kayıtlardan hareketle Osmanlı’da çok eşliliğin yaygın olmadığını söylerler,³¹ ancak din kisvesi altına sığınarak varlıklı kesim ve tercihe bağlı olarak maddi durumu müsait olmayan kesimden biri hanımlarının sayısını çoğaltmak istediğinde yahut metreslik gibi hiç de onaylanmayan bir yaşam şeklini uygulamaya koyduğunda Sitare Eşref’in söylediğine göre: hanımının “üzerine ikinci bir kadın getiren kocaya karşı çıkmak olanaksızdı. Çünkü bu beraberinde, güvenceden yoksun olan kadının evden atılmasını da gerektirebilecekti. Bu durum karşısında kadın çaresizdi.

³⁰ Çakır, a.e.g. s.238

³¹ İlber Ortaylı, **Osmanlı Toplumunda Aile**, 9.bs., İstanbul, Pan Yayıncılık, 2009, s. 75.

Kocasının cezasının verilmesini öteki dünyaya havale etmekten başka yapacağı bir şey yoktu.”³² Bu şekilde bir yaklaşım kadını mücadeleden alıkoyuyor ve onu hayat karşısında pasif bir konumda bulunmasına sebebiyet veriyordu. Üzerine başka bir hanım alınmak istenen kadın ya da kocası metres hayatını benimsemiş bir hanım, kişilik özellikleriyle paralel hareket ederek böyle bir durumda ya eşini terk edecek ya da böylesine acı verici bir yaşam şeklini maddi zorunluluklar ya da kişisel zayıflıklar yüzünden yaşayacaktır. Karşımıza iki seçenek çıktığında bu denklemde birinci seçeneği tercih etmemiş bir bayanın olmadığını söylemek pek mümkün görülüyor. Kadın ve erkeğin arasında ilgi bağının koptuğu evlilikleri düşündüğümüzde ise aile kurumu yalnızca mecburiyetler silsilesinden ibaret olmaktadır. Söz konusu ilişkilere gerek ahlaki açıdan, gerekse evlilik müessesesinin ciddiyeti açısından bakıldığında strüktürel bir zedelenme ve bozumun bireyler arası çatışmalarına şahit oluruz. Burada karşımıza çıkan en mühim nokta kadının kendi ayakları üzerinde durabilecek bir mesleğe ihtiyacı olduğudur. Dolayısıyla bu durum bizi daha önce de ifade ettiğimiz gibi insan olmanın gereklerinden doğan haklarını öğrenmek adına feminist bir kadın eğitimi meselesine ve medeni hukuk kavramına götürmektedir.

“Osmanlı’nın ataerkil aile hayatında erkek mutlak hâkim, kadın esir durumunda idi. Erkek dört kadın alabiliyor, “boş ol” demekle karısını hemen bırakabiliyordu. Varlıklı olanlar, bu nikâhlı eşlerden başka, odalık ve cariye adı altında evlerinde diledikleri kadar kadın barındırıyorlar, bunlarla aile içinde, nikâhlı kadınların gözleri önünde safa sürebiliyorlardı. Bu üst üste evlenmeler, ortaklar arasında büyük dedikodular, geçimsizlikler yaratıyor, bu yüzden türlü aile faciaları birbirini izliyordu. Bu odalık ve cariye geleneği, daha sonraları aile dışında metres hayatına yol açmış oldu.”³³

Evlilik kurumundaki bir diğer açık da gençlerin hayatlarını yaşanılmaz kılan görücü usulü evlilik ve flört meselesidir.

“Görmemiş biri gelse, kızla erkeğin ilk defa zifaf gecesinde birbirlerini gördüğünü söyleseniz, size güler. Yarab! Nedir bu düşüncesizlik, nedir bu hissizlik?.. Hala mı akıllar başa gelmedi? Hala mı isyan yok?!.. Bi-çare kızlar... Mağazadaki mal gibidirler. Hayvandan

³² Şitire Eşref, Şehzadebaşı, “Mağduriyet-i Nisvan”, **Kadınlar Dünyası Dergisi**, 20 Haziran 1329, No. 78, s. 3-4. Çakır, **a.e.g.**, s.283.

³³ Ağâh Sırrı Levend, **Hüseyin Rahmi Gürpınar**, Ankara, TDK Yayınları, 1964, s. 33.

daha aşığı bir derekeye tenzil ediliyorlar. Hem yaşıyacağı adamı bilmez, hem de hakk-ı reyî yoktur... Yaşıyacağı adamı bilmeden onunla izdivaç etmek, işte aileleri bozan, bedbaht eden birinci sebep budur. Görülmeden, konuşulmadan hayatta asıl rolü oynayan hisler, ruhlar mizaçlar belli olmaz. Hem az konuşmak, buluşmak da kifayet etmez. Nişanlı kaldıkları müddetçe yek-diğerini daima görmeli. Bizde görülmediğı için o iki genç hissiyatta, ruhta, emelde bir olmuyor. Daha ilk günde siyah günler baş gösteriyor. Ne olur bırakılsa idi de bu iki fert birbirinin hayatını zehirleyeceklerini anlasalar da izdivaç etmeselerdi. Fakat artık iş işten geçmiştir. Bir kız o boyunduruğa girdi mi, artık kurtulmak yoktur. Aynı bir ölüme benzer; mezara giden dünyayı göremez, bu suretle izdivaç edenler de saadeti göremez. (...) Artık bu çirkin âdeti, görücülüğü katiyen bırakmalıyız. Kalbinizde ıstırap his etmiyor musunuz? Daha ne kadar devam edecek? Hayır, etmesin, ettirmeyelim.³⁴

II. Meşrutiyet devri, kadın için gerçekten büyük dilekler devri olmuştur. Onun adına hemen hemen her şey istenmiş gibidir. Kızların eğitim görmesi için pek çok okul ve hatta üniversite açılmıştır. Kadınlar iş hayatında ve sosyal hayatta yavaş yavaş yerlerini almaya başlar. Ancak tüm bu talep ve inkişafıara rağmen toplumsal manzara genel olarak şöyledir: Kadın çarşıafıdır ve çoğunluğun yüzü peçelidir. Şimendifer, tramvay, vapur gibi nakil vasıtalarında erkek ve kadınların yerleri ayrıdır. Buralarda erkekler eşleri ya da kızları ile yan yana oturamamaktadırlar. Nakil araçları perde ve bölmelerle ayrılmıştır. Sinema, tiyatro gibi eğlence mekânlarında kadınlar ve erkeklerin birlikte oyun seyretmesi yasaktır. Lokanta, pastane gibi yerlerde kadın ve erkek bir arada oturamamaktadır. Misafirliğe gidilen evde kadınlar ile erkekler ayrı odalarda ağırılanmaktadır. Gençler evlenecekleri kişiyi görerek, tanıyarak seçememekte, erkek adına anası veya bir yakını kızını görücü usulü ile beğenmektedir. Kadın ve erkek çoğunlukla birbirini evlendikleri gün görmektedir. Yeni okullar açılmış olmasına rağmen aileler kızlarını genellikle ilkokula kadar okutmaktadırlar. Aile hukuku, vatandaşlık hakları da kadınların aleyhindedir.³⁵

Tanzimat aydını ilişkiler konusunda Batılı düşün ölçütlerinden yararlanarak ahlakçı bir tutum benimser. Dönem sanatçıları, bakış açıları annesi ve karısıyla sınırlı olduğundan kadını yeterince tanımamaktadırlar. Bu bilgisizlik Batılı gerçekçiler ve natüralistlerle karşılaşınca kadar sürer. Kadın-erkek ilişkilerinin gerçeğe yakın bir biçimde ele alınması II. Meşrutiyet'ten sonradır. Bunun sebebi, ilk etapta Meşrutiyetle beraber bir özgürlük ortamına erişilmesi gibi görölse de esas neden

³⁴ Çakır, a.e.g, s.274.

³⁵ Tezer Taşkıran, **Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları**, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1973, s. 62-63.

yaşam şeklinin değişmiş olmasıdır. Sınırlı bir kesim de olsa kadın ile erkek arasındaki engeller kalkmış, Kâğıthane aşklarının yerini Beyoğlu eğlenceleri almıştır. Toplumun üst sınıflarına hâkim olan alafrangalık eğilimi de ayıp kavramını sarsıntıya uğratmıştır. “Kadın ya da erkek, insanın cinsel dünyasına eğilen yazarların aşkı, cinsel ilişkileri insan yapısının ve toplumsal yaşayışın doğal ve karmaşık bir gerçeği olarak yansıtmaları buna örnektir.”³⁶

Türk toplumunda kadın ve erkek ilişkisi üzerine buraya kadar naklettiğimiz bilgileri özetleyecek olursak gerek dini yanılsamalar, gerek toplumsal ve ekonomik şartlar, gerekse kültürel etkilerle yaşanan olumsuzluklar ortaya sosyal, hukuki ve siyasi platformda dengesizlikler yaratan bir ilişkiler sarmalı çıkarmıştır. Erkeğin üstün olduğu, kadının ezilip daha az önemsendiği bu içtimai yapı, zamanla Osmanlı ülkesinin çıkmazı haline gelmiştir. Bütünsel olarak bir çöküşün yaşandığı imparatorlukta ahlaki çöküşün yol açtığı sorunlar kimi zaman ıstırap içindeki kadınların hayatlarına mal olmuş, kimi zaman yanlış hukuki uygulamalar insan hayatını işkenceye çevirmiştir. Meselelere dar açıdan bakan, kadın hakları düşüncesinden yoksun bir organizasyon dünyanın çeşitli bölgelerinde kendini gösterirken ve buna karşı savaş verilirken, Osmanlı’nın kendine yeterlilik yüzünden Avrupa’daki gelişmeleri takip etme noktasındaki umursamaz tavrı ıslah projesinin gecikmesine neden olmuştur. Zihinsel değişiklikler zamana, anlayışa, tecrübeye ve eğitim hareketine bağlıdır. Dolayısıyla içinde bulundukları sistemin çıkmazlarını görerek uygar değerlere önem veren, Avrupa’yı yakından tanımış kimi Osmanlı aydınları, zihinsel değişim mücadelesini başlatmak ve daha insanca bir düzen yaratarak cehaletle savaşmak adına gazeteler ve dergiler çıkarmışlardır. Çıkarılan bu yayınlarda çeşitli meseleler tartışılmış ve ilişkiler bazında değerlendirmeler yapılmıştır. Bu değerlendirmelerin devlet eliyle gerçekleştirilen reformlara dayanak olduğu konuyla ilgili ayrıntılı inceleme yapan araştırmacılar tarafından incelenebilir. “Devlet, Tanzimat döneminde bir yandan ailenin sırtındaki kambur olan başlık âdeti, görücü usulü evlilik, birden fazla eşlilik, boşanma hakkı, miras gibi uygulamalarda

³⁶ Atilla Özkırımlı, “Cinsellik ve Açık Saçıklık Üzerine” **Gösteri Sanat-Edebiyat**, No: 10, 1981, s. 50.

değişiklik yaparken, bir yandan da II. Meşrutiyet döneminde ailenin yeniden yapılanması doğrultusunda düzenlemeler yapmıştır.”³⁷

Osmanlı’da aile yapılanmasına gelince nispeten demokratik yaşam biçiminin yerini zaman içerisinde antidemokratik bir anlayışa bıraktığını yazılanlardan hareketle söyleyebiliriz. Aile, toplumun en küçük yapı taşı olduğuna göre bu birimdeki herhangi bir bozulma, o toplumu oluşturan grup üyelerini doğrudan yahut dolaylı olarak etkiler. Bu olumsuz etki Osmanlı’nın çöküşüne zemin hazırlamıştır. Verilerin sunduğu örnekleme incelediğimizde şöyle bir sonuca ulaşmamız mümkündür: Toplumsal tabakalaşmanın vuku bulduğu Osmanlı’da olumlu örnekleri ve ideal kurumsal değerleri bünyesinde barındıran gruplar söz konusu olduğu gibi³⁸ yukarıda ifade ettiğimiz menfi temelli sosyolojik bir dayanağa sahip aile teşkilatının yaygın olarak varlığından söz edebiliriz.

Görüldüğü üzere, toplumsal yapılanmada iktidar ilişkileri çok karmaşıktır. Bu kaotik proseste çözüm arayan aydınlar türlü zorluklarla karşılaşmış ve bu zorluklar onları mücadeleden alıkoymak yerine daha da güçlendirmiştir. Dolayısıyla tüm bu çabalar özellikle Cumhuriyet döneminde meyvesini verecektir:

“Meşrutiyet dönemindeki kadınlarla ilgili gelişmelerin en önemli yanı, bunların, Cumhuriyet döneminde alınacak birçok kararın hazırlığı niteliğinde olmasıdır. “Meşrutiyet Cumhuriyetin laboratuvarıdır.” sözü, kadın hakları için de geçerlidir. Bu yıllarda tartışılan, evlenme ve boşanmada taraflara eşit haklar tanınması, peçe ve çarşafın kaldırılması, tesettürde çağdaşlaşma, üniversite dâhil bütün öğretim kurumlarında karma eğitim sağlanması, ekonomik hayatın her alanında çalışabilme, otobüs, tramvay, park tiyatro gibi yerlerde erkeklerle bulunabilme konuları büyük ölçüde Cumhuriyet döneminde gerçekleşecektir.”³⁹

Bu dönemde, insanlığın yarısını teşkil eden kadın, her geçen gün haklarını geri almaktadır. Kadın, eşit olduğunu göstermiş ve erkek zaman geçtikçe onun kafesler ardında bırakılacak bir varlık olmadığını anlamaya başlamıştır. O, her şeyden önce

³⁷ Seyhan Çelik Yaman, “Osmanlı Devleti’nden Cumhuriyete Geçiş Dönemi Türk Romanlarında İstanbul Ailesi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007 s. 19.

³⁸ Canatan, Yıldırım, **a.e.g.**, s. 100.

³⁹ Şefika Kurnaz, **II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını**, İstanbul, M.E.B., 1996, s. 238.

değerli bir insandır. Ve insan olmanın kendisine bahsettiği tüm hak ve özgürlüklerden yararlanma yetkisine sahiptir. Cumhuriyet döneminden günümüze kadar gelen süreçte amaçlanan, insanlığın her iki yarısının aynı derecede eşit olması, aile yaşamının bu doğrultuda değişmesi ve eski ilişkilerin daha düzeyli bir biçim almaya başlamasıdır. Batı dünyası, uzun yıllardan beri bunu hedeflemiştir. Oysa Osmanlı’da, kadınlar ve erkekler birbirlerinden çok ayrı bir dünya oluşturmuştur. Bu nedenle birinin diğerinden haberi yoktur. Kadınlar, tabiatlarına uygun olmayan bir yaşamda âdeta esir hayatı sürmüşlerdir. Doğu’nun dışarıya karşı oldukça kapalı kadın dünyasının toplumsal koşullarla örtüşmediği anlaşılmıştır. Osmanlı’da kadınlar, koşullar dolayısıyla büyük bir bunalım geçirmişlerdir. Burada kadın, kafes arkasındadır, çünkü çalışma dünyası ve toplum içinde ona gerek olmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle kadının cinsel istekleri gidermekten ve küçük işlerde kullanılmaktan başka bir rolü yoktur. Ancak zamanla değişimler yaşanmış, modernleşme ile birlikte gerek bilimde gerek düşüncede olsun kadının önemi ortaya çıkmıştır.⁴⁰

“Modernleşme, sanayi inkılabı ve aydınlanma hareketiyle birlikte geniş bir toplumsal değişmeyi anlatmaktadır. (...) Modernleşmenin toplumsal bağlamı, modern aileyi hem icat eder hem de doğurur. Aile, küçülür, geniş aileler parçalanır, kadın-erkek ilişkilerindeki mahremiyet özgürleşir, (...) karı ve koca bir eş haline gelerek özneleşir.(...) Ailenin modernlik bağlamına yerleşerek yapısal ve değersel boyutlarıyla yaşadığı değişimler oldukça geniş bir alan oluşturmaktadır. Bunların içinde kadın olgusu da önem taşımaktadır. Modernliğin eşitlik ilkesi, cinsel kimliklerin toplumsal rollerdeki paylaşımına da yansımaktadır. Kadın, modernleşen toplumlarda erkek ile çalışma, eğitim, toplumsal ve siyasal katılım konularında eşitlenmiştir. Demokratik toplumların hukuk metinleri, bu eşitliğin öncülüğünü yapan üst değerlerdir.”⁴¹

İsviçre Medenî Kanunu döneminin kanunları arasında en iyisi olarak kabul edildiğinden buradan iktibas yoluyla 1926 yılında Türk Medenî Kanunu kabul edilmiştir. Kabul edilen Medeni Kanunun getirdiği aile algısı kadın erkek eşitliği üzerine kurulmuş ve aile, hukukî platformda devlete ilişkin sosyal bir müessese olarak belirlenmiştir. Türk Medeni Kanunu’nun getirmiş olduğu yeni kurallar

⁴⁰ Celal Nuri İleri, **a.e.g.**, s. 139-140.

⁴¹ Canatan, Yıldırım **a.e.g.** s. 124-126.

karşısında alışkanlık haline gelen İslam aile hukuku hükümlerinin varlığı toplumun bazı kesimleri içinde uygulanmaya devam etmiştir. Nitekim nikâh din adamlarınca kıyılmış, çok eşlilik belli çevrelerde varlığını sürdürmüştür.⁴²

Cumhuriyet'ten önce asıl güçlü olan erkektir, ekonomik baskı ve töreler kadını sindirmiştir. Ülke, sınıfsal çelişkilerle, erkek ideolojisi ve yozlaştırılmış dinin ezici gücü altında kuşatılmıştır. Aynı zamanda Doğu-Batı kültür ikilemi yaşanmaktadır. Bu ikilem Cumhuriyet Türkiye'sinde de devam eder. "Devlet Doğululuğu çok gerçekçi nedenlerle bir yana koyup, fakat sadece üst yapısal kurumlarıyla Batılılaşmaya yöneldiği zaman, toplum hayatında, bir anlamda doğal olan kuşaklararası çatışmanın çok üstünde bir kültür çatışmasının yaşanması da kaçınılmazdır."⁴³

⁴² Bilge Könezoglu, "Aile ve Ailenin Korunması", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk(Medeni Hukuk) Anabilim Dalı, s.24-25.

⁴³ Adalet Ağaoğlu, "Kadın Cinsi-Erkek Cinsi- Yazar Cinsi ve Türkiye'de Yazarın Durumu", **Hürriyet Gösteri**, No: 68, 1986, s. 8.

2. BÖLÜM: HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR’IN ROMANLARINDA KADIN-ERKEK İLİŞKİSİ

Geleneksel ataerkil sistemin öncelikli hedefi hâkimiyetin erkeklerin tekelinde olduğu bir dünya yaratmaktır. Bunun için kadın daima baskı altına alınarak güç odaklarının güdümünde hareket etmesi sağlanmış, böylelikle mevcut geleneksel yapının sürekliliği temin edilmiştir. Her iki cinsin rol ve davranışlarının kesin çizgilerle birbirinden ayrıldığı bu düzen içerisinde iradesi elinden alınmış olan kadın her zaman ikinci plandadır. Erkeklerin boşanma, birden fazla kadınla evlenme, evlilik dışı ilişki kurma gibi daha pek çok konuda serbest hareket edebildiği bir toplumda kadının hak ve özgürlükleri adaletsiz bir biçimde sınırlandırılmıştır. Bu sorun incelediğimiz romanlarda çarpıcı bir biçimde dile getirilir. Erkek egemenliğine dayalı geleneksel zihniyet ile eşitlikçi modern anlayışın çatışmasına eserlerde sık sık vurgu yapılmaktadır.

Bu bağlamda Türkiye’deki modernleşmenin en önemli boyutlarından birine temas etmek yerinde olacaktır. Toplum ve ailede kadının konumu, işlevi, sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel yaşama aktif bir şekilde katılması modernleşmenin önemli göstergelerindendir. Türkiye’de modernleşme deyince gündeme getirilen Doğu-Batı karşıtlığında olsun, genel sosyal ve kültürel hayattaki modernleşmede olsun ölçüt olarak hep kadın ele alınmakta, çoğu problem kadın-erkek ilişkileri düzleminde düşünülmektedir. Toplumsal nitelikli araştırmalar da bu çerçevede yapılmaktadır. Çünkü “Batıcı seçkinler Batı evrenselciliğine ulaşmanın tek yolunun, kadının İslami gelenekten koparak özgürleşmesi olduğunu savunurken muhafazakâr akımlar, kadına

ilişkin geleneklerin bozulması, liberalleşmesi girişimlerine kuşkuyla, yer yer tepki göstererek bakmışlardır.”¹

Gürpınar’ın eserlerinde kadın-erkek ilişkisi çok işlenen bir konudur. Ama bu ilişkiler birbirini seven iki gencin sonunda evlenip mutluluğa kavuşmasıyla sonuçlanmaz. Gürpınar bu tarz romanlar yazmayı tercih etmemiştir, çünkü onun düşüncesine göre aşk çılgınlık sayılabilecek tehlikeli bir cinsel tutkudur ve kısa zamanda doyuma erişerek söner. Gürpınar’ın romanlarında idealize edilmiş bir aşk, karşılıklı derin bir sevgiye dayanan ve uzun süre devam eden bir ilişki ya da evlilik çok nadirdir.²

Tüm dünyada ve tarih boyunca ergen evlilikleri, aileler ve yakın akrabaların onayı ile gerçekleşmiştir. Evlenen çiftler, daha geniş bir toplumsal tablonun çoğu kez edilgen oyuncularını olarak kalmışlardır. Bu nedenle aşk evliliği, yapılan evliliklerin temelini oluşturmaz.³ Osmanlı’da ve Ortaçağ Avrupası’nda evlilik cinsel aşka bağlı olmadığı gibi aile kurumu da cinsel aşkın yeşereceği bir yer olarak düşünülmemiştir.⁴ Bu bakımdan “erkekler metresler, sevgililer, fahişelerle oldukça sık ilişkiler kurmuş; daha varlıklı olanlar hizmetçileriyle aşkane maceralar yaşamıştır.”⁵ Dolayısıyla tüm bunlar toplumsal ve ahlakî bir çürüme meydana getirmiştir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın eserlerine yansıyan kadın-erkek ilişkileri olgusu toplumsal problemleri içine alacak şekilde çok boyutlu işlenmiştir. Bunlar kadının giyim kuşamı, “birey olarak çeşitli hak ve özgürlüklere sahip olması, meslek edinmesi, sosyal yaşama erkekle birlikte aktif olarak katılması”,⁶ aşkı için evden kaçma, evin önünden geçenlere bakma, mektuplaşma, mesirelerde bakışmalar, aşığıyla buluşmak için randevulaşma, tanışarak, severek evlenme, görücü usulünü

¹ Yaka, **a.e.g.**, s. 320.

² Berna Moran, **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış**, 17. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, C. 1, 2004, s. 123.

³ Abdurrahman Kurt, “Dünden Bugüne Türk Ailesi” **Dünden Bugüne Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**, Edt. by. Mehmet Zencirkıran, 2.bs, Bursa, Dora Basım Yayın, 2011, s. 404.

⁴ Sena Göka, Erol Göka, **Kadınlar, Erkekler Âşık**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2008, s. 19.

⁵ Abdurrahman Kurt, “Dünden Bugüne Türk Ailesi” **Dünden Bugüne Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**, Edt. by. Mehmet Zencirkıran, Ankara, Nova Yayınları, s. 523.

⁶ Aydın Yaka, **Sosyal Değişme**, İstanbul, Gündoğan Yayınları, 2011, s. 321.

reddetme, dışarıda şık ve çekici giyinme, balo ve davetlere iştirak etme⁷ vs. gibi konulardır.

Bütün bu konuları yekdiğerinden tamamen soyutlamak mümkün olmamakla beraber elden geldiği kadar ayrı başlıklarda değinilmeye çalışılmıştır.

2.1. Aşk

Aşk, çağlar boyunca insanların zihnini meşgul eden çok boyutlu bir kavramdır. Cinselliği de içinde barındıran aşk, belli bir süre zarfında kişinin karşı cinse duyduğu kuvvetli ve karmaşık bağımlılık hissi olarak tanımlanabilir. Bu kavram, bünyesinde her ne kadar olumlu duygu durum süreçlerini barındırıyor gibi gözükse de bireydeki muhakeme gücünü kaybettirmesi bakımından geçici bir hastalık olarak da nitelendirilmektedir. Aşk olan kişinin beyinde birtakım kimyasal değişiklikler gözlemlenmiştir. Dolayısıyla aşk psikolojik bir süreç olduğu kadar somut göstergeleri olan fizyolojik bir karakter de taşır. Farklı branşlarda aşk üzerinde çalışmalar yapmış bilim adamları bu olguya yönelik çeşitli teoriler üretmişlerdir. Literatürde birden fazla tanımlamasıyla karşılaştığımız bu kavram Hüseyin Rahmi'nin romanlarında da yerini bulur.

“Aşk bazı kahramanlar için önceden belirlenmiş bir kaderin yaşanmaya başlamasıdır. Onlar için sonradan bir başkasına aşk olmak gibi bir durum söz konusu olamaz. Kaderleri, daha dünyaya gelmeden evvel, eksik olan ruhlarını tamamlayacak kişiyi belirlemiştir. O belirlenen kişiler de çok uzaklarında değildir. Aşkın özneleri olan kahramanlar, genellikle çocukluklarını bir arada, birbirleriyle oyun oynayarak geçirirler. Çocukluklarında geçirdikleri bu zaman dilimi onlar için ileride yaşayacakları büyük aşkların habercisidir. (...) Çocukluk çağlarında bir arada yaşayan roman karakterleri “henüz anlamını bilemedikleri” farklı bir sevgi ile bakarlar birbirlerine. Birbirlerine bakışları çok masum ve samimidir.”⁸

⁷ Selçuk Çıkla, **Roman ve Gerçekçilik Bağlamında Kültür Değişimleri ve Servet-i Fünûn Romanı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2004, s. 99.

⁸ Recai Özcan, **Türk Romanında Aşk (1972-1900)**, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, 2008, s. 78.

“İffet” romanında Latif’le İffet’in aşkı da böyledir. Romanın yazıldığı devirde kadın-erkek ilişkileri sınırlandırılmış olduğundan birliktelikler genellikle birbirini görme olanağına sahip akrabalar ya da yakın çevre arasında kurulabilmiştir. Romanda İffet’in sevdiği genç teyzesinin oğlu Latif’tir. Latif, İffet’in çocukluk aşkıdır.⁹ Genç kız, delikanlının yaşama tutunma sebebidir. Onsuz bir hayat düşünemez.

Her aşkta seviye seviye bir tâbi olma, meydana gelebilecek her türlü olumsuzluğu göze aldırta bir feragat, özellikle aşkın ilk devresinde sevilen kişiye karşı “köle olurum” sözünü söyletecek kadar bir esaret vardır. Ancak bu çoğunlukla aralarında pek fazla yaş farkı bulunmayan gençler arasında görülen ve bazen Kerem-Aslı, Romeo-Juliete, Paul-Virginie, Manon-Lesuat gibi yapıtların betimlediği sevdâ trajedilerini yaratan karşılıklı coşkulu bağlanma hakikî aşkın öğelerinden biridir.¹⁰ Hayatın yükünü omuzlarında hisseden Latif, idealize edilmiş bir aşkla İffet’e bağlıdır. Gerçeklerin aksine zihinsel arka planda pek de dikkat etmediğimiz bir ideal kadın ya da erkek tarifi mevcuttur. Örneğin erkeğin hayallerinde ideal kadın, annesine karşılık gelir ve bu kadın tıpkı onun gibi eline erkek eli değmemiş olmalıdır. Erkek, eşiyle evlilik öncesi birlikte olmuşsa, o kız artık kafasındaki ideal kadın olmaktan çıkar. Eski çağlarda sevgililer bu nedenle cinsellik söz konusu olunca sabırlı bir bekleyiş içine girmişlerdir. Toplumsal kurallar, ahlaki algılar, beklentiler ortaktır ve genellikle bunun dışına çıkmamaya çalışırlar.¹¹ Latif, çocukluk aşkı olmasına rağmen İffet ile cinsel bir birliktelik yaşamamış, yani oyunu kurallarına göre oynamıştır. Bu bakımdan da aşklarını taze tutmayı başaramışlardır. Bunun yanında dış etkenler ve zorluklarla el ele mücadele etme gücünü gösterebilmeleri de aşk olmanın tazeliğini yıllarca koruyabilmelerinde önemli bir etkidir. Evlenmek niyetinde olan çift, arzu ve hayallerini temelinden etkileyen yoksullukla, ortak bir amaç için omuz omuza bir mücadele içine girmiştir. Böylece dıştan gelen bu engel karşısında ortak menfaatler için bir dayanışma ve işbirliği ortamı doğar¹² ve onları birbirlerine daha çok bağlar.

⁹ Hüseyin Rahmi, *İffet*, 2.baskı, İstanbul, Marifet Matbaası, 1927, s. 92.

¹⁰ Rasim Adasal, *Tabii Ve Hasta Cepheleri ile Cinsiyet, Aşk, Evlilik*, Ankara, Tarhan Kitabevi, 1963, s. 390.

¹¹ Derya Demir, *Aşk ve Aldatmak*, İstanbul, Çatı Kitapları, 2012, s. 70-71.

¹² Francesco Alberoni, *Aşık Olmak ve Aşk*, İstanbul, Düzlem Yayınları, 1990, s. 84.

Latif ve İffet birbirlerine aşk olmakla yaşamlarındaki eksikliklerinin kendilerine verdiği huzursuzluğu nispeten ortadan kaldırmış gözükmektedirler. Yaşamın genel akışı çoğunlukla, bireyin kendisine karşı hissettiği hafif bir beğeni ile kişisel noksanların fark edilmesinden kaynaklanan hafif bir tedirginlik arasında gidip gelir. Tüm insanlarda sarıh bir dürtü olarak tanıdığı diğerleri gibi genç, yakışıklı, akıllı ve güçlü olma isteği mevcuttur. Tıpkı onlar gibi başarılı olmayı, benzer avantajlar ve mevkilerinin olmasını arzu ederler. Kişinin kendisinden mutlu olması istisnai bir durumdur. Bu nedenle insanda genellikle kendine karşı sürekli bir huzursuzluk ve az da olsa kendini beğenme hissi mevcuttur. Bireyin bu hoşnutsuzluğunun artması onu aşk olmaya eğilimli kılar. Dolayısıyla kişiyi aşka sürükleyen, içsel memnuniyetsizlikten kurtulma çabasıdır. Bu, başlangıçtaki mükemmel olma arzusunun yerini alır ve hırsla ilişkili bir mesele olarak karşımıza çıkar. Aşk olmak kişisel hırlara hizmet eder ve bu durum bir başarı olarak algılanır.¹³

Bu bakımdan “Mürebbiye” romanında Amca Bey de fiziksel kusurlarına rağmen Fransızca aşk cümleleri bulup Anjel’e söylemeye başlar. Kamburunu gizlemek için kıyafetler yaptıran adam, Anjel’den aşkına karşılık görebileceği umuduyla bu davranışları sergilemektedir. Aşk olunan kişiye aşkı ifade eden sözcükler sarf edildiği andan itibaren duygular saklı bulunduğu zihinden çıkıp sözel boyuta taşınmış olur. Böylece iki kişi arasında bir iletişim başlar. Birçok insan, karşısındaki kişiye hissettiği aşkı ifade etmek için şiirsel, özel bir dil kullanmaya ihtiyacı duyar, kendisine tuhaf görünse de bu böyledir. “Burada dünyada her şeyden çok arzulananı ifade etmek için kullanılan evrensel (aşk) dilini buluruz.”¹⁴ Anjel, Amca Bey’in aşkına karşılık verir, fakat ona aşk değildir. Bu bakımdan hissedilen duyguların tek taraflı olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca bu ilişkide cinsel hazlar ön plandadır.

“Seks, biyolojik cinsel gereksinimin, bazı ego itkilerinin ve henüz bilinmeyen bir madde olan aşkın bir karışımıdır. (...) Eski ve çağdaş psikologlar aşkın şöyle ya da böyle seksin farklı bir şekli -kılık değiştirmiş seks- olduğu görüşündelerdir. En inandırıcı vakalar aşk ve seksin genellikle birleştiğini ve aynı nesneye yöneldiğini kanıtlar. Düşüncelerimizde aşkla seksi bağdaştırmaya alışığızdır, ama bu onların kimliğini gözler önüne sermez. (...)

¹³ Theodor Reik, **Aşk ve Şehvet Üzerine**, 1.kitap, İstanbul, Say Yayınları, 2006, s. 46-48.

¹⁴ Alberoni, **a.e.g.**, s. 15.

Psikanalistlerin aşk olmadan seks (...) olabileceği konusunda kuşku duymadıkları anlaşılmaktadır. Onların şiddetle yadsıdıkları, cinsellik olmadan aşkın olabilmesidir.”¹⁵

Ergenlik çağındaki Şemi de Anjel’e karşı yakınlık hissetmeye başlar. Anjel, tıpkı öteki erkekler gibi bu genci de etkisi altına almıştır. Onun hayatında başka bir kişinin olmadığını düşünen Şemi, Mürebbiye ile evlenmek niyetindedir. Ancak on sekiz yaşındaki gencin Anjel’e olan romantik aşkı tek taraflıdır. Onun hissettikleri “yarı aşk, yarı yalan, yarı inanç, yarı kendini inandırmadır.”¹⁶ Delikanlı zihninde yarattığı Anjel’i sevmektedir. Onun bu kadına atfettiği ve idealleştirdiği niteliklerle, gerçekler örtüşmez. Şemi bu aşқта hayal kırıklığına uğrar.

Çoğu genç romantik aşkın tek başına, iyi bir evlilik veya beraberlik için yeterli olacağı kanısındadır. Ancak bu türden bir aşkla her zaman üstün birlikteliklerin yaşanacağı anlamına gelmez. Çünkü genellikle sosyal bakımlardan birbirine denk olmayan çiftler arasındaki beraberlikler uzun süreli olmamaktadır.¹⁷ Bu bakımdan romantik hayalleri bir kenara bırakıp daha gerçekçi ilişkiler peşinde koşmak gelecekte yaşanılması muhtemel sorunları önlemek adına atılacak önemli bir adım olacaktır. Şemi’nin genç ve deneyimsiz olması yaşadığı bu ilişkide ayrıntıları değerlendirmesine engel teşkil etmiştir. Bunda Anjel’in, konaktakilere ahlaklı ve dindar olarak tanıtılması da büyük rol oynar.

Aşka karşı tutumumuz yaşa göre değişir. Çocukluk tecrübelerimiz, sevgimizin başkaları tarafından alınması ve onların sevgilerini anlatma yolu düşüncemizi etkiler ve ergenlik çağına girdiğimizde, aşktan beklediklerimizle, sevebileceğimiz kişinin nasıl olabileceği konusunda bir izlenim edinmiş oluruz. Ergenlik çağı yalnızca duygusal yönden sevmeye tecrübesini tanıtmakla kalmaz, aynı zamanda çocukluk çağının ana ve babaya karşı duyulan sevgisinin yerini alacak bir başka sevgiyi de getirir. Bir gencin sevdiği ilk kimse, çocukluk tecrübelerine dayanarak kendisine bir şeyler verebilen kimse olur.¹⁸

¹⁵ Reik, **a.e.g.**, s. 29-30.

¹⁶ **A.e.**, s. 215-216.

¹⁷ Glenn D. Wilson, Chris Mclaughlin, **Aşk Bilimi**, İstanbul, Çitlenbik Yayınları, 2002, s. 23-24.

¹⁸ “Aşık Olmak”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 2, 1975, s. 406.

Bu bakımdan Anjel'in mürebbiye olmasının Şemi'nin ona karşı güçlü duygular beslemesinde etkili olduğu söylenebilir.

Anjel, Aşçıbaşı Tosun'u da kendisine aşk etmiştir. O, bu tutumuyla okuyucunun gözünde alçalırken, Tosun'un Anjel'e olan safça hayranlığı daha iyi meydana çıkar. Bu suretle, Hüseyin Rahmi, birbirine zıt iki zihniyeti karşılaştırma imkânına kavuşur.¹⁹ Aşçıbaşı Tosun'un Anjel'i gördüğünde zihninin mürebbiyenin yanında denetim altına alamadığı duygular ürettiğinin farkına varır. Onun profesyonelleştiği işinde dahi aksamalar yaşamasına neden olan Anjel, Tosun için heyecan verici bir süjedir. Bilinçaltı bile bu süjeden etkilenir. Tosun artık memleketindeki sevdiği kadını rüyasında göremez olur. Çünkü eksikliği hissedilen bir varlığın yerini onun yokluğunda reel bir varlık almaya başlamış ve tatmin için beyinin suni doyum mekanizmasına ihtiyaç kalmamıştır:

“Anjel yürek gıcıklayıcı, süzük tebessüm gösterip badehu akidemsî, gevrek tatlı bir kahkaha salıvererek Fransızca der ki: Ajı başı muhtırâma kaydedilmeye layık olanlardan biri de sensin... O güzel bıyıklarınla bu şerefi ihtirâza dua-yı istihkak edebilirsin.

Aşçı Tosun, o tebessümdeki letafeti, o kahkahadaki tatlılığı şimdiye kadar ateş üzerinde miyanesini kokuttuğu, kıvamını getirdiği hulviyyâtın hiçbirinde görüp tatmamış olduğundan kalbi yerinden kopup da boğazına tıkılmış gibi zavallı herif heyecanlar içinde oracıkta yılışıp kalır. Söylenen sözlerden hiçbirini anlayamaz. Fakat suret-i ifadeden o sekrin kahkahalardan kendine iltifat olduğunu hisseder.

(...) Bu kokona benden ne istiyor canım? Gördüğü yerde sırtıyo... Benim de elim ayağım donakalıyor... İşim bitiyö... Tüh! Allah cezanı vere. Bu karı bana alakalandı mı acep? Beni günaha sokuyo... Ocak başında kokona aklıma gelince bütün damarlarım pelveze gibi depreşiyor... Yemeklere attığım tuzun kararını şaşıyorum canım... Bunun için dört defadır efendiden tekdir yiyorum... Hep bu haller memleketteki Ayşe'ye malum oluyo galiba! Kokona bu konağa geleli gayrık Ayşe'nin hiç düşüme girdiği yok... Bu işin Allah encamını hayrede...”²⁰

“Alışılmışın dışında, içgüdüsel davranışlar aşk olmanın en belirgin özellikleri sayılabilir.”²¹ Ne zaman ve nasıl aşk olacağımızı çoğunlukla kendimiz seçemeyiz. Beyinde başlayan aşk, hormonları canlandırarak insanı kuşatır ve esir eder. Şuurun fonksiyonunu yitirdiği bu süreçte birey çocuklaşmaya başlar, mantıklı bir şekilde

¹⁹ Zeynep Kerman, **Yeni Edebiyat İncelemeleri**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1998, s. 89.

²⁰ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Mürebbiye**, İstanbul, Marifet Matbaası, 1927, s. 42-44.

²¹ “Aşık olmak”, **a.e.g.**, s. 405.

davranamaz olur. Tüm benlik sevilen kişi tarafından sarılmıştır. Onsuz her şey anlamını yitirir. Aşk olandan başka hiç kimsenin yaşama imkânının olmadığı bu durum sarsıcı ve marazi bir haldir.²²

“Bir Muadele-i Sevda” romanında Bedia, eşi Naki için sabit bir fikir haline gelmiştir. Her zaman kadınlar tarafından beğenilmiş ve karşılık görmüş olan genç adam, karısının evliliklerinin ilk gecesindeki olumsuz davranışları ve babasının evine dönmeyi istemesi yüzünden düş kırıklığına uğrar. Bu durum Bedia’yı, Naki’nin gözünde daha cazip bir hale getirir. Eşinin onu reddetmesinden sonra duygularını tahlil etmeye başlayan Naki, karısına aşk olduğunu fark edecektir:

“Ben onu seviyor muydum? Bu suali gönlüme karşı pek çok defa irat ettim. Suali irat ediyor, fakat cevap bulamıyordum. Seviyorum desem gönlümde öyle şiddetli bir arzu yok. Sevmiyorum karar versem niçin zihnim hemen durmaksızın onunla meşgul oluyor? Bu hal infial eseri de olabilir mi? Bedia ile kendi aramda bir muhayyel rakip tasavvur ettikçe niçin kıskançlığa benzer şedit bir his beni sarsıyor. Bir insan sevmediği bir kimseyi de kıskanabilir mi? Hay hay; iyi biliyorum ki, bir müddet münasebette bulunup da pek sevmediğim bir iki kadını kıskandığım vâki oldu. Bu da o kabilden mi? Belki... O zaman işte böyle tefekkürat keşmekeşi içinde kaldım. Sonradan anladım ki, o esnarlarda ben Bedia’yı geniş bir muamma ile sevmiyor imişim... Lakin kendini odadan kovduğum sırada çıkarken bana fırlattığı ateşin nazar gönlüme küçük bir kıvılcım düşürmüş. Bundan pek çabuk iştiiale müstait olduğumu anlayamamışım. Ya nasıl anlayabileyim? Bu nevi kıvılcımlar bir donanma esnasında fişeklerden havaya saçılan şulepareler gibi gönlüme yüzlerle iner, çok sürmez, yine sönerdi. Bunu da öyle zannettim.

Ben yine eski havaperestliği ele aldım. Vur patlasın âlemlerine daldım.(...) Üç beş altınla gönülleri satın almak daha doğrusu isticar edilen kadınların sevda oyunlarından usanç, nefret geldi. Artık bunların hiçbirisiyle eğlenmez oldum. Günden güne rengime arız olan solgunluk, kalbimin melalinden mütevellit her hal ve hareketimdeki infial asarı, şiddet ve hiddet, hayattan bizarlık gibi fevkalade ahvalim baba ve anamın dikkatini celp etti. Bedia’nın üzerine beni evlendirmeğe kalktılar... Annem ondan güzelini bulacağına söz verdi. Bu teklifi kabul etmedim. Çünkü kalbimde Bedia’ya karşı o muhabbet düğümü varken diğer bir kadını sevmeyeceğimi binaenaleyh o gelen kıza da yazık olacağını biliyordum. İhtiyakım Bedia’ya, hep o aşk istihkâmına matuftu. Onun fethi ile şimdiye kadar zevk almadığım en tatlı sevda lezzetleri bulacağım gibi geliyordu. Artık bende bir hayat emeli şeklini alan bu hedefe vusuldeki müşkülât büyüdükçe bu arzu da kalbimde o nispette şiddetleniyordu.”²³

Bir kişi, kendisini değersiz hissediyorsa, zihninde mükemmel bir aşk düşü kurar ya da başka insanları aşağılayan bir tutum takınmaya başlar. “Gücünü olduğu gibi

²² Demir, **a.e.g.**, s. 105.

²³ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Bir Muadele-i Sevda**, İkdâm Matbaası, İstanbul, 1315, s. 117-119.

ortaya koyma ya da aradığı sevgi dolu ilişkiyi yaşama şansı pek yoktur. (...) Hiç kimseyle gerçek bir beraberlik kuramaz; kursa bile karşısındakine çok fazla bağımlı olur.”²⁴

Naki, Bedia ile tanışana kadar hiçbir kadını böylesine arzulamamıştır. Çünkü kolay erişilebilir öznelere aşk için her zaman iyi bir aday değildir. Bu bakımdan çevresindeki kadınlarda aradığını bulamaz. İlk hamlesinde kırılmış ve engellenmiş olan aşk arzusu ona ulaşamamanın verdiği hisle giderek şiddetini artırır. Ruh halinde değişimler gözlemlenir. Daha önce zevk aldığı şeylerden tat alamamaya başlar. Duygular aşama aşama hastalıklı bir hal alır.

Aşk bazen tek taraflı olabilmektedir. Bu bakımdan kendi zihninde tasarladığı aşk öznesiyle hissi bir etkileşime girmeye çabalayan âşığın durumu çoğunlukla trajiktir. Aşk hayalinde yaratan kişi, karşısındakinin davranışlarından, sözlerinden kendi kurgusunun ispatına yönelik anlamlar çıkarmaya başlar. “Gerçekle karşılaştığı zaman ise kurduğu hayal dünyasıyla birlikte gerçek dünyası da yıkılır.”²⁵

“Nimetşinas” romanında Nihat keman çalarak sevdasını dile getirip ağlamaktadır. Neriman da kapı arkasında dinlediği kemandan duygulanıp ağlamaya başlar. Bu sırada Neriman’ı gören Nihat dayanamayıp ona aşkını ilan eder. Neriman buna tepki göstererek ikisi arasında böyle bir ilişkinin asla mümkün olamayacağını Nihat’a anlatır:

“Beyefendi bana karşı aşk kelimesini istimalden sizi men ederim. Saadet-i ailenizi beyhude mahvetmiş, beyhude yorulmuş olursunuz. Velinimetim hanımımın zevci, benim aşkım olamaz. Siz, sadakat-i zevciyenizi çiğnemekten çekinmiyorsunuz. Fakat ben vazife-i nimetşinasîden bir an ayrılmam. Beyefendi çıkınız, şimdi hanım gelir, bizi bu halde görürse artık ihtira edeceğiniz sille tokat misallerine kimseyi inandıramazsınız.”²⁶

Nihat, Neriman’ın hizmetçi olmasından dolayı aşkına karşılık vereceğini düşünmektedir. Bu nedenle evli olmasına aldırış etmeden genç kıza duygularını açma

²⁴ “Sevginin Değişik Görünümleri”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 2, 1975, s. 549.

²⁵ Özcan, **a.e.g.**, s. 85-86.

²⁶ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Nimetşinas**, 2.bs., İstanbul, Amedi Matbaası, 1927, s. 145.

cesareti gösterir. Neriman'ın keman sesinden duygulanıp ağlamasını Nihat yanlış algılar. Çünkü aşk bir insanın beyni, aşk olunan kişinin en basit davranışlarını yorumlayarak âşığın lehine çıkarımlar üretir. Statüsel dengesizlik ile hüznü duygularla örülü bir ortamın sunduğu avantajları değerlendirmek isteyen Nihat, bu aşkta hayal kırıklığına uğrar.

Ergenlik döneminde mantıktan ziyade duygular ön plandadır. Bu dönemde ergenler kendilerini yoğun aşk yaşantıları içinde bulabilirler. Aşk böylece heyecanları ve elemeleriyle, bilhassa romantizmiyle hayatın en önemli edimlerinden biri olmaktadır. Aşkı idealleştirme eğilimi önceleri erkek ve kız ergenlerde aynıdır. Kızlar, erkeklerden çok daha uzun zaman imgesel aşklarla doyuma ulaşabilirler. Onlar için aşkı hissetmek tek önemli şey olduğundan sevilen kişinin nesnel gerçekliğinin olması zorunlu değildir. Ancak erkek ergenin idealleştirilmiş aşk imgelerinin erotik boyutunun farkına varması uzun sürmez. Onun daha aktif ve daha şuurulu cinselliği realiteye gitmesini sağlayarak hayaller içinde oyalanmaktan ziyade dürtülerini eyleme koymaya yöneltir. Bu bakımdan gerçek dışı aşkları bırakıp karşı cinsten bir partner bulmanın yollarını arar.²⁷

“Cehennemlik” romanında Ferhunde'nin kızı Mahmure, Hasan Ferruh Efendi'nin evlatlığı Şemsi'yi sevmektedir. Genç kız bu duygusunu kimseye sezdirmeden kendi içinde yaşar. Her gece yatağa Şemsi'nin fotoğrafıyla birlikte girer. Esasında onların sevgileri karşılıklıdır. Şemsi bir gün çeşme başında Mahmure'nin ayaklarını öperek ona olan aşkını ilan eder. Birbirlerine gün geçtikçe daha çok bağlanırlar. Görüşmemek onlar için son derece acı vericidir. Gençler evlenmek niyetindedirler. Ancak arada engeller vardır.

Aşk içinde sevilen kişiye bir şeyler verme isteğini de taşır. Böylelikle bireyler aşkı, sevenin sunduğu maddî imkânlarla ölçmeye başlarlar. Bunun neticesinde ilişki bir çıkar beraberliğine dönüşür.²⁸

²⁷ Charles Dessart, **Le développement sociale de l'enfant et de l'adolescent**, Çev. Bekir Onur, 5.bs., Brüksel, 1965, s. 19-205-207.

²⁸“Aşkın Gücü”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, Gelişim Yayınları, İstanbul, Cilt 4, 1975, s. 897.

“Cehennemlik” romanının kahramanlarından Şaban’a bir akrabasından yüz elli lira miras kalmıştır. Genç adam akrabasından kalan bu parayı sevdiği bir kadın uğrunda harcar. Şimdilerde ise temiz bir aşkla başka bir kızı sevmekte ve onunla evlenmeyi düşünmektedir.

Aşk bu şekilde bir tüketim eylemi haline gelmiştir. Onun sürmesini sağlayan şartlar ortadan kalktığında birliktelik son bulur. Böylelikle aşk, maddi ve manevi açıdan veren taraf için yıkıcı bir faaliyete dönerken, alan tarafın memnuniyeti ile kıyaslandığında muvazenesiz bir tablo sergilemektedir. O, her ne kadar ölçülebilir objektif değerler içermese de mağduriyet göz önüne alındığında bir taraf için yol açtığı çıkar kaybı çok daha büyüktür.

Köle olma hâlet-i ruhiyesiyle ve “körü körüne bir aşkla sevda objesine bağlanan insanların hâline “aşk esareti” diyoruz. Aşkta sevilenin arzularına ve emirlerine râm olmak, onun için her şeyi yapmak ve onun her çeşit ihtiraslarının esiri olmak gibi hâller kısmen mevcuttur. Lâkin hakikî “aşk esaretinde” bütün bunlar inanılmayacak kadar mübalağalıdır.”²⁹

“Kaynanam Nasıl Kudurdu?” romanında Ayşe Makbule’nin oğlu Ali Harun, Dürdane isminde bir genç kıza aşk olmuştur. Kız da onu sevmektedir. Asil bir aileye sahip olan Dürdane ile evliliklerine annesi hakkındaki dedikoduların engel olacağını düşünen Ali Harun, onunla evlenebilmek için hiç çekinmeden her şeyi yapabilecek gücü kendinde bulur. İçki masasında eniştesi Osman Zihni’ye evlenmek için gerekirse annesini öldüreceğini bile söyler. Ali Harun sevgilisi Dürdane ile sonunda evlenir.

Sevgi objesinin algılanması muhakeme yeteneğini etkileyen haz beklentisine neden olur ve kişi bilişsel yetilerini devamlı olarak sevgi objesine ulaşma amacıyla kullanır. “Bu acı verici yansıma kara sevda yani mâlîhûlyâdır.”³⁰ Tennov, kara sevdanın doyuma ulaşmamış arzu olduğunu ifade eder. Bu durumda sevilen kişi aşkınıza karşılık verdiği takdirde sevdanın şiddetinde bir sönüş yaşanır. Sizi olabildiğince

²⁹ Adasal, **a.e.g.**, s. 390-391.

³⁰ Esat Timuçin Oral, “Karasevda’dan Depresyon’a Hüznün Tarihi”, **Başka Psikiyatri ve Düşünce Dergisi**, No: 2, 2009, s. 4.

etkileyen, size alımlı gelen kişi elde etmekte zorluk çektiğiniz kişidir. Çılgınca aşk olma beraberinde birtakım sorunları da getirir. Öncelikle kara sevdaya tutulan kişi, aşk olduğu insanın kendi gereksinimlerine hitap edecek tek insan olduğu kanaatini geliştirir. O, esasında iyi yönlerini abarttığı hayali bir varlığa sevdalanır, gerçek birine değil. Kara sevda da “sürekli aşk olunan kişiyi düşünmek, güçlü çekim, acı çeken bir yürek, içinin kıpır kıpır olması, huzursuz uykular” gibi aşk ile ortak tecrübe vardır. Bu nedenle gerçek aşk ile kara sevdayı tam olarak ayırt etmenin kesin bir yolu yoktur.³¹

“Dirilen İskelet” romanında Tayfur, bir kez gördüğü Didon Paşa’nın kızı Bânû ile evlenmek istemektedir. Bânû’yu bir haftadır göremeyen delikanlı bu durumdan dolayı ıstırap çekmekte, yaptığı şeylerden tat alamamaktadır. Tayfur âdeta karasevdaya tutulmuştur. Doktor Ferhat, Tayfur’un durumunu şöyle özetlemektedir:

“-Sana akşam sabah sofrâ hazırdir buyurunuz, diyorlar. Ceplerin para dolu. Sen bu evde bir küçük (Senyör)sün... Bir konak halkı senin emrinle oturup kalkıyor. Aklına gelen eğlenceyi delilikleri yapmaktan seni meneden bir fert yok... Bu kadar refah, saadet sana çok geldi. Hazmedemedin. Kendi kendine mezarlıklarda, Eyüp semtlerinde bir dert aradın. Nihayet âlâsını buldun. Başında maişet derdi ve bugünün başka şey düşünmeye meydan bırakmayan geçinme endişeleri olsaydı o kızın yılan gibi dimağına giren sevdası kanını bu kadar çabuk zehirleyerek istilâ edemezdi. Bu senin tutulduğun (normal) bir aşk ve alâka değil âdeta karasevda... Görüyorum ki sözlerin bozuk. Gözlerin bozuk, âsâbın bozuk... Nabzın bozuk., fikrin bozuk. Niçin saklayayım hastasın.”³²

“Son Arzu” romanında da benzer bir durumla karşılaşırız. İlk defa bir erkeği seven Nuruyezdan, gezide gördüğü Rıdvan Sabih’i bir türlü aklından çıkaramamaktadır. Hatta onun yüzünden geceleri uyku uyuyamaz olmuştur. Bulunduğu oda genç kıza dar gelir. Duygu değişimleri yaşayan Nuruyezdan bazen gülmekte bazen ağlamakta sinir buhranları, ümitler, ümitsizlikler, baygınlıklar içinde sabaha kadar onu düşünmektedir.

³¹ “Aşk ve Kara sevda; Aşk ve bağımlılık”, (Çevrimiçi) <http://bilgi.iliskidegerlendirme.com/>, 12.01.213.

³² Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Dirilen İskelet**, İstanbul, Hilmi Kitabevi, 1946, s. 192-193.

Sevenler, birbirlerini görmekten zevk almaktadırlar. Sevilen kişiyi görememekten kaynaklanan üzüntü ve acı ile “beynin motivasyon, ödül ve bağımlılıkla ilgili bölgeleri arasında bir ilişkili olduğu” görülmüştür. Böyle bir durumda beynin fiziksel acı ve sıkıntı ile ilgili bölgeleri aktive olmaktadır. Duygusal bağ kurulan kişilerle karşılaşıldığında, nötr kişilere verilen tepkilere oranla beynin belli bölgelerinin daha fazla uyarılması dikkat çekici bir bulgudur. “Bu alanlar özellikle uyarıcı madde bağımlılığında görülen dopaminerjik ödül sistemi ile ilişkisi olduğu saptanan beyin bölgeleridir.” Bu bakımdan aşkın bir tür bağımlılık olduğu söylenmektedir.³³

“Ölümler Yaşıyor mu?” adlı romanda Leman ile bitişik köşkteki komşularının oğlu arasındaki aşk da böyledir. Zira Leman ile Keramet birbirlerini görmek için sık sık köşklarının bahçelerine çıkarlar. Fakat nadiren de olsa birbirlerini göremedikleri vakit hemen karamsarlığa kapılırlar. Çünkü görme eylemi âdetâ bir uyarıcı madde gibi iç sıkıntılarını ve karamsarlıklarını gideren bir bağımlılık haline dönüşmüştür.

Düşlerimizde canlandırdığımız sevgilinin bir yüzü olmayabilir. Ya da bu yüz bir film yıldızına yahut çok da fazla tanımadığımız bir şahsa ait olabilir. Kadın ve erkeği birbirine yaklaştıran manevî ve biyolojik öğeler ne olursa olsun, etkilenme başladığı andan itibaren hayal gücü de devreye girer. Genellikle hayalimizdeki kişi bizde yarattığı tesirden habersizdir. Erkeklerin çoğu, yolda ya da ulaşım araçlarında tesadüf eseri gördüğü ve daha önce hiç tanımadığı kızlara yönelik hayaller kurarlar. Kadınlar da tanımadıkları kimselerle ilgili olarak erkeklere oranla cinsel içeriği daha az baskın olan romantik nitelikli düşlere dalarlar. Onların kurguları çoğunlukla belli bir kişi etrafında sabitlenir. Gece ya da gündüz kurulan bu düşler, yaşamın sadece küçük bir kısmını işgal ettiği sürece zararsızdır. Oysa bazı kimselerin kurdukları hayallere kendilerini fazla kaptırmaları neticesinde düşle gerçek arasında bir ayırım yapmak zorlaşır. Bu durum da düş sahibi için acı verici sonuçlar doğurabilir.³⁴

Aynı romanda, Şeamet ergenlik çağlarında sinema oyuncularından birine aşk olmuştur. Bu sevgisini kimselere açamayan genç kız, gündüz düşlerinde, gece

³³ Oğuzhan Vıcıl, “Umutsuz Aşk, Bağımlılık Mıdır?”, **Tübitak Bilim ve Teknik Dergisi**, No: 513, 2010, s. 12-13.

³⁴ “Düşsel Aşk” **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, Gelişim Yayınları, İstanbul, C. 2, s. 553-554.

rüyalarında hep onunla yaşamaktadır. Onu görebilmek arzusuyla yemeden içmeden kesilmiş, uykuları bozulmuştur.

2.1.1. Yaşlı Kadın-Genç Erkek Beraberliği

Boşanan, eşleri vefat eden, sevgilisinden ayrılan yahut uzun bir zaman müddetinde hayatın zevklerinden mahrum kalan kadınlar, genç erkeklerle flört etmekten yoğun bir haz almaktadır. Yaşı ilerlemiş kadınlar, kendilerinden hoşlanan, kibar, romantik ve saygılı erkekleri sığınılacak bir liman olarak bakarlar. Yaşça büyük kadınların genç erkeklerden gelecek garantisi temin etme ya da maddî ihtiyaçlarını karşılama gibi talepleri yoktur. Birliktelikte eğlenme, cinsel beraberlik yaşama, arkadaşlık etme gibi beklentileri daha baskındır. Yaşça küçük erkeğin kendisinden yaşça büyük bir kadınla birlikte olmasının sebepleri ise tecrübeleri, hoş sohbeti, ihtiraslı bir aşk arayışı, serbest ve nitelikli bir cinsel hayat ve bazen de maddiyattır.³⁵

Yaşça büyük kadınlar “ekonomik bağımsızlığı tamamen ellerine aldıkları için kendinden emin, rahat davranarak partnerlerini boğmazlar. Genç erkek olgun sevgilisinin deneyimlerini öğrendiği, özgür ve kaliteli bir cinsel hayat yaşadığı için bu ilişkiden memnundur. Bazen de ilişkinin temelinde maddiyat görülebilir. Genç erkek henüz ailesinden ayrılarak yeni bağımsızlık kazanıyordur. Oysa olgun kadın güçlü ve ekonomik anlamda çoğunlukla rahattır. Genç erkek genç bir kızla beraber olduğunda o ilişkinin maddi yükünü üstlenmek zorunda olduğunu hissedebilir. Oysa böyle bir ilişkide çoğunlukla kadın maddi yükü üstlenebileceği için erkek için rahat bir ilişki olarak değerlendirilecektir. Olgun kadın daha şefkatli ve ilgilidir. Genç erkek için bu durum bilinçdışında anne figürünü sembolize eder. Bu yüzden genç erkek olgun kadına anneye bağlandığı gibi bağlanır. Aynı zamanda oedipus kompleksine bağlı genç erkekte babadan anneyi alma fantezisi bilinç dışı olarak arka yapıda bulunmaktadır. Olgun kadını elde ederek bilinç dışı, babasına karşı zafer kazanıp erkekliğini ispatlamaktadır. Bu yüzden bu ilişkiler genç erkekler tarafından bir zafer gibi hissedilir. (...) Olgun kadın genç erkek ilişkisinde cinsellik çok önemli bir rol oynamaktadır. Ancak böyle bir ilişki için tek başına yeterli değildir. Fakat bu tarz bir ilişkide cinsellik kaçınılmazdır. Çünkü kadın cinselliğin doruğunu olgun yaşta, erkeğe erken yaşta yaşar bu yüzden birbirlerini tamamlarlar. Ayrıca genç erkek için genç kadınla cinsellik yaşamak çoğu kez zor, sınırlı iken olgun kadınla çok daha kolay, sorumluluk olmadan, tecrübeli ve kaliteli cinsel deneyim şeklinde olmaktadır. Olgun kadın için de genç erkekler yaşıtı erkeklere oranla daha

³⁵ Ersan Erçelik, “Kadınlar neden genç erkek sever?”, (Çevrimiçi) <http://blog.milliyet.com.tr/>, 27.08.2012.

aktif cinsel performans sergilemektedir. Bu yüzden genç erkekler daha çekici gelmektedir. Olgun kadının cinsel tecrübesi genç bir kızıdan daha fazladır. Genç erkek daha tutkulu olduğu için kadın kendini daha çok arzulanan gibi hissederek kendini bu ilişkide daha iyi hisseder.”³⁶

Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın romanlarında olgun kadın-genç erkek beraberliği daha çok maddiyat ve cinsellik açısından ele alındığı için bu tarz ilişkilere olumsuz bir yaklaşım sergilenmiştir. Örneğin “Metres” romanında Firuze kendisine mektup yazan Reyhan’ın aşkını kabul eder ve onunla bir birliktelik yaşamaya başlar. Ancak gencin bu ilişkideki amacı maddi çıkar sağlamaktır.

Aynı durum “Kaynanam Nasıl Kudurdu?” adlı romanda Ayşe Makbule ile Vassaf arasındaki ilişkide de karşımıza çıkar. Aslında Türk toplumunun “kendinden büyük kadınla evlenen erkek zengin olur.” atasözüne dayanarak kadınların kendilerinden yaşça büyük erkekle beraberliğine üstü kapalı olarak izin verdiği söylenebilir. Fakat kadının genç erkeği sadece cinsel doyum, erkeğin ise olgun kadını maddi çıkar sağlamak için tercih ettiğine dair toplumda yaygın bir inanış vardır.³⁷ Bu yüzden Makbule’nin damadı Osman Zihni, kayınvalidesinin genç avukat Vassaf ile iş görüşmesi adı altında odalara kapanarak sabahlara kadar birlikte olmasını hazmedemez. Hoşnutsuzluğunu ve bu durumu kabullenemeyişini şöyle dile getirir:

“Kaynanamın odasındaki ince muhasebe ne evladın ne damadın havsalasına sığacak ameliye değildi. Kalın kafam bu noktada bir türlü asrileşmeyen bir Türkoğlu Türk’tü. Türk nesli ırkının bu husustaki taassubunu ebediyen muhafaza edecektir. Yani başındaki nâ-meşru münasebeti hazmeden kafalar Türklüğe karışmış ecnebi hilkıyetlerdir. Düşündükçe şimdi benim beynim de altüst oluyordu.”³⁸

Öte yandan Ayşe Makbule ile Vassaf nikâhlarını başka bir semtte kıydırtmak üzere hazırlıklara başlamışlardır. Bu düğünün diğer düğünlerden farkı damadın evde bulunarak düğün işlerini bizzat idare etmesidir. Düğün arifesinde Harun eve gelerek annesini görmek istediğini söyler. Onun evlenmesini önlemek için Harun kendisinin

³⁶ Esra Bayraktar Söğüt, “Genç Erkek Olgun Kadın İlişkisi”,(Çevrimiçi)

<http://www.tavsiyedyorum.com/>, 12.01.2013.

³⁷ A.e, 12.01.2013.

³⁸ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Kaynanam Nasıl Kudurdu?**, Orhaniye Matbaası, 1927, s. 31.

kuduz olduğu, hastalık ilk belirtilerini göstermeye başlayınca da mikrobu bulaştırmak için annesini ısırđıđı yalanını uydurur. Vassaf kuduz olacağı korkusuyla sevgilisi Makbule'nin evine gelmemeye başlar. Bu duruma daha fazla dayanmayan kadın evden kaçarak avukat Vassaf'ı ısırır. Olay polise intikal edince Vassaf “kocakarı bana varmak hayaline kapılmış” diyerek Makbule'yle evlenmek istediğini inkâr eder. Makbule, Vassaf'ın bu sözleri karşısında gerçekleri idrak etmeye, onun kendisiyle yalnız serveti için birlikte olduğunu anlamaya başlar.

“Namuslu Kokotlar” romanında Yusuf Nihat, annesi yaşındaki Necibe ile ilişki kurmuştur. İhtiyarı sevmeyen delikanlının bu beraberlikteki asıl beklentisi maddiyattır.

2.2. Evlilik

Evlenme, “kadın ile erkeğin aile kurmak amacıyla ve hukuk düzeninin öngördüğü kurallara uygun olarak birleşmesi”³⁹ şeklinde tanımlanmaktadır. Evlilik, bir aile meydana getirmek için gerekli akrabalık bağlarının gelişmesini sağlayan bir kurumdur. Radcliffe Brown'a göre evlilik, kişilerin hayatlarını birlikte devam ettirmelerini ve muntazam bir içtimai ortam dâhilinde birbirleriyle ortaklık kurmalarını temin etmektedir. Bununla birlikte evlilik, toplumsal hayatta çocuğa yasal bir pozisyon sağlamak için gereksinim duyulan sosyal bir mukaveledir.⁴⁰

Aile kurma çoğunlukla toplum tarafından onaylanan bir evlenme prosedürüyle meydana gelir. Bu müessesenin teşekkülünü sağlayan evlenme şekilleri, kültürden kültüre farklılık gösterebilmektedir.⁴¹ Aile ortamında yetişen gençler, harekete geçme ve karar verme sürecinde ailenin ve toplumun baskısını üzerinde taşır. Bu bakımdan

³⁹ “Evlenme”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, İstanbul, C. 8, Milliyet Gazetecilik A.Ş., t.y., s. 3911.

⁴⁰ Işıl Bulut, “Türkiye’de Erken Evlenme, **Türk Aile Ansiklopedisi**, Ankara, C.2, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991, s. 494.

⁴¹ Ali Rıza Abay, “Kültür Sosyolojisi Açısından, Türkiye’de Kız Kaçırma Usulü ile Evlenmenin Sosyo-kültürel Sebepleri ve Sonuçları”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, No: 142, 2003, s. 42-43.

evlenecek kişiler de birtakım baskı ve kurallarla karşı karşıyadır. Özellikle Osmanlı gibi geleneksel toplumlarda genç bireyler eş seçiminde bağımsız bir tercih yapamazlar. Çeşitli kaynaklar evlenilecek kişiyi belirlemede ailenin birinci derecede rol oynadığını göstermektedir. Evliliğe ailenin karar vermesi ve gençlerin bu duruma itiraz etmemesinin arka planında yaş faktörü, ekonomik faktörler ve aileye bağımlı olma gibi nedenler yatmaktadır. Özellikle kızların her türlü güçten bağımsız olarak hareket etmesi ailede ve çevrede tepkiyle karşılanmakta ve onlara gelecekte evleneceği kişiye tâbi olacağı benimsetilmektedir.⁴² Ancak “Dünyanın hemen her ülkesinde insanlar, geleneksel evlilik ve aile standartlarıyla mücadele içindedirler.”⁴³ Sanayileşmenin bir getirisi olarak geleneksel kültürün aile ve evlilik modellerine olan tesiri girerek azalmaya başlamıştır. Böylelikle gençler evlenecekleri bireyleri kendileri seçmekte ve evliliklerini ekonomik yeterliliği sağlayacak yaşa gelince yapmaya çalışmaktadırlar.⁴⁴

Osmanlı’da “yirminci asrın başlarında içtimaî değişikliklerin tesiri genişlemiş, kızlara mahsus mektepler açılmıştır. Halâ birçok mutaassıplar nazarında kızını okutmak fena bir şeydir. Aşklarına mektup mu yazacaklar? Çok bilmiş kızlardan hiç hayır gelir mi?.. Fakat yeni neslin okumuş erkekleri artık böyle düşünmüyorlar. Onlar analarının seçtiği cahil ve görgüsüz kızlarla değil, okumuş kızlarla evlenmek istiyorlar. Bunu sezenler de kızlarını iyi yetiştirmeye, onlara okuma yazma, müzik, Fransızca öğretmeye başlamışlardır. Henüz kadınların hayata atılması fikri yoktur. Onlar evvelâ okumuş erkeklere lâıyk eş olmak üzere yetiştiriliyorlar. Bu hal birçok yeni problemlerin ve güçlüklerin ortaya çıkmasına sebep olur. Gözü kapalı kızları evde muhafaza ederek görücü ile evlendirmek kolaydı, lâkin okumuş kızlar birçok yeni fikirler ediniyor, aşk ve alâkanın ne demek olduğunu öğreniyor, birçok şeyler istiyorlardı. Cemiyet son derecede katılmış ve mübalâğalanmış olan namus ve iffet taassubundan hiç bir şey değiştirmiyor, analar babalar çocuklarını kendi arzularına göre evlendirmek hakkından bir zerresini bile fedaya yanaşmıyorlar.”⁴⁵

“İffet” romanında İffet’in Antuvanet isminde bir kız arkadaşı vardır. Onlar Beyoğlu’ndaki Fransız pansiyonda birlikte okumuşlardır. Kültürlü bir kız olan Antuvanet genç bir ressamı sevmekte ve onunla evlenmek istemektedir. Ancak ailesi

⁴² Bulut, **a.e.g.**, s. 495.

⁴³ Enver Özkalp, “Aile Kurumu”, **Davranış Bilimine Giriş**, 3bs.,T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2004, s. 111.

⁴⁴ Halil İbrahim Bahar, **Sosyoloji**, Ankara, Usak Yayınları, 2009, s. 163.

⁴⁵ Mediha Berkes, “Hüseyin Rahmi Romanlarında Kadın Tipleri”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt: 3 No: 5, 1945, s. 540-541.

buna karşı çıkar. Onu zengin bir tüccarla evlendirir. Genç kız ruhuna hitap etmeyen bu adamı bir türlü sevemez. Bu ilişki örneğinde aile zoruyla yapılan evliliklerin olumsuz sonuçları ve eşlerin birbirleriyle duygusal bakımdan uyum sağlamasının önemi dile getirilmek istenmiştir:

“Pansiyondan çıktıktan sonra Antuanet’le birkaç defa görüştüm. O bir çare de mesut olamamış. Kendisini o sevdiği genç ressama vermemişler. Pederinin ibramat-ı şedidesi üzerine tüccardan zengin bir zatla tehhül etmiş. Zevci pek hamhalat bir şeymiş. Antuanet’e gösterdiği muhabbet-i zevciye pek şiddetliymiş ama şiire, edebiyata, musikiye pek bigâne olup usul-i muzaafa defterlerinden, tüccar senetlerinden, kambiyo kağıtlarından başka bir şey kıraatinden lezzet almayan bu herifi zavallı kız bir türlü sevmiyormuş. Ticarethanesindeki muhasebe memurlarına karşı tuttuğu kontrol defterlerini Antuanet’e tebyiz ettirmiş. Pederi bu kızı öyle bir zevce vermek niyetinde bulunduğu halde bilmem ki ne için senelerle mekteplerde tahsiline itina göstermiş? Evlatlarının terbiyelerini içinde yaşamaya mecbur olacakları maişete tevfiğ etme yolunu bilemedikleri için ekseri bu yoldaki aile felaketlerine peder ve valideler sebep olurlar.” (s. 175-176)

Evlenme sebeplerden biri de ekonomik anlamda rahata erme isteğidir.⁴⁶ Ancak evlilikte, eş seçiminde maddi unsurları manevi değerden üstün tutmak büyük bir hatadır. Çünkü evlilik sevgi, saygı ve güven anlayışı üzerine inşa edilen bir kurumdur ve yalnızca iyi günde ve refah içinde değil güçlükler karşısında da birlik ve beraberlik halinde olmayı gerektirir. Bu bakımdan eş seçerken maddî kriterleri ikinci plana bırakmalı ve en evvel olumlu kişilik yapısına sahip bireyleri tercih etmelidir. Bir beraberliğin kurulmasında ölçüt olarak maddiyata birinci derecede önem veren bireyin hayata dar bir pencereden baktığını ve bu konuda gerçekçi beklentilerle içinde hareket etmediğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte eşler arası denklik ile evliliği gerçekleştirmedeki maksadın uyuşması da çok önemlidir. Eşlerin özellikleri bakımından birbirine denk olması ileride bu konuda yaşanması muhtemel problemlerin önlenmesi açısından mühimdir. Örneğin erkek parasal bakımdan kadından düşük olduğunda, kişiliği de yeterince gelişmemiş biriye eksiklik duygusuna kapılarak kendini yetersiz hissetmekte ve eşini başka açılardan kısıtlama, aldatma ya da ona karşı ezici davranışlar sergileme yoluna gidebilmektedir.⁴⁷

⁴⁶ Adasal, **a.e.g.**, s. 405.

⁴⁷ Hilal Arslan, “Parayla Saadet Olmaz”, **Semerikand Aile**, No: 67, 2011.

“Mürebbiye” romanında Dehri Efendi’nin damadı Sadri, eşi Melâhat’ı fiziksel bakımdan çekici bulmamaktadır. Dehri Efendi henüz gözü açılmamış damadının her şeyi yalıda görüp öğrenmesini istediği için onu fakir bir aileden seçmiştir. Sadri konağa iç güveysi olarak girer. Ona Melâhat ile evlenmezden evvel Efendi denilmektedir. Beylik kendisine yalıya damat olduktan sonra verilmiştir. Sadri eşini sevmemesine rağmen serveti için ona katlanır. Ancak zaman zaman karısına imalı sözler söylemekten de geri durmaz ve eline geçen ilk fırsatta onu aldatır.

Evlenecek kişilerin, duygusal bağlamda ve fikir düzleminde uyuşmaları kuracakları aile birliğinin devamlılığı açısından bir zarurettir. Çünkü evlilik, çiftlerin iletişim içinde olmalarını gerektiren bir ortaklıktır. Evlilik süresinde eşler arasında birtakım sorunlar yaşanması muhtemeldir, ancak önemli olan bu sorunları duygusal güçlerle aşabilmektir. Bu nedenle izdivaçta duygusal zekânın varlığı eşlerin sağlıklı bir iletişim kurması ve anlaşmazlıkların üstesinden gelinmesinde önemli bir yere sahiptir. “Evlilikte mutluluğu yakalayabilmek için eşlerin güçlü ve zayıf yönlerinin farkında olmaları, duygularını ve davranışlarını yönetebilmeleri, eşlerinin duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışmaları gerekmektedir. Bu durum duygusal zekâyı zorunlu kılmaktadır.”⁴⁸

“Bir Muadele-i Sevda” adlı romanda Naki iki evlilik yapmıştır. Yaptığı bu evlilikler anne ve babanın isteğiyle olmuştur. Ebeveynlerin çocuklarını evlendirme amaçları onu hovardalıktan kurtarmaktır. Genç adam romanda yaptığı izdivaçlardan ve eşleri ile arasındaki duygusal uyumsuzluktan şu şekilde bahseder:

“Derya-ı sefahatin böyle enginlerinde bî-ârâm bocaladığımı gören ebeveynim bir kaza taşına tesadüfümünden korkarak beni evlendirdiler. Birincisiyle geçinemedim. Bir ikincisi geldi, onu da gönderdim. İlk iki zevcem kudret elinin yaptığı bir güzellik heykeli idiler. Fakat o güzel kafalarında zekâdan eser, malumat namına nebze yoktu. Kendilerine mehtaplı bir gecede ruhumun münevver sehâpları içinde uçtuğunu tasvir eden bir şiirimi okuduğum zaman bunu âdeta bilmece zannederek gülüşe gülüşe: Ah, bildik... Bildik... Karganın bilmecesini yapmışsınız... Çünkü kuşların içinde gece uçan kargadan başkasını bilmiyoruz derlerdi. Zaten ilk iki zevcem beni dalmış olduğum muaşaka pazarının alış verişinden bir adım alıkoymamıştı. Hariçteki sefihane hayatım hemen yine evvelkinin aynı gibiydi. Bu

⁴⁸Neşe Cingisiz, Mehmet Murat, “Evlenmek İçin Birbirlerini Tercih Eden Çiftlerin Duygusal Zekâ Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 9, No: 1, 2010, s. 102.

coşkunluğum ana ve babamı büyük endişelere düşürdü. Bir genç için devamı maddi, manevi vahim bir sükût demek olan bu halin izalesine bir çare bulmak yolunu gece gündüz düşünmeğe başladılar. Edilen nasihatler tehditler bir para etmiyordu. Nihayet beni üçüncü defa evlendirmeye karar verdiler.” (s. 39-40)

Osmanlı toplumunda evlilikler görücü usulü gerçekleşmektedir. Çünkü kadın-erkek ilişkileri büyük ölçüde sınırlandırılmıştır. Bir genç kız ve genç erkeğin görüşmesi, arkadaşlık etmesi toplum tarafından hoş karşılanmaz. Söz konusu durum genç kızın “adının çıkması”na neden olur. “Ad çıkması ise genç kız ve ailesi açısından bir utanç kaynağıdır.”⁴⁹ Evlilik yapıp ilk geceden anne ve babasının evine dönen genç kızlar için de aynı durum söz konusudur. Esasen kadının değerini düşüren bu tarz bir yaklaşım Osmanlı’nın toplumsal yapısındaki bozulmalara işaret etmektedir. Geleneksel zihniyetin kadın-erkek ilişkileri üzerindeki tahakkümü Türk kadınının hayatını sınırlamakla kalmayıp geleceğini de karartmaktadır. Bu durum Osmanlı’daki sosyal yapının erkeklerin lehine işlediğinin bir göstergesidir.⁵⁰

Naki üçüncü evliliğini varlıklı bir ailenin iyi eğitim almış kızı olan Bedia ile yapar. Başka bir erkeği seven genç kız anne ve babasının isteğiyle Naki ile zorla evlendirilmiştir. Zifaf gecesi odaya giren Naki şairane sözlerle gelinin duvağını açmaya kalkınca onun tarafından imalı sözlerle azarlanır: “Anladım ki siz bu köşede cariyenizden evvel telli pullu birkaç kukla daha oynatmışsınız!..” Delikanlı bu durum karşısında hissettiklerini şöyle dile getirir:

“Ben onu şairliğime meftun edeyim derken kadın beni lâl etti. Eski zevçlerim üzerine olan bu ibham hem zarifane, hem muhakkirane idi. Bu sözde ilk zevcelerinizi kukla misali idare etmiş olduğunuzu biliyorum. “Fakat ben öyle onlar gibi hareket ipini elinize teslim edecek bir kadın olmadığımı siz de şu saatten itibaren biliniz” mealinde dehşetli bir ima vardı.” (s. 47-48)

Aile kuracak kişilerden birinin evlenmek istememe hürriyetinin bulunmadığı durumlarda zoraki bir evliliğin vuku bulduğu görülmektedir. İstemeden yapılan

⁴⁹Ali Arslan, “Bir Ankara Köyü (Kavaközü)’nün Sosyolojik İncelemesi”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No: 17, 2004, s. 62.

⁵⁰Jale Parla, **Babalar ve Oğullar (Tanzimat Romanının Epistemolojik Kökenleri)**, 7. bs., İstanbul İletişim Yayınları, 2009, s. 23-50.

evliliklerde bu kişiler kendilerini müdafaa edemezler çünkü ebeveynleri, eşlerinin ailesi veya toplum tarafından evliliğe zorlanmışlardır.⁵¹ Nitekim romanda Naki'yi ilk defa gerdek gecesinde gören Bedia, Naki'nin ailesine, evlenirken kendi fikrinin sorulmadığını, aile zoruyla evlendirildiğini söyleyerek babasının evine geri dönmek ister ve bunu romanda şöyle dile getirir.

“Pederim benim tedris ve terbiyeme itina etti. Fikirlerimi tenvire uğraştı. Fakat bundaki fikr-i mahsus neydi? Ne olacak? Filan efendinin kızı ne güzel okuyup yazıyor. Ne mükemmel söz söylüyor! desinlerden başka bir maksadı yoktu. Bana tefekkür kudreti verecek şeyler tedris ve talim ettirdi. Fakat düşündüklerimi icra mevkiine koydurmamak azmiyle... Ben her şeyi bileyim, yine onların sıkıcı muhakemeleri dairesi haricine çıkamayayım. İşte bu iddiamın en vahim bir misali mahdumunuza tezvicim hususunda görüldü. Ben bu tezvice razı değildim. Rızamın tahsiline lüzum görmediler. Beni cebren buraya gönderdiler. Onlar nasıl inatlarında ısrar ettilerse ben de öyle maksadımı icraya, yani geldiğim gece buradan kendimi kovdurmaya ahdettim. Bu işte, namusa, haysiyete dokunur bir şey yoktur. Ben ne size gelinlik ne de mahdumunuza zevcelik edebilirim. Beni bu gece evime gönderiniz. Yalnız peder rızasıyla olan düğün böyle olur. İşte bu vak'a pederime de size de bir ders olsun...”

(...)

- Talebiniz bundan ibaret mi?

- Evet efendim...

- Öyleyse şimdi sizi dadınızla, halayığınızla, matmazelinizle bir arabaya koyup pederinizin konağına götürsünler. Yarın da eşyanızı göndeririz. Fakat bu hareketinizin aleyhinizde ne kadar suizanlar ve dedikodular celb edeceğini de düşününüz. Artık sizin için tekrar kocaya varmak bitmiştir.” (s. 81-83)

Bu olaydan bir süre sonra barışan çift altı ay kadar mutlu bir evlilik hayatı geçirir. Fakat bu mutlulukları Bedia'nın asabi davranışları yüzünden bozulacaktır:

“Fırtına başlangıcı Bedia'da bir iç sıkıntısıyla rûnûma oldu. Artık eski neşesi kalmadı. Eve gelirim kendini daima mahzun, meyus, mütefekkir bulurum. Kendine bir sual irat edilmeyince söz söylemez, en uzun suallere en kısa cevaplar verir, hemen bahsi kapatmak ister. İltifat edilse hakaret telakki eder. Hakkında edilen her muameleyi fena tefsire yol arar. Söylediğim sözlerden maksadın gayrı bin türlü mana çıkarır. Ne yapsam kendine fena gelir... Yaranmak için ihtiyar ettiğim fedakârlıkların hiçbirisi gözüne görünmez. Hâsılı o şen, o şatır, o nazik zevce bambaşka bir kadın oldu.” (s. 223)

⁵¹ “Zoraki Evlilik Nedir?” (Çevrimiçi)

http://www.fr.ch/imr/files/pdf34/mariage_force_turc_fribourg.pdf, 31.08.2012

Evlilik tek taraflı olmaz. Mutlu bir evlilik hayatı için her iki tarafında karşılıklı çaba sarf etmesi gerekmektedir. Çünkü mevzubahis olan, kişisel dünyalar değil; kadın ve erkeğin işbirliği ve dayanışma içerisinde olmasını gerektiren ailedir. Fakat üzülerək belirtelim ki her zaman eşlerin ikisi de aynı hassasiyeti göstermeyebilir. Birisi, aile hayatını daha yaşanılabilir hale getirmek için çabalarken, öteki geçimsizlik için âdeta çaba sarf eder. Bu bakımdan bazı bazı evliliklerde tek taraflı gayretle çözülemeyecek sorunlar mevcuttur.⁵² Karşı taraf ne kadar çabalasa da tek taraflı sevgide evliliği kurtarmak mümkün görülmemektedir.

“Metres” romanın kahramanı Hami bir mirasyedidir. Oğlunun çok para harcamasından, zevk ve eğlence düşkünlüğünden yakınan annesi Firuze, onu kötü alışkanlıklardan ve hovardalıktan kurtarmak maksadıyla zorla Saffet ile evlendirir. Ancak Hami karısını bir türlü sevemez.

“Evlenilecek kadın tanımında, kadının namuslu, güvenilir, çocukların annesi olacak kadın özelliklerine gönderme yapılır. Ancak asıl niyet çok daha başkadır. Asıl niyet, erkeğin ailesinin ve çevresinin tepki göstermeyeceği, eleştirmeyeceği birisi olmasıdır. Bu yönüyle erkek tarafından kabul edilir kadın. Çevreyle ilişkileri, kıyafeti, ailesine tutumları, davranışları yönüyle çevre tarafından onay gören kadındır bu. Ancak genelde erkek böyle bir kadından hoşlanmaz. Hoşlansa da duyguları tutkun değildir. Çevrenin bakışını çok fazla önemseyen, edilgen, yönetilmeye hazır bir kadın karakterini aile, çevre sevse de erkek cazip bulmaz. Erkek, kendine güvenen, ilişki içinde duruşu olan kadını sever, ister. Ancak bu kişilikte olan kadın onun için pek çok anlamda zordur. Aile, çevre böyle bir kadını kabullenmekte zorluk çeker, tepki gösterir. Ailesine ve çevresine bağımlı erkek, kendi duygularının arkasında duramaz. Bu yüzden kendisinin değil, çevresinin istediği kadınla evlenmeyi tercih eder. Ancak bu kadın ilişkide bir kişilik var olamadığı için ona karşı bir duygu hissetmez, onu ihtiyaçları için kullanır.”⁵³

İstanbul’un bütün eğlence âlemlerinde dolaşan Hami, eşinde de aradığını bulamayınca Paris’e gider. Burada türlü gönül maceraları yaşar. Paris’e gittikten sonra karakteri değişen Hami’yi ve aralarındaki ilişkiyi eşi Saffet şöyle anlatmaktadır:

⁵² Cemil Tokpınar, “Tek taraflı gayret yeterli mi?”, (Çevrimiçi) <http://www.ailem.gen.tr/>, 02.09.2012.

⁵³ Mustafa Topkara, **Erkek Psikolojisi**, 2.bs., İstanbul, Karma Kitapları, 2009, s. 52.

“Kaynanam da huysuzdur bey de. Dertleri çekilmez. (içini çekerek) Paris’ten geldikten sonra beyi bütün bütün değişmiş buldum. Nerede eski Hami? Nerede şimdiki Hami? Aralarında dağ kadar fark var. Evvelden huyu ne kadar yavaştı! Ne kadar halîm delikanlıydı. Şimdi âdi bir vesile ile insanın yüzüne bağıyor; Paris’ten gelenler nazikleşir, hizmetçilere bile iltifatla muamele eder derlerdi, bizim bey bu hükmün aksini gösterdi. Her şeye kızıyor hele bazen büsbütün ateş kesiliyor. İçinde bir sıkıntı var amma ne olduğunu anlayamıyorum. Artık ne beni gözü görüyor, ne çocuğunu...

(...) Paris’e gitmeden evvel eve gelince kapıdan içeriye şetâretle girerdi, odamıza çıkardık. Ah ne kadar eğlenir, ne şakalar ederdik... Hani o günler? Şimdi onlar bir varmış, bir yokmuş oldu. Artık çehresinden düşen bin parça oluyor. Ağzını açıp bir söz söylese mutlak bir kusurumu göstermek, beni acı acı zeklenmek için söylüyor. Karşısında ağzımı açmaya korkuyorum. Haddin varsa dereden tepeden bir söz ucu bulmağa cesaret göster. O saat çehresini somurtarak ‘Sus sus... senin gibi ümmiye bir kadınla ne konuşulur?’ diyor.”⁵⁴

Saffet mutsuzdur. Evliliğinden memnun değildir. Kocasını haftada bir veya iki gün evde kalmaktadır. Diğer günleri nerede geçirdiğini bilmez:

“Merak ederim, kıskanırım, çıldırırım, şeytan aklıma türlü şeyler getirir ama elimden ne gelir? (...) Merhum Şadi Efendi’nin gelini olacağıma keşke bir hamal karısı olaydım da kıymetimi bilneydi” (s.107)

“İlişkilerin temeli konusunda hissedilen güvensizlik, ilişkiyi ne pahasına olursa olsun muhafaza etmek isteyen (kadını) genellikle, abartılı diğerkâmlık edimlerinde bulunmaya, ilkesel olarak her türlü çatışma olasılığından kaçınarak ilişkiyi neredeyse mekanik bir biçimde güvence altına almaya iter.”⁵⁵ Hami ile Saffet evliliğinin ilk yıllarında daha uzlaşımçı bir tavır içindeyken Hami’nin daha sonraki davranışları eşini evliliklerinin geleceği hakkında umutsuzluğa düşürmüştür. Saffet eşine güzel görünmek amacıyla her türlü fedakârlığa katlanır. Onun istediği gibi alafranga olmak adına korse bile takar. Eşinin aşkını yeniden kazanmak için çaba harcar. Fransa’dan döndükten sonra karısına karşı olan davranışlarında değişiklik olan Hami, eşinin şişmanlığı ve cahilliği ile alay etmektedir:

“Hami Bey yerde yatan bağları parçalanmış korsayı görerek modiste Fransızca: Oh... hayvan palanı parçalamış. Demek gem almak istemiyor... Bu ne kadar vahşilik...” (s.45)

⁵⁴ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Metres**, İkdâm Matbaası, İstanbul, 1316, s. 21-22.

⁵⁵ Simmel, **a.e.g.**, s. 107.

Gottman, evliliklerin pek çoğunda kadınların birlikteliği devam ettirmeye yönelik adımlar attığını ifade etmektedir. İlişkide herhangi bir problem meydana geldiğinde kadın hassaslaşır ve yakınmaya başlar. Erkekse kadının duygusallığının aksine bu olumsuz geri bildirimden rahatsız olup meseleyi mantıksal çerçevede çözüme kavuşturmaya çalışır ve geri çekilir. Eğer problem konuşulup yeterince anlaşılmazsa bu gerginliğe neden olur ve ilişki irdelenmeye başlanır. “Bu arada eşlerden biri diğerini küçümseyici, aşağılayıcı bir tavır takınır ve ‘ne kadar dırdır ediyorsun’, ‘kafan çalışmıyor’ gibi cümlelerle aşağılarsa, bu aşamadan sonra çiftlerin çözüm bulması veya uzlaşması zorlaşır.”⁵⁶

Saffet, kocasının kendisini aşağılamaya başladığını şu sözlerle ifade eder:

“Ben uyuklarken bazen yüzüme bakarak: ‘Hanım böyle vakitsiz uyuklamak, bidüziye esnemek, beyinsizlik, ahmaklık alâmetleridir.’ der. Ben de artık kızarım. ‘Acaba hangi beyinli adam böyle saatlerle lakırdı etmeksizin oturmaya mecbur etseniz esnemedi, uyuklamadan durabilir? Sizin okumanız bitmiyor ki...?’ cevabını veririm. Gene kaşlarını çatır: ‘İşte bak lakırdı etmesini biliyor musun? Ona okuma değil mütalâa derler tekdirine kalkışır.’ (s.27)

Saffet’in bağıllık duygusu çok yoğundur. Bu sebeple Hami’den ilgi görmeyince onda kaygı, umutsuzluk, güvensizlik gibi duygular açığa çıkar. Saffet sürekli Hami’yi kaybetme korkusu yaşamaktadır. Saffet erkeğine bağlı ve onu her zaman kendinden daha üstün bir varlık olarak algılayan pasif bir kişiliktir. Çünkü çevresinde otoritenin tek temsilcisi erkektir. Erkeğin boyunduruğunda olan ise kadındır.

İnsan hayatında evlilik önemli bir yer tutmaktadır. Bu bakımından eş seçimi konusunda hassas davranmak gerekir. Nitekim “Tesadüf” romanında Saibe’nin anne ve babası bu konuda oldukça duyarlıdır:

⁵⁶ Nur Velidedeoğlu Kavuncu, **Kadın Erkek İlişkilerinde Sorunlar ve Çözümleri**, 2.bs., Ankara, Efil Yayınevi, 2011, s. 100-101.

“Böyle ilk ağza zuhur eden taliplerin çoğu ne asalet ne servet ne de ilim ve irfanca sahib-i meziyet olmayıp mücerret kara kaşlarına, uçları kıvrık bıyıklarına, civanlıklarına güvenerek zevce sayesinde refaha konmak isteyen birtakım tehi-dest-i şeban idi. Böylelerine kız değil cevap vermek tenezzülünde bile bulunmuyorlardı. Lakin el bu! Başa çıkılır mı? Aynada kendini beğenen tecrübe-i talih nevinden taleb-i izdivaca cüret gösteriyordu. Sefai Efendiye küfv addolunacak zevat da zuhur etmedi değil. Fakat her birine birer bahane bulundu. Bir iki sene de böyle mürur etti. Nihayet bir gün Saibe’nin validesi zevci Sefai Efendiden kızlarına zevç olacak zatın o şerefi ihraz edebilmesi için ne yolda evsaf-ı bergüzideye malikiyeti icap ettiğini sordu. Efendiyi bir düşünme aldı. Doğru söylemek lazım gelirse bu mühim suale vereceği cevabı bir şekl-i katide kendi de bilmiyordu. Bu itibarla o konağa gelecek zat orta yaşlı mı, yoksa genç mi olsun? Çirkince mi veya güzel mi bulunsun? Servet, tahsil ve dirayetçe ne kararlarda olsun? Pek genç ve güzel olsa çapkınlığa, hevaperestliğe meyli ziyade bulunur. Sinnen biraz durmuş oturmuş olsa veçhen pek revnak-dâr bulunmamasına bu takdirce de kızın celb-i muhabbetine muvaffak olmaması ihtimali var... Zengin olsa zevcesine kendini biraz ağır satması melhuz... Fakir bulunsa pespaye addolunur...”⁵⁷

Üzerinde en çok düşünülmesi gereken meselelerden biri eş seçimidir. Bu bakımdan aile, Saibe’ye nasıl bir eş istediğini dadısı aracılığıyla sorar. Evlilik çağına gelmiş genç kızın nasıl bir eş istediğine dair fikrinin sorulması o devir için yeni bir anlayıştır. Kızlarının bu konuya dair fikirlerini alırken ebeveynlerin aracı kullanması da dikkat çekicidir.

Ani bir gelişmeyle Saibe ile Mail’in evlenmelerine karar verilir. Mail, Sefai Efendi’nin dostu Merzuk Efendi’nin oğlu, Saibe’nin ise sınıf arkadaşıdır. Gençliğin verdiği havailikle geceleri eve içkili ve geç gelmeye başlayarak uygunsuz arkadaşlar edinen Mail’in hovardaca hallerinden endişe duyan ailesi çareyi onu evlendirmekte bulur:

“Mail hilkat-i seyyie ile doğmuş bir çocuk değildi. Bu ilk dalâl-i şebâbından kendini çabuk topladı. Fakat sıkılıyor, zayıflıyordu. Gençlerin ilk devre-i hayatlarındaki hatalardan bu çocuğu nasıl sakınmalı, nasıl kurtarmalı? Peder ile validenin bu hususta düşünebildikleri en kati çare tehhül oldu. Mail’i evlendirmeye karar verildi. Lakin hangi kızı almalı? Gezdirer... Aradılar... Taradılar... Buldukları kızların hiçbirini Mail’e layık görmediler. Yavaş yavaş tefekkürleri Saibe’ye teveccüh etti. Bu kızın her hali zaten malumlarıydı. Suubet-i mesele yalnız kızı içeri almak yahut oğlanı dışarı vermekte kalıyordu. Çocuğun başı havalanmadan yahut oğullarına pek küfv olmayacak bir kız almaktansa Mail’i, Sefai Efendinin yanına, yarı orada, yarı kendi nezdlerinde bulunmak gibi bir şartla iç güveysi vermeye razı oldular.” (s.200-201)

⁵⁷ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Tesadüf**, İstanbul, İkdâm Matbaası, 1316, s. 184-185.

Önceki romanlarda bazı ailelerin oğullarını evlendirme sebebi olarak karşımıza çıkan durumla bu romanda da karşılaşırız. Erkek çocuk sahibi bu ailelerin evliliğe, çocuklarının kötü alışkanlıklarından kurtulup gençlik yıllarında hatalar yapmalarına engel olacak bir araç olarak baktıkları görülür. Hatalı bir düşüncedir, çünkü bu hukuki eylemi gerçekleştirmedeki maksat öncelikle evlenecek şahısların kendi beklentilerine yönelik olmalıdır. Kişilerin bizzat kendileri için değil de yakınlarının isteği, ihtiyacı vs. için evlenmesi durumunda amaç unsuru yerinde kullanılmamış, daha baştan yanlış hareket edilmiş olur.⁵⁸

Aileler evlenecek gençlerin de fikirlerini alır. Kız pek güzel olmamasına rağmen çeşitli özellikleriyle Mail'in hoşuna gitmiştir. Saibe de ona çocukluktan beri ilgi duymaktadır. Gençlerin de istemesi üzerine nikâh ve düğünü yaparlar. Eşler iki yıl boyunca mutlu bir evlilik hayatı sürer. Bu arada bir de kız çocuğu dünyaya getirmişlerdir. Belli bir zaman periyodunda hiçbir sorun yaşamayan ailenin mutluluğu zamanla gölgelenmeye başlar:

“Bu duman, bu bulanıklık Mail’e arız olan bir neşesizlikle başladı. Delikanlı o eski şetaletini kaybetti. Sohbetinde evvelki revnakı, sofrada eski iştihası yoktu. Evvelki gibi yemiyor, içmiyor, uyumuyordu. Her halinde bir tebeddül vardı.” (s.203)

Mail, Şöhret adında bir fahişeyi sevmektedir. Karısından bu kadınla olabilmek için izin istemesinden sonra çiftin araları iyice bozulur. Genç adam her akşam evine sarhoş gelmektedir. Ailenin hayatı çekilmez bir hale gelmiştir. Mail'den ayrılmak istemeyen Saibe susmaktadır. Çünkü kocasını her şeye rağmen çok sever:

“Saibe’ye en ziyade dehşet veren husus, zevcinin âdem-i sadakatini, bu büyük hıyanetini bildiği halde gönlünün meylanını çiğneyerek, bütün revabıt-ı hissiyesini parçalayarak ondan iftiraka karar verememesiydi. Mail’den ayrılmak kendine ölümden acı, daha müthiş geliyordu. Biçare kadın bu zaafından dolayı kendi kendine ta’n ediyordu, nefisini ayıplıyor, fakat ne yapsın, seviyor, olanca şiddet-i mana ile seviyordu.” (s.451)

⁵⁸ Ahmet Battal, **Boşanma Sebepleri (Bilimsel Araştırma Projesi Uygulama Sonuçları)**, İstanbul, Eflatun Matbaacılık, 2008, s. 9.

Saibe çaresizlik içinde kıvrılır. Sağlığı da iyice bozulmuştur. Bu zor günlerinde kızı Makbule ile avunmaya çalışır:

“Zavallı kadın, zevcinden kendine artık bir hayır kalmadığını itirafta muztar kalınca bir odaya kapanır, beynini iki eli arasında var kuvvetiyle sıkır, sonra hüngürtülerini, zâr-ı giryesini, feryat-ı kalbini, matem-i ruhunu kimseye işittirmemek için başını iki yastığın arasına sokar, işte böyle figanlarını kısarak, boğarak bayılıncaya kadar ağlardı. O baygınlıktan uyandığı zaman çektiği pür-renc-i tahammül-fersanın vücuduna verdiği zaafi, renk-i nevmidiyi görmek için titreye titreye aynanın önüne gider, saçlar perişan, renk uçuk, kansız, sarı bir deri altından elmacık kemikleri fırlamış, daire daire çürük haleleri içinde kalmıştı.

Kitap okur, vakit geçiremez. Pencereden sokağa bakar, eğlenemez. Kimseyle sohbetle lezzet bulamaz. Artık kendine bir bâr-ı giran gelen hayatın sâât-ı elîmesini geçirmeye medar olacak hiçbir vâsıta-i dem-güzârı bulamaz. Gider, kızı Makbule’ye sarılır. Masumun siması, gözleri, kaşları tıpkı validesini fakat dudaklarıyla çenesi pederini, Mail’i andırdığından çocuğu öper, öper, öper, doyamaz.” (s.453-455)

Bu arada Şöhret, Mail’den kendisini nikâhına almasını ister:

“Pederinizin hiddetine, zevcenizin yeisine beni kurban mı edeceksiniz? Beni nikâhla almak işinize gelmiyorsa meseleye başka bir tesviye yolu buluruz. Sizinle böyle yaşamaktan, ben halde, istikbalde ne kazanıyorum? Yalnız bir erkeğe, evet, yalnız size hasr-ı kalb, hasr-ı sevdâ ettiğim halde isimce, namca bir şeref kazanabiliyor muyum? Yine adım kapatma, yine namım kötü karı değil mi? Sizin bana bu yaptığınız büyük bir iyilik midir? Ben böyle kapalı evlerde oturup bir çiçekle yaz etmeye razı olduktan sonra bana bu iyilikte bulunacak sizden başka çok delikanlı çıkar. Size doğrusunu söyleyeyim mi beyim! Artık bu evde oturmaktan sıkıldım. Beni nikâhla alırsanız ırz ehli bir hanım olmak tesellisiyle bu hale katlanırım. Almadığınız surette beri beni halime terk ediniz, yine gönül avcılığına çıkayım. Kişi kârında gerek...” (s.541-542)

Romanlardaki Fransız fahişelerinde nikâhlanmak isteği yoktur. Toplumun kendisine karşı olumsuz bakışını dikkate almazlar. Geleneksel kültürde yetişmedikleri için düşünceleri Osmanlı fahişelerine nazaran oldukça serbesttir. Şöhret bir fahişe olmasına rağmen içinde bulunduğu toplumun değer yargılarını tam manasıyla zihninden atamamıştır. Fahişeliği bırakıp evinin hanımı olma isteği mevcuttur. Yabancı fahişeler mesleklerini bırakmak eğiliminde değillerken, Şöhret’in bilinçaltında gizliden gizliye mesleğinden ötürü duyduğu bir rahatsızlık sezilir. Mail’le nikâhlanmak isteği bunun bir göstergesidir. Toplumun kendisine bakışından

bir miktar rahatsızlık duyduğu hissedilmektedir. Buna rağmen birden fazla erkeği idare etmekten çekinmez.

Mail, Şöhret'in aşkından kendini kurtaramadığı için kızmakta ve aile saadetini bozduğundan dolayı da üzüntü duymaktadır:

“Sevip de sevilmemek beyân-ı muhâlesât, arz-ı muhabbet edip de hakaret görmek ne kadar acıymış! Bunları tecrübe ettikçe senin ne mertebe mihnet-dide bir zevce olduğunu anlıyorum. Sana çektiğimi bir diğerinden çekerek teellümatına vâkıf oluyorum. Fakat hep bu acı hakikatleri yalnız anlamak, icabınca tevfik-i harekete muktedir olamadıktan sonra bunları sade hissetmek, bilmek neye yarar? Bana açtığın o aguş-ı ismetine koşsam... Bir mesudiyet-i müebbede ile kucaklaşmış olacağım... Lakin buna ne mani oluyor? Bir muhabbet-i seyyie... Bir levsle âlûdelik... En doğrusu zaafım denaetim... Kabahat hiç kimsede değil hep bende... Hep bende... Yarabbi ayaklarım kırılıydı da o rezaletaneyeye ilk adımımı atamaz olaydım. Çoluğumla çocuğumla geçirdiğim o eyyam-ı sükûnetim meğer benim için ne büyük bir devre-i saâdet imiş!” (s.552-553)

Mail, Şöhret ile karısı arasında kalmıştır. Görüldüğü üzere duyguları zaman zaman değişmekte, iki kadın arasında gelgitler yaşamaktadır. Saibe, iffeti, sadakati, temizliği ile ona eş olabilecek, aile saadetini ve huzuru kendisinde bulduğu ancak derin bir aşk ile bağlanamadığı bir kadındır. Şöhretse güzelliği, cazibesi, cinsel isteklerine cevap vermesi sayesinde şahsî hazlarını tatmin eden hastalıklı bir tutkuyla bağımlı olduğu kişidir. Saibe güven verici, gelecek vadeden ve istediği sürece elinde tutabileceği bir yapıdadır. Şöhret, Mail'in zihninde tam tersi özellikleriyle yer bulmuştur. Bu kadın kendisini her an kaybedebileceği korkusunu gence aşılamayışı bir şekilde başarmıştır. Bu durum geçmişte yaşananlar kaynaklıdır bir bakıma. Şöhret'i elinde tutma isteği Mail'i Şöhret'e daha bağımlı hale getirir. Saibe'yi, Şöhret'in kendisini üzdüğü anlarda düşünmektedir. Bu durum Mail'in ben-merkezciliğinden kaynaklanır. Onun amacı hem rahat ve huzurlu bir yaşama kavuşmak hem de eğlence ve aşkı bir arada götürmektir. Saibe'ye karşı vicdanının derinliklerinde hissettiği acıma kıpırtılarında bile kendini düşünen bir taraf vardır. İstediklerinin hepsini bir kadında bulamaz. İki kadının birbirini tamamlar özellikleri vardır. Bu bakımdan bazen ne yardan ne serden vazgeçememe psikolojisi içine girer.

Bir erkeğin hayat kadınına aşk olması az rastlanılan bir durumdur. Bu da aşktan çok cinsel arzu ve tutkuyla alakalıdır. Çünkü kişinin bu tarz bir kadına karşı sevgi hissedebilmesi için gerekli ahlaki değerleri bulamayacağından tek yücelteceği eylem, onun cinsel faaliyetleridir. Aklından çıkaramadığı bir cinsi münasebeti güzel ve çekici bir hayat kadını ile yaşayan erkek, ona aşk olduğunu düşünebilir. Hatta bu tutkusu onu evlenmeye dahi sevk edebilir.⁵⁹

Şöhret’le Mail aralarında bir evlilik mukavelesi yaparlar. Buna göre:

“Hukuk-ı zevciyede her suretle kendi Saibe’ye müreccah addolunmak, müddet-i medîde gaybubet için Mail’in hastalık vesaire nevinden serd edeceği a’zarın hiçbirisi kabul olunmamak, Şöhret’le olan nikâhın târîh-i akdinden itibaren nihayet altı ay zarfında Saibe tatlik olunmak vesaire...” (s.580)

Şöhret hanımlık bakımından Saibe’den daha üstün tutulmayı ister. Bu yaklaşımda rakibin yerine geçme isteği sezilir. Rakibe üstün gelmek, sevgi paylaşımındaki olası tehlikeleri engellemektir. Bunu arzu edilen kişinin nezdinde daha değerli olma isteğiyle gerçekleştirmeye çalışır. Nikâhı elinde bulunduran her bakımdan öteki kadından daha avantajlı görülür. Çünkü eş, bir erkekle yaşamını birleştirerek toplumsal bir statü kazanmıştır. Şöhret ise görünürde bu yaşantıda arka plandadır. Çünkü toplumsal mantalite daha çok eş odaklıdır. Eşin dışındaki birlikteliğe bir değer atfedilmez. Kitlelerin araya giren öteki kadına genellikle olumsuz bir bakış sergilediği gözlemlenir. Şöhret toplumun gözünde birleştirici değil, ayırıcıdır. Bu özelliğiyle evlilik birliğinin sarsılabileceğinin bir kanıtıdır. Öyleyse toplumsal bir tehdit halini alır. Bu bakımdan sevilmez. Erkeğin nikâhına sahip olmak ve onun ilgisini tek tarafta toplamakla bu özelliğinden kısmen de olsa sıyrılacak ve yeni bir birlik oluşturacaktır. İkinci kadın olmak, psikolojik olarak statüsel bir düşmenin göstergesidir. Kadının biricikliğinin yitimi ve otoritesinin sarsılması anlamındadır. Erkeğin gözündeki öteki kadının değeri oldukça fazla olsa da meydana gelen tablodan çıkan sonuç, çok eşliliğin/çok partnerliliğin kadının kıymet ölçülerinde bir sarsılmaya neden olduğudur. Bilinçaltında otoritesini yeniden ele almak isteyen

⁵⁹ Yılmaz, **a.e.g.**, s. 196.

Şöhret, erkeğe tek başına sahip olmak ister. Bunun arka planında kıskançlık ve sahip olma arzusu da yatmaktadır.

Bazı kadınlar bilinçdışında para ile aşkı özdeşleştirirler. Parayı kontrolsüzce harcar ve bu şekilde erkeklerden bekledikleri sevgi hissinin karşılığını alırlar. Onların parasını tüketerek, bilinçdışında erkekleri iğdiş ederler ve maddî güçlerini ellerinden alırlar. Erkeklerin pek çoğu bilinçdışında maddesel gücü, cinsel güce eş değer görür. Bir kadına sevgisini sunacağı yerde parasal olanaklarından yararlanmasını sağlayan bir erkek, onu yeterince tatmin edemez.⁶⁰

Mail'in sevgisini yeterli bulmayan Şöhret onu başka erkeklerle aldatır. Bununla da tatmin olmayan kadın, onun neredeyse tüm servetini acımasızca harcar:

“Beyefendi sevmekte ısrar ettikçe karı, ağyarla dilşikârlığı azıtmış, nihayet Mail’de ne tahammüle takat ne de sefiheyi idare edecek servet kalmıştı. Yekdiğerinden bir daha ayrılmışlar. Karı başka aşklar bulmuş, Mail o hüsrân-ı sevda ile diğer karılar sevmeye uğraşmış, bakiye-i serveti de son habbeye kadar o yolda gitmiş.” (s.673-674)

Eşler arasındaki uyumun önemli göstergelerinden olan ortak hareket etme, ihtiyaçların karşılanması, duygusal bağlamda etkileşim evlilik doyumunda da mühim bir rol oynar. Ayrıca evlilikte yakın ilişkiler kurma ile de evlilik doyumu arasında paralel bir ilişki vardır. İlişki ilerledikçe ve çiftler arasında yakınlık arttıkça evlilik doyumunda da artış olduğu gözlemlenmiştir.⁶¹

“Nimetşinas” romanında Talat, Nihat’la evlidir. Nihat yakışıklı fakat parasız bir delikanlıdır. Gündüzleri kaleme giden bu adam konağa iç güveysi olarak girmiştir. Talat ile Nihat çifti samimi duygularla birbirlerine bağlıdırlar. Ve birbirlerini iyi tanırlar:

“Zevç-zevce, yekdiğerinin tamamıyla aşına-yı raz-derunu idiler. Birbirlerinin infiallerini, sevinçlerini, bütün meknuzât-ı kalbiyelerini birkaç bakışla anlamak mümaresesini peyda

⁶⁰ Theodor Reik, **Aşk ve Şehvet Üzerine**, 2. kitap, İstanbul, Say Yayınları, 2009, s. 233.

⁶¹ Evrim Erberk, Emrem Beştepe, Hülya Akar vd., “Evlilik Uyumu”, **Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi**, No: 18, 2005, s. 46.

etmişlerdi. Nihat'ın sokakta, kalemde bir şeye canı sıkılsa eve gelir gelmez zevcesi yek nazarda anlar, hemen tadil-i tesirine uğraşır. Yekdiğerinin amak-ı kalbiyelerini ayan-ul-ibare küşade bir kitap gibi okuyuvermekteki bu maharetlerinden dolayı birbirlerine hile edebilmelerini adîm-ül-ihimal bir keyfiyet addetmekte idiler.” (s.75)

Geleneksel ailede önce babasının ve erkek kardeşlerinin otoritesi altında yaşamaya mahkûm edilen kadın, evlendiğinde de kocasının tahakkümünde yaşar. Varoluşunu tek başına gerçekleştirmesine izin verilmeyen kadın ya birinin kızı ya da eşidir. “Bu bağımlılık ilişkisi kız çocuğa küçük yaşlardan başlayarak benimsetilir.”⁶² Kadınlar erkeklerle kıyaslandığında duygusallıkları, bağlılık ve şefkat gibi hisleri daha yoğun yaşamalarıyla dikkatleri çekerler. Kimi kadınlar eşleriyle hastalık derecesinde organik ve hissi bağlar kurmuşlardır. Bu nedenle kısa bir süre için bile olsa onlardan kopmak istemezler. Çünkü ayrı kaldıklarında yalnızlık, keder, acı ve korku hissi duyarlar.⁶³ Böylesine bir tutum, eşi hayatın merkezine almaktan kaynaklanmaktadır. Bu durum zamanla saplantıya dönüşebilmektedir.⁶⁴

Nihat bir yere gitmek için izin istediğinde Talat eşini kırmaz. Ama yine de birbirlerinden ayrı kalmayı istemezler. Talat buna hiç katlanamaz:

“Nihat hasb-el-lüzum geceyi bir düğünde, bir misafirlikte geçirmeye mecbur olsa bu haberi zevcesine gayet meysiyetle bildirir, hanesi haricinde, zevcesinden uzak geçirdiği gecelerin kendisi için birer leyle-i ıstırap olduğunu anlatırdı. Zevcesinden bu yolda izin talep edildiği zaman Talat Hanım cebri bir beşâsetle, “Git beyim, eğlen. Gece gündüz de benimle kapanacak değilsin ya! Erkeksin, dört ahbap görürsün. Biraz çalgı dinlersin. Derdin, gamın dağılır. Senin eğlendiğini, gezip yürüdüğünü gördükçe kendim gezmiş, eğlenmişten ziyade memnun olurum. Haydi, beyim bakayım, güle güle git, güle güle gel,” sözleriyle beyini taşlık kapısına kadar teşyi ederdi. Nihat kapıyı kapayıp evden çıktıktan sonra Talat Hanım'ın yüreğine sebebi müphem izahı müşkül bir yeis, bir hüznün çökerdi. Şimdi o geceyi bensiz, yalnız başına nasıl geçirecek? Zevcinin o gece gelmeyeceğini tasavvur ettikçe hanenin derunu kendine her zamankinden daha loş, daha karanlık, daha sıkıntılı gelir. Her taraf kasvetli görünürdü. İç sıkıntısını izaleye medar olmak için dikiş, dantela, daha sair bir eliş bulur. Onunla oyalanmak ister. Çocuğuyla meşgul olur. Fakat ne yapsa mümkün değil, tamamıyla def-i gama muvaffak olamazdı.” (s.75-76)

⁶² Barlas Tolan, “Aile, Cinsiyet ve Cinsel Roller”, **Türk Aile Ansiklopedisi**, Ankara, C.1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991, s. 209.

⁶³ Arslan Mayda, Yalnız'ın Psikolojisi, **Sızıntı Dergisi**, No: 251, 1999, s.

⁶⁴ Rümeyza Durak, “Eşinizi İlginizle Boğmayın”, **Semerikand Aile**, No: 70, 2011.

Osmanlı toplumunda kadın-erkek ilişkileri sınırlı bir çerçevede vuku bulduğundan eşler genellikle birbirini nikâhtan önce görmemekte ve tanımamaktadır. Ancak akraba evliliklerinde ailelerin ve gençlerin birbirini tanıma şansı daha yüksektir. Bu şekilde yapılan evlilikleri görüşme usulü evlilik şeklinde isimlendirmek mümkündür.⁶⁵ Fakat Osmanlı’da aileyi çöküntüye sürükleyen bir neden de akraba evlilikleridir. Bu tür evliliklerin sağlık açısından sakıncaları belirtilerek gençler ve aileler bilinçlendirilmeye çalışılmıştır.⁶⁶ .

“Şipsevdi” romanında Teyze Vesile, kızı Rabia’yı kız kardeşinin oğlu Meftun’la evlendirmek istemektedir:

“Vesile Hanım’ın içini yiyip bitiren bir emeli, emel-i hayatı vardır. Büyük kerimesi Rebia’yı hemşire-zadesi Meftun’a vermek. Ablası, bu izdivacı tasviple icrasına gayret gösterse onun bütün kabahatini, maayibini affa hazırdı.”⁶⁷

Görücü usulü geleneksel, flört ise modern bir birliktelik biçimidir. Görücü usulü evlilikler ebeveyn ya da yakın akrabaların gençler adına eş seçmeleriyle gerçekleşmektedir. Evliliğin nasıl kurulduğu sorusu, Osmanlı’nın son yıllarında irdelenmeye başlanan bir konudur. Belki bunun nedeni, daha önceki devirlerde evliliğin, geleneksel olarak büyükler tarafından küçükler için verilen bir karar olarak görülmesidir. Görücü usulü evlilik uzun süre bireylerin tercihlerini ikinci plana itmiş görünmektedir. “Görücü usulüyle evlenen çiftlerle anlaşılarak evlenen çiftler arasında yapılan bir kıyaslamaya göre; anlaşılarak evlenen çiftler evliliklerini daha olumlu değerlendirmekte, evliliklerinde dostluğun, paylaşmanın, iletişim, sevgi, saygı ve takdir duygularının daha fazla olduğu ifade etmektedirler”.⁶⁸

Şimdiye kadar hep başkalarının parasıyla geçinen Meftun, maddi imkânları azalmaya başlayınca kız kardeşine ve kendisine zengin bir eş bulmanın yollarını arar. Bu uğurda kendi zihniyetiyle tamamen çelişen bir kızla evlenmek isteyecek kadar da alçılır. Meftun, Kasım Efendi’nin tamamen geleneksel tarzda yetişmiş kızı Edibe ile

⁶⁵ Çıkla, **a.e.g.**, s. 120.

⁶⁶ Çakır, **a.e.g.**, s. 271.

⁶⁷ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Şipsevdi**, İstanbul, Mıhran Matbaası, 1327, s. 143-144.

⁶⁸ Azize Nilgün Canel, “Ailede Problem Çözme, Evlilik Doyumu ve Örnek Bir Grup Çalışmasının Sınanması”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2007, s. 64, 104-108.

sadece zenginliği için evlenmek ister. Çünkü ona istediği alafranga hayatı sağlayacak olan bu ailenin servetidir. Amacını gerçekleştirmek için eski usulde bir hamle yaparak annesini bu ailenin kızını istemesi için görücü gönderir.

Para herkes için farklı anlamlar ifade eder. Toplumda bir yer edinme, ekonomik emniyet duygusu, yüksek bir yaşam standardı, kişisel gelişim, hatta sevgiyi ifade etme şekli olabilmektedir. Bazı kimseler içinse para, sembolik bağlamda erkekliğin kanıtıdır. Bireyin para karşısındaki tavrı kişiliğinin bir parçasını teşkil eder. İnsanlar tarih süresinde maddî anlamda rahata kavuştuktan sonra kendilerinden daha üst sınıfların tavır, davranış ve yaşam şekillerini örnek almak eğilimindedirler. Bu bakımdan yeni yetişilen sınıfa uyum sağlayabilmek adına para harcarlar. Bu durum parayı kendilerine insan toplulukları içinde belirli bir statü ve üstünlük temin edecek bir vasıta olarak görmelerinden kaynaklanır. Bazı durumlarda ise bireyin serveti, karşı cinsle olan ilişkisini diğer özelliklerinden daha fazla etkileyebilir.⁶⁹ “Ne olursa olsun para, mutlu ve başarılı bir ilişkinin temel taşı olmaz; evlilikleri başka her bakımdan çökmüş kişilerin bir arada yaşamaya devam etmeleri için de geçerli bir neden değildir.”⁷⁰

Meftun annesini Kasım Efendi’nin evine gönderir, ancak bu adamın aile hakkındaki fikirleri olumsuzdur. Bu bakımdan Meftun ile Edibe’nin evliliğine sıcak bakılmaz:

“Zavallı Meftun’un Kasım Efendi’nin binlerle liraları üzerine kurduğu bina-yı saadet görücülüğün müncerr olduğu adem-i muvaffakiyetle göçü verdi. Kayınpederliğine intihap ettiği zatın serveti Pehlevizade’nin bütün hayalat-ı müzehhebesini bir kisve-i hakikate sokmaya kâfiydi. Meftun’un konağı, yalısı, köşkü, ekipajları olacak Beyoğlu kibar âlemlerinde alafrangalığı, zerafeti, dirayetiyle bir anılacak, kulüplerde mevaki-i mahsusası bulunacak, İstanbul’da modanın, yeni fikirlerin, Garp mahsusat-ı medeniyesinin naşir-i müteferridi olacaktı. İhtiyar kaşıkçının servet-i müterakimesi ne müfit, ne büyük bir maksat uğruna sarf edilecekti. Bu paralar Meftun’un eline geçmez ise o kabadayı Mahir’le o aptal kıza zevç olacak bir na-ehlin eyadi-i cehaletlerinde şüphesiz bir zıya-ül-elime uğrayacak, hebaen mensûr olup gidecekti.

Meftun, Kasım’ın servetini ele geçirmeyi yalnız kendi arzusuna tabiyet değil, yavaş yavaş âdeta bunu insaniyete büyük bir hizmet şekli-i medeniyet-perveranesine sokmaya başlamıştı.

⁶⁹ “Para Ne Demektir?”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 3, 1975, s. 589

⁷⁰ “Sizi Mi Seviyor Paranızı Mı?”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 2, 1975, s. 361.

Bu emeline vusul için her türlü hiyel ve desais istimalini mübah da değil sevap addediyordu.” (s.339-340)

Kadını ekonomik bir metaya indirgeyen başlık parası geleneği, onu âdeta bir mal gibi gören zihniyetin bakış açısının bir yansımasıdır. Başlık parasının boşandıktan sonra kadın ailesine geri döndüğü zaman bir güvence olarak görüldüğü geleneksel bir kabuldür. “Ancak kadın açısından bakıldığında, boşanma esnasında her durumda babaya ya da aileye kalan bu paranın boşanma sırasında kadına nasıl bir yarar sağlayacağı son derece belirsizdir.”⁷¹

“Tanzimat Dönemi’nde evlilik konusunda bazı düzenlemeler yapılmıştır. 1841 yılında çıkarılan bir fermanla velisi tarafından evlenmesine izin verilmeyen bâlige kızlara ve dul kadınlara kadı izniyle evlenme hakkı tanınmıştır. Başlık parasının yasaklanması ve mehrin sınırlandırılması, evliliğin kolaylaştırılmasına ve toplumsal problemlerin çıkmasını engellemeye yönelik uygulamalardır.”⁷²

Edibe ile evlenip servetine sahip olmayı aklına koyan Meftun hedefine ulaşmak için düzenbazlık yapmaktan da geri durmaz. Kasım Efendi’yi bu evliliğe ikna etmek maksadıyla kendisine piyango’nun çıktığı yalanı uydurur. Kasım Efendi başlangıçta karşı çıktığı halde Meftun’un zengin olduğunu öğrenince kızını ona vermeye razı olur. Onu 500 lira karşılığı Meftun’a verir:

“-Evladım gel şöyle karşıma geç... Seninle bir pazarlığa oturalım... Eğer kısmet ise beş aşığıya beş yukarıya işi bitiriverelim vesselam...”

Kasım’ın bu sıhriyet ahz ve itasına bir nev’ hayvan alım satımı çeşnisi vermesi Meftun’un biraz tuhafına gitti. Fakat ihtiyarın zevki ne ise o ciheti okşayarak işe girişmek muvafık olduğunu düşünüp muhatabına mümkün olduğu kadar hoş görünmek için dedi ki:

-Aman efendim uzun uzadıya pazarlığa ne lüzum var? Ne arzu buyurur, ne emrederseniz ifaya hazırım...

Bu cevap Kasım’ın hoşuna gitmedi. Çünkü Meftun’u kendiyle eğleniyor zannetti. Her ne alışverişinde olursa olsun boğaz boğaza çekişerek pazarlık etmek kadar ihtiyarın zevkini arttıran bir şey yoktu, Kasım hemen kaşlarını çatıp:

⁷¹ Pınar İlkkaracan, **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1998, s. 11.

⁷² Sükriye Akgül, “İslam Tarihçiliğinde Meşâhîrû’n- Nisâ Geleneği ve Mehmed Zihni Efendi’nin Meşâhîrû’n- Nisâ Adlı Eserinin İncelenmesi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 25-26.

-Alışverişte emir ile iş olmaz. Pazarlık helaldir. İnsan bir inek bile alsa pazarlığında birkaç gün çekişir.

Bu koca öküzün kerimesi hakkındaki şu teşbihi nezahetten baid fakat hakikate karibdi. Meftun karşısındaki ihtiyarın cinnet-i hissetiyle hem-ahenk olmaktan başka çare-i muvaffakiyet olmadığını anlayarak burnunu burnuna yaklaştıır derece kayınpederinin karşısına diz çöküp:

-Pekâlâ... Malınıza bir fiyat isteyiniz çekişelim dedi.

İhtiyarın niyeti beş yüz lira ağırlık istemektir.” (s.610-611)

Edibe ile Meftun farklı karakterlerdir. İkisinin arasında değer, yetenek, amaç, beklenti, kişilik kısaca kültür farklılığı söz konusudur. Tam bir alaturka terbiye görmüş Edibe yeni evinde mutlu değildir. Öncesinde de ifade ettiğimiz gibi Meftun, Edibe’nin nasıl bir kültürden geldiğini bilmesine rağmen onu sırf parası için kendine eş olarak seçmiştir. Bu evliliğin sağlıklı bir şekilde yürütülemeyeceği daha başından bellidir. Çünkü evlenecek kişilerin birbirine denk olması ilişkinin sürdürülebilirliği açısından gereklidir. Özellikle şu hususlardaki denklik sağlam bir evliliğin temellerinin atılmasına yardımcı olacaktır. Eşler karakter ve hayat tarzı bakımından birbirinin dengi olmalıdır. Ahlak anlayışı, inanç ve ibadetler, örf ve âdetler hayat tarzını belirleyen önemli etkenlerdir. Eşlerin kültürel bakımdan da uyumlu olması önemlidir. Sosyal çevre, eğitim düzeyi, iş ve çalışma alanı, dil, inanışlar, kültürel yapıyı meydana getiren önemli öğelerdir. “Ekonomik yönden ve özellikle harcama alışkanlıkları yönünden de eşler birbirlerine denk olmalıdırlar.”⁷³ Meftun ile Edibe ifade edilen bakımlardan neredeyse birbirlerinin tam tersi özelliktedirler.

Yine aynı romanda Kasım Efendi’nin hovarda oğlunu evlendirmek isteği evliliğe olan geleneksel inançta yatmaktadır. Çünkü bu inanç evlenmenin fiziksel, tinsel, sosyal ve seksüel açılardan bireye birtakım faydaları olacağı görüşünü destekler niteliktedir. Babasının düşüncesine göre Mahir evlenerek evliliğin getirdiği sorumluluk bilinciyle eski alışkanlıklarını terk edecek ve hovardalığın kurtulacaktır.

Kasım Efendi ailesi tarafından evliliklerine karşı çıkılan Lebibe ve Mahir birbirlerine kaçarak nikâhlanırlar.

⁷³ Battal, a.e.g., s. 14.

“Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç” romanın kahramanı İrfan Galip evlenme konusunda büyük bir ümitsizlik içindedir. Aile çevresinde şahit olduğu mutsuz evlilikler onu evlilik konusunda tereddüde düşürmüştür:

“İrfan gençliğin ideali olan izdivaç konusunda bile yürek sızlatıcı bir ümitsizlik, bir acılık, bir yeis içinde kalıyordu. Hayır, o, bu memlekette evlenemeyecekti... İşte ağabeyisi Ragıp evlenmişti. Zaruri bir âdete uymak yüzünden evlenmişti. Birkaç ay geçtikten sonra geçimsizlikler, dırıltılar baş göstermişti. Çünkü karı koca arasında his, zevk, terbiye bakımından bir eşitlik yoktu. Hele biribiri arkasına iki çocuk doğurduktan sonra kadına bir çapaçulluk, bir gevşeklik, bir yıpranma gelmiş ve Ragıp zevk ve iştihasını evin dışında aramaya başlamıştı. Karısına sadakatten bu ilk ayrılış devrinde geceleri eve gelmemesine bir sebep uydurmak için hayli yorulmuş, fakat sonraları buna da lüzum görmeyerek gemi bütün bütün aızıya almış zevç, zevce birbirinin başına âdeta birer belâ olup kalmışlardı... Bu acı örnek, bu ümit kırıcı âkıbet İrfan’ın gözü önünde durup dururken o nasıl evlenebilecekti?”⁷⁴

Âdet yerini bulsun düşüncesiyle evliliğe yeterince hazır değilken bu kararı almak her iki cinsin hayatı açısından sakıncalar doğuracak bir yaklaşımdır. Çiftlerin birbirlerini tanımadan yaptıkları evliliklerde, bireyler aynı çatı altına girdiklerinde karşısındakinin kişilik özelliklerini öğrenmeye, kendisi için uygun bir eş adayı olup olmadığını anlamaya başlar. Evlilik öncesi yapılması gereken bu değerlendirmeler için artık çok geçtir. Dolayısıyla bu durum, çiftlerin problemlili bir evlilik yaşantılarının olmasına neden olabilmektedir. İnsanın bir başkasıyla hayatını birleştirmesi uzun vadeli ve nitelikli bir amaca dayanmalıdır ki daha sonraki yaşantılarda isteklerin gerçekleşmiş olmasından dolayı ruhsal bir tatmin söz konusu olsun.

Eşler arasında duygular, zevkler, anlayışlar ve huylar bakımından bir uyum olmalıdır. Çünkü evlilikte yaşanan çatışmalarda maddi sorunlar kadar uyum meselesinin de payı büyüktür. Evliliğin mantığını tam manasıyla kavramadan, bilinçsiz yapılan evliliklerde uyum ve denklik problemleri yaşanmakta, bundan ötürü eşler mutluluğu dışarda arayabilmektedirler. Bu da evlilik birliğini temelinden sarsarak eşlerin hayatını çekilmez hale getirir.

⁷⁴ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç**, İstanbul, Mihran Matbaası, 1327, s. 47-48.

İrfan Galip’i evlilik konusunda umutsuzluğa iten diğer bir faktör de aldığı eğitimidir. Eğitim düzeyi yükseldikçe doğru orantılı olarak kişilerin evlenmek istedikleri kadınlardan beklentileri de fazlalaşmaktadır. Tahsilli gençler geleneksel kadın tipleri yerine kendi iç dünyalarında onları manen besleyecek eğitilmiş, görgülü, kendilerinden ve toplumdan bir şeyler talep eden kadınları arzulamaktadırlar. İrfan Galip, gençliğinin de etkisiyle romantik aşkı yakalayabileceği hayalindeki kadını arar. Çevresinde gördüğü geleneksel bayanları kendisine yakın hissetmez. Aradığı insanı bulamaması onu hem sosyal hem de ruhsal bakımdan yalnızlığa iter. Anlaşılamamaktan yakındır. Bu durumun arka planında aldığı eğitim sonrası oluşan yüksek beklentiler yatmaktadır. Aradığı kadınla tanışana kadar olan süreç Galip’in arayışlar, tatminsizlikler, şikâyetler dönemidir. Bu durum özel hayatında yaşadığı doyumsuzluğu toplumsal platforma da taşıyarak kadınlar ve toplum hakkında karamsar bir felsefe geliştirmesine neden olur. Halkın fakirliği, cahilliği, anlamsız geleneksel değerleri, estetikten yoksun dış çevre yeni neslin tahammül sınırlarını zorlamaktadır. Söz konusu şartlar ve gençlerin aldıkları eğitim toplumsal alanda gördüğü aksaklıklardan yakınlıkla mevcut düzenin değişmesi gerektiği bilincini içlerinde taşıyan bir gençlik yetiştirmiştir.

Farklı kültürel anlayışa sahip olan kişilerin birlikteliğinde problemler çıkması kaçınılmazdır. Çünkü birbirinden farklı deneyimler, değerler, düşünüş ve davranış şekilleri olaylar karşısında değişik tavır ve anlayışları da beraberinde getirir. Örneğin birinin komik bulduğu bir duruma diğeri tepkisiz kalabilir ya da birini rahatsız eden bir olay diğeri tarafından olağan karşılanabilir. Benzer biçimde modern anlayışa sahip bir kişiyle geleneksel tarzda yetişmiş birinin konuşacak ortak mevzuu bulması zordur.⁷⁵

İrfan Galip’in çevresindeki kadınlar gelenekseldir. Oysa o, muhayyilesinde yarattığı farklı bir kadınla evlenmeyi arzulamaktadır. Aradığı bu kadını uygar çevrelerde yetişmiş insanlar arasında dahi bulamayacağını düşünür:

⁷⁵ Nevzat Tarhan, **Evlilik Psikolojisi**, 2. bs., İstanbul, Timaş Yayınları, 2006, s. 23.

“İrfan’a kendine eş olabilmek için el ele vererek gençliğinin aşk dolu hayalleri içinde altın yaldızlı ufuklara doğru beraber uçacak bir melek lâzımdı. Onu nerede bulacaktı? Nerede? Kendi hayalinde doğan bu müstesna mahlûku, bu emel perisini İstanbul’da değil en medenî memleketlerin inkişaf etmiş terbiye muhitlerinde bile bulacağına inanmıyordu. İstanbul’da kimi alacaktı?.. Kır gezmesi diye mezarlıkların çimenleri üzerine çömelerek gelip geçenlere bezden paça bağlarını göstere göstere simit peynir, akide şekeri, portakal yiyen Hanım kızları mı?..” (s.48-49)

Birlikteliklerde fiziksel çekiciliğin rolünün azımsanmayacak kadar belirgin olduğu açık bir gerçektir. Başlangıçta fiziksel özelliklerin etkisi altında gelişen ve daha sonra kendini farklı beklentiler üzerinden olgunlaştıran sevmeye eylemi, görmeden fakat fikir alış-verişi düzleminde de gerçekleşebilir. Ancak bu süreci evlenmeye kadar götürmek için tarafların karşılıklı olarak birbirlerini görsel bağlamda da etkilemiş olmaları ilişkinin devamlılığı açısından şarttır.

İrfan Galip yüzünü bile görmediği, yalnızca mektuplarından tanıdığı Feriha Davut’a kısa bir tereddütten sonra evlenme teklif eder. Genç kız bu teklifi kabul edecektir:

“Birkaç mektupla biz, biraz manen ve ruhen olsun tanıştık. Yüzümü de görmüş ve pek sevimsiz bulmamış olduğunuzu da lütfen söylüyorsunuz. O halde hanımefendi müsaade buyurunuz. Sizi Allah’ın emri, Peygamber’in kavliyle zevceliğe talep ediyorum. Muvafakat buyrulduğu takdirde şartlarınızı bildirerek serian cevap irsalini rica ederim. Beyefendi, benim evlenmeyi bir felâket ver esaret addeylediğimi bildiğiniz halde mademki bu azabıma siz vekil olmak istiyorsunuz, şu büyük cesaretinizden dolayı bendeniz de sizi bu işkenceye lââyık görüyorum. Başka yazacak şartlarım yoktur. Evimize annenizi gönderiniz. Beni görsün. Âdet yerini bulsun.” (s.264-266)

Fikirlerin karşılıklı olarak mektupla dile getirilmesinden sonra İrfan aradığı kadının Feriha olduğu düşüncesine kapılmış ve onun cismani özelliklerini bilmeden yalnızca düşünsel düzlemdeki benzerliklerinden yola çıkarak kendisine eş olarak seçmiştir. Bu yazışmadan sonra İrfan, annesini görücü olarak gönderir. Kızın serbest tavırları ve bilmişçesine konuşmaları İrfan’ın annesinin hoşuna gitmez:

“-Oğlum o kız bize gelmez... İşte o kadar... Daha ziyade söyletme beni...
-Anne beni meraklan öldüreceksin. Ne gördün? Ne duydunsa mutlak söylemelisin. Başka türlü olmaz.

-Yavrum... İrfancığım... O terbiyede, o serbestlikte bir kız bize yaramaz...

-Nesi var? Ne yaptı canım? Niçin söylemiyorsun?

-Ne yapacak? Dur sana bir bir anlatayım. Tarif ettiğin eve gittik. Konak yavrusu, temiz, pak bir ev... Küçük hanımı görmeye geldiğimizi anlattık. Bizi gayet alafranga, güzel döşenmiş bir odaya aldılar. Biraz sonra yanımıza ev kıyafetleriyle bir taze kız geldi. Ev kıyafeti ama yine şık... Giydiğini vücuduna yakıştırmış. Genç bir mürebbiye, bir matmazel olmalı dedim. Sonra başladı bizimle konuşmaya. Bir de baktım ki dili hiç çalmıyor, erkek gibi usturuplu gayet güzel lâkırdı söylüyor. O zaman frenk kızı olmadığını anladım. Besbelli bize çıkacak kızın kardeşi olmalı dedim. Çok geçmedi kendisi kim olduğunu bize haber verdi. Ne dese beğenirsin? –Efendim görmeye geldiğiniz kız bendenizim. Annem de şimdi gelecek demesin mi? A... şaşırakaldık... Hay esirge Rabbim! Hiç böyle anasından evvel görücülerin yanına çıkan kız görmedim. Dünyada işitilmiş şey değil. Sonra anası da geldi. Görüştük. Terbiyeli, ağır kadın, nâtikali bir hanım. Ne yalan söyleyeyim anasından hoşlandım. Fakat kızdan hazzetmedim. Âdettir, hani orta yere bir sandalye konur. Kahve ile beraber kız içeriye girer oturur. Fincanlar verilince kız da çıkar. Bizim gördüğümüz, bildiğimiz görücülük işte bu. Bize neden sonra kahve getirdiler. Fincanları verdik. Kız kalkıp gitmedi. Bizimle annesinden daha serbest konuştu. Kuyruklu yıldızdan korkan kadınlarla eğlendi. Nihayet gitmek için kalktık. Bizi orta kapıya kadar teşyi etti. O kadar serbest, o kadar serbest ki ayrılırken bize: “beni alacak beyefendiye çok çok selâm ederim” diyecek zannettim. Hele şükür yalnız bu haltı etmedi.” (s.269-271)

Her şeye rağmen İrfan Galip, Feriha ile evlenmeye annesini razı eder. Feriha’nın evlenmek için bir şartı vardır. Halley kuyruklu yıldızı geçip gitmeden gerdeğe girmeyecektir. Eğer dünya yok olursa Tanrı’nın huzuruna bâkir çıkmak istemektedir: “Mademki birkaç günlük ömrümüz kalmıştır, nefsimizin cinsî temas arzusuyla kirlenmeden Allah’ın huzuruna saf ve bâkir olarak çıkmak isterim.”(s.272) İrfan Feriha’nın bu isteğini kabul eder.

“Kadın bedeni, ataerkil toplumların tarih boyunca çeşitli biçimlere bürünen tahakküm ve denetim mekanizmalarının, birbirinin üzerine yığılarak, çok katmanlı bir şekilde yoğunlaştığı yerdur. Bizzat bu denetim biçimleri, kadın bedenini hem erkeklerin hem de kadınların zihinlerinde anlamlandırır ve kurgular. Yahudilik ve Hristiyanlık kadın bedenini, ‘kötülüğün/günahın’ taşıyıcısı ve onun somutlaşmış biçimi olarak görüp kadından uzak durmayı (mutlak bekâret) vaaz ederler. İslam’da ise kötülük yerini ‘kışkırtıcılığa’ bırakır. Artık kadın bedeni uzak durulacak bir günah değil, erkeği yoldan çıkarmaması için mutlak bir şekilde denetlenecek, kapatılacak ama tohum verecek bir kaynaktır, topraktır, anadır. İslamiyet öncesi Akdeniz havzası toplumlarının kültürleri ve İslam dininin harmanlanmasıyla oluşan kültürde, ‘bekâret’ günahsızlıktan ziyade ‘namusun’ ve ‘iffetin’ simgesi haline gelmiştir.”⁷⁶

⁷⁶ Gül Acar Savran, “Hâlâ ve Yeniden: Bedenimiz Bizimdir.”, **Feminist Politika Dergisi**, No: 4, s. 17.

Erkeği mümkün olduğunca özgürleştiren; kadını ise metalaştırıp edilgenleştiren bu algı sorgulamadan bilinçaltlarına öyle bir yerleşmiştir ki,⁷⁷ Hüseyin Rahmi, çağının kültürlü kadınlarından sayabileceğimiz Feriha Davut'a bile Tanrı'nın huzuruna bakire olarak çıkmak isteğini dile getiren cümleleri söyletebilmiştir. Cinselliğin Feriha'nın bilinçaltında bir ataerkil sistem dayatısı olarak "kirlenmeyi", "bozulmayı" çağrıştırdığı açıktır. Bekâret meşru yollarla yitirilecek olsa bile bu böyledir. Biyolojik gerçekleri dogmatik bir atmosferin duygusallığı içinde çarpıtmak, toplumun yıllardan beri kafasında yok edemediği batıl itikatların temelini oluşturmaktadır. Esaslı bir somut dayanağı olmayan ve tamamen soyut düşünce düzleminde kalmış bu inançlar, erkek hegemonyasının kadınlar üzerinde kontrolü ele geçirmek için icat ettiği baskının ta kendisidir.

Konağa içgüveysi girecek olan delikanlının Feriha konusunda bazı tereddütleri vardır:

"Zavallı delikanlı işin vehametini tamamıyla anlıyordu. Fakat başka türlü harekete kendinde kudret görmüyordu. Bu sevdâ hususunda cinnet derecesine varan zaafına tamamıyla mağlûp düşüncelerinin sonu olarak kendi kendine:

-Almak da meşru bırakmak da, bu işin sonunda çapanoğlu çıkarsa terk ediveririm vesselâm. Ben şu mektupları yazan kızla birkaç gece zevkini çıkarayım da isterse sonra kıyametler kopsun." (s.275)

İrfan esasında bencil bir aşktır. O, Feriha'da kendi öz çıkarını sever. "Bu, narsistik bir sevgidir."⁷⁸ İrfan isteklerini duyguları sanmaktadır. İçgüdüsel olarak açığa çıkan istekler, kadın-erkek ilişkilerinde, karşı cinse yönelik duygular şeklinde yorumlanmaz. Bu nedenle erkeğin duygu sandığı birçok şeyin, yalnızca arzulardan meydana gelen, idefiks bir hareket olduğu düşüncesine ulaşılabilir. İstediyini elde eden bazı erkeklerin gözünde partneri değersizleşir ve onu kolayca bir kenara bırakabilir. Böylece erkek için beraberliğin hiçbir önemi kalmaz.⁷⁹ İrfan'ın evliliğe karar vermesinde çocuksu içgüdülerin de etkili olduğu söylenebilir. Erkekler, sevdiklerini hemen elde etmek isterler. Çocukça bir ilkel benlikle "benim olsun",

⁷⁷ Mesude Altunel, "Namus", **Ankara Barosu Dergisi**, No: 1, 2012, s. 215.

⁷⁸ Nevzat Tarhan, **Duyguların Psikolojisi**, 11. bs., İstanbul, Timaş Yayınları, s. 149.

⁷⁹ Topkara, **a.e.g.**, s. 11-12.

“onu istiyorum” şeklinde ısrarcı davranırlar. Bu yüzden evlenirken kadınlar kadar fedakârlıkta bulunmazlar. Hayatları akışında devam ederken, yaşantılarına bir kişiyi daha ilave etmiş olurlar sadece. Bu nedenle erkekler kadınlarla kıyaslandığında evliliğe tereddütsüz karar verirler. Çünkü evlilik yahut evlendiği kadın beklediği gibi çıkmadığı takdirde ayrılırlarsa yitireceği bir şey yoktur. Ancak kadınlar için benzer bir açıklama yapmak pek mümkün değildir.⁸⁰ Çünkü onlar evlenirken de boşanırken de erkek egemen sistemin baskısını kendi içlerinde daha yoğun hissederler.

Modernleşmeyle birlikte yavaş yavaş bazı kemikleşmiş düşüncelerin temellerinden sarsılmaya başladığı görülmektedir. Örneğin görücüye gidilen evde bu türden kimi detaylara dikkat edilmediği gibi İrfan ile Feriha’nın düğününde de birtakım geleneklere uyulmaz:

“Pazartesi günü nikâh kıyıldı. Zifafın Halley’in çarpacağı geceye rastlaması matlup olduğu için Çarşamba günü yüz yazısı sayılacak Perşembe gecesi güveyi girilecekti. Feriha Hanımın arzusu böyleydi. Gelin hanımın ısrarı üzerine koltuğa girmek âdetinden de sarfinazar olundu.” (s.276)

Yeni yetişen neslin toplumda yerleşmiş gelenekleri kırmaya başladığını gözlemleriz. Romanın yazıldığı tarih serbest ve özgür düşüncelerin kendine hareket alanı bulduğu II. Meşrutiyet yıllarıdır. Uzun zaman zarfında hâkim olan ve mantık itibarıyla pek bir anlam taşımayan alışkanlıkların aşındığı, bunların bağımsız anlayışlarla yer değiştirdiği görülür. Gençlerin itaat kültüründen kısmen uzaklaşması, eski zihniyetle aralarındaki bakış açısı farklılıkları, bütünü kavrayarak toplumsal çarpıklıklara deterministik yönden eğilebilmeleri onları kendilerinden öncekilerin kurmuş olduğu mevcut düzene karşı başkaldırmaya yönelmiştir. Böylelikle hem kendi varlıklarını ispat etmiş hem de yaşadıkları çevrede pozitif yönde değişimler yaratmış olacaktı. Tek düze ve sorgulanmayan değerler dizgesini zayıflatarak yeni düşüncelerinin toplum tarafından benimsenmesini sağladılar. Nitekim Feriha’nın serbestliğinin başlangıçta İrfan’ın annesi tarafından yadırganmasına rağmen oğlunu onunla

⁸⁰ Kalyoncu, a.e.g., s. 28,49.

evlendirmeye razı olması yeniliğin ilk önce tepkiyle karşılanıp sonrasında ise kabul edilmesine yönelik bir örnek olarak gösterilebilir.

Doğru bir eş seçimi yapabilmek için ilk adım kişinin kendi kişilik özelliklerini tanıması ve farkında olmasıdır. Bir diğer adımda karşısındaki kişinin kişilik özelliklerini tanımakla atılmış olur. Evlenme kararı alınmadan önce adaylar her bakımdan birbirleri için uygun olup olmadıklarını anlamalıdır. Toplumsal perspektifleri, alışkanlıkları, sahip oldukları değerler, hayat görüşleri, siyasi fikirleri ve aile yapılarındaki benzerlikler çiftin mutluluğuna katkı sağlayan unsurlardır.⁸¹

Feriha, İrfan ile evlenmelerini kolaylaştıran nedenleri şöyle sayar:

“Evlenmemizi kolaylaştıran birkaç sebep var. Bunların başlıcası evlenmek hususunda memleketimizin âdetlerinden birkaçını tenkitte aramızda fikir birliği bulunmasıdır. Siz mektuplarımı okur okumaz: “işte biraz söz anlatılabilecek bir kız” dediniz. Mezarlıklarda kâğıt helvası yemeyi tenezzüh sayan takımından olmadığımı sevindiniz. Bendeniz de sizin konferanslarınızda bulununca: “işte fikrime yakın bir bey, gördüğü gibi yaşamakla kalmayan, milletlerin umumî hayatlarını tetkike tenezzül edebilmiş bir Türk” dedim. Ve sizin sabahleyin kalkınca tabasiyle ağzlığını entarisinin ön cebine koyarak çapaklarını mahalle kahvesinde ovalayan gürühtan olmadığınızı sevindim.” (s.297)

Kimi geleneksel toplumlarda bireylerin eş seçimi konusunda tercih yapma imkânı olmaz yahut karşı tarafın cinsel çekiciliği evlenmek için başlıca neden olarak görülürken, toplumların kültür seviyesi yükseldikçe bu gibi etkenler ya da yalnızca maddî çıkar unsuru önemini yitirmeye başlar. Karşı cinse yönelik hissedilen yakın ilgi ve bağlılık duyguları evlenmeye karar vermede birinci derecede rol oynar hale gelir. Böylece evlilikler psikolojik bir eğilim sonucunda gerçekleşmiş olur. Bu alaka zamanla sahih bir karı-koca sevgisine dönüşür ya da tam tersi de mümkün olabilir. Bu neticeyi önceden kestirme imkânı olmadığına göre eşler ancak evlendikten sonra aralarında bedensel ya da ruhsal bir uyumsuzluğun varlığını hisseder. Erkeğe göre daha hassas ve duygusal olan kadın, eşinin kendisini anlamadığı ve beklentilerini karşılamakta yetersiz olduğu hissine kapılarak başkasıyla daha ahenkli bir beraberlik kurabileceğini düşünmeye başlar. Bunun sonucunda kadın evliliğin gerekleri ile hissî

⁸¹ Azize Nilgün Canel, **Evlilik ve Aile Hayatı**, Ankara, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, 2011, s. 21.

ihtiyaçları arasında psikolojik bir gerilim yaşar. Mevcut durum kadını eşine karşı sadakatsizliğe yöneltebilir.⁸²

Bazı durumlarda kadın ile erkek birbirlerini sevdikleri halde çeşitli nedenlerden dolayı evlenemezler çünkü sevgi her zaman tek başına evlenmeye yetmemektedir. Bu durum da ailenin devreye girdiği geleneksel evliliklere ya da mantık-çıkar temeli üzerine kurulan ilişkilere zemin oluşturmaktadır. Bireyin itiraz etme hakkının olmadığı, aile zoruyla yapılan evlilikler her bakımdan hayatı yaşanılmaz kılan bir nitelik taşır. “Şu bir gerçektir ki, en azından, beğenme-hoşlanma olmadan biriyle uzun süre, -bazen bir ömür!- aynı yatağı, evi, yaşamı paylaşmak, hele ki o kişi iyi huylu, sevecen biri değilse, katlanılacak bir hal değildir. Böylesi evlilik ıstıraba, ev hapisaneyeye, evli mahkûma benzer.”⁸³

“Sevda Peşinde” adlı romanda Ayn-ı Nur’a görücüler gelmeye başlar. Annesi kızına danışmadan içlerinden seçtiği zengin bir adamla söz keser. Ayn-ı Nur, evleneceği adamın resmini görmüş, ancak beğenmemiştir. Buna rağmen istemediği bu adamla evlenmek zorunda bırakılır. Nezihi ile sevmeden evlenen Ayn-ı Nur, her şeye rağmen kendini kocasına adanmış olarak evliliğini sürdürmeye çalışmaktadır. Ayn-ı Nur, gençlik aşkı Ali İlhami Bey’e Nuruosmaniye kapısındaki dükkânların birinde yeniden rastlayana kadar onun Nezihi ile olan ilişkisinde her şey normal görülmektedir.

İlk evlilik boşanmayla yahut eşlerden birinin vefatıyla sonuçlanmışsa bunun izleri ikinci evlilikte de görülebilir. Bu bakımdan yeni eşin karşılaşacağı birtakım sorunlar olacaktır. Eski kadının gölgesi çiftin hayatını etkiliyorsa ikinci kadın bunu bertaraf etmenin bir yolu bulmalıdır. Anne kaybedildiğinde çocuklar onu genellikle iyi yanlarıyla hatırlar. Babanın ikinci bir evlilik yapması çocuklar için annenin hatırasına yapılmış bir saygısızlık gibi görünebilir. Bu türden sorunların meydana geldiği bir

⁸² Heinrich Kisch, **Evlilikte Cinsiyet**, İstanbul, Dizerkonca Matbaası, 1961, s. 39-40.

⁸³ Yılmaz, **a.e.g.**, s. 92-93.

ikinci evlilikte, meselenin halli için rahatsızlık hissedilen durum ve olayları açık bir şekilde karşı tarafa dile getirmek gerekir.⁸⁴

“Cadı” adlı romanda Naşit Nefi Efendi’nin eşi Binnaz, sağlığında kocasına sözünü geçirebilen dediğim dedik bir kadındır. Bu evlilikte hâkim taraf olan kadın, kocasıyla kayınvalidesini söz dalaşıyla iyice sindirmiş olduğundan, onun vefatından sonra rahatlayan ana oğul bu ölüme üzülmek yerine âdeta sevinmişlerdir. Naşit Efendi, eşinin ölümünden sonra kendisinden genç olan Şükriye ile evlenir. Ancak evlendikleri günden itibaren Efendi’nin ölen ilk eşi Binnaz’ın hayali, eşler arasına bir gölge gibi girmiştir. Çocuklar da ölen annelerinin etkisinden bir türlü kurtulamazlar. Nesip, Şükriye’ye bizim asıl annemiz sen değilsin diyerek cadı annelerinden bahseder. Komşu kadın Aram-ı Dil ölen arkadaşı Binnaz’ın kocasının diğer kadınlarla olan ilişkilerine mani olmak için onun kılığına girerek ev halkına görünmektedir. Buna rastlayanlar tarafından Binnaz’ın dirilip cadı olarak geri geldiği söylentisi herkese yayılır. Babasının realist felsefesine karşın Şükriye da bu söylentilere inanarak korkuya kapılır. Olan biteni kocasından öğrenmek niyetiyle ona duyduklarını anlatır. Naşit Efendi bu söylentilerin doğruluk payının olmadığını, karısının kılığına giren bir düşmanın başlarına böyle bir derdi açtığını belirtir. Ve onun foyasını meydana çıkarmak için karısından yardım ister. Ancak Şükriye korkuyor olmasından dolayı eşinin cadıyı birlikte yakalama teklifini kabul etmez. Naşit Nefi Efendi şimdiki eşini sevmektedir. Ancak evde olup bitenler yüzünden bu sevgisini hanımına yeterince gösteremez. Aram-ı Dil’in densizlikleri yüzünden karı koca yataklarını ayırmak zorunda kalırlar:

“Bu yatak ayrılışından sonra gelen sekiz, on geceyi karı-koca bir oda içinde, karşıdan karşıya, kedi ciğere bakar gibi birbirimize özlemlî bakışlarımızı dikmekle geçirdik. Birbirimize pek yakın ve pek uzaktık. Biraz uzansak elele dokunabilecek bir yakınlıkta, fakat ulaşılamaz iki ayrı evdeymişiz gibi bir özlem hayatı geçiriyorduk. (...) Her gece döseğten döseğe konuşuyorduk.”⁸⁵

⁸⁴ “Eski Karının Gölgesi”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 2, 1975, s. 468-471.

⁸⁵ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Cadı**, Matbaa-i Hayriyye ve Şürekâsı, İstanbul, 1330, s. 228-229.

Dünyaya geldiğimiz andan itibaren birine bağlanma ihtiyacı duyarız. Bağlanma, güven ve emniyet ihtiyacımızın bir gereğidir. Ancak insan her şeye bağlılık duymaz, bu his yalnızca hayatımızda önemli bir yeri olan varlık ya da nesnelere karşı duyulur. Bunlar ebeveynlerimiz, yakın bir arkadaşımız ya da sevgilimiz olabilir. Onların bizim için anlamı güvendir. Zaman içerisinde onlar ölüm ya da başka nedenlerden ötürü yaşantımızdan çıkabilirler. Bu durum bizde üzüntü, kızgınlık, endişe, sıkıntı gibi negatif duygular açığa çıkarır. Bu süreç matem tutmak şeklinde tanımlanmaktadır. Her bireyin yas tutma şekli ve şiddeti farklılık arz eder.⁸⁶

Safer Efendi ile zevcesi Zülfikâr Paşa'nın konağında yetişmişlerdir. Safer Efendi zevcesini çok sevmiş, Paşa'dan istemiştir. Paşa kızı kendine almak niyetinde olduğundan evlenmelerine izin vermez. Onlar da söz birliği ederek konaktan kaçır ve nikâhlanırlar. Zevcesi, Safer Efendi'yi çok sevmektedir. Onun ölümüyle perişan olan kadın, yanan evinden bile kaçarak hayatını kurtarmak istemez. “O öldükten sonra bana hiçbir şeyin lüzumu yok. Ev de yansın, cayır cayır içinde biz de yanıp kurtulalım.”(s.210) diye ağlamaktadır. Çocuğu Mustafa'nın hatırı için evi terk ederek yanmaktan kurtulurlar.

Ebeveynler yaşamın her alanında olduğu gibi evlilik konusunda da çocuklarının doğru kararı vermesinde etkin bir rol oynamak isterler. Özellikle geleneksel bir aile ortamında yetişen çocuklar için durum böyledir. Genç eş seçiminde ısrar etmesine rağmen ailesi tarafından zorla evlendirilmişse burada büyük bir hata yapılmış demektir. Çünkü evlilik sürecinde karşılaşılan her problemde aile bireyleri suçlanacak ve onlar yaptıkları tercihin ağırlığını her zaman üzerlerinde hissedeceklerdir.⁸⁷

“Romantikler bir kadının aynı anda iki erkeği birden sevebileceği düşüncesini reddederler. Kusursuz kadın-erkek ilişkisi, onların savundukları gibi cinsel ve duygusal yönleri birbiri içinde erimiş, karışmış bir aşka dayanan ilişkidir. Böylece bir erkeği ideal aşkla seven bir kadının, aynı zamanda bir başka erkeği de sevmesine olanak yoktur.”⁸⁸

⁸⁶ Z. Bengi Semerci, **Duyguların Şifresi**, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2005, s. 86.

⁸⁷ Tarhan, **a.e.g.**, s. 39-40.

⁸⁸ “Bir Kadın İki Erkeği Birden Sevebilir Mi? “, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 2, 1975, s. 455.

“Son Arzu” romanında Nuruyezdan’ın Ragıp Şeyda isminde bir talibi çıkar. Büyükbaba torununa sormaya lüzum görmeden evlilik için olumlu bir cevap verdikten sonra Nuruyezdan’ı odasına çağırarak olup bitenleri torununa anlatır. Nuruyezdan, Ragıp Şeyda Bey’i izdivaçtan vazgeçirmek için ona kendisi aleyhinde cümleler içeren imzasız bir mektup gönderir. Fakat bu Ragıp Şeyda Bey üzerinde hiçbir tesir uyandırmaz. Yakın bir zaman sonra evlilikleri vukuu bulur. Beş aylık evlilikleri müddetince Ragıp Şeyda Bey eşinin üzerine titremekte, her istediğini yerine getirmeye çalışmaktadır. Nuruyezdan da kocasının bu fedakârlıklarına karşılık vermek için elinden geleni yapmaya uğraşır. Fakat genç kız eski sevgilisi Sabih’i bir türlü aklından çıkaramaz. Kocasını ilişkilerinde tuhaf giden bir şeyler olduğunu genç kadının kendisine karşı olan tavırlarından anlamaktadır. Nuruyezdan kocasının bütün üstün meziyetlerini, ahlakî yapısını takdir etmekte ancak ona karşı cinsi bir yakınlık hissetmemektedir. Kocasına karşı duyduğu hisler kardeşçe bir sevgiden öteye geçmez.

“Sosyal ve kültürel değişimin meydana getirdiği bir çatışma, kuşaklar arası anlaşmazlıktır. (...) Toplumsal değişme ve gelişme, geleneksel yapının çözülmesine yol açar. İnanç ve değerler sistemini değiştirir. (...) Bu süreçte geleneksel koşullar altında yetişmiş kuşaklar, çocuklarını kendilerine göre geleneksel olmayan koşullar altında yetiştirmek zorunluluğuyla karşı karşıya kalırlar. Bu konunun evrensel yanı her kuşağın, kendinden önceki kuşağı bütünüyle kınaması ve yargılamasıdır. Babalar ve analar için çocuklar isyankâr, söz dinlemez ve eskiye kıyasla dejenere olmuş bir kuşaktır. Gençlere gelince, onlar da ana babalarını ‘tutuculukla’ suçlarlar. Böylece eski ve yeni kuşak ayrımı yahut çatışması her devirde geçerliliğini sürdüren bir konu olmuştur. Bu anlamda, anne ve babalar içinde bulundukları yaşı göz önünde bulundurmaksızın, çocuklarının kendileri gibi yetişmesini, kendi davranış ve tutumlarını benimsemesini ve kendi amaçlarını gerçekleştirmesini isterler. Gençler ise kendi hayatlarını düzenlemekte ve inisiyatiflerini kullanmakta bağımsız olmak isterler.”⁸⁹

“Tebessüm-i Elem” romanın kahramanı Ragıbe gelinlik çağına girdiği zaman güzelliği, bilgisi, terbiyesi ve babasından kalan mirası ile ün kazanmış olduğu için kendisine görücüler gelmeye başlar. Annesi kendisini giydirip görücüye çıkması için

⁸⁹ Vehbi Bayhan, “Türkiye’de Gençlik: Sorunlar Değerler ve Değişimler”, **Dünden Bugüne Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**, 2.bs, Bursa, Dora Basım Yayın, 2011, s. 438.

zorlamaya başladığında ağlayarak satılık bir hayvan olmadığını söyler. Annesi kızının bu davranışına çok şaşırılmıştır. Çünkü kızın görücüye çıkmadığı takdirde evlenemeyeceğini düşünmektedir. Memlekette şimdilik evlenebilmek için bildiği tek usul böyledir. Genç kız evleneceği erkeği kendi seçmek ister. Bir süre görüp tanışacak hislerini, huyunu, alışkanlıklarını öğrenecektir. Annesine ancak bu şartlar altında evlenebileceğini söyler. Üzüntüsünden bir hafta hasta yatan annenin kızına cevabı şöyle olur:

“-Ah kızım, adın çıkacak, evlerde kalacaksın. Baban seni böyle yapsın diye mi yetiştirdi? Keşke mahalle mektebinden düzce bir ilmihal okuyup da çıkaydın benim için daha işe yarar bir kız olurdun.”⁹⁰

Kısa bir flörtleşmeden sonra Kenan’ın annesi, Ragıbe Hanım’a görücü gelir. Fakat kız âdete uymayarak gündelik kıyafetleriyle görücüleri birer misafir gibi karşılar. Sigara ve kahve verir. Teklifsizce uzun uzun konuşur. Oğlan anası Ragıbe’nin tavırlarına ve bu yeni usul görücülüğe şaşırılmış olsa da çaresiz onu oğluna almak zorundadır.

Görücülüğü olağan misafirlik şeklinde algılayan Ragıbe, annesi ve hizmetçileri Şirin’i de alarak oğlan evine gider. Kenan ile Ragıbe ellerinden geldiği kadar memleket âdetlerini çiğneyerek hareket etmeye karar vermişlerdir. Etraftan şaşırانlar, itiraz edenler oldukça sevinmektedirler. Geleneklere meydan okuyan çiftin o ana kadar hiç görülmemiş bir hareketi daha olur. Misafirlerin bulunduğu odaya damatları Kenan da girmiştir. Bunun üzerine gelin hanımın annesi telaşlı bir vaziyette pencere perdesini başına çeker ve oğlanın yaptığı hareketten ötürü şaşkınlık duyar.

“Evliliklerin modern öncesi toplumun sınırlamalarından, kontrollerinden, zorlamalarından kurtulduğu, iki bireyin özgürce seçtiği bir birlik olduğu noktada, bu sefer ikili ilişkinin içinde

⁹⁰ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Tebessüm-i Elem**, Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, İstanbul, 1339, s. 211.

yeni sürtüşmeler, çarpışmalar, çatışmalar ortaya çıkar. Bir başka şekilde söylersek: Aşk, nihayet galip geldiği noktada, yeni yenilgiler tatmak zorunda kalır.”⁹¹

“Yeni kurulan birçok ailelerde başlangıçta derin aşk ve heyecanın yarattığı karşılıklı sempati ve cinsel bağdaşma bazen izah edilemeyen bir sebeple birdenbire veya zamanla gevşemeye balar.”⁹² Eşler arasında çift taraflı bir uyumsuzluk yaanmaktaysa evlilik birliğinin sarsılması sonucu taraflar anlaşarak ayrılmaya karar verebilirler. Bu şekilde meydana gelen sorun her iki taraf için de daha fazla sıkıntı yaratmadan ortadan kaldırılmış olur. Ancak eşler arasında tek taraflı bir lme yaşanmışsa, bu her iki tarafı da şüphesiz olumsuz etkileyecektir. Çünkü soğuyan e, birlikte zaman geçirmek ona sıkıntı vereceği için bundan mümkün olduğunca kaınır. Kendisinden giderek uzaklaşıldığını hissedenden diğer ese sevgisi halen devam ettiği için zorunlu olarak doğan birtakım ihtiyaçları karşılanmadığından mutsuz olmaya balar. Çiftler bu şekilde birbirlerini tatmin edememeye başladıkça birlikteliklerindeki anlam da değerini yitirir. Evlilik hayatında uyumun yakalanması adına eşlerin bekrlıktaki rollerinden birtakım fedakrlıklar yapmaları gerekmektedir. “Her iki tarafı da mutlu edecek ortak bir yaşam şekli bulmak, doyurucu cinsel etkileşim örüntülerini keşfetmek ve bunun yanında ortak kararlar alma, aile sorumluluklarını paylaşma, çatışmaları çözme yollarını öğrenme çift için çok önemlidir.”⁹³ Karşılıklı olarak evliliğin gereklerini yerine getiremeyen çiftlerin birliktelikleri, aşkın da aradan kalkmasıyla başarısızlıkla sonuçlanmaktadır.

Kenan ile Ragibe’nin evlilik hayatının ilk ayları mutluluk içinde geçer. Birlikte Fransızca nesirler, nazımlar okuyup piyanoda en seçkin parçaları alıyorlar, kırdakol kola uzun gezintiler yaparak fen, felsefe, edebiyat üzerine konuuyorlardır. Beş altı ay bu şekilde devam ederler. Ancak bir süre sonra aynı şeyleri yapmaktan Kenan’a bıkkınlık gelir. Dışarı çıktığı zaman evde sabırsızlıkla dönmesini bekleyen bir kadının bulunduğunu bilmek geç adama hiç de çekici gelmemekte, sokaktaki

⁹¹ Ulrich Beck, Elisabeth Beck-germsheim, **Aşkın Normal Kaosu**, ev. Nafer Ermiş, İstanbul, İmge Kitabevi Yayınları, 2012, s. 156.

⁹² Adasal, **a.e.g.**, s. 438.

⁹³ Kurtman Ersanlı, Melek Kakkan, **Evlilik İlişkilerini Geliştirme (Kuram ve Uygulama)**, Ankara, Nobel Yayınları, 2008, s. 4.

bayanlar gözüne Ragıbe’den daha cazip görölmektedir. İlk zamanlar pek güzel bulduğu evlilik hayatı ona ağır gelmeye başlar. Ragıbe kocasından bıkmamış, aksine onun soğuk davranışlarını gördükçe Kenan’ı daha çok sevmeye, özlemeye başlamıştır. Genç kadın, eşinin sıkıntılı hallerinin kendisine olan sevgisinden şüpheye düşmesi gerekçesiyle vukuu bulduğunu düşündüğünden, ona karşı daha şefkatli, daha sevecen davranmaya çalışarak sevgisini ispatlamaya uğraşmaktadır. Ragıbe Hanım’ın bu davranışları kocası üzerinde aksine bir tesir yapacaktır. Evlilik hayatından iyice bunalan adam dışarıda heyecan aramaya başlar. Ragıbe Hanım kocasının kendisinden soğumuş olduğunu biraz genç fark eder. Kadınlık gururu incinen genç kadın, kocasına olan sevdasından bahsetmemeye, eve ne kadar geç kalırsa kalsın sitemler etmemeye çalışır. Ragıbe Hanım bu davranışları yerine getirirken oldukça zorlanmaktadır. Odasına kapanarak ağladığı zamanlar olur.

Kenan, bin kuruş maaşla çalışan bir memurdur. Asıl parasını Ragıbe Hanım’ın geliriyle temin eder. Aile idaresi tamamıyla onun elindedir. Bu iş için bir miktar para ayıran adam, artakalanı zevki için harcamaktadır. Çift, Kenan’ın ihaneti sebebiyle bir süre sonra boşanır.

Yaşadığı acı tecrübelerin ardından Ragıbe Hanım’a rastlayan Ömer Numan Bey ondan hoşlanır. Hizmetçi Şirin aracılığıyla, hayatlarında benzer vakalarla karşılaşmış olmalarından yola çıkarak dertleşmek isteğini belirten bir mektup gönderir. Bu vesileyle birbirlerini tanıyan çift bir süre sonra evlenir. Ömer Numan Bey ile Ragıbe Hanım ilk talihsiz evliliklerinden kalan kalp yaralarını tamir ederek evlilik saadetinin en üst noktasına ulaşmışlardır. İlk evliliklerinde aradıklarını bulamayan çiftler, daha sonraki evliliklerinde aynı hayatı yaşamamak için kendilerinde daha temkinli davranmak zorunluluğu hissederler. Bu bakımdan Ömer Bey ile Ragıbe Hanım’ın evliliğinin yolunda gitmesinin nedeni, hem eski yaşanmışlıkların verdiği tecrübeyle hareket etmeleri hem de benzer durumlarla karşılaşmış olmalarının verdiği duygusal yakınlığın ilişkilerini ayakta tutmayı kolaylaştırmasıdır.

“Eş ilişkisi, insan ilişkileri tanımı içinde yer alan modelin özel bir durumudur. Toplumsal üst yapı organizasyonunun parçası olan evlilik kurumu, etkileşim içindeki çeşitli faktörlerle belirlenmektedir. Bu etkileşimlerin bireysel yansıması üst yapı kurumlarını dolaylı olarak

etkilerken, bunların bireye yansması, doğrudan olmaktadır. Eş ilişkisi, evlilik kurumu içinde sosyal, ekonomik, kültürel etkileşimlerle birlikte cinselliğin yaşanması ile de karakterizedir. Evlilik, fiziksel çekim, biyolojik birleşme ve sosyal entegrasyonun ötesinde bir sözleşme, bir bütünleşme ve karşılıklı memnuniyeti sağlayan sorumluluk almayı içermektedir. Bu bütünleşmenin yeterince sağlanamadığı, derin kültürel ve bireysel farklılıkların olduğu evlilikler, uyum sorunları ile yıpranabilmekte, kişiler arası ilişkilerde zorluklara sahne olabilmektedir. Gelenekselden çağdaş yaşam biçimine geçiş süreci içindeki toplumlarda ise çatışmalar daha çetin geçmektedir.⁹⁴

“Cehennemlik” romanında Şakir ile karısı evlenmezden önce birbirlerini çok sevmişlerdir. Birbirlerini fiziksel olarak beğenen çift, başka hiçbir şey düşünmeden evlenmeye karar verir. Ancak evlilikte doyuma ulaştıktan sonra kavgalar baş gösterir. Çünkü kadın da erkek de mizaç, terbiye, görgü ve ahlak bakımından birbirlerinin zıttı bir karaktere sahiptir. Bu nedenle birbirlerinin beklentilerini karşılayamazlar. Her iki eş de karşısındakinin kendisine tâbi olup onun arzu ve isteklerini yerine getirmesini beklemekte, karşılıklı fedakârlık yapmaktan da çekinmektedir. Çünkü eşler arasında ilk sevgilerinden eser kalmamıştır.

Evlilik üzerinde çok düşünülmesi gereken bir anlaşmadır. Kişilerin evlenmeye karar verirken sağlıklı hareket etmeleri gerekir. Bu nedenle evlenecek bireylerin aklı dengesi yerinde olmalıdır. Türk Medenî Kanunu’nun 89. maddesinde: “Evlenmeye yalnız mümeyyiz olanlar ehildir, akıl hastalıklarından birine müptelâ olan kimse asla evlenemez.” denilmektedir. Eski kanunda da evlenecek kişilerin akıl sağlığının yerinde olması şartı vardır, ancak birçok mecnun psikolojik bir muayeneden geçmeden aile kurmuş ve topluma bakıma muhtaç hasta çocuklar bırakmıştır.⁹⁵

Aklî hastalığı olan kişiler topluma genellikle tuhaf, tehlikeli ve korkutucu gelmektedir. Bu nedenle insanlar onlara karşı daha duyarlı davranmaları gereken yerde damgalamakta hatta düşmanca ya da saygısızca davranışlar sergileyebilmektedirler. Damgalanma, bireyin itibarını zedelediği gibi aynı zamanda onun utanç duygusu yaşamasına da sebep olur. Araştırmalar insanlar tarafından dışlanmamak için hasta ve ailelerinin pek çoğunun psikolojik rahatsızlığı saklamaya

⁹⁴ Murat Gülsün, Mehmet Ak, Ali Bozkurt, “Psikiyatrik Açıdan Evlilik ve Cinsellik”, **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, No: 1, 2009, s. 70-71.

⁹⁵ Cahid Özen, “Adlî Tıp ve Sosyal Tıp Bakımından Medenî Kanunumuzun Bazı Maddelerinin Tetkiki”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 8, No. 3, 1951, s. 395.

yönelik bir tutum sergilediğini göstermektedir. Genellikle hastalıklarını nadiren dile getiren bu bireyler toplumdan yalıtılmış olarak yaşamlarını sürdürürler.⁹⁶

“Ben Deli Miyim?” adlı romanda sevdiği kadın Revan Hanım’la görüşmek maksadıyla ziyaretlerini sıklaştıran Şadan, konağın munis bir dostu olmuştur. İkisi de her geçen gün daha samimî bir şekilde konuşarak birbirlerine açılırlar. Şadan, elinden geldiğince Revan Hanım’ın istediği ruh ve tabiatta bir insan olarak görünmeye çalışır. Sonunda Revan Hanım’ı evliliğe ikna eder. Şadan, konağa iç güveyi olarak girmiştir. Annesi ve üvey babası da bu duruma çok sevinirler. Şadan, Revan Hanım’dan deliliğini gizlemeye çalışmaktadır. Bu onun için oldukça zor olur. Eşini derin bir aşk ve muhabbetle sevmesine rağmen yalnız kalamamaktan da şikâyetçidir. Çünkü deliliğinin ona yaptırdığı hareketleri Revan Hanım’ın görmesinden çekinmektedir. Revan Hanım kocasında bir akıl hastalığı olduğunu sezmektedir. Ancak ufak tefek deliliklerini hiç yüzüne vurmaz. Kendisinden sıkılmaması gerektiğini, istekleri fevkalade garip şeyler bile olsa çekinmeden söylemesini ister. Revan Hanım kocasına karşı oldukça kibar, hoşgörülü ve şefkatli davranmaktadır.

“Tutuşmuş Gönüller” romanında Behçet Hilmi ile Nebile çiftinin bir çocuğu vardır. Nebile onu gözü dışarıda kocasını evine bağlamak maksadıyla doğurmuştur. İyi gitmeyen bir evliliğin düzelmesi için çocuk dünyaya getirmek âdeti kumar oynamak gibidir. Evlilikte yaşanan sorunun kaynağını ve nedenin tam olarak bilmeden, çocuğu bir kurtarıcı gibi görmek, o sorunun daha da büyümesine yol açar. Çünkü çocuk, aileye problemleriyle gelmekte ve onlara yeni sorumluluklar yüklemektedir. Bir bebek evliliği daha hoş, daha sevimli ve güzel hale getirir; ama ilişki kurmayı becerememiş çiftlerde, çocuğun ağlaması ya da bakımı gibi konular bile başlı başına bir mesele ve tartışma konusu olur.⁹⁷

“Giddens’in ifade ettiği gibi Orta Çağlarda evlilik, cinsel tutku ve fantezinin ötesinde ciddi bir kurum olarak algılanıyordu. Evliliği kutsamanın arka planında, dinî amacın yanı sıra, neslin devamlılığının sağlanması düşüncesi de vardı. Bu yüzden genç kızlarda bakirelik,

⁹⁶ Hülya Arslantaş, Bülent Kadri Gültekin, Aydın Söylemez, v.d, “Bir Üniversite Hastanesi Psikiyatri Kliniğine İlk Kez Başvuran, Hastaların Damgalanmayla İlgili İnanç, Tutum ve Davranışları”, **Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**, C. 11, No: 1, 2010, s. 2.

⁹⁷ Esra Tüzün, “Evlilik ve çocuk seksi bitirir mi?”, **Sabah Gazetesi**, 2006, s.

eşlerde sadakat ve iffetlilik aranıyordu. 1860'lı yıllardan itibaren Osmanlı romanlarındaki tüm aşk mevzularına rağmen, 20. yy'a gelinceye değin genç bir erkekle genç bir kızın bir aşk macerası yaşayıp evlenmeye kalkacak cesareti bulmaları pek mümkün değildi.”⁹⁸ “1850-1940 yılları arasındaki İstanbul sosyal yaşamını tasvir eden Refik Halid, geçen asrın dönüşünde çok sık kullanılan ‘sevmek’ ve ‘sevişmek’ sözcüklerinin Sultan Abdülaziz (1861-76) döneminde, ancak utanılıp sıkılarak kullanıldığını, çocuklar tarafından ise hiç ağza bile alınmadığını söyler. Severek, sevişerek evlenme isteği kadın için ‘aşüftelik’, erkek içinse ‘çapkınlık’ damgasıydı. Bu durumun doğal bir sonucu olarak Osmanlı’da evlilikler görücü usulüyle gerçekleştirilirdi.”⁹⁹

Yine aynı romanda Lemiye’nin annesi kocasından korktuğundan ona karşı gereğinden fazla saygılı ve itaatli davranmaktadır. Kocasıyla nasıl evlendiğini ve kızının serbest tavırlarının nedenini Lebib Paşa’ya gelen imzasız mektup vesilesiyle anlatır. Kadının sözlerinden anlaşıldığına göre eski tarz izdivaçları benimseyen bir tarafı bulunmakta, genç kızların flört etmesine karşı tavır takınmaktadır:

“Ah Paşacığım ah... Size nikâh kıyıldığı zaman vardığım adam ak mıdır, kara mıdır sormadım. Yüzünüzü koltukta gördüm. Hicabımdan pek dikkatli de bakamadım. Anamın babamın emirleri altından çıktım. Kocamın itaatine girdim. İnsan, evladı doğuruyor fakat çok esef edilecek şey, huyunu da beraber doğuramıyor. Ah ah, kabahat kııda değil zamanede... Mekteplere gitti, iyi şeylerle beraber fenalıklar da öğrendi. Arlı-arsız, iffetli-iffetsiz kızlar ile konuştu. Terbiye zıvanasını değıştirdi. Şimdi erkek evlatla kız evladın farkı yok ki... Hepsi mektepte, kâtiplikte, esnafıkta, hepsi sokakta-pazarda, hepsi parkta, seyirde, sinemada, tiyatroda... Konferansta... Hepsi erkek-kadın bir arada heyecana gelip şakır şakır el çarpıyorlar... Canım ne oluyor ben anlamıyorum ki... A düzcesi oğlanlar kızlara, kızlar oğlanlara bakıp bakıp hâlleniyorlar...”¹⁰⁰

Sevgi hissiyle yoğrulmuş bir kadın için karşılıksız duygular şiddetli bir mutsuzluk kaynağıdır. Bu durum evlilik içinde yaşanıyorsa onun için hayat anlamını yitirmiş demektir. Eşinin ilgi duyduğu başka kadınları bir tehdit olarak algılar ve onlara karşı düşmanca tavırlar sergiler. Esasında büyük bir nefret duyduğu bu kişilerle karşılaştığında onurlarını zedeleyici ve aşağılayıcı eylemlerde bulunur. Nedeni

⁹⁸ Kurt, a.e.g., s. 404.

⁹⁹ A.e., s. 405., Refik Halid Karay, **Üç Nesil Üç Hayat**, İstanbul İnkılap Kitabevi, 2009, s. 46.

¹⁰⁰ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Tutuşmuş Gönüller**, Marifet Matbaası, İstanbul, 1926, s. 133.

anlaşılamayan tepkiler verir. Böylece içinde bulunduğu bu vaziyet kadını lüzumsuz davranışlarda bulunmaya yöneltir.¹⁰¹

“Billur Kalp” romanında Semih Atıf, evliliğinden ve karısının hastalıklarından devamlı şikâyet etmekte ancak birtakım sebeplerle kendisine bağlı olduğu için onu boşayamamaktadır. Semih Atıf, hanımının hiçbir hareketine karışmayan, vurdumduymaz, zevk ve sefasına düşkün, gözü dışarıda bir adamdır. Hanımefendi ise kocasını sevmektedir. Onu kıskanmak yüzünden zaman zaman sinir krizleri geçirir. Bir gün Semih Atıf işe aldığı bayanları yemek yemek bahanesiyle Madam Savaro’nın oteline götürür. Bu durumu hizmetçi Kamile’den haber alan hanımefendi kocasını suçüstü yakalamak için çarşaflanarak madamın oteline gider. Kocasıyla birlikte içki masası başında yakaladığı kızlara namuslarına dokunan sözler söylemeye başlar.

Evlilikte akla dayalı bir taraf bulunmasına karşın onun esasını duygular oluşturmaktadır. Evliliğin aşk, sevgi, saygı, bağlılık gibi hislerin yoğun bir şekilde hissedildiği bir atmosferinin bulunması gerekir. Bu tarz duygulardan yoksun olan evlilikler eksiktir. Bu bakımdan duygusal bağlar, evliliğin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için şarttır. Aileyi bir arada tutan, onu bir huzur ve mutluluk mekânı yapan aşktır, sevgidir.¹⁰² Aşk ve sevgi aile birliğinin sürdürülmesini sağlayan en önemli faktörlerdendir. Bu duyguların olmadığı evlilikler uzun sürmemekte yahut sürse bile iki taraf için de çekilmez hale gelmektedir.

Aynı romanda bir yanlış anlamadan dolayı Sema Hanım ile nişanlısı Muhlis Naki’nin araları bozulmuştur. Bir süre sonra Sema Hanım gazetelerden Jale ile Muhlis Naki’nin evlenmiş olduğu haberini öğrenir. Genç adam, Jale’yi sevdiğinden değil Sema Hanım’dan intikam almak istediği için onunla evlenmiştir. Muhlis Naki eşi Jale’yi sevmemektedir. Jale bunu bildiği gibi kocasının aklının hâlâ Sema Hanım’da olduğunu da hisseder. Bir müddet sonra Muhlis Naki ile eşi Jale arasında geçimsizlikler başlar. Birbirine tahammül edemeyen çift, Sema Hanım’a kendilerini

¹⁰¹ Hamdi Kalyoncu, , **Evlilik Öncesi Doğru Karar**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 2011, s. 14.

¹⁰² Abdullah Topçuoğlu, **Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması**, Edt. by. Mustafa Turgut, Ankara, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010, s. 260-263.

güldürmemek için boşanamamakta ve her gün daha da artan soğuk muamelelere bu yüzden katlanmaktadırlar.

Eş seçimi önemli bir süreç olduğu kadar evlilik yapmaktaki maksadın ne olduğu da bir o kadar önemlidir. Çünkü beklentiler eşlerin birbirleriyle uyumunu etkileyen en çarpıcı etkenler arasında yer alır. Gerçekçi beklentiler içinde olmak ve çiftlerin beraberliğe yüklediği anlamın örtüşmesi evliliğin kalitesini belirler. Beklentiler ne oranda birbiriyle örtüşüyorsa, evlilik doyumu o denli sağlanır. Örneğin “eşlerden biri romantik bir ilişki bekliyor, diğeri romantizmden hoşlanmıyorsa sorunlar yaşanması kaçınılmazdır.”¹⁰³

“Kaynanam Nasıl Kudurdu?” romanında, çocukları Ayşe Makbule’yi elli yaşlarında bir beyefendiyle evlendirirler. Ancak Makbule ikinci evliliğinden de şikâyetçidir: “İhtiyar, halsiz, dermansız... Gevşek vücutlu... Her gece daha döşeğe girmeden koltuklunun üzerinde uyur. Nasıl söyleyeyim, koca değil muşmula...” (s.221)

Romantik ilişkiler; duygusal bağlılık (sevgi, aşk), eşin duygusal ihtiyaçlarıyla ilgilenilmesi, bu ihtiyaçların tatmin edilmesi, (örneğin duyguların paylaşılması ve güvenin kazanılması) ve eşler arasındaki karşılıklı dayanışma süreci olarak tanımlanmaktadır. (...) Neresinden bakarsak bakalım, güvenli bir romantik ilişki ve aşk yaşantısının, bireyin yaşam süreci boyunca önemli bir sosyal destek olduğu açıktır. Birçok araştırmada, sağlıklı ve güvenli olmak kaydıyla bir aşk yaşantısının bireyin benliğini değiştirdiği, kendine duyduğu güveni ve saygıyı artırdığı, belirli bir işi yapma konusunda heyecan kattığı ya da kendisini o an yapmakta olduğu işi yapmada yetkin hissettirdiği görülmüştür. Her yakın ilişki belirli aşamalardan geçerek gelişir ve olgunlaşır. Bir romantik ilişki, ilk aşamada, tarafların kendi içlerinde bir uyarılma ve çekim yaşamaları ile başlar; bu uyarılma fizyolojik kökenlidir ve çoğunlukla karşı tarafın fiziksel görünümüne dayanır. İkinci aşamada, tarafların ortak duygu ve değerleri paylaşmaları nedeniyle çekimin/etkileşimin gücü artar; bu noktada taraflar birbirleri için sosyal olarak da çekici hale gelmeye başlarlar. Bu süreç, ister kısa süreli bir flört isterse uzun dönemli bir evlilik ilişkisi biçiminde olsun bir romantik ilişkiye dönüşebilir.¹⁰⁴

“Mezarından Kalkan Şehit” adlı romanda Şevket Nurullah Bey, “Cinli Köş”te oturan Şahika Hayrullah adlı bir bayana yüzünü görmeden çaldığı piyonanın etkisiyle aşk olur. Şahika Hanım’ı görebilmek maksadıyla köşklerinin etrafında

¹⁰³ Tarhan, **a.e.g.**, s. 18.

¹⁰⁴ Tarık Solmuş, “Çift ve Evlilik Danışmanlığı Çerçevesinde Romantik İlişkiler”, (Çevrimiçi) <http://www.tariksolmus.org/>, 20.01.213, s. 1.

dolaşır. Onunla bir gece tanışma fırsatı yakalayan Şevket Bey, bir süre sonra ilan-ı aşk ederek evlenmek isteğini belirtir. Şevket Bey terbiyesine ve cazibesine vurulduğu Şahika Hanım ile evlenir. Köşkte âdetâ bir inziva hayatı yaşayan karı-koca birbirlerine her bakımdan destek olduklarından hariçten bir zevk aramazlar. Şevket Bey'in en çok sevdiği şey, beğendiği parçaları piyanoda Şahika Hanım'a çaldırıp onun dizinin dibinde oturarak dinlemektir. Yağlıboya resim yapan çift, bazı günler yiyecek ve içeceklerini sepetlerine doldurarak kırlara çıkarlar.

“‘Kullan-at’ ürünleri, hızlı çözümleri, anlık tatmini, hiçbir çaba sürdürmeyi gerektirmeyen sonuçları, şaşmaz reçeteleri, bütün risklerin güvence altına alınmasını ve geri ödeme garantilerini teşvik eden bizimkisi gibi toplumlarda, (...) sevme sanatını öğrenme vaadi (...), ‘aşk deneyimi’ni isteklerden beklemeyi, çabalardan alın terini, ürünlerden çabayı çekip çıkarma vaadinde bulunan bütün özellikleri parlatarak cezbeden ve baştan çıkaran diğer metalara benzer kılma vaadidir.”¹⁰⁵ Aşkın metalaştırılması ve oyuna dökülmesi onu doğallığından ve kendiliğindenliğinden çıkarır. Tensel aşkta, aşk olunan süje sabitleşir ve aşığın gözünde birer fetiş halini alır. Ulaşıldığı takdirde tatmin sağlanır ve süreç içerisinde yeni aşk nesnelere ihtiyaç duyulabilir. Doyuma ulaşmazsa, fetiş aşığın gözündeki değerini daha da arttırır. “Fetişin kendisi, aslında onu meydana getirenin ürünüyken, giderek o (fetiş), kendini meydana getiren üzerinde egemenlik kurmaya başlar. Bu durum belki, karasevda denilen hastalıklı bir yaşantıya da dönüşebilir.”¹⁰⁶

“Kokotlar Mektebi”nden çıkan bir fahişe, bir mirasyedi beyi iki sene peşinden koşturup karısından boşatarak evlenmiştir. Bunu nasıl yaptığını soranlara durumu şöyle izah eder:

“Onu üzdüm, üzdüm, ölecek bir hale getirdim. Nihayet kendimi onun dimağında bir fikr-i sabit yaptım. (...) Erkek muvaffak oluncaya kadar yalvarır. Eğer seviyorsan sonra sen onun esiri olursun. Onun yılmaz savletlerine karşı her gün verdiğim nutuk şu idi: erkeğin muvaffakiyeti sayılan bu fiil kadın için bir sukuttur. Aşk mülkî kalmak şartıyla aşktır. Bozulunca çirkef olur. Doğru düşünülürse bu çirkin şey erkek için de bir sufliyet sayılmalıdır. Çünkü bir erkek hasmını tahkir etmek istediği vakit “anani bilmem ne

¹⁰⁵ Zygmunt Bauman, *Akışkan Aşk*, 2.bs., İstanbul, Versus Kitap, 2012, s. 23.

¹⁰⁶ Rasim Özdenören, *Aşkın Diyalektiği*, İstanbul, İz Yayıncılık, 2008, S. 141.

yapayım” küfrünü savurur. Binaenaleyh bu çok ayıp tecavüz en ziyade sevilen kadın hakkında nasıl reva görülür? Şimdi birbirimizi seviyoruz. Bu gönül ateşlerimizin üzerine niçin soğuk su dökelim. Belki bu tatminden sonra yüz yüze bakamayacak kadar birbirimizden iğreniriz. Beni cidden seviyorsan gece gündüz bu ateşini söndürmek çaresini düşünmezsın. Muhabbetini kâl’en değil fiilen ispata çalış. Benim aşktan anladığım mana budur. Hem beni sevdiğini iddia ediyorsun hem sukutuma çalışıyorsun. Bu iki zıt şey kabil-i telif değildir. Ebedî muhabbet, platonik olanlardır. Şehvet aşkın kolerasıdır.”¹⁰⁷

Osmanlı döneminde gazetelere verilen ilanlar yoluyla evlenme istekleri dile getirilmiş ve eş arayanlar kendilerine uygun adayları yine aynı vasıta ile bulmaya çalışmışlardır. Günümüzde bu durum gelişen teknolojiyle birlikte evlilik programları ve internet siteleri yoluyla da gerçekleşmektedir.¹⁰⁸ Ancak evlilik için seçilen bu yöntemler sağlıklıdır.

“1871 yılında Mecelle’nin (Osmanlı Medeni Kanunu) uygulanması için çıkarılan Hukuk-ı Aile Kararnamesi ile evlilik sözleşmesinin resmî memur önünde yapılması, evlenme yaşının erkeklerde 18, kadınlarda 17 olması, zorla evlendirmelerin geçersiz sayılması gibi konular düzenlenmiştir.”¹⁰⁹ Evlilik sözleşmesinin çiftler üzerinde olumlu veya olumsuz etki yapabileceğini düşünenler bulunmaktadır. Olumsuz beyan bildirenler yapılan sözleşmenin eşlerin birbirine olan güvenini sarsacağını savunmakta, diğer kesim ise daha başlangıçta açık ve dürüst olmanın evliliğe faydalı olacağını düşünmektedir. Evlilik sözleşmesi çiftin arzusu üzerine gerçekleşen bir sözleşmedir. Bu bakımdan yasal bir zorunluluğu yoktur.¹¹⁰

“Utanmaz Adam” romanında bir gazetede izdivaç anketi gören Sahire, resmini ve fikirlerini beğendiği birinin anketine cevap yazarak kendi resim ve adresini de gazeteye gönderir. Bu kişiden beklediği cevap gelince çok sevinen genç kadın kocası Saffet ile bu vesileyle tanışmıştır. Çift evlenirken bir de sözleşme imzalar. Bu sözleşmenin şartları şöyledir:

¹⁰⁷ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Kokotlar Mektebi**, Marifet Matbaası, İstanbul, 1929, s. 407-408.

¹⁰⁸ A.A., “100 Yıl Önceki İzdivaç İlanları”, **Haber Vakti**, 16.05.2011.

¹⁰⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, **Kadına ve Aile Bireylerine Yönelik Şiddet İnceleme Raporu**, 2011, s. 4.

¹¹⁰ Gonca Egeli, “Nedir Bu Evlilik Sözleşmesi Dedikleri...”, **İlkim Öz Dergisi**, No: 3, s. 44.

“Karı koca hukuken tam bir müsavâtı haiz olmak. Her türlü hayat masarifini aramızda yarı yarıya tesviye etmek. Hiçbir vesile ile tahakküme tegallübe kalkışmamak, herhangi bir arzumuzun husulüne ancak diğerinin rey ve muvafakati istihsal edildikten sonra uğraşmak, şimdiye kadar kafalarımızda yer etmiş eski karıkocalığa ait âdet ve teamüllerden hiçbirine tâbi olmamak. Birimizin istediğini diğeri de istemek. Her hususta yek ruh, yekvücut gibi yaşamak... Birbirimizin hoşlanmadığı kadın ya da erkek herhangi bir şahısla diğeri de asla ihtilât etmemek. Tatil günlerimizde mutlak beraber gezmek; kazandığımız paradan bir kısmını iktisat etmek ve hiçbir kuruşunu da yekdiğerimizden gizlememek, çocuğumuz olursa büyütmeye meşakkat ve masarifini çekmek.”¹¹¹

Çiftlerin ilişkilerinde birtakım problemler yaşaması olasıdır. Hatta bu problemler iki kişinin baş edemeyeceği kadar ağır bir seviyeye de taşınabilir. Çözüme ulaşmakta yaşanan sıkıntıya bağlı olarak beraberlik tehlikeye girebilmektedir. Çiftlerin büyük bir kısmı ilişkilerini tehdit eden sebebi ortadan kaldırmaya yönelik yardım almakta gecikirler.¹¹²

Saffet bankada çalışmakta, Sahire ise ihtiyar patronunun ticarethanesine devam etmektedir. Kazançları hemen hemen eşit olan çift Beyoğlu’nda küçük bir apartman dairesi kiralar. Kısa bir süre sonra Sahire hamile kalır. Fakat Saffet bu duruma pek sevinmez. Çiftin arasında anlaşmazlıklar ve tartışmalar yaşanmaya başlar. Saffet eve zamanında gelmemektedir. Sahire kocasının asıl vazifesinin dışında başka bir iş daha yaptığını öğrenir. Çocuğunu doğuran Sahire işe gidememektedir. Kocasının parasıyla geçinmek hiç hoşuna gitmez. Annenin, işinden kovulmamak için bir an önce çalışmaya başlaması gerekmektedir. Eşler uzun münakaşalardan sonra çocuğa beraber bakmak kararı alırlar. Bir gün Saffet banka tarafından Bursa’ya gönderilir. Bu durum Sahire’nin hiç hoşuna gitmez. Saffet’in evde bulunmayışının ikinci gününde karısı, tramvayla Ortaköy’e giderken bir otomobilin içinde mor ipek elbiseli bir kadının yanında eşine rastlar. Ancak bunun Saffet olduğundan pek de emin olamaz. Ertesi akşam gittiği yerden dönen eşinden hesap soran Sahire çok öfkeli. Kocasını mor elbiseli kadının yanındaki adamın kendisi olduğunu inkâr etmekten sıkılarak onun metresi olduğunu söyler. Ancak işin aslı böyle değildir. Saffet bir süre sonra ikinci kez Bursa’ya gitmek mecburiyetinde kalır. Anne ve baba çocuklarının üzerine apartman kapısını kilitleyerek işlerine gitmektedir. Sahire ticarethaneye

¹¹¹ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Utanmaz Adam**, Marifet Matbaası, İstanbul, 1934, s. 47.

¹¹² Kavuncu, **a.e.g.**, s. 112.

giderken düşer bayılır. Üç gün sonra bir hastanede gözlerini açan kadın kızı Hilkat'i merak etmektedir. Eve geldiğinde çocuğunun vefat ettiğini öğrenir. Çünkü Saffet'in Bursa seyahati de üç gün sürmüştür. Çocuk evde yalnız kalarak can verir. Çift bu nedenle ayrılmak istemektedir. Ancak Yaralı Gönüllere Teselli Yurdu çifti barıştırmayı başarır.

Sevilen kişiden geçici bir süre için bile olsa ayrı kalmak insana üzüntü verir. Yakın zamanda kavuşacağınızı bilseniz bile kendinizi endişe yaşamaktan alıkoyamazsınız. Gidenin başına kötü şeyler gelebileceğini düşünür, onu bir daha göremeyeceğiniz korkusuna kapılırsınız. Tekrar bir araya gelinceye kadar tüm bu negatif duygularla yaşamınızı sürdürmeye devam edersiniz.¹¹³

“Eşkiya İninde” romanında Nefi Bey ve eşi Atiye Hanım'ın mutlu bir evlilik hayatı vardır. Birbirlerini çok seven karı-koca yedi senedir birbirlerinden bir gün bile ayrı kalmamışlardır. Atiye Hanım'a babası Enis Bey'den Değirmendere taraflarında ufak bir çiftlik miras kalmıştır. Çiftliğin işlerine bakmak üzere Nefi Bey bir haftalığına seyahate çıkacaktır. Bu durum eşinden şimdiye kadar hiç ayrılmamış olan hanımefendiyi çok üzer.

“Erkekleri cinayet işlemeye iten nedenlerin yakın aile çevrelerindeki çatışmalardan, sorunlardan kaynaklanmadığı adam öldürme olayında önde giden toplumsal/kültürel değerleri ve bu doğrultuda belirlenen statüyü korumanın, ayrıca erkeklik rolü uyarınca belirlenmiş davranış kalıpları çerçevesinde tepki vermenin ön plana çıktığı görülmektedir.”¹¹⁴

Aynı romanda Eşkiya Abdurrahman, Elmalı köyünden bir kızı sevmektedir. Abdurrahman, Nuriye'ye sarkıntılık eden Camuz Hüseyin'i vurmuştur. Eşkivalığı bırakarak İstanbul'a gelen delikanlı bir süre sonra sevdiği kızı da yanına alarak orada nikâhlanır.

¹¹³ Semerci, **a.e.g.**, s. 16.

¹¹⁴ Aslıhan Ögün, “Türkiye’de Adam Öldürme Suçunda Etkili olan Bazı Sosyal/Kültürel Özelliklere İlişkin Sosyolojik Bir Araştırma”, **Polis Bilimleri Dergisi**, C.1, No: 2, 1998, s. 79.

“Gönül Bir Yel Değirmenidir Seveda Öğütür” adlı romanda Sabiha, Şadan ile yüz yüze görüşmeden yalnız fotoğrafını görerek evlenmiştir. Neden böyle yaptığı sorulduğunda Sabiha şu cevabı verir:

“Ben ananeperver bir kadını. Görüşüp tanışarak evlenenlerin mesut olmadıkları meydanda. Ecdadımız birbirini görmeden ve ekseriya ananın babanın intihabı üzerine izdivaç ederlermiş. Elbette bunda bir hikmet var. İşte bunu tecrübe etmek istedim.”¹¹⁵

Gençlerin eş seçerken sağlıklı karar veremeyeceği düşüncesi görücü usulü evliliklerin çıkış nedeni olarak görülmektedir. Bu konuda gençlere güvenmeyen ebeveynler, akrabalar, arkadaşlar hatta yakın çevredeki kişiler onlara eş bulma işini kendileri üstlenmişlerdir. Aşk evlilikleri ancak 19. yy ’da gündeme gelebilmiş ve bazı kesimlerin tepkisine yol açmıştır. Karşılıklı sevgi ve eşitlik anlayışını ilke edinmesine rağmen Osmanlı’da evliliğe yönelik bir tehdit olarak algılanan bu uygulama yeni kurulan Türk Devlet’ince desteklenmiş ve aşka dayalı evliliği halkın da benimsemesi sağlanmıştır. Eşlerin tanışma şeklinin evlilik doyumu üzerindeki etkisine yönelik olarak yapılan bir çalışma da, anlaşılarak evlenen çiftlerde görücü usulü evlenen çiftlere kıyasla daha fazla evlilik doyumu sağlandığını göstermektedir.¹¹⁶

“Yetiştirilen ortam ve ailesinin dışında, insanın kültür durumunu belirleyen önemli unsurlardan biri eğitimidir. Okula gitmeye başlayan çocuk sadece bilgi edinmez, hayatı da öğrenir ve sosyalleşir. Diploma bir etikettir ama kişi eğitim sürecinde insan ilişkilerini, sosyal temas kurmayı, dinlemeyi, konuşmayı, toplum içerisinde nasıl davranması gerektiğini de öğrenir. Dolayısıyla eşler arasında eğitim farkı varsa, bu durum kültürel farklılıkları belirginleştirerek sorunlara neden olabilir. Bu tür evliliklerde daha çok erkeğin eğitim seviyesinin düşük olmasından kaynaklanan sorunlara tanık oluruz. Eğitim seviyesi kadından düşük olan erkek, kendini savunmada hissedip eşini sürekli eleştirebilir. (...) Böyle olunca da doğal olarak ilişki bozulur.”¹¹⁷

¹¹⁵ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Gönül Bir Yel Değirmenidir Öğütür**, İstanbul, Hilmi Kitabevi, 1943, s. 34.

¹¹⁶ Ş. Eser Çimen, **Görücü Usulü ve Anlaşılarak evlenen Bireylerin Çeşitli Sosyal Psikolojik Faktörler Yönünden Karşılaştırılması**, Ankara, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 60-63.

¹¹⁷ Tarhan, **a.e.g.**, s. 24.

Aynı romanda Şadan, eşini çok güzel bulmaz ancak onun terbiyeli ve sevimli olması hoşuna gider. Sabiha, sürekli okuyan, gazetelere yazılar gönderen kültürlü bir kadındır. Edindiği bilgileri kocasıyla paylaşmayı seven kadın, bu yönüyle Şadan'ı sıkırmaktadır. Hatta bu bakımdan Şadan, Sabiha'ya layık olmadığını düşünür. Zaman zaman “ben bir zevce istedim. Muallime, mürebbiye değil...” (s.35) şeklinde yakınmaktadır. Şadan, Sabiha'ya neden tahsil bakımından kendine denk olabilecek biriyle evlenmediğini sorar. Eşinin cevabı şu olur:

“Bilir misiniz iki âlim birbiriyle iyi geçinemezler. İki güzel, iki çirkin, iki zeki, iki ahmak daima uygun birer çift teşkil etmezler. Bu ayniyette bir affinité nasıl söyleyeyim bir kaynaşma olmaz. Âlim bir koca, karşısındaki kadının muhazaratını zayıf görür. Dinlemek istemez. Daima kendisine dinletmeye bakar.” (s.35)

Eşe karşı duyulan cinsel isteksizlik problemi pek çok nedene bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. En temel sebeplerden biri, Uzun yıldır evli olan çiftlerin birbirlerini ebeveyni gibi görmeye başlamalarıdır. Böyle bir durumda kadın kocasını babası gibi, erkek ise eşini annesi gibi hissetmektedir. Bu durumda ilişki ebeveyn-çocuk ilişkisine dönüşmekte ve dolayısıyla cinsel istek azalmaktadır.¹¹⁸

“Ölüm Bir Kurtuluş Mudur?” romanın kahramanı Âdil Cevri, evli ve iki çocuk babası bir adamdır. Hizmetçileri Gülfem'e aşk olan adam, karısının üzerine onunla evlenmek ister. Ancak yeni kanun buna müsaade etmediğinden boşanıp Gülfem'i alacaktır. Cevri otuz beş yıllık evliliklerinden sonra eşine kendisini anne gibi gördüğünü söyler. Kadın, kocasının Gülfem'e olan ilgisini kıskanmamaktadır. Hatta kendisini bırakıp Gülfem'i almasını teklif eder.

“İletişim bağının zayıf olduğu ilişkilerde eşler genellikle birbirlerini anlamamaktan yakınmaktadır. Eşler arasındaki gereksiz çatışma ve anlaşmazlıklara yol açan, yanlış anlama ve iletişim kopuklukları giderilmediğinde evlilikler kolaylıkla çıkmaza girebilir. Bilinçli bir yaşam için eşlerin öncelikle birbirlerini tanıması gerekmektedir. Taraflar, herkesin farklı kişilik özellikleri, alışkanlıklar ve yeteneklere sahip olduğu gerçeğini unutmamalıdır. Sağlıklı bir evlilik, eşlerin hayata birbirlerinin pencerelerinden

¹¹⁸ Doğan Şahin, “Eşine karşı cinsel istek duymayanlar ne yapabilir?”, (Çevrimiçi) <http://www.uzmantv.com/esine-karsi-cinsel-istek-duymayanlar-ne-yapabilir>, 21.01.2013.

bakabilmelerini, kendi doğrularından başka doğruların da olabileceğini fark etmelerini ve doğal olarak bunlara saygı duymalarını gerektirir. Eşler, birbirlerinin farklılıklarını görmezden gelip ailenin küçük çocuğu gibi bireysel istekleri doğrultusunda yaşamaya devam eder, karşı tarafın beklenti ve rahatsızlıklarına duyarsız kalırlarsa, evliliğin önceliği olan sağlıklı bir karı-koca ilişkisi kurulamaz.”¹¹⁹

Aynı romanda, Saffet Avni üç kez evlenmiştir. Üçüncü hanımıyla da dargındır. Evlendiği kişilerin kendisini anlamadığından şikâyet eden adam, eşlerinin yüzeyselliklerinden de yakınmaktadır.

Evlilik süresince kuralların olmadığı, son derece serbest bir hayat sürmek mümkün görülmemektedir. Çünkü sonsuz bir özgürlük anlayışı evliliğin gerekçeleriyle örtüşmez. Bu kurumun da kendine has birtakım kuralları vardır. Cinsellik boyutu karı-koca ilişkisinin yalnızca bir bölümünü kapsamaktadır. Dolayısıyla ilişkiyi sürdürebilmek için somut zevklerin tatmini tek başına yeterli değildir. Karşılıklı olarak paylaşılması gereken pek çok duygusal alan bulunmaktadır. Evlilik içinde kadın ve erkeğin bazı özgürlüklerden fedakârlık yaparak yeni bir özgürlük modeliyle hareket etmeleri şarttır. Özgürlüklerin sınırsız olduğu bir evlilik modeli düşünülemez.¹²⁰ Ancak Hüseyin Rahmi “Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?” adlı romanda uç bir örnek olarak serbest evlilik anlayışını dile getiren bir model ortaya koymuştur. Edip Münir, Semahat’a evlenme teklif eder. Kızmayan, kıskanmayan, utanmayan bir koca istediğini söyleyen Semahat, Münir’in kendisini başka erkeklerle paylaşabileceğini belirtmesi üzerine, onunla evlenmeye karar verir. Anlaşmalarına göre Semahat da Münir’i kıskanmayacaktır. Münir, gelecekte yapılacak evliliklerin kendisinininkine benzeyeceği görüşündedir.

Türkiye’de aile yapılanması evlilik temeline dayalı olarak teşekkül etmiştir. Bu durum sağlıklı ve güçlü bir sosyal ağ oluşumu için şarttır. Evlilik müessesesinde tek eşliliğin esas kabul edilmesi toplumsal huzurun devamlılığını sağlar. “İşte Türk toplumunu uzun yıllar ayakta tutan; büyük sosyal, ekonomik, siyasî sorunlar karşısında dayanıklı ve güçlü kılan, birçok toplumları yok oluşun eşiğine sürükleyebilecek güçteki badireleri en az hasarla atlatabilmesini mümkün kılan ve

¹¹⁹ “Eşler Arası İletişimsizliğin Nedeni Nedir?”, Aktüel Psikoloji, (Çevrimiçi) http://www.aktuelpsikoloji.com/haber.php?haber_id=8899, 21.01.2013.

¹²⁰ Nevzat Tarhan, **Kadın Psikolojisi**, İstanbul, Nesil Yayınları, 2012, s. 245-246.

bütün bu yönleri ile de herkesi şaşkına çeviren olgunun altında, temelini “evlilikten” fakat “tek eşle evlilikten” alan, kökleri sağlam ve sağlıklı bir aile yapısı gerçeği yatar.”¹²¹

“Kaderin Cilvesi” romanında İzzet Dinarî Efendi kırk beş yıllık evlidir. Zengin olmasına rağmen başka bir evlilik yapmayan adam, ölene kadar tek bir nikâhla yaşayacağını söyler.

Aşkın ve sevginin kendine has birtakım etik-estetik değerleri vardır. Bu mefhumlar içlerinde iyi niyet, dürüstlük ve sevecenlik gibi pozitif edimleri de taşır. Sevgi ve aşk ile yaşanan cinsellikte evlilik dışı da olsa bir ahlaksızlık söz konusu değildir. Ahlaklı olmak, cinsel istismar başta olmak üzere her türlü sömürüye karşı çıkmakla mümkündür. Başkasını zarar veren tüm eylem ve davranışlar ahlaksızcadır.¹²²

Aynı romanda, Şevkiye, küçük kızının bekâretini iki bin liraya sattıktan sonra, onu başka biriyle evlendirir.

Güç kavramının tanımı sosyalleşme ve modernleşmenin neticesinde ortaya çıkan yeni yaşam biçimleri ve fikirlerin tesiriyle değişmiştir. Böylece fiziksel gücün yerini farklı bir güç türü alır. Modern hayatta para bir prestij göstergesidir. Bu nedenle kadınlar kendilerine ve çocuklarına bakacak olan erkeğin servet sahibi olmasını isterler.¹²³

“Deli Filozof” romanında Fehime, eşi Hikmetullah Bey’den şikâyet etmektedir. Felsefî konular hakkında okumayı, yazmayı ve fikir yürütmeyi seven beyefendi, gazetelere gönderdiği bazı yazılar nedeniyle mahkemelik olmuştur. Fehime, eşinin bu durumdan ötürü kızmakta ve evine gereken ilgiyi göstermediğinden yakınmaktadır. Hanımefendi, Hikmetullah Bey’in fikir ve inanca dayalı yazılar yerine, roman gibi kolay anlaşılan ve herkesin okuyabileceği, para kazandıracak eserler yazmasını ister.

¹²¹ Arslan, **a.e.g.**, s. 61.

¹²² Yılmaz, **a.e.g.**, s. 501.

¹²³ Narin Yıldız, **Kadın Erkek İktidar Savaşı**, İstanbul, Ferfir Eğitim ve Yayıncılık, 2012, s. 18-19.

Evlilik sürecinde birtakım problemlerin ve çatışmaların yaşanması doğaldır. Önemli olan tüm bu olumsuzlukların sevgi, saygı ve güven duyguları çerçevesinde üstesinden gelebilmektir. Ancak evlilik maddî çıkarlar üzerine kurulmuşsa ortaya çıkan en ufak bir sorunda ilişkinin sonlanması kaçınılmaz olur.¹²⁴

Hikmetullah Bey'in kızı Caize, Umrani isminde bir delikanlıyı sevmektedir. Genç kızdan önce pek çok kadınla ilişkisi olan Umrani, avare meşrep bir kişiliktir. Gönüllerini kazandığı birkaç zengin kadının sayesinde cebi para gören delikanlı, babasının zengin olduğu dedikodularına inanarak Caize ile evlenmek ister. Bu arada Caize'ye çok zengin muteber tüccarlardan bir zatın, ahlaklı, terbiyeli ve tahsilli oğlu Şeref talip olur. Babası kızını bu çocuğa vermek niyetindedir. Ancak Caize bunu reddeder. Babası da onun Umrani ile evlenmesine izin vermez. Birkaç gün sonra Caize evden kaçarak Umrani ile birlikte bir pansiyona yerleşir. Babasına da mektupla zevcinin yanında olduğunu haber verir. Hikmetullah Bey çocukları eve getirmek amacıyla yanlarına gider. Umrani eve içgüveysi olarak girecektir. Bir süre sonra Caize ile Umrani'nin evliliği ihanet nedeniyle sona erer. Ümrani, eşini aldattığı kadınla evlenir. "Aşkta önemli olan bir özellik de aşkın her zaman bitmesi ya da sevgi, öfke ya da nefret gibi başka duygulara dönüşmesidir."¹²⁵İclâl ile Ümrani evlendikten bir süre sonra birbirlerinden bıkar ve sürekli kavga etmeye başlarlar. Âşk doyuma ulaşınca sona ermiş geride nefret hissi bırakmıştır.

"Birey ve toplumdaki tutarlılığın, dengenin ve iç dinamiklerin bozulması, insanda doğal bir gerginlik, huzursuzluk meydana getirecektir. Değişimler birdenbire ve çok kolay olmaz. (...) Birey, topluma sunulan yeni yaşam tarzlarını kabul biçiminde, hayatında ve düşüncelerinde değişikliğe gider. Gerçekte kişilerin huzursuzluk nedeni o güne kadar inandığı değerlerin tersine hareket etmiş olmalarıdır. Huzursuzluk, gerginlik süreci aynı zamanda yanlışlığın farkındalık sürecidir. Bu basamak sonrasında kişi yeni duruma adapte olmanın gerçeklerini oluşturmaya, mantığa bürünmeye, durumu rasyonalize etmeye başlayacaktır. İç dinamikler, son bir teklifle kişiye kurtulma isteği ile geri dönüşün olabileceği mesajını vermektedir, ancak kişi bunu imani bir bakış açısıyla okur ve hikmeti algılamaktan kaçınmayacak olursa bir şok etkisiyle kendine gelir. (...) Bu süreçlerin her birinde insanların toparlanma, yeniden değerleri sahiplenme şansı daima vardır."¹²⁶

¹²⁴ Arslan, **a.e.g.**, s.1.

¹²⁵Hasan Atak, Nuray Taştan, "Romantik İlişkiler ve Aşk (Romantic Relationships and Love)", **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, C. 4, No: 4, 2012, s. 522.

¹²⁶ Bakiye Marangoz, **Geleneksellik ve Modernizm Kışkırtıcılığı Kadın'ın Üç Rolü**, İstanbul, Çıra Yayınları, 2011, s. 32.

“Can Pazarı” adlı romanda, cemiyet içinde saygı ve sevgiyle ağırlanan Nafia, aile hayatında eşi Nasıh’tan umduğu ilgiyi bulamamakta, bundan dolayı da aralarında zaman zaman tartışmalar yaşanmaktadır. Nafia, alt gelir grubuna mensup ailelerin oturdukları bir semtten Şişli’ye gelin gitmiştir. Genç kadın, eşinin toplum içinde kendisine kibar davranıp ev içinde hizmetçi muamelesi yapmasından rahatsızdır. Bu durumdan duyduğu sıkıntıyı şöyle dile getirmektedir:

“Birbirinizin yanında kadına saygı bir nevi medeniyet olduğu için siz erkekler böyle yapıyorsunuz. Sokakta eşyamızı taşıyorsunuz. Arabada karşımıza oturuyorsunuz. Sossyete içinde baş tacı yaptığınız kadına eve gelince en büyük saygısızlıkla ayağınızı uzatıyorsunuz. Bu sahtekârlıklardan ben hiç memnun olmuyorum doğrusu... Böyle yapma bir hayat, bir geçim içine gireceğime keşke Taşkasap’ta ölülerle komşu, akşam da tavuklarla beraber yattığımız evimizin içten havası içinde kalaydım.”¹²⁷

Modernleşme neticesinde pek çok gelenek ortadan kalkmakta ya da değişime uğrayarak farklı biçimlerde, yeni yapı içinde kendine yer bulmaktadır. “Bu konuda şehirleşme ve modern hayatın, geleneği öldürdüğü ve yaşam alanını tamamen ortadan kaldırdığına dair görüşlerin yanı sıra; geleneğin canlı, dinamik bir olgu olduğu ve sosyo-kültürel şartlar ve değerlerin yeniden tanımlanmasına paralel olarak kendisine yeni bir yaşam alanı bulduğuna dair görüşler de mevcuttur.”¹²⁸

“İnsanlar Maymun Muydu?” adlı romanda Ali Şeref, Muallâ Lâhuti Efendi’nin kızı Selase’yi sevmektedir. Genç adam, bu kızla evlenmek ister, ancak anne ve babasının rızasını alamaz. Bu nedenle ailesiyle kavga eden Ali Şeref, evi terk ederek Muallâ Lâhuti Efendi’nin evine yerleşir. Ali Şeref, aileye içgüveysi gelecektir. Selase’nin babası kızına eski usul bir düğün yapmak arzusundadır. Romanda düğün hakkında şöyle ayrıntılar verilmektedir:

¹²⁷ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Can Pazarı**, İstanbul, Atlas Kitabevi, 1968, s. 119-120.

¹²⁸ Ruhi Ersoy, “Şehirleşme-Halk Kültürü İikileminde Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No: 20, 2006, s. 234.

“Babası geline kuşak bağlayacak!” dediler. Bu, eski düğünlerin bir âdetiydi, evin geniş sofasını dolduran kalabalığı zor aralayarak bir meydancık açtılar. Gelini telleriyle, pullarıyla, yeşil duvağıyla getirdiler. Feylesof elinde bir şal ile bekliyordu. Onu kızının ince beline kuşattı. Gelin yere eğildi. Babasının ayaklarını öptü. Feylosof kızını iki omuzundan kaldırdı. Dudaklarını şefkatle onun alınına kondurdu. Hazin bir duygunun damlaları baba kızın gözlerinden dökülüyordu.

(...) Sonra koltuk resmi yapıldı. Gelini alt kat merdiven başına indirdiler. Ali Şeref dalyan gibi delikanlı lâcivert güveylik elbisesinin içinde o kadar güzelleşmişti ki... Geldi, alafranga usulün aksine, gelinin koltuğuna girdi. Merdivenlerden çıkarak yürüdüler. Bir lâhzacık kapanmak üzere gelini zifaf odasına götürüyordu... Bütün hayatlarınca birbirinin olmak sözüyle kol kola giden bu çiftin birleşmelerindeki samimilik hiç de çarlistonda bir erkeğin kadına sarılışındaki yalancı edaya benzemiyordu.”¹²⁹

Batı da evlilikler çiftlerin birbirleriyle görüşüp tanışmaları ve bu konuda kendi kararlarını vermeleriyle gerçekleşir. Osmanlı’da modernleşmeyle birlikte batı tarzı birliktelikler görülmeye başlanır. Karşılıklı olarak anlaşılan gençler, ebeveynlerinin de onayını alarak evlilik sürecine girerler.¹³⁰

“Ölümler Yaşıyor Mu?” romanının kahramanı Şeamet, bir gün yolda hoşlandığı sinema yıldızına çok benzeyen Ulvi Nadir adında bir gençle karşılaşır. Genç kız gözlerini bu gençten ayırmak istemez, ancak pek de dikkatli bakmaya utanır. Güzel kızın kendisine karşı bu kaçamaklı dikkatini fark eden delikanlı da ondan hoşlanmıştır. O günden sonra Ulvi Nadir yılmak bilmez girginliğiyle Abdüllâtif Efendi ailesine gidip gelmeye başlar. Kızın gönlüne girmeyi başaran genç adam, sonunda ona evlenme teklif eder. Delikanlıyı züppe bulan aile kızlarını ona vermek istemez. Ancak Şeamet, Ulvi Nadir’den başkasına varmayacağını ailesine bildirmiştir. Aile, kızlarının direnişine pek aldırmamaktadır. Ancak bu sırada Şeamet’in belalısı Sakıp Cemal gününü doldurarak hapisneden çıkmıştır ve aileye tehdit mektupları göndermektedir. İki kötuden birini seçmek zorunda kalan Abdüllâtif Efendi birinci belâdan kurtulmak için ikincinin hoppalığına katlanacaktır. Ulvi Nadir ile Şeamet evlenirler. Fakat zifaf gecesi Ulvi Nadir, Sakıp Cemal tarafından öldürülür.

Aşk geçici bir duygu olmasına rağmen bazı durumlarda uzun süre devam ettiği de görülmektedir. Hatta aradan zaman geçtiği halde ilk günkü aşklarının tazeliğini

¹²⁹ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **İnsanlar Maymun Muydu?**, İstanbul, Atlas Kitabevi, 1968, s. 112-113.

¹³⁰ Çıkla, **a.e.g.**, s. 120.

koruyan ya da sevilenin vefatından sonra bile bu kişiye olan aşkını devam ettiren insanlar mevcuttur. “Sevilenin ulaşılamaz olduğu durumlarda, örneğin Dante’nin Beatrice’sinin ölümü ya da Petrarca’nın Laura’sının önce evliliği sonra ölümü gibi, aşk hayal âleminde canlılığını ve gücünü korur.”¹³¹ Yahut uğruna ölünebilir bir süje halini alır.

Yine aynı romanda, Orhan bitişik köşke taşınan ailenin kızı Şeamet’i sevmektedir. İki sevgili تنها köşelerde buluşarak baş başa konuşmalarını sürdürürler. Onların görüşmelerini istemeyen aileler ne yapsa gençlerin evlenmelerine engel olamaz. Çiftin bir de çocukları olur. Ancak bir süre sonra Şeamet esrarengiz bir şekilde ölür. Ve ardından Orhan da hasretine dayanamadığı eşinin yanında ölü bulunur.

Bazı evlilikler ömür boyu sürerken bazılarının ömrü çok kısadır. İlişkiye dair yapılan adlandırma onun ne kadar süre devam edeceğini belirlemez. “Bir ilişki, iki insan onu ne yapıyorsa odur ve ilişkiyi sürdürecektir olan şey ona ne ad verdiğiniz değil iki insanın bu konudaki çabalarıdır.”¹³²

“Namuslu Kokotlar” romanının kahramanı Sakıp Cemal iki defa evlenmiştir. Eşleri birkaç aydan fazla onunla yaşamaya dayanamayarak kaçmışlardır.

Osmanlı aydınlarının gündeme getirdikleri konulardan bir tanesi de evlenme yaşıdır. Çocuk yaştaki bireylerin evlenmesi birtakım sakıncalar doğurduğundan evlenecek kişiler için yaş sınırı getirilmiştir. Buna göre kızlar için 19-25, erkek içinse 23-30 yaşları en uygun değerler olarak belirlenmiştir.¹³³

“Şıpsevdi” romanında, Büyük Hanım kendi dönemindeki evliliklerin erken yaşta yapıldığını şöyle belirtir:

“Evvelden kızları şimdiki gibi yirmi beş yaşına kadar bekletmezlerdi. Pek erken kocaya verirlerdi. Ben merhuma tamam on iki yaşında vardım.” (128-129)

¹³¹ Alberoni, **a.e.g.**, s. 80.

¹³² David Niven, **İnsan İlişkilerinin 100 Sırrı**, 2. bs., İstanbul, Altın Kitaplar Yayın Evi, 2007, s. 117.

¹³³ Çakır, **a.e.g.**, s. 270.

2.2.1. Genç Kadın-Yaşlı Erkek Evliliği

Genç kadınların, yaşı ilerlemiş erkeklere, gücü nedeniyle ilgi duyduğu söylenebilir. Maddi olanaklar, statü, şöhret gibi ölçütlerin yaşça büyük erkeğin genç kadınlarca tercih edilme sebebi olduğu düşünülmektedir. Bu tür bir ilişkide yaşlı erkek, sürekli veren, genç kadın ise sürekli alan pozisyonunda olduğu takdirde, tıpkı ebeveyn çocuk ilişkisinde olduğu gibi, maddi ve duygusal bakımdan gereksinimleri karşılanan kadın kendini özel hissedecektir. Genellikle sığınma, beslenme, güvenlik, sevgi ihtiyacı olan genç kadınlar yaşlı erkeklerle beraberlik yaşamaktadır. Gerçekçi olmak gerekirse bir birliktelikte yaşanması arzu edilen ruhsal tatmini, yaşlı erkek-genç kadın beraberliğinde bulmak güçtür. Nesil farklılığı ilişkide sorun teşkil etmektedir. Erkek geçmişin hesaplarıyla uğraşırken, kadın geleceğe hazırlanmaktadır. Bu durum ilişkinin sağlıklı bir şekilde yürümesini doğal olarak engeller. Aynı zamanda yaşça büyük erkeğin bu tarz bir ilişkide genç kadının ruhsal bakımdan ihtiyaçlarını karşılamada zorlandığı da bir hakikattir. Ruhsal doyum sağlanmadığı için de birlikteliğin çok uzun sürmediği, bu bakımdan da çoğunlukla genç kadının terk ettiği görülür. Bazı durumlara tersi de mümkün olabilmektedir.¹³⁴

Osmanlı toplumunda yaşlı-erkek genç kadın evliliğinin her ne kadar örneklerine rastlanılmış olsa da kolektif bilinçaltına bu tür birlikteliklerin sağlıklı olmayacağı kanısı yerleşmiştir. Yaşlı adamın, genç kadının cinsel ihtiyaçlarına cevap veremeyeceği düşüncesi de ilişki hakkında zihinlerde birtakım şüpheler uyanmasına neden olabilmektedir.

“Metres” romanında, Hami’nin annesi Firuze’nin evliliğinde yaş farkı çok fazladır. Firuze 18-19 yaşlarındayken eşi Şadi 75 yaşındadır. Bu nedenle Firuze’nin kocasını aldattığı hatta oğlu Hami doğduğunda konakta çalışan genç çubukçuya benzediği söylentileri çıkar.

Kendinden yaşça küçük bir kadınla evlenen erkek, ondaki yaşam isteği ve canlılığın hayatına yeni bir heyecan kattığını düşünür. Yeni düşünceler ve tecrübeler arayan

¹³⁴ “Yaşça büyük erkek daha mı güvenilir?”, **Haber Türk**, 26.11.2010.

erkekler, yaşlıları arasında oturup kalmaktansa daha genç bir kadın arayarak yaşamaya duyduğu arzuyu onunla paylaşmak ister.¹³⁵

Aynı romanda, Müştak'ın babası altmışlık eşinin vefatından sonra yirmi beşinde var yok, etli, canlı, boylu boslu yakışıklı, fırldakça bir duvak düşkün ile evlenmiştir. Zavallı adam ölen karısının hastalık iniltileri ile geçirdiği yedi sekiz senelik süre zarfında her gün, her saat dert dinlemekten, ona teselli vermekten, ölüme mahkûm bir kadına hayat arkadaşı olmaktan usanmış. O tesirle âdeta yaşama lezzetini ve dünya zevkini unutmuş gibiyken şimdi genç hanımının nevcivanlık büyüsünün etkisiyle o da kanında bir hararet, bütün vücudunda memulün fevkinde ikinci gençlik devresine girmiştir. Artık ne oğlu Müştak'ı düşünmeğe, ne de sattığı akara teessüf etmeğe vakti vardır. (s.164-165)

Kimi kadınların kendisinden yaşlı erkeği tercih etmesinin nedeni sadece paradır. Parası için bir erkekle evlenen kadın, onu gerçekte sevmemekte ve bu yüzden ilişkide rol yapmaktadır. Erkek ise evlendiği bu kadından ruhsal tatmin görmediğine göre kadını tamamen cinselliği için kullanılan bir obje konumuna indirgemiş olur. Bu şekilde bir çıkar alış-verişine dönüşen evliliklerde veren tarafın, alan tarafa duyduğu arzulu istek, onu net bir duygusal karşılık görmediği için alıcıya daha da bağımlı kılar. Kadın sevgi duymadığından tepki veren, iten konumundayken, adam ise duygusal ve cinsel bir beklentiyle hareket ettiğinden sürekli dileyen ve karşılayan rolündedir.

“Toraman” romanında Nikâhı kıyılan Şuayp Efendi, Binnaz ile evlenir, ancak henüz emeline ulaşamamıştır. Binnaz kendisine yabancı bir erkek gibi davranmaktadır. Her gece kocasıyla kendi arasına yastıktan bir duvar örür. Yaşlı damat, eşine aldığı hediyelerin yardımıyla altı ay sonunda amacına ulaşır. Şuayp Efendi, Binnaz'ın aşkından vicdanına, aklına göre hareket etme yetisini âdeta kaybetmiş, karısına sormadan bir adım bile atamaz hale gelmiştir. Binnaz, Şuayp Efendi'nin paralarını harcayarak günlerini geçirmektedir.

¹³⁵ “Yaşlı Erkeklerle Genç Kadınların Evliliği”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 5, 1975, s. 1382.

“Yeterli paramız olmazsa mutsuz oluruz ama yeterli parayı bulduğumuzda da onun ihtiyacımız olan mutluluk ve tatmini sağlamadığını görüp hayal kırıklığına uğrayabiliriz.”¹³⁶

“Dünyanın Mihveri Kadın Mı, Para Mı?” romanında lüks yaşamın cazibesine kapılan Semahat, Rûbaîzade ile nikâhlanıp aynı çatı altına girdikten sonra ihtiyardan ve yaptığı evlilikten tiksinti duymaya başlar:

“Beni haremghâh namı altında bir esir gibi ihtiyarın koynuna atıyorlar... Onun bayat ciğerlerinden hırsla fışkıran kokmuş nefesiyle temasa geldiğim gece kaçacak yer aradım. Onu tokatlamak, yumruklamak, tekmelemek istedim. Büyük bir nefretten gelen hırçınlıkla tepindim. Ağladım...”

Bir kocanın karısı üzerinde nikâhın verdiği hakları varmış, kadın itaate mecburmuş... Para gönülden başka her şeye hâkim olabiliyor. Gönülünün intihabında âmil olan da sevgidir. Bu şekilde evlenme ne iğrenç bir şey... Hem kendim için, hem de izdivaçta bana benzeyen bedbaht kadınlar için gizli gizli ağlıyordum...”¹³⁷

Kişi bazen birine öfkelenip gücendiği zaman, onun tavırlarının sebebini irdelemeye ve belli duygulara niçin kapıldığını anlamaya çalışmamaktadır. Bunun yerine, işi basite indirgeyip kendini kurban olarak düşündüğünde, karşısındakinin de kötü bir insan olduğuna karar verir.¹³⁸

“Hayattan Sayfalar” romanında, Hacer’in bir kızı, bir oğlu, bir de kendisinden yaşlı kocası vardır. Kahveci Ali ile dertleşirken kocasından şikâyet ederek evin bütün yükünün kendi üzerine kaldığından yakınmaktadır:

-Benimkinin koca denecek nesi var artık?... Başıma kupkuru bir koçan olup kaldı... El tutmaz, ayak tutmaz. Ver yesin, ört bastır yatsın... Ağzında bir tane diş kalmadı. Ekmek içi bulamadığım akşamlar hayvanlara köftün, kepek ıslatır gibi kabukları suda yumuşatıp da öyle yediriyorum. İnsan hâli, ev hâli bu, bazı geceler kömürümüz bulunmayı verir. İhtiyarcağız döşeğinde tiril tiril titrer. Gece yarıları kalkar, mezarlıklardan servi kozalakları toplar, mangal yakar, kapak ısıtır da ayaklarına korum...

¹³⁶ Niven, **a.e.g.**, s. 79.

¹³⁷ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Dünyanın Mihveri Kadın Mı, Para Mı?**, İstanbul, Hilmi Kitabevi, 1948, s. 47.

¹³⁸ Gray, **a.e.g.**, s. 55.

-Eyyy Hacer abla... Sevaptır. Kocan vaktiyle baktı sana, şimdici sen de ona... Kimde varsa öbürüne bakacak... İşte Müslümanlıkta kaide böyledir.

-Ah amenna... Ben Müslümanlığın yolunu senden âlâ bilirim. Senden öğüt almaya muhtaç değilim amma kazın ayağı öyle değil. Yalnız başıma kalsam gül gibi geçinirim. Ağaca çıksam papucum yerde kalmaz... Ben ancak onları beslemek için dileniyorum. Fakat hep yükü benim üstüme yığmak da ne Müslümanlığa yaraşır, ne Hristiyanlığa, ne Yahudiliğe anlıyor musun kahveci baba?

-Ey ne yapsın o ihtiyar adamcağız? El tutmaz ayak tutmaz... O beş para kazanabilir mi artık?

-Nasıl kazanamaz? Her san'atın bir mevsimi vardır. Dilencilikte ihtiyarlık para getirir. (...) Ah iyi amma Aliciğim, herif oturmuyor... İşine gücüne müdavim değil... Evde, o çarpık odanın köşesindeki yerini istiyor. Altında kırpıntı minder, önünde toprak mangal... Ceplerinde pestil, kuru üzüm, leblebi unu... Akşamlara kadar tıknır mı tıknır... Çan, çan, çan, çene... Oğlana bağırır, kıza bulaşır, bana sataşır... San'atına devamlı bir adam olsa kocamın dilencilikten istihracı, talihi pek açıktır. Fakat ne yapayım? Oturmuyor, oturmuyor... Çocuk değil ki döveyim. Komşum Hasibe halimizi bilir. İşte o bana akıl öğretti. Aç bırak dedi. Tamam üç gün aç bıraktım. Nihayet dilenmeye razı oldu. Fakat kazancından bize on para göstermedi.”¹³⁹

Bazı erkekler için cinsel hedonizm bir hastalık haline gelmiştir. Hayatın amacını arzuların tatmini olarak gören egosantirik kişiler, tek bir kadınla yetinmemekte ve ihtiyarlık çağına geldiklerinde kendi eksikliklerini görmezden gelerek genç kızlarla ilişki kurabilmektedirler. Gençlik aşısı olacağı umuduyla karşı tarafın ihtiyaçlarını düşünmeden yapılan bu evlilikte, erkek bencilliğin doruğuna çıkmıştır. Genç kadın, eşinde aradığı ruhsal ve tensel doyumunu bulamadığı için hayallerle tatmin olma yoluna gider. Bunun sonucunda arzularına yenik düşme olasılığı da her zaman vardır.

“Cehennemlik” adlı romanda gençliğinde içki ve safa âlemlerini seven Hasan Ferruh Efendi, Beyoğlu’nun eğlence yerlerinde vakit geçirmekte, konakta karısı ve odalıklarının dışında bu tarz mekânlarda tanıştığı kadınlarla gönül eğlendirmektedir. Hasan Ferruh Efendi, kendisiyle yaşıt olan karısı vefat edince, oldukça güzel yirmi iki yaşında genç bir kızla evlenir. Efendi eşi Cazibe’yi gençleşme arzusuyla alır, ancak durum hiç de umduğu gibi olmaz. Yaşlı adamın sağlığı bu evlilikten sonra daha da bozulur. Doktorlar karı-kocanın odalarını ayırmasını tavsiye ederler. Cazibe, Hasan Ferruh Efendi’nin onu kucaklamasından, okşamasından sıkılmakta, öpmesinden ise tiksinti duymaktadır. Yaşlı kocasının tatmin edemediği Cazibe, genç bir sevgili hayal eder:

¹³⁹ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Hayattan Sayfalar**, Orhaniye Matbaası, İstanbul, 1335, s. 20-24.

“Aynanın önünde süslendiği zamanlar kendine bakar bakar, kirpiklerinin araları iri yaş taneleriyle dolardı. Kimin için bezeniyor, giyinip kuşanıyordu? Bu yeis-alud hayat içinde geçen seneler işret-i mürurlarını bu güzel çehreye derin hatlar ile çizecekler, beş on sene sonra bî-vakit ihtiyarlığa namzet geçkin bir kadın halini alacak, talihinin bu nâ-kabil-i tazmin gadrını sonra kimden dava edebilecekti? Hal muzlim, istikbali ise anahtarı hodbin bir ihtiyarın mümessek elleri arasında sımsıkı duran bir demir kapıya benziyor, ötesi hiç seçilemiyordu... Onun firaş-ı vahdetinde nevmid geçen bazı leyal tahayyülünde nazar-ı iştiyakı önünde öyle delikanlı çehreleri resmigeçit yapar idi ki bu tatlı, müziç hayalâtı zihninden kovmak sıkıntısıyla bilâ-nevm bir yandan öbür tarafa döne döne terler içinde kalırdı. Gönlünde bir mefkûre-i aşk vardı. Bir gün bir taraftan onun zuhuruza intizarda idi. Fakat bu pereste-i muhayyeli nereden ve nasıl zuhur edebilecekti? Onu bilmiyordu.”¹⁴⁰

Erkek ve kadın arasında büyük yaş farkının olduğu evliliklerde, daha önce de belirtildiği gibi erkek, kadını cinsel ve ruhsal açıdan tatmin edememektedir. Evlilikten beklentileri karşılanmayan kadın sinirlenir ve saldırgan olmaya başlar. Eşine saygısı kalmadığı gibi cinsel ve duygusal paylaşımlardan haz alamadığı için tiksinti duyar.

Aynı romanda, Ferhunde'nin kocası Sabri yaşı altmışı geçmiş, kayınbiraderi Hasan Ferruh Efendi gibi gençliğinde yaşadığı maceralardan dolayı vaktinden evvel çökmüş bir ihtiyardır. Ferhunde ile evlendikleri zaman adam kırkını geçmiş, kadın ise on sekiz yaşındadır. Kocasının sarılmalarından bile sıkılan genç kadın onunla odasını ayırmıştır. Sabri hastalandığı zamanlarda yanına gitmek yerine hizmetçi Hasibe'yi göndermeyi tercih eder. Kendisine ihtiyaç olduğu zamanlarda ise kocasının odasında öfkeli dakikalar geçirir. Eşi Sabri'yi yatırıp kaldırırken sinirlerine hâkim olamayarak tartaklar.

Yapılan evliliklerde karı-kocanın yaşlarının birbirine denk olması çok önemlidir. Çünkü arada yaş farkının bulunduğu evlilikler, genç olan bireyler açısından hüsrarla sonuçlanabilmektedir. Gençlere başlangıçta maddî olanaklar cazip gelmekte, ancak evlilik hayatına atıldıklarında sonuçlar hiç de bekledikleri gibi olmamaktadır. Bu nedenle çevre baskısının bulunmadığı toplumlarda kadının böyle bir evlilikten sonra ikinci bir evlilik yapması olasıdır.

Ayşe Makbule'yi on yedi yaşındayken büyükbabası yaşında bir ihtiyarla evlendirmişlerdir. İhtiyar adam karısını çok sevmektedir. Yalnız Ayşe Makbule

¹⁴⁰ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Cehennemlik**, Orhaniye Matbaası, 1940, İstanbul, s. 119-120.

eşiyile birbirlerine denk olmadıkları için bu evlilikten memnun olmamıştır. Kocasını vefat edince genç kadına bir hayli mal bırakır. Bir süre sonra Ayşe Makbule'ye talipler de çıkar. Ancak kocasının kardeşi, çocukları üvey baba eline teslim etmek istemediğinden bu evliliklere mani olur. Çocukların amcası öldüğünde, Ayşe Makbule yaşlanmış olmasına rağmen içindeki evlenme arzusu kaybolmaz.

“Geleneksel inanış ve davranışların çok doğru ve çok önemli olduklarına neredeyse zorla ikna edilmeye çalışılırız. Oysa gerçekte kadın erkek ilişkileri zaman içinde çok çarpıcı değişimlere uğramıştır. Bir ilişkinin yürümesi ve başarılı olması için bize kabul ettirilmeye çalışılan şeyleri değil, kendi içinde bulunduğumuz koşulları göz önüne almalıyız.”¹⁴¹

“Şeytan İşi” romanında Zülkifil Hoca, on sekiz yaşında bir genç kızla evlenmiştir. Hanımlar kendilerine cehennemden bahsederek onları korkutmaya çalışan hocaya bunu hatırlatarak başkalarına söz yetiştirip öğütte bulunacağına, öncelikle kendi kusurlarını görmesi gerektiğini ima ederler. Hoca peygamberin de genç kızlarla yapmış olduğu evliliklere atıfta bulunarak yaptığı işin doğruluğunu tasdike çalışmaktadır. Bununla da yetinmeyip peygamberin hanımları seslerini namahreme duyurmaz, gazinoda kanto okumaz, baloda göbek atmazlardı diyerek kendisine çıkışan hanımları susturmaya çalışır. Nevres'in, Zülkifil Efendi'ye cevabı şöyle olur:

“Senin dilin tutulsun. Bu asırda Hatice validemiz, Fatma anamız gibi yaşamalıymışız. Baksanıza bunağın zoruna. Başlarınızdan zorla o koca sarıkları çıkardılar ama kafalarınızın içindeki küf tutmuş zehirli zihniyetleri söküp atamadılar. Hâlâ sırasına getirip yılan gibi onu bunu sokmaya uğraşıyorsunuz. Öyle gazino, kanto, balo diye medeniyet işlerine dilini uzatma. Vallahi gider seni haber veririm.”¹⁴²

Yaşlı erkeklerdeki servet, statü, ün gibi faktörler onların genç kızlarca tercih edilmelerinin bir nedeni olarak görülmektedir. Toplum içinde belli bir yeri olan erkek, insanların hakkında ne düşündüğüyle çok fazla ilgilenmez. İstedğini elde

¹⁴¹ Niven, **a.e.g.**, s. 34.

¹⁴² Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Şeytan İşi**, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 2.bs., 1944, s. 17.

etmek bakımından kendine yeterince güvenir. Erkeklerin gözünde genç kızların daha cazip oldukları da tartışılmaz bir gerçektir.¹⁴³

“Utanmaz Adam” romanında, Mestinaz, Yaralı Gönüllere Teselli Yurdu’na bir iş getirir. Üç aylık hamile olan genç bir kadın bir hafta sonra evlenecektir. Çocuğu düşürmek ve sahte bekâretle kocasının karşısına çıkmak istemektedir. Yurdun sahte doktoru Suduri, çocuğun düşürülmesinden yana değildir. Genç kadının hamileyken evlenmesini ve sonra da erken doğum yalanıyla kendisine başvurmasını söyler. Bunun üzerine kadın evleneceği Habibullah adlı kişiye her şeyi anlatmaya karar verir. Habibullah, bu durumu kabullenerek onunla evlenir. İhtiyar kendisinin genç karısını yeterince tatmin edemeyeceğini bildiğinden, onun aşk ihtiyacını göz önüne alıp başka bir delikanlıyla olan münasebetine göz yummayı kabul ederek bu evliliğe karar vermiştir.

Bazı evlilik durumlarında genç kadının nesneleşerek para karşılığı bir zevk objesi haline getirilmesi söz konusudur. Bu sevgi alış-verişinde aile için çocuklarının duygu ve istekleri bir önem taşımaz. Yaşlı bir adama tıpkı bir eşya gibi satılan kız, onunla sağlıklı bir beraberlik yaşayamaz.

Aynı romanda, Vehbiye on sekiz yaşındayken, kırk beş yaşındaki Hacı Ömer Efendi onu beğenir. Ve on bin lira karşılığında Vehbiye’ye talip olur. Fakir olan kızın anne ve babası bu teklifi seve seve kabul eder. Yaşlı adam genç eşini çok sevmektedir. Vehbiye ise Ömer’i sevmemekte ve kendisine dokunmasından rahatsızlık duymaktadır.

Erkeğin zevke olan düşkünlüğü ve kendine aşırı güveni, onu sonunu düşünmeden kendisinden oldukça küçük kızlarla evlenmeye itebilmektedir. Genç kızın maddî durumunun müsait olmamasının da ilişki için karşı cinsi iknayı kolaylaştıran etmenler arasında sayıldığından erkeğin cesareti daha da artar. Her şeyi parayla elde edebileceğini sanan ihtiyar erkekler, gelecekte çıkması muhtemel sorunları düşünmeden arzularının esiri olmaktadır. Kadınları elde tutmanın yalnız maddiyat nazarından mümkün olmadığını anlayıp kendi eksikliklerinin farkına varınca da

¹⁴³ “Yaşlı Erkeklerle Genç Kadınların Evliliği”, **a.e.g.**, s. 1381.

kıskançlık ve sinirlilik haliyle karşılaşır. Genç kızlarla birlikte olan yaşlı erkeklerin cinsel çekiciliğin büyümesine kapılmadan, her anlamda yeterliliklerini sınavarak evlilik planları yapmaları gerekir. Ayrıntıları yeterince düşünülmeden yapılan bu evlilikler, her iki taraf için de telafisi olmayan yaralara yol açabilir.

“Namuslu Kokotlar” romanında, Perran’ın eşi Mazlum Ulvi, karısının her hareketini izlemekten geri durmayan bir kişidir. Zengin bir adam olan Mazlum Ulvi’nin ilk iki karısı vefat etmiştir. Adam karısının sağlığında kâhyasının yetim kalmış on yedi yaşındaki kızı Perran’a gönül vermiş, onunla bir ilişki yaşamak niyetinde olduğundan terbiyesine özen göstermiştir. Hanımı ölüm döşeğindeyken o, elmaslarla, ipek elbiselerle, türlü hediyelerle kızın gönlünü almaya çabalar. Perran, bu ihtiyarla evlendikten bir süre sonra kendisinde bir sinirlilik hali baş gösterir. Doktorların tavsiyesine uyarak karısını eğlencelere götüren adam, balolarda onu güzel delikanlıların kollarında görünce kıskançlıktan, aşırı sinirlilik bu defa da Mazlum Ulvi’de başlar. Kendisini genç kadının bütün gönül ve beden ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir koca olarak gören beyefendi, başlangıçta karısının kendisinden başka bir erkeği sevebileceğini aklına bile getirmez. Bu düşüncesinin verdiği güvenle bir süre kaygısız yaşamıştır.

Sevgi bağımlılığı dönüşünce, karşı tarafı elinde tutabilmek adına onun tüm taleplerine cevap vermek zorunluluğu doğar. Bu şekilde insan bazı değerlerinden feragat etmek durumunda kalabilir.

“Yaşı ilerlemiş erkeklerin daha as testosteronu olduğundan, salgıladığı oksitosinin beyni üzerinde daha büyük bir sakinleştirici etkisi olmaktadır. Bu durum erkekleri biraz daha az özel alancı yapar ve artık kendilerini hiyerarşi sıralamasındaki yerleri için eskisi kadar kuvvetle savaşımaya mecbur hissetmezler.”¹⁴⁴

Aynı romanda, pek çok kadınla yaşamış olan Hüsrev Nizami’nin Şehnaz ile aralarındaki yaş farkı çoktur. Yaşlı adam, gezmek ve eğlenmeyi seven genç eşine bu bakımdan iştirak edemediğinden onu başka delikanlıların ellerine bırakmakta ve karısını kaybetmemek adına onlarla yaşadığı ilişkilere göz yummaktadır.

¹⁴⁴ Louann Brizendine, **Erkek Beyni**, Çev. Gül Tonak, İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 142.

2.2.2. Yaşlı Kadın-Genç Erkek Evliliği

Bu tür bir birliktelikler, yaşlı ve statü sahibi erkeklerin genç kızlarla olan ilişkisinden pek de farklı değildir. Gücün, çoğu insan için çekici bir tarafı bulunmaktadır. Bu tarz bir evliliği, güçsüz olan güç kazanmak için tercih etmişse uzun süreli olmaz. Ancak ilişki duygusal temel üzerine inşa edilmişse sorunsuz yaşanır.¹⁴⁵

“Ben Deli Miyim?” romanında, Müberra, kendi yaşından genç, kırk bir-kırk iki yaşlarında bir adamla evlenir. Hidayet Efendi’nin Müberra ile evlenme nedeninin maddiyat olduğunu söyleyen Şadan, üvey babasından pek hoşlanmaz. Müberra, evlenmedeki amacını, oğlunun aklî dengesi yerinde olmadığı için evde bir otorite boşluğunun olması ve bu bakımdan da evin idaresini sağlayacak bir erkeğe ihtiyaç duyulması olarak açıklar.

Müberra’nın kendisinden küçük bir erkeği tercih etme nedeninin, geleneksel yapının erkeğe yüklediği rol ile ilintili olduğunu söyleyebiliriz. Kadın maddî bakımdan bir sıkıntısı olmamasına rağmen, sığınma ve yönetilme düşüncesiyle karşı cinse ihtiyaç duyar. Geleneksel kültürde erkeksiz kadın eksiktir. Kendini zayıf hisseder. Bu bakımdan bir idare edici güce gereksinim duyar. Kadın kendi kendine var olabilecek yeterliliğe sahip olsa bile çocukluk çağından itibaren ona bir otoriteye dayanma ve ondan destek alma gereksinimi öğretilmiştir. Kıza “erken yaşta, kendini bir ev hanımı gibi düşünmesi, çocukluğunda anne ve babasına ait olması gibi, bir ev kadını olarak da kocasına ait olmayı beklemesi öğretilir. Önemli konularda onun için neyin iyi olduğuna erkeğin karar vermesine göz yumacaktır.”¹⁴⁶ Eşi vefat eden Müberra, Hidayet Efendi ile üslendiği erkek rolünün ağırlığından kurtulur, anne idealiyle kendisine ilk doğası yeniden bahşedilir. Oğlunun ele alamadığı otorite, bir başka

¹⁴⁵ Ersan Erçelik, “Olgun kadın- genç erkek ilişkisi...”, (Çevrimiçi) <http://blog.milliyet.com.tr/olgun-kadin--genc-erkek-iliskisi---/Blog/?BlogNo=39709>, 24.01.2013.

¹⁴⁶ Herb Goldberg, **Yeni Kadın/Erkek İlişkileri**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2010, s. 20.

erkeğin gelmesiyle kurulur. Böylece “erkek yeniden egemen kişi, baba, kahraman aşamasına yüceltilir.”¹⁴⁷

2.3. Flört

Flört, genel olarak kadın ve erkek arasındaki duygusal ilişki manasını taşısa da bu kavramın kişiden kişiye yahut toplumdan topluma değişen tanımlarına tesadüf etmek mümkündür. Flört, kadınla erkek arasında başlayan hissî yakınlaşmanın türlü tavır ve hareketlerle birbirlerine dile getirilme şekli olarak tarif edilebilir.¹⁴⁸ Flört etmek zevklidir, hoştur, ancak birinin flörtü olmak öyle değildir. Flörtler çoğu zaman tehlikelidir. Güvenilir ve bir dereceye kadar önceden tahmin edilebilir olana ne ölçüde değer veriyorsak flörtteki müphemiyetin en iyi olasılıkla yüzeysel, en kötü olasılıkla acımasızca bir tecrübe şeklinde hissedilmesi o nispette kaçınılmazdır. “Düşük dozlu bir sadomazohizm olarak flört, boşuna ümitlendirmenin ayrılmaz bir parçası olan heyecanın; belli türde bir işkenceyi, insanı diriltip canlandıran bir işkenceyi arzulama anlamında arzunun, mütevazı bir biçimde dışavurulmasıdır.”¹⁴⁹

Ancak flörtün kısa süreli olabileceği gibi kalıcı bir ilişkiye dönüşme ihtimali de vardır. Flört çiftlerin birbirini tanıma ve değerlendirme aşamasıdır. Flört erkek ya da kadın tarafından başlatılabilir. Kur yapma şekli ve yöntemi kişiden kişiye göre farklılık göstermektedir. Birinden hoşlanan kişi bu duygusunu karşı tarafa çeşitli biçimlerde belli etmeye çalışır. Karşı cinse yönelik ilginin ifade edildiği her türlü davranış bir kur yapma şeklidir. Bu anlamlı bir bakış ya da bir ses, güzel bir sözcük ve hatta bir kahramanlık gösterisi bile olabilir. Flört etme arzusu cinsel bir gereksinimden doğar. Cinsellikle sonuçlanabilmesi bakımından bir genç kız ya da kadın için sakıncalı olabilir. Flört, sorumluluk isteyen bir ilişkidir!¹⁵⁰

¹⁴⁷ Gustav Hans Graber, **Kadın Psikolojisi**, 4. bs., İstanbul, Çev. Kâmuran Şipal, Cem Yayın Evi, 2006, s. 25.

¹⁴⁸ M. Kemal Hayta, Osman Algın, **Aşk ve Flört Kıskaçında Ergen**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2013, s. 16.

¹⁴⁹ Adam Phillips, **Flört Üzerine**, Çev. Özden Arıkan, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1994, s. 15-16.

¹⁵⁰ Memduh Özakman, **Flört**, Ankara, Saypa Yayınevi, 1997, s. 93-111-118-141.

“Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç” romanında, Halley Kuyruklu Yıldız’ı hakkında verdiği birinci konferansın üzerinden birkaç gün geçtikten sonra İrfan Galip, Feriha Davut adlı bir hanımdan mektup alır. Üzerinde “kadın doğduğuna meyas bir zavallı” imzasıyla kendisini tanıtan şahıs, mektubunda dar ve kapalı bir çevrede yaşamaktan hoşlanmadığını belirterek bu memlekette kadın olmaktan dolayı çektiği sıkıntıları dile getirir. Aydın bir tip olan Feriha Davut’un kadın hakları konusunda da bilgi sahibi olduğu yazdıklarından anlaşılmaktadır. Entelektüel donanıma sahip kadınların tahsillerine uygun faaliyetlerde bulunmalarını savunan genç kız mektubunda, yaşadığı toplumun katı kuralları, yeni düşünceli kızların mutsuzluğu ve bunların aile içindeki yansımalarını da söz konusu etmiştir.

“Annemden izin isterim. Sokağa gönder diye yalvarırım. Gönlü olursa yanıma dadımı, lâlâmı katar. Yüzüm sımsıkı kapalı olarak Bayezid’e kadar gönderir. Şöyle bir lâmelif çevirip eve döneriz. (Lâlam var) dediğime gülmeyiniz sakın... Ne saf adamdır bilseniz... Elinde büyüdüm. Babam kadar severim. Fakat o da insafsızdır. Geçenlerde yine Bayezid’e kadar çıktık. Kumkapı’ya inelim, Bakırköyü’ne gidip gelmeye birer bilet alalım... Az buçuk kırları dolaşalım. Annem nerden duyacak? diye o kadar yalvardım. Kandırmak kabil olmadı. Sokağa çıkmak için izin alamadığım günlerdeki halimi sormayınız artık... (...) Usulcacık yükün içinden tavan arasına sıvışırım. Çatı kapağını açarım. Dama çıkarım. Oh, oh! Bütün İstanbul, tekmi denizler tâ Adalar’a kadar ayakaltında. Orada geniş geniş nefesler alıp biraz ferahlarım. Birkaç ay evvel muzip komşulardan biri beni damda görmüş anneme söylemiş... Aman Rabbim işitmediğim lâkırdı kalmadı... Meğerse bir kız için ayıp olmayan ne var acaba?

(...) size bu mektubu yazmaya cür’et ettim. Lâkin bu cür’etimi bir ben bilmeliyim bir de siz... Çünkü babam ve annem sonra bana çok kızarlar. Kim bilir neler olur ne kıyametler kopar! Gazetelere yazı göndermeme bile müsaade etmiyorlar. Bana bir şey yazdırtmadıktan sonra beni niye okuttunuz. Âlemin kızları yazıyorlar bir şey olmuyor da ben yazarsam mı ayıp olacak? diye çok rica ediyorum. Hayır olmaz. Hayır olmaz... Sana sahip olacak adam müsaade ederse o zaman yazarsın, cevabını veriyorlar. İşitiyor musunuz? Bana sahip olacak o adam. Of! Şimdiden bu adamı hiç sevmiyorum. Çünkü daha adını bilmeden yüzünü görmeden bu adamın arzusuna, emrine tâbi bulunuyorum. Babamın sahabetinden çıkıp onun nüfusu altına mı gireceğim? Bu müstakbel tâlibimden büyük bir intikam almak istiyorum. Biliyor musunuz nasıl? Bir gün yeldirmemi giyip Ağabeyimin bisikletiyle bizim evin ahır kapısından dışarı fırladıktan sonra Samatya’ya doğru demiryolunu bir tutturursam iş olur biter... (...) Ne kadar melek haslet bir kız olursan ol, halkın ortasında göz göre göre bir kere bisiklete binmek âlemi benden nefret ettirmeye kifâyet ediyor... Aman Yarabbi ne memleket... Ne hamakat...” (s.130-131)

Kadın ile erkeğin bir arada bulunup görüşmesinin yasak olduğu bir toplumda Feriha Davut yabancı bir erkeğe mektup yazma cesaretini göstermiştir. Bu cesaretinden ötürü İrfan Galip’in kendisini terbiyesiz ve iffetsiz bir kız sanmamasını, onu bir

kadın değil de erkek farz etmesini söyler ve ancak bu şekilde dost olabileceklerini belirtir. Feriha, İrfan'dan Halley Kuyruklu Yıldız'ı hakkında bilgi istemektedir.

Feriha Davut'un yazdıklarını defalarca okuyan İrfan Galip heyecanlanır. İrfan, kendisine mektup yazan bu kızı hayalinde güzel bir hanım olarak canlandırmıştır. Mektuba cevap yazarken ağladığını, tabiatın aşk ile harekete geçtiğini belirten genç, saf ve samimi bir şekilde duygularını dile getirir:

“İşte bakınız ağlıyorum... Niçin? Niçin? Bu niçini izah biraz uzun sürer. Beni dinlemek için biraz sıkılmak lûtfkârlığını esirgemezsiniz değil mi? Bu güne kadar hiçbir kadın tarafından sual sorulmaya tenezzül edilmeyen bu zavallı kalbimde ateş almaya hazır birikmiş öyle bir sevda cevheri var ki işte bilmeden siz ona dokundunuz. Bu sevda tâbirini affedersiniz. Kabahat bende değil... Bu coşan ben değilim... Aşktır. Tabiattır.” (s.141)
Şu mektupta kullandığım serbest lisanı üzüldünüzse affınızı temenni ederim. Lisandaki saflık takdire lâıyk görülmez fikrindeyim. Sözleriniz beni o derece teshir etti ki cevabımda hissiyatımı gizlemeye ve ifademde ihtiyatlı olmaya kadir olamayarak zihnimden, kalbimden kopan galeyanları olduğu gibi kâğıda geçirdim.
İşte şimdi yine zihnimde, gönlümde, lisanımda, kalemimin ucunda hemen fevran etmeye hazır bir cümle var. Yazmadan duramayacağım, yapılmakta olan rasathanenizde gökleri gözlemek için beraber bulunmak saadetini temenni ve bunları düşünme çılgınlığının ruhuma verdiği helecenları... Heyecanları... Hazları söylemek arzusu...” (s.150-151)

Feriha'dan ikinci mektup gelir. Mektupta İrfan'ın yazdıkları vesilesiyle toplumda serbest davranışlar sergileyen kadınlara fena gözle bakıldığının eleştirisini yapar. Diğer milletlerde çok normal olarak görülen hareketlerin kendi toplumlarında yanlış yorumlandığını dile getiren genç kız, aradığının bir aşk değil mert bir kardeş olduğunu söyler:

“Memleketimizde biraz serbest davranan kızlar aleyhinde derhal âlemin fena gözleri açılıyor. Eserlerinizdeki ciddiyet delâletiyle sizi bu umumî zaafın üstünde bir fikir sahibi olarak tasavvur etmiştim. Bizde umumî bir maraz şeklinde olan bu fena hastalığın sirayetinden meğer siz masun kalamamışsınız! Sokakta edebiyatla giden örtülü bir kadına uşak makulesinden birtakım pespayelerin bile ne kadar cüretkârane harfendazlıkta bulunduklarını bilirsiniz. Bu neden? Memleketimizde kadının her tasalluta hazım ile mukabeleye mecbur aşağı bir yaratılıştan sayılmasından.
Diğer milletlerde bir kadının tabîî işlerden görülecek serbestane en ufak bir hareketi burada aşüfteliğine atfolunuyor. İşte buna misal de size yazdığım mektuba gördüğüm mukabeledir.” (s.175-176)

“Hüviyeti meşuk, ahvali tamamıyla meçhul bir kızın ilk yazdığı birkaç satıra kapılarak bu kadar coşmak, kızışmak âdetâ alev almak sizin ciddiyet sever mesleğinize uyar mı? Benim aradığım şey afedersiniz bir aşk değil, âdetâ mert bir kardeşti.” (s.177)

İrfan, Feriha’ya yazdığı ikinci mektupta birlikte saadete ulaşma arzusunu belirtir:

“Hanımefendi dünyada saadet denilen şey mânası tamamıyla vehimden ibaret bir boş söz değilse işte onun en aşikâr mutlak böyle birbiriyle kaynaşabilen iki ruhun birleşmesinden vücut bulan haldir. Dünya felâketlerinin çokluğuna nispetle saadetin pek az olduğunu görüyoruz. Bize teveccüh eden bu mes’udiyeti kaçırmayalım. Bu fırsat her zaman ele geçmez.” (s.197)

Feriha’nın heyecan ve ümitsizlik içinde beklenen üçüncü mektubu da gelir. O, mektubu “hayatın değerini onu kaybedeceğine yakın anlayan çirkin bir kız” imzasıyla göndermiştir. Çiçek kokulu mektupta Halley hakkındaki düşüncelerini açıklar. İrfan Galib’e böyle bir zamanda aşktan bahsetmenin doğru olmayacağını söyler:

“Dünyanın ömrünün sonu olması muhtemel böyle bir korku ve buhran gününde ne kadar dünyevî ve hevâperestane hissiyatla meşgulsünüz! Şimdi başka şey düşünecek zaman mı? Bana (Halley)’den Halam’ın yıldızından haber veriniz.” (s.220-221)

İrfan, bu mektubunda Feriha’ya evlenme teklif eder. Genç kız kendisine yapılan bu teklifi kabul edecektir:

“Birkaç mektupla biz, biraz manen ve ruhen olsun tanıştık. Yüzümü de görmüş ve pek sevimsiz bulmamış olduğunuzu da lütfen söylüyorsunuz. O halde hanımefendi müsaade buyurunuz. Sizi Allah’ın emri, Peygamber’in kavliyle zevceliğe talep ediyorum. Muvafakat buyrulduğu takdirde şartlarınızı bildirerek serian cevap irsalini rica ederim. Beyefendi, benim evlenmeyi bir felâket ve esaret addeylediğimi bildiğiniz halde mademki bu azabıma siz vekil olmak istiyorsunuz, şu büyük cesaretinizden dolayı bendeniz de sizi bu işkenceye lâyık görüyorum. Başka yazacak şartlarım yoktur. Evimize annenizi gönderiniz. Beni görsün. Âdet yerini bulsun.” (s.264-266)

“Sevda Peşinde” adlı romanda, Ayn-ı Nur’un mektep yıllarındaki arkadaşlarının birer sevgilileri bulunmaktadır. Kızlar mektepten çıktığı zaman delikanlıların bir kısmı yollara dizilmekte, diğer bir kısmı da gazinoda veya tatlıcida oturup kız arkadaşlarının geçişini beklemektedir. Dışarıda sohbet etme imkânı bulamayan aşklar birbirleriyle mektuplaşarak görüşürler.

Ayn-ı Nur bir gün mektep çıkışı Selâtin camisinin kapısından geçerken Ali İlhami Bey’i görür ve ona hayran olur. Delikanlı da ondan hoşlanmıştır. Ali İlhami Bey o zamanlar on beş, on altı yaşlarında bir gençtir. O günden sonra Ayn-ı Nur, Ali İlhami Bey’e mektep çıkışlarında sık sık tesadüf etmeye başlar. Âdeta bütün yaşamı yolda görüp beğendiği bu gençten ibaret olmuştur. İyice aşk olan genç kız, artık evde duramamakta, mektepte okuduğu derslerden de bir şey anlayamamaktadır. Onu görebilmek, kısa bir süre için de olsa göz göze gelmek kendisinde şiddetli bir ihtiyaç halini alır.

“Billur Kalp”te Servet Hanım’ların köşküne hırsız girmiş, olayı fark eden komşuları Muhlis Naki de hırsızları yakalamıştır. Benzer bir hadisenin yeniden yaşanmasını önlemek maksadıyla da her gece köşkün etrafında gözcülüğe çıkmaktadır. Bir gün Muhlis Naki’yi fark eden Sema Hanım, onu hırsız zannederek korkuya kapılır. Ancak bahçelerindeki adamın kim olduğunun farkına varınca rahatlar. Bundan sonra iki genç her gece sohbet etmeye başlarlar. Servet Hanım, meşru bir niyetle de olsa, Muhlis Naki ile kızının eski usulden uzaklaşarak gece görüşmeleri yapmasından tedirgindir. Bu görüşmeler uzadıkça birbirlerine açılmaya başlayan gençler evlenmeye karar verir. Buna göre Muhlis köşke içgüveysi girecektir.

“Son Arzu” romanında, Nuruyezdan ve iki arkadaşı dadı kalfanın eşliğinde gezmeye çıktıkları esnada Rıdvan Sabih, Namık Senai ve Necdet Eşref adlı üç delikanlıya tesadüf ederler. Rıdvan Sabih ile Nuriyezdandan, Şehzadebaşı’nda birbirlerini gördükleri andan itibaren etkilenir ve bir müddet bakışırlar. Genç kız bu delikanlıyı gördüğü zaman heyecandan titremeye, beyaz olan teni solmaya, dili dolaşmaya başlar. Rıdvan Sabih de bu esnada benzer sarsıntılar geçirir. O güne kadar bir delikanlıya yüz vermemiş olan Nuruyezdan ile Rıdvan Sabih arasında sanki birbirlerini uzun

zamandır tanıyorlarmış gibi bir yakınlaşma olur. Genç kız hayallerindeki erkeğin Rıdvan Sabih olduğunu düşünür.

Rıdvan Sabih, Nuruyezdan'a, Namık Senai, Zişan'a, Necdet Eşref de Vicdan'a sen benim, sen benim, sen de benimsin manasına gelen işaretler ederek kızları aralarında paylaşırlar. Kızlar da kendilerine çıkan kismetleri kabul ettiklerini bildirircesine baş işareti yaparak gençleri onaylarlar. Gezide oldukça eğlenen iki kız eve döndüğünde yolda karşılaştıkları gençleri hoş bir anı olarak hatırlayacaklardır. Ancak Nuruyezdan için durum diğerlerinden farklıdır:

“Nuruyezdan’ın kalbini tatlı, korkunç ve derin esrarlı hislerle dolduran bir leyle-i nasip gibi sardı. Büyük pederi onu dört beş gece sokağa salıvermedi. Kız tuhaf bir hisse düşmüştü. Hüviyetini değil, henüz ismini bile tanımadığı o genci köşe başında, sokağa çıkmasına intizaren hep kendini bekliyor sanıyordu. Nazar-ı tahayyülü önünde daima o vardı. Onun sarı saçları, mavi gözleri ve bütün emellerin mecması pembe dudakları...”¹⁵¹

Ramazan gecesinde Şehzadebaşı'na gezmeye çıkan kızlar Rıdvan Sabih, Namık Senai ve Necdet Eşref ile yeniden karşılaşırlar. Nuruyezdan her gece hayalini kurduğu biricik aşkını karşısında görünce kısa bir baygınlık geçirir. Onu daha da güzelleşmiş bulur. Bir müddet bakıştıktan sonra üç genç, sevgililerine birer aşk mektubu uzatırlar. Mektup alıp-verme konusunda Zişan ile Vicdan tecrübelidirler. Daha önce de sevgilileri olan kızlar, bu gençlerle mektuplaştıklarından kendilerini beğenen erkekler konusunda daha temkinli davranmaktadırlar. İki defa gördüğü kişiye mektup yazan erkeklerin muhabbetlerinden ciddiyet ummazlar. Nuruyezdan arkadaşlarının tam tersi düşünmektedir. Rıdvan Sabih ile aralarında manevî bir bağ oluştuğunu söyleyerek gencin güvenini kazanmış olduğunu belirtir. Zişan önceki tecrübelerinden dolayı Nuruyezdan'ı uyararak daima kalbinde bir şüphe bulundurması gerektiğini, sevda konusunda erkeklere güven olmayacağını ifade eder. Kızlar'ın mektuplaşma konusuna dair görüşleri de şöyledir:

¹⁵¹ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Son Arzu**, Orhaniyye Matbaası, İstanbul, 1338, s. 53-54.

“-Allah Allah, iki defa gördüğün bir gencin muhabbetnamesinden çapkınlıktan başka ne olabilir?

Nuruyezdan bir iki defa yoklayarak:

-Hayır, hayır, benim kalbim öyle demiyor.

-Emin ol Nuruyezdan, şimdiki genç erkekler en son hafta sevdiklerine yeni bir muhabbetname kaleme almak zahmetine bile katlanmıyorlar. Bir iki ay evvel ve belki bir sene evvel yazılmış müsveddeden bir suret çıkarıp takdim ediyorlar. Zannedirim şimdi almakla müşerref olduğumuz nameler de bu kabildendir. Çünkü ne yalan söyleyeyim, bir cevap yazmak lazım gelirse ben de altı ay evvel Burhan Bey’e yazmış olduğum müsveddeden kopya edeceğim.

Vicdan gülerek:

-Annem şüphelenmiş, dolabıma anahtar uydurmuş. Efendi babamdan korkumdan muhabbetnamelerin hepsini yaktım. Sende başka aşkâne müsvedde varsa bana ver. Yeniden yazmak zahmetine girmeyeyim.

Nuruyezdan mülahazayla kaşlarını çatarak:

-Burhan Bey’e yazılan bir mektup Ahmet Bey’e gider mi?

-Niçin gitmesin? Erkek kalbi hep birdir. Yalnız isimle adresi değişir. İltifatlar, ricalar, minnetler, riyalar, sadakatler, yalanlar, ahlar, ateşler, ağlamalar, eninler birbirinin aynıdır. Ahmet Bey Ayşe Hanım’ı nasıl severse Mehmed Bey de Zeliha Hanım’ı öyle sever. Bu nefes almak, aksırmak, öksürmek kabilinden tabî ve umumî bir haldir. Tutuşmuş bir gönül, tutuşturandan, o kelimelerden başka ne bekler? Bunlar öyle tatlı yalanlardır ki insan bazı acı tecrübelerle hakikati bilir fakat mektubu yine seve seve kalbine bastırır. O kelimelerde ahmak, zeki herkesi efsunlayan bir sihir kuvveti var.”

Nuruyezdan tefekkür çatkını arttırarak:

-Siz aşkı hiç bilmiyorsunuz. Evet, aksırmak, öksürmek umumîdir fakat tarz ve vukuu herkeste bünyeye göre değişir. Bazı kimse nazik aksırır bazıları hoyrat. Herkesin sevişi bir olmaz. Gönül eğlendirmek var samimi aşk var. Sevdadan çıldıranları, intihar edenleri inkâr kabil midir?” (s.97-99)

Rıdvan Sabih mektubunda Nuruyezdan’a “iffet-penahım” diye hitap etmektedir.

Zişan bu hitap üzerine bir münakaşa başlatır:

“-En evvel zihnime bu, iffet-penahım iltifatı çatıyor. Bu bir hakikat midir, istihaza mı? Safvet mi? Böyle bir muhabbetname takdimiyle iffeti ihlal edilen bir kız bu mukaddes kelimeye nasıl penah olabilir?

Vicdan’ın kırmızı siması büsbütün ateşlenerek:

-Oo, Zişan, sen de pek ileri varıyorsun. Afif bir aşkı kabule gönlünü açan bir kız hemen iffetsiz mi oluverirmiş? Nezih sevda olamaz mı? Aşkın ulviyetini büsbütün inkâr mı ediyorsun? Bununla meşgul olanlar hep erazil güruhundan mıdır?

Zişan: -Ben onu bunu bilmem. Bu muhabbetname riyayla başlıyor. Yalanla bitiyor. Bir kıza muhabbetname göndermek kale-i iffetine bir nevi hücumdur. Sevdığı kızın namus ve iffetine hürmeti olan bir erkek ona muhabbetname değil dest-i izdivacını talep için ya anasını gönderir ya babasını. Başka lakırdı dinlemem. Biz sırdaş olduğumuz için bu nameleri birbirimize gösteriyoruz. Başkalarına gösterebilir miyiz? Hele ana ve babalarımız bu alışverişten haberdar olsalar bize ne derler? Belki kederlerinden yüreklerine bile iner. Bu işi bu kadar mektup tutmak mecburiyeti nereden geliyor? Çünkü bu iffete, şöhrete nakısa getirir, namus-ı aileye taalluk eder bir meseledir.” (s.115-116)

Gençler arasında bir tek Namık Senai niyetinin ciddi olduğunu bildiren bir mektup kaleme almıştır. Zişan’a görücü usulü evlenme geleneğinin dışına çıkarak beğendiği, tanıştığı kızla evlenmek niyetinde olduğunu ifade eder:

“Kâinatta tek olan yalnız Cenabıhak’tır. Mahlukâtının sayısını belki Halik de düşünmez. Onlar hesapsızdır. Sonra bu kesret çiftlere ayrılır. Uzun veya kısa bir müddet için her hayvan kendi eşini görerek intihap etmek hürriyetine maliktir. Diğer memleketlerin insanları arasında da bu kaide böyle caridir. Maalesef bizde hal başka türlü cereyan eder. Alacağım kadını izdivaçtan evvel görmek bana memnudur. Annemin benim için beğendiğini almaya mecburum. Afedersiniz, validemin estetiği yani hüsnü tanımaktaki zevki benimkine uyar mı? Uymak şöyle dursun, onun hoşlandığı şeylerden ben kaçarım. Benim beğendiklerimden o nefret eder. Aramızdaki hiss-i terbiyece bu derece bir tezat hükümfermadır. Anam babamla elan bağdaşamamışlardır. Pederim hiddetlenince “Ah karı, ben seni görmüş olaydım hiç alır mıydım?” şikâyetiyle haykırır. Validem, “Ben de bileydim sana varır mıydım! feryadıyla cevap verir. İzdivaçlarından yirmi beş sene sonra bu macera gözlerimin önünde böyle cereyan edip dururken beni de aynı derde sokmak isterler.

Memleketimizde birbirinden mennun karıkocalar büsbütün yok değildir. Fakat bu kapalı piyango usulündeki izdivaçta değerli bir kısmet incisinin binde kaç kişiye tesadüf edeceğini artık mülâhaza edin.

Valide beğenir, peder, kız babasıyla pazarlığa kesişir. Mahalle bekçisi sopasıyla sokak kapısının önüne oturtulur. Düğün kurulur, mutfakta kazanlar kaynar. Gelen giden kıyamet... On sekiz mahallenin kadını gelini görür. O nazlının yüzünü hâlâ güveye göstermezler. Kızla oğlan birbirine denk bulunmazlarsa nikâhta keramet olduğunu söylerler. Hüsn-i imtizacın busulü keramete ta’lik edilen izdivaçlarda bu mucizeye ermiş kaç aile gösterilebilir?

(...) Ben hanım kızların safvetlerinden istifadeye çıkmış bir gönül avcısı değilim. Ciddi bir sevdakârım. Tab’ıma tevafuk edecek bir hüsn-i afifin şer’î müşterisiyim. Anlıyorsunuz ya, anamı babama rapteden kör âdet-i izdivaç haricinde evlenmek istiyorum.” (s.124-126)

Namık Senai, Zişan’ın kendinden önce delikanlılarla münasebeti olduysa bunu hoş göreceğini zira kendisinin de geçmişte kız arkadaşlarının olduğunu dile getirir:

“Kıskançlıkta şarklı, belki müthiş ve siyah bir Othello’yum. Fakat korkmayınız, mantığım pek kuvvetlidir. Eğer benden evvel başka bir gençle masumâne name alıp vermişseniz söyleyiniz, affederim. Çünkü bu cihetten ben de sizin rahm-ı affınıza muhtacım. İşte hakikati itiraf ediyorum. Kul kusursuz olmaz. Gizlenen bir kusur, ekseriya aşikâre olandan daha tehlikelidir. Kendimin yanılmış olduğum aynı noktadaki sizin hatanızı nâ-kabil-i af görmenin haksızlığını bilirim. İffete müteallik meselelerde kadınların erkeklerle aynı müsamahakâr hukuka mütesaviyen malikiyetlerini rical çekemez. Fakat işte ben beyn-i nevim içinde bu hakkı gözetken bir şahsım. Kadın uslu otursun, âlâ, lakin erkek niçin oturmasın? Erkeklerin sadakatsizlikleri yüzünden beşeriyetin uğradığı felaketler iffetsiz kadınların mazarratlarından

daha ehven midir? Kendinin hükmüne riayet edemediği bir hakkı kadından talebe erkeğin ne salahiyeti vardır?

İzdivaç evine karıkoca aynı müsavât kapısından girmezlerse o ailede saadet husul bulmaz. Dırıltı eksik olmaz. Kadının zaafi izdivaçta hukuk-ı mütesavîye mâni addolunursa erkeğin tahakkümünden de beklenen saadetin bu zamana kadar husul bulamadığı meydanda duruyor.” (s.127-128)

Gençler uygun zaman buldukça gerek pencere önünde gerekse arka mahallelerdeki tenha sokaklarda görüşerek buluşmaktadırlar. Hatta bir keresinde kızlar ebeveynlerinden misafirliğe diye aldıkları izni kullanarak delikanlılarla Boğaziçi’nde buluşmuş, kol kola kırlarda gezinmiş, ağaçlıklarda oturarak muhabbet etmişlerdir.

Nuruyezdan ile Rıdvan Sabih’in ilişkisi kötü gitmektedir. Sevgililerin muhabbetleri dokuz ay kadar olmuştur. Ancak son zamanlarda Rıdvan Sabih’e bir durgunluk gelmiştir. Buluştukları vakit sıkıntı duyuyor gibi davranmakta, her defasında görüşmeyi kısa keserek mekândan erken ayrılmaktadır. Bazen haftalarca görünmez olur. Nuruyezdan bu duruma çok üzülür. Günlerce gözyaşı döker. Arkadaşı Necdet Eşref’ten Rıdvan Sabih hakkında bilgi almak niyetiyle Vicdan’ların evine gider. Burada Necdet Eşref, Rıdvan Sabih hakkında bildiklerini Nuruyezdan’a anlatır:

“-Rıdvan Sabih’in eski kafa ve terbiyede, gayet mutaassıp ve asabi bir validesi vardır. (...) – Bu gayet müstebit kadının oğlu üzerinde nüfuzu ziyadeymiş. Sabih ondan hâlâ çocukluk zamanındaki gibi korkar, titirmiştir.

-Ziba Hanım nazar-ı teftişini oğlunun üzerinden hiç ayırmaz. Bir bakir kız gibi afif kalmasına itina eder. Mahdumunun sizinle olan muaşakasını hissetmiş veya duymuş, ondan sonra her haline dikkati evvelkinden ziyade arttırmış. Bu muaşakanın maddî bir delilini elde edebilmek için fırsat düşürebildikçe oğlunun sandığını sepetini, dolabını, çekmecesini, üstünü başını, ceplerini karıştırmış. Nihayet bir gün Sabih’in cebinde Nuruyezdan imzalı bir mektup bulmuş. (...) “Benim oğlumu ayartmaya kalkan bu Nuruyezdan isimli aşüfte kimdir!” feryadıyla kıyametleri koparmış. Sabih’e bir etmediğini bırakmamış. Sabih de sertçe davranmış. Aynı şiddetle mukabele göstermiş. Gürültü iki hafta sürmüş, işe pederi de karışmış. Ziba Hanım üzüntüden, yeisten hastalanmış. Döşeğe yatmış, tehlikeler geçirmiş. Tabipler celp edilmiş, muayeneler, konsültolar olmuş. Nihayet ettiba Sabih’i ayrı bir odaya çekerek ona pederinin huzurunda şu yolda ifşâat ve nesâyihde bulunmuşlar: “Valideniz gayet tehlikeli bir kalp hastalığıyla maluldür. Onu üzmemek, ömrünü kısaltmak, büsbütün zıddına gitmek âdeta öldürmektir. Bakınız, yârdan mı geçersiniz anadan mı? İnsaniyetin size çizeceği hatt-ı hareket her neyse oğulluk vazifesini ona göre eda ediniz. Son pişmanlık fayda vermez. Ömrünüzün sonuna kadar bu müthiş nedameti çekersiniz, sizi sevecek çok kız bulunur ama ana bulunmaz. Valideniz bu münasebet-i aşkânede devam ettiğinizi tekrar duyarsa vukuunu muhakkak bildiğimiz felaketten yalnız siz mesul kalırsınız.

(...) Bu aşkı genç Sabih için bir çapkınlık, bir azgınlık, bir dalalet addederek onu bu heva ve hevesten kurtarmak çarelerini düşünmeye başlarlar. Bir genci düştüğü girîve-i sevdâdan kurtarmak için bulunacak çare, tedbir ne olabilir? İzdivaç... Bir kalbi saran nâ-meşru aşkı oradan söküp atmak onun yerini meşruuyla doldurmakla kabil olabilir. Bu fikir doğru, yanlış fakat ekseri analar babalar öyle düşünürler.” (s.197-202)

“Tebessüm-i Elem” adlı romanda, görücülere çıkmak istemeyen Ragıbe hayalindeki genci Kuşdili, Haydarpaşa çayırılarında dolaşarak aramaktadır. Bu esnada kadınlara fındık-fıstık atan üstü başı pis adamların sözlü tacizlerine uğrar. Genç kız için tanışacağı erkeğin kıyafeti son derece mühimdir. Kıyafeti düzgün olan kişilerin tahsilli, ahlakı yerinde ve istediği meziyetlere sahip insanlar olduğunu düşünmektedir. Ragıbe aradığı erkeğe Kurbağalıdere’de rastlar. Giyimi yerinde olan genç, ona kendisini beğendiğini belirten anlamlı bakışlar fırlatır. Heyecandan yüreği ağzına gelen Ragıbe, o gece sürekli, ağaç altında karşılaştığı bu genci düşünür. Daha sonraki günlerde rastlaşmalar daha da sıklaşır. İki genç birbirlerinin geçecekleri yerleri öğrenmişlerdir ve hep oralarda dolaşırlar. Bir gün delikanlı, Ragıbe’ye mektup vererek münasebeti ilerletmek ister. Mektuplar arka arkaya yazıldıktan sonra karşıkaraşıya oturmaya, konuşmaya, kırlarda gezinmeye başlarlar. Kenan ile Ragıpe Avrupa gençleri gibi üç dört ay flört ederler.

“Cehennemlik” romanında kendilerine eş bulmak isteyen kızlar yolda görüp beğendikleri erkeklerle konuşabilmek için onlara küçük bir oyun oynamaktadır. Fahri başından geçen bir macerayı içki masasında arkadaşlarına şöyle anlatır:

“Kendi küfvüm kadın ve kızlardan ne tarafa saldırdımsa boş çıkmadım. Fakat bu defa yükselmek istiyordum. Kalemim beni doyurmuyor dedim. Gençliğimden, erkekliğimden imdat aramaya çıktım. Çünkü bunun çok emsaline tesadüf ettim. Herkes, güzellik, zekâ, cesaret, yiğitlik nevinden maddi, manevi nasıl hasaile malik ise bunları birer sermaye gibi istimal ederek geçiniyor. Kostümü, kravatı, eldiveni, bastonu düzdüm. Tuvalet çeki düzen verdim. Muhabbetteki yüksek talihimi denemeye çıktım. Biz İstanbul’da oturuyoruz. Fakat Kadıköy’de bir halam vardır. Sıkça sıkça oraya misafir gider, haftalarca kalırım. Bu karyede sürülerle fingirdeşen kadınlar var. Fakat bunların kibarları, güzelleri, müstesnaları müşkülpesent... Her arıya bal vermiyorlar. Hoppa, deli kızlar çok. Senden evvel onlar sana yılışırlar, laf atarlar. Acıbadem taraflarında hele bir gün bir tane kısa boylusu şeytan çekici gibi karşıma çıktı. Geniş ağzını daha ziyade yayarak “Beyefendi isminiz Nail Bey değil mi?” dedi. Taaccüple “hayır...” dedim. “Afedersiniz benzettim.” itizar-ı mudhikiyle çekildi. Meğerse bir takım nekais-i cismaniye ve saireden dolayı koca bulmakta müşkülâta duçar olan kızlar için bu yeni usul bir tuzakmış. Bu oltaya tutulan yüzde yirmi, otuz ahmak genç

bulunurmuş. Fakat sonra dumanları başlarından çıkıyormuş. Bu yılışıklık hoşuma gitmedi. Zaten câlib-i nazar bir şey olsaydı böyle kendi kendini bana peşkeş çekmezdi. Erkek kadını aramalı... Tanımadığı bir erkeğe böyle hamle gösteren bir kız kadınlık izzet ü nefsinin bilmeyen bir mahlûktur ki bir ahmağı iğfale kabza-i izdivacına alsa da bu ilk lazıme-i nisviyyetten mahrumiyeti o zevce sürekli bir mesudiyet temin edemez. Bu fingirdeyenlerden birtakımı daha var. Aralarında güzelleri de çok... Fakat bunlar esnaf... Muaşıklarına keselerinin ağızları nispetinde gönüllerini açan nevinden... Bana gelmez. Param olsa evlenirim. Bunlara ne vereyim. Tecrübe-i talih cevelanlarında bunların türlüüne tesadüf ettim.” (s.233-234)

“Tutuşmuş Gönüller”de Nevhayal’in yeni ayrılığı Galip Nihat’tan önce yedi sevgilisi daha olmuştur. Bunlar Naci Salah, Şevket Bülent, Ali Nâsır, Fikri Şeyda, Berkküddin, Nedim Âli ve Şekip Murat’tır. Bu arada genç kız Süha Pertev adlı bir delikanlıyla görüşmektedir. Nevhayal ile Süha Pertev birbirlerini tanıdıkça sevmişler ve evlenmeye karar vermişlerdir. Süha Pertev’e Nevhayal’in daha önceki sevgilileri tarafından imzasız mektuplar gönderilmesine rağmen delikanlı bunlara kulak asmaz. Nevhayal eski ilişkilerini sevgilisine itiraf ederek dürüstlüğüyle onun güvenini kazanmaya çalışır:

“Sizden evveli sevdim. Lakin o kadar cehaletle, tecrübesizlikle, safvetle sevmişim ki bu hareketlerime şimdi herkesten ziyade kendim şaşıyorum. Gönünüzde sevda istidadı başladığı günlerde şüphesiz bu acemiliklerde siz de bulunmuşsunuzdur. Ahmet’te, Mehmet’te, Ayşe’de, Emine’de herkes hakkında mazur ve hemen muaf görülen bir fiilden ben bugün niçin fazla utanayım? Yahut ki erkekler hakkında mübah sayılan bir şey kadınlar için neden affolunamaz bir cinayet addolsun? Siz büyük hakikat huzurunda şüphesiz mutaassıp bir eski Türk kafası gibi düşünmezsiniz...” (s.329)

Süha Pertev, Nevhayal’in sözleri karşısında onu haklı bulduğunu şu cümlelerle ifade eder:

“Evet... Evet, hakkınız var. Biz yeni nesil erkekleri dedelerimizden tevarüs ettiğimiz böyle birçok köhne fikirlerimizi, hislerimizi zamana göre tashih ve tadil etmeliyiz. Bu hakikatlerin derinden derine mezayasına varılmadıkça kadınla erkeğin birbirine karşı olan hukuk ve mevkii taayyün edemez.” (s.329)

Aynı romanda, Levmiye Lebib telefonda tanıştığı bir gençle arkadaşlık etmektedir. Lemiye ile Hüsnü Malik henüz birbirlerini görmemişlerdir. Genç kız, delikanlıyı

göreceği günü büyük bir arzuyla beklemektedir. Bu isteğini sevgilisine açtığından ondan şöyle bir cevap alır:

“Ölüm cismaniyete ârızdır ve onunla kabil-i vukuudur. Ruh la-zevaldir. Hissiyatımızı bir telden akıp gelen bir elektirik cereyanı birleştiriyor. Elektirik ruhun hesapsız tezahüratından biridir. Beden-i hayvanîde olduğu gibi burada da cismin vesatetiyle kendini gösteriyor. Binaenaleyh bu ruhani muaşaka beni haz ve saadetin gayesine uçuruyor. Her şey gibi aşk da cismani temasla aşılır... Sevdanızın yalnız cihaz-ı sem'imî, yani kulaklarımı taltif ederek beni bu telezzüz-i müebbed ile mesut bırakmasını arzu eylediğim için sevişmemizin bu şekilde devamına uğraşıyorum...” (s.66-67)

Aradan zaman geçtikçe Hüsn'ü Malik ile Lemiye Lebib birbirleriyle iyice samimi olurlar. Bir gün sevgilisine telefon eden Lemiye, konuştuğu kişinin müstear ad kullanan ve çirkinliğinden dolayı hiçbir kadından yüz bulamadığı için telefonda bulduğu hanımlarla gönül eğlendirmekten hoşlanan Fevzi Kadir adında bir adam olduğunu öğrenir. Lemiye bundan dolayı büyük bir hayal kırıklığına uğrar.

“Muhabbet Tılsımı” romanının kahramanı Ali Bekir, Adnan Şemî paşa-zade Ragıp'ın odalığı Pervin'e, harem dairesinin en üst katında, çatı arasında, selamlık bahçesindeki büyük fıstık ağacının tam hizasındaki boş odada onunla buluşmak istediğini belirten bir mektup yazar. Bunu kopçayla kedinin boynuna takarak Pervin'e ulaştırır. Pervin de Ali Bekir'i orada bekleyeceğine dair yazdığı cevabı Sincap adlı kediyle gönderir.

“Gönül Bir Yel Değirmenidir Sevda Öğütür” adlı romanda, Şadan ilk ilişkisini komşu kıraathanecinin kızı Mesrure ile yaşamıştır. Birbirlerine mektup yazarak iletişim kurabilen aşklar, pek fazla görüşmemekte, fırsat düşürdükçe tahta perdelerin arasından birbirleriyle konuşabilmektedirler. Bir gün Şadan, tahtaların arasından kızın annesini sevgilisi Mesrure zannederek ona iltifat eder. Bu durumdan hoşlanan Lûtfuyâr, akşam kendi eliyle pişirdiği tatlıdan bir tabak da komşularına götürür. Bir yaz gecesi Mesrure'nin tahtaboşuna geçmek isterken Lûtfuyâr tarafından görülen Şadan yakayı ele verir. Lûtfuyâr delikanlının kendine değil de kızına aşk olduğunu öğrenince Mesrure'yi dövmeye başlar. Komşulara da gencin rezil bir çapkın olduğunu söyler. Birkaç komşu kızıyla daha maceralar yaşayan Şadan, evdeki

hizmetçi Zileyha ile de bir ilişki yaşamıştır. Gitgide kıskanç bir kadın olan Zileyha, Şadan'ın üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışmaktadır. Görüşemedikleri zaman öfkeli, itaatsiz bir kişilik olur. Birgün bu duruma daha fazla dayanamayarak evi terk eder.

2.4. Nişanlılık

Nişanlılık bir kişinin evlenmek niyetinde olduğu kişiye ve onun ailesine bu düşüncesini bildirmesidir. Kişi bunu doğrudan kendisi ifade edebileceği gibi dolaylı yoldan başkaları vasıtasıyla da açıklayabilir. Bu şekilde ileri sürülen evlenme isteğinde karşı tarafın da onayı aldığı takdirde nişanlılık ilişkisi başlamış sayılır. Evlilik öncesi böyle bir aşamaya gereksinim duyulmasının nedeni, evlenecek bireylerin ve onların ailelerinin birbirlerini daha yakından tanıma durumunun gerçekleşmesini temin etmektir. Hayat boyu beraberliği amaçlayan bir müessesenin kuruluşundan evvel nişanlılık denen tanışma ve değerlendirme evresinin bulunması şarttır.¹⁵²

Çiftlerin hayatında evlilik öncesi nişanlılık süreci en zevk alınan dönemlerden biridir. Çünkü insanın yanında kendisini seven, daima düşünen, arzulayan birinin bulunması mutluluk vericidir. Bu dönemde karşılıklı olarak iki tarafta da güçlü bir çekim alanı oluşur. Taraflar birbirleri hakkında hayranlık duyguları beslerler. Bununla birlikte evlenecek bireylerin beraberliği söz ya da nişan yoluyla toplum huzurunda meşruiyet kazanır. Bu aşamalar, evliliğe karar vermede bir hazırlık ve uyum sürecidir.¹⁵³

Osmanlı'da dini ve toplumsal normlar çerçevesinde belirlenen içtimai yaşam içinde aile kurumunun bünyesi de kadın ve erkek rollerinin belirgin çizgilerle birbirlerinden ayrılmasıyla meydana gelmiştir. Buna göre kadın ev içinde erkek sosyal hayatta var olmalı ve son söz her zaman erkeğin olmalıdır. “Kararların alınmasından, çocukların velayetine değin, tüm haklar babanın ya da yokluğunda aile büyüğü başka bir erkeğin

¹⁵² Nuri Kahveci, **İslâm Hukuku Açısından Nişanlılık**, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2007, s. 25-26.

¹⁵³ Tarhan, **a.e.g.**, s. 41.

elindedir.”¹⁵⁴ Böylelikle aile kurumu erkeğin tekeline alınmış ve ona bağımlı hale getirilmiştir. Başlarında bir erkek olmadan kadınların hayatlarını sürdürebilmesi güçtür.

“İffet” romanında, babanın ölümünden sonra yoksul düşen aileye, İffet’in kardeşi Sabri’nin küçük olmasından dolayı nişanlısı Latif tarafından bakılmaktadır. Latif birkaç ailenin geçim yükümünü üzerine almıştır:

“Biçare delikanlının başında büyük küçük validelerden, teyzelerden müteşekkil bir aile-i kesire varmış. Başlarında Latif’ten başka bir erkek bulunmadığından pederinin vefatından sonra bunların cümleten iâşesi zavallının üzerine kalmış. Kalemindeki maaş-ı cüzisinden başka geliri olmayan Latif kitapçılara, gazetecilere yazı yazarak bin türlü meşakk içinde beslemeye uğraşmış.” (s.94-95)

Latif bir gün iş dolayısıyla İzmir’e gider. Gidiş sebebi ve İffet’in mahvoluş nedeni annesinin ağzından şöyle anlatılmaktadır:

“Latif, bir arazi meselesinin tesviyesi için İzmir’e gitti. Fakrımız son dereceyi buldu. Parasızdık. Latif gidince kimsesiz de kaldık. Kızıma bir çapkın musallat oldu. Aç oturuyorduk. Bir taraftan kızımın cevher-i iffetine yüzlerle liralara arz olunuyordu. Ah o çapkın! Kerem ile Aslı hikâyesi... Nerelere kaçtıksa elinden kutulamadık. Fakat bu macerada en evvel yanan Kerem değil. Aslı oldu. Kıza çektirmediği cefa bırakmadı. Nihayet toprağa soktu kurtuldu. Latif İzmir’de hastalanmış. Mektuplarının arkası kesildi. Kız burada kahrından döneğe düştü.” (s.144-145)

Nişanlılık dönemi toplumda nikâha giden meşru bir evre olarak telakki edilir. Her ne kadar adayların birbirlerini tanıma, uyum ve evliliğe karar verme süreci olsa da herhangi bir uyumsuzluk söz konusu olduğunda nişan akdini bozmak çeşitli sebeplerden dolayı adaylar ve aileler karşısına neredeyse nikâh akdini bozmak yahut boşanmak kadar güçlükler çıkarmaktadır.

¹⁵⁴ Erkoç, a.e.g, s.22.

“Ölümler Yaşıyor Mu” romanında henüz yedi sekiz yaşında bir okul çocuğu olan Şeamet dört-beş yıl sonra nikâh kıyılmak kaydıyla taliplilerinden Sakıp Cemal’e nişanlanır. Henüz çocukluk çağında bulunan Şeamet, Sakıp Cemal’den hoşlanmamakta ve onun sevgisine karşılık vermemektedir. Oğlanın hoyrat ve kabadayı mizaçlı olduğunu sonradan öğrenen aile nişanı bozmak istese de muvaffak olamaz. Şeamet sevmediği bu gençten kurtulmak için gece gündüz ağlamakta, çok sınıştık hareketleri karşısında evde nereye kaçacağını bilmemektedir. Sakıp bir gün meyhanede adam vurur ve bundan dolayı üç yıl hapse mahkûm edilir. Kız ailesi de böylece rahat bir nefes alır.

2.5. Aldatma

Araştırmacılarından bazıları hayvanlar dünyasından hareketle, kadın ve erkeğin cinsel davranış ve tercihlerini saptamaya yönelik ipuçları elde etmeye çalışmışlardır. Sonuçlar, türlerin oldukça küçük bir kısmının tek eşli olduğu yönündedir. Bunlar da ekseriyetle kuşlardır. Fakat bazı memelilerin de tek eşli olduğu görülmüştür. Hayvanlar üzerinde yapılan bu araştırmalar, bize insan doğasını anlamaya yönelik pek de fazla şey söylememektedir. Nihayetinde insanı hayvanlardan büyük ölçüde ayıran, mantıksal çıkarımlara dayalı seçim yapabilme kabiliyetinin varlığı şüphe götürmez bir gerçektir. Yine onda bulunan kontrol mekanizması sayesinde biyolojik itkilerinin kölesi olmaktan çıkar. Pek çok kişi cinsellik bağlamında hiçbir sınırlamanın bulunmadığı pastoral ada halklarının hikâyelerini dinlemiştir. Ancak gerçek şu ki, böylesine bir serbestlik dünyanın herhangi bir noktasında mevcutsa da nadiren görülür bir nitelik taşımaktadır. Birçok kültür, cinsel ilişkiye girme konusunda insan davranışlarını denetleme eğilimindedir. Bu nedenle kimin kiminle ve hangi koşullarda beraber olacağı az çok belirlenmiştir. Kadınların ve erkeklerin birden fazla partnerle birlikte olması fikri çoğu toplumda kabul görmemektedir.¹⁵⁵

¹⁵⁵ Wilson, Mclaughlin, **a.e.g.**, s. 133-134.

“Mürebbiye” romanının kahramanı Anjel, güzel, çekici, ihtiraslı ve şehvet düşkünü bir fahişedir. Entrikacı bir yönü olan bu kadın, isteğine ulaşmak için herkesi kullanabilecek bir yapıya sahiptir. Babasının kabul etmediği bir çocuk doğurur. Mösyö Baudelaire’in kitabının kazancından bu çocuğa bağışladığı paraları ise kısa zamanda harcar. Daha sonra çocuğu anneannesine emanet ederek Mösyö Maksim adında bir adamla yaşamaya başlar. Maksim ticaretle uğraşmaktadır. Onun peşine takılarak İstanbul’a gelir. İstanbul’a geldikten sonra da mesleğini bırakmayan Anjel, metresini bir Rum delikanlıyla aldatır. Bunun üzerine Mösyö, Anjel’i kaldıkları otelden kapı dışarı eder. Beş parasız olarak sokak ortasında kalan Anjel İstanbul’a yerleşmiş itibarlı bir Fransız ailesine başvurur. Bu aileye kendini ahâkl bir kız olarak tanıtacaktır. Aile ona yardım etmek için kendi yakınlarında ucuz bir oda kiralar. Daha sonra mürebbiyelik işi ile Dehri Efendi ailesine gönderilir. Fransız mürebbiye burada dışarı çıkamadığı için şehvet tutkusunu evdeki erkeklerle birlikte olarak tatmin yoluna gider:

Anjel “ecnebi bir memlekette ömründe hatır ve hayaline getirmemiş olduğu mürebbiyelikle Dehri Efendi’nin emri altında nim mahbusiyet halinde yaşıyordu. Efendi, hiddet-i mizacı, hanesince olan inzibata riayet-i fevkaladesi hasebiyle mürebbiyeyi nezdine kabul ederken sık sık sokağa çıkmamasını sart-ı evvel ittihaz eylemişti. Türlü sefahat mahallelerinde her gece başka bir erkekle dem-güzarlığa alışmış bir kadına bu mahbusiyet bir zindan-ı beladan eşedd görünmez mi? Kaç zamandır yalıdağilerden maada erkek yüzü görmediğinden Şemi ve Sadri Beyler kendisine pek şirin görünmeye başlamış, hatta Amca Bey, aşçıbaşı Tosun bile zihninde nazar-ı iltifattan dûr tutulmayacak birer ehemmiyet ihraz etmişlerdi... (s.85-86)

Para kazanmanın yolunu karşı cinsi maddî bakımdan sömürmede bulan Anjel, bütün erkekleri birbirinden habersizce idare eder. Mürebbiye, konaktaki erkekleri tek tek odasına kabul etmektedir. Konağın sahibi Dehri Efendi’yi de masum görüntüsüyle kandırır. Amca Bey ve Şemi bekârdır. Dehri Efendi ve evin damadı Sadri ise Anjel’le yasak aşk yaşar. Sadri eşi Melahat’ı sevmemektedir. Dehri Efendi de eşi ve odalıkları olan kadın düşkünü tam bir Osmanlı erkeğidir.

“Bir Muadele-i Sevda” romanında, Naki’nin eşi Bedia, evlilik dışı ilişki kurduğu Fatin ile tekrar nasıl mektuplaşmaya başladıklarını şöyle anlatır:

“Altı ay Naki’yi bir sevda ihtiyali içinde yaşattım. Tamamıyla onun muhabbetinin huzuratına vücudumu vakf ettim. Fakat sizin için tasavvur ettiğim mağlubiyet saati tehhür ettikçe bende tahammülfersa bir yeis baş gösterdi. Eskiden size dair olan muhakemelerimde aldandığıma hükmederek yekdiğerini nakz-ı tevehhümatla ızdırıp geceleri geçirmekte iken nedametinizi, nevmidinizi, iftirakınızın alamını musavver ilk istimannamenizi aldım. Bu feryatnameleriniz sekizi buluncaya kadar cevap vermemeğe cebr-i nefis ettim. Nihayet son mektubunuzdaki intihar kararınızı görünce artık sükûta mecalim kalmadı. Sizi akıl ve şuur dairesine irca hem de beni düşürdüğünüz zevçlik belahanesinden halasım emrinde birlikte seri bir çare taharri etmemiz için bu mektubu yazıyorum.” (s.309-310)

Aldatma, esas partnerin dışında bir başkasıyla kurulan hissi ve cinsel yakınlıktır. Aldatılan kişilerinin yaklaşık %50’sinin ilişkiyi devam ettirme eğiliminde oldukları görülmüştür. Aldatma, ilişkiyi tehlikeye sokan bir eylem olmasına rağmen bazı bireyler için ilişkiyi sona erdirmeye sebebi olarak görülmemektedir. Aldatıldığını öğrenen ilk başta ani bir şok yaşar. Mevcut durumu kabullenmede güçlük çektiğinden inkâra başvurur. Ardından ümitsizlik, çaresizlik, değersizlik ve kızgınlık gibi duygular açığa çıkar. Eş tarafından aldatılmak, bireyi derinden yaralayan, hayatı altüst eden en büyük acılardan biridir. Aldatma kontrol, kimlik ve güven kaybına, hatta tüm benliğin yitirilmesine yol açacak kadar kabulü zor bir gerçekliktir.¹⁵⁶

Yine “Bir Muadele-i Sevda” romanında bir gün adının Nazire olduğunu söyleyen bir kadın Naki’yi iş yerinde ziyaret eder. Kendisini eşi Bedia’nın düşmanı olarak tanıttıktan sonra onun üç kişinin felaketine sebep olduğunu söyler. Kadın ve adam olayın ayrıntılarını konuşmak için ertesi gün Florya’da buluşmak üzere sözleşirler. Florya’da Nazire, Naki’ye, eşi Bedia ile kocası arasında bir ilişki olduğunu anlatır. Kendisine inanmakta güçlük çeken adama delil olarak da çantasındaki mektupları gösterir:

“-Pek güzel... Telaş etmeden şimdi beni dinleyiniz... Bu işe dair olan tahkikatımı size birer birer söyleyeyim: zevcim Fatin Bey beni almazdan ve hareminiz Bedia Hanım size varmazdan evvel ikisi birbirleriyle sevişirlermiş. Fatin Bey Bedia’yı almak için çok uğraşmış, nasılsa muvaffak olamamış. Sonra Bedia’yı size vermişler. Ye’sini teskin için

¹⁵⁶ Demir, a.e.g., s. 112-113.

Fatin Bey de beni almış. Zevceniz size gelin gittiği akşam öteki bana güvey girmiş yani zifaflarımız aynı gecede vuku bulmuş. (...) Bedia ile Fatin Bey el 'an mektuplaşıyorlar. (...)

-Mektupları şimdi size birer birer okutacağım; biz de dinleyeceğiz.” (s.270)

Nazire, Naki'ye karısını bırakmaması için yalvarır. Çünkü bırakması halinde Bedia ile Fatin tekrar birleşeceklerdir. Naki'nin hayatı bu olaydan sonra cehennem azabına dönmüştür. Eve dönen adam ne yapacağını bilemez bir haldedir. Bir ara Fatin'i gidip görmek ister. Ancak aklına Nazire gelir:

“İşin içinde bir de Nazire meselesi var. Keyfiyetin hangi cihetini göz önüne alarak bir fasıl ve tesviye sureti bulmalı? Kendimi mi kurtarayım? Nazireyi mi? O biçare kadın bedbahtlıkta benden aşağı mı? Değil. Ona daha yazık. Bedia'ya olan aşkımı mecnunane muhabbetimi şöyle bir tarafa bırakırsam, kendisini boşamak veya boşamamakta serbestim... Nazire harekâtında böyle bir hürriyete de malik değil. Fatin kendisini bırakırsa ağlaya ağlaya zevcinden ayrı düşecek. Kim bilir, nevidane iddiasına bakılırsa bu ayrılıkla belki ilelebet bedbahtlığa mahkûm kalacak...” (303-304)

Toplumsal değişimle birlikte eşler için beraberliğin anlamı da değişime uğrar. Artık çiftler maddi, geleneksel, ailevi, kültürel şartlardan çok, birliktelikleri onları tatmin ettiği oranda ilişkiye olan bağlılıklarını devam ettirmektedirler. Aile hayatında hissedilen bütün bu farklılaşmaya rağmen, aldatma ilişkilerde ciddi bir problem olmaya devam etmektedir. Bu olumsuz durumun etkilerini aldatılan eşin daha yoğun hissettiği bir gerçektir. Çiftler arasında büyük bir sır olan aldatma, samimiysizliğe ve ilişkilerin sığlaşmasına neden olur. Üçüncü kişiyle yaşananların gizliliği evlilik içinde eşlerin birbirinden uzaklaşmasına yol açar. Çünkü bir kişinin bilgi sakladığı, yalan söylediği, aldattığı bir insana sıcak ve samimi davranması mümkün değildir. Dolayısıyla aldatma üç kişiden oluşan gizli, saklı bir oyundur. Aldatma üçgeni oyuncular arası mesafeleri belirler. Aldatan erkek ya da kadın, yalan söylediği eşinin yanında rahat hareket edemez buna bağlı olarak da aldatılan eş dışlanır.¹⁵⁷ “Gizli bir

¹⁵⁷ Güldane Kavgacı, “Aldatma Psikolojisi ve Aldatma Nedenleri”, (Çevrimiçi) <http://www.cinselterapi-merkezi.com/>, 06.09.2012.

aşk ilişkisi büyük bir sırdır, çünkü geniş dalgalar halinde büyüdükçe, işe karışan kişilerin esas ilişkilerinde “miş gibi” yapmalarına neden olur.”¹⁵⁸

Bedia’nın sahte davranışları Naki’nin keyfini kaçırmaktadır:

“Keyifsizliğim esnasında zevcemin sahte muhabbet göstermesinden hâsıl olan teessüratımla cehennem ateşleri içinde yandım. Şimdi manevi bir hastalığa benzeyen bu iyiliğim anında da o nöbetlerden daha müthiş bir hayat meraretine, canfersa bir ıstıraba düştüm. Zevcem yine odasına kapandı. Bu ihtiyari mahpusiyetinde acaba ne düşünüyor? Ne dolaplar kuruyor. Ben de odama kapandım. Ağlamaktan başka bir kârım olmuyor. Bir şeye karar veremiyorum. Müthiş bir asabiyet, manevi bir azap beni mahvediyor, yakıyor.” (s.304-305)

Bedia’nın Fatin ile mektuplaştığını ve kendine oynadığı oyunları öğrenen Naki, bir süre hasta yatar. İyileşmeye başlayınca işine geri dönen genç adamı, Dadı Kalfa tekrar ziyarete gelir. Naki’ye okutmak üzere Bedia’nın mektubunu uzatır. Mektubunda Naki’nin hastalığından, ona gösterdiği sahte ilgiden ve oynadığı tiyatrodaki üç kişiden; karı, koca bir de aşktan söz eder. Naki, “Fatin’i terk edip beni sev” diye Bedia’ya yalvarma arzusu duyar:

“Henüz onu terk etmediğime kendi kendimi iknaa delail aramaya başladım. Evet, henüz terk etmemiştim. Fakat böyle bir kararı, böyle müthiş bir düşünceyi aklıma getirmiş olduğuma nedamet ettim. Hemen Bedia’yı görmek ayaklarına kapanarak Fatin’i terk ile beni sevmesi için ıstırham etmek arzusu, ihtiyacı, ızdırarı vehleten öyle şiddetle bütün benliğimi teshir etti.” (s.328)

Bedia, Naki’ye ihanet etmiş, ona inanılmaz oyunlar oynamıştır. Fakat genç adam, tüm bunlara rağmen eşi Bedia’yı sevmektedir. Çünkü Naki’nin aşkı sahiplenici bir aşktır.

“Sahiplenici aşk partnerinin sevgi ve ilgisine doymaz. Sevgilinin varlığındaki coşku ile yokluğundaki umutsuzluk arasında gider gelir. Sürekli sevgilisini kaybetme korkusu yaşar,

¹⁵⁸ Harriet Lerner, **Kandırma Dansı**, Çev. Ezgi Deniz, İstanbul, Varlık Yayınları, 2013, s. 138.

ilişkisi sorunlu bile olsa bitirmez. İlişkiyi bitiren genellikle karşı taraftır. Sahiplenici aşklar ayrılığın olumsuz etkisini uzun süre üzerlerinden atamazlar. Sahiplenici aşklar hislerinin yoğun oluşu ve ideal bir sevgili bulma konusundaki ısrarları noktasında tutkulu aşklara benzer. Ancak tutkulu aşklar hayal kırıklığı yaşadıklarında kendilerine olan güvenlerini kaybetmedikleri halde sahiplenici aşklar, ikilemler yaşarlar ve kendilerine olan güvenlerini kaybederler. Tutkulu aşklardan farklı olarak istediklerini tam olarak ifade edemez, kendilerini çaresiz ve duygularını kontrol edemeyen kişiler olarak görürler. ‘Hem seviyorum hem nefret ediyorum’, ‘Ondan uzak durmam gerektiğini biliyorum ama bunu yapamıyorum’, sahiplenici aşkların tipik söylemleri arasında yer alır. Sahiplenici aşklar bazı açılardan da aşkı oyun gibi görenlere benzer. Sevgililerini ellerinde tutmaya ve soğukkanlı olmaya çalışırlar, fakat başaramazlar. Bu noktada sahiplenici aşkların oyun gibi aşkın kuralları ile tutkulu aşkın duygularını sürdürmeye çalıştıkları söylenebilir. Fakat ikisinde de başarısız olurlar. Aşka o kadar gereksinim duyarlar ki ilişkiyi kendi seyrine bırakamaz ve çoğunlukla mutlu sona ulaşamazlar. Bütün bunların yanında sahiplenici aşkların kuramsal olarak sürekli bir aşk ilişkisi geliştirmeleri de mümkündür. Aşkı oyun gibi gören bir sevgili duygusal aşırılıklarının üstesinden gelemeyeceği, aşkı arkadaşça gören bir sevgili hislerine karşılık veremeyeceği için bunu ancak güçlü bir tutkulu aşk başarabilir.”¹⁵⁹

Naki köşke geldiğinde ilk olarak Bedia’nın odasına gider. Odada yataklığın baş tarafında komodinin üzerinde üç roman vardır. Bunlar Gustave Flaubert’in Madame Bovary, Guy de Maupassant’ın Pierre ve Jean ve Paul Bourget’in Gruelle Enigme adlı eserleridir. Naki, Bedia bunları ne kadar dikkatle okumuştur diye düşünür. Eserlerin içeriğini hatırlar. Daha sonra odada araştırma yapmaya başlar. Fatin’in mektuplarını ve onun olduğunu tahmin ettiği bir de fotoğraf bulur:

“Beni mahveden zevcem değil kendi hissimin zaafı idi. Hıyaneti aşikâr bir zevce karşısında bulunuyor, yine bir şeye karar veremiyordum. İşte mektuplar, işte fotoğraf, işte zevcemin bütün hıyanet delilleri... Hepsi önümde, hepsi elimde... Bunları kime, hangi mahkemeye göstersem davayı kazanırım. Fakat bu rezaletnameler kime gösterilir? Böyle karıyı el’an nasıl tutuyorsun? sualiyle yüzüme tükürmezler mi? Mektuplardan bazılarını birer parça okudum. Beyhude zahmet... Hepsi zaten bildiğim şeyler. Vakit akşama yaklaşıyordu. Zevcem köşke avdet etmezden evvel oradan çekilmek lüzumunu düşündüm. Yine desteleri eski vaziyetleri üzere tertip ederek gözü kapadım. Kanepeyi yerine çektim. Odadan çıktım. Evet, bu halim zevcemin cinayetinden daha fena bir hareketti. Ben her türlü iğfale, hıyanete müstahak bir koca idim. Zevcem Fatin’le bir arada tutsam ihtimal yine sabredecektim. İlk hıyanete sabır, ikincisini, üçüncüsünü hazım için insana bir nevi alışkanlık getiriyor. Evet saklamayayım. Nefsime karşı bu hakikati itiraf edeyim. Bedia’nın söylediği gibi ben yüzüne tükürülecek bir koca idim. Hazmetmeye uğraştığım bu rezalet diğer bir cihetten meydana çıksa, Bedia her hakikati itiraf etse, ihtimal yine o zaman zevceme: ‘Sen karım olarak kal da nameşru sevdanda bildiğin gibi devam et. Ben hepsine göz yumarım.’ diyecektim.” (s.379-381)

¹⁵⁹ Hülya Ercan, “Genç Yetişkinlerin Aşk Biçimleri Ve Benlik Tipleri”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2008, s. 31- 32.

“Metres” romanın kahramanı Saffet ilk evlendiğinde çok güzel bir kadındır. Evlendikten sonra zaman içinde kilo almıştır. Bu nedenle kilolu hanımlardan hoşlanmayan Hami’nin gözündeki değerini yitirir. Osmanlı kadınlarının bir kısmı şişmanlıktan diğer bir kısmı ise kansızlıktan müşküldür.¹⁶⁰ Bu durum kadınların kendilerine gereği gibi bakmadığını gösterir ki “kadın kendisine bakmıyorsa ve aşırı kilolu ise, erkeğin gözünde cinsel ve duygusal obje olmaktan çıkar.”¹⁶¹ Bu bakımdan erkek açısından duygusal bir temele dayanmayan Hami ile Saffet’in evlilikleri, kadının şişmanlaması ile cinsel boyutunu da kaybetmiştir. Eşinden iyice soğuyan Hami’nin davranışları Saffet’e karşı son derece kabalaşır. Tüm bu sebeplerden dolayı Hami, Saffet’i aldatmaya başlar. Kadın da erkek de aldatıyorsa ortak olan bazı sebepler vardır. Bu nedenleri kısaca şöyle sıralayabiliriz:

“İstenmeyen evlilik, evliliğin ailenin zoruyla görücü usulü yapılması. Çok erken yaştaki evlilikle doğan bebeğin, eşlerin yaşamlarına katılması. Eşi tarafından dinlenmemek sonucu kendini anlayan bir kişiye duyulan ihtiyaç. Hamilelikte ilişkinin seyrekleşmesiyle erkeğin cinsel ihtiyacını karşılama duygusunun tatmini. Monotonluk, tek düze haline gelen cinsel yaşam ile birlikte yenilik ve heyecan arayışı. Bağlanmaktan ve bağımlı olmaktan korkma. Beraber olunan kişiye cinsel oyunları yakıştıramama, fantezileri diğer kişi ile yaşamayı daha mantıklı görme. Kendini kanıtlama ihtiyacı, karşı cins tarafından beğenilme arzusu. Dış çevredeki yakın ilişkide olduğu kişilerin bir ya da daha fazla ilişkisinin olması ve o kişi ya da kişilere özenme. Aldatılma sonrası güven kaybı nedeniyle bastırılmayan intikam duygusu. Kadının ya da erkeğin sevgili rolünden ayrılıp, baba, anne veya öğretmen ya da psikolog gibi davranmaya kalkması. Sürekli geçmişin tekrar tekrar pişirilip kişinin önüne getirilmesi. Aşırı kıskanç olup sürekli başkalarıyla birlikte olunduğunun varsayıp söylenmesi. Beden görünümünün değişimi (aşırı zayıflama ve/veya aşırı kilo alma)”¹⁶²

Aynı romanda Parnas, Müştak’a bağlılığını ifade ederken gizlice Reyhan ile olan ilişkisini sürdürmektedir. Müştak, daha önce satmadığı ne varsa hepsini satar. Bu iki adam zamanla ellerinde ne var ne yok hepsini tüketirler. Bu arada Parnas’ın Hami ile

¹⁶⁰ Meral Altındal, **Osmanlı’da Kadın**, İstanbul, Altın Kitaplar, 1994, s. 162.

¹⁶¹ Kalyoncu, **a.e.g.**, s. 37.

¹⁶² Münevver Çakırtaş, “Seks İhtiyaç Ama Aldatma Değil”, (Çevrimiçi) <http://www.usakgundem.com/>, 25.08.2012.

olan ilişkisini de öğrenmişlerdir. Hem Parnas’la yaşayan Hami’den öç almak hem de para kaynağı bulmak amacıyla akıllarına düzenbazca bir fikir gelir. Reyhan, Hami’nin annesine, Müştak da karısına bir mektup yazar.

Saffet, kocasının metresi olduğunu öğrenmiştir. Bu nedenle bütün dünyası yıkılır. “Erkek karısından şüphelendiğinde, genellikle, onu boşamaktan öldürmeye kadar uzanan bir dizi tepki gösterirken, aynı durumda kalan (bazı) kadınlar, kocasına daha çok yapışmaya, onu elinden kaçırmamaya, onu kendine bağlamaya çalışır” (s.58)

“Hami Bey’in bir müddet gizli tutulan metresi meydana çıktığı zaman biçare Saffet ne kadar gözyaşı döktü. Kocasının ayaklarına kapanarak:
-İki gözüm beyim... Korsa giyerim, piyano, dans meşkederim, Fransızca öğrenirim, ne emredersen yaparım. Her cefanı çekerim. İstedığın vakit beni kırbaçla döv... Kulun, kurbanın olayım... Tek o frenk karısını terk et.” (s.390)

Her şeye rağmen Hami, Saffet’e olan kötü muamelesini sürdürür. Kocasına öfkelenen kadın eşini aldatmak ve onu kışkırtmak ister. Bu nedenle Müştak’ın ilgisi sırf eşi Hami’ye duyduğu öfkeden dolayı hoşuna gitmeye başlar. Ancak annelik duyguları ağır basan Saffet, böyle bir ilişkide oğlunun zarar görebileceğini düşünür ve bu adamla ilişki kurmaktan vazgeçer:

“O anda Saffet’in aklına oğlu Rıfkı geldi. Kendinin bu yoldan çıkması, o çocuk için öksüz kalmaktan daha müthişti. Bundan sonra biçareye kötü karının oğlu diyecekler, belki yavrucağı büsbütün kendisinden ayıracaklar, ihtimal ki yanında anasının ismini lisana almayacaklardı. O masumun bütün hayatınca yüzünü kızartacak bir leke ile bütün beşeriyete karşı kirli kalmasına sebep olacaktı.” (s.541-542)

Ne ilginçtir ki erkek, eşini aldattığında toplumsal çevrenin durum değerlendirmesi, kadınının aldatmasından çok daha farklı olmaktadır. Erkeğin eşini aldatmasında bir sakınca yok gibi görülür ve hatta aldatma olayı yasalarla meşrulaştırılırken kadın için aynı şey söz konusu olduğunda eşitlik ilkesi birdenbire bozulur. Aldatan kadın hakkında birtakım söylentiler çıkarılır, aşağılayıcı, onur kırıcı adlandırmalarla kötü kadın damgasını yer, ancak erkek için aldatma âdeti onur verici bir duygusal

gereksinim olarak tasarlanmıştır. Bu adaletsizlik, toplumun kendisini yapılandırırken erkeği her fırsatta yüceltmesi ve kadının varoluş amacının erkeklik düzenini devam ettirici bir niteliğe bürünmesiyle gerçekleşir. Bu aşamada haksız söylemler ve eylemin yükü kadın üzerinde yoğunlaşmakta erkek ise yaptığından dolayı hiçbir toplumsal tepkiye maruz kalmamaktadır.

“Tesadüf” romanında Mail, eşi Saibe’nin ısrarları üzerine elinde olmadan gönül ticareti yapan bir fahişeyi sevdiğini itiraf eder:

“Ben acınacak bir derde, söylenmez bir belaya giriftar oldum. Beni bu vartadan ancak senin rahim ve şefkatin, kızımız Makbule’nin muhabbet-i masumanesi kurtarabilir. Karıcığım bana acırsın. Kocanın zıyama, manen belki de maddeten helakına vicdanın razı olmaz değil mi? (Her ikisinin de gözleri kırılmaksızın birbirine dikildi. Of... Hani revolver? Saibe bana sen acımazsan bir gün o silahın muavenet-i tahlisiyesine müracaatta muhtar kalacağım... Çünkü... Of çünkü ben bir fahişe seviyorum. Çıldırasıya, mahvolasıya bir şiddetle seviyorum. Kendimden, ondan da nefret ederek seviyorum, seviyorum. Benden evvel dâima sevdasına çok zavallılar düşürmüş olduğunu, bu gönül ticaretini kendine bir kesp, bir sanat edindiğini bilerek seviyorum. Neye uğradığımı anlamayarak seviyorum... Hâsılı Saibeciğim işte ben ölüyorum.” (s.232-233)

Cinselliğini sergileyen ve bununla ön plana çıkan kadınlar, erkekler tarafından daha çok arzu edilmesine karşın gerçek aşkın bir öznesi olarak çok seyrek düşünülürler. Onlar, erkeklerin bakış açısına göre eğlenilecek, yatılacak kadınlardır. Bu bakımdan bir eş adayı olarak kategorilendirilmezler. Erkek evleneceği kişinin hem güzel hem de namuslu olmasını ister. Masumiyeti ve manevi temizliğiyle dikkat çeken, cinselliğini sevdiği kişi için saklayan, en azından çıkar ilişkilerine dayalı beraberlikten kaçınan kadınlar birlikte bir hayat kurmak için tercih edilirler.¹⁶³

Eşine âdeta yalvaran Mail, onun gönlündeki yerinin kalıcı olduğunu, öteki kadına karşı hislerinin ise geçici bir düşkünlükten ibaret olduğunu belirtir:

“Elini avucumdan çekme Saibe... Beni reddetme. Ben o kadını kutsî bir aşk ile sevmiyorum. Bu meylime muhabbet denemez, buna geçici, murdar bir heves denir. Tathiri müşül bir gönül lekesi, müstekreh bir iptila... Hayatını, gençliğini, namusunu nakabil-i izale bir

¹⁶³ Yılmaz, a.e.g., s. 196-198.

lekeyle kirletmiş öyle bir karıya bir muhabbet-i müebbede ile merbut kalabilir miyim? Hiç öyle bir aşüfte, gönlümde sana mütehasıs olan mevki-i âli-i ihtiramı zapt edebilir mi? (Kalbini göstererek) Burada sen, daima sen payıdarsın. Câ-yı ihtiramın gönlümdür. Seninle onun arasındaki farkı bilmeyecek bir meleği bir şeytandan ayıramayacak kadar bana âmâ tarî olmadı.” (s.234-235)

Mail, ihanetin kötü bir şey olduğunu itiraf ederek bütün ruh halini eşine aktarır:

“Bak ne kadar helecanda olduğumu anla... Bir uçurumun kenarında dolaşıyorum. Senin âli merhametin bana işte bu noktada lazım. Senden istirham ettiğim şey belki kabil-i icra değildir. Her fenalığıma zamimetten belki bu da başkaca bir canavarlıktır. Fakat çare yok Saibe, çare yok. Beni gözyaşlarımla, bu yeisimle, önümdeki hufre-i felakete tepi mi vereceksin? Dinle, gözümün nuru karıcığım dinle... Ben şimdi şedit bir humma-yı sevda geçiriyorum. Öyle bir maraz ki gözlerimi perde-dar etmiş, her hissimi örtmüş, hiçbir şey göstermeden beni saçları sarı bir karıya doğru çekip götürüyor. O saçların, alevleri içinde yanıyorum. Bazı emraz vardır ki onların nöbetlerini hiçbir deva tadil edemez. Hükümleri, seyirleri her neden ibaretse tamamıyla icra edilir. Ben de bu hastalığımın her seyrini geçireceğim. Bağıra çağıra... Evet, dil-sûz feryatlarla geçireceğim. Buna ne senin itirazatın, ne anamın babamın tekdirleri, ne de kendi metanetim para eder. Bu hakikat-i müdhîşeyi anla. Beni bu yoldan, o karının râh-ı sevdasından çevirmek mümkün olmayacağını bil... Bunun için nafil uğraşma. Yorulma. Beni, yine benim sana irae edeceğim tariklerle tahlise gayret et. Çünkü Saibe... Aman nasıl anlatayım! Beni affet, meleğim beni affet... Bir zevceye, senin gibi iffetin, şefkatin mücessemi bir zevceye, itirafı cinayet demek olan şeyleri işte ben bi-perva söylüyorum. Hep âli merhametine istinaden söylüyorum. Evet, güzelim beni o karının sevdasından mene uğraşma, nasihatle, tehditle, istirhamla... Her ne suretle olursa olsun ondan vazgeçirmeye çalışma. Çünkü beyhudedir. Faydasızdır. Nafiledir. Boştur. Çünkü karıcığım... (Saibe'nin ayaklarına kapanarak) Çünkü... İş bu derekeye getirmem için vüs'-i beşer dâhilinde ne yapılmak kabilse yaptım. Yanına gitmemek, davetlerine kulak vermemek, o kaltağı görmemek için ne kadar mesa-i beyhudedede bulunduğumu, ne can fersa metanetler ibrazına uğraştığımı bilsen her şeyi unuttur, yalnız benim bu husustaki bedbahtlığıma ağlarsın. Fakat Saibe mümkün olmadı. Ta kutuplardaki miknatısa müncezip olan titrek bir ibre gibi daima na-kabil-i mukavemet bir kuvvet, kim bilir belki bir sihir o karıya cezp etti. İhtiyarım hilafında sürükledi. Üç gün evvel bir mesirede bulunsa, bir yoldan bir sokaktan geçse oradan müruru nasıl olduğunu bilemediğim bir suretle sanki bana münkeşif olur. Teneffüs ettiği havada, oradaki mevcudiyetini bana ihsas edecek bir bû-yı meşam-sûz bırakırdı. Her şey nazarımda hiç oldu. Benim için kâinat ondan ibaret kaldı. Ah Saibe geceleri senin fîraş-i helalinde öyle bir aşüftenin muhabbet-i na-meşruası zahmıyla ağlar, yastık örtüsünü ıslatırken irtikâp ettiğim cinayetin derecesini tayin için bir nam bulamaz, kendi kendimi telin ederdim.” (s.236-239)

Mail, eşinden sabretmesini ister. Aşk olduğu kadını bırakamayacağını, kurtuluşunun ancak onun göstereceği sabır ve metanete bağlı olduğunu belirtir:

“Safvetle sana itiraf-ı cinayet ettiğimi, her şeyi nasıl noktası noktasına söylediğimi görüyorsun. Seni samimiyetle sevmesem, halasımı, saadetimi senden beklesem, seni kendime medar-ı felah addetmesem, na-meşru murdar bir muhabbetle kavruarak âdeta hissiz, evet, bu ateşten hariç olan şeyleri görmez, duymaz bir hale geldiğim şu hal-i buhranımda senin celb-i merhametin, rikkatin için bu tazarrularda bulunur muyum? Halasımı senden bekliyorum Saibe... Beni bu felaketten kurtaracak ancak senin göstereceğin sabır ve metanettir.” (s.240)

Eşinin bir başka kişiyle olan ilişkisini öğrenen kadın büyük bir travma geçirir. Yoğun bir stres yaşar. Severe hayatinızı birleştirdiğiniz insan sizi sırtınızdan bıçaklamıştır. Bu kadın için tecavüz kadar ağır bir durumdur. İnsan beyni böyle durumlarda birtakım hormonlar salgılar. Gerçekliğin idrakinde problem yaşanmaya başlar. Kişi güven duygusunu yitirir. Eşinin söylediği yalanlarla yüzleşmek, kadın için ciddi bir şok halidir.¹⁶⁴

Mail’in sabretmesini istediği Saibe, dayanacak gücünün bulunmadığını, sağlığının da buna elverişli olmadığını, kocasının bu hareketinin hayatını işkenceye çevirdiğini ifade eder:

“Benden talep ettiğiniz fedakârlığın derecesini zihnen tayin ediyor musunuz? Yoksa her tarafınızı yakıp kavurduğunu beyan ettiğiniz o karının ateşi sizde bunu tefekküre kudret bırakmadı mı? Mail ben sizi severim. Nihayetsiz bir muhabbetle severim. Bu bi-had muhabbetimin beni hangi dereke-i teellümata kadar sürükleyip götüreceğini bilemem. Sizden ayrılmamak için nelere katlanacağımı şimdiden tayin edemem. Lakin beyciğim, bak halime... Bir deri bir kemik kaldım. Ben tahammüle karar versem de buna vücudumda tabaver olacak kudret yok... Sizin için o karıdan geçmek kabil olmadığını söylüyorsunuz. Bunu bi-imkân gösteriyorsunuz. Bence de bu hale tahammülün mümkün olamayacağını niçin munsifane teslim etmiyor, niçin canı cana ölçmüyorsunuz? Sizin orada, sevgilinizin firaş-ı sevdasında pür-şevk kaldığınız geceleri benim burada, yalnız başıma ne cangüday işkencelerle geçireceğimi niçin düşünmüyorsunuz?” (s.242-243)

Erkekler hayatlarına dair çok fazla müdahalenin olmadığı serbest ilişkiler kurma arzusundalardır. Aynı zamanda birden fazla kadınla birliktelik yaşamak için çaba harcarlar. Ancak bu tarz ilişkiler yaşayanlar, vicdanlarından ve toplumsal değerlerden kendilerini izole edemeyeceklerine göre başarısızlığa uğrar ve

¹⁶⁴ Demir, **a.e.g.**, s. 39-40.

mutluluklarını kısa bir süre devam ettirebilirler. Suçluluk duyguları ve yaşanan kıskançlık onlara engel olur.¹⁶⁵

Saibe'nin tavırları Mail'in yaptıklarından dolayı vicdan azabı duymasını sağlar. Bu nedenle ailesini düşünerek arkadaşlarından ve Şöhret'ten uzaklaşma kararı alır:

“Saibe o kadar masumane bir çehre, kocasına fart-ı muhabbetini gösterir öyle bir tavr-ı samimiyetle dolaşıyordu ki Mail göz kuyruğuyla o biçarenin yüzüne baktıkça bulunduğu hıyanetin derecesini tayinle kendi kendinden nefret ediyor. Kendi aldatmakta cesaret, zevcesi aldanmakta gaflet gösterdikçe keyfiyetin sonu neye varacağını düşünerek dehşetinden titriyordu.

(...) Her ne fedakârlığa tevakkuf ederse etsin o karıdan elini çekmeli, haftada bir iki defa eğlenmek için bilahare felaket-i ailesine sebebiyet verecek ahvale cüretten içtinap etmelidir. (...) Filhakika kararını mevki-i fiile koydu. Refakatleri kendi için bir tehlike demek olan arkadaşlarının bir müddet yanlarına uğramadı. Bu zen- dostluk bahsini manen maddeten kapadı. “ (s.304-306)

Aldatan kişi yakalanmadığı sürece beraberliğine devam eder. Yaptığının sonuçlarını her an düşünür. Bu bakımdan içsel çatışmayı aşamaz. Genellikle aldatan kişiler vicdanen rahat değildir. Yoğun bir suçluluk duygusu yaşarlar. Bazı kişiler kendilerini daha iyi hissetmek amacıyla hatayı ve suçu eşlerinin üzerine atarlar. Sanki aldatma eylemini eşlerinin hatalarına birer karşılık olsun diye gerçekleştirdiklerini düşünerek ilişkileri adına bahaneler üretirler. Aldatan kişi yaptığı eylemin maksadını başkalarının davranışları üzerinden kurguladıkça rahatlar, bu nedenle devamlı eşinin hatalarını görmek ister. Onun hiçbir kusurunun olmaması aldatanın vicdan muhasebesini daha da fazlaştırır.¹⁶⁶

Mail, Şöhret'le ailesi arasında kalmıştır. O, her şeye rağmen zamanla Şöhret'i unutacağını düşünmektedir. Bir gün tesadüf eseri onunla karşılaşır. Bu karşılaşma, genç kadına karşı olan hislerinin yeniden alevlenmesine neden olur. Eşinin haberi olmadığı sürece ilişkisini devam ettirmekte bir sakınca görmez:

¹⁶⁵ “Erkek İki Kadını Birden Sevebilir Mi”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 1, 1975, s. 13.

¹⁶⁶ Serhat Yabancı, “İnsan Neden Aldatır”, (Çevrimiçi) <http://www.doktorsitesi.com/>, 10.09.2012.

“Mail’e     r nedir? deseler, devam ettiği daire ile konağın beynindeki mesafeden ibaret olduğunu söyleyecekti. Fakat zevcesiyle çocuğunun ne kabahati vardı? Onlardan niye sıkılıyordu... Bu ikisi herhalde masumdular. Bir müddet onların masumiyetlerine kail oldu. Sonra her kabahati bu iki zavallıya y  kletti. Çünkü suret-i g  zeran-ı hayatını böyle kalemiyle konağı beyninde mekik dokumaktan ibaret bir tarz-ı vahide sokmaya sebep olan iki can değil mi?

(...) Bir akşam kaleminden konağına avdet ederken kendinden birkaç adım ileride bir araba durdu. Bir kadın ba  ı arabadan uzandı. Mail’e eliyle bazı işaretler etti. Araba yürüdü. Bu kadın şöhret’ti. Zavallı delikanlıyı durduğu yerde ser  pa bir ra  e aldı.

(...) Bu karı hoşuma gidiyor işte o kadar... Yine gizlice bir akşam gitsem g  r    sem ne olur? Bu hareketimi Saibe haber almadıktan sonra bundan ne vehamet çıkabilir?” (s.307-311)

Bu arada Mail’in arkadaşı Hayati ile şöhret arasında bir ilişki ba  lar:

“    hret yine Mail’i seviyor, Hayati yine refikine karşı ihtiyat-perverlikte devam ediyordu. Bu   apkınla bu fahişe arasında ate  g  r olan şu yeni muhabbetin bütün hikmet-i mazereti. Bunu bir sen bileceksin, bir de ben... düstur-ı acayibi olmuştu. Mail duymadıktan, bu emirde bir şüpheye d    medikten sonra bu muhabbetin şöhret’le Hayati’ye yeni bir zevk bah    tmekten başka kime ne zararı olabilir?” (s.638)

Sorunsuz bir evlilik hayatı süren bazı erkekler, heyecan arayışı veya erkekliklerini kanıtlama temay  l  yle illegal ilişkilere yönelebilmektedir. “Bazen de varolan ilişkisini hiç aklına getirmeden kadının çekiciliğinin peşinden gidip yalnızca yapmış olmak için bu tür ilişkilere girebilen erkekler de bulunmaktadır.”¹⁶⁷

Nimetşinas romanında Talat’ın eşi Nihat aile kurumunun üstünlüğüne inanmasına rağmen, arada küçük ka  amaklar yapmaktadır. Karısının haberi olmadıkça yaptığı bu ka  amakların herhangi bir zararı olmayacağını düşünür:

“Nihat Bey, kudsiyet-i aileye hürmeti olan genç zev  lerdendi. Zevcesini gece gündüz, ondan başka bir kadın sevebilmek istidadından mahrum bulunduğuna iknaya uğraşmaktan hâli kalmamakla beraber, arada ka  amaklarda bulunurdu. Talat Hanım, zevcinden katıyen emin bulundukça, o bir şey sezmedik  e, bir şeyden     phelenmedik  e Nihat, bu hareketinin büyük bir cinayet addolunamayacağı fikrindeydi.

Bu gizli ve nadir havailikleriyle beraber zevcesine olan muhabbeti ciddi ve samimi idi. Ne vakit böyle bir hercailikte bulunsa akab-ı hareketinde bir nedamet-i şedide hisseder. Vicdanen muazzeb olur. Bir daha   yle fiilde bulunmamaya kendince söz verir. Hanesine

¹⁶⁷ Kavuncu, a.e.g., s. 123.

avdet edince o samimi, o mıknaṣî nazarıyla zevcesini müstağrak-ı sevda eder. Fakat yine o an ve saat gelince kabahatini tekrardan da kendini alamazdı.

Yine o hareketi takip eden nedametle gözlerine bir samimiyet-i nazar, bir mıknaṣîyet-i mukni'a gelir. İşte o bakışlarıyla zevcesini yine aldatmaya muvaffak olurdu.” (s.85-86)

Doğacak bebeğin evlilikteki mutluluğu etkileme sebepleri çok çeşitlidir. Ve bunun üçlü ilişkilerin yapısıyla doğrudan ilgisi vardır. Kadın, vaktinin çoğunu dünyaya gelecek bebeğine harcamaya ve onunla devamlı olarak ilgilenmeye başladığında, eş bundan dolayı kendini yalnız hisseder. Ayrıca hamileliğin ilk dönemlerinde cinsel ilişkide bir azalma yaşanır. Bu durumun yaşandığı her dönemde erkeğin başka kadınlara yönelmesi ihtimali artabilir.¹⁶⁸

“Erkekler eşlerini farkında olarak ya da olmayarak aynı zamanda anneleri gibi hisseder. Kadınların doğal güdülerini ya da annelerinden kopyaladıkları davranışları da erkeklerin bu duygularını destekler. Dolayısıyla eve gelen bebek, aynı kardeşini kıskanan çocuk gibi erkeğin kendisini ikinci plana itilmiş hissetmesine neden olur. Eşlerinin doğumdan sonraki sağlık şartları ve çocuklarına ayırmak zorunda olduğu zamanı, kendi cinsel ve duygusal ihtiyaçlarını görmezden gelmek olarak algılayabilirler. Kaybettiklerini düşündükleri ilgiyi başka yerde bulmak için arayışlara girebilirler.”¹⁶⁹

Hizmetçileri Neriman'a aşk olan Nihat bir çıkmazdadır. Hamile olan eşine gerçeği söylemek ister, ancak bundan doğacak sonuçlara hazır değildir. Neriman'ın evden ayrılması riskini de göze alamaz. Tüm bu çelişkiler içinde Neriman'a giderek daha çok bağlanır. Artık tüm hayatı bu kız olmuştur. Her dakika onu görmek isteğindedir:

“Düşündü, düşündü... Hanıma hakikati söyleyerek Neriman'ı o haneden çıkarmadan başka merdâne bir hareket bulamadı. Birkaç defa zevcesini çağırdı. Elleri ayakları buz kesilerek, dudakları titreyerek beyan-ı hakikat etmek istedi, boğazına bir şeyler tıkanı, bir türlü itiraf-ı hal edemedi. Neriman'dan ayrılmak kendine âdeta bir nev intihar gibi geliyor, ondan iftirak-ı katiye teşebbüs edeceği dakikada bütün cesareti kırılıyordu. Bu tefekkürleri, muhakemeleri, tereddütleri esnasında Neriman'a olan muhabbeti büsbütün müstedd oldu. Nihayet bu sevdası zevcesini bir felaket-i azimeden kurtarmak hususundaki bütün hüsn-i niyetlerine galebe etti. Artık heva-yı aşkın kendini sürüyüp götüreceği cihete teslim-i vücutla kolunu kanadını salıverdi. Hep hayalâtı, tefekkürât-ı ruza u leyli Neriman'a inhisar etti. Gece rüyalarında hep onu görüyor, gündüzleri hep onu rüyeteye hasr-ı iştigal ediyor, kalemede,

¹⁶⁸ Wilson, Mclaughlin, *a.e.g.*, s. 129.

¹⁶⁹ İlhan Uçkan, *Aldatılan Kadının Klavuzu*, İstanbul, Artemis Yayınları, 2007, s. 25.

sokakta hiçbir yerde duramıyor, Neriman'ı görmek için hemen kendini eve atıyor, tatil günleri bir sokağa, seyre seyrana çıkmak istemiyordu.” (s.142-143)

Aldatma, evlilik birliğini temelinden sarsan, hatta onu yok eden eylemdir. Evliliğin yapı taşı olan sevgi, saygı ve güven bağlarına zarar verir.¹⁷⁰ Eşinin hizmetçi Neriman'a olan aşkını öğrenen Talat ile Nihat arasında bir iletişimsizlik başlar. Onlar için artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Neriman'ın bu olaydan sonra gidişi Nihat'ı çok üzmüştür:

“Birkaç hafta geçti. Nihat'la Talat Hanım arasında eskisinden bütün bütün başka, yani bir hayat-ı zevciyet başladı. Karıkoca yekdiğerine iki çift lakırdı söylemeksizin bazen saatler hatta günler mürur ediyordu. Beynlerinde yabancılığa benzer ba'zı gûne merasim ve tekellüfat peyda oldu. Birbirine pek ağır bulunuyorlardı. Talat Hanım'ın sıhathi pek düzelmedi. Beti benzi yerine gelmedi. Kocasına karşı olan her tavrında, her muamelesinde o kızgınlığın âsâr-ı elimesi görölüyor, Nihat'ın da تنها odalara kapanıp türlü ahlar vahlar ile ağlayıp çınlamasından Neriman'a olan sevdası sükûnet bulmak yerine günden güne iştidad ettiği anlaşılyordu. Şevk-i aile bozuldu. Hayatlarının tadı kaçtı. Günden güne araları açılan bu karıkocanın akıbetleri ne olacak? Bunlar sureta barıştırılmıştı. Fakat eski samimiyetlerine avdet, muhal gibi görölüyordu. Kendi huzurundan zevcinin sıkıldığını, zavallı Talat hissettikçe bir hayat-ı tahammül-sûz geçiriyordu.” (s.234-235)

“Şıpsevdi” romanının kahramanı Meftun'un işleri umduğu gibi gitmemiştir. Eşi Edibe ve bacanağı Mahir'in yükü de onun üzerine kalmıştır. Meftun'un tek umudu kayınpederinin ölüp mirasının ona kalmasıdır. Ancak bu pek de olası görülmemektedir. Para bulmak için planlar yapan Meftun, Kasım Efendi'nin oğlu Mahir'i sefahate alıştırmayı dener. Onu, Beyoğlu'daki çevresine tanıtır. Mahir, burada Madam Mc Ferlan'a aşk olur. Akli hep bu kadındadır. Ancak onunla dostluğunu ilerletebilmek için paraya ihtiyacı vardır. Bu nedenle Meftun'un, babasının mührünü, hanlarının birinin senedini ve bir miktar parasını çalması teklifini kabul eder. Mahir'in eşi Lebibe'ye olan sevgisinin azaldığını gören Meftun şu sözleri söyler:

¹⁷⁰ Tarhan, **a.e.g.**, s. 223.

“Zavallı kadınlar, insaniyete karşı olan en büyük hizmetiniz tevhit iken bu vazife-i kudsiyeyi ifadan sonra itilaya bedel çoğunuz zevçlerinizin enzarında sükût ediyorsunuz. Bir kadınla erkek arasında iki buçuk senelik bir müddet-i zevciyet... Bir de çocuk... Muhabbet-i ailenin en yüksek tabakatında tayeran eden zevçlerin bâl-ı sevdasını bile yoruyor, düşürüyor, kırıyor, biçare Lebibe ekseri kadınların duçar oldukları bu nikbete uğramamak için sen hamhalat bir koca intihap ettin. Onun birçok budalalıklarına da katlandın. O bugün nazar-ı iştihasını senden çevirdi. Bir erkek ne kadar hımbıl, görgüsüz, cahil olursa olsun yine erkektir. Çiçekten çiçeğe dolaşan arı gibi bir sevk-i şedid-i tabiatla hüsnden hüsne gönül gezdirmek hiss-i reculiyetine galebe edemez... Beni affet Lebibe! Bu budala kocana diğer kadınları sevdirmek için ders-i aşk vermek, ona usul-i muvaffakiyet ve adab-ı sevda talim etmek mecburiyetindeyim.” (s.771-772)

Meftun erkek cinsinin tek kadınla yetinemeyeceği konusunda kendince değerlendirmeler yaparken, evlilik harici birliktelikleri onaylayan bir tavır da sergiler. Asırlardan beri insanlar cinsiyetler bakımından birbirlerini ayrıştırmışlar ve her iki cinse de farklı özellikler yüklemişlerdir. Erkekler kendi lehlerine fikirler geliştirirken kadınların davranışlarına yön vermeyi de ihmal etmezler. Ancak bunu yaparken kadınları kendilerinden tamamen farklı bir varlık şeklinde düşünmeleri bir hatadır. Erkek için tek kadınla yetinmek mümkün değilse, kadının da tek erkekle ömrünü geçirmesi olanaksızdır. Ancak şu bir gerçektir ki ortada bir ilişki varken başka bir kişiyle beraberlik yaşamak her iki cins için de ahlakî değildir. Roman boyu Meftun’un giderek ahlak dışı bir perspektif geliştirdiğini görürüz. Bu yaklaşıma varana dek geçen süre içerisinde yaşam koşullarının etkisi şüphesiz yadsınamaz. Roman boyunca koşulların yoldan çıkmaya eğilimli olan bir kişiyi nasıl seviyesizce planlar üzerinde zihin yormaya sevk ettiğine şahit olmaktayız. Çıkarı adına kız kardeşini bile düşünmeme boyutuna gelen Meftun için başından beri belirlediği hedefe doğru yol almak ve bunun için de her yola başvurmak birinci gaye olmuştur. Kadın ve erkeğin eşit bireyler olarak düşünülmemesinin yanlışları roman ilerledikçe karşımıza çıkmaktadır. Erkek bu dünyada hâkimliğini ilan ederken her şeyin kendi arzuları doğrultusunda gelişmesini ister ve kadınların da bu amaca bilmeden hizmet ettikleri görülür. Bu çıkar çatışmasında insani duygular ve bağlar kenara atılmış görülmektedir. Etik boyutun giderek çığırından çıktığı bir gerçeklik sunulur okura.

Kadın-erkek ilişkileri meselesinde mevcut durumun kadın için de erkek için de birbirinden pek de farklı olmadığı göze çarpar. Toplumsal kurallar ve ahlak yasaları, insan doğasıyla taban tabana zıttır. Ne erkek ne de kadın, aşkta tek kişiyle

yetinebilmektedir. Toplumsal problemlerin pek çoğunun sebebi, bu noktadaki uyuşmazlıktır.¹⁷¹

Meftun'un yasak ilişkilere olan bakışı şöyledir:

“Ben ne kayınbirader bilirim... Ne enişte... Ben hakikat-perest bir adamım... Allah kadını erkek, erkeği kadın için yaratmış... Fakat bir erkek tek bir kadınla yaşayacaktır diye emretmemiş. Hiçbir dinde, hiçbir felsefede böyle bir sarahat yok... Şimdi sen benim eniştemsindir diye böyle en büyük hakikatleri inkâr mı edeceğim? Bizim gibi hakkı, hakikati, insaniyeti tanır, akli başında, muhakemesi yerinde insanlar, birbirini melaik sınıfından addetmezler. Alude-i massi evlad-ı beşerden olduklarını bilirler. Yekdiğerinin kabahatini ta'yib ve teşhir etmezler, görmemezlikten gelirler. Örtbas ederler. Benim hemşireme karşı ben senin kabahatini gizlerim... Seninkine karşı sen de benimkini örtersin, geçinme böyle olur.” (s.776)

Romanda aldatmalar yalnız Osmanlı aileleri arasında gözlenmez yabancı karı-kocalar arasında da olur. Örneğin Meftun'un akıl hocası Mc Ferlan ve eşi birbirlerini aldatmaktadır. Bu karı-koca arasında aldatma hoş karşılanmaktadır.

“Mahir'in aşk olduğu Madam Mc Ferlan güzel olmasının ötesinde, insanı kolaylıkla baştan çıkaran hoppa ve şuh bir kadındır. Evli olmasına karşın son derece rahat davranır. Türk kişilerle çeşitli aşk ilişkilerine girer. Alafranga bir yaşam düzenine geçmek isteyen kimi Türk kişilerin içine düştükleri çıkmazın doğurduğu ailesel yıkımların sergilenmesi açısından önemli bir görev yüklenir.”¹⁷²

Eşler arasında iletişim sorunu yaşıyorsa beklentilere yeterince cevap verilememesi nedeniyle evlilik doyumu sağlanmaz. Oysaki bu sorunun basit bir çözümü mevcuttur. Karşıdaki kişinin bakış açısını idrak etmenin tek yöntemi vardır. Bu da onun gereksinimlerini anlamak ve onlara itina göstermektir. Eşler arasında meydana gelen

¹⁷¹ Moran, **a.e.g.**, s. 128. Tezimizin 3. bölümündeki aldatma bahsinde bu konuya tekrar değinilmiştir.

¹⁷² Kemal Özmen, “Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Fransız Kişiler”, **FDE Yazın ve Dilbilim Dergisi**, Ankara, 1979, No: 3, s. 158-159.

uzaklaşmanın temelinde birbirlerinin duygu ve isteklerine karşı dikkatsiz ve özensiz davranışlar sergilemek yatmaktadır.¹⁷³

Edibe balodaki kadınlarla yakınlaşmasından ötürü eşi Meftun'a sinirlenir. Meftun, Edibe'nin kendisine kızmaya hakkının olmadığını şu sözlerle dile getirir:

“(…) Kocasını kıskanan, zevcinin hariçte gözü olmasın diyen bir kadın, kendi vezaif-i zevciyesini tamamıyla ifa eder de buna mukabil zevci nankörlükte bulunursa o zaman söz söylemeye kendinde bir salahiyet görür. (...) Bir kadın, zevce olabilmek için giyinmesini, kuşanmasını, söz söylemesini, zevcine karşı edilecek muameleyi, onu avutmasını, eğlendirmesini, aldatmasını, cezbetmesini bilmeli... Hep bunlar evlenecek bir kız için âdeti lazım-üt-tahsil birer fendir. Söyle bakayım bunların hangisinden haberin var?” (s.856)

Erkekler için görsellik ön plandadır. Bunu anlamanın en basit yolu fiziksel çekicilik sunan erkek dergileri ile kadın dergileri arasında bir mukayese yapmaktır. Kadınlar benzer bir özelliğe sahip olmadıkları için erkeklerin bu gereksinimini zaman zaman unutabilirler. Çünkü onlar aşkı hissederler. Kadını harekete geçiren de bu histir. Erkekler ise görmek ister.¹⁷⁴

Balo sonrası evdeki herkes toplanır. Tartışmalar başlar. Meftun kadınları yatıştırmak maksadıyla alafrangalık dersleri vermeye devam eder:

“Esas-ı maksadımız, kadınların zevçlerine karşı göstermeleri iktiza eden etvar-ı şuhanelerinden, zarafetlerinden, suret-i telebbüs ve tezyinlerinden yani bir erkeği idare ve mesut etmek için lazım-üt-tahsil olan bir fenn-i mühimden bahsetmektir. Genç kız, bir gonçe-i letafet iken aşkın kudret-i harikası tesiriyle yavaş yavaş açılır, kadın olur. Bu çağa erdikten sonra kadının vazifesi mehasin-i maddiye ve maneviyesiyle erkeği teshire hasr-ı mesai etmektir. Bir erkeği teshir etmek ekseriya kolaydır. Fakat bu sihiri daima yed-i zabtta bulundurmak pek müşküldür. Fethedilen bir kalbi mütemadiyen taht-ı itaatta tutabilmek, onu fethetmedeki ferasetten daha mühim bir maharete, bir fenne tevakkuf eder. İşte hanımlar, enzar-ı dikkatinizi celp etmek istediğim dakik nokta burasıdır. Kadınlar bu vazife-i müşkülelerini ifa için malik olabildikleri bilcümle vesait-i teshiriye ve esliha-i işfaliyelerini istimal ihtiyacındadırlar. Güzellik, nezaket, zarafet cazibe bu esliha-i teshiriyenin başlıcalarını teşkil eder. Rakik kalpler, sanatkâr nazarlar için cazibe-i nisvanda, tasvir, tarif olunamaz öyle havarık-ı hilkat, tesirinden kaçılmaz öyle sahir bir kuvvet vardır ki bir kadın

¹⁷³ Niven, a.e.g., s. 238.

¹⁷⁴ Uçkan, a.e.g., s. 21.

şıklıktan, suhluktan, letafet-i edadan, o yaltaklanmalarından bütün faaliyet-i nisvaniyesinden mürekkep esliha-i nev'iyesiyle kanunen ve âdeten kendinin hâkim ve amiri olan erkeği muti, münkad bir esir menzilesine getirebilir. Hanımlar işte bu nokta-i mühimme üzerine nazar-ı dikkatinizi celp ederim. Zevciniz sizden bıktıysa, onun nazar-ı şevk ve iştihası hane haricinde dolaşmaya başladıysa, bu kabahatten yalnız erkek değil siz de mesulsünüz. Demek ki siz ilk muhabbet-i zevciyeyi hüsn-i idame edebilecek mahareti gösterememişsiniz. Bu öyle ince bir sanattır ki bazı kadınlar bila-talim bunun âlim-i tabiisi, arif-i hakîkisi olurlar. Kocalarınıza bazen ne kadar sevimsiz, hatta korkunç şekillerde görüldüğünüzü hatırlıyor musunuz? O, kolları kesik eski pamuklu hırkalarla, göğse kadar çekilmiş donlarla, saçlar kulaklarla beraber ta kaşlara kadar partial bir yemeni içine alınmış kundaklı başlarla, bu tekne başı, bu ortalık süpürmeye, örümcek almaya mahsus umacı kıyafetleriyle erkeklerinizin karşılarında salındıklarını unutuyor musunuz? Muhabbetin, bu kayıtsızlıklardan incinir, ürker pek nazik gözleri vardır. Zevcлерinizin çeşman-ı perestişini rencide edecek bu gibi ahvalden daima hazer ediniz. Hizmetçimiz olmazsa ne yapalım? En süslü kıyafetle iş görülmez ya? diyeceksiniz. İş görmek için mutlaka umacı şekline girmek icap etmez. Beğenilmek fennine aşına zeki bir kadın bu iş kıyafetinde de birtakım dil-firib menazır alacak tarz-ı telebbüs bulur çıkarır. Onu da bir vesile-i şuhi ittihaz edecek maharetler gösterir. Bir Frenk kadını denize girerken hiç görmediniz mi? Ta başlığından pantuflasına kadar suya mahsus bir nev' kostümle banyo ediyor. Bu elbisede ne kırmalar, ne oymalar, ne mümtaz, zarif renkler görülüyor. Siz ise bu maharetlere tamamıyla bigânesiniz. O kadar bigâne ki nisvan-ı efrencin hanelerinde soygunluk kıyafetleri demek olan bir zamanda istimal ettikleri penyuvarları siz düğüne giderken giyiyorsunuz. Daima beğenilmek, zevcлерinizin enzarında daima mergub kalmak sanatının, esrar-ı ilhamkârisine daima güşade-i zekâ bulunacak bir teyakkuz ve çeviklik içinde yaşayınız. Bir kadın yed-i kudretin taltif-i mehasin-bahşasında lüzumu kadar müstefit olamamış bulunursa bu noksan-ı tabiatı fen ve sanatın vesait-i tamiriyesiyle bazı mertebe tazmin kabildir. Kadın daima kendini avcı ve erkeği şikâr farz ederek meşgule-i saydına hiç fasıla vermemeli, her fırsat zuhurunda hücum ve taarruzu için silah-be-dest intizar bulunmalıdır.” (s.859-863)

İnsanlar intikam almak maksadıyla da partnerlerini aldatabilmektedirler. Özellikle kadınların intikam nedeniyle aldattıkları tespit edilmiştir. Birlikte olduğu erkek hak ettiği için, birlikte olduğu erkeği cezalandırmak için, birlikte olduğu erkeğe kızgınlık duyduğu için ya da sadece inat olsun diye kadınların aldatabildikleri görülmüştür.¹⁷⁵

Meftun'un kadınların erkekleri ellerinde tutabilmeleri için göstermeleri gereken davranışları anlatan dersi onlar üzerinde etkili olmuş ve kendilerini onun dedikleri doğrultusunda değiştirmişlerdir. Giyinip süslendikleri halde erkeklerinin ilgisini çekmeyi başarmayan kadınlar, eşlerinden intikam almak amacıyla -Edibe, Meftun'u; Lebibe de Mahir'i kıskandığı için- aldatmaya başlar.

¹⁷⁵ Zuhal Yeniçeri, Doğan Kökdemir, “Aldatıyorum... Mazeretim Var”, (Çevrimiçi) <http://www.baskent.edu.tr>, 22.08.2012.

“Kadın daha çok beraberliği içerisindeki doyumsuzluktan ve yaşadığı sorunlardan dolayı aldatmaya yönelebiliyor. Kadının aldatması zordur aslında. Bunu yaparken kolay karar veremiyor. Erkeğin aldatması ise daha güdüsel oluyor. Anlık kararlar vererek aldatıyor. Sonuçlarını ise düşünmeden yapıyor. Erkeğin aldatması daha kolay ortaya çıkarken, kadının aldatması pek kolay ortaya çıkmıyor. Kadın suçluluk duygusunu daha derinden yaşıyor. Kadın aldatmadan önce defalarca düşünür. Toplumumuzda kadının sadakati bir namus meselesi oluyor. Hatta sonu ölümlere bile varabiliyor. Erkeğin sadakatsizliği ise “elinin kiridir, yıkar geçer” şeklinde değerlendiriliyor. Bu algı genellikle gelişmemiş toplumların özelliğidir. Bu şekilde yaşanan ilişkilerin bedelleri ağır oluyor elbette. (...) Kadın aldatıldığında genelde beraberliğini sürdürmeye devam ediyor. Aldatılan erkeğe bu yüzden ayrılmak istemese bile üzerinde hissettiği baskıdan dolayı ayrılmayı tercih ediyor.”¹⁷⁶

“Sevda Peşinde” romanında, evli olan Ayn-ı Nur, dostu Seza Hanım’a yasak aşkıyla buluştuğu zamanlarda neler yaşadığını anlatan ve hislerini dile getiren mektuplar göndermektedir. Seza Hanım, bu mektupları okuması için kocasına verir. Bunları okuyan Sermet Bey her defasında Ayn-ı Nur’a lanetler yağdırır. Aldatan kadının psikolojisini gözler önüne serdiği ilk mektupta Ayn-ı Nur şunları yazmıştır:

“Bana her taraf melâl verici, her şey elem verici görünüyor. Ne zevcimle, ne çocuğumla, hiçbir şeyle müteselli olamıyorum. Zevcimle müteselli olmak şöyle dursun, bilâkis en ziyade ondan sıkılıyorum. Bugünlerde bana ensesi her zamandan daha kalın görünüyor, sadası daha haşın, etvarı daha dürüş, bakışı daha yabani geliyor. Onun bana muhabbet aguşu namına açtığı iki kolu yok mu? Of, yemin ederim ki engizisyon zamanında bile kadınlara eziyet için böyle bir işkence âleti icat olunamamıştı. Ben bu adamı artık hayatımı her gün bir parça masseden bir canavar şeklinde görüyorum. Kollarının arasındaki can çekişircesine debelenmelerimi, itiraf edemediğim nefretlerimi o, istîgnakârane tavırlarımı, âdeta naz, cilve âsârı zannediyor. Ettiği iltifatların her biri bana diken gibi batıyor. Beni taşkın bir muhabbetle seviyor. Anlıyorum. İşte bu ifrat bende dehşetli bir nefret uyandırıyor.”¹⁷⁷

Sermet Bey, Ayn-ı Nur’un Seza Hanım’a gönderdiği mektupların bir kısmını okuduktan sonra daha fazla dayanamayarak karısını karşısına alır ve şunları söyler:

“Beynim şedit bir humma içinde yanıyor. Valdem de dâhil olmak üzere bütün kadınlara karşı kalbimde büyük bir şüphe uyandı. Sen de benden hoşlanmıyorsan, zihninde, gönlünde böyle yabancı delikanlıların hayalleri, muhabbetleri dolaşıyorsa haber ver... Ne beni aldat, ne kendin azap çek... İkimizde kurtulalım, çünkü Ayn-ı Nur gibi kocalı bir kadının bir gence

¹⁷⁶ Demir, **a.e.g.**, s. 45-46.

¹⁷⁷ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Sevda Peşinde**, Selânik Matbaası, İstanbul, 1328, s. 197-198.

dildade olup da bu cinayetine masumane, afifane(!) bir muaşaka namı vermesi kadar rezalet tasavvur edemem. Elin delikanlısıyla çamlıkların en tenha, en hafi bucaklarına çekil, elini öptür, bileğini sıkır... Sonra yazdığın mektuplarda da: “Aman, aman, aman! Aşkımıza mağlûp oluyoruz, olduk, yetişiniz, beni kurtarınız, imdat...” diye feryat et. Bundan büyük rezalet olur mu? Bu hale hiçbir erkeğin, hele müteehhil erkeklerden hiçbirinin havsalası tahammül edemez.” (s.276-277)

Osmanlı toplumunda kadına uygulanan baskı mekanizmaları çok türdür. Özellikle örtünme konusundakiler, onun bireysel özgürlük alanını oldukça sınırlandırmıştır. Eşinden başka her erkeği potansiyel tehlike olarak algılaması istenen kadın, kendi bedeniyle korkutulmakta, sindirilmekte ve tanımlanmaktadır. Oysaki yasak olan ayırım yapmaksızın ya tüm bireyleri kapsamalı ya da diğeri için uygun görülmeyen bir diğeri dayatılmamalıdır.

Ayn-ı Nur ile çocukluk aşkı Ali İlhami Bey’in ilk karşılaşması bir alış-veriş esnasında olur. Ali İlhami Bey’in Ayn-ı Nur’a baktığını gören hizmetçi hanımını uyarır: “Hanımefendi... Karşıdan bir delikanlı size pek dik dik bakıyor. Yüzünüzü kapasanız...” (s.224) Hizmetçinin bu davranışı karşısında Ayn-ı Nur’un canı fena halde sıkılır. Çünkü hizmetçi kadını küçümsemekte ve kendisini çocukluk günlerine nazaran daha serbest hissetmektedir. Bu düşünceler içinde bir müddet düşünür: “Ben şimdi evli bir kadındım, zevcimden başka bir erkeğin yüzünü görmek için iştihak göstermeye mezun değildim. Bu benim için bir cinayetti.” (s.225)

Kadınlar evlilik sürecinde başka bir erkeğe aşk olduklarında, duygusal hareket ettiklerinden eşlerinden uzaklaşır ve onlarla cinsel bir birliktelik yaşamak istemezler. Karşı tarafa daha çok bağlandıkları için eşlerine olan ilgileri kaybolur ve onların sevgi dolu yaklaşımları karşısında öfke ve nefret duygularına kapılabilirler. Böyle bir durumda eşin her hareketi daha dayanılmaz hale gelirken eşleri gözlerine her zamankinden daha kaba yahut çirkin görünebilir.

Ayn-ı Nur bu karşılaşmadan sonra hissettiklerini şöyle dile getirmektedir:

“Ona tesadüf etmeden vapura bindik. Büyükada’ya çıktık. Eve girdim. Odalar gözüme simsiyah gözüktü. Kocamın evinin havasında her teneffüsümde beni zehirleyen, boğan bir

ağırlık, tahammülü nakabil bir sıkıntı vardı. Deli olacağım bastığım yeri bilmiyor, bir yerde duramıyordum. Bana bir hal oldu. Ben bir gün evvelki kadın değildim. Tamamen değişmiştim. Acaba (kara sevda) denilen hastalığa mı uğramıştım?

Ben böyle yürek darlığı ile çatlayacak bir haldeyken zevcim Nezihi Bey geldi. Aman Yarabbi bir günün içinde daha semirmiş, daha çirkinleşmiş, âdeti görmeye tahammül olunamaz bir manzara almıştı. Behimane bir arzu ile üzerime açılan yuvarlak gözlerinin tehditkâr aşk meali karşısında titredim. Ben bu adamın sevdasının haraçgüzarı idim. Şimdi üzerime atılarak hakkını alacaktı. Beni ona kim vermiş? Bahusus benim reyim hilâfına o, bu haklara nasıl malik olmuştu? Ben onun kolları arasında türlü işkenceler geçirerek ona bir ihtiras oyuncağı hizmetini gördüğüm halde gönlümdeki hayale saffetle, masumiyetle perestiş benim için neden bir cinayet oluyor?” (s.226)

İlhami Bey ile Ayn-ı Nur birbirlerini daha evvelden sevip de kavuşamadıklarından derinlerde bir yerlerde kalan gönül bağıyla tekrar görüşmek için karşı konulmaz bir istek duyarlar. Aşkın bir bağımlılık olduğunu daha önce de söylemiştik. Neticede tüm bağımlılıklar bir irade meselesidir. Aşk olmak insanın elinde olan bir şey değildir, ancak bir ilişkiyi başlatıp ya da sonlandırmaya karar vermek bireysel bir tercihtir. Bu bakımdan her beraberlik onları meydana getiren kişilerin kararlarına göre şekillenir.

Ayn-ı Nur, İlhami Bey’i tekrar görmek hevesiyle yanıp tutuşmaktadır. Bunun için onu gördüğü yere gitmeye karar verir. Orada yeniden İlhami Bey ile karşılaşır. Beyefendi yeleşinin cebinden küçük bir kâğıt çıkararak bunu Ayn-ı Nur’a verir. Buluşma teklifi içeren kâğıtta şunlar yazmaktadır:

“Bundan beş sene evvel ikimiz de çocuktuk. Nazarımın didarınız ile tenevvür ettiği o tarihten beri meshûr-ı müebbediniz olup kaldım. Cilve-i kader bizi beş senelik bir iftirak-ı nevmidaneye mahkûm etti. Bu müddet-i elîme zarfında yalnız hayalinizle yaşadım. Hiçbir hakikat bu hayal-i müşa’şai gönlümden çıkaramadı. Dünyada benim için başka kadın yoktu. Cins-i lâtif bire inhisar etmişti ki o da sizdiniz. Bugüne kadar hayatın bütün acılıklarına, mezelletlerine hayalinize perestiş kuvvetiyle, yalnız o neş’e ile tahammül edebildim. Of, izdivacınızı ve Büyükada’da ikamet ettiğinizi öğrendim. Bu Perşembe günü öğleden sonra Heybeli’de bulunacağım. Tershane iskelesinin cenup cihetindeki تنها çamlıklarda gezineceğim. Oraları suret-i mahremanede teşrifiniz kabil ise bu lütfunuza ruhumun en derin heyecanlarıyla intizardayım.” (s.242)

Toplumsal baskı ve yetiştirilme tarzı kadını gönül meselelerinde istediği gibi hareket etme özgürlüğünden alıkoymaktadır. Bu nedenle İlhami Bey'in teklifini kabul eden Ayn-ı Nur, buluşma yerlerine beyefendiden önce geldiği için utanmıştır:

“Evet, onu biraz olsun bekletmeli, üzmelidir. ‘Sevda etiketi’ kadınlara bunu emrediyordu. Şimdi oradan dönmek, kaçmak, görünmeden bir yere saklanmak telaşına düştüm.” (s.248)

Saklanacak yer ararken İlhami Bey'i ansızın karşısında gören Ayn-ı Nur, düştüğü durumdan ötürü telaşlanır. İki aşk masumca konuşmalar ve el ele tutuşmalardan sonra yeniden bir araya gelmek sözüyle birbirlerinden ayrılırlar. Ayrılışları sırasında aralarında şöyle bir konuşma geçer:

“-İkimiz için de bu bir aşk değil nasip ve kazanın hükmüdür. Biz yaştakilerin sevdayı bir gönül eğlencesi addedecekleri çocukluk devresinde nazardan nazara, fakat muhabbetin mânasının tamam kuvvetiyle birbirimizi sevdik. Araya izdivaç gibi büyük bir hâil girdi yine kalplerimiz perestişlerinde devam etti. Şiddetle devam ediyor ve müebbeden de edecektir. Kaderi değiştirmeye kim muktedir olabilir? Bu kaderden kavi miyiz?... Bu bizim için bir saadet yahut felâket de olsa artık bundan kaçamayacağız. Yalnız zevahiri kurtarmaya, kıskanç bir zevcin müz'ic ve tehlikeli şüphelerini uyandırmamaya çalışacağız. Maddeten Nezihi Bey ile izdivaç etmiş iseniz de manen, ruhan birbirimizle evli addolununuz.

-Burada izdivaç tâbiri becâ değildir. Sütkardeşi olduğu gibi ben de sizin ruh kardeşinizim.

-Sizinle olacak his birliğini her ne surette olursa olsun kabul ederim.” (s.261-262)

İlhami Bey ile Ayn-ı Nur rahatça görüşebilmek için kendilerine sütnine Naciye kadının evini seçerler. Ayn-ı Nur'a göre kendileri için en emniyetli ev burasıdır. Sütnine kendisine yardım eden bu genç kadını çok sevmekte, Nezihi'yi ona uygun bulmamaktadır. Bu nedenle yakışıklı bir beyle kocasını aldatmasını bile teklif etmiştir.

“Cadı” romanının bir bölümünde söz konusu olan aldatma oldu mu, erkeklere güven olmayacağını dile getiren bir yaklaşım sergilenmiştir. Fikriye'nin dayısı Hasan Efendi'yi yengesi Emine evlerinin arkasındaki bostan kulübesinde bahçıvanın kızı Despina ile yakalamıştır. Bu nedenle Emine, Fikriye'ye erkeklere güvenilmeyeceğini söyler.

“Nimetşinas” romanında da Nuriye kocasından örnek vererek Talat’a erkeklere güven olmayacağını dile getirir:

“O kadar güvenme kızım, o kadar güvenme. Allah rahmet etsin, nur içinde yatsın, benimki dünyada benim üzerime gül koklamamış olduğuna, başka kadınlar dünya güzeli de olasalar gözüne hep çirkin gördüklerine türlü andlar, yeminlerle beni inandırmaya uğraşırdı. Çılgın kahpe, ben de inandım. Bir gün Hoşkadem’i iki kapı arasından okşarken görmeyeyim mi! Başına kıyametleri kopardım. Üç gün üç gece yemek yemedim. Sonra beni nasıl kandırdı biliyor musunuz? Sıtması varmış da dostlarından biri güya sıtmaya iyidir diye salık vermiş de onun için o harekette bulunmuş. Yoksa benim üzerime çiçek koklamazmış.” (s.54)

“Toraman” romanında Hasna’nın karşı komşusu Şefika da kocasını kilerde beslemeyle yakalar. İki eş bu nedenle kavgaya etmektedir.

Erkeğin maddi imkânları yerindeyse ve eşinden de memnun değilse uzun yıllar aynı hayatı paylaştığı kadını başkalarıyla aldatabilir. Erkekler genellikle kendilerini sıkın, artık tat alamadıkları evlilik yaşantısından kurtulmak yerine, kimselere fark ettirmeden başka ilişkilere yelken açarak mevcut eşleriyle olan ilişkilerini de devam ettirmeye çalışırlar. Bu yaklaşım son derece yanlıştır, çünkü evlilik süresince başkalarıyla yaşanan her ilişki, iradeyi bencilce arzuların güdümüne teslim etmek demektir. Karşı tarafın onuru ve beklentileri düşünülerek istenmeyen beraberlik sonlandırıldıktan sonra kişi istediği ilişkiyi yaşama özgürlüğüne sahip olacaktır.

Hasna ile evli olan Şuayp Efendi karısına sezdirmeden hovardalık kaçamakları yapmakta, durumu ona belli etmemek için her türlü tedbiri elden bırakmamaktadır. Bununla da yetinmeyen Şuayp Efendi, eşinden gizli olarak Binnaz adlı bir genç kızla evlenir.

Bazı eserlerde üvey annesine aşk olan gençlerle karşılaşırız. Buradaki amaç evliliklerdeki yaş farkının sebep olabileceği olumsuzlukları anlatmaktır. Birbirine uygun olmayan eşlerin evlilikleri aldatmayla sonuçlanabilmektedir. Genç kadının maddi ihtiyaçlarından başka hiçbir beklentisine cevap veremeyen yaşlı erkekler, eşlerini başkalarıyla paylaşmak zorunda kalabilirler. Kimileri bunu olağan karşılayıp kabullenirken, kimileri ise hazmedemeyerek sıkıntı yaşar.

Birbirlerini seven Aziz ile Binnaz, Şuayp Efendi'nin yanında ana oğul rolünü oynamaktadırlar. Binnaz, rolünü öyle güzel yapmaktadır ki yaşlı adam hiçbir şeyin farkına varmaz. Aziz, işlediği kabahatin büyüklüğünü bilmekte, fakat başka türlü hareket etmek kabiliyetini de kendinde görememektedir. Binnaz'a olan sevgisi ağır basan Aziz, babasının hanımıyla olan ilişkisinde vicdan azabı çeker. Bu durumu da uygunsuz davranışı karşısında hafifletici bir sebep olarak görmektedir.

Binnaz, Şuayp Efendi evde yokken içeriye erkek almaktadır. Eşinin birtakım davranışlarından şüphelenen Şuayp Efendi karısı ve sevgilisini yakalayabilmek için bahçede pusu kurup bekler. Amacı ikisini de öldürmektir. Binnaz'ı görebilmek için gizlice evinin bahçesine giren Aziz, Şuayp Efendi'ye yakalanacaktır. Ancak durumu idare etmeyi başarır. Baba ve oğul, ikisi birlikte eve bir hırsız gibi girerler. Binnaz'ın yatağında genç bir erkek bulunmaktadır. Genç kadın yakalanmamak için köpekleri Hovarda'yı koridora gözcü bırakmıştır. Köpeğin şiddetle havlaması Binnaz'ı harekete geçirir. Bahçede iki tane karaltı gören kadın, çıplak olan aşığını uyandırarak evden güvenlice çıkmak üzere karşı odada giyinebileceğini söyler. Aziz evin koridorunda Binnaz'ın aşığı Ziya'yı yakalar. Bu manzarayı gören kadın, Aziz'den Ziya'yı bırakmasını ister ve ona sarılarak öpmeye başlar. Bu sırada Şuayp Efendi de neler olduğunu anlamak için eşi ile oğlunun yanlarına iner. Yaşlı adam karısıyla oğlunu ağız ağıza, vücut vücuda görünce dayanamayarak can verir.

“Efsuncu Baba” romanında, Abdullah Karûnî isminde bir tüccar kendi yaşına denk olmayan bir kadını sevmiştir. Dostlarının itirazına rağmen sevdiği kadınla evlenir. Bu tüccarın ölmüş olan ilk karısından da yakışıklı bir oğlu vardır. Birbirlerinin sözünden çıkmayan oğul ile üvey anne çok iyi anlaşmaktadırlar. Bu muhabbet Karûnî'nin dikkatini çeker. Şüphelenen adam eline fırsat geçtikçe onları gözetlemeye başlar. Bir gün ikisini uygunsuz bir halde görür. Gördüklerini içine atıp rezalet çıkarmayan tüccar bir müddet sonra dayanamayarak hastalanır. Ölen adam, karısı ve oğlunu mirasından men eder.

“Muhabbet Tılsımı” adlı romanda, Adnan Şemî Paşa'nın yeğenlerinden Aziz Sakıp, ihtiyar paşanın genç gözdesi Gülizar'a aşkını ilan eder. Gülizar'ın gönlünü kazanan

genç, paşanın şerbetine uyku verici ilaçlar katarak onunla yatak odasında buluşmaktadır.

“Kokotlar Mektebi”nde Ulviye Melek’in annesi sevgilisi olduğu erkeklerden biri tarafından öldürülmüştür. Ulviye Melek bu cinayetten sonra erkeklere düşman olur. Gençliğinde kendisini seven pek çok erkek olmuştur. Çok erken yaşta erkeklere metreslik etmeye başlayan kadın, hemen hemen her milletten kocasının olduğunu söyler. Parasız fakat küstah genç sevdalılar yerine ihtiyar bir zenginle yaşamayı tercih eden Ulviye, lüks bir hayat yaşamıştır. İhtiyar adam Ulviye’den mutlak bir sadakat beklemektedir. Ancak genç kadın ihtiyar aşığına ihanet ederken yakalanır. Bu ihaneti oldukça soğukkanlı karşılayan ihtiyar, hatanın kendisinde olduğunu anlayarak gözyaşlarıyla Ulviye’yi bırakır. Bu olaylar cereyan ederken Ulviye henüz on sekiz yaşındadır.

“Utanmaz Adam” romanında, Salih Şekûr ve Vehbiye Ömer, Yaralı Gönüllere Teselli Yurdu’na çocuk düşürmek üzere müracaat ederler. Salih, amcasının karısını hamile bırakmıştır. Avnussalâh ve Suduri çocuğu düşürmekten yana tavır sergilemez. Vehbiye’yi Hacı Ömer’den ayırıp Salih’e vermenin planlarını yapar. Salih ile Vehbiye birbirlerini küçüklükten beri sevmektedirler. Ancak araya Hacı Ömer Efendi girer. Vehbiye on sekiz yaşındayken, Hacı Ömer Efendi, kıza on bin lira karşılığında talip olur.

Uzun yıllar evli kalan bayanlar da eşlerine olan sevgilerini yitirdiklerinde onlardan ayrılmak yerine aldatmayı tercih edebilmektedirler. Evlilik ilişkisinde yitirilen heyecanı arayan, cinsel gereksinimlerini beğendiği ve arzuladığı kişiyle tatmin etmek isteyen, hâlâ tercih edilen bir kadın olduğu düşüncesinin verdiği gururla, gençliğin kaybolan hazlarını genç erkeklerde bulan kişiler yasak ilişkilere yönelebilirler.

“Tebessüm-i Elem” romanında, Ragıbe Hanım’ın hizmetçisi Şirin’in eski hanımı, kocasını sevmemektedir. Bir delikanlıyı beğenen ve onunla Şirin aracılığıyla mektuplaşan kadın, ilerlemiş yaşına rağmen eşini aldatır.

Romanda verilmek istenen diğer bir fikir ise, kadının bakımlı olması ve dış görünüşüne özen göstermesi, erkeğin onu aldatmayacağı anlamına gelmeyeceğidir.

Burada erkeklerin kendilerinden yaşça küçük bayanlara düşkünlüğü de bir kez daha vurgulanmıştır. Elde edilebilir genç ve güzel kadınlar beraberlik için potansiyel bir tehlike olarak karşımıza çıkar. Aynı romanda, Benli Faika, giyimine ve makyajına dikkat eden bir bayan olmasına rağmen dostu Cabir, onu genç, güzel kızlarla aldatmaktan geri durmaz.

Eserlerde defalarca vurgulanan bir diğer konu ise fahişeleri metres tutan erkeklerin aldatılmasının kaçınılmaz olduğudur. Özellikle evli erkekler eşlerini düşürdükleri durumun bir benzerini kendileri de yaşarlar. Eden bulur ilkesinin geçerli olduğu romanlarda aldatan erkeklerin mutlu olmayacağını altı çizilir.

Aynı romanda hayat kadını Vuslat, Didar adında işsiz bir hovardayı sevmektedir. Adamın düşüncesi Vuslat'ın parasını yemekten öteye gitmez. Hatta ondan akli az, parası çok bir dost bulmasını ister. Vuslat'ın aşklarının karşısına çıkarak rekabeti kuvvetlendirmektedir. Kenan, metresi Vuslat için tuttuğu Kadıköy'deki eve geldiği gün, Didar ile Vuslat'ı yatak odalarında basar. Vuslat, Kenan'dan gizlediği belalısını yatağın altına saklamıştır. Onu şiddetli horlamasından fark eden Kenan, Didar'ı tekmelemeye başlar. Uyanan adam bir hamlede Kenan'ın üstüne atılır. Dövüşte galip gelen Didar, Kenan'ı kolundan tuttuğu gibi dışarı atar. Kenan'ın para sıkıntısı çekmeye başlaması Vuslat ile aralarının açılmasına sebep olur. Bu nedenle Vuslat, Kadıköy'deki eve müşteri kabul etmeye başlar. Didar artık saklanmaya lüzum görmeden Vuslat'ın yatağında teklifsizce yatmaktadır. Vuslat, Didar'dan Kenan'ı kovmasını ister. Sokağa atılan Kenan bu durumda bile sevgilisini kabahatsiz görmektedir. Kenan'ın eve gelmediği akşamlar içeriye erkek alan Vuslat, Kenan gibi Didar'dan de sıkılınca Zübeyrî Bey ile Mısır'a kaçar.

Evlilik dışı ilişkileri her iki eşin de onayladığı serbest evliliklerin olduğu bir vakıadır. Ancak gerçek şu ki bu çeşit yaşam tarzını bir taraf ötekinden daha fazla istemektedir.¹⁷⁸ Ekonomik özgürlüğü olan kadın evliliği monotonlaşıp kendisini tatmin etmemeye başladığında eşini aldatma yoluna gidebilmektedir. Hele ki arada yaş farkı çoksa kadın, kendisini hem duygusal hem de cinsel açıdan doyuracak bir partnere yönelebilir. Eşinden maddi imkânlarından ötürü ayrılmak istemeyen erkek

¹⁷⁸ Michael Shermer, **İyilik ve Kötülüğün Bilimi**, İstanbul, Varlık Yayınları, 2007, s. 226.

de duruma katlanmak mecburiyetindedir. Aksi takdirde ilişkinin ayrılıkla sonuçlanması kaçınılmazdır.

“Cehennemlik” romanında Şemsi yorucu bir top oyunundan sonra dinlenmek için bank üzerinde sırtüstü yatmaktadır. Boylu boyunca uzanmış bu genç erkek vücudunu gören Ferhunde, oldukça etkilenir. Daha fazla dayanamayarak Şemsi’yi öpmeye başlar. Delikanlı ırzına geçilmek isteniyormuşçasına kendisini korumaya uğraşır. Şemsi bu olaydan sonra arkadaşlarıyla Altın Kik Birahanesi’ne içmeye gider. Delikanlılar yaşamış oldukları ilişkiler hakkında sohbet etmeye başlarlar. Şemsi bu sohbetten sonra önceleri tabiata aykırı olarak gördüğü orta yaşlı bayanlar ile delikanlıların ilişkisini daha makul karşılar olmuştur. Çünkü arkadaşları da buna benzer pek çok ilişki yaşadıklarını itiraf etmişlerdir. O günden sonra Ferhunde’nin davranışlarını “normal” olarak görmeye başlayan Şemsi, onunla birlikte olur. Sabri o gece kapının önünde karısının iniltilerini işiterek hasta olduğunu düşünmüştür. Kadın, içeri girmek için kapıda bekleyen kocasını türlü yalanlarla içeri almaz. Sabri, karısının iç çamaşırındaki meni izlerinden ve banyoda Ferhunde’nin boynunda ve göğsünde gördüğü çürüklerden onun gece başka bir erkekle birlikte olduğunu anlar. Sabri, Ferruh Efendi’lere içgüveysi girmiştir. Maddi durumu da pek müsait olmadığından o yalıdan başka gidecek bir yeri yoktur. Bu bakımdan da hanımının ihanetini sineye çekmek zorunda kalır. Ferhunde de maddi imkânı olduğundan ne kardeşi Ferruh Efendi’yi, ne de kocası Sabri’yi dikkate almaktadır. Sabri üzüntüsünden günden güne çökmektedir. Bir gün Doktor Alemyan Hasan Ferruh ve Sabri’ye eşlerinin hamile olduğunu söyler. İki ihtiyar da çocukların başkalarından olduğunu anlar. Hasan Ferruh durumu Sabri’ye göre daha erken kabullenir ve dünyada evladının babası olmayan tek erkeğin kendileri olmadığını söyleyerek onu yatıştırmaya çalışır.

Genç erkekler kendilerinden büyük evli kadınlarla ilişki yaşayarak onlardan maddi ve cinsel açıdan yararlanmaktadırlar. Bu erkeklerin evli kadınları tercih etmelerinin nedenlerinden biri de yaşça olgun kadınlarda genç kızlarda olduğu gibi bir gelecek kaygısının bulunmamasıdır. Bu nedenle erkek, ilişkide kendini oldukça özgür hisseder ve üzerine hiçbir sorumluluk yüklenmeyeceği için bu tür bir ilişki ona daha cazip gelecektir.

Aynı romanda, Fahri, tüccar Hüsrev Bey'in hanımı Erike ile bir gönül macerası yaşamıştır. Acıbadem civarında dolaşan Fahri burada Erike'ye rastlar. Hanımefendiyi beğenen genç, bir müddet onun bulunduğu mekânlarda gezinerek kadının sempatisini kazanmaya çalışır. İkili başlangıçta kaçamak bakışlarla birbirlerini süzer. Daha sonra Fahri, Erike'ye bir mektup uzatır. Erike üç ya da dört gün sonra mektuba bir cevap yazar. Böyle birkaç yazışmadan sonra çift aralarında buluşma gecesini tayin eder. Kırkını geçmiş Erike genç sevgilisi Fahir'e maddî açıdan da destek olmaktadır. Erike'nin kocası altmışını geçmiş yaşlı, zengin bir adamdır. Hanımefendinin Fahri'den önce yirmi yaşında genç bir sevgilisi daha olmuştur. O delikanlı da Erike'den maddî olarak yararlanmıştır. Ayrılmazdan evvel üç dört bin lira kadar toplayan genç, Erike'den aldığı bu parayla evlenir.

Yine aynı romanda, Naim adlı gencin bir Fransız mühendisinin kırk yaşındaki eşiyle ilişkisi olmuştur.

Aralarında sevgi bağı bulunmayan eşler için evlilik ilişkisi bir anlam ifade etmemektedir. Bu nedenle sınırları aşmak ve aradıkları ilgiyi bir diğer kişide bulmak onlar için tehlike arz etmez. Hatta bazen kadın ya da erkek, kötü giden bir beraberlikte karşı tarafın dikkatini çekmek adına ondaki kıskançlık duygularını uyandırmak isteyebilir. Erkekten farklı olarak kadın kıskandırmaya daha fazla meyillidir. Bunu yapmaktaki amacı ilgi çekmek, ilişkinin gücünü sınamak, aldatan eşten intikam almak ve onu cezalandırmak ya da kendine olan güvenini arttırmaktır. Araştırmacılar kadının bu tavrının manipülatif ve kişisel güç kullanmaya yatkınlığından kaynaklandığını düşünmektedirler.¹⁷⁹

“Billur Kalp” romanında, Erenköyü'nde oturan Zülkarneyn Paşa evde kalmış kızlarına eş bulmak maksadıyla köşkünün salonunu dansa açmıştır. Muhlis Naki başlangıçta dansa büyük bir hevesle başlasa da sonrasında çabuk sıkılır. Jale ise eşinin aksine her geçen gün daha büyük bir şevkle eğlenceye devam etmektedir. Dekolte kıyafetlerle kocasının karşısında delikanlılarla dans eden Jale onu kıskandırmak istese de başarılı olamaz. Muhlis Naki eşi Jale ile bir genci suçüstü bir halde yakalar. Ancak hiç önemsemez.

¹⁷⁹ Ayala Malach Pines, **Aşk ve Kıskançlık**, İstanbul, Okuyan Us Yayın, 2003, s. 135.

“Cinsel istek, yaşamın vazgeçilmez bir parçasıdır. Ancak her alanda olduğu gibi cinsel yaşamın da belirli normları vardır. İçinde bulunduğumuz aile, toplum, ahlaki değerler, sosyal ve kültürel yapılar; fiziksel, ruhsal veya sosyal açıdan zarar görmeyeceğimiz sağlıklı bir cinselliği nerede, ne zaman ve kiminle yaşanıp yaşanamayacağının normlarını belirler. Bu normlar içinde kalan cinsel yaşamlar kabul, saygı ve destek görürler; aşırı cinsel istek yaşayanlar ise toplumsal normları kolaylıkla aşabilirler.”¹⁸⁰

“Muhabbet Tılsımı” romanında, Ali Bekir tılsımın kuvvetini test etmek adına sokaktaki kadınlardan birine ilan-ı aşk etmek için yola çıkar. Fındıklı taraflarında arkasında Arap cariye ile yola çıkmış son moda kıyafetli bir kadına rast gelir. Peşine takılarak ona iltifatlar eder. Ali Bekir’den hoşlanan kadın, delikanlıya evinin yerini öğrenmesi için kimselere fark ettirmeden kendisini takip etmesini söyler. Akşam olunca Arap hizmetçi Kademhayır tarafından öpücüklerle içeri kabul edilir. Ancak beyefendi evde olduğundan bir süre kömürlükte beklemek zorunda kalır. Eşi gittikten sonra hanımın yatak odasına alınan Ali Bekir’e soyunması teklif edilir. Kademhayır kadın kıyafeti giydirilen Ali Bekir’e hanımından çekinmeden sarkıntılık etmeye başlar. Delikanlı ile hanımefendi beraber yatarken beyefendinin yeniden eve gelmesiyle telaşa kapılırlar. Kadın, kocasına söylediği yalanlar sayesinde Ali Bekir’i kimselere görünmeden evden çıkartmayı başarır.

Birden fazla eşe sahip olan erkeklerin aynı anda tüm kadınları duygusal ve cinsel bakımlardan tam bir doyuma ulaştırması imkânsızdır. Mutlaka arada fark edilebilir oranda bir dengesizlik olur. İlişki doyumu sağlanmadığında eşlerden herhangi biri gereksinimlerini başka bir partnere yönelerek karşılama yoluna gidebilmektedir. Beraber olduğu adamı bir başkasıyla paylaşmak mecburiyetinde olan kadının biricikliğini yitirmesiyle psikolojik bir gerilim açığa çıkar. Bunu dışa vurmanın en etkili ve rahatlatıcı yolu da kaybolan boşluğu başka bir kişinin varlığıyla kapatmaktır.

Abdullah Neyyir Efendi, paşanın ilk eşi Mebrure’yi etkilemeyi başarır. Vekilharçın kadından evvel asıl istediği şey paradır. Onun aşkı şüphesiz bir riyadır, ancak hanımefendi sevgisinde samimi davranır. Abdullah Neyir, Mebrure’nin gözdesi

¹⁸⁰ “Seks Bağımlılığı”, **Hürriyet Aile**, 29 Ekim 2012, s. 1.

olmuştur. Bir dediği iki edilmemektedir. Çamaşırları paşanın kiler ile beraber yıkanıp ütülenir. Hastalandığı zaman ıhlamurunu Mebrure getirmekte, ilaçlarını kendi eliyle verip çamaşırlarını değiştirmektedir.

Evlilikte eşlerin birbirlerini aldatmasının pek çok nedeni vardır. Toplumsal çevrede şahit olunan sorunlu evlilikler, aile birliğine duyulan inancı azaltabilmektedir. Olumsuz örneklerden etkilenip mutlak aldatılacağı endişesine kapılan kişi, savunmaya geçerek muhtemel durum başına gelmeden önce önlem almaya gidebilir. Bu noktadan itibaren aldatma seçeneği de bir tür savunma mekanizması haline gelecektir. Aldatılma takıntısı olan kişi aldatarak egosunu koruma yoluna gidebilmektedir.

Ulviye Melek'in annesi babasını aldatmaktadır. Babası bunu bilmesine rağmen eşini çok sevdiğinden dolayı duruma katlanır. Bu sadakatsizliklere zaman zaman ağlayan Ulviye'yi, annesi "ağlama yavrum... Karıkocadan birisi mutlak ötekini aldatacaktır. Aldatılmış olmaya aldatmayı tercih ederim." (s.30) diyerek teselli etmeye çalışır.

Bireysel çekicilik ve yaş kriterine göre partner seçiminde cinsiyetler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Erkekler fiziksel çekiciliğe kadınlardan daha fazla önem atfetmektedirler. Evrensel anlamda fiziksel çekicilik doğurgan, genç ve sağlıklı olmakla ilintilendirilir ve bu nedenle görsel bağlamda çekiciliğe sahip olan kişiler daha üretken olarak algılanır.¹⁸¹ Kadınlar ve erkekler, yaş dönümlerinden itibaren bedensel değişimlerine paralel olarak gençliklerindeki çekiciliği yitirebilirler. Geçirdiği fizyolojik ve psikolojik değişimle bereber bireyler bu dönemde kendilerini daha gergin ve huzursuz hissedebilmektedirler. Bu durum kuşkusuz ilişkilere de yansır. Azalan cinsel isteğe karşın, yaşına uygun olmayan davranışlar sergileyen kişilere rastlamak da mümkündür. Bu aşamada karşı tarafın problemin bilincinde olarak sorun yaşayan eşine tolerans düzeyi yüksek davranışlar sergilemesi gerekir. En ufak bir huzursuzlukta başka bir partner arayışına girmekle uzlaşma odaklı bir yaklaşım sergilenmiş olmaz. Böyle bir tavır evliliğin amaç ve hedefleriyle örtüşmemektedir. Genellikle kırk yaşın üzerindeki evli erkekler, kendilerinden yaşça

¹⁸¹ Hakan Çetinkaya, Evrim Öztop Gülbetkin, Seda Dural, "Çekiciliğin Değerlendirilmesinde Yüz ve Vücut Şeklinin Kritik Rolü", **Türk Psikoloji Bülteni**, C. 10, No: 32, 2004, s. 167-177.

küçük genç kadınlarla beraber olarak erkekliklerini ispatlama yoluna gidebilirler. Bu durum da orta yaş bunalımıyla doğrudan ilgilidir.¹⁸²

“Kokotlar Mektebi”ne müşteri olarak gelen Ragıp Şeyda yirmi senelik evliliğinden sıkılmıştır. Kendine genç bir metres tutmak isteyen adam, bu arzusuna mazeret olarak da şunu gösterir:

“Kırk beş yaşı zevcelerin cinsî arzulara veda mevsimidir. Hâlbuki onlar bu sinnde daha talepkâr, daha kıskanç, ah evet daha dırdırcı, daha hoppa oluyorlar... Kendilerini daha gençleşmiş sanıyorlar. Kısırlaşmış bir kadına karşı henüz feyzdâr bir erkeğin rağbeti kesilir. Bunda kimsenin bir kabahati yok... Bu da tabiatın mübrem bir kanunu... Bir menkuha ile yaşayarak izdivacın bu merhalesine geldiniz mi bir teşriciye, bir doktora, bir avukata müracatla derdinize bir deva bulamazsınız. Kanun, zevceniz âdetinden kesilirse üzerine bir daha evleniniz demiyor... Sualinize karşı doktor ellerini ovuşturuyor... Avukat kem küm ediyor... Siz tabiatın yenilmez icbarıyla sağa sola dönüyor, nihayet harama sapıyorsunuz.” (s.234-235)

“Kesik Baş” adlı romanda, Feride’nin kocası Turabîzade Rasih, oldukça çapkın bir erkektir. Kendine ihtiyar dedirtmemek için saçlarını boyatmaktadır. Kapı arkasından hizmetçi kızı sıkıştırmak, bahçıvan kızı Eleni’ye mücevher almak gibi vukuatları olmuştur.

Eşinin bir başkasına ilgi duyduğunu öğrenen kişi öfkelenir. Bu durum onun kendini değersiz ve sevgiye layık olmayan biri gibi hissetmesine neden olabilmektedir. Bu ruh hali içinde misilleme yapmaya çalışabilir.¹⁸³ Erkek ya da kadın, kendisini aldatan eşinden intikam almak maksadıyla evlilik dışı bir ilişkiye yönelebilmektedir. Böylece eşi tarafından gururu incitilmiş olan kişi, kendine güvenini tazelemek adına bu yola başvurabilir.

“Kokotlar Mektebi” adlı romanda, kocası Ragıp Şeyda’nın metresi olduğunu öğrenen Fahire Şeyda, randevuevi gibi çalışan “Kokotlar Mektebi”ne gelir. Burada “mekteb”in müdiresi Ulviye Melek ile eşi hakkında görüşür. Kocasını çok seven

¹⁸² Arzu Erdoğan, **Erkek Aldatır Kadın Affeder (!?)**, 3.bs., İstanbul, Neden Kitap, 2005, s. 50.

¹⁸³ Tarhan, **a.e.g.**, s. 99.

kadın, üzerine titrediğini söyleyerek ondan ayrılamayacağını dile getirir. Müdür Ulviye Melek biraz safça gördüğü kadına kocasının sevgisini yeniden kazanabilmesi için kendisinin de ona ihanet etmesi gerektiği fikrini aşlar. Bu fikir kocasını kıskanan ve ondan intikam almak isteyen kadının aklına yatmıştır. Ulviye Melek daha önce kendisine gelip ticarethanesinde çalışma isteğini belirten Cevherizade Baha'ya telefon ederek “mekteb’e gelmesini ister. Olanları Cevherizade Baha'ya anlatan müdire, ondan kadını takip ederek uygun bir zamanda ilan-ı aşk etmesi teklifinde bulunur. Cevherizade, Fahire Şeyda'yı kendini sezdirmeden evine kadar takip eder. O saatten sonra Fahire Şeyda'nın semtinde dolaşmaya başlayan Cevherizade bir gün hanım ve hizmetçisine Fatih Parkı'nda rastlar. Bir bahane ile yanlarına giden adam, Fahire'nin dikkatini çekmeyi başarır. Cevherizade'nin hayaliyle konağa giden Fahire ertesi günü güzel bir elbiseyle yeniden parkta oturup delikanlıyı beklemeye başlar. Birkaç gün sonra Cevherizade de parka gelmiş ve hanımların oturdukları bankın karşısına oturmuştur. Uygun bir zamanda onların yanına gelir ve konuşmaya başlarlar. Dört gün süren bu park arkadaşlığı neticesinde Cevharizade nihayet Fahire'ye ilan-ı aşk eder. Cevherizade Beyoğlu'nda bir apartman tutar. Kirasını Fahire ödemektedir. Çift burada haftanın iki günü buluşur. Fahire genç aşğının masraflarını karşılamak için elde avuçta neyi varsa satmaktadır. Ragıp Şeyda'ya karısının kendisini aldattığına dair bir mektup gelir. Eşi Fahire'yi kıskanmayan kocası mektubu dikkate almaz. Onun aklında yalnızca metresi Nevvare ile aşğı delikanlı vardır. Bu ilişkiyi öğrenmek için tahkikata girişen adam, kapıcı kadından genç sevgililer hakkında bilgi edinir. Kadının eline bir miktar para sıkıştırarak iki sevgilinin kaldıkları yeri öğrenmesini ister. Delikanlı ile Nevvare'nin kaldıkları yeri öğrenince adam hayretler içinde kalır. Çünkü burası karısının genç aşğıyla birlikte kaldıkları evdir. Cevherizade Baha her iki kadını da idare etmektedir. Fahire, Cevherizade'nin kendisini genç ve güzel bir kadınla aldattığını sezmiş ve bunun hakkında çevreden de birtakım söylentiler duymuştur. Apartmanda ikisini beraber yakalamak için pusu kurar. O gün eşi Ragıp Şeyda da metresiyle delikanlıyı basmak için orada bulunmaktadır. Ne Ragıp Şeyda ne de Fahire sevdikleri gençlerden ayrılmak niyetinde değillerdir. Nevvare bu karşılaşmadan sonra “her insan yaşça kendi dengiyle sevişmelidir. Hanımefendi, kocanı artık bütün bütün sana

bırakıyorum.”(s.328) diyerek Cevherizade ile beraber evden ayrılır. Ragıp Şeyda ve eşi Fahire birbirlerine sarılarak teselli bulmaya çalışırlar.

Evlilik ilişkisinin normal şartlar altında iki ayağı vardır. Evlilik içinde problemler arttıkça bu iki ayak zamanla yükü taşıyamaz duruma gelebilir. Dengeyi muhafaza etmek maksadıyla bazen başka bir kişi üçüncü bir ayak olarak araya girer. Aslında aldatan kişinin eşiyle arası çok da kötü değildir. Bu nedenle her ikisinin de kendisiyle olmasını ister. Çünkü hem eşine hem de sevgilisinin sahip olduğu farklı özelliklere gereksinim duymaktadır.¹⁸⁴

Kadınlar, genellikle partnerlerini kendisine daha iyi olanaklar sunan, daha fazla ilgi gösteren ve değerini bilen kişilerle aldatmaktadırlar. Aldatma bazen sadakatsiz olan eşe karşı misilleme yapmak maksadıyla ortaya çıkabilmektedir.¹⁸⁵

“Gönül Bir Yel Değirmenidir Sevda Öğütür” romanında, evli olan Şadan karşı köşke taşınan Hürrem Medarı’nın karısı Cevher’e aşk olur. Zihni hemen hemen her gün bu kadınla meşguldür. Bu durum Şadan için pek de yabancı değildir. Çünkü daha önce de sokakta ya da herhangi bir yerde rast geldiği güzel bayanların hayallerini kurarak günlerini geçirmektedir. Misafirliğe gittikleri bir gün Cevher, Şadan’a eşinden yakınlıkla farklı kişilerle evlenmiş olsalardı belki daha mutlu olabileceklerini söyler. Cevher, eşiyle aynı çatı altında yaşadığı halde kendini yalnız hissetmektedir. Çünkü kocası yazı yazabilmek için devamlı olarak düşüncelere dalmakta ve bu nedenle de onunla yeterince ilgilenememektedir. Şadan, Cevher ile dertleşirken birden bire beline sarılır. Başlangıçta buna itiraz eden Cevher, duygularına yenik düşer. Yine bir başka akşam Şadan, operaya gideceği yalanıyla Hürrem’in köşküne gitmek üzere eşi Sabiha’dan izin alır. Köşke gittiği vakit pencereden bakan adam Hürrem ile eşi Sabiha’yı dudak dudağa görür. Cevher ile Şadan bu durum karşısında eşlerini sevdiklerini fark ederek onları kıskanırlar. Bu olaydan sonra Hürrem’in karşısına çıkan Şadan, onunla konu hakkında konuşmaya başlar. Şadan, Sabiha’nın başka bir erkekle olan ilişkisini kabul edememektedir. İki adam da eşlerini birbirlerine bırakarak ayrılırlar. Şadan’ın gönlü Cevher’de kalmıştır. Ancak onunla Sabiha’nın

¹⁸⁴ Mehmet Z. Sungur, **Sen, Ben ve Aramızdaki Her Şey**, 15. bs., İstanbul, GOA Basım Yayın ve Tanıtım, 2009, s. 217-218.

¹⁸⁵ Aliye Mavili Aktaş, **Evlilik ve Sadakatsizlik**, Ankara, Kanguru Yayınları, 2009, s. 63.

kendisine sadık kalması şartıyla bir ilişki yaşamak ister. Cevher, Şadan'ın zihninde tatlı bir hayal olarak kalır.

Erkeğin aldatması Türk toplumunda büyük ölçüde iktidar duygusuyla ilişkilidir. Birden fazla kadınla aynı anda birliktelik yaşayan erkek kendini daha güçlü hissetmektedir. Bu güç isteğinin de büyük ölçüde öz güven düşüklüğüyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir.¹⁸⁶

Şadan, komşusu Cevher'i görmeden önce hizmetçileri Servinaz'ı sevmiştir. Onunla gizli saklı köşelerde ilişki yaşar. Bir süre sonra hizmetçileri Servinaz'dan hevesini alan Şadan, bu defa büyük hanımın evlatlığı yerindeki Nevres'ten hoşlanmaya başlar. Nevres bir gün Şadan ile Servinaz'ı bodrumda suçüstü yakalar. Şadan bunun üzerine Nevres'e sarılarak ona karşı olan beğenisini itiraf eder. Nevres'in de onda gönlü vardır. Bundan sonra adam iki hizmetçiye birden idare etmeye başlar. Şadan eşini sevmektedir. Hizmetçi kızlar yüzünden de ondan boşanmak istemez. Ancak onlarla gönül eğlendirmekten de kendini alamaz.

Maddi imkânlarla kavuşmak, yalnız kalmamak ya da ev ortamında rahat etmek için yapılan “planlı” evliliklerin olduğu bilinen bir gerçektir. Çıkar sağlamak için yapılan evlenmelerin ardında, birtakım psikolojik nedenler bulunur ki bunlar paraya duyulan hastalık derecesindeki iptilânın belirtisidir.¹⁸⁷ Her insan para sıkıntısı çekmeden mutlu ve huzurlu bir hayat yaşamak ister. Ancak bunları kolay yoldan elde etmenin birtakım külfetleri bulunmaktadır. Bazen bize aradığımız varlık içindeki hayatı sunacak olan kişiyle karşılaşırız, fakat o, gönlümüze hitap eden biri değildir. Yahut yanında olmaktan son derece zevk aldığımız bir kişinin maddi olanaklarının sınırlı olması gelecek için sorun teşkil eder. Bu durumda ne istediğimize karar vermek ve bu iki kişi arasında bir tercih yapmak gerekir. Yapamadığımız durumlarda ise iki tarafı da aldatmış oluruz. Bu durum hiç de dürüstçe olmaz.

“Dirilen İskelet”te iki kişi arasında kalan Bânû, Tayfur'u sevmemektedir. Gönlü Cevri'de olan kadın, Hikmetullah Paşazade'nin yalnız zenginliğine hırslanır. Aşk ve servet, bu iki emel arasında bir müddet bocalayarak ikisinden birini tercih etmek için

¹⁸⁶ Aktaş, **a.e.g.**, s. 70.

¹⁸⁷ André Morali-Daninos, **Cinsel İlişkiler Sosyolojisi**, İstanbul, Varlık Yayınları, 1973, s. 116.

derin düşünceli ve ıstıraplı saatler geçirir. Tayfur kendisine lüks bir hayatı temin edecek Cevri de gönlünü eğlendirecektir... Didon Paşa'nın kızı sevgilisine, servetine karşı tutulduğu incizapla Tayfur'a varacağını fakat bu izdivaçtan sonra Cevri'nin metresi olacağını söyler. Cevri bu duruma isyan eder. Ancak Bânû bu ilk protestolara, redlere, çırpınmalara hiç aldırmaz. Çünkü “ahlak düsturları değil dünyalar alt üst olsa Cevri”nin kendisinden ayrılmayacağından emindir.” (s.274-274)

Kadınlar genetik bağlamda aşk duygusunun ağır bastığı, emniyetli ve uzun vadeli birliktelikler arama eğilimindedirler. Buna karşın erkeklerin biyolojik yapıları gereği ilişkiden beklentiler listesinin başında ise seks gelir. Bir genelleme olarak düşünüldüğünde bu iddianın doğru olduğu söylenebilir, ancak hakikatte mesele çok daha komplikedir. Erkekler ve kadınların eşlerinden başkasıyla cinsel birliktelik yaşama istekleri arasındaki muhtemel farklar üzerine inşa edilmiş kuramları bir kenara bırakırsak, bazı kadınların her zaman evlilikleri dışında cinsel beraberlik yaşadığı bir gerçektir.¹⁸⁸

“Dünyanın Mihveri Kadın Mı, Para Mı?” adlı romanda, Mahir Hüsnü, gecenin bir vakti evine geldiğinde karısı Hidayet'i yüzü avuçlarında masa başına dayanmış olarak bulur. Hidayet, eşine gelen bir mektubu açıp okumuş ve onun kendisini evli bir kadın olan Semahat ile aldattığını öğrenmiştir. Mahir Hüsnü, başlangıçta bu kadınla olan ilişkisini inkâr eder. Ancak karısı mektubu gösterince ister istemez kabul etmek zorunda kalır. Semahat'in Mahir Hüsnü'den önceki âşığı tarafından yazılan mektupta şu ifadeler yer verilmiştir:

“Semahat birkaç ayda bir gömleğini değiştiren dişi yılan gibi gönlünü kabdan kaba boşaltan zehirli bir çiçektir. Koklayanı bir zaman sermest eder. Fakat tedavisi nâkabil tropika ısıtmaları gibi hicranı ömre sürer.

Havva'nın bu oynak kızı bir zamanlar beni de sevdi. Lâkin bir başkasıyla çabuk değişti. Bir muâşaka futbolu ki tekme yiince çizgiden dışarı defedilirsiniz. Bu uzun ökçeli nazik ayak bugün sizin de belinize indi. Biliyor musunuz? Sizden birkaç yaş genç... Darılmayınız, daha yakışıklıca... Semahat Hanım her yeni lezzetlidir sözünün tecrübecisidir.” (s.173)

¹⁸⁸ Wilson & McLaughlin, **a.e.g.**, s. 137.

Aynı romanda, Rubaîzade'nin eşi Semahat çocuklara hava aldirmek bahanesiyle Çamlıca'ya gider. Burada yeni âşığı Midhad Şekip ile buluşur.

“Deli Filozof” romanında kırk yaşını geçmiş olan Ali Senaver, kendisinden yirmi beş yaş küçük olan İclâl ile evlenmiştir. İclâl, fakir bir yorgancının kızıdır. Sekiz-dokuz yaşlarındayken annesi vefat eden İclâl'e babası bakacak durumda değildir. Bu nedenle Ali Senaver onu kız kardeşi Nevber ile birlikte mektebe verir. Genç kızın güzelliğine vurulan Ali Senaver, bir gün cesaretini toplayarak ona izdivaç teklif eder. Eşini seven adam, onun kendisine ihanet edeceğini düşünmediğinden kıskançlık duymaz. Ancak mahalle kahvesindeki erkeklerin eşinin kendisini Hikmetullah Bey'in oğlu Çelebi ile aldattığını haber vermesi üzerine içinde şüpheler belirmeye başlar. Önceleri mutlu bir hayat süren çift, İclâl'in davranışlarındaki değişimler yüzünden çeşitli sıkıntılar yaşamaktadır. Çünkü genç kadın artık eşinin kendisini okşamasından rahatsızlık duymakta, zaman zaman sinir buhranları geçirmektedir. Eşinin daha evvel isterik hallerine bağladığı bazı davranışlarının asıl sebebinin farklı olduğunu anlayan adam, Hikmetullah Bey'e giderek oğlunu karısına olan sevdasından vazgeçirmesini ister. Bu olaydan bir süre sonra İclâl ile Çelebi'yi uygunsuz vaziyette kendi evlerinde yakalar. Her şeye rağmen kadının sadakatsizliğini affederek onu Çelebi'den uzaklaştırmak maksadıyla, Emirgan'a dadısının evine götürür. Fakat bu plan işe yaramaz, çünkü Çelebi ile İclâl birlikte kaçmışlardır. Bu olaydan sonra Ali Senaver, hanımını boşar ve iki genç birbirleriyle evlenirler. Evliliklerinin ilk zamanlarını çok mutlu geçiren çift, daha sonra birtakım sorunlar yaşamaya başlar. İcâl her şeye öfkelenmektedir. Kocasını kendisini eğlendirmek maksadıyla çaba sarf ederken genç kadın onu her defasında tersler. Doktorlar ona isteri teşhisi koymuşlardır. Ancak İclâl'in kocasına ve çevreye olan tepkisinde yatan asıl neden, Çelebi'nin kız kardeşi Caize'nin kocası Umranî ile bir ilişkisinin olmasıdır.

“Can Pazarı” romanının kahramanı Necibe, eşini Veysi adında işsiz, maddi durumu iyi olmayan bir adamla aldatmaktadır. Veysi, Necibe ile olan ilişkisinde hem cinsel ihtiyaçlarını tatmin etmekte hem de maddi çıkar sağlamaktadır.

Yine aynı romanda, Nafia'nın eşi Nasih, İrfan'ın eşi Halâvet'i تنها bir koridorda kollarının arasına alarak aşkını ilan eder. Eşini seven Halâvet, Nasih'in itirafı karşısında büsbütün ilgisiz kalmaz. Çünkü bu durum Halâvet'e göre, eşi İrfan'ın kendisine karşı olan durulmuş sevgisini yeniden canlandırmak için bir fırsattır. İrfan, Halâvet'e karşı son derece kayıtsız davranışlar sergilemektedir. Nasih'a pek yüz vermemekle birlikte, onu kaçırarak kadar da ümitsiz bırakmayan kadın, kocasına kendini pek namuslu göstermekle beraber başka erkekler tarafından arzulanan biri olduğunu da kanıtlamak ister. Böylelikle onda kıskançlık duyguları uyandıracaktır. Ancak olaylar farklı yönde gelişir. Nasih'ın eşi Nafia ile Halâvet'in eşi İrfan birbirlerini sevdiklerini söyleyerek eşlerini terk ederler. Nasih, hayatı boyunca evli, dul, bakir hangi kadını arzuladıysa ona aşkını ilan etmekten çekinmemiş, sonunda hanımıyla flört etmek istediği adam, kendi karısını alarak ona nisbet yapmıştır. Yani Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın deyimiyle genç adam, ettiğini bulmuştur.

Halâvet ile Nasih esasında eşlerini sevmektedirler. Onların birbirlerini sevdiklerini söyleyerek evden ayrılmaları ikisinin de hiç hoşuna gitmez. Eşlerinin bir süre sonra beraber yaşamaktan bıkararak kendilerine döneceği ümidini taşımaktadırlar. Nasih da Halâvet gibi başka kadınlarla flört ederek eşinin kendisine olan ilgisini arttıracığını düşünür. Çünkü Nasih'ın felsefesine göre hercaîler daha çok sevilmektedir.

Eşleri kendilerini terk edince Nasih ile Halâvet evlenirler. Bu durumu gazetelerden okuyan İrfan ve Nafia hayal kırıklığına uğrar. Çünkü onlar da eski eşlerine dönecekleri ümidini içlerinde taşımaktadır. Nafia bunu öğrendiği anda bir baygınlık geçirir.

Bu arada Nasih ile Nafia'nın ilişkisi devam etmektedir. Halâvet şimdiki eşi Nasih'ı Nafia'yla basmak için onlarla aynı apartmanda oturan Matmazel Takuhi'nin evine gider. Burada zaafa kapılarak karşı koyamadığı Yavuzlar çetesinden Aziz adlı bir delikanlıyla birlikte olur. Aziz kendini ona kibar bir bey olarak tanıtmıştır. Seneler geçmesine rağmen Halâvet'in zihninden Aziz'in hayali kaybolmaz.

“Namuslu Kokotlar” romanında, Şehnaz, eşi Hüsrev Nizami'yi önce Sermet Nadir ile aldatmış, fakat bu adamın kıskançlığı, huysuzluk ve baskısından sıkılınca da Hürrem Lütfi ile bir ilişki yaşamaya başlamıştır. Genç adam zaman zaman kadının

evine gitmekte ve bazı geceler yatıya kalmaktadır. Tek kadınla yetinmeyi sevmeyen Hürrem Lütü, Şehnaz'dan sonra Perran'a oradan da başka kadınlara gider. Birlikte olduğu kadınlardan maddi açıdan da yararlanmaktadır. Şehnaz'ın kendisine karşı olan aşırı düşkünlüğü ve kıskançlığından rahatsız olan Hürrem Lütü, onu bırakıp Perran'la görüşmeye devam eder. Bunun üzerine Şehnaz çok sürmeden kendisine Afif Hüsnü adında başka bir sevgili bulur. Ancak bir süre sonra ilişkinin monotonluğundan sıkılmaya başlayan Şehnaz, Enver Ragıp'la bir macera yaşar.

Bu arada Perran da Sakıp Cemal adında mirasyedi bir gence gönlünü kaptırır. Sakıp Cemal kafasında yarattığı ideal kadını aramaktadır. Aradığını Perran'da bulmuştur. Sakıp Cemal güzelce döşetmiş olduğu dairesine kendine layık gördüğü güzel kadınları kabul eder. Perran'la da burada buluşurlar. Kokain bağımlısı olan delikanlı, bu tecrübeyi birkaç kez Perran'a da yaşatır. Kötü düşüncelerini her fırsatta açığa vuran Sakıp Cemal'den yılmaya başlayan Perran, ondan bütünüyle kurtulmanın çarelerini aramaya başlar. Korkusu ve heyecanı artan genç kadın, Sakıp Cemal'in apartmanına ziyaretlerini keser. Fakat belalı sevgilisi her gün hanımefendiyi telefonla aramaktadır.

Şehnaz'a şoför Seyfettin adında evli ve çocuklu bir delikanlı aşk olmuştur. Aralarındaki statü farkından ötürü sevilmediğini anlayan ve kadını başkalarından kıskanan Seyfettin, bu nedenle evini barkını unutup kendini içkiye verir. Sevildiğini bilen ve bundan hoşnut olan Şehnaz ara sıra şoföre iltifat etmektedir. Bir gün Yeşil Kaynak'a gezmeye giden hanım ve şoför burada birlikte olur. Ancak Seyfettin'i nezaketsiz ve kaba bulan Şehnaz bu yaptığından pişman olmuştur.

2.6. Kıskançlık

Kıskançlık aşkın bir göstergesi değildir. Aşk, aşırı boyutlara varan sevgi ve bağlılık duygusudur. Olağan sevmeden, kişinin duygularını kontrol etmede güçlük çekmesi durumuyla ayrılmaktadır. İnsanın kıymet verdiği bir şeyi kaybetmekten endişe duyması doğaldır. Bu nedenle, birbirini gerçekten seven iki kişi arasında bir miktar

kıskançlık olabilir. Kıskanç kişiler başkaları tarafından seilmeye aşırı derecede ihtiyaç duymaktadırlar. Yaşadıkları güvensizlik ve yetersizlik duygularını yenemedikleri için ilişki kurduğu insanın sevgisini kimseyle paylaşmak istemezler. Kıskanç kişiler bir yandan ilişkilerini devam ettirmeye çabalarırken, diğer yandan da özgüvenlerini muhafaza etmeye çalışırlar. İlişkiyi korumak istemedeki amaç sevdikleri kişiyle daha uzun süre beraber olmakken, aşırı kıskanç insanlar bunu ancak gözdağı vererek, zor kullanarak ya da küserek temin edebileceklerini düşünürler. Beraberliklerinin bir rakip tarafından tehdit edildiğinden şüphelendikleri zaman bu çekişmede yenik düşeceklerine, sevilmediklerine, değer verilmediklerine inanırlar. Daha önce de söylediğimiz gibi kıskançlık, içerisinde özgüven eksikliği ve yetersizlik duygularını da barındırır. İnsan, kendine olan güveni zayıfladığında yetersizlik ve değersizlik hislerine kapılır. Sahip olduğu sevgiye layık olmadığını ve yitireceğini düşünür. Bu kaygı, kıskançlık duygusuna ve onunla başa çıkmak için gösterilen lüzumsuz davranışlara sebep olur. Aşırı kıskanç kişi, ilişkide bulunduğu insanı sürekli denetler, izler, onun hayatını sınırlar ve üzerinde bir tahakküm hissi oluşturarak onu elinde tutabileceğini düşünür. Oysa içten bağlılık zor kullanarak değil sevgiyle sağlanır. Kıskançlık sonucu sergilenen takip etme, baskı altında tutma, öfke, şüphecilik gibi davranışlar karşı tarafı daha da uzaklaştırır.¹⁸⁹

Kıskançlığın sebebinin ne olduğu konusunda sıklıkla tekrarlanan iki durumdan biri kişisel güvensizliktir. Kıskançlığı insan karakterinin bir parçası olarak gören bazı araştırmacılar, genellikle kendilerini güvensiz hisseden kişilerin yakın ilişkilerde kıskanç tutumlar sergileyebildiklerini ifade etmektedirler. Bu konuda sıklıkla yapılan ikinci açıklama ise kıskançlığın toplum nezdinde değer kaybına uğrama endişesinden kaynaklandığı şeklindedir. Sıralamadaki üçüncü açıklama ilişkide zayıf kalmanın kıskançlığa neden olmasıdır. Dördüncüyse kıskançlığın, dışlanmaktan kaynaklandığı yönündedir.¹⁹⁰

Mathes ve Severa'ya göre kıskançlık, bir rakibin varlığına bağlı olarak meydana gelen ilişki yitimi ya da ilişkiyi tehdit eden bir durum sonucu yaşanan olumsuz duygu halidir. Kıskançlık çoğunlukla patolojik boyutuna vurgu yapılarak negatif

¹⁸⁹ Nilgün Yıldız, "Kıskançlık aşkın göstergesi mi?", **Hürriyet Gazetesi**, 28 Aralık 2009, s. 1.

¹⁹⁰ Pines, **a.e.g.**, s. 62.

bağlamda değerlendirilmektedir. Evrim kuramcılarının kıskançlık konusundaki tavrı, sözünü ettiğimiz bu görüşten farklıdır. Onlar için kıskançlık, insanlığın geçmişinden bugüne kadar taşınan fonksiyonel, tabii ve komplike bir olgudur. Bu bakış açısına göre milyonlarca yıl önce de mevcut olduğuna inanılan ve bireyin yaşamsal entegrasyonuna hizmet eden bir olgu olarak nitelendirilen kıskançlık, ihanet ve terk edilme karşısında bir savunma mekanizması şeklinde ortaya çıkmıştır.¹⁹¹

“Transaksiyonel yaklaşıma göre, kıskançlık ilişkisel ödüllerin kaybedilmesi ya da azalması tehlikesi söz konusu olduğunda ortaya çıkmaktadır. (...) Sosyal Mübadele kuramı bakış açısından, ilişkinin tehlikeye girmesi durumunda, ilişkiden daha büyük ödüller elde ettikleri için ilişkisel doyumu yüksek bireylerin kaybedecek daha çok şeylerinin olduğu ve bu nedenle daha çok kıskançlık duydukları biçiminde açıklanabilir. (...) Ayrıca, eşin fiziksel çekiciliği arttıkça kıskançlığın da arttığı görülmektedir. Bunun nedeni eşin fiziksel çekiciliğinin ‘ödüllendiriciliği’, dolayısıyla ilişkinin tehlikeye girmesinin birey için daha büyük bir tehdit olarak değerlendirilmesi olabilir.”¹⁹²

Geçmişte yaptığı hatalardan dolayı eşine olan güvenini kaybetmiş bir kişinin, eşi karşı cinsle konuştuğu zamanlarda büyük miktarda kıskançlık ve öfke yaşaması doğaldır. Bu tür negatif duygular dış uyaranların ve bunların bireyde meydana getirdiği imajlar ile geçmişe ait çağrışımların tesiriyle oluşabilmektedir. Bu durum en net biçimiyle travma sonrası stres bozukluğu yaşayan kişilerde görülmektedir. Bunların travmatik yaşantıya neden olan uyaranlara benzer uyaranlarla ya da o uyaranı çağrıştıran farklı uyaranlarla karşılaşması durumunda öfke ve kıskançlık duyguları açığa çıkabilmektedir.¹⁹³

“Bir Muadele-i Sevda” romanında, eşi Bedia’nın kendisini aldattığını öğrendiği zaman şok geçiren Naki, eve döndüğünde öfkesini karısından gizlemek ve onlardan intikam almak için nasıl davranması gerektiğinin planlarını yapmaktadır.

¹⁹¹ H. Andaç Demirtaş Madran, “Duygusal ve Cinsel Kıskançlık Açısından Temel Cinsiyet Farklılıkları: Evrimsel Yaklaşım ve Süregelen Tartışmalar”, **Türk Psikiyatri Dergisi** C.19 No: 3, 2008, s. 301-302.

¹⁹² H. Andaç Demirtaş, Ali Dönmez, “Yakın İlişkilerde Kıskançlık: Bireysel, İlişkisel ve Durumsal Değişkenler”, **Türk Psikiyatri Dergisi**, C.17 No: 3, 2006, s. 182.

¹⁹³ Ahmet Özmen, Anger: The Theoretical Approaches and The Factors Causing the Emergence in Individuals, **Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences**, C. 39, No: 1, 2006, s. 49-50.

“Akşam evime avdet edince zevcemin yüzüne nasıl bakacağım? Yüz yüze gelirsek teessürümü nasıl ketm, hiddetimi nasıl zapt edebileceğim? Demek o asabi hastalıklar, o mütehevvirane kıskançlıklar, o yarım baş ağrıları bütün temaruz, beni kendinden usandırmak, canımdan bizar etmek için hep birer dolapmış. Bu karıdan, bahusus aşkı olan o melun heriften intikamımı nasıl alayım? Zevcemi tatlık etmekle mi? Hayır... O zaman ekmeklerine yağ sürmüş olurum. Boşamasam bir zevç karısının hıyanetine böyle açık bir surette vakıf olur da onunla zevciyetini nasıl idame edebilir? Meselenin en müthiş ciheti Bedia’yı seviyorum. Ondan ayrılmayı düşündükçe sanki kalbim yarıyor içime sıcak sıcak kanlar sızdığını hisseder gibi oluyorum. Aman Yarap şu hal korkunç bir rüya olsa da bir göz açmasıyla uyanırsam beynimi, her tarafımı ihata eden şu müthiş hakayık vehleten mahiyetini ve manzarasını tebdil ediverse.. Hakikat âleminde işte böyle mahuf kâbuslar oluyor ki bir uyanıklık ferdası bunların dehşetlerini izaleye erişmiyor.” (s.322-323)

“Metres” romanının kahramanı Müştak, arkadaşı Reyhan’ın kendisine yaptığı sevda ortaklığı teklifini düşünür. Kıskanç bir erkek olduğunu ifade eden genç adam, bu duygunun insanın doğuştan getirdiği bir mevcudiyet olduğunu belirtir.

“Bir kadını kıskanmayı, sevda ve emelini ona hasretmeyi avâmın tuttuğu yola uymak nev’inden telâkki ediyor. Niçin? Henüz o kadını hakikî bir muhabbet ile sevmediği için... Sevse, şiddetle bağlansa... O zaman felsefesinin hükmü de değişir... Kıskanmak insanın, hatta hayvanattan çoğunun hilkiyetinde mevcuttur. Reyhan Bey! Sen felsefenin metanetiyle hilkiyet icabını tağyir edebilecek kadar fikren asabiyet peyda ettinse yalnız benim değil, bütün benînev’inin tebrikâtına sezâvâr olursun. Ben de felsefede kendimce yüksek bir mertebeye suuda uğraşacağım. Fakat ne kadar yükselsem hiçbir zamanda kıskanmayı inkâr edecek bir dereceye varamayacağımdan eminim; ben kıskanırım. Hem de Parnas’ı daima kıskanacağım. Hiçbir felsefe bu şedit histen beni tecrid edemez. Bir metresin iki üç aşkı birden memnun etmesinde sen ne his, ne de insaniyet, ne edep bakımından beis görmüyorsun. Bunun için serdettiğin mantıkî felsefe de şu: Mademki o maişette kadınlar bazen yekdiğerinden hafıyyen birkaç erkeği idare ediyorlar, mademki kadının bu hilesinden gafıl, bihaber bulundukça o zevatın muaşaka lezzetine bir hâlel gelmiyor. Binaenaleyh o aşkların felsefedeki deryâdilikleri dediğin mertebede bulunsa hakikatten haberdar olmakla da gönüllerine bir bulantı gelmez. Çünkü birkaçı aynı zülâl kâsesinden sevda susuzluğunu teskin ettikten sonra hakikatten haberdar bulunup bulunmamakla o kâbin kiri ne artar, ne eksilir.” (s.241-242)

“Tesadüf” romanında, Saibe eşi Mail’in kendisini aldatmasına rağmen onu hâlâ sevmektedir. Bu nedenle zihnini şiddetli ıstırap ve kıskançlık duyguları meşgul eder.

“Nazarında hakikat teeyyüt ettikçe, inkâr, tevil kabul etmez bir vuzuhla sabit oldukça biçare Saibe’nin teellümü, ıstırapı tahammül-i beşer fevkine çıkıyordu. Dünyadaki bütün saadetlere tercihen zevcini çıldırasıya bir şiddetle seven bir kadın için hunfeşan, en keskin hançer uçlarından daha veca-nak bir kıskanç acısı içini yiyiyor, eritiyor, zehirliyor, parçalıyordu.” (s.211)

Mail akşamları eve geç gelmeye, bazı gecelerse hiç gelmemeye başlar. Onun eve gelmemesi Saibe’nin kıskançlığını ve ona olan düşkünlüğünü daha da arttırır. Genç kadının sinirleri iyice bozulmuştur:

“Mail yavaş yavaş akşamları da gecikmeye sonra sonra bazı gecelerde külliye gaybubete başladı. Şimdi sinir illetinin âlâsı Saibe’yi yakaladı. Biçare kadının gözü, kocasından başka cihanı, hiç kimseyi görmez oldu. Kıskandıkça nazarında Mail’in kıymeti artıyor, zevci gözüne dünya güzeli gibi gözüküyordu.” (s.225-226)

Mail’in, Saibe’nin gözündeki kıymeti iyice artmıştır. Bu durum yalnız kalma ve terk edilme korkusuyla açıklanabilir. Bunun yanında sevilen bir varlığın bir başkası tarafından elinden alınması durumu da söz konusudur. “Bilişsel olarak kişinin eşinin sadakatsizliğini ve onu kaybedeceğini sürekli düşünmesi; duygusal olarak endişe, öfke ve hatta depresyonun oluşması; davranışsal boyutta da eşinin ilgisini kendisine çevirerek kıskanılan kişiden uzaklaştırma çabası ile eşe aşırı ilgi, sevgi ve cinsel yakınlık gösterme, bağımlılık geliştirmeye”¹⁹⁴ kadar varabilen bir süreçtir.

Mail, metresi Şöhret’i görmeye gittiğinde onu her zamanki yerinde bulamaz. Onu görememek kendisini bu kadına daha çok bağlar ve Şöhret’i kıskanmaya başlar:

“Şöhret’in orada bulunmaması ona fevkalade garip görünüyordu. Ne zaman arzu etse, gidince kadını o hanede bulurum zannediyordu. Hakikatin öyle olmadığını görmesi delikanlıyı şaşırttı, alıklaştırdı.

Daha fenası Şöhret’in bu gaybubeti, Mail’in nazarında kıymetini arttırdı. Onu görmek hevesi büyüdü. Bu arzu, bu muhabbet istidat etti. Bu gaybubeti takip eden gecede muhakemat-ı mütehassiranesi, iştiyak-ı elimi, rahatsızlığı, uykusuzluğu diğer şekle girdi. Yavaş yavaş Şöhret’i başkalarından kıskanmak gibi bir hiss-i acibe düştü.” (s.315-316)

¹⁹⁴ Kavuncu, a.e.g., s. 133.

“Sevda Peşinde” adlı romanda, Ayn-ı Nur’un yakın arkadaşının eşi Sermet Bey, İlhami Bey’in babasına oğullarının evli bir bayanla yasak aşk yaşadığını, kadının kocasının her daim onun peşinde olduğunu bu nedenle çok büyük tehlike içinde bulunduklarını belirten imzasız bir mektup göndermiştir. Mektubu okuyan anne ve baba telaşlanıp bu tehlikelerin oğullarının başına bekâr olduğu için geldiğini düşünerek onu hemen evlendirmeye karar verirler. Bunu duyan Ayn-ı Nur, İlhami Bey’i çok kıskandığını itiraf eder:

“Sizin üzerinizde benden başka bir kadının müdahale hakkı bulunmasına tahammül edemem. Velew ki bu kadın valdeniz olsun... (...) Muhabbetimin şiddetinden iptilâmin ifratından seni olmayacak şeylerden kıskanıyorum. Validenden de, pederinden de, bütün canlı mahlûkattanda da, cemaattan da, herkesten, her şeyden...” (s.423-424)

“Hakka Sığındık”ta, Hacı Ferhat Efendi’nin küçük kızı Nermin, eşi Methi’nin kendisini aldattığını düşünmektedir. Derdini kimselere açamayan Nermin kocasını bu yüzden şiddetle kıskanır.

“Toraman” romanında, Şuayp Efendi ile Hasna’nın evlilikleri otuz beş sene olmuştur. Bu uzun karı kocalık devresinde çok sık kavga etmişlerdir. Hasna’nın sinir krizleri tuttuğu zamanlarda Şuayp Efendi ne yapacağını bilememektedir. Kocasını çok seven Hasna, kıskanç bir bayandır. Hastalığının alevlenmesine de bu aşırı kıskançlığı sebep olmaktadır. Ancak onun kıskançlığı boşuna değildir. Şuayp Efendi karısından gizlice hovardalık kaçamakları yapmakta ve eşine belli etmemek için her türlü tedbiri elden bırakmamaktadır.

“Cehennemlik”te, evli olan Ferhunde, sevdiği delikanlı Şemsi’yi nişanlısı Atıfet’ten, Atıfet’ten nişanlısını Ferhunde’den kıskanmaktadır.

Romanın bir bölümünde kızı Mahmure ile Şemsi’nin top akasyanın altındaki kanepede otururken bakışmalarını gören Ferhunde kıskançlıktan deliye döner.

Aynı romanda, Cazibe’nin her akşam yemekten sonra kocasının yanında geçirmeye zorunlu olduğu bir saati vardır. Genç kızın aşığı Muzaffer, bu dakikalarda karı kocanın bulunduğu odayı kapı deliğinden gözetleyerek içeride olup bitenleri

izlemektedir. Delikanlı, Cazibe'nin eşi Hasan Ferruh Efendi'den oldukça kıskanmaktadır.

“Ben Deli Miyim?” adlı romanda, arkadaşı Kalender Nuri'nin elinde Revan Hanım'ın resmini gören Şadan kıskançlıktan onun boğazına sarılır. Çünkü Şadan da Kalender Nuri gibi Revan Hanım'dan hoşlanmaktadır. Sonunda kıskançlık ve şüpheden akli dengesini yitiren adam, Kalender Nuri'yi karanlık bir kuyunun içine atarak öldürecektir.

“Tutuşmuş Gönüller” romanında, Nevhayal, sevgilisi Süha Pertev'in kendisinden önce yaşadığı aşkları itiraf etmesi karşısında kıskançlık duymadan edemez.

“Billur Kalp” adlı romanda, Madam Zorluyan'ın sermayesi Miryam altı ay dost hayatı yaşadığı bir Türk'ten hamile kalmıştır. Son derece kıskanç olan adam Miryam'ı örtünmeye zorlar.

Yine aynı romanda, Semih Atıf'ın hanımı aşırı kıskançlıktan dolayı hastalanmıştır. Semih Atıf eşinin hiçbir hareketine karışmayan, vurdumduymaz, zevk ve sefasına düşkün, gözü dışarıda bir adamdır. Hanımefendi ise kocasını sevmektedir. Onu kıskanmak yüzünden zaman zaman sinir krizleri geçirir.

“Muhabbet Tılsımı” adlı romanda, Adnan Şemî Paşa yakışıklı, genç erkekleri konaktaki gözdelelerinden çok kıskanmaktadır. Odalıklarına kötü niyetle bakarlar korkusuyla erkeklerden kimseyi haremine sokmak istemez. Geceleri yastığının altında bir çift revolverle yatar.

Aynı romanda konağın hizmetlilerinden Suzidil kalfa da ilişki kurduğu Ali Bekir'i odalık kız Pervin'den oldukça kıskanmaktadır.

“Kokotlar Mektebi”nde, İrfan Yekta bir kıskançlık meselesi yüzünden hayat kadını olan metresi Şefkat'i dövmek için üzerine yürür.

“Gönül Bir Yel Değirmenidir Sevdâ Öğütür” adlı romanda, Sabiha'nın eşi Şadan, Nevres ve Servinaz adlı iki hizmetçiyle ilişki kurar. Kızlar, Şadan'ı hem birbirlerinden hem de komşuları Cevher'den kıskanmaktadırlar. Cevher'e aşk olan Halis de onu eniştesi Şadan'dan kıskanır.

“Dirilen İskelet” romanında, sevgilisi Cevri, Tayfur ile evli olan Bânû’yu kıskanmaktadır. Tayfur da eşini Cevri’den şiddetle kıskanır.

“Partnerine “karşı şiddet kullanan ve hatta bunu yapma tehdidinde bulunan kişi, eşinin irade özgürlüğüne, doğrudan vücudu üzerinden saldırıda bulunarak, bu özgürlüğünü ortadan kaldırır ve onun ayrılığına darbe indirir. Kurbanına kendisinin bir parçası, sadece onun gereksinimlerini karşılamak için var olan bir nesne gibi davranır. (...) Böylesine ölümcül bir sistemde yaşanan yakınlık, en kutsal önermelerimizden birini yıpratıyor. Sevgi, yaşamın hizmetindedir.”¹⁹⁵

“Kaderin Cilvesi”nde, Eleni randevuevinde çalışan bir hayat kadınıdır. Bir gün kıskanç ve belâlı bir sevdalıya rastlayan genç kız, mesleğine devam edemez hale gelir. Çünkü belâlısı onu bir odaya kapayarak sokağa çıkmasına izin vermez. Çok içtiği bir zamanda cinnet geçirip Eleni’ye saldıran adam, kimse onu beğenmesin diye parmağıyla kadının gözünü çıkarır.

“Deli Filozof” romanında Caize, eşi Umranî’yi, erkek kardeşinin karısı İclâl ile ilişkisi olduğunu sezdiğinden kıskanmakta ve tartışma çıkarmaktadır.

“İnsanlar Muymun Muydu?” adlı romanda, Hizmetçi kız Rabia’nın Muallâ Lâhuti Efendi’nin oğlu İsteyn’e olan aşkı dayanılmaz bir raddeye varınca, delikanlının onunla ilgilenmemesine ve arada sırada alay etmesine dayanamayarak kıskançlık hissine kapılan kız, İzzet Efendi’ye torununun hamile kalarak Muallâ Lâhuti Efendi’nin evinde gizlenmiş olduğunu söyler.

“Namuslu Kokotlar”da, Şehnaz, eşi Hüsrev Nizami’yi önce Sermet Nadir ile aldatmış, fakat bu adamın kıskançlığı, huysuzluk ve baskısından sıkılınca da Hürrem Lütfi ile bir ilişki yaşamaya başlamıştır. Şehnaz’ı, Hürrem Lütfi’den kıskanan Sermet’in ondan ayrılmaya hiç niyeti yoktur. Hürrem Lütfi, Şehnaz’ın kendisine karşı olan aşırı düşkünlüğü ve kıskançlığından rahatsızdır. Bu nedenle Şehnaz’ı bırakıp evli olan Perran’la görüşmeye devam eder. Perran’ın başka bir delikanlıyla

¹⁹⁵ Michael Vincent Miller, **İkili İlişkilerde Terörizm (Erotik Yaşamın Yozlaşması)**, Çev. Sinem Gül, Varlık Yayınları, 2008, s. 43.

birlikteliğini duyan Hürrem Lütfi de kıskançlık duygusuna kapılır. Sakıp Cemal de ilişki kurduğu Perran'ı, Hürrem Lütfi'den ve kocasından kıskanmaktadır.

Perran, Mazlum Ulvi ile evlendikten bir süre sonra kendisinde bir sinirlilik hali baş göstermiştir. Doktorların tavsiyesine uyarak karısını eğlencelere götüren adam, balolarda onu güzel delikanlıların kollarında görünce kıskançlıktan aşırı sinirlilik hali bu defa da Mazlum Ulvi'de başlar.

Bu arada Şehnaz çok sürmeden kendisine Afif Hüsnü adında başka bir sevgili bulmuştur. Monoton giden bu ilişkisinden yavaş yavaş sıkılmaya başlayan Şehnaz, Enver Ragıp'la bir macera yaşar. Afif Hüsnü'yü kıskanmaya başlayan Enver Ragıp bir gün Şehnaz'ın yanında rakibine bir tokat attıktan sonra onu evden kovar.

Şehnaz'ın şöför Seyfettin adında evli ve çocuklu bir delikanlı aşktır. Aralarındaki statü farkından ötürü sevilmediğini anlayan ve onu başkalarından kıskanan Seyfettin, bu nedenle evini barkını unutup kendini içkiye verir.

2.7. İntihar

İntihar kavramı yalnızca ölümle sonuçlanmış vakaları içermemektedir. İntihar bilimcileri genellikle intihar vakalarını birer davranış biçimi şeklinde değerlendirmektedirler. İntihar davranışı terimi bilim insanları tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu terimle anlatılmak istenen bir fikir halinde başlayıp ölümle sonuçlanan davranışlar silsilesi ve sürecidir. İntihar davranışı kavramı; intihar düşüncesi, intihar girişimleri, tamamlanmış intihar gibi eylem ve tasarıları akla getirmektedir.¹⁹⁶

Freud'a göre sevgi nesnesinin kaybı kişiyi intihara sürükleyen temel etkidir.¹⁹⁷ Dominant süperegosu nedeniyle agresif hislerini belli edemeyen birey bu hislerini

¹⁹⁶ Mehmet Eskin, **İntihar Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme**, Ankara HYB Yayıncılık, 2012, s. 4.

¹⁹⁷ Aslı Sarandöl "İntihar", **Birinci Basamak İçin Psikiyatri**, No: 1, 2003, s. 34.

kendine yönlendirir. Burada id(altbenlik), ego(benlik) ve süperegö(üstbenlik) adlı üç mekanizma etrafında sürekli bir çatışma söz konusudur. Kişi bu süreçler bağlamında benlik saygısını yitirmeye ve kendini suçlamaya başlar. Bu arada yitirdiği sevgi nesnesini tekrar elde etmek maksadıyla, onu benliğe kanalize etmiştir. Agresif hislerin gittikçe benliğe daha fazla çevrilmesi sonucu benlik saygısı azalır ve sonunda kaybolur. Bu saldırgan tutumu bireyin kendisine yönelten, onun süperegösüdür. Süperegö benliği ezer, örseler, varlığını sürdürmesini uygun bulmaz. Böylelikle intihar psikolojisi teşekköl etmiş olur. Güçlü suçluluk hissi ve aşağılanma neticesinde, ego süperegönün sıkıştırmalarına katlanamaz duruma gelebilir ve kendisini yok etmeye, yani intihara yönelebilir. Bazen de tam tersine, egonun süperegönün tahakkümünden kaçmak ve ondan intikam almak amacıyla intiharı seçtiği ya da ego psikolojisi nazariyesine göre, egonun kendi içindeki çatışma sonucu benlik değerinin kaybı gibi nedenlerle kişinin eylemi gerçekleştirdiği ifade edilir. Başka bir yaklaşımda da, intiharın, benliğin üstbenlikten bağışlanma isteğinin bir neticesi olduğu belirtilmektedir.¹⁹⁸

Baechler intihar tiplerini; kaçma intiharları, saldırganlık intiharları, aldanma intiharları, oyun intiharları şeklinde sınıflandırmıştır. Kaçma intiharlarında kişi kendince çözümü mümkün olmayan durumlarla karşılaştığında hayatına son vermektedir. Saldırganlık intiharlarında başkalarından intikam almak düşüncesi ön plandadır. Bu modelde bireyin kendiyle beraber başkalarını da öldürmesi, şantaj intiharları, yardım isteği sonucu gerçekleşen intiharlar söz konusu olabilmektedir. Aldanma intiharlarında ise bireyin kıymetini yüceltmek ve kendini bir varlığa nezretmek maksadıyla gerçekleştirdiği intiharlardır. Oyun intiharlarından kastedilen de risk içeren eylemler sonucunda gerçekleşen ölüm olaylarıdır.¹⁹⁹

“Mürebbiye” romanında Anjel’in sadakatsizliğini öğrenen Şemi, ondan öç almak için sevdiği kadını öldürerek intihar etmeyi düşünür. Ancak yaşanan olaylar bu düşüncesini gerçekleştirmesine engel olur.

¹⁹⁸ Saliha Demirel Özsoy, Ertuğrul Eşel, “İntihar (Özkıyım)”, **Anadolu Psikiyatri Dergisi**, No: 4, 2003, s. 181-182.

¹⁹⁹ Eskin, **a.e.g.**, s. 7.

“Bir Muadele-i Sevda” romanının kahramanı Fatin yazdıklarına cevap vermeyen Bedia’ya son mektubunda intihar edeceğini bildirir. Bu durum karşısında daha fazla dayanamayan Bedia, Fatin’e bir cevap yazar.

Aynı romanda, Naki, hazırladığı bir tiyatro sahnesiyle her şeyi bildiğini eşi Bedia’ya itiraf eder. Bedia bu olaydan sonra krize girip çocuğunu düşürmüş ve ölümün eşiğine gelmiştir. Naki de intihar etmeye karar verir. Fakat tam intihar edeceği sırada annesinin Bedia’nın kötüye giden durumunu oğluna haber vermesi üzerine onun yanına koşar. Bu nedenle eylemini gerçekleştiremez.

“Şıpsevdi” adlı romanda Mahir, Madam Mc Ferlan’a çılgınca aşk olur. Onunla dostluğunu ilerletebilmek için yaptığı hırsızlık dolayısıyla babası tarafından evlatlıktan reddedilir, yine bu kadın yüzünden severek evlendiği eşiyle de arası bozulur. Tüm bu olanlara daha fazla dayanamayan Mahir yaşamına son verir.

“Sevda Peşinde” romanında bir gün anahtarlarını çalarak kocasının yazıhanesine giren ve her yerini evlilik dışı ilişkisine dair bir delil bulabilmek adına karıştıran Ayn-ı Nur, Sermet Bey’in kabahati karısının üzerine alarak fedakârlıkta bulunduğu mektubu bulur. Bu olaydan sonra Seza Hanım’a yaptığı özveriden dolayı bir mektupla teşekkür eder. Bu mektubundan sonra İlhami Bey ile olan ilişkisini daha fazla gizleyemeyeceğini anlayan Ayn-ı Nur intihar eder. Ayn-ı Nur’un eşi Nezihi karısının intiharına çok üzülmüş, perişan olmuştur. Sermet Bey, karısının, vefatına bu derece ağlanacak biri olmadığını ispatlamak adına Ayn-ı Nur’un, eşi Seza Hanım’a yazdığı mektupları arkadaşına verir. Nezihi Bey buhranlar geçirerek mektupları okuduktan sonra Ayn-ı Nur ölmeseydi onu kendi eliyle öldüreceğini belirtir. Karısının aşığı İlhami Bey’i düelloya davet eder. Bu düello teklifinden bir müddet sonra İlhami Bey’in intiharı vuku bulur.

“Son Arzu” adlı romanda, Nuruyezdan, Ragıp Şeyda Bey’in isteği üzerine eski sevgilisi Rıdvan Sabih’e karşı hissettiklerini bir mektupla anlatır. Genç kadın mektubunda intihar edeceğini de yazmıştır. Mektubu okuyan Ragıp Şeyda Bey, karısını kurtarabilmek umuduyla vakit kaybetmeden evine gider. Ölüm döşeğindeki kadının ondan son isteği çılgınca aşk olduğu Rıdvan Sabih’i son bir kez görebilmektir. Ragıp Şeyda Bey karısının son isteğini yerine getirmek için Rıdvan

Sabih'in iş yerine gider. Delikanlı, eski sevgilisinin bu isteğine pek olumlu yaklaşmaz. Ragıp Şeyda Bey, eşinin onun yüzünden kendisini vurduğunu ve ölüm döşeğinde olduğunu söylemesine rağmen, Rıdvan Sabih eşi Fazlunnisa'nın Nuruyezdan'ı çok kıskandığı gerekçesiyle onu görmeyi reddeder. Nuruyezdan, sevdiği adamın karısını bahane edip gelmediğini öğrenince daha fazla dayanamayarak kahrından ölür.

“Cehennemlik”te Şemsi çeşme başında Ferhunde'nin kızı Mahmure'nin ayaklarını öperek, ona olan aşkını ilan eder. Mahmure'ye olan aşkını imkânsız olarak gören Şemsi annesiyle ona benzediği için ilişki kurmuştur. Gençlerin buluştuklarını gören Ferhunde ansızın karşılarna çıkar. Öfkesinden kızına sopa ile saldıran kadına Şemsi engel olur ve ikisinin evlenmek niyetinde olduğunu söyler. Ferhunde ise bunun imkânsız olduğunu belirtir. O olaydan sonra Ferhunde kızını odasına kilitleyerek dışarı çıkmasına izin vermez. Şemsi, Ferhunde'ye bir mektup yazar ve kendisiyle görüşmek istediğini söyler. Amacı Mahmure ile olan beraberliğini tekrar dile getirmektir. Ancak Ferhunde kendisinden hamile kaldığını söyleyerek Şemsi'nin tüm ümitlerini yıkar. Bunu öğrendikten sonra delikanlı Mahmure'den kaçmaya başlar. Bir gün yalıdaki hizmetçilerden Ebru-keman Mahmure'ye Şemsi'den bir mektup getirir. Genç adam mektubunda intihar edeceğini yazmıştır. Genç kız Şemsi'ye engel olmak için var gücüyle koşmaya başlar. Ancak artık çok geçtir. Atıfet de Mahmure de yetişememiş, Şemsi kendini vurmuştur. Bunun üzerine Mahmure de revolveri Şemsi'nin elinden alarak kendini öldürür.

“Billur Kalp” romanında, kendisini işe alan patronlarıyla yemeğe çıkan Mürüvet, hem burada uğradığı taciz ve kötü muamelenin etkisiyle hem de namusunu koruduğuna ailesini inandıramadığı için intihar eder.

Aynı romanda, Servet Hanım'ların komşusu Jale'nin söylediğine göre Muhlis acıklı bir aşk macerası geçirmiştir. Sevdiği kadının ihanetine uğrayan adam bir müddet intiharın eşiğinde dolaşır.

“Kokotlar Mektebi” adlı eserde, eniştesinin tecavüzlerinden kurtulamayan Nevvare intihara karar verir. Ölümden komşuları tarafından kurtarılan genç kız, daha fazla dayanamayarak ablası Nezyire'ye her şeyi anlatır. Olup bitenlerden sonra hayatı

kararan Nezyire'nin eşiyle arasında geçimsizlikler başlar. Kadın kocası ile kız kardeşini yan yana görmeye tahammül edememektedir. Eşinden ayrılmaya cesaret edemeyen kadın, sabrının son sınırına gelerek intihar girişiminde bulunur. Fakat başarılı olamaz.

“Kesikbaş” romanının kahramanı Alber, metresi Flora ile gasp ettikleri paranın kalan son kısmını alarak ortadan kaybolmuştur. Bir süre zenginlerden Matmazel Bruno Eglantya ile birlikte yaşayan genç, nihayet bu kadınla hayatını birleştirir. Flora ise Alber'in kendisini terk etmesinden sonra ona daha da bağlanmıştır ve eski aşığından intikam almak hırsıyla yanıp tutuşmaktadır. Bu sebeple yeni evli çiftin Sen Locya'daki dairelerine girerek Alber'in ve kendisinin hayatına son verir.

“Ölüm Bir Kurtuluş mudur?” adlı romanda, gazetelerde okunan intihar vakalarında kadın-erkek ilişkileri kaynaklı olanlara da rastlanır. Mahalle kahvelerinde dedikoduları yapılan şahısların intiharlarını gazetelerden okuyan Ahmet Sami Bey şunları söyler:

“Geçen hafta gazetelerde üç dört intihar vakası okundu. Tuhaf tesadüf... İki üçü bizim mahallede dedikodu teşkil eden mevzuları andırıyor. Gazetelerin bu gayritabii ölüm haberleri üzerinden iki gün geçmiyor yeni doğan çocuğunun kendi sulbüne nispetini bir türlü zihnine sığdıramayan Muammmer Efendi ateşler içinde kalan beynini bir revolver kurşunuyla büsbütün yakarak şüphelerinin azabından kurtuluyor. Sevgilisi Saadettin'in diğer bir kızla nişanlanmak üzere bulunduğunu duyan Nezahet yeisine derin bir kuyunun siyah suları içinde nihayet veriyor. Altın bilezik sirkatinin iftirası altında ezilen zavallı Hayriye bir iple kendini erik ağacına sallandırıyor.”²⁰⁰

Aynı romanda, Ahmet Sami Bey'in evlenme çağında bir kızı vardır. Genç kız sevdiği Nüzhet Faik adlı delikanlıyla evlenmek ister. Ancak babası buna razı olmaz. Bunun üzerine gençler intihara karar verirler. Bunu öğrenen baba korkuya kapılarak duruma engel olmaya çalışır. İntihar girişiminde bulunan çift, Şefika Hüsnü ve Ali Tayfur Efendi tarafından kurtarılır.

²⁰⁰ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Ölüm Bir Kurtuluş Mudur?**, İstanbul, Everest Yayınları, 2010, s. 191-192.

Yine aynı romanda, Âdil Cevri, evli ve iki çocuk babasıdır. Hizmetçileri Gülfem’e aşk olan adam, karısının üzerine onunla evlenmek ister. Yeni kanun buna müsaade etmediğinden boşanıp Gülfem’i almak niyetindedir. Âdil Cevri’nin oğlu Fahir de aynı kızı sevmektedir. Gülfem’i baba oğul birbirlerinden kıskanırlar. Fakat genç kız ikisine de yüz vermez. Gülfem kendi gibi konakta çalışan Veysi’yi sevmektedir. Fahir, Gülfem’i hem babasından hem de Veysi’den kıskanmaktadır. Bir gün Veysi ile Gülfem konaktan kaçıp intihar ederler.

“Namuslu Kokotlar”da evli bir müşterisine aşk olan şoför Seyfettin, Şehnaz ile gezintiye çıktıkları esnada arabayı bir uçurumun üzerine kırarak ümitsiz aşkıyla beraber intihar eder.

2.8. Aracı Kadınlar ve Aracı Kurumlar

“Mektup, aradaki düşmanların çok olması, belki de yüz yüze görüşmelerdeki engellemeler nedeniyle sevdalılar arasında kurtarıcı bir vasıta olur. Doğrudan görüşme şansından yoksun sevdalılar, aracılar (hamamda çalışan kadınlar, bohçacı kadınlar, hanende ve sazende kadınlar, evdeki beslemeler, büyücü, kurşuncu, okuyucu kadınlar olabilmekteydi.) yolu ile mektup ve bazı aşk simgeleri göndererek aralarındaki bağı devam ettirirlerdi.”²⁰¹

Osmanlı’da aracı kadınların, sevgililer arası iletişimdeki rolü çok büyüktür. Gençlerin birbirleriyle görüşmesini ve mektuplaşmasını sağlayan bu kadınların çoğunluğu yakın çevreden çıkmakla birlikte; bu işi çıkara dayalı meslek haline getirenler de mevcuttur.²⁰²

Göksu, Çamlıca, Adalar, Tarabya, Boğaziçi “gibi mekânlar sevgili arayan erkekler ve zengin, tahsilli genç arayan kızlarla doludur.”²⁰³ Nitekim “İffet” romanında, Nermi de İffet’i Göksu’da görmüş ve ona olan duygularını Raziye aracılığıyla ilan etmiştir.

²⁰¹ Abdulkadir Emeksiz, **İstanbul Manileri**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2007, s. 137.

²⁰² Enver Töre, “Türk Tiyatrosunun Kaynakları, **Turkish Studies**, C.4, No: 1, 2009, s. 2216.

²⁰³ Mustafa Karabulut, “Tanzimat Dönemi Türk Romanlarında İstanbul ve Paris’e Bakış”, **Erdem dergisi**, No: 56, 2010, s.112.

“Şıpsevdî” adlı romanda, Meftun’un kız kardeşi Lebibe komşunun oğlu ile Arap aşçıbaşı aracılığıyla mektuplaşmaktadır.

“Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç”ta, Feriha Davut ile İrfan Galip arasındaki mektuplaşmayı, genç kızın mektepten bir arkadaşı sağlar.

“Son Arzu” romanının kahramanı Nuruyezdan bir süredir haber alamadığı sevgilisi Rıdvan Sabih’e bir mektup yazar. Mektubu teslim etmesi için ihtiyar bahçıvanın karısı Marika’ya verir. Rıdvan Sabih’ten mektubuna cevap gelmeyince ikinci bir şikâyet mektubu daha yazarak Marika ile delikanlının yazıhanesine yollar. Marika bu defa beyefendinin bir gün sonra geleceği müjdesiyle dönecektir.

“Tebessüm-i Elem” romanında, Ragibe Hanım’dan hoşlanan Ömer Numan, hizmetçi Şirin aracılığıyla ona bir mektup gönderir.

“Tutuşmuş Gönüller” adlı romanda, Fındıkçı Seher, sokak delikanlıları ve gazete muhbirleriyle fındık ticareti yaparak geçimini sağlamaktadır. Birçok konuda genç kızların işlerine yarayan Seher, isteyenlere delikanlılar hakkında bilgiler verir ve onlarla mektuplaşmalarını sağlar. Lemiye Lebib bir gün Fındıkçı Seher’in eline bir mektup vererek bunu metresi olduğu Behçet Hilmi’ye götürmesini ister. Seher aldığı görevi yerine getirmek için yola çıktığında Lemiye’nin eski sevgilisi Kasım Necati ile karşılaşır. Delikanlının ısrarı üzerine para karşılığında mektubu okuması için bu ona verir. Mektubu Behçet Hilmi’ye getiren Seher bu adam tarafından hoş karşılanmaz. Seher’e bir daha gelmemesini söyleyerek onu iş yerinden uzaklaştırır.

“Utanmaz Adam” romanında, Avnussalâh, Hacı Ömer’e içi fotoğraflarla dolu bir albüm çıkarır. Arzu ettiği kadınla evlenmek için ondan seçim yapmasını ister. Hacı Ömer, kızların içinden Afife Melek adlı birini beğenir. Ancak kendisi Bursa’da ikamet etmektedir. Bursa’ya telgraf çekilir, fakat kız biraz rahatsızdır bu nedenle cevabın gelmesi uzar. Afife Melek’in izdivacına bir prens taliptir. Bu durum yaşlı adamı üzer, çünkü kıza iyice ısınmıştır. Avnussalâh, Hacı Ömer’e yurdun salonunda rakı, şampanyalı güzel bir ziyafet çeker. Ortaya Canfeda adlı güzel bir kadın çıkarır. Hacı Ömer’in gönlünde bir hayal olmaktan ileri varamayan Afife Melek’in yerini yavaş yavaş Canfeda almaya başlar.

2.9. Talâk-ı Selase

Osmanlı'da erkeklerin eşlerini üç kez boşama hakları vardır²⁰⁴: “Talâk-ı Selase olarak adlandırılan bu boşanma biçiminde kocanın karısını üç kez ayrı ayrı boşaması veya boşanmanın arka arkaya veya birlikte üç kere tekrarlanması ile evlilik sona ermektedir. Üç boşanmadan sonra eşlerin yeniden birbirleriyle evlenebilmeleri için kadının beklemesi gereken süre dolduktan sonra başka biriyle evlenmesi, bu evliliğin de boşanma veya ölümle sona ermesi gerekmektedir. Bu durum da “hülle” olarak adlandırılır.²⁰⁵

“İffet” romanında bu konuyla alakalı şöyle bir örnekle karşılaşırız: “Duydunuz mu? Marpuççu Abdullah yine karyı bıraktı. Bu üçüncü boşayış... Artık nikâh yok... Kadiya gittiler. Bilmem nasıl olacak!” (s.63-64)

Kocasından üç defa boşanmış bir kadın bir daha onunla evlenemez, ancak başından geçen başka bir evlilik kadına birinci kocasıyla evlenmeyi helal kılar. Hüllede tam bir evlilik yapılır. Bu nedenle göstermelik bir nikâh kıyılmaz. Evlilik ile ilgisi olan tüm hukuk kuralları bu evlilikte de geçerli olmaktadır.²⁰⁶

“Dirilen İskelet” romanında, Hasibe'nin kaynıyla ilişkisi olduğu dedikodularını duyan kocası onu talâk-ı selâse ile bırakır. Bir süre sonra pişman olan adam, ağlayarak karısına tekrar evlenmeleri için yalvarır. Şeriata göre hülle yapmak durumunda kalırlar. Çirkin, kör bir adam bularak nikâh kıyılır. Çift evlilik sonrası, şeriatın emrini yerine getirmek üzere odaya kapanır.

2.10. Çok Eşlilik

²⁰⁴ Altındal, **a.e.g.**, s.126.

²⁰⁵ Çiğdem Arıkan, **Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması**, Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1996, s. 6.

²⁰⁶ “Hülle”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, İstanbul, Milliyet Gazetecilik A.Ş., C. 11, t.y, s. 5442.

Osmanlı toplumunda genellikle servet sahibi kişilerin birden fazla e e sahip olduğu konusundaki yaygın kanaatin doğru olmadığı bazı araştırmacılar tarafından dile getirilmektedir. Poligami serbest olmasına rağmen Osmanlı erkeklerinin çoğu tek eşlidir. “Osmanlı’da yasal olmasına rağmen çok kadınıla evliliğin yaygın olmaması, eşlerin tümüne bakma güçlüğü, kadın zengin olsa bile nafakasının kocasına ait olması, onun akrabaları ve diğer eşlerinden ayrı yaşama hakkının bulunması, evin huzur ve saadetini bozma endişesi ve nihayet ana-babanın evli erkeklere kız vermeme yönünde titiz davranmaları gibi çeşitli sebeplere bağlanabilir.”²⁰⁷

Az gelişmiş toplumlarda çok eşle evliliğin, bireye yaşadığı toplum içinde daha önemli bir yer kazandırdığı düşünülmektedir. Özellikle servet sahibi, nüfuzlu ailelerde birden fazla kadınıla evlenmenin aile prestijini muhafaza ettiği görüşü yaygındır. Daha fazla çocuğa sahip olma, böylece toplum içinde siyasi güç elde etme ve aile güvenliğini sağlaması bakımından tercih sebebidir.²⁰⁸ Gerçek anlamda poligami, haz odaklı erkeğin, toplum üzerinde dayattığı ve otoritesini pekiştirmek amaçlı sergilenen davranış örüntülerinin bir yansımasından ibarettir.

“Cehennemlik” romanında, Hasan Muhsin Paşa’nın    nikâhlı karısı, sekiz metresi ve odalıkları bulunmaktadır.

“Muhabbet Tılsımı” adlı romanda, Adnan şem  Paşa’nın Gülizar adında genç bir hanımı daha vardır.

“Can Pazarı”nda Zengin tüccar Ahsen’in biri genç diğeri yaşlı Bülent ve Rasiha adlı iki hanımı bulunmaktadır. Adam, ailesinin tüm ihtiyaçlarını karşıladığı ve onları memnun etmeye çalıştığı için eşlerin ikisi de birbirlerini kıskanmamaktadırlar.

“ l ler Yaşıyor Mu?” romanında ise birden çok eşi olan yetmiş sekiz yaşındaki Velittin Paşa’nın on sekizindeki eşi Mahinur’dan    çocuğu bulunmaktadır.

²⁰⁷  mer Düzbakar, “Osmanlı Toplumunda  ok Eşlilik: 1670-1698 Yılları Arasında Bursa  rneği”, **OTAM**, No: 23, 2010, s. 88-95.

²⁰⁸ Birsen Gökçe, “Evlilik Kurumu ve Aile Yapısı ile İlişkileri”, **Türk Aile Ansiklopedisi**, Ankara, C.2, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991, s. 511.

Celal Nuri İleri “Topal Toplum” adlı yazısında Osmanlı’daki çok eşlilik sorununu şu sözleriyle eleştirmektedir:

“Eski zamanlarda, yaşam böylesine kapalı olduğu için, varıllar evlerinde kendilerine özel bir dünya yaratırdı. Geçen dönemlerin o kocaman sarayları, büyük evleri ve sayısız haremli, kapıları açık, hayır kurumu gibi selamlıkları ve yüzlerce hizmetçi kadınlar, hep bu yaşam biçiminin gerekleriydi. Bu anormal yöntemlerin, yapımızı ne kadar bozduğu, ahlakımızı ne denli değiştirdiği ve sonuçta, çöküşe nasıl yaklaştırdığını açıklamaya gerek yok. Böyle resmi bir geneleve benzeyen dairelerde bir çocuk nasıl eğitilir? Görgüsünü kim verir? Yeni doğan bir çocuk, babasının tek eşi olan bir kadının ortamında yetişmiyor. Babasının zevk aracı olan bir varlıktan doğuyor! Bu kadınlar, aile kurmak amacıyla değil, cilveli bir kapatma düşüyle büyümüşler. Onların, eğitim konusunda başarılı olup olmayacakları, gerçekten anlamsız bir soru. (...) Bu yöntem, çok çocuk yapmayı gerektirdi. Gereğinden çok çocuk sahibi olan aile, o çocuğa karşı görevini yerine getiremez. Çocuklar, annelik görevini bilmeyen, dadı ve lala gibi yetersiz kadınların elinde kaldı.(...) Ulusumuzun gerileyiş nedenlerini, yalnız Rusya ve Avusturya’nın görkeminde veya Avrupa’nın aleyhimizdeki Haçlı anlayışında aramayalım. Biraz da bu konuda aile yapımız ve geçim yönteminde arayacak olursak, hata yapmış sayılmayız.”²⁰⁹

Çoğu zaman cinsel anlamda açlık çeken ve kadını açlığını bastıracağı bir seks objesine dönüştüren erkek zihni, kendi gücünü ona hükmetmek ve onu elde etmekle ispatlamaya çalışır. Çok eşliliğin kökeninde aşırı gelişmiş bir libido ile şişirilmiş ego alanları mevcuttur. Poligamik tavır, çevreye karşı bir güç gösterisi ve hedonizmin bireyi esir almasından başka bir şey değildir. Kendini ispat çabası, işe yarıyor olduğunu göstermek yahut rağbet edilen bir erkek olduğu kanısı uyandırmak poligamikler için büyük bir haz kaynağıdır.

“Ben Deli Miyim?” romanında, erkeklerin bir çiçekle yaz edemeyip daima çeşni değiştirmek istediklerini söyleyen Şadan, eski kibarlarımızdaki, paşalarımızdaki odalıklar, sofalıklar, dörde ve daha ziyadeye kadar evlenme mesajının erkeğin kadına doymazlığını gösteren ananelerimizden olduğunu belirtir.

Halk arasında yerleşik bir kanaat olan kederden verem olmak, bunalım ve stresin bağışıklık sistemini zayıflattığının anlaşıldığı günümüzde, dikkate alınmayı ve irdelenmeyi bekleyen bir hipotez olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşk acısının insanı bunalıma sürüklediği ve bunalımın da hastalığa yakalanma riskini arttırdığı uzmanlar

²⁰⁹ İleri, a.e.g., s. 151-152.

tarafından dile getirilir.²¹⁰ Sevgilinin yitilmesiyle, sevenin hayatta kalmasını sağlayan anlam dizgesi çökertilmiş olur.²¹¹ Hayatın birey için anlamını yitirmeye başlaması da çeşitli psikolojik sorunlara kapı aralar. Süreç daha kötüye giderse fiziksel rahatsızlıklar da baş gösterebilmektedir. Araştırmalar, “evlerinde önemli bir karmaşa yaşayan yeni evli kadınların bağışıklık sistemlerinin çöktüğünü ve daha iyi ilişkileri olanlardan daha sık hastalandıklarını göstermiştir.”²¹²

“Tesadüf” romanında, hayat kadını Şöhret ile Mail nikâhlanır. Genç adam, nikâhtan sonra babasının evine gider. Oradan da babasıyla birlikte arasının bozuk olduğu diğer eşi Saibe’ye uğrar. Saibe, eşinin başka bir kadın ile nikâhlandığını bilmesine rağmen onunla barışır. Ancak Mail’in Şöhret’le olan ilişkisine daha fazla dayanamayan kadın üzüntüsünden verem olmuştur.

Cinselliğe düşkün olan bazı erkekler servetleri de varsa ikinci bir evliliğe girişmektedirler. Ancak bireyin başkalarına zarar vermeden arzularını sınırsız bir şekilde tatmin etmesi mümkün değildir. Bununla birlikte anlık zevklerin üzerine bir hayat inşa etmek çok sakıncalıdır. Bu bakımdan cinsellik, insanı yönetmemeli, insan bu içgüdüsünü kontrol etmeyi öğrenmelidir. Denetim mekanizmasından yoksun olan, zayıf iradeli erkekler, ikinci bir evliliğe yönelirler. Onların düşlerini kurduğu mutluluğa kavuşması hemen hemen imkânsızdır. Çünkü çok eşlilik birtakım sorunları da beraberinde getirir.²¹³

“Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?” romanında, çocukluğunda fakir bir hayat sürmüş olan Semahat kendinden oldukça yaşlı bir adamla evlidir. Bu izdivaç şöyle gerçekleşir: On iki yaşına geldiğinde şimdiki eşi Rübaîzade ailesine hediyeler göndermeye başlar. Adamın amacı çocuk denecek yaştaki Semahat’la evlenmektir. İlk zamanlar bu düşüncesini aileye açmayan adam, genç kız on altısına bastığında babasına onunla evlenmek istediğini ifade eder. Rübaîzade’nin düşüncesine göre; zaten evli olan ihtiyar, karısını boşayıp Semahat ile nikâhlanacak eski eşi Saide de

²¹⁰ Levent Dalar, Sibel Üner, Ahmet Levent Karasulu, vd., “Keder Verem Eder mi? Aktif Akciğer Tüberkülozlu Hastalarda Depresyon ve Anksiyetenin Periferik T Lenfosit Subpopülasyonu ile İlişkisi”, **Tur Toraks Dergisi**, No: 11, 2010, S. 112-113.

²¹¹ Özdenören, **a.e.g.**, s. 82-83.

²¹² Marianne J. Legato, **Erkek Neden Hatırlamaz, Kadın Neden Unutmaz**, İstanbul, Altın Kitaplar, 2008, s. 166.

²¹³ Tarhan, **a.e.g.**, s. 103.

onlarla birlikte yaşayacaktır. Genç kızın bu teklifi kabul etmesinin nedeni talibinin zenginliğidir:

“Türk İmparatorluğunun eski devirlerinde yetmiş yaşında bir vezir, bir müşir on yedisindeki bâkir bir esiri istifraş edebilirdi. Bugünkü hayatta da ihtiyar hodbinin kasası eski esareti yeni bir şekilde yaratabiliyor.” (s.47)

Rübaîzade, ailesine karşı sert davranışlar sergilerken Semahat’ın yanında çok müsamahalı hareket etmekte, genç kadının her istediğini yapmaya çalışmaktadır. Semahat’ın Emel ve Fethi adında biri oğlan biri kız iki çocuğu olmuştur. Çocukların ikisi de başka başka adamlardandır. İhtiyar adam çocukların kendisinden olmadığına dair imzasız mektuplar alsa da eşine güvendiğinden bunları dikkate almaz. İhtiyar ile genç eşi odalarını ayırmışlardır. Semahat buna çok zorluklarla muvaffak olmuştur. Doktoru kendisini heyecanlandıracak şeylerden uzak durmasını tembihlediği halde, ihtiyar cinsel gücünü arttıracak karışımlar kullanmaktadır.

Osmanlı toplumunda çok kadınla evlilik, ne ahlak dışı ne de kanun dışıdır. Buna rağmen yaygın değildir. Çünkü “gül üstüne gül koklayana” hiçbir aile katlanamaz. Bu nedenle çok eşlilik halk arasında saygıyla karşılanmayan bir uygulamadır. Kentsel alanda eşler arasında ekonomik ve sosyal bakımdan bir eşitsizlik olduğu takdirde servetin cazibesıyla bu tür evliliklerin örneklerine rastlanılmakla birlikte toplumda az görülen bir tercihtir.²¹⁴

“Billur Kalp” romanının kahramanı Malik Tayyar, zamanın ahlak ve zihniyetine göre çift hanımlı bir erkeğin toplum tarafından yadırgandığını söylemektedir.

2.11. Odalık

²¹⁴ Ortaylı, **a.e.g.**, s. 75-76.

“Odalık, kadın sultanlara, paşaların, derebeyler ile zenginlerin kadınlarına özel şekilde hizmet eden cariyeye ve halayıklara verilen addır.”²¹⁵ Oldukça eleştiri alan cariyelik düzeni, Batılılaşma programının bir uygulaması olarak sistemden kaldırılmıştır. Osmanlı toplumunda olumsuz misallerine tesadüf edilmekle beraber cariyelere genellikle iyi davranılmaktadır. Ancak cariyelik anlayışının cinsellikle bağlantılı olarak ortaya çıktığı da bir hakikattir.²¹⁶ “Kadın köleler, efendilerinin malı olduğu için onların istifrası (odalık)’ı olabilmekteydiler, aralarında nikâha gerek yoktur.”²¹⁷

“Mürebbiye” romanında, konağın sahibi Dehri Efendi’nin odalığında olma Nezahat ile Vahip adlarında iki çocuğu bulunmaktadır.

“Billur Kalp” romanının kahramanı Firuze, paşanın odalıktan olma en küçük kızıdır.

“Hayattan Sayfalar” adlı romanda, odalık müessesesinin sakıncalarına ve erkeğin bencilce eylemlerinin eşini hüsrana uğratarak ölüme sürüklemesi konusuna kısaca da olsa bir kez daha değinilmiştir. Romanda dizginlenemez şehvetin, insanların hayatını karartacak boyutlara nasıl ulaştığına tanık oluruz. Bu eserde paşa, karısının ölümünden biraz da kendisini sorumlu tuttuğu için üzüntüyle beraber vicdanında bir eziklik hisseder. Kendisini çok seven hanımından son odalığı Aramdil’i istifraş için izin aldığı vakitler, kadın hastalanıp yataklara düşmüştür. İki eş arasında, sıklıkla kıskançlık kavgaları yaşanır. Paşa da eşinin ölümünü buna bağladığı için cenazede kendini suçlu hisseder. Ancak genç odalığına karşı her türlü fedakârlığı yapmaya hazır olan paşa, onun aşkıyla tüm sıkıntısını unutmaktadır.

“Muhabbet Tılsımı” romanında, Adnan Şemî Paşa’nın elli yaşında bir hanımı, en yaşlısı otuz beşinde birkaç genç odalığı bulunmaktadır. Yaşı yetmiş bulmuş olan paşa, Adapazarı’ndan, Anadolu’nun başka yerlerinden kırk elli lira bedelle Çerkes kızları, hür esirler getirmekte, bunların içinden kendine odalıklar seçmektedir.

²¹⁵ Erkoç, **a.e.g.**, s. 86.

²¹⁶ Yaman, **a.e.g.**, s. 77.

²¹⁷ İsmail Parlatır, **Tanzimat Edebiyatında Kölelik**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987, s. 7.

Mebrure, paşa ile evliliklerinden sonra yıpranmış, giderek mızımız, geveze ve titiz bir kadın olmuştur. Ortada bir neden yokken huysuzluk ettiği zamanlarda paşa, genç odalıklarından artan zamanını hanımına vererek onun sinirlerini bir süreliğine de olsa yumuşatmaya çalışmaktadır. Hanımefendi güzelliğine güvenerek genç odalıklarla yarışmakta, kocasının kendisi yerine bu genç kızları tercih etmesini onun tabiatsızlığına vermektedir.

Paşa yakışıklı, genç erkekleri konaktaki gözdelerinden çok kıskanır. Odalıklarına kötü niyetle bakar korkusuyla erkeklerden kimseyi haremine sokmak istemez. Paşa, kendisine ait olanı korur, sakınır, kıskanırken eşinin aynı duygularla kendisine yönelik yaklaşımını dikkate almaz ve odalıklarla kurduğu ilişkiler onun acı çekmesine sebep olur. Böylece kadın ve erkek arasındaki ayrım ve eşitsizlik daha da belirginleşir. Ataerkil toplumda cinsler arası adalet yokluğunun bir örneği olarak sunulabilecek bu romanlar, kadın onurunun ayaklar altına alındığının bir göstergesi niteliğindedir.

Adnan Şemî Paşa oğluna odalık olarak hazırlanan Pervin'i "istifraş" etmek ister. Bunun için kalfa Suzidil'i çağırır ve ona Pervin'i gece yanına yollaması görevini verir. Paşa oğluna kendi denginden, fakat ondan çok zengin vezirlerden birinin kızını almak istemektedir. Bu asilane evlilikten önce oğlu bir odalıkla ilişkide bulunursa bu durum dedikodulara neden olacak ve evliliğine mani olacaktır. Paşa bunu istememektedir.

Zaman zaman bu odalıklara aşk olan gençler de görülür. Onlar için elde edememenin verdiği hırsla birleşen bir sevdalanma söz konusudur. Pervin sekiz on yaşındayken Ragıp Adnan'a bu kızın onun odalığı için hazırlandığını söylerler. Başlangıçta Pervin'e önem vermeyen Ragıp Adnan, onu daha şimdiden her emrine itaat ettirmek için sert davranır. Fakat Çerkes kızı efendisinin oğlunun bu tavırlarını dikkate almaz. Ragıp Adnan kendine karşı kayıtsız kalan bu kızı her geçen gün daha çok sevmeye başlar. Yalnız bu sevgisini kıza açmayı izzetinefsine yakıştıramayan delikanlı, kimseye sezdirmeksizin gizliden gizliye sevdasını kalbinde taşır.

2.12. Cinsellik

Türk edebiyatında Aşk-ı Memnu'dan başlayarak cinselliğin, insanın doğuştan getirdiği bir gerçeklik olarak ele alındığını görürüz. İnsanın tabiatını inceleyen yazarlar cinsellik ve aşkı toplumsal yaşayışın tabii ve karmaşık bir süreci olarak yansıtmışlardır.²¹⁸

“Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın romanlarında cinsellik özgürleştirici bir nitelik kazanamamış, köleleştirici bir unsur olarak görülmüştür. Sınırları aşanların cezalandırılması da bu açıdan anlamlıdır. Yazar, ahlaki bir standart tutturmak, bir tavır almak ister. Böylece düzen de korunmuş olur. (...) Karakterler felakete uğramasalar bile, sıradanlığa, mütevazı, silik bir hayata mahkûm edilirler.”²¹⁹

“Mürebbiye” romanında Anjel konaktaki bütün erkekleri baştan çıkarmıştır. Bu konakta, Türk ailesinin esas niteliği olan, sevgi, bağlılık, merhamet gibi pozitif duyguları bulmak mümkün değildir.²²⁰ Anjel’le birlikte evin erkekleri bütünüyle cinselliğin egemen olduğu bir atmosfer içine girer. Anjel, psikolojik ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak için devamlı olarak cinsel içerikli aktivitede bulunma ihtiyacı hisseder. Partnersiz kaldığında canı sıkılır. Kendisine ve başkalarına olumsuz sonuçlar doğurmasına rağmen çok eşli bir ilişki anlayışı vardır.²²¹ Bunda fahişelik mesleğinin getirdiği alışkanlıkların da etkili olduğu söylenebilir.

“Şıpsevdi” romanında kadın-erkek arasındaki yakınlaşmada aşktan ziyade cinsellik ön plandadır. Gürpınar’ın kadın-erkek ilişkilerini ele alırken halk tabakalarının aşk anlayışını zaman zaman ayrıntılarıyla tasvir etmesi dikkat çekicidir. Şıpsevdi romandaki aşçıbaşı Zerafet ile uşak Şaban Ağa’nın sevişme sahnesi buna örnektir.²²²

²¹⁸ Özkırımlı, **a.e.g.**, s. 50.

²¹⁹ Oğuz Cebeci, **Psikanalitik Edebiyat Kuramı**, İstanbul, İthaki Yayınları, 2004, s. 213.

²²⁰ Dilaver Cebeci, **Tanzimat ve Türk Ailesi**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1993, s. 96.

²²¹ Alper Aksoy, **Diğer Bağımlılıklar**, (Çevrimiçi)

http://www.ogelk.net/Dosyadepo/diger_bagimliliklar.pdf s. 29.

²²² Taner Timur, **Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik**, İstanbul, AFA Yayıncılık, 1991, s. 37.

Aşçıbaşı ile uşağın buluşma yerindeki davranışlarına tanık olan ve gördüğü sahneleri iğrençlik olarak niteleyen Meftun, duruma bir süre sonra filozofça bir yorum getirir:

“Tabiat öyle bir müessir-i şediddir ki icabat-ı kanuniyesine cümleyi münkad eder. Şimdi burada içen, söyleyen, çağıran, bağırان, oynayan, sevişen, öpüşen Zarafet’le Şaban, değil işte bu kuvve-i tabiiyedir. Şopenhaver’ın dediği gibi bu muaşıkların vücutlarında, damarlarında, kanlarında ensal-i beşeriye tohumları var. İşte onlar âlem-i vücada ermek için çak-ı mahbese uğraşıyorlar. Husullerine bâdi olacak iki vücudu yekdiğerine takribe çabalıyorlar. Âlemin, hovardalık, zen-perestlik, çapkınlık, muaşaka, seveda, -edibane, amiyane- daha türlü nam ile yâd ettikleri hakikat işte bundan ibarettir. ‘Barika-i hakikat, müsademe-i efkârdan çıkar’ kavli de laf mı? Hakikati barika suretinde, efkârı yekdiğerıyla koç gibi tesadüm halinde kim görmüş? ‘Zürriyet-i adam iki vücudun içtimâından çıkar.’ denmiş olaydı mübalağasız, mecazsız, istiaresiz bir hakikat söylenmiş olurdu. Fakat edebiyatımızca iş hakikatte değil, kinaye, mecaz, istiare gibi sanayi-i lafziyede maharet göstermektedir. Ahlakıyun-ı hukema her ne derse desin Şaban’la Zarafet’i birbirine dil-dane ve böyle cinnetlere sevk eden bu kuvvet bütün nasayih-i ukalaya rağmen fermenferme-yı âlem olmaktadır. Bu iki kaba, cahil, sinnen geçkin mahlûku bu feveranlara düşüren bu biaman kuvvet gençleri, damarlarında munsabb-ı tabiiyesine dökülmek için tohum-ı hayat yeni kaynaşan tazeleri ne hallere koymaz! Harem dairelerinde sürü ile güzel körpe kızlar, selamlıklarında genç, tüvana uşaklar besleyen efendiler, paşalar iki daire arasındaki mabeyn kapılarını geceleri çifte kilitlerle ne kadar tahkim etseler boştur. Tabiatın yekdiğerine mülaki olmakla vazifedar ettiği müspet, menfi bu iki kuvvet, muhayyir-i ukûl mevani bir endazlıkla elbette birbirini bulacaktır. Kavanin-i tabiata karşı gelmekle uğraşan, beyhude yorulur. İnsanların bütün na-şadileri bedbahtları reviş-i kavanin-i tabiata tatbik-i hateva etmeyi bilemediklerindendir.” (s.378-380)

Evlilik dışı cinsel ilişkiye bağlı olarak istenmeyen gebelikler yaşanmakta bu nedenle de çocuk düşürme oranı artmaktadır. Tüm bunlar gençlerin aile planlamasına yönelik eğitimsizliklerinin bir işaretidir.²²³

Aşçıbaşı Zarafet’i ilişki kurduğu Şaban Ağa hem maddi hem de manevi bakımdan sömürmektedir. Uşakla yaşadığı bu evlilik dışı ilişkiden hamile kalan Zarafet, çocuğunu isteyerek düşürür. Bir süre sonra Şaban Ağa paralarını da alarak onu terk eder. Bu durumdan ders almayan Zarafet, yeni gelen uşağı da baştan çıkarmaya çalışır ve bu davranışlarından ötürü evden kovulur. Çalışmaya başladığı yerde yine hamile kalan kadın, bu defa çocuğunu düşürmeye cesaret edemeyince, cami kapılarında geçimini temin maksadıyla dolma satmaya başlar.

²²³ Muhtar Çokar, “Dünyada ve Türkiye’de İsteyerek Düşüğün Yasal Boyutunun Etik Açıdan Değerlendirilmesi”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2006, s. 8.

“Muhabbet Tılsımı” romanında, paşanın hizmetinde bulunan kadınlar gayrimeşru yollardan hamile kaldığı zamanlarda babasının kim olduğunu söylemeyerek genellikle çocuğu ilaçlarla düşürmekte, düşürmeyi başaramayanlar ise Kesmekaya’da zenci Ferah Kadın’ın evine gönderilmektedir.

“Utanmaz Adam” adlı romanda Avnussalâh bir idarehane kiralayıp odanın birini “konfessional” haline getirmiştir. Ölen amcası Doktor Şefik’in diplomasını kullanarak arkadaşı Suduri’ye bir diploma ayarladıktan sonra da onu açtığı iş yerinin hekimliğine tayin eder. Geçimini çocuk düşürmek isteyen bayanlara ilaç yaparak sağlayan Suduri tıbbiyeden kovulmuştur. Sabriye adlı bir hanım da çocuk düşürme münasebetiyle tanıştığı eski aşkı Suduri’in tavsiyesiyle işe alınır. Müşterileri bekleme odasına almak gibi hizmetlerde bulunacaktır.

“Gönül Bir Yel Değirmenidir Sevda Öğütür” adlı romanda Hizmetçi Servinaz gayrimeşru bir ilişkiden hamile kalır. O sırada büyük hanım ile büyük bey bir hastalığa tutmuşlardır. Bu nedenle evlerine bir eczacı çırağı gelip gitmeye başlar. Servinaz onunla da ilişki kurarak delikanlıya karnındaki çocuğun kendisinden olduğu yalanını söyler. Çırak yaptığı bir ilaçla çocuğu düşürtür.

“Gençlik çağının en heyecanlı ve sabırsız devresi, evlenme yaşına girmekle başlar. Evlenme çağında ve umumiyetle gençlik devresinde erkek, uzviyetinin ihtiyaçlarına cevap vermek iktidarında olduğu halde, genç kız bu iktidar ve imkândan uzaktır. O cihetle evlenme yaşına gelen genç kız, gittikçe sabırsızlanır. Bu sırada muvazenesini kaybeden ve önüne gelen bir delikanlının kucağına düşen genç kızlar da vardır.”²²⁴

Şıpsevdi’de Rabia ilişkide bulunduğu başka bir gençten yeniden hamile kalacaktır. Ancak bu defa çocuğu düşürürken ölür.

Kadınlara cinsellik konusunda çocukluğundan itibaren uygulanan baskı onun biyolojik gereksinimlerini rasyonel olmayan bir tavır çerçevesinde toplumun beklentilerine göre şekillendirmesi sonucunda gerçekleşir. “Ne var ki, bu kadar gelişmiş acı verici ve baskıcı toplumsal kurumlar ağından, öyle sanılmaktadır ki, kendilerini ister çok açık bir biçimde ifade ederek olsun, ister maskelenmiş ve

²²⁴ Mehmet Ali Bayrı, **İstanbul Folkloru**, 2.bs., İstanbul, Eser Yayınları, 1972, s. 202.

bilinçaltı davranışlarla olsun, insan davranışının nörotik, psikotik, kendini yıkıcı ve sadistik bileşenleri ortaya çıkmaktadır.”²²⁵

“Sevda Peşinde” romanında İlhami Bey, buluştukları yerde Ayn-ı Nur’un dalgınlığından yararlanarak onu dudaklarından öper. Genç kadın, İlham’i Bey’e aşk olmasına rağmen, bu davranışından ötürü ona darılır. Arkasına bile bakmadan hemen oradan uzaklaşır.

Gelişmişlik düzeyine bakılmaksızın tüm toplumlarda evlilik dışı cinsellik yaşayan kişiler olduğu bilinmektedir.²²⁶ Örneğin “Cadı” romanında, Naşit Nefi Efendi, Fikriye’den sonra evlenmek istediği kadınların tümü tarafından geri çevrilir. Kadın yüzüne hasret kalan adamın yoksunluk derecesi, katlanma sınırının üstüne çıktığı vakit evdeki zenci Ferah’a aşkını ilan eder. Bir akşam Ferah mangal başında uyurken birden bire, istekli bir şekilde boynuna sarılır. O gece Nafi Efendi ile Arap kadın Ferah birlikte olurlar:

“-Ya Afandi çekil... Çıldırdı mı ayo... Bana boğaca mısın?

-Vallahi boğmayacağım Ferahçığım...

-Ya ne yapacaksın?

-Seni seveceğim...

-Aaaa... Üstüme iyilik sağlık, beni çocuk mu zannettin? Koca kadın sevilir mi?

-Asıl koca kadınlar sevilir. Çoluk çocuk sevgiden ne anlar? Kaç zamandır senin için cayır cayır içim yanıyor!

-İçin mi yanıyor? A zavallı, sana ekşili bir limonata yapayım mı?

-Bu ateş limonatayla sönmez...

-Ya neyle soner?...

-Senin o devranî kirazı dudaklarınla...

-Benim dudaklarım mı? Aaa artık sakalından utanmıyor musun afandi? Tanrım şaşırtmasın... O... Büyük sözüme tövbe...

-Kuzum Ferahçığım...

Allah bana ruzi kılmasın... Haram kabul etmem...

Hâşa haramı ben de kabul etmem. Sen haram istemez... Ben haram istemez... E öyleyse bu iş nasıl olaca?

-Yarın imamı çağırtır, nikâh kıydırtırım.” (s.324-325)

²²⁵ James DeMeo, “Ataerkilliğin Saharasya’da Ortaya Çıkması ve Yayılması, MÖ 4000’ler: İnsan Davranışının, İklim Bağlantılı Olarak Dünya Çapında Değişimini Gösteren Bulgular”, **World Futures: The Journal of General Evolution**, No: 30, 1991, s. 247-271.

²²⁶ Çokar, a.e.g., s. 8.

“Cehennemlik” romanında, Şaban da parasız ve içkili olduğu bir gece bir Arap kadınla birlikte olmuştur.

“Dirilen İskelet” romanında, Tayfur ile Nasıra birbirlerini severler. Paşaların nikâhlı ya da nikâhsız çok eşleri olduğunu belirten Nasıra, Tayfur’un babasına benzemesinden korkmaktadır. Ve bu korkusunu delikanlıya açar. Böyle bir şeyin olmayacağını anlatan Tayfur, genç kıza sarılarak çırpınışları arasında onu iğfal eder. Oysa Nâsıra nikâhlanmadan bir delikanlıyla birlikte olmak istememektedir. Çünkü usullere uygun birleşmeyen çiftlerin cezasını daima kızların çekeceğini bilir.

“Kaderin Cilvesi” adlı romanda randevuevinin hizmetçisi Rum asıllı Eleni kendisinden genç olan Ermeni uşak Vortik’ten hoşlanmaktadır. Salâh Efendinin kayıvalidesi Halise, bir gün Eleni ile Vortik’i uygunsuz vaziyette yakalar.

“Hayattan Sayfalar” adlı romanda, eski bir fahişe olan Hacer, kızı Hürmüz’ü kendi yoluna sokmadan bekâretiyle yetiştirmek ev bark geçindirecek iş güç sahibi bir kocaya vermek istemektedir. Fakat kızının hamile olduğunu öğrenince bütün hayalleri yıkılır. Hacer, kızını mahalle delikanlılarının taarruzlarından kurtarabilmek için karnındakini boğarak evli ve çocuklu olan altmış yaşındaki manav Veli’ye vermek ister. Hürmüz’ün ablası Gülsüm de evlilik dışı hamile kalmış ve çocuğu düşürürken ölmüştür.

Yine aynı romanda, Mustafa, annesinin meşguliyetinden faydalanıp Hürmüz’ü cenaze kalabalığının arasından alarak yalnız dört duvardan ibaret kalmış tavansız bir türbenin içine çeker. Belini sımsıkı kavrayarak kızı öpmeye başlar.

“Gönül Bir Yel Değirmenidir Sevda Öğütür” romanında Rubaîzade Didar Bey köşkünün hizmetçisi Nevres hamile kalmıştır. Çocuğun babasının, beyefendinin oğlu Halis olduğunu iddia etmektedir. Delikanlı çocuğun kendisinden olduğunu inkâr eder. Soğuk bir kış gecesi Halis’in sobasını yakmak için içeri giren Nevres’i yatağına davet eden delikanlı red cevabı almış olmasına rağmen, yataktan kalkıp kapıyı kilitleyerek kızı yanına çekmiştir. Nevres hamileliğinin nedenini bu şekilde anlatır. Halis bu olaydan sonra İsviçre’ye kaçar.

“Kaderin Cilvesi” adlı romanda, Şemi adlı adamın randevuevinde gayrimeşru ilişkiden bir çocuk doğar. Bu çocuk dedesinin çok zengin olduğu yalanı söylenerek para karşılığında bakması için Salâh Efendi’ye bırakılır. Zamanla vaadedilen para gelmez olur, dedesinin de zengin bir bey olmadığı anlaşılır.

“Deli Filozof” romanında, Manda Raşit’in evinde çalışan Karanfil dadı, daha önce bulunduğu kapıda küçük beyden hamile kalmak felaketine uğramış, delikanlı, çocuğun kendisinden olduğunu kabul etmediği gibi evden de kovulmuştur. Raşit Bey’in evine gelinceye kadar geçimini dolma satarak kazanmaya çalışır.

Cinsellik evlilik hayatının bir parçasıdır. Ancak eşlerin birbirine denk olmadığı evliliklerde partneriyle cinsel temas kurmaktan sakınan, hatta bundan tiksinti duyan kişiler mevcuttur. Bu tür sıkıntılar yaşayan bireyler başkalarına yönelebilmekte, ruhsal ve tensel doyumu kurduğu evlilik dışı ilişkilerde arayabilmektedirler.²²⁷

“Cehennemlik” romanının kahramanı Cazibe, aşığı Muzaffer’in yanından ayrılıp zorunlu olarak eşi Hasan Ferruh Efendi’nin yanına gider. Ancak bu durumdan sıkıntı duyan genç kadın, ihtiyarın yanından ayrılabilmek için türlü bahaneler bulur. Kocasının kendisini öpmesinden tiksinen Cazibe, onun yanından ayrıldıktan sonra şişe şişe kolonyalarla temizlenmeye çalışır.

“Biseksüellik, erkek ya da kadın bir bireyin, duygusal/cinsel olarak iki cinse de dönük olma hali şeklinde tanımlanmaktadır.”²²⁸ Örneğin “Ben Deli Miyim?”de Kalender Nuri, Revan Hanım’ın erkek kardeşinin güzelliğini ve ablasına olan benzerliğini görünce ona karşı ilgi duymaya başlar, fakat Revan Hanım’ı sevdiği için bu hislerini bastırmaya çalışır. Bir ara Sermet’in dudaklarından öpmeye yeltenen adam, amacına ulaşamaz.

“Kaynanam Nasıl Kudurdu?” adlı romanda, Ayşe Makbule’nin hizmetçisi Azmiye Hanım, oğlu Ali Harun’la odaya kapanıp esrar içmektedirler. Esrarın etkisiyle delikanlı hizmetçiyle birlikte olur. Bu durum Harun’un aklına geldikçe kendinden bile utanmaktadır.

²²⁷ Dorothy Walter Baruch, Hyman Miller, **Evlilikte Cinsellik**, 2.bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 1992, s. 102.

²²⁸ Kaos GL, **Sıkça Sorulan Sorular**, Açık Toplum Vakfı, 2011, s. 31-32.

2.13. Sevda Ortaklığı

Bir kadının birden fazla erkek tarafından arzulandığı durumlarda, erkeklerin tümünün aradan çekilmeyi reddederek ilişkiyi devam ettirmek yönünde bir tavır sergilemesi ve kadının da mevcut tablodan şikâyetçi görünmemesi halinde “sevda ortaklığı” şeklinde adlandırılabilir çok partnerli birliktelikler söz konusu olabilmektedir. Bu tür birlikteliklerde cinselliğe yönelik talep ve beklentiler söz konusudur. İlişki duygusal bir doyumdan ziyade tensel hazların yoğunlukta olduğu bir boyut kazanmıştır.

“Metres” romanında, Müştak Fransız fahişesi Parnas’a aşk olur. Tüm mirasını bu kadın için harcar. Birkaç ay içinde elindeki parayı bitirerek parasız kalan genç, Parnas’tan ayrılmak istememektedir. İlişkisini devam ettirebilmek için arkadaşı Reyhan’dan borç ister. Reyhan’a Parnas’a olan tutkusunu ve içine düştüğü çaresizliği anlatmasına rağmen, arkadaşı istediği parayı ancak metresine ortak olursa verebileceğini söyler:

“-Evet, ben de senden bir fedakârlık talep edeceğim...

- Vâdettiğin lütfun azametinde nisbeten kendimce bilmukabele fedakârlık namı verebilecek bir hareket tasavvur edemiyorum da...

- Parnas’ın masrafını mahiye iki yüz lira farzedelim.

- Peki, öyle olsun...

- Bunun nısfını yani yüz lirasını ben tesviye edeceğim; fakat bir şartla..

- Ne gibi?..

- Muhabbetinize iştirak şartıyla!!”

- Pardon anlayamadım?!.” (s.205)

Müştak, Reyhan’ın sevda ortaklığı teklifine tepki gösterir. Realist bir tavır sergilemeyen delikanlı, arkadaşının teklifini ahlaksızca bulmuştur. Oysaki sevdiği kadın bir fahişedir. Bu durumdan ötürü istemese de onu başka erkeklerle paylaşmak mecburiyetindedir. Ancak Müştak durumu kabullenememiş görünmektedir:

- “-Reyhan! Gırtlğından sarılarak kendini bana boğdurmak için mi böyle söylüyorsun?
- Sansar, kurdu boğamaz. İşte hep bu sözlerin muhakematının za’fini gösteriyor.
 - Çok edepsiz herif imişsin. Burada bir dakika daha dursam mutlak aramızda kan olacak.
 - Haydi öyle ise uğurlar olsun!..” (s.210-211)

Para bulamayınca çaresizliği daha da artan Müştak, bir süre sonra Reyhan’ın teklifini kabul etmek zorunda kalır:

- “-Cenabı Hak bana sabırlar, sana da akıllar versin...
- Metresinizi idare için sarf ettiğiniz mebâliğin nısfını tediye malûm şartlarla deruhte ederim.
 - Müştak biraz kızarıp bozarak:
 - Ben de teklifâtınızı kabule hazırım.” (s.251)

“Ben Deli Miyim?” adlı romanda, sarhoş olan Kalender Nuri düşündüklerini sansürsüzce Şadan’a anlatmaya başlar. İkinin de aynı kadını sevdiklerini söyleyen Nuri, nikâhın avama mahsus bir bağ olduğunu belirterek Şadan ve kendisinin Revan Hanım’ı birlikte idare etmeleri teklifini yapar. Şadan, hem karısına atılmış olan iftiradan, hem de bu ahlaksız tekliften ötürü iyice sinirlenir:

“-Karın çoktan benim olacak fakat senden korkuyor. İkimizi de seviyor. Avamilikten çıkmalı, âdetlerin, göreneklerin, kanunların zincirlerini kırmalı. Uyuşmalıyız. Revan beni kabul ettikten sonra ben her yola yatarım. Sen yine kocası kal. Zararı yok. Bu usulü biz icat etmiyoruz ya... Yalnız kocasıyla yalnız karısıyla iktifa eden eşler nerede şimdi? Nasıl olur bu rezalet?

Bunda hiç rezalet yok. Bu gayetle umumî, asri, tabii bir şey... Bak nasıl olacağını sana söyleyeyim... Biz seninle şimdi barışıyoruz. Ben eski gayr-ı müfarık dostun yine teklifsizce konağa devama başlarım... Bir yandan da karına kur yapmaya girişirim. Sen hiç işin farkında değilmişsin gibi görünürsün. Karı yine senin. Çocuk doğarsa o da senin olsun. Benden ne miras yiyecek ki...”²²⁹

²²⁹ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Ben Deli Miyim?**, Marifet Matbaası, İstanbul, 1341, s. 524.

“Kaderin Cilvesi” romanında, Fehmi ve Ferruh, Semiha için kavgaya tutuşurlar. Semiha, “ya beni aranızda paylaşmaya katlanırsınız yahut ikiniz birden buradan defolursunuz.”²³⁰ diyerek gençlere gözdağı verir. Böylece genç kızın gönlünü daha pek çok delikanlı tatmin ederken, evin masrafını da metresi olduğu Şadi isimli ihtiyar adam karşılayacaktır. Parasız olan gençler duruma itiraz etmezler, çünkü onların da bu yaşlı adama ihtiyaçları vardır.

Kadın ve erkek, ayırım yapmaksızın insanların çoğunlukla içgüdüsel olarak çok eşli oldukları söylenir. Bir kişiye aşk olup onunla tüm hayatını geçirmek isteyenler mevcuttur, fakat aşk bittiğinde yeni bir heyecan arayışı içine girmeleri de olasıdır. Ahlakî olan bu arzuyu kontrol altına almaktır.²³¹

Aynı romanda, Ülfet ve Nusret adında iki genç kiralanmış olan evi görmek bahanesiyle gelip odaya kapanırlar. Burada içki içip birlikte olduktan sonra uykuya dalarlar. Bir müddet sonra Ülfet’in eski kocası Felek Ali kapıyı çalar. Kızgın olan adam, Salâh Efendi’nin kayınvalidesi Halise’ye ikisinin de aşağıya inmesini söyler. Ülfet, Nusret’ten tabancasını alarak aşağıya Felek Ali’nin yanına iner. Aralarında şöyle bir konuşma geçmiştir:

“- (...) Herif ne istiyorsun benden?

- Karım değil misin?

-Değilim.

-Ben seni boşamadım ki...

-Ben seni çoktan boşadım.

-Dinimizde de kanunlarca da nikâh bağına yalnız erkek çözebilir.

-Belki eskiden öyleymiştir ama şimdi değil. Öyle bağ çözmek, boşamak, boşamamak yok artık. Gönül kimi severse güzel odur.

-Sen tabancanı aşağıya indir. Hak benimken niçin vuruşayım? Kim kimi boşayabilirmiş, sonra öğrenirsin.

- Nereye başvuracaksın? Eski Şeyhülslâm Kapısında şimdi çocuklar top oynuyor. Artık zorbalık düzeni, kaba kuvvet saltanatı geçti. Akıl, mantık, modern hayat dönemi geldi. Hilenin, fırlıdak çevirmenin, ikiyüzlülüğün gemisi yürümez. Bu zamanda birbiriyle doğru düzgün oturmuş iki karı koca bul bana, alnını karışlayayım senin... Tabiat her iki cinsi de sırasında hercaillğe çekiyor. Gerçek böyleyken ömür ömre beraber yaşamak için birbirine kenetlenen erkekle dişiye bana göster. Bu ahmakların derhal idamına hükmedeyim. Şimdiki kocam Nusret’tir. İmamı, muhtarı karıştırmadan kalbimizin sözü ile medeni nikâhla

²³⁰ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Kaderin Cilvesi**, 2. bs., İstanbul, Atlas Kitabevi, 1973, s. 170.

²³¹ Bertrand Russell, **Evlilik ve Ahlak**, İstanbul, Say Kitap Pazarlama, 1983, s 94.

evlendik. Aramızda hiç öyle halattan zincirden bağ yoktur. Birbirimizden doyp bıktığımız gün kimse kimseye baş belâsı olmadan vedalaşıp ayrılacağız. İşte bu kadar...” (s.25)

Bu konuşmadan sonra Ülfet ortada Nusret ve Felek Ali’den biri sağ diğeri sol kolunda evden ayrılırlar.

2.14. Metreslik

Yanlış batılılaşma, metreslik kavramını Osmanlı toplumuna sokmuştur. Bazı araştırmacıların iddia ettiğine göre, yüksek bir yaygınlık oranına sahip olmamakla birlikte, çok eşliliğin yasal kabul edildiği bir toplumda, metres olgusunun Osmanlı için pek de yabancı bir yaşam tarzı olduğu söylenemez. “Amacı dışına çıkarılmış cariye ve odalık müessesesinin yerini Batı’dan gelen metres hayatı doldurmuştur.”²³²

Uygulama bakımından metreslik bir tür nikâhsız evliliştir. Bir hane kurulmasına, çocuklu ya da çocuksuz ortak bir hayat sürülmesine yol açar. Bu, biraraya gelen iki kişinin yasal ve toplumsal bağımsızlıklarını muhafaza etmek noktasında oluşturdıkları bir tür serbest birleşmedir. Bu tarz ilişkiler yaşayan bireylerin her türlü korkudan ve ön yargıdan arındığı durumlar nadiren görülmektedir. Serbest ilişkilerin psikolojik arka planında zarara uğrama korkusu ve bağımsız kalma isteği yatar. Çoğu zaman bunlara sorumluluktan kaçma düşüncesi de eklenir. Toplumsal bağlamıyla metreslik genellikle iki biçimde kendini açığa vurur: Birisi ilişkiyi herkesin gözü önünde ve bilgisi dâhilinde yaşamaktır ki bu aynı zamanda topluma bir meydan okumadır. Gizli serbest birleşme ise en eski devirlere değin uzanan bir problemdir.²³³

Romanlarda kadın ve erkek arasındaki evlilik dışı münasebetler; maddi menfaat ya da gönül eğlendirme amacı güden birliktelikler ile sevgi ve bağlılık temeli üzerine kurulan aşkların yaşandığı ilişkiler olmak üzere çok yönlü bir seyir izlemektedir. Birinci grupta genellikle erkeğin maddi bakımdan istismarı ile biten bir beraberlik

²³² Töre, **a.e.g.**, s. 2232.

²³³ Daninos, **a.e.g.**, s. 147-148-149.

söz konusudur. Bu tür ilişkilerde erkekler çoğunlukla ihanete uğrar ve psikolojik bakımdan da zarar görürler. Çapkın mizaçlı erkeklerin gönüllerini eğlendirdikleri kadınlar ise cinsel arzuları ve yüksek egoları tatmin eden birer vasıta konumundadırlar. Bir diğer grupta ise dürüst ve samimi birliktelikler yer alır.²³⁴

“Şık” romanında, Adel-Maşuk ilişkisi yapmacıklıktan uzak ve samimidir. Sevgilerinde karşılıklı bağlılık ve güven vardır. Onların ilişkileri bir tür birlikte yaşamadır. Kalabalık mekânlardan uzak durma ve kabullenilmemekten dolayı çevreden gizlenme gibi davranışlar sergilerler. Bunları ilişkilerinin zarar görmesini engellemek maksadıyla yapmaktadırlar:

“Adel’in Ağahamamı tarafında büyücek bir hanede isticar etmiş olduğu bir odacığı vardı. Ama aşıkını alenen oraya davet edemez idi. Zira bu hane öyle her arzu-yu ser-bazaneye müsait hanelerden değildir. Aşıkı kendisini başka bir beyt-ül-visale davet eyleyemez idi. Çünkü Adel bu yolda davetlere icabet gösteriverecek cüretlilerden de değildir. Nihayet Adel’in sakin olduğu hanede bir oda da Maşuk Bey isticar etti. Bir kere birbirine bu kadar yaklaştıktan sonra, hane halkına hiç sezdirmeksizin odadaş ve yatakdaş dahi olabilmişlerdi. Bu iki gencin üzerinde hiçbir hak-ı zevciye ve vazife-i beytiye bulunmadığından birbirini serbest serbest sevmelerine hiçbir taraftan zerre kadar mümanaat mutasavver değildir. Fakat sevdalarını kendilerine medar-ı iftihar addetmek cüreti ikisinde de bulunmadığından öyle çalgılı kahve, tiyatro ve balo gibi mecami-i nasa alenen birlikte devamdan ihtiraz ederler idi. Mesela kapalı bir arabaya binip ya Şişli’ye, ya Zincirlikuyu’ya veyahut Kâğıthane’ye giderek tabiatın en gizli köşesine çekilirler, kırlarda kolkola gezerler, manzarasını beğendikleri yerlerde oturup dinlenirler idi.

Bu iki gencin muhabbeti nihayet birbirinden ayrılmayacak bir şiddeti buldu. Böyle bir kara günün vürudu ihtimalini düşününce yeisden raşelere tutuluyorlardı. İşte o zaman Maşuk kendilerine göre bir daire isticar etti. Maşukasıyla beraber daha serbestçe yaşamaya başladılar.

Bu daire yine Ağahamamı tarafındaki eski haneleri sokağında, daha mamur bir hanenin iki güzelce odasından ibarettir. İkisinin de hüsn-i halleri bulundukları mahallece mücerreb olduğundan diğer bir semte gitseler kendilerini ora halkına tanıtıncaya kadar hedef-i enzar-ı iştibah olmaktan korktukları için mahalleyi değiştirmek istememişlerdir.²³⁵

Osmanlı toplumunda metres hayatı yaşayanlara toplum tarafından hoşgörüyle bakılmaz. Çünkü cinsel ihtiyaçların evlilik dışı yollardan karşılanması, din ve ahlak

²³⁴ Ömer Solak, **Romanda Öteki Ötekinin Romanı**, Konya, Tablet Yayınları, 2008, 153-156.

²³⁵ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Şık**, 2.bs., İstanbul, Kitabhane-i İslâm ve Askerî, 1336, s. 93-99.

kurallarına aykırı olarak kabul edilmektedir.²³⁶ “Metres” adlı romanda, metreslik konusu Saffet’lere gelen modistin ağzından şöyle eleştirilir:

“Ev bark yıkımı Allah’ın belâsı. (...) Evropa’dan gelme bir nev hastalık. Ahlâk kolerası, frenk illeti... (s.19-20)

Aynı romanda, duygusal ve cinsel açlığını doyurmak ihtiyacı Müştak’ı, Parnas’a götürmüştür. Parnas’ı saplantı haline getiren Müştak, ilişkisini devam ettirmek adına her türlü fedakârlığa katlanmaya hazırdır. Bu yolda annesinden kalan servetini bitirir. Parnas’ı kaybetme korkusu Müştak’a ciddi acılar çektirir. Onun aşkı hastalıklı ve saplantılı bir hale dönüşmüştür. Bu birliktelikte kıskançlık yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Müştak’ın ilişkisi hiçbir açıdan sağlıklı bir beraberlik değildir.

Parnas’ın Hami ve Reyhan ile olan ilişkisi de çıkara dayalıdır. Kadın, erkekte maddî ve cinsel bağlamda yararlanırken erkek de biyolojik gereksinimlerini bu yolla karşılar. Parnas birliktelik yaşadığı erkekleri sahiplenmediği gibi onları asla kıskanmaz. Çünkü bu kişilerle bir gelecek düşünmemektedir.

“Aşk ve Para, Hüseyin Rahmi’nin eserlerinde en büyük rolü oynar. Bütün olaylar bu iki temele dayanır. Dünyanın düzeni de bunlar üzerine kurulmuştur. Bu eserdeki aşk, mantığı durduracak, muhakemeyi yanıltacak, iradeyi kötürüm hale getirecek kadar şiddetlidir. Kahramanlar bir kez kendilerini buna kaptırdılar mı, kimliklerini unuturlar; hali, geçmişi, geleceği düşünmezler; evlerini, barklarını hatırlarına bile getirmeden gözleri kapalı uçuruma yuvarlanırlar. Hiçbir engel, kendilerini bu sonuçtan kurtaramaz.”²³⁷

“Tesadüf” adlı romanda, Şöhret’e tutkunca bağlanan Mail ilk başta ona olan ilgisini bir heves olarak görmüştür. Bu nedenle Şöhret’i evliliği ve aile saadeti için bir tehlike olarak görmez. Birkaç günde hevesini alarak onu unutacağını düşünür. Ancak durum tasarladığı gibi olmaz. Şartlar dolayısıyla Şöhret’e gittikçe daha da bağlanan delikanlı kıskançlık duygusuna kapılarak onu bulunduğu evden kaçıırır. Mail, Şöhret’e ev tutar. Böylece birlikte yaşamaya başlarlar:

²³⁶ Rezan Şahinkaya, **Psiko-Sosyal Yönleriyle Aile**, Ankara, Kardeş Basımevi, 1979, s. 88.

²³⁷ Levend, **a.e.g.**, s. 67-68.

“Hanın öbür kapısından çıkınca Şöhret beş on adım yukarı doğru yürümüş, Hayati’nin orada beklettiği arabaya binerek Samatya’daki haneye kendini atmıştı. Bu iş memulün fevkinde bir suhuletle husul buldu. Fakat Mail’in en renc-efza devre-i hayat-ı aşkanesi bundan sonra başladı.” (s.442-443)

“Tebessüm-i Elem” romanında, Kenan’ın arkadaşı Cabir Efendi, onu Vuslat adında bir fahişeyle tanıştırır. Her kadını karısı gibi sadık zanneden Kenan, Vuslat’a aşk olur. Vuslat, Kenan’ı elde edinceye kadar türlü cilveler yaptıktan sonra kendini naza çekmeye başlar. Ayrıca Kenan’ın kendisine olan sevdasını diri tutmak maksadıyla Didar adında birini devreye sokar. Cabir, Kenan’a Vuslat’ın Didar’ı dost tutmuş olduğunu söyler. Uncu Ahmet’in evinde Vuslat ile buluşan adam, rakibini görünce kabalaşır. Aynı kadını isteyen iki erkek birbirine girerler. Gece birlikte aynı odada kalan Vuslat ile Kenan arasında bir tartışma yaşanır. Kendisini sefaletten kurtarıp metres tutmak istediğini söyleyen Kenan’a Vuslat şu cevabı verecektir:

“Evvelâ, ben bu sanata kendi isteğimle döküldüm. Kızken benimle evlenmeye çok istekli çıktı, varmadım. İkincisi, ben sanatımda hiçbir zillet, sefalet görmüyorum. Bir kocanın baskıları, emirleri altında evlere kapatılmış kadınlara kendimden ziyade acıyorum. Hiç olmazsa gençliğimin her gecesini bin türlü eğlence ile geçiriyorum. (...) Bir çiçekle yaz olmaz, derler. Bu da, benim için bir felsefedir. Bir erkeğe mal olup oturamam. Bu erkeğin adı ister Kenan Bey olsun ister Şadan Bey, hepsi benim için birdir. Öteki zamparalarım arasında sana bir muhabbet imtiyazı, bir üstünlük vermeyi pek mânasız bulurum. Erkek değil misiniz, hepiniz de benim dost şeklinde düşmanlarımsınız. İşte doğru, açık söylüyorum. Fırsat düştükçe hepinizden hıncımı çıkarırım. Beni sevmek bir felâkettir. İşte ona göre davran. Bir gecelik kiralığımla geçip git.” (s.250-253)

Kenan, kadın erkek ilişkileri konusunda farklı fikirler beslediğini anlatmaya çalışarak Vuslat’ı metresi olması için iknaya çalışmaktadır:

“Bir kadını eve kapamakla, sıkıştırmakla, zor ile aile saadeti meydana gelemez. Kadını serbest bırakmalı, eğer kalbinde böyle bir kötülük varsa dert çabuk meydana çıkar. Erkek de istediği yolda davranır. Bir kadın kocasının üstüne gönlünde başka erkek geçiriyor da sıkı altında olduğundan dolayı bu isteğini gerçekleştiremiyorsa bu gizli sıtma, aşıkâr bir hastalıktan daha korkunçtur. Kadın sinirlenir, dünyayı ne kendi görür, ne kocasına gösterir.

Felâketin patlak vermesi bir fırsata bakar. Dert bir ayak evvel anlaşılmalı, çaresi ona göre düşünölmelidir.” (s.254-255)

Bu konuşmadan sonra Vuslat’ı ikna eden Kenan, Kadıköy’de ona bir ev kiralar. Cabir Efendi’nin kontrolünde Vuslat’ı bu eve yerleştirir.

Yine aynı romanda, Cabir Efendi ile Benli Faika nikâhsız olmalarına rağmen karı-koca hayatı yaşamaktadırlar. Eskiden birbirlerini çok seven bu çiftin ilişkileri zamanla alışkanlığa dönmüştür.

“Tutuşmuş Gönüller” adlı romanda, evli bir erkek olan Behçet Hilmi ile Lemiye Lebib arasında bir ilişki başlamıştır. Behçet, Lemiye’yi tatlı bir eğlence olarak görmektedir. Genç kız ise bu ilişkiyi günden güne ciddiyeti artan bir hadise şeklinde algılar. Behçet ile olan ilişkisinin sonunu düşünerek ondan ayrılmak yahut onunla olmak düşünceleri arasında gider gelir. Behçet Hilmi metresi Lemiye Lebib’e Beyoğlu’nda bir ev tutmuştur. Bu muhitte kendilerini çevreden gizlemek için Behçet Hilmi, Feyyaz; Lemiye Lebib ise Perinaz adını kullanır. Çift kimseyle görüşmemekte ve evlerine misafir kabul etmemektedirler.

“Billur Kalp” romanında, Abdülhamit zamanında şişko bir paşanın metresi olan Savora, Beyoğlu’nda güzel bir daireye yerleştirilir. Jurnal edilmek tehlikesinden korkan paşa, madamla kendi köşkünün تنها bir köşesinde görüşmektedir. Paşa aldığı bütün tedbirlere rağmen Yıldız’a jurnal edilmekten kurtulamaz. Madamın kendisini Beyoğlu’ndaki evden köşke götüren delikanlıyla bir ilişkisi olduğuna dair bir jurnal de paşaya verilmiştir. Bunun üzerine paşa yaverini göğsünden kordonlarını alarak taşra taburlarından birine gönderir. Paşa her şeye rağmen madamın kendinden başka erkeklere gönöl vermesine engel olamaz. Paşadan ayrılan madam bir süre hemşerisiyle yaşadıktan sonra İzmir’e gider. Burada da birkaç Rum’a metreslik etmiştir.

Aynı romanda, Beyoğlu’nun yüksek fahişelerinden Kamelya odasında bir intikam hançeriyle kalbinden vurulmuş olarak bulunur. O da damat paşalardan birinin metresidir.

“Kokotlar Mektebi”nde, ihtiyar aşığı Ulviye Melek’i bir baba gibi terbiye etmiştir. Edebiyattan meşhur eserleri okumuş, opera parçaları dinlemiş, ünlü tabloların isimlerini öğrenmiş, müzeleri gezmiş, resim ve piyano dersleri almış, geceleri büyük babası yerindeki dostuyla felsefe sohbetleri yapmıştır. Ulviye Melek bu yaşlı adamdan sonra bir sefaret memurunun metresi olur. Çift, memuriyet vesilesiyle İstanbul’a gelerek yerleşir. Burada memurun yerini Osmanlı sülalesinden bir prens alacaktır. Saraylarda birkaç düzine odalığa koca olan şehzadelerin hariçten kadın sevmeleri yasak olduğundan onu bir eve kaparlar. Adam bu eve çok seyrek ve gizli gizli gelmektedir. Genç kadını sokağa çıkarmamakta ve kimseyle görüştürmemektedirler. Milliyetini ve dilini unutturmak için ona Fransızca kitap ve gazete vermezler. Türkçe öğrenmesi için de hocalar tayin etmişlerdir. Ondan Müslüman olmasını isterler. Korkudan razı olur ve kelime-i şahadet getirir. Ulviye Melek’e, Âli Osman sultanları için nikâhın olmadığını, arzu buyurdıkları her kadının onların zevceleri olduğunu söylerler. Kendisinden önceki Avrupalı kadınların aşk maceralarından dolayı öldürüldüğünü duyunca telaşlanır. Prens genç kadına tutkundur. Ulviye Melek ölüm korkusuyla, aşığını avutmak için ne kadar mahareti varsa sergilemektedir. Bir müddet sonra prene karşı nefret duymaya başlar. Bir gün yazdığı şikâyet dilekçesini Ermeni kadın terzi vasıtasıyla Fransız sefarethanesine ulaştırmayı başararak prensin evinden kurtulur. Ulviye Melek’in prensten bir kızı olur. Nikâhsız oldukları için babası çocuğu kabul etmez. Bunun üzerine Ulviye Melek kızını ve kendini geçindirmek için “Kokotlar Mektebi”ni açar.

İrfan Yekta “Kokotlar Mektebi” sermayelerinden Şefkat’i metres tutmuştur. İki genç birbirlerini çok sevmektedir.

“Kokotlar Mektebi”nde çalışan Anafor, Mahmut ül-Mekki hazretlerinin metresliğini kabul ederek Avrupa’ya gider. Mahmut ül-Mekki’nin Mısır’da ihtiyar bir hanımı ve yetişkin oğulları bulunmaktadır. Zengin olan adam, ihtiyar eşi öldüğünde Anafor’la nikâhlanmak istemektedir.

Aynı romanda, Mesut Kerami’nin hanımı birkaç çocuk doğurduktan sonra belden aşağısı tutmaz hale gelmiştir. Karısını boşamasına vicdanı engel olan adam, “Kokotlar Mektebi”nden bir metres edinerek İzmir’e yerleşir. Ragıp Şeyda da

erkeklerle para ile metres tedarik eden bu ticarethaneyi Mesut Kerami'den öğrenmiştir. Evli adam, kızlar arasından kendisine metres olarak torunu olacak yaştaki Nevvare'yi seçer. Ragıp Şeyda, genç metresiyle Şişli'de bir apartmana yerleşir. Nevvare için para harcamaktan çekinmeyerek onun her türlü israfına göz yummaktadır. Nevvare'nin masrafı gittikçe artar. Bir ara bu yüzden ondan ayrılmayı düşünür, ancak bunu yapamaz çünkü genç kızı çok sevmektedir. Ragıp Şeyda'nın sevgisi çoğaldıkça, aksine Nevvare'nin usancı artmaktadır. Bazı zamanlar ihtiyar âşığına sevgisinden bıktığını, kendini tatmin edecek delikanlılar aradığını söyler.

“Kesik Baş” romanının kahramanı Raif, eşi Nafia Hanım'ın ölümünden sonra birkaç hafif meşrep kadın almıştır. Bir kadınla kanaat edemeyen Raif, onlardan ayrılınca çeşitli kişilerle metres hayatı yaşar. Uzun müddet Eleni isminde bir kadınla Ağahamamı civarında bir apartmanda oturur. Raif'in kızı yaşındaki Eleni eski bir fahişedir. Ancak Raif'e ilişkileri müddetince sadık kalmıştır. İlk zamanlar Eleni'ye düşkün olan çapkın mizaçlı Raif, her çiçekten bal almaya alışık olduğu için bu kadından da zamanla bıkar. Raif ile Eleni yedi-sekiz sene beraber yaşamışlardır. İlişkileri sırasında Raif, Eleni'yi aldatmasına rağmen, kadında bu adama karşı bir kıskançlık duygusu doğmaz. Çünkü Eleni, Raif'i bir baba olarak görmektedir. Ona merhamet duygularıyla yaklaşır. Genç kız, ayrıldıktan sonra Raif ile ilişkisi sırasında elde ettiği paralar ile geçimini sağlar.

Aynı romanda, Mösyö Bernar ve metresi Fani nikâhsız olarak birlikte yaşamaktadırlar. Münasebetlerini meşruiyete dökmek için hiçbir manileri yoktur. Ancak evlendikleri takdirde birbirlerine karşı eski sevgilerinin kalmayacağı görüşündedirler.

“Kaderin Cilvesi” adlı romanda, fakir bir ailesi olan Ratibe'nin kızı Semiha önce akrabalarından Fehmi adında bir delikanlıyı severek gayrimeşru bir birliktelik yaşamış, daha sonra ise ondan bıkarak Ferruh adında bir gence kaçmıştır. Semiha evlenmek niyetinde değildir. Ancak ihtiyar ve zengin bir adamla metres hayatı yaşamak ister. Otuz yılı aşkın bir zamandan beri evli olan Şadi adında evlât ve torun sahibi bir ihtiyar Semiha'yı metres tutmak arzusundadır. Rakip delikanlılar karşısında parasına güvenen ihtiyar, “Onun gül vücudu benim koynumda olsun da

aklının fikrinin başka yerlerde dolaşmasına ben göz yumarım.” diyerek pek de ahlakî olmayan bu ilişkiye başlamak niyetinde olduğunu belirtir. Bu durum Semiha’ya açılınca talibini şartlarına uygun bulmayarak bağırmaya ve ağlamaya başlar. Ancak bin lira kaporayı görünce, paraların çekiciliğiyle yumuşar. Şadi, Semiha’ya Şişli’de birinci sınıf bir apartman dairesi kiralar. Genç kızı memnun etmek için elinden geleni yapan ihtiyar adam buna bir türlü muvaffak olmaz. Çünkü Semiha onu sevmemekte ve okşayışlarından da tiksinimektedir. Şadi kızın bütün hırçınlıklarının nikâhsız yaşamaktan kaynaklandığını düşünerek onunla evlenmek ister. Ancak Semiha bu teklifi “bu kadar gençler dururken büyükbabama niçin varayım” (s.153) diyerek reddeder.

Evlenmede erkeğin yaşı sorulmayacağını söyleyen Şadi’ye karşı, “eski zamanda öyleymiştir.” (s.154) cevabını veren Semiha, ona Kadınlar Birliği’nin kongresinde ihtiyarların paralarına güvenerek genç kızlarla evlenmelerini engelleyici bir konuşma yapılacağını haber verir:

“(…) Şimdi görüşler ve inançlar esasında değişti. Paralarına güvenerek körpecik kızların ihtiyar nefesleriyle güzelliklerini solduran pinponlara artık kız verilmeyecek. Kadınlar Birliği bu yılki kongresinde bu konuyu şiddetle savunacak.” (s.154)

Semiha’nın her türlü hakareti Şadi’nin ona olan aşkını söndüreceği yerde daha da alevlendirir. Huysuzluklarını paralarla, hediyelerle geçirmeye, onun her arzusunu yerine getirerek avutmaya çalışır. Fakat ne yapsa kızın gönlünü celb edemez. Genç kız sevgililerinden gelen mektuplara onun yanında cevap yazar. Eski ve yeni aşklarını eve davet etmekten de çekinmez. İhtiyara onların yanında bey baba diye hitap eder.

“Can Pazarı” adlı romanda, İrfan ile Nafia evlenememelerinden dolayı birlikte yaşamaktadırlar. Başlangıçta birbirlerinden hoşlanan çiftin, zaman geçtikçe ve heyecanları yatıştıkça aralarında eski muhabbetlerinden eser kalmamaya başlar. Nafia, nefret eder gibi görüldüğü eşi Nasih’ı aslında çok sevmektedir. Ancak

kocasının sadakatsizliğine dayanamadığından başka bir erkeğin kolları arasında onu unutmak için İrfan’la bir ilişkiye başlamıştır.

İrfan eski eşi Halâvet’te olan pek çok iyi özellikleri Nafia’da bulamaz. Bu kadın dik başlı ve samimiyetsizdir. Evinde bırakıp kaçtığı karısı ise kendisine oldukça düşkün ve samimidir. İrfan ile Nafia arasında geçimsizlikler, günlerce süren dargınlıklar baş gösterir. Bu nedenle İrfan, ne kusurunu görse dayanamayıp affeden eski eşini özlemektedir.

Aynı romanda, Matmazel Takuhi’nin, Kaymakçıyan Kirkor adında bir dostu bulunmaktadır. Baruhyan apartmanında randevu evi işleten bu çift, burada karı-koca hayatı yaşar.

2.15. Boşanma

İslamiyet, Osmanlı toplumunda kadını baskı altına almanın bir aracı olarak da kullanılmıştır. Çok eşlilik meselesinde olduğu gibi erkeğin özgür bırakıldığı pek çok alanda kadının yaşamı sınırlandırılmıştır. Örneğin, kadın eşini evlilik öncesi ondan izin almadan boşayamazken erkek istediği anda tek bir kelimeyle ilişkisini noktalayabilmektedir.²³⁸

Geleneksel zihniyet için erkek çocuğun önemi kız çocuğa oranla daha büyüktür. Çünkü ebeveynler için erkek çocuk geleceğin güvencesidir. Aile kurmak geleneksel yapıda çok önemlidir ve ailede iktidar erkeğin elindedir. Anne için erkek çocuk bir güvence olarak görüldüğünden daha fazla ilgiye ve şımartılmaya layık görülür. Bu bakımdan çocuğun isteklerini önemseyerek yerine getirmeye çalışan anne, ailede öncelikli ve en değerli unsurun kendisi olduğu algısını da ona aşılır. Ailede “en önemli” olduğu duygusuyla yetiştirilen erkek, toplumda da elinde bulundurduğu ayrıcalığı koruma yoluna gidecektir. Bunun için sosyal normlar ve din gibi birçok

²³⁸ Ahmet Yılmaz, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi”, **ÇTTAD**, C. IX No: 20-21, s.193-194.

toplumsal mekanizma inşa edilmiştir. Böylelikle erkek otoritesi daha da güçlü bir şekilde teminat altına alınmış olur. Kadınlar artık ikinci sınıf vatandaş ve erkeğin hayatını kolaylaştırmak için yaratılmışlardır. Geleneksel inançlar gereği iki cinsin birlikteliği erkeğin ağzından çıkacak “boş ol” sözüne bağlıdır.

“Mutallaka” adlı romanda, Akile Hanım ve Mail Bey’in evliliği aile arasındaki anlaşmazlıklar yüzünden son bulur. Evdeki tüm problemlerin kaynağı kayınvalidedir. Onun geçimsiz tavrı, Akile Hanım’a karşı olumsuz yaklaşımları ve kıskançlık krizleri, birbirini seven üstelik aralarında pek de sorun olmayan çiftin boşanmasına neden olmuştur. Yaşanan çatışmadan sıkılan Mail, karısını gözden çıkarıp “boş ol” der. Burada vurgulanan bir toplumsal gerçekliktir. Erkeğin tek bir sözüyle, kadının uğradığı haksızlık gözler önüne serilmektedir.

Evliliklerinin kurtulması adına Akile Hanım babası Zekai Efendi’yi kaynanasıyla evlendirmek ister. Bu durum ailevi problemlerin çözüme kavuşmasını sağlayacak tek çıkış yolu olarak görülür.

“Toplumumuzda, erkeğin hayatına eklenerek evli kadın olma ayrıcalığını elde etmeye çalışan kadınlar, sık sık erkek annelerinin olumsuz davranışlarına maruz kalabilmektedir. Kaynana olan kadın, oğlu üzerinde ve bir başka kadın üzerinde elde ettiği gücü ve statüyü olumsuz şekilde kullanabilmektedir. Gelin-kaynana ilişkilerinde yaşanan bu olumsuzluklar, ataerkil iktidarın kadınlar arasındaki aktarımının bir yansıması olarak görülebilir. Kayınvalide, gelinin hizmetlerini oğluna harcadığı emeğin karşılığı olarak algılamaktadır. Genç kadınlar ise, kayınvalidenin denetimini etkisizleştirip bundan kaçınmaya çalışmaktadırlar. Bu iktidar mücadelesi, evli kadın ve erkek arasındaki ilişkiye zarar verecek boyutlara ulaşabilmektedir. Erkek anneleri, başka şehirde yaşadıkları durumlarda bile, evli çift üzerinde baskı oluşturup sorun yaşanmasına neden olabilmektedirler.”²³⁹

Aynı romanda boşanmış anne ve babaların çocuklarının psikolojisi de Bedri aracılığıyla kısmen dikkatlere sunulur. Çocukları Bedri babasına özlem duymaktadır.

²³⁹Tebrike Kaya, “İstanbul’da Yaşayan Boşanmış Kadın ve Erkeklerin Boşanma Deneyimleri”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, Yedi Tepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s. 97.

Bundan dolayı, annesine, “Biz babamın evine niçin gitmiyoruz?”²⁴⁰ sorusunu sorar. Çocuklar boşanma sürecinde yaşananlardan çok etkilenmektedir.

Bir kadın eşinden boşanmak isterse İslâm hukuku kısıtlı da olsa ona bazı haklar tanımıştır. Örneğin evlenmeden önce boşanma konusunda yetki sahibi olabilmek için eşinden izin alması gerekmektedir. Bazı hallerde ise evliliği sonlandırmaya yönelik mahkemeye başvurma hakkı vardır.²⁴¹

“Bir Muadele-i Sevda” romanında, Naki’ye kız tarafından boşanma isteğini bildiren bir mektup yollanır. Ancak genç adam boşanmak niyetinde değildir. Açılan davayı erkek tarafı kazanır.

“Boşanan erkeğin toplumsal konumunda bir değişikliğin olmadığı, kimi durumlarda daha özgür birey gözü ile bakılmaya başlanmasına karşın kadının konumu özgürleşme olmaktan çok toplumsal baskının bir nesnesi haline gelme süreci olarak değerlendirilmektedir.”²⁴² Bu nedenle geleneksel toplum boşanmak isteyen ya da boşanmış kadını hoş karşılamamaktadır.

“Metres” romanında, kocasının Parnas adlı bir kadını metres olarak tuttuğunu öğrenen Saffet, bu duruma dayanamayarak babasının evine gider. Ancak üvey annenin tutumu üzerine gönülsüz olarak kocasının yanına geri dönmek zorunda kalır:

“Erkeğin keyfine karışılır mı? İsterse üstüne evlenir, isterse on tane metres tutar. Haydi bakayım, gözlerini sil de kocanın evine... Tosun gibi bir de evladın var. Namuslu bir kadının ağzında boşanmak lâkırdısı gezer mi hiç?..” sözleriyle tekrar yalıya göndermiştir. Saffet’in Hami’den ayrılarak başlı başına bir ev tutsa kimseye muhtaç olmaksızın geçinebilecek geliri vardır. Ancak Saffet ayrı bir eve çıkmayı düşünmemektedir.” (s.392)

“Tesadüf” romanında, bir hayat kadını olan Şöhret, işi ileri götürerek metresi olduğu Mail’den eşi Saibe’yi boşamasını ister. Saibe’yi boşarsa olacakları Şöhret’e anlatan

²⁴⁰Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Mutallaka**, 2.baskı, Marifet Matbaası, 1927, s.21.

²⁴¹ Saadet Maydaer, “Klâsik Dönem Osmanlı Toplumunda Boşanma (Bursa Şer’iyye Sicillerine Göre)”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 16, No: 1, 2007, s. 300-301.

²⁴² Şeref Uluocak, Cumhur Aslan, **Kadın Bakış Açısından Toplumsal Cinsiyet Roller**, İstanbul, Çanakkale Kitaplığı, 2011, s. 70.

Mail, onunla bir anlaşma yapar. Buna göre nikâh kıyılacak daha sonra da Mail bir yolunu bulup Saibe’yi boşayacaktır:

“Sevgilim Şöhret! Böyle taş yürekli olma. Saibe’yi tatlik etmek bir şey değil... Lakin zavallının zaten bünyesi zayıf, yeisle vefat ediverirse âlem sana da, bana da lanet okur. İki aileyi de mahvetmiş oluruz. O yeisle pederim beni ihtimal ki reddeder. Pek fena bir harekette bulunmuş oluruz. Gönlüm zevcemde olsa bu kadar felaketlere meydan okuyarak hiç senin yanına gelir miyim? Maddi, manevi birtakım rabitalar, beni Saibe’ye bağlı bulunduruyor. Bu revabıtın cümlesi bir günde kat ediliveremez. Şimdi biz beynimizde akd-ı nikâh edelim. Her gün bu rabitalardan birini kat ile yavaş yavaş Saibe’den ayrılmak için işi kıvamına getiririz.” (s.579)

Saibe’nin bakıcıya gittiği gün eşi Mail de oraya gider. Karısını “Çardaklı Bakıcı”da yakalayan Mail, Saibe’yi boşar. Bakıcının evinde olan gürültü, patırtı tüm mahalle halkı tarafından duyulur. Romanın sonunda da Mail, metresi Şöhret’i arkadaşı Hayati ile yakalayıp boşayacaktır.

“Şıpsevdi” adlı romanda, Mahir, Madam Mc Ferlan’a öylesine aşk olmuştur ki, hiç düşünmeden babasının çekmecesini kırıp bir miktar para ile hanın senetlerini çalar. Sonra da hanı rehin verir. Bundan dolayı Kasım Efendi oğlu ve damadına çok kızar. Damadı Meftun’dan kızı Edibe’yi boşamasını ister:

Kasım Efendi (...) “damadıyla, oğlunun mükemmel bir vekâletname ibraz ve vekil tayiniyle hanı ahire iki bin liraya terhin etmiş olduklarını” öğrenir. Meftun’a “eğer insanlık ve namus denilen hasailden kendinin zerrece nasibi varsa o anda kerimesi Edibe’yi bırakması lazım geleceğini, yoksa işin fenaya varacağını söyler. Meftun da bir tehevvür-i âniye tutularak ne dediğini bilmez bir halde o şühud-ı müstahzara muvacehesinde zevcesini bit-tatlik kapıyı çarpar çıkar.” (s.897-899)

“Cadı” romanında, Şükriye son cadı vakasından sonra kocasından boşanarak babasının evine döner.

“Osmanlı toplumunda, kadınlar aleyhine eşitsizlik kurumsallaşmış durumdadır; ne var ki bu, kadınların hiçbir güç ve etkiye sahip olmadıkları anlamına gelmez. Kadınlar, hukukun ve göreneklerin sınırları içinde olsa bile, içine sürüldükleri ev ve ailede özellikle de dinsel olarak yüceltilen annelik rolleri sayesinde otorite ve etki uygulama olanağına sahiptiler. Buna karşılık, kadınların aile içindeki yasal durumuna ilişkin olarak 1917’deki Hukuk-u Aile Kararnamesine kadar kayda değer bir iyileşme olmadığını söyleyebiliriz. (Bu kararname, evliliği yasal bir çerçeveye bağlamakta ve kadınlara boşanma hakkı tanımaktaydı; ayrıca, “çok karılı” evliliği, ilk eşin rızasına bağlayarak bir ölçüde sınırlandırmaktaydı.)”²⁴³

“Hakka Sığındık” adlı romanda, boşanma hakkının kadınlara da verilmiş olduğunu gazetelerden okuyan sekiz hanım, eşlerini boşamıştır. Bunu öğrenen Hürmüz, eve geç gelen kocasını azarlayarak bundan sonra kadınların da kocalarını boşayabileceklerini belirtir ve ondan maddi gücünün yetmeyeceği lüks kıyafetler ister. Kadın, onları alamayacağını ifade eden eşine sinirlenerek boşamaya kalkar. Ancak kocası buna mani olur.

“Toraman” romanında, Sabire Hanım, iki buçuk yıl evli kaldığı kocasından boşanır. Annesinin söylediğine göre damat kızının üstüne başka bir kadını sevmiştir. Bu nedenle karı-koca arasında şiddetli kavgalar çıkar. Sonunda ayrılmaya karar verirler.

“Son Arzu” adlı romanda, Necdet Eşref ile Vicdan boşanmışlardır. Olay şu nedenden ötürü gerçekleşir. Vicdan bir gün kocasının cebinde başka bir kadına yazılmış bir aşk mektubu bulur. Ona nispet olsun diye kendisi de başka bir erkekle yazışmaya başlar. Bunu öğrenen kocası kıyametleri koparır. Ardından boşanmaya karar verirler.

“Tebessüm-i Elem” romanında, Kenan eve döndüğünde karısının, Uncu Ahmet’in evinde Vuslat ile basılmış olduğu haberini aldığını öğrenir. Bunun üzerine inkâra başvurarak kendisine iftira atıldığını söyler. Yaptığı hatadan dolayı eşinden boşanmak Kenan’ın çıkarlarına ters düştüğünden kendisi hakkında olumsuz olarak gördüğü her sözü yalanlar. Çünkü Ragıbe Hanım ile boşanırsa parasız kalacak ve Vuslat’ı da elinden kaçıracaktır. Ragıbe Hanım, kocasına bir şans daha vermeye karar verir. Ancak bu kararından sonra Kenan’ın bir hafta eve gelmemesi Ragıbe Hanım’ı çok üzer ve bu defa eşinden kesin olarak boşanmak niyetindedir. Kocasının

²⁴³ Fatmagül Berktaş, **Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No: 7, 2004, s. 11-12.

metresi Vuslat’a bir mektup yazan genç kadın, boşanma konusunda ondan yardım ister. Plana göre Vuslat’ın evinde iki kadın buluşacak ve kocasına iki kişiden birini tercih etmesi gerektiğini söyleyeceklerdir. Ragıbe’nin planı zor da olsa işe yarar. Kocasını bir boşanma kâğıdı yazarak Ragıbe Hanım’ın eline verir.

Aynı romanda, Ömer Numan Bey karısı Fatıra’yı sevgilisiyle yakalar. Ancak affeder. Bu süreçte Ömer Numan’ın şüpheleri ve kıskançlığı dayanılmayacak bir raddeye varır. Karısı kendisini sevmemektedir. Onları tekrar basmak isteyen genç adam, harekete geçer. Fatıra ve sevgilisi bir oyun hazırlayarak kocasının kendilerini uygunsuz vaziyette yakalamasını sağlarlar. Sonunda Ömer Numan ve Fatıra boşanır.

“Deli Filozof” romanında, Caize ve Çelebi kardeşler, kendilerini aldatan eşleri Umranî ile İclâl’den boşanırlar.

“Can Pazarı” adlı romanda, İrfan ile firarlarından bir süre sonra Nafia, eşi Nasih’a kendisinden boşanmak istediğini bildiren bir mektup yazar. Ancak Nasih, hanımını boşamak istemez. İrfan ile eşi Halâvet ise kısa bir süre sonra boşanırlar.

2.16. Ayrılma

Eski ilişkilerinizi itiraf etmek karşınızdaki kişide kıskançlık uyandırabilir. Birey, kendinden ve birlikte olduğu kişiden ne oranda emin olursa, bu ilişkilerden o kadar az rahatsızlık duyar. Açıklandığı takdirde çiftin mutluluğuna zarar verecek şeyleri saklamak daha iyi olabilir. Ancak aşırı gizlilik de güven zedeleyici bir durumdur. Kalıcı bir beraberlik sırlarla örülü bir atmosferde değil, karşılıklı bir diyalog ve mutabakata dayalı olarak kurulabilmektedir.²⁴⁴

“Son Arzu” romanında, Namık Senai, kız arkadaşı Zişan’dan kendisinden önceki ilişkilerini açıklamasını ister. Genç kız, Namık Senai’nin ricasına karşılık sayısını bile bilmediği bu ilişkilerden üç tanesini anlatır. Delikanlı da Zişan’a kadar ilişkide bulunduğu kızların sayısının beş olduğunu söyler. Ancak Zişan’ın eski sevgilisi

²⁴⁴ “Geçmişinizi Gizlemeniz Gerekir mi?”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 4, 1975, s. 907.

Mithat Ulvi'nin mektubu gençlerin aralarını açar. Çünkü Zişan bu delikanlıyla olan ilişkisini Namık Senai'ye bildirmemiştir. Aralarında tartışma yaşanan iki gencin birlikteliği ayrılıkla sonuçlanır.

“Ayrıca flört başlangıcındaki beklentiler ile bir süre sonra ortaya çıkan gerçeklerin farklılığı da eş adaylarının birbirlerini sahtekârlıkla suçlamalarına ve duygusal olarak uzaklaşmalarına neden olabilmektedir. “Aşk endüstrisinin ürettiği fantazyalarla, hiçbir gerçek flörtün uzun soluklu olarak rekabet edebilmesi mümkün değildir. Bir yerden itibaren reel olan kifayetsizleşir ve bireyler yeni aşklara yelken açmaya başlarlar.”²⁴⁵

Zişan, Namık Senai'den sonra Ali Süheyli isminde şık ve güzel bir gençle görüşmeye başlar. Birbirlerinden çok memnundurlar. Ancak bir süre sonra bilinmeyen bir sebepten ötürü Ali'den ayrılan Zişan, Şadi'yle çıkmaya başlar.

İlişkinin üzerinden zaman geçtikçe bir taraf kaçamaya diğer taraf kovalayan durumuna geçmeye başlar. Problemler de bu noktadan itibaren açığa çıkar. Erkekler kadınlara kıyasla ilişki sürecinde daha rahat davrandıklarından kaçan taraf algısını yaratırlar. Bu nedenle beraberlikten yakınan taraf genellikle kadındır. Çoğu kadın eşinin ya da sevgilisinin kendisini anlamadığından, ilgisizliğinden, ihtiyaç duyduğu zamanlarda yanında olmamasından rahatsızdır. Bu tür birliktelikler onlara ciddi sıkıntılar yaşatmaktadır.²⁴⁶ Erkeğin karşısındaki kadına olan sevgisi azsa ve onunla olan birlikteliğindeki amaç yalnızca vakit geçirmek ya da geçmişin yaralarını sarmaksa, kadının sürekli talep eden konumunda olduğu ve ısrarcı davranışlar sergilediği bir ilişkinin uzun sürmesi de olanaksızdır.

“Terk edilmek aslında hem kadınlarda hem erkeklerde beyin devrelerindeki aşk tepkimesinin derecesini yükseltir. Beynin bu kısmı umutsuzca, aç bir biçimde sevgiliyi arar. Yoksunluk – uyuşturucuya duyulan açlık gibi- kontrolü ele geçirir. Kendinizi, hayatınız tehdit altındaymış gibi hissettiğiniz anlar olur. (...) Beynin endişe ve eleştirel yargıyla ilgili kısmı sevgiliyi kaybetmek üzerine olumsuz düşünceler üretmeye başlar. Bu iyice motive olmuş, odaklanmış hal, saplantılı düşüncelerin toplantı alanıdır. Bu ruh hali, güveni ve bağlılığı değil, sevgiliye yönelik acı dolu bir arayışı ortaya çıkarır.”²⁴⁷

²⁴⁵ Battal, **a.e.g.**, s. 14.

²⁴⁶ Demir, **a.e.g.**, s. 77-79.

²⁴⁷ Louann Brizendine, **Kadın Beyni**, Çev. Zeynep Heyzen Ateş, İstanbul, Say Yayınları, 2012, s. 108.

“Son Arzu” romanında, Nuruyezdan bir süredir haber alamadığı sevgilisi Rıdvan Sabih’e mektup yazar. Mektubu teslim etmesi için ihtiyar bahçıvanın karısı Marika’ya verir. Rıdvan Sabih’ten mektubuna cevap gelmeyince ikinci bir şikâyet mektubu daha yazarak Marika ile Sabih’in yazıhanesine yollar. Marika bu defa beyefendinin bir gün sonra geleceği müjdesiyle dönecektir. Nuruyezdan o gece sevincinden uyuyamaz, yemeden içmeden kesilir. O sabah Sabih’in çehresinde bir çatkınlık hâkimdir, ancak Nuriyezdand’ın süzük gözlerini, yarı baygın halini görür görmez içini merhamet kaplar. Sabih’in duygularını fark eden Nuruyezdan üzülecektir:

“Sabih Bey’in çehresinde baygınlık halleri geçiren kızın o şiddetli âsârına tekabül edecek bir iştiyak meali yoktu. Bilakis serzeniş ve bir takdir çatkınlığı bile vardı fakat Nuruyezdan’ı o derece solgun ve teessüründen yarı baygın ve erimiş görünce kalbinde bir merhamet uyandı. Çatkınlığı tebessüme çevirmeye uğraştı. Fakat kız gayet hassastı. İlk enzar telakkisinde sanki sevgilisinin yüzünde berrak bir ayna gibi kalbinin aksini gördü. Bütün esrarını bir anda okudu. Nuruyezdan merhameten sevilme istemezdi. Çünkü o da gençliğine, güzelliğine, zekâvetine mağrurdu.” (s.236)

Sabih oraya artık sık sık buluşup mektuplaşamayacaklarını bildirmeye gelmiştir. Nuruyezdan’a vakitli vakitsiz Marika’yı kaleme göndermemesini tenbihler. Kendisi buluşmak ve mektup göndermek için uygun zamanı seçeceğini bildirir. Bu konuşmadan sonra delikanlıdan haber gelmez. Nuruyezdan da ondan almış olduğu ültimatoma uymak adına Marika’yı kaleme göndermekten çekinmektedir. Ancak daha fazla dayanamayan genç kız, verdiği sözü bozarak bir gün bahçıvanın karısını Sabih’in iş yerine gönderir. Kadın, dönüşünde Sabih’in kaleminden birkaç ay izin aldığı haberini getirir.

Bu olaydan sonra Sabih’in annesi Ziba’yı ziyaret eden Nuruyezdan, ona bir mektup daha gönderir. Sabih de bu mektuba cevaben hasta olan annesini memnun etmek için akrabalarından Fazlunnisa ile evlendiğini yazar. Sevgilisinin başka bir kadınla evlendiğini öğrenen Nuruyezdan şok geçirir. Yemekten içmekten kesilmiş bir halde

bütün insanlardan kaçarak odasına kapanır. Kızın bu halini gören ebeveynleri telaşlanarak birkaç defa doktor çağırır, onlardan sinirsel bir durum olduğu cevabını almışlardır.

İlişkide sevilmeyen taraf, fedakârlık yaparak karşısındakinin mutluluğu için ayrılmayı tercih edebilir. Böyle bir tercih tek taraflı bir kazançmış gibi görülüyor olmasına rağmen, her iki birey için de yararlıdır. Çünkü sevilmediğini bile bile ilişkiyi devam ettirmenin de seven için önemli sıkıntılar yaratacağını göz önünde bulundurursak kendine güvenini yeniden tazelemek ve sevilenin gözünde başka bakımlardan yücelmek için doğru bir tercih yapmış oluruz. Sevgi karşılıklı olmalıdır. Aksi takdirde ondaki bütünleştirici ve insanlığa mutluluk veren amaçlar yok olur ve böylece taraflar için birlikte olmak anlamını yitirir.

“Cehennemlik” romanında, Atıfet ile tartışan Şemsi, nişan yüzüğünü havuza atar. Atıfet bu tartışmadan sonra Şemsi’ye bir mektup yazar. Mektubunda Ferhunde ile olan münasebeti hakkında bir değerlendirmede bulunur ve onun bu hareketinin kendi öz anasıyla ilişki kurmaktan farkı olmadığını belirtir. Şemsi’nin Mahmure’yi sevdiğini anlayan Atıfet, onunla evlenebilmesi için Şemsi’den ayrılacağını ifade eder. Böylece onun Ferhunde ile olan ilişkisine de engel olur. Genç adam, kızın bu fedakârlığı karşısında merhamet duygusuna kapılır.

Evlilik öncesi flört dönemi gençlerin birbirlerini tanımaları ve kendilerine uygun eş adayını seçmeleri için bir hazırlık evresidir. Bu aşamada çiftler birbirlerine uygun olmadıklarını anlarırsa ayrılmaya karar verirler.²⁴⁸

“Uzun vadeli bir ilişkiyi yürütebilmek zor iştir, çünkü bireycilikle (ben) birliktelik (biz) arasında ince bir denge kurmayı gerektirir. Her iki yönün çekim gücü de çok kuvvetlidir. Bir taraftan, ayrı ve bağımsız bireyler olmak isteriz; diğer taraftan, başka biriyle yakınlık ve bağlantı ya da bir aile veya gruba ait olma duygusu peşinde koşarız. Çift, iki yönden birinde dengeyi yitirdiğinde sorun doğar.”²⁴⁹

²⁴⁸ “Nikâhsız Evlilikler”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 1, 1975, s. 151-152.

²⁴⁹ Harriet Lerner, **Öfke Dansı**, Çev. Sinem Gül, İstanbul, Varlık Yayınları, 2012, s. 28.

“Tutuşmuş Gönüller” adlı romanda Nevhayal ile Süha Pertev birbirlerinden heveslerini aldıktan sonra ayrılmaya karar vermişlerdir. Çünkü evlenmenin ikisi için de pek ağır bir yük olacağını düşünmektedirler.

“Kadının her yönden ikinci sınıf görülerek baskılanması, sömürülmesi, bedeninin ve cinselliğinin günah-ahlak-namus-utanma nesnesi kılınmasıyla”²⁵⁰ kadınların aktif cinselliği ellerinden alınmaktadır. Tecavüz ya da tacizin kadınların tahrikiyle gerçekleştiğine yönelik iftiralar onların cinselliklerinin şiddet yoluyla bastırılması ve cezalandırılmasına meydan vermiş olur. Böylece tecavüze yahut tacize uğrayan kadınlar suçlu yerine konulmaktadır.²⁵¹

“Billur Kalp”te gazetede gördüğü bir iş ilanı üzerine vakit kaybetmeden iş yerine giden Sema Hanım’ı burada İzzet Saim karşılar. Adamın gayrı ciddi tavırlarından şüphelenen genç kız orayı terk etmek ister. Fakat İzzet Saim biraz daha kalmasını söyleyerek ona albümden bazı örnekler gösterir. Sema Hanım şekilleri görmek için eğilir eğilmez onu belinden kavrayarak taciz eder. Bu esnada içeriye Muhlis Naki girer. Nişanlısını İzzet Saim’in kolları arasında gören Muhlis Naki ona ağza alınmayacak sözler sarf ederek oradan ayrılır. Muhlis Naki, bir süre sonra Sema Hanım’a kendisiyle hiçbir alakasının kalmadığını bildiren bir mektup gönderir. İnanmadığı nişanlısına bu namussuzluğu karşısında intihar etmesini söyler. Sema Hanım ise Muhlis Naki’ye masum olduğunu belirten bir mektup yazmıştır.

Ataerki toplumlar, erkeğin sınırsız olarak eş değiştirmesini onaylayan tutumuyla, ona ilişkiler bazında olabildiğince özgür bir atmosfer yaratmıştır. Çok partnerliliği, çapkınlık gibi genellikle hafifletilmiş söylemleriyle konumunda dalgalanmalar yaratmayacak derecede basite indirger. Cinsel lezzetlerin çeşnisinden tatmak isteyen erkeğin serbest ilişkileri, onun için ahlaki bir kayıp değil, bilakis övünç kaynağı olur. Gerçekte bu tür insanların eylemlerinin altında yatan sebep genellikle, farkında olmadıkları psikolojik rahatsızlıklardır. Örneğin kişilik bozukluğu olanların rastgele

²⁵⁰ Yılmaz, a.e.g., s. 471.

²⁵¹ Gülnur Savran, “Feminist Teori ve Erkek Şiddeti”, **Defer**, 1994, No: 21, s. 52.

beraberlikler yaşayabildikleri görülmüştür. Aldatma veya sadakatsizlik bu hastalığın göstergelerinden biridir.²⁵²

“Kesik Baş” adlı romanda, ilk zamanlar eski bir fahişe olan, kızı yaşındaki Eleni’ye tutulan çapkın mizaçlı Raif, her çiçekten bal almaya alışık olduğu için bu kadından da zamanla bıkmıştır. Eleni, Raif ile ayrıldıktan sonra birkaç defa ne yaptığını merak ettiğinden onu aramak ister. Ancak Raif Eleni’nin kendisini başka kadınlardan kıskandığını ya da para isteyeceğini sanarak ondan kaçır.

Ataerkil bir toplumda erkeğin evlenmeden önce cinsel beraberlik yaşamasını engelleyen toplumsal bir mekanizma yoktur. Oysaki kadın için benzer şeyleri söylemek mümkün olmaz. Evlilik öncesi bir beraberliğe kadını ikna etmek, ona geleceğe dair bir güvence vermekle mümkün olabilir. Bu şekil kurulan cinsel bir münasebetin ardından ilişkide yıpranmalar meydana gelir yahut araya üçüncü şahıslar girerse geleceğe yönelik planların geçersizliğini yitirmesi kaçınılmazdır. Öyleyse bu tür toplumlarda kararlar alırken karşı tarafı düşünerek fedakârlıklarda bulunmak yahut bu tür ayrımları ortadan kaldırmak gerekmektedir.

Nâsıra evlenmeden Tayfur ile birlikte olduğuna pişman olmuştur. Kendisini evlenme vaadiyle aldatan delikanlıya bir mektup yazan genç kız, son sözünü söylemek için onunla buluşmak ister. Başlangıçta bu teklife sıcak bakmayan Tayfur, verdiği sözü tutamayacağını bildirmek maksadıyla buluşma teklifini kabul eder. İki genç mezarlığa bakan sarmaşıklı pencerenin önünde buluşurlar. Birbirlerine açılan Nâsıra ve Tayfur, anlaşarak ayrılırlar. Buna göre Nâsıra hiç evlenmeyecek delikanlı evlense bile kız, ona görünmeden köşkte oturmaya devam edecektir.

2.17. Terk Edilme

Cinsiyet ayrımı yapmaksızın, terk edilmenin insan üzerindeki etkisi büyük oranda aynıdır. Kişinin karşısındakine olan sevgi ve bağlılığının yoğunluğu onun bu

²⁵² Demir, **a.e.g.**, s. 86.

durumdan etkilenme derecesini belirler. Genelde terk edilen taraf hazırlıksızdır. Terk edilmenin acısını daha da ağırlaştıran şeyse kişinin bir başkası uğruna terk edilmesidir. Hal böyleyken ego da büyük ölçüde zarar görmektedir. Böyle bir durumda kesinlikle terk edenin peşinden gitmemek gerekir. Çünkü terk edene yönelik gösterdiğiniz bu tavır, onun sizden daha da uzaklaşmasına neden olur.²⁵³

“Yoksunluk ve terk edilme tecrübeleri bilinçdışında bulunan ve açılıp hissedilmezse iyileşmeyecek olan gizli yerleri açar. Çocukken tecrübe edip hissettiğimiz terk edilmelerin terör ve acısı içimizde cansız yatmaktadır ve bugündeki benzer tecrübeler ile tetiklenirler. Eğer korku ve acı hislerine direnç göstermeden izin verirse, geçip giderler. Sonra karmaşa ve şok, hiddet ve içleme ve son olarak da üzüntü ve keder yerlerine oturur. Yoksunluğu ve terk edilmeyi kucakladığımızda içimizde çok derin bir sükûnete doğru açılırız. Hayatla olan kavgamızın çoğu kesin olarak çaresizliğimize ve yalnızlığımıza gösterdiğimiz direnç yüzünden olur.”²⁵⁴

Bir aşk bittiğinde geriye her zaman terk edilen ve terk eden olmak üzere iki taraf kalmaktadır. Terk edilen, genellikle acı çeken mağdur olarak algılanır. Terk eden ise acımasız ve vefasız olarak nitelendirilir. Ancak bu durumda her iki tarafı da dinleyerek karar vermek gerekir. İlişkileri bittiği halde farklı nedenlerden ötürü bir arada kalan çiftler de bulunabilmektedir. Uzmanlar eğer mutsuz bir ilişki varsa bitirilmesi gerektiğini söylemektedirler.²⁵⁵

“Tesadüf” romanında, Mail, bir akşam metresinin yanından evine, ailesinin yanına dönmektedir. Eşi Saibe’nin kendisini tatsız, keyifsiz bir halde karşılayacağı düşüncesi içindeyken onu tavla oynarken bulur. Ona karşı oldukça ilgisiz bir tavır takınan kadın, bu davranışıyla Mail’i şaşırtmıştır. Genç adam, bu durumu büyütüp evden bir süreliğine uzaklaşma bahanesi olarak kullanmayı düşünür. Ancak ailesinin yokluğunu fark edip olayı duymalarından endişelenmektedir. Çünkü ailenin olanları duyması halinde maddi kaynakları kesilecek ve para sıkıntısına düşecektir:

“-Bendeniz geleli bir saati geçti. Neredeydiniz? Geldiğimi duymadınız mı?

²⁵³ Tayfun Topaloğlu, *Düş Peşine*, İzmir, (Çevrimiçi) e-motivasyon.net, 2011, s. 23-24.

²⁵⁴ Krishnananda & Amana, *İlişkilerde Gerçek Güven*, İstanbul, Butik Yayınları, 2008, s. 128.

²⁵⁵ Necla Bayraktar, “Terk Etmenin Dayanılmaz Ağırlığı!”, *Yeni Aktüel*, No: 188, s. 38.

-Duydum, fakat tavla oynuyordum da oyunu bırakamadım.

-Sizi oyundan kaldırıp rahatsız ettiğim için affınızı istirham ederim. Aşağı buyurunuz, oyununuzun arası soğumasın.

Mail bu teklifin şiddetle reddedileceğine intizardıyken Saibe:

-Peki, ben gidiyorum. Gecelikleriniz orada... Her şeyin yerini biliyorsunuz. Kendiniz soyununuz. İsterseniz size yardım etmek için Gülendâ'm'ı göndereyim, sözüyle yürüdü, gitti. Bu muameleye karşı Mail bütün bütün şaşırıp, afalladı. Gözlerine, kulaklarına inanmayacağı geliyordu. Şu hali bir hakaret addederek beş on gün konağa gelmemek için bundan bir vesile-i münazaa çıkarmak yolunu düşündü. Şöhret'in muhabbeti izdiyat buldukça, diğer hissiyatına galip geldikçe validesi, pederi, zevcesi hakkındaki hürmeti, sevgisi azalıyor, daha doğrusu onları göremez, düşünemez oluyordu. Evet... Zevcesinden gördüğü bu günkü muameleyi hakaret addederek beş on gün konağa gelmemek... Bu eyyam-ı gaybubeti de sevgilisi Şöhret'inin yanında geçirmek... Bunu çok düşündü. Muvafık bulmadı. Bu uzun gaybubeti, ailesince merakı davet edip de oğullarının nerede bulunduğunu taharriye kalkıştırlarsa, kapatma keyfiyeti meydana çıkarsa zavallının işi bitikti. Çünkü Mail'in pederi, gelini Saibe Hanımı hemen oğlundan ziyade sevdiğinden bu Şöhret beliyesi beyn-el-aile aleniyete çıkar çıkmaz mahdum beyin dizginleri kısılacak, derhal nesayih-i lazımeye girişilecek, nasihatle olmazsa tekdire kıyam olunacak... Öyle de uymazsa Mail'in elinde para bırakılmayacak. Kabilse gitsin, kaleminden aldığı bin kuruş maaşla geçinsin... Delikanlının hep o atması, tutması peder sayesinde... Ayda doksan bazen yüz lirayı tecavüz eden masrafın membaı kuruyuverecek..." (s.493-495)

Saibe ile bozuşmak Mail'in işine gelmemektedir. Mail, sevildiğinden emin olduğu için karısına nazlanıp kafa tutarak durumu idare etmek ister. Ancak Saibe, kocasına karşı olan soğuk tutumu devam ettirir. Mail, eşini evden gitmekle tehdit eder. Saibe ise buna karşılık sahipsiz olmadıklarını söyler:

"-Saibe Hanımefendi, kocanıza hitap ederken çehrenizin aldığı tarz-ı küstahaneyi görmek isterseniz lütfen aynaya bakınız... Maksadınız istiskal ise bu hareketlere lüzum yok. Herif ben senden nefret ediyorum, bu eve bir daha gelme deyiniz.

(...) -Ne ben, ne de kerimeniz sizin muhabbetinize müftekir değiliz. Siz bütün şedaid-i sevdanızı, öyle bozuk bir kalbin temayülâtına muhtaç olan yine öyle bozuk kadınlara hasrediniz." (s.498-500)

Mail, durumun şaşkınlığı içindedir. Saibe, kocasının metresi için tuttuğu Samatya'daki evden söz etmekte ve yaptıklarını bir bir anlatmaktadır:

"Gidiniz beyim... Durduğunuz kabahat... Lakin nereye gideceksiniz? Pederinizin evinde içiniz sıkılır. Otelde yatmak âdetiniz değildir. Samatya'daki hanenize gideceğiniz bir emr-i aşikâr... Söyleyeyim de arabayı hazırlatsınlar. Bu ana kadar kira arabalarıyla taşındığınız bir haneye bu akşam da kendi arabanızla gidiniz." (s.501)

Bütün aşklar mutlu bir şekilde başlar ancak her zaman bu şekilde bittiği söylenemez. Zaman içerisinde ilişkilerde yıpranmalar meydana gelebilir, fikir ayrılıkları, tartışmalar, kıskançlıklar ortaya çıkar ve eşlerin beraberlikleri artık çekilmez bir hal almaya başladığında taraflardan biri bu ilişkiye nokta koymak ister. Bazı durumlarda ise karşı tarafın hiçbir kusuru olmaksızın kadın yahut erkek, araya başkasının girmesiyle eşini terk eder. İşin en dokunaklı kısmı böyle bir durumda terk edilen kişinin yaşadıklarıdır.²⁵⁶ Fisher liderliğinde yapılan bir araştırma, terk edilme neticesinde oluşan yoğun acı ve mutsuzluk hissinin beynin motivasyon, ödül ve bağımlılıkla ilgili bölgeleriyle ilintili olduğunu tespit etmiştir. Bu sonuçlar, aşk duygusunun hedef odaklı bir motivasyon ve bağımlılık olduğu savını doğrular niteliktedir. Bu durum da sevilen, aşk olunan kişiden vazgeçmenin ne kadar zor olduğunu gözler önüne serer.²⁵⁷

Saibe direterek kocasından metresi ile kendi arasında bir tercih yapmasını isteyince, Mail tercihini Şöhret'ten yana kullanarak evden çıkar. Saibe bu duruma çok üzülür, çünkü olaylar umduğu gibi cereyan etmemiştir. Vaziyetin bu raddeye varması onu hayal kırıklığına uğratır:

“Saibe odanın ortasında bir cisim-i camit gibi yığıldı kaldı. Âlem-i hakikatte mi bulunuyor, rüya mı görüyor? Bilemiyordu. Kocasının son kelimat-ı muhakkiranesi, ukûs-i namütenahiye uğrayan bir nida-yı muhavvif gibi kulaklarında çınlıyor, gözleri sanki bir fonograf, bir müşabehet-i tamme ile lâyenkati tekrar ediyordu. Nefise Hanım, korkma... Ağzına geleni söyle. Mail sana bir şeycik yapamaz. Senin arkanda ben varım demişti. Zevcesine karşı Mail'in cüret edebileceği en fena hareket ne olabilir? Herhalde dövmek değil... İşte böyle bırakıp gitmek, bir daha gelmemek olabilir. O korkulan şey de vaki oldu. Nefise Hanım niçin buna mani olmadı?” (s.511-512)

Eşlerin evlerini terk etme nedenlerinin başında sadakatsizlik gelmektedir. Uzmanlar, evini terk eden iki kocadan birinin, bir başkası için bu eylemi gerçekleştirdiğini

²⁵⁶ Erol Işık, “Terk ederken bunları asla yapmayın!”, Milliyet Blog, (Çevrimiçi) <http://blog.milliyet.com.tr/>, 11.09.2012.

²⁵⁷ Vıcıl, **a.e.g.**, s. 12-13.

düşünmektedir. Genellikle evlilik dışı ilişkiler, gizli tutulduğu sürece evliliğe bir zarar gelmemektedir. Ancak ilişkiyi karşı taraf öğrendiğinde eşler arasındaki güven zedelenir ve bağlar kopar. Bu durumda erkek yaptığından utanç duyduğu için ya da eşinin yakınmalarından dolayı evi terk eder. Yahut kadın kocasını kendisi veya metresini seçmeye zorluyor olabilir. Erkek tercihini metresinden yana kullanacaksa evden ayrılmaktan başka çaresi yoktur.²⁵⁸

“Deli Filozof” adlı romanda, Umrani, eşi Caize’yi ağabeyi Çelebi’nin eşi İclâl ile aldatmaya başlar. Caize ağabeyi Çelebi’ye açılarak eşlerinin birbirleriyle olan ilişkilerini deşifre eder. Umranî ile İclâl zehirlenecekleri korkusuyla yaşamaktadırlar. Bu duruma daha fazla dayanamayan aşklar bir gün evden ayrılarak eşlerini terk ederler.

“Can Pazarı”nda Halâvet ile Nasih’in eşleri İrfan ile Nafia birbirlerini sevdiklerini söyleyerek onları terk ederler.

“Namuslu Kokotlar” romanın kahramanı Şehnaz, bir zamanlar ilişki yaşadığı Sermet Nadir’e kendisini artık sevmediğini bu nedenle de peşini bırakmasını söyler. Ancak Şehnaz’ı Hürrem Lütfi’den kıskanan Sermet’in ondan ayrılmaya hiç niyeti yoktur.

Yine aynı romanda, Perran eşi Mazlum Ulvi’yi terk ederek Ebe Madam Diyamandi’nin yanına yerleşir.

2.18. Reddedilme

Bireyler ilişkide bulunduğu insanlardan kendilerine iyi ve kötü gelen yönlerini öğrenir. Onların kendinde hangi özelliği cazip addettiğini ve neyi yadırgayıp anlamsız bulduğunu fark eder. Kendini keşfetmeyi sağlamakla beraber bireylerin aşk ve iş yaşantıları her zaman olumlu neticelenmemektedir. Bireyler, aşk ilişkilerinde

²⁵⁸ “Kocalar Neden Evlerini Terk Eder, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 4, 1975, s. 974-975.

bazen umutsuzluk ve reddedilme gibi durumlarla karşılaşabilmektedirler.²⁵⁹ Sevmek, sevmek, reddedilmek, kalp kırıklığı gibi kavramlar psikolojik haz ve psikolojik acı parametreleriyle ölçülmektedir. Bunlar beyinde biyokimyasal karşılıklar yaratan duygulardır.²⁶⁰ Reddedilme karşısında beynin psikolojik acı merkezleri uyarılmaktadır. Uzmanlar bu bölgelerin, reddedilişten dolayı aşırı duyarlı hale gelebileceğini belirtmektedirler. “Birçok dilde, reddedilmekten kaynaklı ‘kalp kırıklığı’nı tarif eden kelimelerin fiziksel acının lügatından ödünç alındığına da dikkat çekilmektedir.”²⁶¹

“Herhangi bir nedenle acı duyan bir erkek bu duygusunu paylaşıp tedavi etmeyi başaramazsa, başkalarına acı vermekten kaçınmayacaktır. Kötülüğe karşı ancak kötülükle yanıt verir. Yüreğinin sevgi taşıyan bir köşesinden yükselecek adalet ve şefkat duygusunu ifade edemeyeceği için çok derinlere kök salmış olan acı verme dürtüsüne kapılacaktır.”²⁶²

“Bir Muadele-i Sevda” adlı romanda, Eşi Bedia’nın Naki’yi reddetmesi, onu olumsuz duygulara, sinirli ve benmerkezci olmaya itmiştir. Naki, acı çekmektedir. Bundan kurtulabilmek için Bedia’nın da kendisi gibi acı çekmesini ister.

“Nimetşinas” romanında, evli olan Nihat, hizmetçileri Neriman’a kendisini nikâhına almak teklifinde bulunurken, eşi Talat loğusalığın beşinci gecesinde bu konuşmaya şahit olmuştur. Neriman, Nihat’ın sevgisini kirli sevda olarak nitelendirip teklifine hayır der ve daha fazla dayanamayarak Nihat’ı odadan kovar.

“(…) Size hasr-ı hayat etmiş melek gibi iki çocuklu zevcenizin felaketini hiç nazar-ı insafa almayarak kalkıştığınız bu sevgiye mülevves tabirinden başka ne kullanabilirim. Bu sevdamı mülevves addediyorsanız iki kelimeyle bence onu tatahhur kabildir. Seni gayrimeşru bir muhabbete teşrik etmek istemiyorum. Nikâhla almak teklifinde bulunuyorum. (...) Neriman ağır fakat fevkalade bir metanet-i telaffuzla, hayır dedi. (...) Neriman, kadın üzerine varmak istemiyor musun?

²⁵⁹ Atak, Taştan, **a.e.g.**, s. 538-539.

²⁶⁰ Nevzat Tarhan, “Sevgi Odaklı Yaşam Ne Kazandırıyor?”, **Köprü Dergisi**, No: 101, 2008, s. 1.

²⁶¹ Daniel Goleman, “İnsan Beyninin Bir Sırrı Daha Çözülüyor”, **Radikal Gazetesi**, 22 Ekim 2006; Daniel Goleman, “Friends for Life: An Emerging Biology of Emotional Healing”, **The New York Times**, 10 October 2006.

²⁶² Gray, **a.e.g.**, s. 170.

Susunuz... Susunuz... (...) Artık haykırmak zamanı geldi. Beyefendi, kendimi zapt edemiyorum. Çıkınız dışarıya!

Beyle hizmetçi, yekdiğerine karşı ifham-ı hissiyâta adem-i muvaffakiyetten mütevellit birer meyusiyet-i şedide içince titremektelerken şark sadasıyla kapı açıldı. İçeriye ölü gibi uçuk bir benizle Talat Hanım girdi. Zavallı kadın bir sayyad-ı bî-aman kurşunuyla yaralanmış da mecruh bir kuş gibi düşmemek üzere duvarlara tutunmak için kollarını kaldırıp indiriyor, etrafında bir nokta-i ittikâ araştırıyordu. Sendeleyle sendeleyle odanın ortasına kadar yürüdü. (...)

-Kapı arkasında işittiğim sözler bu iki ağızdan mı çıkıyordu? Yoksa ben korkunç bir kâbus mu geçiriyordum?"(s.214-218)

Nihat bu olaydan sonra evden ayrılan Neriman'ın çalışmaya yeni başladığı köşkün çevresinde dolaşıp ona haber gönderir. Fakat istediği cevabı alamaz:

"Nihat'ın yeis-i aşkanesinden başka telaşı mucip bir keyifsizliği yoktu. Neriman'ın derd-i iftirakına bir türlü tahammül getiremeyerek Kadıköy'de kızın bulunduğu konağı haber almış, oralarda dolaşmaya başlamıştı. Konağın önünde Nihat'ın beş aşağı beş yukarı gelip geçtiğini Neriman pencereden görünce yeisinde ne yapacağını şaşırdı. Konak halkı beyin oralarda dolaştığını görürler, hüviyetini öğrenirlerse bundan dolayı hiç şüphe yok, biçare Neriman'ı itham edeceklerdi. (...)

Kız, bu korkular, heyecanlar içindeyken bir gün konağa gelen yabancı bir bohçacı kadın, Neriman'ın avucuna bir kâğıt sıkıştırdı. Ve cevabı almak için iki gün sonra yine geleceğini beyanla, çıktı gitti.

Neriman'ı tezviç için dildade-i meyus, her fedakârlığı icraya amade bulunduğunu bildiriyordu. Bu emirdeki müşkülât-ı mutasavvirenin hiçbirî mâni-i azmi olmayacağını bir kati ifade ile anlatıyordu.

Bu ateşli ifadelerle, bu tehditlere karşı Neriman, metanetini hiç bozmadı. Bulunduğu en cüretli teşebbüslerin, bî-netice kaldığını Nihat gördü." (s.245-247)

"Tutuşmuş Gönüller" romanında Lemiye, Şaheser ve Nigar sokak arasında Kasım Necati ve Galip Nihat adlı iki delikanlı tarafından takip edilmektedir. Lemiye paşa kızı olmasına rağmen Kasım Necati adlı alt tabakaya mensup bir delikanlıyla geçici bir günül macerası yaşamıştır. Bunu bir hata olarak gören genç kız, yaşadığı bu ilişkiden çok pişmandır. Kasım Necati, yanına yanaşarak Lemiye'ye bir mektup verir. Genç kız bu mektubu okumaya lüzum görmeden delikanlının gözleri önünde kızgınlıkla yırtıp atar. Kasım Necati onun bu davranışı üzerine yıkılır. Üzüntüsünden ağlayan genç, arkadaşı Galip Nihat'ın göğsü üzerine düşer. Kasım Necati, Lemiye'ye tekrar kendisine dönmesi için defalarca yalvarır. Ancak delikanlı, her defasında red cevabı alır.

Aynı romanda, içmekten sarhoş olan Şoför Raif, Fındıkçı Seher’e bir otomobil gezisi teklif eder: “Biz sosyalistçe bir eğlence yapacağız... Otomobili benden, yiyeceği Faik’ten, içkisi senden, şeftalisi Seher Hanım’dan...” (s.181-182) Ancak Fındıkçı Seher, Raif’in bu teklifini reddedecektir.

“Muhabbet Tılsımı” adlı romanda, kırkını geçmiş Suzidil Kalfa, biriktirdiği paraları ve çeyiz eşyasıyla kendisinden beş-on yaş küçük bir eş aramaktadır. Konağın sahibi Adnan Şemî Paşa, gençliğinde kalfaya istifraş teklif etmiş, ancak Suzidil o zamanlar selamlıktan Nurullah isminde bir uşağı sevdiği için bu teklifi reddetmiştir. Nurullah sevgisine sadık çıkmayarak kalfayı orada bırakıp konaktan kaçır. Paşa da ona bir daha rağbet etmeyince Suzidil evde kalmıştır.

Ali Bekir odadayken kapısı çalınır. Gelen Suzidil Kalfa’dır. Fakat genç adam kapıyı açmak istemez. Bir süre bekleyen kadın kapıyı içeriden sürmeleyerek odaya girer. Delikanlı bu durumdan rahatsız olmuştur. Kalfaya birkaç defa kapıyı açması ihtarında bulunur. Kendini Ali Bekir’e iyice kaptıran Suzidil, nikâh tarihini konuşmak için delikanlının odasına gelmiştir. Oysaki Ali Bekir kalfayla ilişki kurmak istememektedir.

Yine aynı romanda, Ali Bekir’i takibe başlayan Ragıp Adnan, genç adamın Pervin ile buluştukları odaya gireceği sırada üzerine atlar. Ali Bekir, Pervin ile aralarına giren üçüncü bir kişiye tahammül edemeyerek onu bütün kuvvetiyle odadan dışarı atmaya uğraşır. Ragıp Adnan, Ali Bekir’in zevceliğe namzet olduğu Pervin’i orada bırakarak konağı terk etmesini ister. Ancak Ali Bekir ile gitmek isteyen Pervin, Ragıp Adnan’a kendisini sevmediğini şu sözlerle ifade eder:

“Bu lâfzî düğümle ikimizi birbirimize bağlarken benim muvafakatimi sormamışlardı. Bilmem şimdi nasıl bir nisyan ve sonradan peyda olma bir hüsnüniyetle zevce tabirini kullanıyorsunuz. Ben sizin zevceniz değil odalığınız olacaktım. Bu iki kelime arasındaki mesafeyi düşününüz. Odalığınız yani adı bir oyuncağınız... Döşek halayığınız... Benim zevcim, efendim, sahibim, amirim, hâkimim, hadsiz hesapsız bir galibiyetle her şeyim olmanıza mukabil benim size karşı istimal edebilecek en ufak bir zevcelik hakkım bile olmayacaktı. Beni istediğiniz dakikada konağınızdan, odanızdan, döşeğinizden, gönlünüzden tart edebilecektiniz. Çocuklarımız doğmuş olsaydı bile bir inek gibi, bir koyun gibi, bir keçi gibi onlardan ayırabilecektiniz. Bu acı hakikatleri bana söyletmeye ne lüzum var beyefendi! Konağınızda servetinizle, devletinize, daim olunuz. Bu şartlarla size yatak hizmetçiliği

edecek başka kızlar bulabilirsiniz. Biz Ali ile birbirimizi sevdik. Birbirimizin olduk ve daima böyle kalacağız.”²⁶³

Pervin’in cevabından ikna olmayan adam, onun son sözlerine tepki gösterdikten sonra, bütün günahlarını affedeceğini ve kendisinin odalığı değil zevcesi olacağını belirterek genç kızı konakta kalması için ikna etmeye uğraşır. Fakat başarılı olamaz. İki aşk, Ragıp Adnan’ın üzerine oda kapısını kilitleyerek oradan kaçarlar.

“Gönül Bir Yel Değirmenidir Sevda Öğütür” romanın kahramanı Halis’in pek çok hayat kadınıyla ilişkisi olmuştur. Bu ilişkilerden bıkan genç adam, eniştesi gibi Hürrem Medarı’nın eşi Cevher’e aşk olur. Ve ona bir muhabbetname verir. Fakat kadından bir karşılık görmez. Halis, Cevher’i eniştesi Şadan’dan kıskanmaktadır. Cevher’in nedenini bilmediği bir sebepten ötürü onun yanında rahat davranamadığını düşünür.

“Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?” romanında, evli olan Semahat’ın Mahir Hüsnü ile bir ilişkisi olmuştur. Ancak bir süre sonra bu adamdan sıkılan kadın, Midhad Şekip ile ilişki yaşamaya başlar. Gece yarısı Semahat’ın evine gelen Mahir Hüsnü, ilişkilerine devam etmek isteyince genç kadın tarafından artık sevilmediği söylenerek reddedilir. Semahat zamanında Mahir Hüsnü’yü nasıl olup da sevdiğine şaşmaktadır.

“Namuslu Kokotlar” adlı romanda, kör olduktan sonra aşk arayışına giren Hürrem, Şehnaz’ın kendine karşı olan eski ve şiddetli eğiliminden umutlanarak ona bir mektup yazar. Ancak genç kadından ret cevabı alır.

2.19. Bağışlama ve Barışma

Bağışlamak herkesin altından kalkabileceği bir durum değildir. Bunu yapacak kişinin her bakımdan kendini hazır hissetmesi ve güçlü olması gerekir. Affetmek,

²⁶³ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Muhabbet Tılsımı**, Marifet Matbaası, İstanbul, 1928, s. 305-306.

karşımızdakinin haklı olduğunu göstermez, ayrıca yapılanları sineye çekip kabullenmek de değildir. Bir kişiyi bağışlamanız, size sıkıntı veren sebeplerden hemen kurtulacağınız ya da o insanın size yaptıklarını tamamen unutacağınız anlamına gelmez. Ancak bağışlamak iç çatışmalarımızın dizginlenmesi için gereklidir.²⁶⁴

Barışmak, içinde bağışlamayı da barındıran bir kavramdır. Herhangi bir nedenle dargın olduğumuz insanla barışmak, kendimizin ve karşımızdaki kişinin hatalarının farkına varıp affettiğimiz anlamına gelir. İnsanlar arası ilişkilerde karşımıza çıkan sorunların üstesinden gelmek için bir orta yol bulmak gerekir. Her iki taraf da kusurlarını görür ve kabul ederse uzlaşma sağlanabilir. Kavga etmek, şiddete başvurmak, küsmek gibi negatif geri bildirim içeren davranışlar mevcut problemlerin çözümü için doğru bir seçenek değildir. Bunlar ilişkiyi her anlamda çıkmaza sokan eylemlerdir. Bağışlamak tek taraflı olabilir, ancak barışmak kişilerin karşılıklı olarak vermeleri gereken bir karardır. Bu bakımdan süreç, fertler arasında iyi bir iletişimi gerekli kılar.

“Mutallaka” romanında, Akile Hanım ve Mail Bey’in evliliği aile arasındaki anlaşmazlıklar yüzünden son bulmuştur. Kadın tüm yaşananlardan sonra duygularını mektup yolu ile eşine anlatır. Böylelikle eşinin ona kulak vermesini sağlayarak yeniden barışmalarına vesile olur.

“Bir Muadele-i Sevda” adlı romanda, Naki ile evlenen Bedia, evlenirken kendi fikrinin sorulmadığı gerekçesiyle ilk gecedan babasının evine dönmek ister. Aile, Bedia’nın bu isteğini gerçekleştirir, ancak genç kız, oğulları Naki’de sabit bir fikir haline gelmiştir. Bu olaydan bir süre sonra kız tarafından boşanma isteğini bildiren bir mektup gelir. Naki boşanmak istememektedir. Açılan davayı erkek tarafı kazanır. Naki zaman zaman dışarıda Bedia ile karşılaşır. Sokaktaki davranışlarından genç kızın kendisine karşı büsbütün kayıtsız olmadığını düşünür. Bunun üzerine Naki, Bedia’ya duygularını dile getiren bir mektup yazar. Çift bu vesileyle barışır.

²⁶⁴ Sevda Türküsev, **Duygu Kontrolü İle Kişisel Başarı**, İstanbul, Akis Kitap, 2011, s. 219.

Aldatma oldukça yıpratıcı ve onur kırıcı bir eylemdir. Buna rağmen Türkiye’de birçok kadın böyle bir durumla karşılaştığında partnerini affetme davranışı sergiler. Çünkü erkeklerin lehine işleyen ve onların egolarını yücelten toplumsal düzen kadını da boyunduruğu altına almaktadır. Erkeğin ihaneti “erkektir yapar” şeklinde olağanlaştırılırken, kadından istenen ise duruma sabretmesi ve sesini çıkarmamasıdır.²⁶⁵ Aldatmanın bağışlanması halinde yapılan eylemin yinelenmesi söz konusu olabilmektedir. Bu bakımdan benzer bir durumla karşılaşmamak adına ilişkiyi yeniden gözden geçirmek ve konu hakkında derin etütler yaparak önceden tedbirler almak gerekir. Kadınların aldatılma karşısında boyun eğmemeyi, yaşananları sineye çekip kabullenmemeyi bir ilke haline getirmeleri şarttır. Aksi takdirde kendi içlerinde yaşadıkları mutsuzluk onların hayatlarını daha da çekilmez hale getirir.

“Tesadüf” romanının kahramanı Saibe ile kendisini bir hayat kadını ile aldatan eşi Mail arasında bir tartışma yaşanır. Bunun üzerine Mail evi terk eder. Şöhret adlı bu kadınla da nikâhlanır. Bu olaydan sonra Mail babasıyla birlikte Saibe’nin evine gider. Saibe eşinin başkasıyla nikâhlandığını bilmesine rağmen onunla barışır. Ancak genç kadın üzüntüsünden vefat eder.

“Tutuşmuş Gönüller” adlı romanda, kızı Lemiye’nin Behçet Hilmi ile ilişkisini öğrenen Lebib Paşa onun bu adamla görüşmesini engellemek için odasına bekçi koyarak dışarı çıkmasını yasaklar. Bunun üzerine Lemiye evden kaçarak Behçet Hilmi ile birlikte yaşamaya başlar. Onun kendisini terk etmesinden sonra Kasım Necati ile evlenen Lemiye Lebib babasını hastalığı nedeniyle ziyarete gider. Rahatsızlığı esnasında dargın olduğu kızını sayıklayan paşa onu görünce affederek bağrına basar.

Aynı romanda, Behçet Hilmi, metresi Lemiye Lebib’e Beyoğlu’nda tuttuğu evin karısı tarafından basılması üzerine iki kadın arasında bir tercih yapmak zorunda kalır ve eşine döner. Kocasının ihanetini affeden Nebile, kısmen eski zihniyette bir Osmanlı kadını temsil etmektedir. Ona göre, metresler geçici bir hevestir. Eşler ise kalbin samimiyetiyle sevilmektedir. Bu bakımdan eşinin kendisini aldatması

²⁶⁵ Erdoğan, a.e.g., s. 85.

karşısında ayrılmak yerine onun bu hareketini bağışlamayı uygun bulur. Üstelik kocasıyla bu konuda tartışmaya bile girmez.

“Deli Filozof” romanında, Ali Senaver, kendisini Çelebi adlı gençle ile aldatan eşi İclâl’i affeder ve onu sevdiği bu delikanlıyla evlenebilmesi için boşar. Bunun üzerine İclâl ile Çelebi evlenirler. Ancak genç kadın, bu kocasını da kardeşi Caize’nin eşi Umranî ile aldatır. Durumu öğrenen iki kardeş eşlerinden boşanırlar. Ancak onları hala sevmektedirler. Bir gün İclâl’den Umranî’den bıktığını, eski hayatını özlediğini ve ölümcül hasta olduklarını bildiren bir pişmanlık mektup alırlar. Eski eşlerini ziyarete giden kardeşler onları alarak köşke götürürler. İclâl ile Çelebi, Caize ile Umranî bu vesileyle yeniden barışır.

“Nimetşinas”ta Nihat hizmetçileri Neriman’a tacizde bulunur. Ertesi sabah Neriman eşi Talat’la birlikte beyin odasına gider. Talat, o akşam eşinin Neriman’a vurduğunu sanmaktadır. Nihat olayları hatırlamadığını, sarhoşluğun verdiği etkiyle olumsuz davranışlar sergilemiş olabileceğini söyleyerek genç kıza barışma teklif eder. Neriman hanımının hatırı için beye boyun eğecektir. Talat’ın saflığından yararlanılarak ortaya koyulan bu oyun Neriman’ı çok tedirgin etmiştir:

“-Neriman, işte hanımın karşımda, söylüyorum, kendime malik değildim. İhtiyarım haricinde vaki olan bu hareketten elbette beni bir mahcubiyet-i müebbedeye mahkûm bırakacak bir ısrarda bulunmazsın.

-Estağfurullah efendim.

-O halde barıştık demek. Barıştığını ima et ki hanımın yüreği de rahat etsin.

Neriman, fevkalade bir humret-i şermî ile kızarmış olan yüzünü yukarı kaldırmaya cesaret edememeksizin barıştığını ima et yolunda vaki olan emre hanımının hatırı için derhal ilerledi, Nihat’ın eteğini öptü, dışarı çıktı.

Aman yarabbi, Talat’ın safvetinden bil-istifade oynanan bu komedyâ Neriman’a ne kadar müellim geldi. Biçare kız, teessüründen o gün ne yaptığını bilemedi.” (s.140)

“Utanmaz Adam” adlı romanda evliliklerindeki sorunlar yüzünden boşanmak isteyen Saffet ile Sahire, Yaralı Gönüllere Teselli Yurdu tarafından barıştırılır.

“Kaderin Cilvesi”nde Şemi Efendi’nin randevuevine gelen Nâtık, ihtiyar eşi tarafından burada basılır. Birbirlerine türlü sözler söyleyen karı-kocayı Halise ve Şemi Efendi barıştırır.

2.20. Güven

“Güven duygusu, herhangi bir kişilerarası ilişki türünün gelişiminde olmazsa olmaz özelliklerdendir. Güven, kendini açma, ihtiyaçların dile getirilmesi, açık iletişim tarzı ve etkili problem çözme becerisi gibi olumlu davranış yapılarını da beraberinde getirir. Bazı araştırmacılar güven duygusunun eşi idealize etmeye varacak kadar güçlü bir ihtiyaç olduğunu savunurken bazı araştırmacılar da güveni bir kişilik özelliği yerine belirli bir ilişkide belirli bir eşle yaşanan bir süreç / özellik olarak değerlendirmek gerektiğini savunmuşlardır. Buna göre güven, bireyin gereksinim duyduğunda eşinin onun yanında olup bu gereksinimlerine doyum sağlayıp sağlamayacağına ilişkin beklentisi / algısıdır. Bir açıdan da güven; eşin beklentileri bireyin kendi beklentileriyle çakıştığı durumda bile onun gereksinimlerine doyum sağlama arayışını içerir. Bu noktada, bir romantik ilişkide güven kavramı, bireyin eşinin davranışlarını yorumlayabileceği bir filtre rolü oynar. Birey, eşinin davranışlarının tutarlılık göstereceğine inandığı, eşin dürüst ve yardımsever olacağına inandığı ve eşin içsel olarak güdülenip kendisinin ihtiyaçlarıyla ilgileneceğine inandığı oranda eşine güven duyar. Bir araştırmada, eşine çok güven duyan eşlerin ilişkileri ile ilgili olarak olumlu yüklemeler yaptıkları görülmüş, bir başka çalışmada da güvenin ilişkiye olan adanmışlığı artırdığı, adanmışlığın bireyin ilişki için kendi isteklerinden vazgeçmesini sağladığı ve böyle bir durumda eşin bireye daha çok güven duyduğu görülmüştür.”²⁶⁶

“Nimetşinas” romanında, Neriman’ın annesiyle orta hizmetinde bulundukları ailenin kızları ölmüştür. Ölen kızın anne ve babası Neriman’ı görünce sanki kendi kızlarını görmüş gibi olduklarından rahmetlinin anılarını diriltmemek için Neriman’ı başka bir konağa gönderirler. Neriman, güzel bir kızdır. Kocalı hanımlar evlerine güzel hizmetçi almaya genellikle cesaret edememektedirler. Bunu bilen Hasna, konağın

²⁶⁶ Solmus, a.e.g., 14.09.2012.

hanımına; Neriman kadar güzel bir kızı insanın kocasının karşısına çıkarması için cesaret ister diyerek uyarıda bulunur. Talat, Hasna'nın sözlerine şöyle cevap verir:

“Dudaklarını kıvrarak: Artık ona karışamazsınız. Beyin huyunu içinizden kimse benim kadar bilmez. O kendi halinde bir adamdır. Karşısına dünya güzeli çıksa başını kaldırıp bakmaz.” (s.53)

Güven duygusunun gelişimi karşıdaki kişinin davranışlarına bağlıdır. Bir kişi ilişkide ne kadar dürüst hareket eder ve ölçülü olursa güven vericiliği o oranda artar:

“Talat Hanım kocasını mukabil bir muhabbet-i mufarrite ile severdi. Fakat şiddet-i sevdasını izhar etmek istemez, daima hazz-ı sükûnetle muamele gösterir. Öyle beyhude kıskançlıklar, nafile densizliklerle ne kendini üzer ne de zevcini rahatsız ederdi. Kocasını Talat'ın kendi malı olduğuna, ona diğer bir kadının temellükü muhal bulunduğuna katiyen inandı. Dünyadaki kadınların en güzelleri pa-yı istirahatına gelerek Nihat'a arz-ı sevdâ etseler hiçbirinin bilâmel olamayacağını bilirdi. Çünkü zevci nasıl etmiş etmiş, onu bu suretle iknaya muvaffak olmuştu. Beş seneye varan müddet-i zevciyetlerince Nihat'ın henüz bir yalanını tutmamıştı.” (s.73-74)

2.21. İntikam

Bir kişi üzüldüğü zaman, buna sebebiyet veren durumu ayrıntılarıyla düşünmeden ve bu konuda yapabileceği şeylerin neler olduğunu nesnel açıdan incelemeyen önce, duygularının etkisinde hareket ederse, önemsiz durumlara bile çok fazla tepki gösterebilir. Ancak kişi bu tepkiyi eyleme dönüştürme ihtiyacı hissetmediği sürece pek problem olmaz. Birinin kendisini üzen bir olay karşısında vereceği tepkinin en olumsuz şekli intikamdır. Örneğin acı çeken bir erkek, bu hissini yatıştırabilmek için karşındakinin de tıpkı kendisi gibi ıstırap duymasını ister. Bu nedenle eşyalara ya da kişilere zarar verebilir yahut acısını hafifletmek için başka yollara başvurabilir.

Ancak iletişim yoluyla duygularını aktarmayı başaran erkeklerde bu tip davranışların azaldığı görülmektedir.²⁶⁷

“En derin nefretler tükenmiş sevgilerin ürünüdür. (...) Derin bir sevginin -hem de sadece cinsel bir sevginin aşkın değil- bir hata, bir içgüdü başarısızlığı olduğunu fark etmek zorunda kalınca, kendimizden o denli tavizler vermiş oluruz, kendimize dair tasavvurumuzun emniyetini ve birliğini o denli zedelemiş olur ki bunun bedelini kaçınılmaz olarak bu dayanılmaz hissin nesnesine ödetiriz. Bundan kendimizin de sorumlu olduğumuza dair gizli farkındalığımızın üzerini, bütün sorumluluğu ötekine yüklememizi kolaylaştıran nefretle örteriz.”²⁶⁸

“Mürebbiye” romanında, Şemi, sevdiği kadın Anjel’in masum olmadığını öğrenince onunla ilgili kurduğu tüm hayallere veda edecektir. Kurduğu saadet düşü birden bire yok olan gençte meydana gelen hayal kırıklığı beraber ölme fikrini doğurur. Yaşadığı aşk ve arzu dolu anlardan sonra, ölmenin yaşamaktan daha iyi olacağı kanaati oluşmuştur. Bunun için eline hançer alıp Anjel’in odasına gider ve gizlice içeriye aldığı adamın kim olduğunu öğrenir. Şemi’in tutkulu aşkı, neredeyse intihar ve cinayete yol açacak bir boyut kazanmıştır. Onun öldürme isteği kaybetme endişesinden kaynaklanır. Aşkta olumsuz birtakım gerçeklerle yüzleşince nefret duygusu doğabilir. Şemi de intikam duygusuna kapılmıştır. Eser beklenmeyen bir durumun verdiği şokla biter. Anjel’in dolabından çıkan babası Dehri Efendi’dir.

“Bir Muadele-i Sevda” adlı romanda, Naki, eski eşi Bedia’dan intikam almak için onunla bütün yaşadıklarını anlatır ve yazardan bunları roman olarak yazmasını ister.

“Metres” romanının kahramanı Parnas, Reyhan ve Müştak adlı iki gençle bir beraberlik yaşar. Yeni ilişki kurduğu Hami ise ona bir ev tutmuştur. Bunu duyan Reyhan, onun için harcadığı paralara üzülür. Müştak da Parnas’ı tekrar elde etmek ister. Gençler, şaşkın bir vaziyette ne yapacaklarını düşünmeye başlarlar. Hem Parnas’la yaşayan Hami’den öç almak, hem de para kaynağı bulmak amacıyla akıllarına düzenbazca bir fikir gelir. Aşklarını ilan etmek maksadıyla Reyhan, Hami’nin annesine, Müştak da karısına bir mektup yazar.

²⁶⁷ John Gray, **Erkek Kadın ve İlişkileri Karşı Cinsle Barış**, 2.bs., İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 2003, s.167-168.

²⁶⁸ Simmel, **a.e.g.**, s. 106-107.

İlişki denemeleri birkaç defa hüsrarla sonuçlanmışsa kişinin ilişkilerden soğuması ve karşı cinse yönelik bir düşmanlık beslemesi karşılaşılabilecek bir durumdur. Bu şekilde reddedilen taraf kendisine bir savunma mekanizması geliştirebilir. Onuru zedelenen kişi, daha fazla kayıp vermemek ve kendine olan güvenini yeniden kazanmak ister. Bunun için de karşı cinsi aşağılama, ondan intikam alma gibi yollara başvurabilir.

“Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç” adlı romanında, İrfan Galip, çekingen bir tavırla yolda görüp beğendiği bir kadınla konuşma girişiminde bulunur. Fakat bu onun için acı verici bir deneyim olacaktır. Çünkü kadın onun acemiliğiyle alay eder. Bu olaydan sonra büyük bir hayal kırıklığına uğrayan Galip, ölümü isteyecek kadar yaralanmıştır:

“Yine bu türlü güzellerden birine tesadüf ettiği bir gün, tasarladığı tecrübeyi icraya kalkıştı. Bütün cesaretini toplayarak kadının kulağı dibinde birkaç meftunluk ifade eden kelime mırıldandı. O kadar acemice ki, birbirini takib eden her kelime ses kuvvetten düşüyor, sözler vuzuhunu kaybediyor, nihayet anlaşılmaz birer mırıltı halini alıyordu. Genç kadın İrfan’ın bu tereddütlü, ihtirazlı, şaşkınca tecavüzüne karşı cevap olarak derin bir hayret manasıyla kaşlarını kaldırdı. Dudaklarını büzdü. Delikanlıyı alaylı bir nazarla süzdü. Şemsiyesini indirip tek kelime söylemeden yürüyüverdi. İrfan bu sessiz hareket karşısında öldü, bitti.” (s.53-54)

İrfan Galip aşk konusunda yaşadığı olumsuz tecrübeden sonra gazetede kadınlar aleyhinde yazılar yazmaya başlar. Bu yazılar onun kadın düşmanı olarak tanınmasına sebebiyet verecektir:

“O günden sonra kadınlara hasım oldu. Erkeklerle nispeten kadınların noksan anlayışları, zaafıları, birçok tabii ahvaldeki olumsuzlukları hakkında yazılar neşretti. Bu yazılardan alınan birkaç hanım yine gazetelerde küskün cevaplar verdiler... Bahis kızıştı. Matbuattan İrfan, kadın düşmanlığı ile tanındı. Fakat ne yapsa, ne etse kadınlardan tamamıyla hincını alamadı.” (s.54)

O günlerde dünyanın üzerinden bir kuyruklu yıldız geçeceğine dair haberler insanlar arasında korku ve heyecan yaratmıştır. Kadınların bu konuda daha tedirgin olduğu

kanısında olan İrfan Galip, onlardan öç almak maksadıyla kuyruklu yıldız hakkında bir konferans vermeye karar verir:

“İşte tamam, kadınlardan güzel bir öç almanın sırası geldi diyen İrfan, ihtiyar, genç bütün civar kadınlarını toplayarak birkaç konferans vermeği kararlaştırdı. Bu konferanslar Kozmografya hakkında pek sade, halk anlayışına göre iptidaî malûmatla yavaştan başlayacak hanımları gittikçe hayecanlandırmak maksadıyla tedricen şiddet peyda edecekti. Bu kararını tatbik için lâzım gelen hazırlığa başladı.” (s.55)

İrfan Galip kendisine mektup yazan Feriha Davut ile evlenmek ister. Genç kız, yazdığı son mektupta evlenmek için koyduğu şartı bildirir. Halley yıldızı geçip gitmeden gerdeğe girmeyecektir. Böylece eğer bir felaket olur da dünya yok olursa, Tanrı’nın huzuruna bakır çıkmak arzusundadır. Bu arzusunda güttüğü amaç, kadınlar hakkındaki olumsuz düşüncelerinden dolayı İrfan’dan intikam almak ve ilk geceden ona üstünlük sağlamaktır.

“Sevda Peşinde” romanında, Nezihi karısını öpmek ve okşamak isteğiyle yanar tutuşur, ancak Ayn-ı Nur kocasını sevmediğinden her fırsatta buna engel olmaya çalışmakta ya da birtakım bahanelerle geçiştirmektedir. Karsının kendisine karşı olan soğuk davranışlarından ötürü ondan gizliden gizliye intikam almak isteyen adam, zaman zaman hevesini alabileceği hanımların bulunduğu yerleri dolaşır. Fakat bu adi münasebet yerlerinde, cinsi ihtiyaçlarını tatmin etmeye iğrendiğinden, orada bulunan kadınlardan tiksinti duyarak kaçır.

“Muhabbet Tılsımı”nda Abdullah Neyyir Efendi, tılsımını ve birkaç mühim evrakını çalan Ali Bekir ve Aziz Sakıp’tan intikam almak niyetiyle Adnan Şemî Paşa’ya odalığı Gülizar’ın kendisini aldattığına dair bir mektup yazar. İkinci mektubu odalığına hazırlanan Pervin’in Ali Bekir ile olan ilişkisini anlatmak için Ragıp Adnan’a yazmıştır. Bir diğer mektubu ise paşanın büyük oğlu Câzim’e hitaben yazarak annesi Mebrure’nin kendisiyle olan ilişkisini bildirir.

Odalığıyla ilişkisi olan genci yakalayıp revolverini kafasına sıkmak için Adnan Şemî Paşa bütün şiddetiyle beklemektedir. Bunun için rolünü iyi oynar ve kendisini uyutmak için verilen ilaçlı şerbeti Gülizar’a belli etmeden saklar. Bir süre sonra

paşayı uyudu zannedip Gülizar ile buluşmaya gelen yeğeni Aziz Sakıp ve genç kadının üzerine revolverini ateşler, ancak kuşunları isabet ettiremeyerek bulunduğu yerde yığılır.

“Utanmaz Adam” romanında, Mısır’dan ansızın kocası gelen Vehbiye ve aşığı Salih telaşla Yaralı Gönüllere Teselli Yurdu’na uğrarlar. Kocasının kendisine karşı olan ilgisizliğinden bir şeyler sezmiş olabileceğini düşünen Vehbiye, endişeli bir şekilde olanları Suduri’ye anlatır. Kadının bunları söylediği sırada eşi Ömer içeri girer. Paltosunun cebinden revolverini çıkararak gençlerin üzerine yürür. Avnussalâh, Suduri ve Ali Safder, Ömer’in elinden silahını almayı ve karısını boşanmak için onu ikna etmeyi başarırlar.

“Gönül Bir Yel Değirmenidir Sevda Öğütür” adlı romanda, Şadan, eşi Sabiha’nın bildiği konular hakkında kendisine sürekli malumat vermesi ve onunla neden evlenmiş olduğunu itiraf etmesi karşısında kıskançlık hissine kapılır. Bu nedenle hanımından intikam almak ister. Şadan hissettiklerini şöyle ifade etmektedir:

“Zevceme karşı kalbimde tuhaf bir husumet peyda oldu. Bana koca niyetine değil bir çömez bulmak için varmış. Bu malûmatlı, dirayetli, muhakemeli, mülâhazalı kadını aldatmak, zekâca ona tefevvuk etmek sayılmaz mı? Ben cahil o âlim... Bana bu suretle yenildikten sonra onun ilmi kaç para eder?

Karıma olan ilmî mağlûbiyetimi bu cihetten gizli bir galebe ile tehvine karar verdim. Onu bayağı karılar ile aldatacaktım. Yine elleri tabanları çatlak, bulaşık bezi gibi kokan hizmetçi kızlar gözümde tûtmeye başladı.

(...)

Hariçte istediğim kadar hovardalık edebilirdim. Fakat kendisini en küçük bir şüpheyi düşürmeksizin bu çapkınlığı karımın gözü önünde yapmak istiyordum. İşte asıl çapkınlık buna denir... Onun edebî galebesi karşı o zaman tamamiyle öcümü çıkarmış olacaktım. Erkeğin cahili kadının âliminden daha akıllı olduğunu ispat edecektim...” (s.36)

Yine aynı romanda, Osman Sadık, eşi Raife’yi başka bir erkekle yakalayınca vurarak öldürmüştür.

“Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?” romanında ilişki kurduğu Semahat’ı, Midhad Şekip’den kıskanan ve kendisini reddeden dostundan intikam almaya çalışan Mahir Hüsnü, gece gizlice girdiği konağın içinde suçüstü yakaladığı çifti öldürmeye

çalışır. Midhad Şekip'i vuran adam, sıra Semahat'a geldiğinde ihtiyar kocasının telkiniyle onu öldürmekten vazgeçer. Rubaîzade gördüğü manzaranın heyecanına dayanamayarak can verir.

“Deli Filozof” romanında, Çelebi ve Caize adlı iki kardeş kendilerini aldatan eşleri İclal ve Ümrani'den intikam almak isterler. Bunun için onları kendileri ile birlikte tesirini bir yıl sonra gösterecek olan bir karışımla zehirlerler.

Yine aynı romanda, İbrahim Paşazade Vâsıf, karısı Şadan'ı köşklerinde âşığı ile yakalayıp öldürmüştür.

“Can Pazarı” adlı romanda, Nasih, eşi Nafia ile kaçan İrfan'ı, para karşılığında öldürmek için bir adam tutar. Ancak İrfan öldürüldüğü takdirde başına neler geleceğini düşünmeye başlayınca öfkeyle, kinle karar vermiş olduğu bu hareketinden vazgeçer. Nasih, İrfan'dan habersizce eşi Nafia ile buluşmaktadır. Bunu öğrenen İrfan pusu kurar. Eski eşleri evinde sarmaş dolaş yakalayan adam Nasih'a ateş etse de öldürmeyi başaramaz. Çünkü Nafia, revolverin içindeki kurşunları almıştır. Kendisine ateş edildiğini gören Nasih da ateş etmeye başlar. Ancak Nafia, eski eşinin koluna atılarak İrfan'ı kurşunlardan kurtarır. İrfan'ın boşandığı eşi Halâvet de intikam almak niyetiyle Nafia'ya ateş eder ancak heyecandan kurşunları hedefe isabet ettiremez. Sonunda her iki erkek de eski karılarını kollarına takarak evlerine giderler.

“Ölümler Yaşıyor mu?” romanında, Gerdek odasını basan Şeamet'in eski nişanlısı Sakıp Cemal, sevdiği kızla evlenen Ulvi Nadir'yi öldürür. Ancak bu delikanlının kurşunuyla kendisi de ölür.

“Namuslu Kokotlar” adlı romanda, Şehnaz'ın, Hürrem Lütfi ile karısı Perran'ın kucak kucağa fotoğrafını göstermesi üzerine çılgına dönen Mazlum Ulvi onları suçüstü yakalamak için intikam planları yapmaya başlar. İhtiyar koca bu iki genç sevgiliyi ölümle cezalandırmak istemektedir.

Perran'ı, Hürrem Lütfi ile birlikte yakalayan âşığı Sakıp Cemal iki sevgiliyi vurur. Boynundan ve göğsünden vurulan Perran hastanede hayatını kaybederken Hürrem Lütfi'nin de sağ gözü kör olmuştur. Hürrem Lütfi bu olaydan sonra her şeyin sebebi

olarak gördüğü Abdullah Nebil ve Sermet Nadir'den intikam almak için üzerlerine revolverini ateşler. Abdullah Nebil bu olaydan kaçarak kurtulmuş, ancak Sermet Nadir sakat kalmıştır.

2.22. Takip

Takip eylemini gerçekleştiren insanların büyük çoğunluğu, insan ilişkilerinin nasıl yönetildiğini bilmeyen yetersiz kişilerdir. Takipçiler umumiyetle reddedilmiş eski eş ya da sevgilileridir. Bunlar önceden ilişki kurdukları bu kişilere yoğunlaşmış vaziyettedirler. İlişkinin sonlanmasını hazmedemeyerek barışmayı teklif ederler. Saplantılı olan bu tipler, karşılarındaki kişiyle yeniden ilişki kurmanın hakları olduğuna kendilerini inandırmışlardır. Kimi takipçiler, genellikle hiç tanımadıkları birinin idealize edilmiş haline aşk olduklarını düşünürler. Ve o kişinin aşklarına karşılık vereceğini zannederek takibe başlarlar.²⁶⁹ Eşlerinin kendisini aldattığından şüphelenen kimseler de onların her hareketini izlemektedirler.

“Bir Muadele-i Sevda” romanında, gerdek gecesi aldığı tavırdan dolayı isteği üzerine babasının evine gönderilen Bedia'nın sokak gezilerinden şüphelenen eşi Naki, bir âşığı olduğu gerekçesiyle onu takibe başlar:

“Zevcimi tarassut için önümdeki Cumaya Kâğıthane'ye gitmeği karar verdim. Bir eski kira arabasının köşesine çekilip kendimi ona göstermeksizin ahvali tecessüs edeceğim.” (s.153)

“Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç” adlı romanda, İrfan Galip sokakta, kafasında yarattığı kadın hayaline uyabilecek biririne rast geldiğinde onun hayat arkadaşı hatta ruh eşi olabileceğini düşünerek takip etmeye başlar. Delikanlı böyle birtakım arzu ve hayaller içinde günlerini geçirmektedir:

²⁶⁹ Wilson, Mclaughlin, **a.e.g.**, s. 169-170.

“İrfan böyle kara düşüncelerden sonra bazan sokakta bir siyah peçenin yarı kesafeti altında çok cazip bir güzelliğe malik oluşunu ruh heyecanı ile hissettiği bir genç kadına tesadüf ediyordu. (...) Bu Venüs’ün cazibesine tutulup onun dalgalanan endamından gelen nefis kokulu havayı teneffüs ede ede takip ediyor ve kendi kendine:

-İşte bu mezarlıklarda çömelip kâğıt helvası yiyen takımdan değil... Bunun en ufak hareketinde bin asıl nükte var... Allah bağışlasın acaba kimin? diyordu. Bir böylesi bulunsa İrfan’a hayat arkadaşı, ruh eşi olamaz mı? Şimdi bu vadide yeni yeni ümitlere, fikirlere kapılarak evvelkinden büyük bir dalgınlıkla takipte devam ediyordu.” (s.49-50)

İrfan Galip, bir gün kalem odasının penceresinden sokağa bakarken yolda ona mektup getiren kadını görür. Bu kadını takip ederek kendisine bu mektupları yazan Feriha Davut’un izini bulabileceğini düşünür:

“ O esnada sokağın kalabalığı içinde, mahut siyah çarşafli kadını gördü. Kadın etrafına sakınan nazarlar fırlatarak âdeti hızlı denecek adımlarla Divan yoluna doğru gidiyordu. İşte İrfan’ı görünmeyen sevgilisine kadar götürecek bir vasıta. Bu kadını gizlice takip etse küçük hanımın şahsı, hiç olmazsa ikametgâhı hakkında bazı malûmat edinebilirdi.” (s.231)

“Toraman”da Binnaz’ın göğsünün üzerinde bir morartı gören Şuayp Efendi karısının kendisini aldatıyor olduğu şüphesine kapılır. Yaşlı adamın acı uyandıran bu düşünceyle verdiği son karar, ona hiçbir şey hissettirmeden harareketlerini izleyerek eşini suçüstü yakalamak olmuştur.

“Tutuşmuş Gönüller” romanında, Nevhayal ile Galip Nihat’ın birliktelikleri sona ermiştir. Nevhayal, Galip Nihat’tan ayrıldığına pişman olur. Ancak delikanlı kendisini takip ettirmeye, üzerine düşüp tehdit etmeye başlayınca Nevhayal’in Galip Nihat’a olan sevgisi son bulacaktır.

Aynı romanda, Kasım Necati, eski sevgilisi Levmiye’yi tüm azarlamalarına rağmen sokağa çıktığı her an takip etmekte, yeniden birleşebilmek için fırsat kollamaktadır.

“Muhabbet Tılsımı”nda Ali Bekir’in ilişki kurduğu Suzidil Kalfa’yı reddetmesinden sonra ondan vazgeçmeyeceğini belirten kadında bazı şüpheler oluşur. O, Pervin ile

Ali Bekir'in kedileri Sincap aracılığıyla birbirlerine haber gönderdiklerini tahmin etmektedir. Bu nedenle iki sevgiliyi takip etmeye başlar.

“Billur Kalp” adlı romanda, Sema Hanım ile Nurullah Şahap'ın sokakta görüştükleri esnada Muhlis Naki de tesadüfen karşıkı kebabçıdır. Tam lokantadan çıkacağı esnada onları gören genç adam, sevgilisi Sema Hanım'a benzettiği kadını takip etmeye başlar. Ancak bir süre takip ettikten sonra şüphesinin yersiz olduğunu düşünerek izlemekten vazgeçer. O zamanlarda yüzünü sımsıkı çarşaflayan pek az kadın bulunduğu için onun sakladığı bir sır olduğunu düşünür.

“Kokotlar Mektebi” romanında, Ragıp Şeyda'nın sevgisi çoğaldıkça, aksine Nevvare'nin usancı artmaktadır. Bazı zamanlar Ragıp Şeyda'ya ondan bıktığını, kendisini tatmin edecek başka delikanlılar aradığını cesurca ifade eder. Ragıp Şeyda, genç kadının sözlerinden dolayı şüpheler içinde kıvrılırken bir gün Tophane Caddesi'nin kalabalığı arasında, otomobilin içinde genç bir çifte rastlar. Kadını metresine benzeten adam, hemen otomobile binerek onları takip etmek ister. Ancak yakalamış olsa bile metresinden vazgeçemeyeceğini bildiğinden bu kararından vazgeçer.

Aynı romanda, kocasını kıskanan ve ondan intikam almak isteyen Fahire Şeyda ile görüşen “Kokotlar Mektebi” müdiresi Ulviye Melek, daha önce kendisine gelip ticarethanesinde çalışma isteğini belirten Cevherizade Baha'ya telefon ederek “mekteb”e gelmesini söyler. Olanları Cevherizade Baha'ya anlatan müdire, ona kadını takip ederek uygun bir zamanda ilan-ı aşk etmesi teklifinde bulunur. Cevherizade, Fahire Şeyda'yı kendini sezdirmeden gizlice evine kadar takip eder. O saatten sonra Fahire Şeyda'nın semtinde dolaşmaya başlayan Cevherizade bir gün hanım ve hizmetçisine Fatih Parkı'nda rastlar. Bir bahane ile yanlarına giden adam, Fahire'nin dikkatini çekmeyi başarır.

“Deli Flozof” adlı romanın kahramanı Caize kendisini aldatan kocasının her hareketini takip etmekte ve aşklarına dair somut bir delil bulmak için çabalamaktadır.

“Namuslu Kokotlar” romanında, sevgilisi Şehnaz’ı Hürrem Lütü’den kıskanan Sermet’in bu kadından ayrılmaya hiç niyeti yoktur. Bunun için rakibi delikanlının ve sevgilisinin peşine Abdullah Nebil adlı eski bir hafiyeyi takar.

2.23. Şüphe

“Şüphe, insandaki temel duygulardan birisidir. İnsanın, fizyolojik ve psikolojik bütünlüğünü koruma ihtiyacı vardır. Psikolojik bütünlüğünü korumada korku ve şüphe birlikte çalışır. Nasıl bedensel bütünlüğümüz bozulduğunda vücudumuzda ağrı hissederseniz, psikolojik bütünlüğümüz bozulduğunda da kaygı, sıkıntı ve korku hissedersiniz. Şüphe, kaygıyı ve korkuyu arttıran bir duygudur. Bu duygu eğer olumlu yorumlanırsa, insana faydalı olur. Hayatta sağlıklı bir yol alabilmek için, belli ölçüde şüphe gereklidir. Şüphenin olumlu yorumlanması aklı kullanarak gerçekleşir. Akıl, insanın çıkarları arasında denge sağlayan bir mekanizmadır.

Ayrıca şüphe, insanı korku ve kaygı duyduğu, kendisini üzen şeylere karşı diri tutar. Akıl ve savunma düşüncelerini harekete geçirir. Şüphe duyan insanda merak duygusu uyanır. Bu itici güç, kişiyi yeni şeyler öğrenmeye sevk eder. Çünkü herhangi bir şeyden kuşku duyan insan, düşündüklerinin doğruluğuna ikna olmak için şüphesine gerekçe olabilecek kaynak arar. Eğer kendisini ikna edecek bir gerekçe bulamazsa şüphesi artar. Şüphenin insana faydası, yeni sorular sordurmasıdır.”²⁷⁰

“Kuşku; korkudan kaynaklanır, endişeyle harmanlanır, insanı sürekli düşünceye ve tekrarlı kâbuslara yöneltir.”²⁷¹ Evlilikte eşlerin en temel görevlerinden biri karşılıklı olarak güven vermektir. Güven ilişkisinin zedelenmesi durumunda tabii olarak evlilik müessesesi de tehlike altına girer. Aldatılma şüphesi görünürde hiçbir neden yokken ortaya çıkmışsa, bu durum şüphe duyan bireyde bir sorun olduğu düşüncesini

²⁷⁰ Tarhan, **a.e.g.**, s. 172-173.

²⁷¹ (...), “Korkularınızdan Kurtulun!”, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/>, 05.09.2012.

akıllara getirebilmektedir.²⁷² Eğer eşler, ilişkileri güven vermiyorsa ve beraber oldukları kişiye çok bağlanmışlarsa ortada herhangi sebep yokken bile kıskançlık duymaları doğaldır.²⁷³

Aldatmanın ilk belirtisini eşlerin birbirlerine sundukları ilgide azalma yaşanması şeklinde değerlendirebiliriz. Eşler azalan bu ilgiyi sezinlemeye başladıklarından itibaren kuşkuya düşerek “eşim benimle ilgilenmiyor demek ki hayatında başka biri var” gibi bir olumsuz senaryolar yazmakta ve onlara göre hareket etmektedirler. Ancak eşin ihanetinden kuşku duyulması için ortada somut deliller bulunmalıdır. Yoksa zan ve ihtimale göre yola çıkmak gereksiz üzüntülere sebebiyet vereceğinden bir hata olur. Eğer somut bir belirti varsa, soğukkanlı bir vaziyette konuşmak hatta üçüncü bir kişiden destek almak gerekir.²⁷⁴

“Bir Muadele-i Sevda” romanında, Naki, Bedia’nın gerdek gecesindeki hal ve hareketlerini sevdiği başka bir erkeğin bulunmasına bağlamaktadır. Bu bakımdan onu elde edebilmek için planlar yapar:

“Bu kız mutlak diğer bir delikanlıyı seviyor. Ebeveyni her ne sebeple ise kızlarını bu delikanlıya vermeyi münasip görmemişler... İşi örtbas etmek için o aralık tarafımızdan vuku bulan talebi cana minnet bilerek cebren kızı bize göndermişler. Kız gayet hırçın, şımarık bir şey. O da her türlü rezalete meydan okuyarak velilerinden intikam aldı... Anası babası cidden intikama müstahak bile olsalar bu işte benim ne kabahatin var?

(...)

Dur bakalım Bedia hanımefendi, ben de bir komedya planı tertip edeyim de eğer oyunun ikinci perdesi oynadığınız birinci perdeden daha parlak olmazsa sen de beni zevçliğe layık görme...” (s.76-78)

Naki, sokakta Bedia ile karşılaşır. Eşinin davranışlarından kendisine karşı kayıtsız olmadığını düşünür. O günden sonra hayal dünyasında yarattığı rakibiyle çatışmalara girer:

²⁷² Orhan Doğan, “Sürekli Aldatılma Şüphesi Yaşıyorum”, (Çevrimiçi) <http://www.e-psikiyatri.com/>, 05.09.2012.

²⁷³ Kavuncu, **a.e.g.**, s. 134.

²⁷⁴ Tarhan, **a.e.g.**, s. 97.

“O herif her kim ise elbette beni tanır... Bu tanışı fi’liyat tedbirlerini teshil eder, ben onu tanımıyorum. Zevcemi elimden alan o adamla ihtimal bazen yüz yüze geliyorum da bana bakan, üstüme sürtünerek geçen, biraz ötede belki halime kahkahalarla gülen herifin işte o rakip, işte o hain olduğunu fark edemiyorum... Ne müşkül hal!” (s.148)

“Tesadüf” romanında, mahalleden geçerken “yiyip içip minder çürüterek kocasını borca sokan tembel, pasaklı Gülsüm Hanımın hikâyesi var” (s.44) diye bağırان kitapçının sattığı eseri, eşiyle kendisini anlattığı düşüncesiyle alan Gülsüm ile sokak satıcısı arasında şöyle bir diyalog geçer:

“(...) O minder çürüten, kocasını borca sokan pasaklı Gülsüm hanım kimmiş bakayım? Sen bana onu haber ver.
Ha o hikâye pek tuhaftır.
Ben tuhafılığı sormuyorum. O kadın kimmiş? Neredeymiş?
Ne bileyim hanım!
Bilmediğin şeyi niye satıyorsun? O masalı kim düzmüş? Kimin üzerine düzmüşler?
Pekiye bilemiyorum hanım ama galiba Gülsüm Hanımın kocası düzmüş...
Düzmez olsun...
Ha... Ha... İşte öyle... İşte öyle... Kitabı okursan gülmeden bayılırsın. Bir tane vereyim mi?
Bana öyle şeyin lüzumu yok.
On paraya bunun kemali hanım...
Yazık değil mi onluğa? Ona vereceğime fıstık alır da çıtır çıtır yerim... Ekmek alır da kuçu kuçulara doğrarım...
Ama hanım hangi Gülsüm Hanımın hikâyesi olduğu içinde yazıyormuş. Şimdi aklıma geldi.
Kocasının da adı var mı?
O da var. Çocuklarının ki bile var...
Öyleyse bir tane ver...” (s.46-48)

Hastalandığı için evini birkaç gün derleyip toplayamayan Gülsüm’e, evin bu dağınıklığı gören kocası, “Bu evin hali nedir? Pasaklı karı! Biri bizim evin şu merdivenliğini görse roman yapsa da satsa para kazanır” diye bağırır. (s.48) Bu nedenle kadın, romandaki Gülsüm’ün kendisi olduğunu zannederek endişeye kapılır. Gülsüm satıcıdan kitabı almıştır. Ancak kendisi okuma yazma bilmeyen cahil bir kadındır. Bu nedenle kitabı okutmak amacıyla komşusu Nefise’ye gider. Nefise sahtekâr ve paragöz bir kişidir. Gülsüm, Nefise’nin okuma-yazma bildiğini sanmaktadır:

“Nefise Hanım sen okumuşsun, akıllısın. Söyle bu işi kocam mı yapmıştır? Yapmışsa niçin yapmıştır?

A niçin olacak senin üstüne evlenmek istemiştir. Bakmıştır ki bir günahın, bir kusurun yok. Evin içinde pervane gibi dönüyorsun. Seni kötölemek için bunu yapmıştır. A onlar öyleydi. Azıcık aylıkları kabardı mı ilk işleri evlenmek düşünme olur. Cepleri şıkırdadıkça eski karıları gözlerine çirkin görünmeye başlar. En iyisi benim hacı değil mi? Ta kaç sene evveli İzmir’deki halasından yirmi lira miras yediği zaman üstüme evlenmeye kalktıydı...” (s.51-52)

Nefise, okuma-yazma bilmemesine rağmen Gülsüm’ü kandırır. Kitabı okuyamadığı halde, ona eseri kocası Rıfkı’nın yazdığını söyler:

“Hoca hanımcığım meraktan çatlıyorum. O masalı bizimki mi yazmış? O Gülsüm ben miyim? Karısını ne diye kötölemiş? Çabuk söyle...”

Zavallı Gülsüm sana dün söylemedim mi? Masalı kocan Rıfkı Efendi yazmış. Ben söylediğimde yanılır mıyım hiç? Dediğim noktası noktasına geldi çıktı. Evet, kocan yazmış. Bunun böyle olduğuna beş parmağımı basarım. Fakat kızım sen şimdi işi meydana vurma. Gizli tut... Kocanın niyeti bozuk... Evlenmek üzere... Sözü kesmiş, işi pişirmiş. İçim sana acıdı. Düşündüm taşındım. Şu Gülsüm’e bir analık edeyim, dedim. İyi saatte olsunlar, onlarla görüştüm.” (s.66-67)

Gülsüm ve annesi, Nefise’nin sözlerine inanarak bir düğün evinde rezalet çıkarırlar. Oysaki evlenen kişi, Salim adında, 22 yaşında bir delikanlıdır:

“Hanımlar nafile telaş ediyorsunuz. Bu işte büyük bir yanlışlık var. Nafile yere hem kendinizi üzdünüz hem de bizim evin halkını fena helecanlara düşürdünüz. Ben size ne sorarsam ona cevap veriniz. Fazla sözün lüzumu yok.

(...) Evleniyor diye telaşa düştüğünüz adam kim bakayım?

Kızımın kocası... Benim de güveyim... Evleniyor diye hoca Nefise Hanımın...

Telaşla:

Kızın kocası... Senin de güveyin... İşte orada dur... Lakırdıyı budaklandırma... Güveyinin ismi nedir?

Rıfkı Efendi... (...)

Rıfkı Efendi esnaf mıdır? Ketebeden midir?

Esnaf değildir. Ketebeden de değildir. Kaleme gider.

Hangi kaleme?

(...) dairesine mi?

Gülsüm:

Ha... Ha... İşte orada...

Şimdi gördünüz mü bir kere hatanızı? Evvelen benim kızımı alacak zatın ismi Rıfkı değil Salim... Saniyen bizimkinin mahall-i memuriyeti büsbütün başka... Kendisi henüz yirmi iki yaşından ziyade yok. Hem de ergen... Bu zatla sizin Rıfkı Efendi beyninde mübâyenet-i kâmile var..." (s.122-125)

Gülsüm, başlangıçta şüpheli bir tavırla hareket eder. Sağlığı ve cehaletinden dolayı da kandırılır. Nefise'nin söylediklerinden o kadar emindir ki bunları kocasına sorarak araştırma yoluna gitmez. Kadınlar eve döndüklerinde durumu Rıfkı Efendi'ye açarlar. Geçim derdine düşmüş, kendi halindeki adam olanları idrak edince şaşırarak öfkelenir:

"Durun ben size masalı, evlenmeyi, böyle evi soyarcasına öteberi çalarak Nefise Hanıma götürmeyi öğretiyim tekdiriyle odunluğa iner. Bir meşe sopasıyla yukarı çıkar." (s.132-133)

Aynı romanda, Eşi Mail'in ilgisizliği Saibe'de onun başka birine sevdalandığı şüphesini doğurmuştur:

"Saibe evvelce muhabbetinden, sadakatinden katiyen emin bulunduğu beyinin haline, muamelesine, o tebeddül arız olur olmaz bu tagayyüre ne mana vereceğini birden bire tayin edemeyerek bir derya-yı tereddüt içinde hayli müddet bocalayıp durmuştu. Fakat Mail'in gösterdiği bürdet muamelatında gittikçe tedenniye bedel, terakki husulü Saibe'nin işe bir sevda meselesi karışmış olması emrindeki şüphesini takviye etti. Genç kadın olanca hassaslığını, kiyasetini zevcinin tedkik-i ahval ve harekâtına hasreyledi. O kadınca hurd-sûz, inceden inceye dikkat ve muhakimâniyle Mail'in gönlüne diğer bir kadının sevda-yı bîamanı girmiş olduğunu muspit her gün yeniden yeniye delail keşfine başladı." (s.210-211)

Mail, eşinin hal ve hareketlerinden bir şeylerden şüphelenmiş olduğunu tahmin etmektedir. Ancak ikisi de duygularını birbirine itiraftan kaçarlar:

"Zevcesinin düştüğü biintiha teellumatı Mail görüp anlamakta çok tehhür etmedi. Saibe her saniye biraz eriyen mum gibi bitiyor, tükeniyordu. Beynlerinde tahaddüs eden bürudete, mübâyenete, o vahim mesele-i zevciyete dair şakk-ı şefe etmeksizin yekdiğerinin halini,

ıstırabını biliyor gibiydiler. Aralarında sakitâne bir dram başladı. Bazen ikisinin de şerare-i teellümatı nazarlarından fişkırırken göz göze gelirler, yine hemen tebdil-i nazar ederlerdi. Bu bakışlarında sanki birgün yekdiğerine birer ifade-i müdhişede bulunacaklarını anlatır bir mana-yı ızdırar vardı. Fakat o yevm-i ikrarın vürudundan pür-tevahhuş kesildiklerini bildirir birer isticalle yekdiğerinden kaçarak dev-i tehlikeye uğraşırlardı.” (s.212)

Hassas ve kırılgan Saibe, eşinin kendisine karşı olan ilgisizliği ve sevgisizliğinden rahatsızdır. Artık dayanacak gücü kalmayan kadın, Mail’in bir itirafta bulunacağını düşünerek orta yerde bayılır:

“Bir akşam yine böyle hirasın, lerzan karı koca göz göze geldiler. Mail’in gözleri büyüdü. Dudakları anlatılacak derd-i mühimin derece-i dehşetinden titreye titreye ayağa kalktı. Metanet-i lazimeyi iktisap için aktör gibi bir tavr-ı muztarânede kollarını açarak zevcesine doğru iki adım attı. Besbelli dakika-i ikrar hulul etmişti. Fakat Saibe sayyad kurşununa maruz kalmış bir kaplan gibi gözleri dönmüş, saçları ürpermiş bir halde hemen yerinden fırladı. İki eliyle zevcinin ağzını kapayarak:
Bey Allah aşkına sus! Bana bir revolver çek, tek o anlatmak istediğin şeyi söyleme... Yok, tahammül edemem, söyleme... Sayhasıyla ortaya yığıldı. Kendini kaybetti.” (s.212-213)

Samatya’ya geldiğinde metresi Şöhret’i evde bulamayan Mail, onun eski sevgilisi Şeyda’ya yaptığını kendisine de yapacağından kuşkulananak baygınlıklar geçirir:

“O anda Şöhret’in nerede bulunduğunu, hangi mahallelerde gezip tozduğunu, akşam eve avdetinde beyinlerinde açılacak münazaa-i şed’ideyi düşünmeye başladı. Kadın eve avdet ederse yine ne âlâ... Ya o gece gelmeyiverirse? Şeyda Beye yaptığını Mail’e de yaparsa? Yaparsa yapar. Buna ne mani var? Böyle düşündükçe zavallı delikanlıya baygınlıklar geliyordu.” (s.531-532)

“Nimetşinas” romanında, Hasna, Talat’a kocasının başka bir kadını sevdiğini söyler. Talat buna inanmayarak itiraz eder:

“Ne var, ne olmuş? Kocam kimi sevmiş? Bey benim üzerime kimseyi sevmez. İftiradır... Gözümle görsem inanmam. Sabahleyin kalemine gider. Akşam evine gelir. Gece sokağa çıkmaz. Kalem zamanından hariç kalan vakitlerini hesap etsek yarım saat bile sokakta

kalmadığı anlaşılır. Başka bir karı seven adam böyle evinde barkında mı oturur? Allah esirgesin, öyle bir belaya giriftar olmuş olsa onu hanesinde tutmak kabil olur mu? Pek güzel söylüyorsun Talat, lakin Nihat Bey'in sevdiği hariçte olmayıp da bu evin içindeyse ona ne buyuracaksın bakalım? Sus söyleme! Anladım. Şimdi çıldırırım.” (s.160-161)

Hasna'nın ikazından sonra Talat olan biteni yorumlamaya çalışır. Nihat ile hizmetçi kız arasında geçen bir hadisede, Neriman'ın sözleriyle beyin sözlerinin birbirini tutmadığını fark eder. O saatten sonra eşinin kendisine ihanet ediyor olabileceği şüphesi zihninde uyanmaya başlar.

“Evet, hakkın var Hasna Hanım, meğerse ben ne budalaymışım. Karşımda açıktan açığa oynanan bu sevda oyununu görememişim. Mesela, geçen günkü tokat meselesi... Geçenlerde bey, ziyadece içmişti. Sofrada illa Neriman'ı isterim diye tutturdu. Neriman her zaman yemekte meydanda bulunurken o gece ortadan kaybolmuştu. Beyle aralarında bir şey var ki onu öyle sarhoş görünce belki ağzından bir söz kaçırır diye kız ortaya çıkmadı. Sonra gece Neriman'ı odasına çağırmış. Güya su verirken bir tokat atmış. Su, bütün üstlerine başlarına dökülmüş. Neriman bize gücendi diye bu tokat meselesinde ben ne kadar üzıldüm. Aman darılma kızım, diye Neriman'a giderim. Ağlar, fena olur, sözlerini şaşalar. Beyin yanına giderim, Neriman sana ne dedi? sualiyle gözlerimin içine bakar. Ne diyecek? Sen ona akşam bir tokat vurmuşsun derim. Oh yarabbi şükür yalnız tokat mı vurmuşum? Başka bir şey yapmamış mıyım? cevabıyla şükürler eder. Kızın dedikleri beyin sözlerini pek tutmaz.” (s.165-166)

“Sevda Peşinde” adlı romanda, Sermet Bey dedikoducu kimselerin evlilik hakkındaki karamsar düşüncelerden etkilenererek bir süre bekâr kalmayı tercih etmiş, ancak elinde olmadan bir kıza aşk olunca da dünya evine girmekten daha fazla kaçamamıştır. İki yıl boyunca mutlu bir evlilik hayatı süren çiftin arasında kendilerinin dışında gelişen birtakım olaylar nedeniyle anlaşmazlıklar baş gösterir. Sermet Bey, beraberliklerinin geleceği konusunda son derece eminken eşi Seza Hanım'ın karamsar felsefesi karşısında şüphelere düşer. Seza Hanım, evlilik hayatında mutluluğun uzun süreli olmayacağı kanısındadır. Ona göre; evlendikten bir süre sonra ya erkek kadından veya kadın erkekten yahut her ikisi de birbirinden bıkmaktadırlar. Bu da birtakım felaketlere zemin hazırlamaktadır. Sermet Bey'in eşi evlilikte yaşanan olumsuzlukları şöyle anlatır:

“Zevcesinden usanan erkek yahut erkeğinden bıkan kadın meşru muhabbet haricinde sevdalar ile gönül eğlendirmeye kalkıyor. Bizde erkek bu hususta birçok imtiyazatı haizdir. Evvelâ istediği kadar evlenebilir. Saniyen kadından bıktığı zaman avucuna nikâh bedelini koyarak, “haydi iraden elinde olsun” itlâkıyla kapı dışarı atar. Şayet zevcesini boşamakta bir mahzur görüyorsa onun ayağını köstekli bırakarak birkaç tanesini daha getirir. Rabian servetinin müsaadesi nisbetinde odalık, metres, mantinota, kapatma namlarıyla da istediği kadar kadın kiralayabilir. Hamisen... Sadisen kadınlara karşı erkeklerin haiz oldukları hukuk ve imtiyazata nihayet yoktur. Meşruiyet şirazesinden gönül kadına ait ise o zaman aman Allahım ne felaket! Ne dehşet! O bedbaht kadın bu cinayetini gizli tutamazsa artık bu hayatta onun için sığınacak bir yer yoktur. Ölmeli... Gebermeli... Bu yüz karasını toprakla örtmeli(!)” (s.66-67)

Seza Hanım, bu koşullar altında yaşıyor olsa bile gelecekte umutlu görülmektedir. Köhneleşmiş, adaletten nasibini alamamış kanun ve geleneklerin yeni yetişen neslin çabalarıyla yok olacağı kanısındadır. Eskilerin başlatamadığı bu özgürlük mücadelesini kendinden sonrakiler çok daha etkin bir şekilde başlatacak ve medeni fikirler eski kafalara karşı zaferini ilan edecektir:

“Validenin pederine karşı böyle sual ve serzenişlerde bulunmadığına eminim. Fakat gitgide muhit değişiyor. Medeni terakkilerin her gün doğurduğu yeni fikirler büyüye büyüye kuvvet bularak eski kasabaları deviren kasırgalar gibi buralara kadar nüfuz ederek köhne kafaları delik deşik edip kendine mecralar açacak ve bugün mini mini bulunan kızımızın zevcine karşı kalkacağı müsavat davası ve istiklâl davası daha müthiş olacaktır.” (s.67-68)

Seza Hanım’ın gelenek ve kanunların kadınların hayatı üzerindeki baskısına ve olumsuz sonuçlar doğuran hükümlerine dair eleştirisi, Sermet Bey’i sinirlendirerek karı koca arasında tartışmaya yol açar. Onun sinirlenmesinin asıl nedeni; eşi Seza Hanım’ı kıskanması ve kendisini aldattığından şüphelenmesidir. Telaşlanan adam, karısının birkaç ay önceki davranışlarını zihninde birer birer canlandırarak kendince suç şüphesini arttırıcı deliller bulur:

“Ne var ki, aldatma nedenleri her zaman böylesine açık seçik değildir. Çoğunlukla karı ile koca arasında derin bir anlaşma eksikliği vardır ve kadının dışarıda tatmin aramasının nedenleri, aralarında açık seçik tartışılmaz. Çoğu kez de sırf aralarında yeterince

konusamadıkları için, koca, karısının kendisini aldattığından yok yere kuşkulandır ve en incir çekirdeğini dolduramaz kanıtlar yüzünden, onun bir başkasıyla ilişkisi olduğuna inanır.²⁷⁵

Sermet Bey ile Seza Hanım ilişkisinde bir güven problemi vardır. Eşinin kadın-erkek münasebetleri hakkındaki kimi sözlerinden kuşkulanan adamın her fırsatta bu kuşkuları su yüzüne çıkar ve onu gerçekleştirmediği eylemlerle ithama başlar. Sermet Bey, eşini çok seven kıskanç bir kocadır. Eşinin onu aldattığına kafasında biriktirdiği delillerden sonra ikna olmuştur. Güven problemi olan bu adam karısına olan sevgisinin delilik derecesinde olduğunu farkına varır. İhaneti belli olmuş bir kadını sevmeye devam etmek ona göre utanç verici ve affedilemez bir durumdur. Kendisine ihanet eden kadınlarla evli kalmaya devam eden erkekleri toplumun kınadığı gibi o da kınarken şimdi aynı duruma kendisi de düşmüştür. Paranoyaları artan adam, annesiyle kız kardeşini İstanbul'dan Heybeli'deki evlerine getirerek karısını sıkı bir kontrol ve gözetim altında tutmaya başlar. İki kadın, evin içinde Seza Hanım'ın üzerinden gözlerini ayırmayarak yaptığı her hareketi akşamları evine gelen Sermet Bey'e haber vermektedir. Bu ıstıraba daha fazla tahammül edemeyen adam, Seza Hanım'a kendisini boşamak istediğini söyler. Kocasının söylediklerine itiraz eden kadın, ona bu davranışının nedenini sorarak sitemde bulunur. Bunun üzerine Sermet Bey paranoyalarını bir bir anlatır. Seza Hanım da bunlara teker teker cevap vererek kocasının şüphelerini giderir. Bir süre sıkıntısız yaşayan çift tam da ilişkilerini düzene koymuşken beklenmedik bir olay Sermet Bey'in kuşkularını yeniden alevlendirecektir. "Eve gidince karısını boşamak değil, artık bu defa öldürmek, boğmak ister." (s.90)

Arkadaşı Nezihi içki sofrasında Sermet Bey'e eşlerini ilgilendiren birtakım şeyler anlatır. Karısını çok seven Nezihi de Sermet Bey gibi ondan şüphelenmektedir. Ancak o, eşini ihaneti yüzünden boşamak yerine öldürmeyi düşünür:

"Cinayeti tebeyyün etse karıyı boşar mıyım? Hayır! Bunun imkânı yok. Onu benden ancak ölüm ayırabilir. Hata, sevap... Ne ise benim de nazariyem böyle... İffetsizliği kat'iyen

²⁷⁵ "Karım Beni Aldatıyor mu?", **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 2, 1975, s. 489.

anlaşıldığı günü, bu fenalığı tedavi için hazırladığım gayet basit bir ilâç var. Üç tane kurşun... Biri bana, biri sevgili zevceme, diğeri de hakkı zevciyetime iştirak cüretinde bulunan haine mahsus... Üçümüz de hissemizi yutarız; bu suretle dava biter. (...) Keyfiyet pek vahim, bunda namus var, nefsinin sevmek var, cinnet derecesinde bir muhabbet var. Böyle müşkül bir meselenin tesviye çaresi müteaddit olamaz. Ancak bir türlü olur, her meselede yerine göre uzanır, kısalır. Elâstikiyet noktaları vazeden kanun bile buna birkaç nevi çare bulamayarak karılarını cürmü meşhut halinde yakalayan erkeklerin eline birer katil âleti tevdi ile: “Haydi bakalım. Arş, gebert!” emrini veriyor.” (s.90)

Nezihi, bir gün Heybeli’de çamlıklara doğru gezinmek üzere yola çıkmışken kendini duvar gibi sarp kayalar üzerinde, denize hâkim, yüksek, güzel bir yerde bulur. Burada dalgaları seyretmekteyken dalların arasına sıkışıp kalmış kâğıt parçalarına tesadüf eder. Parçaları çalılar arasından alan Nezihi, üzerindeki yazının eşi Ayn-ı Nur’a ait olduğunu fark eder. Kâğıtların üzerinde yarım kalmış cümleler okunabilmektedir:

“İlk satırın tamamlanmamış ibaresi şöyledir:
...yıf ki tam malikiyet ve memlûkiyet ile söz alıp vermiş bir kalbin bilâhare...
İkinci satır:
...şeyler için bilmem saadet vasfı nas...
Üçüncü satır:
...ama zevcimi, evlâdımı aşkıma kurban ed...
Dördüncü satır:
... intizaren zavallı adam aldatıldığı his...” (s.106)

Kâğıt parçalarını bulduğu çevrede araştırmalara başlayan adam bu defa firkete ile sigara uçları bulmuştur. Nezihi bunları Sermet Bey’e gösterir. Kafasını avuçlarının arasına götüren Sermet Bey, Royal Bucks markalı mektup kâğıtlarını karısının kullandığını söyler ve bu nedenle Ayn-ı Nur’un suçsuz olduğunu belirtir. Üstelik sigaralardan biri de Seza Hanım’ın içtiği yaprak sigarası renginde ince hanım sigaralarındandır. Ancak Sermet Bey kâğıttaki yazının eşinin yazısı olup olmadığı konusunda tereddüt yaşar. Nezihi ise bu yazının kendi karısına ait olduğundan emindir. “İşte senin tereddüt gösterdiğin bu hususa ben kat’iyyetle hükmedebilirim. Bu yazı zevcemin yazısıdır. (...) Senin bu tereddüdünle de Ayn-ı Nur’un mücrimiyeti tezahür ediyor.” (s.113) diyerek karısını suçlar.

İçkiyi fazla kaçırarak iyice sarhoş olan Sermet Bey, eşinin kendisini aldattığından şüphelenerek şunları söyler:

“Zevcem tarik-i iffet çıkmakla beni de çocuğunu da aşkına kurban etmiş... Nasılsa vazih surette ben bunun farkına varmamışım. Varaydım bugün o kadın zevcem bulunmayacaktı... Fenalık bir kere vuku bulmuş. Şimdi besa ve senin muavenetinle bu leke nasıl temizlenir? (Eliyle başını sıkarak) Ah beynim yanıyor. Bu felâketin vukuunda işi anlayabileydim ya kariyı bırakırdım veya diğer muvafık bir suretle hareket ederek namusumu kurtarırdım. Fakat şimdi iş öyle değil... Ben bu leke ile aylarca yaşamışım. Fenalık eskimiş, müzmin olmuş. Zevcemi istifraş eden bir erkek sokakta, orada, burada tesadüf ettikçe bana o mel'un istihza nazarıyla bakmış. Zevcesi başkasının aguşuna düşen bir kocanın gafletinden, hamakatinden daha acıklı bu dünyada ne vardır? Evet, intikam, intikam... Nezihi intikam... Bu felâketi, bu ârı tathir için senin ilk söylediğin çareden gayrisi nafiledir. Üç kurşun... İkisi onlara, biri bana...” (s.127-128)

İçtikçe şüpheleri daha da artan Sermet Bey, ihanet delillerini de alarak evine gider. Karısını kolundan sürüklercesine yatak odasına götürüp kapıyı da içeriden kilitler. Karısının onu aldatıyor olduğu zannıyla öfkeden küplere binen şarhoş adam, ona demediğini bırakmaz. Seza Hanım, kendisini ağır laflarla tenkit eden kocasına yanılmakta olduğunu, işin sonunda pişman olacağını dile getirerek iffetli ve namuslu bir kadın olduğunu belirtir. Bunun üzerine Sermet Bey ihanet delillerini çıkarıp hanımına gösterir. Seza Hanım kâğıdın, sigara ucunun ve firketenin kendisinin olduğunu, ancak yazının ona ait olmadığını ifade eder. Bunun üzerine Sermet Bey, yazının Ayn-ı Nur'a ait olup olmadığını sorar. Yazı Ayn-ı Nur'a aittir. İşin iç yüzünü öğrenmek isteyen adam, karısına gerçekleri söylemesi konusunda baskı yapar. Seza Hanım daha fazla dayanamayarak eşine kimseye bir şey söylemeyeceği takdirde hakikati anlatacağını belirtir. Seza Hanım, Ayn-ı Nur'un özel durumu sebebiyle bu romantik ilişkiyi onaylayan bir tavır sergilerken eski tarz evlilikleri de eleştirmektedir:

“ Zamanımızda izdivaçlara yalnız ticaret nokta-i nazarından ehemmiyet veriliyor. Bunun sair mühim cihetleri nazarı itibara alınmıyor. Ferhat ile Şirin hikâyesinden tutunuz da bugünkü en rakik romanlara kadar mevzuların çoğu tetkik edilirse bütün felâketlerin, fırtınaların yekdiğerine meclûp iki kalbin birleştirilmemesinden patladığı görülür. Hep bu hakikat ispata çalışılır. Çocukluğumuzdan beri hepimiz bu hikâyeleri okur ağlarız. Lâkin evlâdımızı

evlendirmek emrinde yine bu rivayetleri fiilen tanzire uğraşır hareketlerde bulunuruz. Para birçok müşkül işlerin anahtarı hükmündedir. Amenna, fakat güzel kızların kalplerine hulûl için bu anahtarın çok defa hükümsüz kaldığı da vakidir. Meselâ simasının câzibesinden ziyade nakdinin kuvvetine güvenerek levent gibi bir bakirle izdivaç eden bir cüce, menkûhasının güzelliğinden, diğerlerinin de mütelezziz oluşlarına, hiç istiğrap, daha doğrusu hiddet etmemelidir. Pek çehre züğürdü olanlar güzel kızlarla izdivaca özenmemelidirler. Neticesi elîm, emsali kesir bir hatayı tekrardan ne haz duyulur? Şehrin en güzel kadınına malik bulunmak emelini izhar eden bir erkek bu emelini icradan evvel uzun müddet ayna ile müşavere etmek insafını göstermelidir. İki letafet birleşirse uygun bir çift olur. Bir karga ile bir kumru nasıl imtizaç edebilirler? Bizim eski usul izdivacımızda kızın reyî sorulmaz. Peder, valide bir zevç intihap ederler. İş olur biter. Ananın babanın bir damat intihabı hususunda kendi görüşlerinden birçok düşünceleri, hesapları olur da acaba zavallı kızın hiçbir diyeceği olmaz mı? Damat intihabı meselesindeki hesaplara kızın kalbî meylânını biraz olsun istimzaç ciheti de katılsa ne olur? Zavallı Ayn-ı Nur için bir melâhati müstesnadır. Hatta İstanbul'un en güzel kadınıdır diyebilirim. Biçareyi tutmuşlar Nezihi Bey gibi bir hamhalata vermişler. Kızın bu müşâ'şa güzelliğine karşı Nezihi Bey'in nesi var? Birkaç çiftliği... Bu güzellik o çiftliklere feda edilmiş. Bilirsin ki Ayn-ı Nur'un pederi vefat etmiştir. Validesi kızını yalnız servet nokta-i nazarından bir kocaya vermekten başka bir şey düşünmemiş. Bu izdivaç olmuş. Zevcine karşı kadında zerre kadar bir muhabbet uyanmamış. Erkek bilâkis pâyansız bir aşk parlamış. Bu nisbetsizlikten zevce için pek elîm bir rahatsızlık baş göstermiş. Biçare kıvrım kıvrım kıvrınarak hayattan bizar kalmış... İşte bu esnada felâketin sonu olarak meseleyi en müthiş bir şekle ifrağ edecek bir fenalık vuku bulmuş... Ayn-ı Nur, birini sevmiş. Aman Yarabbi ne meyasane, ne nevmidane, fakat ne şiddetli ve zaptedilemez, dizgine gelmez bir sevda.” (s.181-184)

“Hakka Sığındık” adlı romanda, Hacı Ferhat Efendi'nin küçük kızı Nermin, eşi Methi'nin kendisini aldattığından kuşkulmaktadır. Derdini kimselere açamayan Nermin, kocasını bu yüzden şiddetle kıskanır. Methi bazı geceler eve geç gelmekte, bazense hiç gelmemektedir. Bu zamanlarda türlü bahaneler bularak eşini kandırır. Ancak eve her gelişinde kocasının üzerine sinen kokular ve elbiselerindeki uzun kadın saçları Nermin'in gözünden kaçmaz. Methi bir gün soyunurken koynundan bir kadın mendili düşürür. Bunu gören Nermin, eşi ile diyalogunu kesecektir:

“-Çabuk söyle Bey, bu nedir?

-Methi mahcubane mendile bakarak:

-Bilmem.

-Bilmediğin şey koynuna nasıl giriyor?

-Seninle kavga ettirmek için muzip arkadaşlardan biri bunu oraya sokmuş olacak...

-Bir el koynuna kadar girer de nasıl haberin olmaz?

-İşte ben de onu düşünüyorum.”²⁷⁶

²⁷⁶ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Hakka Sığındık**, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul, 1335, s. 54.

“Toraman” romanında, Binnaz’ın göğsünün üzerinde bir morartı gören Şuayp Efendi karısının kendisini aldatıyor olduğu şüphesine kapılır.

“Ben Deli miyim?” romanının kahramanı Revan Hanım, üzerine atılan iftira karşısında kardeşi Sermet’ten şüphelenmeye başlar. Onun suçluluk psikolojisi altında yaptığı eylemler ve söylediği sözlerden bir şeyler sezinleyen kadının kuşkuları daha da artmıştır.

“Tutuşmuş Gönüller”de Nebile bir süredir kocası Behçet Hilmi’nin sadakatsizliğinden şüphelenmektedir. Bir gün bu düşüncesini destekler nitelikte imzasız bir mektup alınca üzüntüsü daha da artar.

“Billur Kalp” adlı romanda, Sema Hanım İstanbul’a iş almaya gittiği bir gün son vapuru kaçırmak Mestan dadısının evinde geceyi geçirmek zorunda kalınca durumu ailesine haber vermek için bir telgraf çeker. Sevgilisi Muhlis Naki bu durumdan çok tedirgin olduğundan Servet Hanım’ların evine gider. Servet Hanım’ın iznini alarak geceyi Sema Hanım’ın yazıhanesinde geçirir. Bu sırada genç kızın çantasının içinde Nurullah Şahap’ın kartını bulur. O gün kebabçıdan çıkarken gördüğü kadının Sema Hanım olduğunu çantasından anlar. Genç adam kendinin aldatılmış olduğunu düşünerek şüphelere kapılır. Ancak bu şüphesini sevgilisine açmaz.

“Şeytan İşi” romanının kahramanı Muammer Efendi’nin, eşi Ayşe, gelini Server ve büyük oğlu Fevzi’nin, Hayriye’nin sakladığı paralar konusundaki konuşmalarını bölerek onları bu konuda uyurmasından sonra, kocasının Hayriye’yi savunmasının altında başka sebepler yattığından şüphelenen Ayşe, onun kendi üzerine bu dul kadını almak niyetinde olduğunu düşünmeye başlar. Bu şüpheler içinde Hayriye’yle samimiyetini arttırmak ve onun sırlarını öğrenmek maksadıyla ahretlik Muhsine’yi can yoldaşı olarak geceleri onun evinde yatırmanın yollarını arar.

“Dirilen İskelet” romanında, Tayfur karısını müfrit bir aşkla sevdiğinden onun süt biraderine ayırdığı fazla muhabbet hissesini hazmedememeye başlar. Tahkikata girişen genç adam, Bânû ile Cevri’nin arasında süt kardeşliği olmadığını, kat’iyyen akrabalıkları da bulunmadığını hattâ on iki yaşına kadar birbirini hiç tanımayarak ondan sonra dost olduklarını öğrenir. Fakat zevç evinde hâsıl olan her türlü

şüphelere, ince tehlikelere rağmen Bânû'nun da Cevri'ye taşkın bir muhabbet gösterdiği inkâr edilemez bir hakikattir... (s.285) Tayfur, Bânû'yu bütün bütün kaybetmekle onu Cevri'yle paylaşmak arasında bocalamaktadır. İstirabın pek kesifleştiği bir zamanda Tayfur daha fazla dayanamaz, başka bir konuyu bahane ederek Bânû ile tartışır. Bunun üzerine genç kadın süt biraderini de alarak annesinin evine gider. Tayfur bu olaydan sonra sabredemeyerek karısının oturduğu köşke gidip eve dönmesi için ona yalvarır. Sonunda onu ikna eder. Süt birader ve hemşiresi Tayfur'un köşküne geri dönerler.

2.24. İnkâr

İlk aşama inkâr etmekle başlar. Bu bir şaşkınlık, hissizlik, korku ve hakikati genel anlamda onaylama veya fark etmeyi reddetme tavrıdır. Bazen değişen şeyleri eski durumuna döndürmek ya da hâlihazırdakini görmezden gelmek için elimizden gelen ne varsa yaparız. Bu evrede çok fazla tasa ve korku mevcuttur. İnkâr aşamasında verilen belli başlı reaksiyonlar şunlardır: Realiteyi kabul etmeme (“Hayır, bu gerçek olamaz!”); yitimin ehemmiyetini yadsıma veya olduğundan az gösterme (“Sorun edecek bir şey değil!”); Zayıatla alakalı hisleri olduğunu gizleme (“Umurumda değil!”), ya da bilinçli olarak imtina etme (uyuma, saplantılı hale gelme, takıntılı davranışlar ve kendini oyalama)²⁷⁷

İnkâr etme, ıstırap veren veya tehdit edici bir realitenin reddedilmesi yahut yok sayılmasıdır. Hoşa gitmeyen dışsal bir gerçeklikle karşı karşıya gelen bireyler gerçekliğin neden olduğu negatif etkilere tahammül edemeyecekleri için bu gerçekliğin mevcudiyetini inkâr ederek bir savunma mekanizması geliştirebilirler. İnkâr etme ilk etapta kişinin çektiği acıyı azaltsa da vakaya yönelik gerekli önlem ve

²⁷⁷Melody Beattie, **İlişkilerde Bağımlılığa Son**, 3.bs., Çev. F. Nagehan Öztürk, Ganj Basım Yayın, 2012, s. 158-159.

areleri planlamayıp zarar görmesine ve gerçeklikten uzak yaşamasına sebebiyet verebilir.²⁷⁸

“Sıklıkla, çatışma yaratmamak için razı olur veya önemli şeyleri inkâr ederiz çünkü diğeriinin gizli taleplerini veya onaylamamasını hissederiz. Bu durumlar güven kırıcıdır. Kendimize gvenmeyiz ve diğeri de bize güvenemez; çünkü yaptığımızı gerçekten isteyerek mi yaptığımızdan veya onu memnun etmek için mi ya da kendi enerjimizi takip etmeye korktuğumuz için mi yaptığımızdan emin olamaz.”²⁷⁹

İnkâr, yapılan bir hatada, işlenen bir suçta ya da eşlerin birbirlerine ihanetinde de sık sık başvuru olan bir kaçış yoludur. Kişi yaptıklarının sonuçlarına katlanacak cesareti kendinde bulamadığından yahut zor durumda kalmamak için inkâra başvurabilir.

“Tesadüf” romanında, eşine ihanet eden Mail, Saibe’nin şüphelerinin yersiz olduğunu söyler:

“Elmasım saçma söylüyorsun. Namusum üzerine dünyada mukaddes bildiğim şeyler üzerine kase ederim ki saçma söylüyorsun. Beynimizde saklayacak gizleyecek bir sır yoktur. Mail’in yine her zamanki Mail’dir. Fakat maatteessüf görüyorum ki sen eski Saibe değilsin. Niçin böyle mvesvis oldun? Bu şüphelere ne lüzum var? Bila-edille niçin beni ithama kalkıyorsun? Ortada fol yok yumurta yok... Zihnini işgal eden madde nedir vallahi onu bile bilmiyorum...” (s.217)

Saibe, kıskanan kadının gözünden hiçbir şeyin kaçmayacağını belirterek Mail’e onu ailesinden nefret ettiren şeyin ne olduğunu sorar:

“Kıskanan bir kadının nazar-ı tedkikinden hiçbir şey kurtulmaz Mail... Gönlünde bana karşi öyle büyük bir brudet var ki bunu belli etmemeye cebr-i nefis gösterdikçe halin daha acayip oluyor. Ketm etmek istediğın şey daha ziyade meydana çıkıyor. Seni ailenden nefrete düşüren hal nedir?” (s.222)

²⁷⁸ Deniz zbek, “Savunma Mekanizmaları”, (evrimii) <http://denizozbek.terapi.com/>, 07.09.2012.

²⁷⁹ Krishnananda & Amana, **a.e.g.**, s. 162.

Mail durumu inkâr ederek sinir hastalığından başka bir şeyi olmadığını tekrarlamaktadır:

“Mail birçok mühim esilleye cevap bulamadı. Kem kümledi. Mukni bir söz bulamayınca sinir hastalığı nakaratını tekrar ediyor, bütün garabet ahvalini yalnız o terkibe yükletmeye uğraşıyordu. Yiğidin kalesi inkârdır, sözünü zavallı delikanlı kendine düstur-ı hareket edindi.” (s.225)

Mail metresi Şöhret’e ev tuttuğunu da inkâr eder:

“Saibeciğim seni iyiden iyiye iğfal etmişler. Bu Samatya’daki keyfiyetin aslı yok. Bunu isnadı sen ne kadar tekrar etsen ben de o kadar retten çekinmem. Çünkü bi-esas... (Vehleten aklına bir şey gelmiş gibi düşünüp alnını sıvayarak) Ha... Ha... Şimdi anladım. Daire refiklerimden bir Hayati Efendi yok mu? İşte o zat, Samataya’da böyle bir ev tuttu. Bu rivayet ondan azma olmasın! Hayati ev tuttuysa bundan bana ne...” (s.506-507)

“Toraman” adlı romanda Şuayp Efendi, İzmir’e gidiyorum yalanıyla evinden ayrılmıştır. Eve döndüğünde yaşlı eşini kocasının evlendiği dedikodularından büsbütün çıldırmış bulur. Bu nedenle gerçeği söylemeye cesaret edemez. Evlendiğini inkâr ederek karısının sinirlerini yatıştırmaya çalışır.

“Tebessüm-i Elem”de, Kenan eve döndüğünde eşi Ragıbe Hanım’ın, Uncu Ahmet’in evinde Vuslat ile basılmış olduğunu öğrendiğini anlar. Bunun üzerine inkâra başvurarak kendisine iftira atıldığını söyler. Yaptığı hatadan dolayı eşinden boşanmak Kenan’ın çıkarlarına ters düşeceğinden kendisi hakkında olumsuz gördüğü her sözü yalanlar.

“Tutuşmuş Gönüller” romanında, Nebile bir süredir eşinin sadakatsizliğinden şüphelenmektedir. Bir gün bu düşüncesini destekler nitelikte imzasız bir mektup alınca üzüntüsü daha da artar. Bu durumu hemen kocasına açar. Behçet Hilmi, mektupta yazılanları inkâr ederek kendisine karşı yapılmış bir iftira olarak kabul eder.

“Kaynanam Nasıl Kudurdu” adlı romanda, annesinin evlenmesini önlemek isteyen Harun kuduz olduğu ve hastalık ilk belirtilerini göstermeye başlayınca mikrobu bulaştırmak için annesi Makbule’yi ısırdığı yalanını uydurur. Bunun üzerine Vassaf kuduz olacağı korkusuyla sevgilisi Makbule’nin evine gelmemeye başlar. Bu duruma daha fazla dayanamayan kadın evden kaçarak avukat Vassaf’ı ısıtır. Olay polise intikal edince Vassaf “kocakarı bana varmak hayaline kapılmış” (s.208) diyerek Makbule’yle evlenmek istediğini inkâr eder.

“Gönül Bir Yel Değirmenidir Sevda Öğütür” romanında, Rubaizade Didar Bey köşkünün hizmetçisi Nevres hamile kalmıştır. Çocuğun babasının köşkün sahibinin oğlu Halis olduğunu iddia etmektedir. Ancak Halis çocuğun kendisinden olduğunu inkâr eder.

“Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?” adlı romanın kahramanı Mahir Hüsnü, gece evine geldiği zaman eşi Hidayet’i yüzü avuçlarında masa başına dayanmış olarak bulur. Hidayet, eşine gelen bir mektubu açıp okumuş ve onun kendisini aldattığını öğrenmiştir. Mahir Hüsnü, başlangıçta Semahat ile olan ilişkisini inkâr eder. Ancak karısı mektubu gösterince ister istemez kabul etmek zorunda kalır.

2.25. Sitem

Sitem, “hoşa gitmeyen bir davranışından, bir tutumundan duyulan incinmeyi, kırılmayı, hoşnutsuzluğu o kimseye sezdiren söz”²⁸⁰ anlamına gelmektedir.

“Yaralı, soğuk görümlü de olsa, sitem sözleri sevgi sözleridir. İnsan tanımadığı, ilgi-sevgi duymadığı birine değil, sevdiği, ilgi-sevgi beklediği insana sitem eder. Zaten sitemler de en çok, ilgi-sevgi eksikliğine dairdir. (...) Sitem, aşktan dostluğa her yakın ilişkide olur. Sitem, yakın olmanın bir gereğinden ziyade kaçınılmaz bir sonucudur. Sitem bazen naz, bazen şakayla karışık olarak görülür. (...) Bazen de, sevilene dair oldukça rahatsız edici durumlar, “acı sitemler”le ifade edilir. Bunda bile nefret-tepki değil, hüznü yaralanmış bir sevginin

²⁸⁰ “Sitem”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, İstanbul, C. 20, Milliyet Gazetecilik A.Ş., t.y, s. 10598.

yansıması vardır. (...) Sitemde, genelde ilgiye-sevgiye-duyarlılığa çağrı olduğu kadar, bunlara bağlı olarak umut da vardır. Ancak, sevdanız umutsuz hale gelirse, siteminiz de umutsuz hale gelir. (...) Güzel başlayan bir sevgi sürecinde, gün gelip sorunlar-engeller çıktığında bir tarafın aşmak için çaba göstermemesi veya birlikteliği bitirmeye yönelmesiyle ufukta bitiş görüldüğünde, yarı yolda bırakılmışlık, yalnızlığa-sevgisizliğe terkedilmişlik duygusu yaşayan sevgili, duygularını en sık umutsuz sitemlerle dile getirir.”²⁸¹

“Şık” romanında Madam Potiş, Şöhret’e kendisini bir buçuk aya yakın bir süredir görmeye gelmediği için sözde sitemler eder:

“Şöhret’in vürudunu görünce Madam Potiş güya fevk-el-gaye sevinmiş gibi bir takım sahte yaygaralar, çırpınmalar yaptı ki zavallı Şık, sevgilisi tarafından bu kadar mütehassirane bir hüsn-i kabul göreceğini hatırına getirmemişti. Karı, Şık’ın boynuna sarılarak bir buçuk aya karib bir müddetten beridir hiç gelip kendini sormamış olduğu için sitemlere, muahezelere başladı. Şık kendini tebriye için bin türlü yalanlar bulup söylüyor idi. Bu yolda bir takım mülatafalar filan olup bittikten sonra nihayet bir buçuk ay süren bu uzun iftirakın acısını çıkarmak üzere bu akşam mükemmel surette eğlenmeye karar verdiler.” (s.22)

“Bir Muadele-i Sevda” adlı romanda Fatin, Bedia’nın evliliğinin daha ilk gününde eşi Naki’nin evinden ailesinin yanına dönmesine başka anlamlar yüklediği için Bedia kendini temize çıkarmak maksadıyla Naki ile yeniden barışır. Yazdığı bir mektupta Fatin’e bu tavrından dolayı sitemler eder:

“Öyle ise Fatin geber... Beni itham ettiğin rezailden kariben nazarında terbiye etmek bence mümkündür. Ben zevcimın hanesinden aleyhimde tevehhüm ettiğin kadınlık ayıbımdan dolayı mı kovulmuşum? Pek ala!.. Oraya yakında muzafferen girer, zevcimle yaşamaya başlarsam bu denaetkarane şüphenin esassız olduğunu ispat etmiş olurum ya?.. Bu hakikat nazarında sabit olunca o zaman benden değil vicdanından biraz sıkılmış olsan bu bence kâfidir. Elveda alçak Fatin... Allah Naki’yi bana... O bodur karıyı da sana mübarek etsin...” (s.290)

“Şıpsevdî” romanın kahramanı Rabia karnındaki çocukla onu yarı yolda bırakan sevgilisi Bedri’ye yazdığı mektupta sitem dolu sözler sarf eder:

²⁸¹ Yılmaz, a.e.g., s. 392-398.

“Bu mektupta yazdığı şeylerin hepsini anlayamıyorum. Sözlerinin pek çoğu okumuşça ince lakırdılar. İrfanlıkta ben onun dengi değilim. İşte bundan dolayı bu cezireler başıma geldi. Ben anlayamadımsa da ne dediğini merak ettim. Anlayanlardan sordum. Beni çok zeklemiş olduğunu söylediler. Güya ben aşk dilencisi imişim de bana inayet ola diyormuş, beni kovuyormuş da ben yine gitmiyormuşum... Çocuk kendinden değilmiş... Başkasındanmış... İşte iki canımla size yemin ediyorum. Eğer ondan başka bir erkekle haramlıkta bulundumsa Hazret-i Ali efendimizin keskin kılıcına geleyim. Utanmadan, arlanmadan bana bu iftirayı ettiği için dilerim bari Hüda’dan o da tatlı canından olsun. (Eliyle göğsünü dövüp iki tarafına çırpına çırpına) O hayâsızca intizar ediyorum. Ama yalnız dilim söylüyor. Kalbim söylemiyor ki... Ne yapayım! Ne kadar fena adam olursa olsun yine karnımdaki çocuğun babasıdır... Beni istediği kadar zeklesin... Bana alık desin... Salık desin... Canının istediğini söylesin... Ne hakaret ederse etsin... Ayıp değil ya... Seviyorum. Dünya gözümde değil. Onsuz bu cihanın benim için bir pul kadar değeri yok... Bütün ervahiler, kurtlar, kuşlar şahit olsun ondan başkasına varmamaya ahedtim. Peyman ettim. Bu dünyada bir erkekle duran kadınlar öbür dünyada yine o erkeğe varırlarmış. Şimdi varamazsam bile yarın ahrette ben onun karısı olacağım. Nikâhımızı melekler kıyacaklar... Kendisi inkâr etsin. Cenab-ı Mevla bilmiyor mu? Çocuğumun babası odur.” (s.512-513)

“Sevda Peşinde” romanında, Sermet Bey kendisini aldattığını düşündüğü eşi Seza Hanım’a bu ıstıraba daha fazla dayanacak gücü olmadığından onu boşamak istediğini söyler. Kocasının söylediklerine itiraz eden kadın, ona bu davranışının nedenini sorarak sitemler eder. Bunun üzerine Sermet Bey paranoyalarını bir bir anlatır.

Aynı romanda, Ayn-ı Nur, evlilik dışı ilişkisini eşi Sermet Bey’e söylediği için arkadaşı Seza Hanım’a sitem etmektedir.

“Gulyabani”de Hasan, Muhsine’ye perisinin gece odasına geldiği ve onun karşısında soyunduğu yalanını söylemiştir. Bu yalandaki amacı Muhsine’nin muhabbetini kazanıp ona aşkını ilan edebilmektir. Muhsine bu yalanı söyleyerek beni niye utandırdın? Bu senin mertliğine yakışır mı? diyerek sitem eder. Buna karşılık Hasan’nın cevabı şöyle olur:

“Aşkımıza cin saniaları, peri hayalâtı karıştırılmayaydı, muhabbetimiz bu kadar fevkaltabia bir şiddet peyda eder miydi? Bu küçük ve ma’sumane hilelerimden dolayı beni mazur gör.” (s.263)

2.26. Kaçma

İnsan herhangi bir nedenden ötürü zor durumda kaldıysa ve yüz yüze geldiği problemler karşısında çözüm yolu üretmekten acizse karşısına çıkan güçlüklerle mücadele etmek yerine onlardan kaçmayı tercih edebilir. Yahut şartlar istediği gibi değilse ya da engellerin aşılması kısa vadede mümkün görünmüyorsa kaçmak gözüne en makul çözümlerden biri gibi görünebilmektedir. Romanlarda sevmediği birinden kaçma, sevdiğine kaçma, baskıdan kaçma, anne ve babanın hoşla gitmeyen yönlendirmelerinden kaçma, karşılarına çıkan engellerden kaçma gibi durumlar söz konusudur.

Geleneksel kültürde ebeveynler çocuklarını tabir-i caizse kendi malları gibi görürler. Böyle durumlarda çocuklar, evden kaçmayı bir çıkar yol olarak düşünebilir. Kaçma olayını tetikleyen temel neden evdeki baskıdan kurtulmaktır. Bu durum anne ve babadan intikam almak maksadıyla da vuku bulabilir. Diğer neden ise sevdiği kişiyi yitirme endişesinden doğar.²⁸²

“Şıpsevdi” romanında, Raci’nin kendisinden habersiz hiç kimsenin dışarıya çıkmasına izin vermemesi üzerine Lebibe evden kaçarak sevgilisi Mahir’le nikâhlanır.

“Hakka Sığındık” adlı romanda, Safer Efendi ile zevcesi Zülfikâr Paşa’nın konağında yetişmişlerdir. Safer Efendi zevcesini çok sevmiş ve Paşa’dan istemiştir. Paşa, kızı kendine almak niyetinde olduğundan evlenmelerine izin vermez. Onlar da söz birliği ederek konaktan kaçar ve nikâhlanırlar.

“Ben Deli miyim?” romanında, Salih’in karısı ve kızı da evden kaçmıştır. Adam olanları arkadaşlarına şöyle anlatır:

(...) Ne anlatıyordum efendiceğizim? Ha karılarımın... Bir kere bana bakınız güçlü kuvvetli bir erkeğim. Her veçhile çalışkanım. Namert olayım karımı zampara hırsına muhtaç bırakırsam ama soysuz olursa ne yaparsınız? Eski zevcemden kalma bir kızım vardı, Nazife... Oldukça ağzı burnu düzgündür. Fakat (...) bana çekmemiş... Tamamıyla (...) anasına benzemiş. Sonradan bir genç karı aldım. Eh insan aldıktan sonra akça pakça olsun diyor. Zararsızdı. Köpoğlu köpek üvey kızıyla iyi bağdaştılar... Biri kerimem, biri halilem... Ne yok yerde şüphelenirsin? (...) Nazife ile beraber evden firar etmezler mi? (...) İstanbul’u

²⁸² Tarhan, **a.e.g.**, s. 216.

allak bullak ettim. Bir gün Dolmabahçe taraflarında gayet şık bir otomobil içinde bir genç herifle beraber benim kıza rast gelmeyim mi? Bağırarak arkalarından koştum... Hiç iki bacakla o dört tekerlekli Frenk arabasına yetişilebilir mi? Ondan sonra izlerine düştüm. Tahkikatım nereye çıktı bilir misiniz? Acı... Acı, çok acı... Bizim karı üvey kızını sermaye yapmış... Otomobillerde, sinemalarda, barlarda, otellerde mis gibi geçiniyorlarmış. ” (s.512-514)

“Tutuşmuş Gönüller”de Lemiye’nin babası Lebib Bey bir gün kızının evli bir adam olan Behçet Hilmi ile evlilik dışı ilişki yaşadığını bir mektup vasıtasıyla öğrenir. Genç kızın sevdiği adamla görüşmesini önlemek için odasına bir bekçi koyarak dışarı çıkmasını, telefonla konuşmasını ve postaya mektup göndermesini yasaklar. Bunun üzerine Lemiye evden kaçarak babasına hitaben bir mektup bırakır. Lemiye’nin arkadaşı Şaheser de ailesi onu ihtiyar bir adama vermeye kalkınca evden kaçır. Nevhayal ve hizmetçisi Mah ise evdeki baskıdan kaçarak Lemiye’nin yanına gelirler.

“Muhabbet Tılsımı” adlı romanda, Pervin, Ali Bekir’e niyetinin ciddi olduğunu, eğer kabul ederse bu konaktan beraber kaçmak istediğini belirtir. Delikanlı, Pervin’in teklifini kabul eder. Bir gün iki aşk, kendilerine engel olmaya çalışan Ragıp Adnan’ın üzerine oda kapısını kilitleyerek oradan kaçarlar. Birbirlerini seven Aziz Sakıp ile Gülizar da çarşafı birbirine düğümleyerek konaktan kaçmayı başarırlar.

“Kokotlar Mektebi” romanında, Ulviye Melek’in randevu evinde çalışan Şefkat, patronu tarafından Ali Vahit’in yanına gönderilir. Tek partnerle yetinmeyen Ali Vahit, dokuz erkek ve on beş kadından oluşan bir topluluk kurmuştur. Orada her erkek bütün kadınların kocası, her kadın da bütün erkeklerin karısıdır. Böyle bir ortama tahammül gösteremeyen Şefkat oradan kaçar.

“Utanmaz Adam” adlı romanda, Atrazade Muhip Paşa’nın konağında bir hırsızlık vakası cereyan eder. Kasanın anahtarını ihtiyar kocasının boynunda bulan Şevkiye, onu aşığı Nedim’in verdiği damlayla uyuttuktan sonra bu anahtarı alır. Nedim konağa gizlice girerek kasadaki paraları çalar. Planlarına göre Nedim paraları aldıktan bir süre sonra Şevkiye ile birlikte kaçacaktır. Ancak bu gerçekleşmez, çünkü Nedim çaldığı paranın tümünü alarak yurt dışına kaçar.

“Gönül Bir Yel Değirmenidir Sevda Öğütür” romanında, Rubaizade Didar Bey köşkünün hizmetçisi Nevres hamile kalmıştır. Çocuğun babasının köşkün sahibinin

oğlu Halis olduğunu iddia etmektedir. Çocuğun kendisinden olduğunu inkâr eden delikanlı bu olaydan sonra İsviçre'ye kaçar.

“Kaderin Cilvesi” romanında, Salâh Efendi'nin kızı Şükran ve oğlu Rıdvan evden kaçmıştır.

“Deli Filozof”ta babasının, sevdiği Umrani adlı genç ile evlenmesine izin vermemesi üzerine evden kaçan Caize onunla birlikte bir pansiyona yerleşir.

“İnsanlar Maymun Muydu?” romanının kahramanı Muallâ Lâhuti Efendi'nin büyük oğlu Vahit, mahallelerinden manifaturacı Hurşit Efendi'nin kızı Lemiye'yi, küçüğü İsteyn de mütekit İzzet Efendi'nin torunu Güzide'yi sevmektedir. Kızların gönlü de bu delikanlılardadır. Ancak aileleri onları sevdikleri gençlere vermek istemeyince kızlar da bu delikanlılara kaçmak zorunda kalırlar.

2.27. Düello

“İlk Çağ'da savaştan önce ya da savaş sırasında teke tek çarpışmalar yapılırdı. Kabileler arasındaki anlaşmazlıkların çözüm yolu da bu tür dövüşlerdi. İşte teke tek yapılan bu dövüşlere düello denmeye başlandı. Düello, açık bir biçimde hakemler önünde gerçekleşirdi. Bu dönemde Tanrı önünde haklının yenilmeyeceğine inanılıyor ve bundan dolayı düelloya bir yargı aracı olarak bakılıyordu. Örneğin suçlayan ile suçlanan arasındaki sorunu yargıçlar kanıt bulunmadığı için çözemezse, tarafların düello yapmalarını isterdi. Düello halk önünde yapılırdı. Düelloyu kaybeden ölmemişse, bu yolla suçu kanıtlanmış sayıldığı için cezalandırılırdı. Düellonun bu biçimi Fransa'da 1547'de yasaklanırken, İngiltere'de 1819'a kadar sürdü. Düello bundan sonra soylular arasında onur sorunlarını çözmek için başvurulmuş bir yöntem oldu. Onurunun zedelendiğine inanan kişi, kendisine hakaret eden kişiyi düelloya çağırarak onurunu kurtaracağına inanırdı. Onurunun zedelendiğini düşünen kişi, rakibini düelloya çağırdığında bu çağrı rakibi tarafından kabul edilmişse yanına iki tanık alırdı. Rakibi de iki tanık bulur ve bu tanıklar düelloda uyulacak kuralları

saptarlardı. Silah seçimini düelloyu isteyen kişi yapardı. Genelde kılıç ya da tabanca kullanılırdı. Tanıklar düellonun yapılacağı alanın enini boyunu ölçer ve silahları denetlerdi. Düelloocular kılıçla dövüşüyorlarsa, bunun belirlenmiş alan içinde gerçekleşmesi gerekirdi. Düello için silah saptanmışsa, düelloya tutuşan kişiler tanıkların saptamış olduğu uzaklıktaki işaretli yerlerden ateş ederlerdi. Eğer çok ağır bir suçlama söz konusu değilse, karşılıklı birer el ateşle ya da hafif bir yaralanmayla düello sona ererdi. Ağır bir suçlamada ise, düello ölümle ya da ağır yaralanmayla sonuçlanacak biçimde gerçekleşirdi. Düellonun oluşumu bu şekilde gerçekleşmiştir.”²⁸³

“*Metres*” romanında, Hami kendisine yazılan bir ihbar mektubundan metresi Parnas’ın iki âşığı olduğunu öğrenir:

“Demek Parnas’ı iki kişi seviyormuş. Tabii bu iki zatın arasındaki rekabet, birinin ötekini mahvetmek için böyle bir ihbarname yazacak kadar aklını başından almış... Aşkının böyle çoğalması Hami’yi bütün bütün dehşette bırakmıştır. (s.739)

Hami, bir Çarşamba günü evinin karşısındaki pastaneye girerek metresi Parnas’ı gözlerken âşığı Reyhan’ın apartmana girdiğine şahit olur. Bir süre sonra Hami de içeriye girerek kendi dairesinde Reyhan ve Parnas’ı yatakta yakalar. Kısa bir tartışmadan sonra Parnas’ın teklifi üzerine Hami ve Reyhan düello yapmaya karar verirler. Hami ile Reyhan aynı kişiyi istemektedir. İsteklerine ulaşmak için kıyasıya savaşılmaya hazırdırlar. Parnas’a sahip olabilmek adına hayatlarını kaybetmeyi göze almışlardır. Bu kendilerine göre onurlarını temizleme yoludur. İki aşk silahları ile karşı karşıya gelirler. Hami vurulur.

“*Sevda Peşinde*” adlı romanda, Sermet Bey arkadaşı Nezihî’ye intihar eden eşi Ayn-ı Nur’un kendisini aldatmış olduğunu söyler. Bunun üzerine Nezihî, karısının âşığı İlhami Bey’i düelloya davet eder. Sermet Bey düelloya karşıdır. Ne olursa, olsun

²⁸³ Serdar Özdemirci, “Rus Kültürü ve Edebiyatında Düello”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s. 1-2.

düello gibi canice bir usulün memlekete sokulmasının yanlış olduğunu düşünmektedir. Bu düello teklifinden bir müddet sonra İlham Bey de intihar eder.

“Ben Deli miyim” romanının kahramanları Şadan ve Kalender Nuri adlı iki arkadaş, Revan Hanım için yazdıkları iftira mektubuna biraz eklemeler yaparak kardeşi Sermet’e verirler. Sermet akşam kimse yokken ablasının odasına girerek mektubu bırakır. Bu mektup yüzünden karı-kocanın arası açılmıştır. İstediklerine bir adım daha yaklaşan Kalender Nuri ve Şadan, Revan Hanım’a bir mektup daha yazarak Haşmet Bey’i düelloya davet ederler.

2.28. Şiddet

“Şiddet eylemleri, fiziksel güç kullanarak, o anda kendisini koruyamayacak ya da başkası tarafından korunamayacak bir insana fiziksel veya psişik varlığına kasıt olmadan, tepki olarak ya da kasıtlı olarak zarar veren veya bir insanı yok eden eylemlerin özelliğidir. Bu eylemleri genellikle kişiler karşı oldukları bir şeye tepki olarak gerçekleştirirler. Ne olursa olsun ulaşmak istedikleri bir şeye engel oluşturduğunu düşündükleri insanlara karşı böyle eylemler yaparlar veya boyun eğmek istemeyen ya da boyun eğmediği farz edilen, o anda istediklerini elde etmeye engel oluşturan kişilere istediklerini yaptırmak için gerçekleştirirler.

(...) Şiddetin hastalık belirtisi olduğunu söylemek, önemli ölçüde doğru olsa da, kolay bir cevaptır. Şiddet, eylemde sınır tanımamanın en çarpıcı görünümüdür. Korkunun, bencilliğin, gururun en direkt tepkisidir. Etik cehaletin belirtisi olarak da düşünülebilir ve şiddet ancak insanlarda görünür. Yaramazlık yapan çocuğunu kızgın maşayla yakmak da şiddettir. Bir esiri çıplak durmaya mecbur etmek de şiddettir. Ne var ki, dar bir yolda hızlı yürümesini engellediği için yaşlı bir insana çarpmak ve onu itip düşürmek de şiddettir.”²⁸⁴

²⁸⁴ İoanna Kuçuradi, *Şiddet Sempozyumu*, Türk Tabipler Birliği Yayınları, 2007, s. 9.

Aile içi şiddet erkek temelli bir problemdir. Kadınların eşlerine karşı şiddete başvurdukları konusunda argümanlar mevcutsa da kadına karşı şiddet çok daha yaygın ve çarpıcı bir meseledir. Çünkü genellikle kadın, kendini savunmak ve dayaktan kaçmak maksadıyla şiddet uygulamaktadır. Bu bakımdan toplum ve sosyoloji bilimi mütalaa etmeğe yönelik önceliği kadına karşı şiddete vermiştir. Bunun erkeklerin daha tehlikeli ve zarar verici tür şiddeti tatbiki meyilli olmaları, şiddetin erkekler tarafından daha sık yinelenmesi gibi nedenleri vardır. Tüm bunlara rağmen ev içi şiddet genellikle sır olarak saklanır. Aile içi şiddet uygulamaları arasında, “erkeğin karısına ve çocuklarına, kadının kocasına ve çocuklarına, çocukların birbirlerine ve ebeveynlerine karşı” uyguladığı şiddet yer almaktadır.²⁸⁵

“Mürebbiye” romanında, aile içi şiddet söz konusudur. Şiddet, insanlığın gelmiş geçmiş en önemli meselelerinden biridir. Anjel hariç ailenin tüm bireyleri Dehri Efendi tarafından falakaya yatırılır. Dehri Efendi’nin oğlu Şemi sevgisiz büyüyen bir delikanlı görünümündedir. Ürkütücü bir otorite figürü olan babanın tutumu genci normal dışı davranışlar göstermeye iter. Şiddetin var olduğu bir ortamda büyüyen çocuklar, ebeveynlerinin tutum ve davranışlarını taklit etme eğilimindedirler. Bu tip ailelerde yetişen çocukların en az % 30’nun diğer kişilere şiddet uyguladığı tespit edilmiştir.²⁸⁶ Şemi’nin şiddete olan eğilimi Anjel ile olan ilişkisinde açığa çıkar. Sevdiği kadın tarafından aldatıldığını öğrendiğinde onu öldürmeyi düşünür.

“Bu şiddet eğilimine sahip olarak yaşamının bedeli sürekli içimizi kemiren bir şüphedir, çünkü ruhumuzun derinliklerinde bunun aslında bir uydurma olduğundan şüpheleniriz. Bu, uydurma bir üstünlük ve bütün ilişkilerimize şiddetin gölgesini düşüren bir yalandır; ister kadınla, çocukla, hayvanlarla ve doğayla olsun, ister kendi kendimizle. Erkekler ve kadınlar bu yalanın sürgününde yaşamaktadır. Söz konusu uydurma, her iki tarafta da nefret uyandırdığından, karşılıklı olarak birbirlerini yok etmektedirler. Erkekler, sürekli yenilgi kâbusları gördüklerinden sinirli, saldırgan ve kötü tavırlar içindedir.”²⁸⁷

²⁸⁵ Tülin Günşen İçli, “Aile İçi Şiddet: Ankara-İstanbul ve İzmir Örneği”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C. 11, No: 1-2, 1994, s. 7.

²⁸⁶ İçli, **a.e.g.**, s. 10-11.

²⁸⁷ Arno Gruen, **Kendine İhanet Kadın ve Erkeklerde Özerklik Korkusu**, Çev. Ülkü Hastürk, 2.bs., İstanbul, Çitlenbik Yayınları, 2005, s. 86-87.

“Tesadüf” adlı romanda, Şöhret kendisine aşk olan bir adamla evlendirilir. Eşi onu sevmesine rağmen şiddet uygulamaktan çekinmez. Bu nedenle genç kızın hayatı çekilmez hale gelmiştir:

“Nihayet Uzunçarşı’da parmalık çeken bıçkıcı mı, bıçkın mı, neyse, işte onlardan biri Şöhret’in sarı saçlarına, ela gözlerine vurulur. Rüyasında karpuz yesin, turşu yesin zararı yok. Benim makbulüm der kızı alır. Fakat kayınpeder fukara, güvey züğürt. Hem uçarı... O evde geçim, düzen, rahat olur mu? Hırıltı gürültü başlar. Kocas Şöhret’in kabahatini esna-yı izdivacında affetmiş, kızı o ayıbyla kabul eylemişken sonradan muameleyi değiştirir. “Behey filanına filan ettiğimin karısı sen rüyada karpuz yersin ha”dan tutturur. Her gece dayak, her gece patırtı... Artık Şöhret bu muameleyi çekemeyecek bir hale gelir.” (s.293)

Aynı romanda, Mail bir gün hayatını altüst eden Şöhret adlı kadına rastlar. Onu görür görmez boğmaya kalkışan adama etrafındakiler engel olur:

“Bey efendi fakir düştükten sonra, Şöhret’in de yüzü buruştuktan sonra senelerle birbirini kaybetmişler. Mail bir gün kapısız kalmış, bir uşak kıyafeti, aynı o meskenet, aynı o zilletle çarşıdan geçerken, birkaç beyaz iç takkesi ve tütün kesesinden ibaret sermaye-i taayyüşünü önüne yaymış. Geçenlerden bir nazar-ı tenezzül bekleyen bir kadın görmüş. Gözü ısırmış, yanına yaklaşmış, bakmış ki eski belalı... (...) Mail son nefretiyle karıyı boğmak için boğazına atılmış. Etraftan yetişmiş, bu eski aşk-maşuku birbirinin dest-i intikamından zor ayırmışlar.” (s.674-675)

“Gulyabani” romanında, anne ve babasını daha çocukken kaybeden Muhsine’nin başından talihsiz bir evlilik geçmiştir. Fakirliği dolayısıyla komşuları tarafından evlendirildiği ilk kocasından şiddet gördüğü için ayrılır:

“Anam babam erken öldü. Fıkralık ayıp değil ya bana mal ve menal olarak habbe bırakmadılar. Genç yaşında komşu ellerinde kaldım. Eşt dost gayret, semahat etti. Herkes halince birer hediye verdi. Beni tellediler pulladılar, herifin birine verdiler. Kör olası pek sarhoş ve soysuz çıktı. O arı ben çiçek, o burgu ben tahta. Rabbimin günü haşlar. Canımı yakar. Yemeğin tuzu çok olmuş der döver. Mintanımı çarpık biçmişsin der döver. Hâsılı payapay üç sene dayağını yedim. Kahrını çektim. Artık illâllâh canıma tak dedi. Bir gün o evde yokken boğcamı bağladım. Kaçtım, boşandım kurtuldum. Bana ettiği yanına kalmadı, meyhane peykesinde can verdi.” (s.16-17)

“Cadı” romanında, Şükriye üvey oğlunu minderlerin üzerine küçük tuvaletini yaparken yakalayınca yerlere çarparak dayak attıktan sonra, cinsel organının tepesini de dağlar. Çocuk can acısından morarmıştır.

“Son Arzu”da ihtiyar bahçıvanın karısı Marika ile küçük oğlu kavga etmektedir. Çocuk, yaramazlık yaptığı gerekçesiyle kendisini döven annesini ısırır. Marika’nın elinden kurtulur kurtulmaz kısa gömleğiyle belden aşağısı çıplak vaziyette bostana kaçar.

“Kaynanam Nasıl Kudurdu?” romanının kahramanı Ali Harun, annesi Ayşe Makbule’nin boynunu ısırır. Gerdanından kan akmaya başlayan kadını oğlunun dişleri arasından zor kurtarırlar.

“Eşkiya İninde” adlı romanda, Madam Araksi ve kızı Virjini kendilerini kaçırın eşkiyaların reisi Deli Kaptan’ın kadın, çocuk ve ihtiyarlara zarar vermesine tahammül edemeyerek ona kızarlar. Deli Kaptan onlara haydut işine akıllarının ermeyeceğini söyler.

“Ölüm Bir Kurtuluş mudur?” romanında, Çatana Arif’in maddi durumu iyi değildir. Parasızlık yüzünden eşiyle arasında çatışmalar yaşanır. Zaman zaman ona karşı şiddet uygular.

2.29. Düzenbazlık

Dürüst olmayan, düzenbaz kişiler, vicdanen gelişmemiş ve şahsiyet bakımından olgunlaşmamıştır. Onlar aile ve çevrelerinden gerekli terbiyeyi almadıklarından, hayat misyonunu hatalı saptamış kişilerdir. Böylelerinin yaşamına yön veren her şeyden çok çıkarlarıdır. Çıkarları uğruna her türlü entrikayı çevirmekten çekinmeyen bu kişiler oldukça bencildirler.²⁸⁸ İnsan, yaşamının odağına haz ve menfaatlerini

²⁸⁸ Habil Şentürk, “Dürüstlük, **Yeni Ümit Dergisi**, No: 27, 1995.

koyduğu müddetçe, devamlı olarak onları sağlamak ve doyuma ulaşmak için çabalar. Oysaki sürekli bir şeyler talep eden alt-benliğin bir tatmin sınırı yoktur. Onun isteklerini karşılayabilmek adına akıl devreye girer ve bunun için yeni planlar hazırlar. Böylelikle kişi, amacına ulaşmak bakımından her türlü aldatma ve hile yöntemine müracaat ederek ahlak kurallarını çiğner.²⁸⁹

“Şık” romanında, Şöhret, sokakta yürürken zinciri ellerinde bir köpeklerinin olmayışını alafrangalık adına bir eksiklik ve ayıplanma vesilesi sayar. “Madam Potiş, Şöhret’in bu sözlerine gülmek değil, bilakis bu yoldaki fikirlerini tasviple kendine istifade kapılarını açmış olacağını hesap eylemiştir.” (s.23) Bunun için Potiş, Şöhret’i kandırarak bir sokak köpeğini, cins bir köpek olarak tanıttacaktır:

“Dostum bu yakınlarda budala bir Türk yakalamış olduğumu biliyorsunuz ya? Bu gece işte bu zavallı herife bir küçük komedi oynayacağım. Bu diktiğim başlığı alınız. Haniya bazı akşamları ekmek verdiğimiz, daima bizim kapıların önünde dolaşan bir köpek yok mu? İşte onu evin avlusuna çağırıp bunu güzelce başına geçiriniz. Ortalık karardıktan sonra köpeği bizim eve getirip bırakınız. Komedi oynanıp bittikten sonra buna dair size pek çok eğlenceli havadis veririm. (s.23-26)

“Bir Muadele-i Sevda” adlı romanda, Bedia ile Fatin birbirlerini sevmektedirler. Ancak Bedia’nın ailesi bu ilişkiye karşı çıkar. Bedia, Fatin’i ailesine kabul ettirmeye çalışırken araya Naki girer. Bunun üzerine iki sevgili bir anlaşma yaparlar. Bu durum Bedia’nın Fatin’e yazdığı mektupta şöyle anlatılmıştır:

“Benim için bir (darülazap) olan Naki’nin hanesine nasıl gireceksem oradan yine öyle bakır çıkacağımı, ilk geceden kendimi kovdurmaya uğraşacağımı söylemedim miydi? Ben bu suretle harekete ahdettim. Siz de tehhül etmeyip beni bekleyeceğinize kasemle söz vermiştiniz?” (s.277-278)

Fatin ile mektuplaşan Bedia, Naki’den ayrılabilmek için ona oyun oynamaya başlar:

²⁸⁹ Ahmet Safa, “Kulluktan Hürriyete”, **Semerikand Dergisi**, No: 169, 2013.

“Sevgili Fatin’im... Biraz sabret. Ben bu mudhikeye daha gülünç bir netice ilave edeceğim. Bu son perde iniverince Naki ihtiyariyle çıkmadığı gülünçlü sahne haricinde kendini baygın bulacak, neye uğradığını anlamayacak. Açıktan açığa “ben seni sevemedim. Sevemeyeceğim beni terk et.” desem hakkımdaki muhabbeti tatlika mâni olduğunu bildirerek boşamamakta ısrar edecek. Onun iyisi ben kendini sever görünerek bu yalancı muhabbetimi muziç kıskançlıklar, dayanılmaz hırçınlıklarla tahammül edilmez bir dereceye vardırıarak herifi evvela canından, sonra kendimden bıktırıp muvaffakiyetimi temin etmektir.” (s.312-313)

“Nimetşinas”ta, Nihat, hizmetçileri Neriman’ın kendisini reddetme sebeplerini düşünür. Genç kızın, eşi Talat’a olan bağlılığından dolayı evlenme teklifini kabul etmemiş olduğu kanısına varır. Hanımın kocasına varmanın kötü bir şey olmadığını ona eşi yoluyla ispat etmek ister. Neriman’ı kandırabilecek tek kişi Talat’dır. Bunun için Nihat ustaca bir plan düzenler. Böylelikle eşinin kendi ağzıyla Neriman’a kocasıyla nikâhlanmayı teklif etmesini sağlar. Talat’ın yapısındaki zayıflık Nihat’ın tuzaklarına düşmesine neden olur. Kocasının hastalığını duyan Talat, ona olan kırgınlığını unutup yanına gitmek ister:

“Zavallı Talat, zevcinin keyifsizliğini ışitir ışitmez kapının arkasından dinlediği sözlerden mütevellit infialâtını, kendi hastalığını, her şeyi unutarak hemen Nihat’ın yatağı başında bulunmaya şıtab göstermişti. Kocasını görmek için gösterdiği bu isticale Talat’ın validesi, halası ve Hasna, cümleten, şiddetle itiraz etmişlerdi. Fakat söz dinletmek kabil olmamıştı.” (s.249)

Eşinin tavrı Nihat’ın kafasında kurduğu planı uygulamaya koymasını kolaylaştırır. Kendisini görmeye gelen Talat ile birlikte sahte hekime giderler:

“Doktor Ehad Bey, uydurma bir tabipti. Kendisi ketebedendi. Nihat’ın zevcesine karşı tertip ettiği planda muaveneten bir rol oynamak için bu sahte doktorluğu kabul etmişti.” (s.254)

Sahte Doktor Erhad, Talat’a eşi Nihat’ın elinde olmadan sevdaya tutulduğunu, bunun sonucunda verem olduğunu söyler:

“Kendisi suspect bir halde iken bir sevda afetine tutulmuş. Kendi isteğiyle, arzusuyla değil. Gayriihtiyari bir kazaya uğramış. Sizi müteessir etmemek için derdini hayli müddet saklamış. O teessür-i şedid, o nevmid-i sevda, zavallının ciğerlerine âdeta bir mâr-ı helak gibi sarılmış. Günden güne fenalaşmış. Bugün artık şüphesi filan kalmadı. Bugün kocanız veremdir. Beynizin hastalığının ne olduğunu biliniz. O kızı nikâhla alırsa bu marazdan halas olur mu? Ona pek söz veremem. Mahaza yine yüzde yirmi, yüzde otuz ümidim vardır. İnayet Allah’tan... Fakat bu mahrumiyet-i aşk ile bırakılırsa mevti muhakkaktır. Müşkül bir mesele...” (s.256-257)

“Ben Deli Miyim?” romanının kahramanı Kalender Nuri, ablasının durumuna üzüldüğünden yaptıklarından ötürü vicdan azabı duymaya başlayan Sermet’i, randevuevinde çalışan Loroviç adlı bayanın güzelliğini kullanarak planlarını gerçekleştirmek için kandırmaya çalışır. Bir hafta dayanabilen Sermet, Loroviç için ablasını feda eder. Kalender Nuri’nin planına göre; Sermet onu gizlice konağa alacak Revan Hanım’ın eşi Haşmet Bey’in pijamalarını giyen Kalender Nuri, hanımefendi uyurken yatağına girerek kocasının ikisini o vaziyette yakalamasını sağlayacaktır. Kalender Nuri’nin planı başarılı olur. Gece eve gelen Haşmet Bey, karısının yatağındaki bu yabancıyı gördüğünde çılgına dönerek eşini oracıkta boşar.

“Tutuşmuş Gönüller” romanında, sevgilisi Süha Pertev ile Nevhayal bir gece genç kızın evinde buluşmaya karar verirler. Bunu duyan eski sevgili Galip Nihat birkaç kadeh içtikten sonra Süha Pertev’in Kadırga semtindeki evinin önüne arkadaşlarıyla beraber giderek onun çıkmasını beklerler. Süha Pertev’i yumruklarla kafasına vurarak etkisiz hale getiren delikanlılar, onu bir mahzene götürürler. Bu olaydan sonra Galip Nihat rakibinin pelerini içinde tamamıyla onun şekil ve hüviyetini alarak Nevhayal’in yanına gider. Delikanlı Nevhayal’in belinden kavrayarak onu öpmeye başlar. Bu esnada merdiven başında bir gürültü işitilir. Lambayı çeviren Nevhayal karşısında Galip Nihat’ı görünce hayret ve nefretle onu odasından kovar.

“Billur Kalp” adlı romanda, Semih Atıf ile üç arkadaşı işe aldıkları kızları iş yemeği bahanesiyle kandırarak Savora Otel’inde تنها bir odaya götürürler. Mezelerle donatılan içki sofrası karşısında yalnız Mürvet çekingen bir tavırla en uzak köşeye çekilir. Mürvet, bu tavırla Semih Atıf için daha cazip bir hale gelmiştir. Bu sırada Mürvet, durumun vehametini anlayarak firar planları yapmaya başlar. Ancak tam kaçacağı esnada Semih Atıf tarafından fark edilir. Başlangıçta içki içmek için

kimsenin zorlanmayacağını söylemiş oldukları halde birkaç kadeh alan misafirler verdikleri bu sözden dönerek Mürvet'in ağzına zorla bir şişe rakıyı boşaltırlar.

“Muhabbet Tılsımı”nda, Ali Bekir konakta Adnan Şemî paşa-zade Ragıp'ın odalığı için yetiştirilen Pervin adında bir kızıdan hoşlanmaktadır. Gece yatağına uzandığı zamanlarda onun hayaliyle uyur. Derviş Okyanus'tan muhabbet tılsımını alan Ali Bekir, Pervin'i elde edebilmek için öncelikle haremdeki Suzidil Kalfa'nın gönlünü kazanması gerektiğini düşünerek vakit kaybetmeden ona ilan-ı aşk eder. Suzidil Kalfa, Ali Bekir'in aşkına karşılık verir. Başlangıçta ne yaptığının farkına varmayan Ali Bekir, üzerinde yarım analık hakkı olan bu kadına karşı bir süre sonra nefret duymaya başlar. Ali Bekir'in kendisini reddetmesinden sonra ondan vazgeçmeyeceğini belirten Suzidil Kalfa'da şüpheler baş gösterir. Pervin ile Ali Bekir'in kedileri Sincap aracılığıyla birbirlerine haber gönderdiklerini tahmin ettiğinden delikanlı ile genç kızı takip etmeye başlar. Kalfa, Ali Bekir'i Pervin'den oldukça kıskanmaktadır. Ali Bekir ve Pervin'in birbirlerini sevdiklerini fark eden kadın, ikisini suçüstü yakaladıktan sonra bunu konak içinde ilan ederek onlardan intikam almayı düşünür. Pervin'in şüphe uyandıran hareketlerinden gece ikisinin bir odada buluşacağını anlar. Bunun üzerine Pervin odaya gelmeden yükteki döşeklerin arasına saklanır.

Pervin konağın sahibi Adnan Şemî Paşa'nın istifraş teklifini reddedince Kalfa onu bir odaya kilitler. Ali Bekir ise Kalfa'yı kendi kolları arasında ilaçla uyutarak boynundan aldığı anahtarı çalıp Pervin ile zaman geçirmektedir. Kalfa uyanmadan odadan ayrılıp anahtarı yerine koyan Ali Bekir bu şekilde sevdiği kızla görüşmenin bir yolunu bulmuştur.

“Utanmaz Adam” romanında, Avnussalâh ile Ali Safder kâtip Kadir Efendi'nin ağzından karısının yasak aşkı Cabir Efendi'ye bir mektup yazarlar. Buna göre eş, zevcesinden ayrılmak için onun sevgilisinden para istemektedir. İki arkadaş Fazıla'ya da kocasının ihanetini öğrenmek üzere olduğunu bildiren imzasız bir mektup yollar. Bunun üzerine Cabir Efendi'nin çalıştığı Tesisat-ı Munzame Dairesi'ne giden Fazıla, aşığına kocasının ağzından yazılan mektubu okur ve ona eş Kadir Efendi ne kadar para isterse vermesini söyler. Avnussalâh ile Ali Safder'in

planları işlemektedir. Cabir Efendi'nin yazıhanesine gelen Avnussalâh ondan Kadir Efendi adına iki bin lira alır. Cabir, Fazıla'yı arayarak durumu haber verir. Kocasının kendisini bırakmak için iki bin lira istediğini öğrenen kadın çok sinirlenir. Evden ayrılmak için eşyalarını toplamaya hazırlanırken Kadir Efendi gelir. Fazıla'nın halini gören adam, eşine ne olduğunu sorar. Zaten kızgın olan kadın, kocasının ağzından bu sözleri duyunca hakaret etmeye başlar ve ona olanları anlatır. Kadir Efendi sözü edilen durum karşısında öfkelenerek Cabir Efendi'nin yazıhanesine gider.

Aynı romanda, Avnussalâh ile arkadaşı Ali Safder bir lokantanın vestiyerinden çaldıkları pardösülerin ceplerinde birer mektup bulurlar. Kendisinden yaşlı olan Atrâşzade Muhip Paşa ile evli olan Şevkiye, aşığı Nedim'e yazdığı mektupta şunları söylemektedir:

“Nedim; senin mükerrer ve şiddetli icbarların üzerine konaktaki kasanın anahtarının nerede olduğunu çok aradım. Bulamadım. Anahtarı zevcim hastalığından evvel bir yere mi sakladı? Yoksa üvey oğlumun eline mi geçti? Keşfetmek müşkül...”

Kasada çok para olduğunu bazı delâil üzerine tahminliyorum. Fakat senin bu husustaki teklifini kabule cesaretim yok... Ve aslâ olamayacak anlıyor musun? Bu teklifi bir daha tekrarlama... Gece kapıları açık bırakarak senin kasa odasına girmeni teshil edemem. Konakta yalnız değilim ki... Affan var, karısı var. Hizmetçiler var. Cürmü meşhûr halinde yakalanırsan sana ya hırsız diyecekler ya zampara... Üzerimize bulaşacak birbirinden berbat iki leke...

Sabret... Sabret... Oh ne yazdığımı da bilmiyorum. Bütün bütün senin olmak için bu ihtiyarın öldüğünü beklemek de bana bir cinayet gibi geliyor... O sağ iken sanki ben senin değil miyim? Israr ettiğin o müthiş noktada sana karşı şiddetle muhalifim. Hayır, öyle şey benim elimden gelmez... Bunu bir daha tekrarlama. Bu hafta beni mahut telâki mahallinde bekleme, takip edildiğimden şüpheleniyorum. Rica ederim bu mektuplarımı yırt at... Mahvet... Saklamaktan türlü tehlikeler melhuzdur. Dünya bu neler olmaz...” (s.67-68)

Bu mektuptan sonra Atrâşzade Muhip Paşa'nın konağında bir hırsızlık vakası cereyan eder. Kasanın anahtarını ihtiyar kocasının boynunda bulan Şevkiye, onu aşığı Nedim'in verdiği damlayla uyuttuktan sonra anahtarı alır. Nedim'in konağa gizlice girmesini sağlayarak kasadaki paraları almasına yardım eder. Ali Safder, kadının ağzından laf almak maksadıyla Şevkiye'nin oturduğu konağa gelir. Nedim tarafından gönderildiğini söyleyerek hanımefendiyle görüşür. Şantaj maksadıyla ondan Nedim'in şimdiye kadar kendisine yazdığı tüm mektupları ister. Daha sonra Avnussalâh bu mektupları Nedim'i tehdit etmek için kullanır. Planlarına göre Nedim

paraları aldıktan bir süre sonra Şevkiye ile birlikte kaçacaktır. Ancak bu düşünceleri gerçekleşmez, çünkü Nedim çaldığı paraların tümünü alarak yurt dışına kaçar.

“Kesik Baş” adlı romanda, annesini kaybeden Flora, bir süre sonra Alber ile tanışır. İki gencin de maddi durumu iyi değildir. Tanıdığı birkaç namuslu ailenin himayesinde yaşayan Alber, onlarla münasebetini devam ettirebilmek adına birlikte yaşadığı Flora’yı çevresine kız kardeşi olarak tanıtmak zorunda kalmıştır. Alber, metresini kibar dostlarına evlendirilecek bir kız olarak takdim eder. Böylece Flora’ya çıkan zengin taliplerden para sızdırmak maksadıyla onları izdivaç vaadiyle oyalayacaktır. Flora yazdığı mektupta olanları şöyle anlatır:

“Bir şey var ki işte yalnız o her memlekette para ediyor. Güzel kadın... Bu ticareti ne kadar ehli ırz görünerek yapar isen o kadar makbul olursun. Biz bunun şimdiye kadar hemen hiçbir revaç pazarına çıkarılmamış bir nevinin işletmeye başladık. Bu doğrudan doğruya fahişelik değil bir nevi fındıkçılık, kahbelikti. Mademki maişet aramak için Şarka geldik. Mademki hava ile yaşanmıyor elbette istidadımıza göre uygun bir iş yapacaktır. Alber beni zengin, terbiyeli, namuskâr delikanlıların muhitlerine götürüyor ben de onlardan birinin gönlüne girmeğe uğraşıyordum. Sonra izdivaç vaadiyle bu meftunumu yolmaya başlıyorduk. Nihayet tuttuğumuz avın tüyü, tüsü kalmıyor yahut ki saf delikanlı hakikati anlayarak bizden kaçıyor.”²⁹⁰

Hileleri çevredekiler tarafından sezilmeye başlanınca iki genç yeniden parasız kalır. Bu sırada Madam Parsih’ın evinde Raif ile tanışırlar. Raif, kızı yaşındaki Flora’ya aşk olur ve ona evlenme teklif eder. Flora o gece olan biteni sevgilisi Alber’e anlatır. Çift, ihtiyarın yüzüne gülüp ondan para sızdırmaya karar vermiştir. Flora’nın ağzından yaşananlar şu şekilde anlatılmaktadır:

“Altı yedi ay sonra Raif Bey ile nikâhımız kıyılacaktı. Hal ile bu birkaç aylık istikbal arasına izaleleri nâkabil bir takım maniler koyduk. Mutlak bu müddeti geçirmek lâzımdı. Niyetsizliğinden dolayı Alber bu izdivaca güya muhalif görünüyor fakat sanki yine meseleyi benim revime bırakıyordu, ben de ihtiyarın bana şiddetle ateşlenmesine karşı hissiz kalmayarak gençlere tercihan sevmek için onda birçok faziletler görüp meclûp olmuş gibi bir rol oynuyordum.

Raif Bey, yaşına nazaran pek ateşli bir sevdaya düşmüş olmakla beraber yine geçginliğin icabıyla tedbirli, durediş, muktesit bir aşktı. Hissini menfaatleriyle ölçerek mümkün

²⁹⁰ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Kesik Baş**, İstanbul, Hilmi Kitabevi, 1942, s. 198-199.

olabildiği kadar onlara uydurmaya çalışan tecrübeli kimselerdendi. Eskisine nisbetle biz arada bir uzunca fasılalarla aç kalmak tehlikesinden kurtularak muntazamca yiyip içiyorduk. Müstakbel zevcimin aşk cömertliğinden edebildiğimiz istifade hemen bundan ibaret gibiydi. Sevdalım bizi iâşedeki bu lütfuna mukabil vuku bulacak izdivacımızın meşruiyetine mahsuben Alber'in yanında arada bir bana sarılmaya kalkışıyor, anî saldırılarıyla alnıma, enseme, kollarıma küçük püseler kondurmak tecavüzlerinden kendini alamıyordu. Alber beni gençliğinin bütün kaynar kanıyla sevdiğinden ihtiyarın bu sarkıntılıkları karşısında delikanlının gözleri ateş kesilmiş demir gibi parlıyor, sinirleri kopacak bir gerginlikle çekiliyor, vahşi bir hücum iştihasıyla dişleri meydana çıkıyordu. Bizim izdivaç vaadimiz kuru bir iğfalden başka bir şey değildi. Alber bu yalancıkdan izdivacın o gülünç mahsuplarına bile tahammül edemeyerek herifi boğmaya atılmak teveraniyle sarsılıyordu.” (s.205-206)

Alber ve Flora, Raif'in servetinin tamamını ele geçirmek için bir plan yapar. Buna göre; Alber, Flora ile Raif'in evliliklerine ancak ihtiyar adamın genç kızı bütün servetiyle beraber başka bir memlekete götürmesi şartıyla razı olacaktır. Adam çaresiz şartlarını kabul edince de servetini bavula koyarak evlerine gelen ihtiyarı şarhoş edip paralarını alacaklardır. Planları umdukları gibi işleyen çift, Raif'in bavulunu elde etmeyi başarır. Ancak bunun için ihtiyarı öldürmek zorunda kalmışlardır.

“Dirilen İskelet”te Bânû ve sevgilisi Cevri, Tayfur'un köşküne gelirler. Ancak genç kız Cevri'yi akrabası olarak tanıtır. Çünkü Tayfur'u sevmemesine rağmen zenginliğinden yararlanmak için onunla evlenmek istemektedir.

“Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?” romanında, Semahat, Edip Münir adında bir gençle ilişki kurmaya başlar. Bir gün sevgilisiyle Tarabya üzerinde bir kır gezisi yaparken otomobilleriyle bir sahil oteline gelirler. Semahat burada Atıf Cemal ve Ruhsar ile tanışır. Atıf Cemal içkiden sıızan kadının çıplak fotoğraflarını çeker. Daha sonra bu fotoğrafla Semahat'a şantaj yapmaya çalışırlar, ancak genç kadın buna izin vermez.

“Kaderin Cilvesi” adlı romanda, Salâh Efendi'nin kızı Şükran ve oğlu Rıdvan evden kaçar. Rıdvan yaşı geçkin bir Rus Kontes'e gönül vermiştir. Servetiyle onu memnun edeceğini söyleyen kadın, delikanlıyı İstanbul'dan kaçtırmaya muvaffak olur. Rusya'da birkaç ay rahat yaşayan çift, kontesin malına göz diken hısımları tarafından tuzağa düşürülür. Kontesi öldürenler bunu Rıdvan'ın üzerine yüklemeyi başarırlar. Delikanlı adam öldürmek suçundan idam edilir.

Yine aynı romanda, Rubaîzade'nin evinde bir cinayet olduğunu gazetede okuyan Edip Münir olayın iç yüzünü öğrenmek maksadıyla Semahat'ın hizmetçisi ve sırdaşı Vasfiye ile ilişki yaşamaya başlar.

“Can Pazarı” romanının kahramanı Boğmaklı Reşide, yoldan geçen bir tüccara elindeki sahte broşu yüksek bir fiyata satmıştır. Adam gelinlik kızına hediye etmek amacıyla gerçek zannederek aldığı takıyı ehline gösterince dolandırıldığını anlar.

“Ölümler Yaşıyor mu?” adlı romanda, Velittin Paşa ailesinin bahçe duvarına bitişik olan kiralık köşke yeni komşular taşınır. Dilâver yeni taşınan bu gizemli aile hakkında bilgi edinmek için hizmetçileri Münire'ye ilan-ı aşk eder. Bu olaydan sonra hizmetçi kızda da Dilâver'e karşı arzular uyanmaya başlar. Onu gece herkes uyuduktan sonra odasına davet eder. Dilâver'in amacı farklı olduğu için Münire'den haberleri aldıktan sonra orada daha fazla durmak istemez, kızı zoraki okşamalarla başından savarak uzaklaşır. İki aile arasında dostluk kurulmaya başlayınca Münire'den gizlice sır almaya da gerek kalmaz. Ancak hizmetçi Dilâver'in başına bela olmuştur. Delikanlı onunla yüz yüze gelmekten elinden geldiğince kaçıyor, buna karşın Münire işten fırsat buldukça ağaçlar arasında Dilâveri gözetleyerek kâh yalvarıcı öpücükler gönderiyor, kâh hiddetle sıkılmış yumruklarını sallıyordur.²⁹¹ Hizmetçi kız bütün bu yaptıklarına en küçük bir karşılık göremeyince, durumu sevdiği gence uzaktan mutfak bıçağı göstermek tehdidine kadar vardırmıştır. Dilâver de bu tehditlere karşılık revolverini gösterir.

“Namuslu Kokotlar”da, Perran kocasının kendisine olan güvenini sarsmamak için sevgilisi Hürrem Lütfi'yi küçük kızı Reşide'ye talip olan bir damat adayı olarak tanıtır. Gelin olmaya hazırlanan Reşide bu delikanlıya ısınır. Onu üvey annesiyle pek yalnız bırakmaz. Hep onlarla birlikte olmak ister. Ancak iki sevgili kızı kandırarak birlikte zaman geçirmeyi başarırlar.

2.30. Yalan

²⁹¹ Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Ölümler Yaşıyor mu?*, 2.bs, İstanbul, Atlas Kitabevi, s. 175.

Bir yalanın ahlaki mi yoksa ahlakdışı mı olduğundan şüpheyeye düştüğünüzde, yalanınızın farkına varması durumunda kişinin neler hissedeceği yani söylenilen yalan neticesinde muhatabın neşe mi yoksa üzüntü mü duyacağı, bu durumun onun özgürlüğüne zarar verip vermeyeceği gibi soruları kendinize sorabilirsiniz. İnsan çoğu zaman kendi sevinç ve özgürlüğünü arttırmak veya başkasının hakikati öğrenmesi halinde yaşanması muhtemel sevinç ve özgürlük kaybından imtina etmek için yalana başvurur. Öyleyse yalanda ahlaki ölçü, başka birisinin mutluluğuna ve özgürlüğüne zarar verecekse kesinlikle yalan söylememek olmalıdır. Hakikat söylendiği takdirde kişinin saadet ve hürriyetine dokunan durumlar da söz konusu olabilmektedir. Örneğin agresif bir eşe, evden kaçan karısının nerede saklandığını, kadının şiddete maruz kalmasını önlemek bakımından söylememek gerekir.²⁹²

Tanju Sürmeli, kişinin yalan söylemeye neden ihtiyaç duyduğunu şöyle ifade etmektedir:

Beyaz yalanlar birini korumak için ya da üzmemek için söyleniyorsa çoğunlukla zararlı olmadığına dair kabul gören bir durumdur. Ancak küçük ya da büyük olsa da kişi kendini yalan söylemeye mecbur hissediyorsa ve sürekli yalan söylüyorsa bu patolojik yalan söylemedir. Bunlar kendilerini korumak, iyi görünmek, finansal ve sosyal kazanç sağlamak için ve cezadan kaçmak için yalan söylerler.²⁹³

Aşk filmleri ve romanlar romantik beraberliklerin kökeninde yalan olduğu izlenimi uyandırır. İnsanlar hoşlandıkları kişiden yalan bile olsa “seni seviyorum” cümlesini bekler, “senden başkasına bakmam, sen benim için en önemli şeysin vb... gibi cümleleri gerçek olmasalar dahi karşısındakinden duymak isterler. Romantik yalanlar konusunda yapılan araştırmaların verileri ilgi çekicidir. Bunlara göre, çiftler kendi aralarında başkalarına söylediklerinden çok daha fazla yalan söylemektedir. Evli

²⁹² Shermer, **a.e.g.**, s. 222.

²⁹³ “Kişinin yalan söylediği nasıl anlaşılır?”, **Hürriyet Aile**, 27 Mart 2012.

çiftler ise birbirlerine karşı çok sık yalana başvurmaktadırlar. Bu yalanlar yakın ilişkilere, hatalara ve günlük yaşama dair yalanlardır.²⁹⁴

“Şık” romanında Madam Potiş, Şöhret’i yalan ve sahte davranışlarla kandırır. Onun bu tavrını gören Şöhret de bir buçuk aydır Potiş’in yanına uğramamasının nedeni hakkında yalana başvurur:

“Şöhret’in vürudunu görünce Madam Potiş güya fevk-el-gaye sevinmiş gibi bir takım sahte yaygaralar, çırpınmalar yaptı ki zavallı Şık, sevgilisi tarafından bu kadar mütehassirane bir hüsn-i kabul göreceğini hatırına getirmemişti. Karı, Şık’ın boynuna sarılarak bir buçuk aya karib bir müddetten beridir hiç gelip kendini sormamış olduğu için site mlere, muahezelere başladı. Şık kendini tebriye için bin türlü yalanlar bulup söylüyor idi. Bu yolda bir takım mülatafalar filan olup bittikten sonra nihayet bir buçuk ay süren bu uzun iftirakın acısını çıkarmak üzere bu akşam mükemmel surette eğlenmeye karar verdiler.” (s.22)

“İffet” adlı romanda, kızları kandırarak onlardan çıkar sağlayan Fettan Raziye adlı kadın İffet’i de bu şekilde tuzağına düşürmeye çalışır. Ona Nermi adında bir gençten söz eder. Nermi, İffet’i Göksu’da bulunduğu sırada görmüş ve beğenmiştir. Fettan Raziye, İffet’in teklifini reddetmesine karşılık ona nişanlısı Latif’in öldüğü yalanını söyleyecektir.

“Bir Muadele-i Sevda” romanın kahramanı Bedia sevgilisi Fatin’den hamile kalmıştır. Genç kadın, “hayatını hayatıma bağlayacak bir müjde vereceğim” (s.387) diyerek eşi Naki’ye baba olacağını söyler. Fatin, yazdığı mektupta kendisinden olma çocuğu Naki’denmiş gibi göstermesinin çocuğun geleceği için daha iyi olacağını, böylelikle miras yoluyla ileride kâr edeceğini belirtmiştir.

“Tesadüf”te, düzenbaz Nefise, Gülsüm’e kocasının üzerine evlenmek istediği ve Perşembe günü düğünü olduğu yalanını uydurur.

Aynı romanda, uzun uzun düşündükten sonra, son olarak tutkun olduğu hayat kadını Şöhret’le konuşmaya karar veren Mail, eşi Sahibe’ye evlenme toplantısına gideceği yalanını söyleyerek evden çıkar.

²⁹⁴ Semerci, a.e.g., s. 46-47.

“Şipsevdî” romanında, Meftun, Kasım Efendi’nin kızını alabilmek için kendisine piyango çıkmış olduğu yalanını söyler.

“Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç” adlı romanda, Feriha Davut’tan kendisine mektup getiren kadını takibe başlayan İrfan Galip, bir apartmanın kapısının önünde yüzü peçeli bir hanımla karşılaşır. Bu şahıs, gencin takip ettiği kadının Feriha’nın postacısı olduğunu söyleyerek İrfan Galip’e, Feriha Davut hakkında bazı açıklamalarda bulunur:

“-Şimdi bu eve benden evvel giren siyah çarşafli kadının peşinden buraya geldiniz değil mi?
-Evet... Fakat nasıl keşf...
-Susunuz. Şimdi o cihet lâzım değil... Ben de o sefileyi takiben buraya kadar geldim. O kadın kimdir biliyorsunuz ya?
-Biliyor... Bilmiyor gibiyim...
-O karı... Feriha Hanımefendi’nin postacısıdır. Beylere mektup tevzi eder. (...) Şimdi üzerinde bir mektup daha var. Onu da götürüp kocama verecek. (...) Aşifte beni kocamdan boşatıp kendi varacak.
Feriha Hanım sizden güzel mi bu ki kocanız bu küfranda bulunacak?
Bunu itiraf bir kadın için pek müşküldür ama yezid kahbe güzel... Benden güzel... ” (s.253-254)

İrfan Galip, Feriha Davut’un ahlaksız ve yuva yıkan bir kadın olduğunu öğrenince büyük bir şaşkınlığa uğrar. Ancak her şeye rağmen onunla evlenmeyi aklına koymuştur. Düğün akşamı Halley’in görünme saniyeleri yaklaşırken Feriha Davut yüzünü açar. İrfan Galip gelinin yüzünü gördüğünde hayretler içinde kalır. Çünkü karşısında gördüğü Feriha Davut’u kötüleyen kadının kendisidir. Feriha oynadığı bu oyunla İrfan’ın sevgideki içtenliğini, iradesini, anlayışını sınamak istemiştir:

“Size karşı o kadar mütecavizane kendi aleyhimde bulunmaktan maksadım benim için hissettiğiniz muhabbet âdi derecede bir şey ise sizi evlenmekten vazgeçirmektir. Bu bedahetler karşısında yine ilk fikrinizden dönmeyerek ısrar gösterdiğiniz takdirde tamam aradığım romanesk tabiatlı kocayı bulmuş olacaktım. İlk adımda düçar olduğunuz şu mağlûbiyetle aleyhlerinde bulundunuz kadınların intikamları da sizden alınmış oluyordu.” (s.300-301)

“Sevda Peşinde” adlı romanda, Ayn-ı Nur’un arkadaşını aldattığını öğrenen Sermet Bey, Nezihi’ye durumu hemen haber vermek ister. Fakat karısı Seza Hanım buna engel olur. Üstelik Nezihi’nin durumu öğrendiği takdirde eşini öldüreceğini bilen Seza Hanım, suçu üstüne alarak Ayn-ı Nur’u kurtarmaya karar verir. Sermet Bey başlangıçta buna itiraz eder, ancak karısının ısrarlarına daha fazla dayanamayan adam onun teklifini kabul etmek mecburiyetinde kalır. Planlarına göre karı-koca, Nezihi’ye eşi Ayn-ı Nur’un masum olduğu yalanını söyleyeceklerdir. Sermet Bey arkadaşına, karısının tüm yaptıklarını itiraf ettiğini, olayın yalnızca masum bir mektuplaşmadan ibaret olduğunu bunun için de karısını affettiğini belirten bir mektup göndererek kendisinin Ayn-ı Nur’u boş yere suçladığını söyler. Mektubu okuyan Nezihi’nin tavrı Sermet Bey’in tam da düşündüğü gibi olmuştur. Adam karısını öldürmek yerine onu bağışladığı için arkadaşına çok kızar:

“Tuh... Tuh hayâsızlar... Böyle karı... Senin gibi koca, ikiniz de ta yerin dibine geçiniz inşallah...” (s.162)

Ayn-ı Nur kocasının soruları karşısında zoraki cevaplar veriyor, başka çaresi olmadığından ona kendisine olan sevgisi ve sadakati konusunda yalan söylemek zorunda kalıyordur. Genç kadın bu yalanlardan ötürü zaman zaman çelişkiler içerisinde kalmaktadır:

“Yine hep o suallere eski cevapları verdim. Aman ne sıkıcı komedi! Ben bu adamı sevmiyorum... Ebedî sadakatte bulunacağıma yemin ediyorum, fakat halen sadık bulunmuyorum. Ben neticeyi iyi görmüyorum. Pek büyük bir vicdan azabı içindeyim. Kalben zevcime karşı olan hissizliğimi, daha açık söyleyeyim nefretimi son derece itina ile saklamaya uğraşıyorum. Yüzüne gülmeye, sever gibi görünmeye çabalıyorum. Lâkin bütün bu yalanlarıma, hud’alarımın rağmen o, yine hakikati anlıyor. Geçen gece o koca adam âdeta bir çocuk gibi ağladı. Sanki gizli bir kuvvetin acayip bir tesiri ile her şey kendine malûm oluyor. Bana gösterdiği bu delice, bu ahmakça düşkünlüğe ekseriya kızıyorum. Bazen de yüreğime bir merhamet geliyor, acıyorum. Garip bir ruhî halet içindeyim. İlhami’nin yanına gittiğim zaman Nezihi’ye ettiğim fenalığın derecesini muvazene ile muazzap oluyorum. Zevcimin yanında bulunduğum vakit İlhami’ye olan aşkım bütün bütün artarak âdeta deliye dönüyorum.” (s.293)

Ayn-ı Nur aşığı İlhami Bey ile İstanbul’da buluşabilmek için kocasına dışının ağrıdığı yalanını uydurur. Ve bu bahaneyle evden çıkarak İlhami Bey ile buluşurlar.

“Gulyabani” romanının kahramanı Hasan, Muhsine’ye perisinin gece odasına geldiği ve onun karşısında soyunduğu yalanını söylemiştir. Bu yalandaki amacı Muhsine’nin muhabbetini kazanıp ona aşkını ilan edebilmektir.

“Toraman”da, Şuayp Efendi, karısından gizlice hovardalık kaçamakları yapmakta ve ona belli etmemek için her türlü tedbiri elden bırakmamaktadır. Eşi Hasna ile berraber olmak istemeyen adam ona erkekliğinin kalmadığı yalanını uydurur. Şuayp Efendi, İzmir’e gidiyorum yalanıyla evinden ayrılmıştır. Eve döndüğünde yaşlı hanımını kocasının evlendiği dedikodularından büsbütün çıldırmış bulur. Bu nedenle gerçeği söylemeye cesaret edemez. Evlendiğini inkâr ederek karısının sinirlerini yatıştırmaya çalışır.

“Son Arzu” romanında, ilk defa bir erkeği seven Nuruyezdan, gezide gördüğü Rıdvan Sabih’i bir türlü aklından çıkaramamaktadır. Hatta onun yüzünden geceleri uyku bile uyuyamaz hale gelmiştir. Torununu çok seven Feyzullah Efendi, üzerine titrediği genç kızın solgunluğunun farkına varınca hasta olduğunu düşünerek doktor çağırmalarını ister. Bunun üzerine Nuruyezdan rüyasında babasını gördüğü yalanını söyleyerek ihtiyar adamı yatıştırmaya çalışır.

“Tebessüm-i Elem” romanında, Kenan tutkun olduğu hayat kadını Vuslat’ı elinde tutabilecek parayı temin etmek maksadıyla kardeşinin bankadaki parasına göz diker. Annesini türlü dillerle kandırarak yatırım yapacağı yalanıyla nihayet paradan birkaç yüz lira elde etmeye muvaffak olur.

“Cehennemlik”te, Ferhunde ile Şemsi, kadının yatak odasında birlikte olurlar. Kocası o gece kapının önünde karısının iniltilerini işiterek hasta olduğunu düşünür. Kadın kapısında bekleyen eşini türlü yalanlarla oyalayarak içeri almaz.

“Ben Deli miyim?” adlı romanda, Şadan, Revan Hanım ile görüşmeleri esnasında kardeşi Sermet’in masum olduğunu yalanlarla ispata uğraşır.

“Kaynanam Nasıl Kudurdu?” da annesinin evlenmesini önlemek isteyen Harun, kuduz olduğu hastalık ilk belirtilerini göstermeye başlayınca da mikrobu bulaştırmak için annesini ısırđıđı yalanını söyler.

“Muhabbet Tılsımı” romanında, birbirlerini seven Ali Bekir ile Pervin, konağın bir odasında buluşmaya karar verirler. Delikanlı buluşma yerine gelir gelmez Pervin’in boynuna sarılarak onu göğsüne bastırmak ister, genç kız bu olay karşısında tepki göstererek niyetinin ciddi olduğunu, eğer kendisi de kabul ederse bu konaktan beraber kaçmak istediğini belirtir. Ali Bekir, Pervin’in teklifini onaylar. Bu arada Ali Bekir’in Pervin’i elde etmek için ilişki kurduğu Suzidil Kalfa saklandığı yüklüğün içinden çıkar. Sadakatsizliklerini, vefasızlıklarını gördüğü halde gönlünü bir türlü Ali Bekir’den alamadığını söyleyen kadın, Pervin’e hakaretler yağdırıp odadan ayrılır. Bunun üzerine Ali Bekir Kalfa’nın yanına gidip Pervin’in ağzından almak istediğı bir sır olduğunu bu nedenle ona yakın davrandığını belirtir.

Aynı romanda, Ali Bekir tılsımın kuvvetini denemek maksadıyla yolda gördüğü bir kadına ilan-ı aşk eder. Kadını evine kadar takip eden delikanlı, akşam olunca onunla görüşmek maksadıyla gizlice içeri alınır. Ali Bekir ile hanımefendi beraber yatarlarken kadının eşinin gelmesiyle telaşa kapılırlar. Onun kocasına söylediğı yalanlar sayesinde Ali Bekir’i evden çıkartmayı başarırlar.

“Eşkiye İninde” adlı romanda, Atiye Hanım’a babası Enis Bey’den Değirmendere taraflarında ufak bir çiftlik miras kalmıştır. Çiftliğin işlerine bakmak üzere eşi Nefi Bey, kardeşi Hikmet ve uşakları Murtaza bir haftalığına seyahate çıkarlar. Evin erkekleri gecikince, hanımlar çiftliğe bir telgraf çeker. Kâhya Halil Efendi, onlar telaşlanmasın diye yalan söyleyerek esasında eşkiyaların kaçırmış olduğu beylerin işlerinin çokluğundan dolayı geciktiğini belirtir.

“Günöl Bir Yel Değirmenidir Sevda Öğütür” adlı romanın kahramanı hizmetçi Servinaz birinden hamile kalır. O sırada büyük hanım ile büyük bey bir hastalığa tutulurlar. Bu nedenle evlerine bir eczacı çırağı gelip gitmeye başlar. Servinaz onunla da ilişki kurar ve delikanlıya karnındaki çocuğun kendisinden olduğu yalanını söyler. Buna inanan çırak yaptığı bir ilaçla çocuğu düşürtür.

Yine aynı romanda, Şadan, aşk olduğu Cevher ile köşklerinde buluşabilmek için eşi Sabiha'ya kimi zaman İstanbul'da kalacağı, kimi zaman da operaya gideceği yalanlarını söyleyerek ondan izin istemektedir.

“Kaderin Cilvesi” adlı romanda, Şemi adlı adamın randevuevinde gayrimeşru ilişkiden bir çocuk doğar. Bu çocuk dedesinin çok zengin olduğu yalanıyla para karşılığında bakması için Salâh Efendi'ye bırakılır.

“Ölümler Yaşıyor mu” romanında uşak Veysi, nişanlısı olan hizmetçi Münire'nin karşı komşuları Dilâver'in kendisinin peşinden koştuğu yalanına inanarak delikanlıdan hesap sormaya kalkar.

2.31. İftira

Tüm fertler yaşamları boyunca türlü istek ve beklentiler içerisindedir. Ancak insanın her arzu ettiğine ulaşması mümkün değildir. Bu şartlar altında, kimileri gerçekleşmesine imkân olmayan talepler üzerinde diretmezken; kimileri ise bunlara cebren ve hileyle erişmeye çabalar. Örneğin iftira, istenilen bir şeye sahip olmak veya o şeyi diğerlerinden kıskanarak kötülük etmek tasarısından kaynaklanmaktadır. İftira oldukça fena ve zarar verici bir durumdur. İnsanın onur ve itibarına yönelik, onu cemiyet içinde küçük düşürüp maddî ve manevî anlamda zarara uğratan her türlü iftira büyük bir haksızlıktır. İftira insanlar arasındaki güven bağlarını zedeler ve dayanışma gücünü ortadan kaldırır. Güvensizlik bir toplumun içtimai yaşamına darbe vuran ciddi bir problemdir. İftira, toplumsal adaletin yeterince işlemediği dönemlerde yaygınlaşabilen içtimai ve ahlakî hastalıktır.²⁹⁵

“Son Arzu” romanının kahramanı Feyzullah Efendi'ye torunu Nuruyezdan hakkında imzasız mektuplar gelmeye başlar. Bunlarda genç kızdan başı açık bir aşüfte gibi

²⁹⁵ Mehmet Soysaldı, “Kur'an'da İftira Kavramı Ve Müfterilerin Hükümü”, **Diyanet İlmî Dergi**, C: 41, No: 4, 2005, s. 91-114; Sami Şener, “İftira”, **İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, Şamil Yayıncılık, c. 4, 2000, s. 42.

bahsedilmektedir. İhtiyar söylenilenlere kulak asmaz ve bunları birer iftira olarak nitelendirir.

“Ben Deli miyim?” romanında, Kalender Nuri geçimsizlik yüzünden eşinden ayrılmıştır. O da arkadaşı Şadan gibi evlenmeyi düşünür. Kalender Nuri, Haşmet Bey’in karısı Revan Hanım’ı sevmektedir. Onu kocasından boşatıp kendisi evlenmek ister. Şadan ve Kalender Nuri, çiftin seyahati nedeniyle konağın boş bulunmasından istifade ederek onların aralarını bozmak için bir iftira mektubu yazarlar. Kalender Nuri bu mektubu eşlerin odasına bırakmak için konağa gizli gizli girer. Ancak bunu başaramaz. Bunun üzerine iki arkadaş, Revan Hanım’ın kardeşi Sermet’i, planlarını uygulamak için ikna etmeye çalışırlar. Amaçlarına ulaşan arkadaşlar yazdıkları iftira mektubunda düzenlemeler yaparak Sermet’e verirler. Genç adam, akşam kimse yokken ablasının odasına girip mektubu bırakır. Bundan dolayı karı-kocanın arası açılır. İstedikleri şeye bir adım daha yaklaşan arkadaşlar Revan Hanım’a bir mektup daha yazarlar. Ve mektubun sonunda Haşmet Bey’i düelloya davet etmişlerdir. İki arkadaşın planı Şadan’ın işine yarar. Kocasından ayrılan Revan Hanım onunla evlenir.

Kalender Nuri sarhoş olduğu bir gün düşüncelerini Şadan’a açmaya başlar. Aynı kadını sevdiklerini söyleyen Kalender Nuri, Revan Hanım’ın ikisinde de gönlü olduğunu belirterek Şadan’a karısını birlikte idare etmeleri teklifini yapar. Şadan hem eşine atılan bu iftiradan hem de yapılan ahlaksız tekliften ötürü iyice sinirlenir:

“Karın çoktan benim olacak fakat senden korkuyor. İkimizi de seviyor. Avamilikten çıkmalı, âdetlerin, göreneklerin, kanunların zincirlerini kırmalı. Uyuşmalıyız. Revan beni kabul ettikten sonra ben her yola yatarım. Sen yine kocası kal. Zararı yok. Bu usulü biz icat etmiyoruz ya... Yalnız kocasıyla yalnız karısıyla iktifa eden eşler nerede şimdi?

Nasıl olur bu rezalet?

Bunda hiç rezalet yok. Bu gayetle umumî, asri, tabii bir şey... Bak nasıl olacağını sana söyleyeyim... Biz seninle şimdi barışıyoruz. Ben eski gayr-ı müfarık dostun yine teklifsizce konağa devama başlarım... Bir yandan da karına kur yapmaya girişirim. Sen hiç işin farkında değilmişsin gibi görünürsün. Karı yine senin. Çocuk doğarsa o da senin olsun. Benden ne miras yiyecek ki...” (s.524)

“Billur Kalp” adlı romanda, Jale, Sema Hanım’ın Muhlis Naki ile evlenmesini önlemek için nişanlısına iftira atar. Muhlis Naki’nin ona ilan-ı aşk ettiğini, geceleri sabahlara kadar penceresinin altında dolaştığını, ancak kendisinden yüz bulamadığını söyler. Olanları Muhlis Naki’ye anlatan Sema Hanım işin iç yüzünü ondan öğrenir. Genç adam, nişanlısına gerçeği şöyle anlatır:

“Adını ağzıma almak istemiyorum, işte o menhus kadın... Bu köşke taşındığımız günden beri nasıl söyleyeyim, birtakım garip, aşüftece ve hatta açık saçık tavırlarla nazarı dikkatimi üzerine celp etmeye uğraşıyor. Anneannelerimizin ve senin mensup olduğunuz bu cinse fart-ı hürmetimden dolayı ettiği hafifliklerin, hoppalıkların, yüzüzlüklerin birçoğunu sükûtle geçeceğim. Benim sokağa çıkacağım saatleri hesaplar ve hemen daima en düzgünlü ve dekolte tuvaletiyle yolumun üstünde bulunuyor. Kırılarak bir temenna edişi, baygın bakışları, anneme selam yollayışları, bir söz açmak için vesile arayışları vardır. Ben de daima her lakırdıyı bir tek cevapla keserek askerce bir selam verip geçerim. Bu suretle kendini bana satamayınca tiktakı değiştirdi. Vakitli vakitsiz bizim eve gelmeye başladılar. Benim kadın misafirlerle oturup görüşmek âdetim değildir. Hep onun kolpalarını bozarak daima sıvıştım. Bu veçhile de meramına eremeyince başka bir yol düşündü. Üç yüz on altı tevellütlülerden bir yeğeni varmış. Ahmet Nadir Bey... Bu çocuğun ahz-ı asker işine ait karışık ve çetin muameleli bir numarasını getirdi. Keyfiyetin tahkikiyle eğer şubede tanıdıklarım varsa kabil olabildiği kadar pürüzlerin ayıklanmasını benden rica etti. Bu işi bütün bütün reddetmeyi nezakete muvafık bulmadım. Kâğıdı aldım. Gittim. Tahkikimi bitirdim. İş anlattım. Muamelenin bundan ötesi salahiyetimden hariç olduğunu söyleyip çekildim.”²⁹⁶

2.32. Kandırma

Flört olarak adlandırılan olgu, modern yaşamın birer sonucu olarak Osmanlı kültürüne girmiştir. Flört, psikolojik değil, kültürel bir olaydır. Her birey kendi kültürel altyapısı içinde karşı cinsi tanıma şansına sahiptir. Kişinin zihniyeti, hayat tarzı, kültürü, flört denilen ilişkiyi onaylamayabilir. Bu bakımdan evlilik öncesi bir zaruret şeklinde algılanmamalıdır. Bu tür ilişkilerde arkadaşlık, sevgililik ve cinsellik olmak üzere üç aşama vardır. Bazı kişiler, birinci adımda bekler sadece arkadaşlık yaparlar. Bazılarıysa ikinci basamağı atlayarak doğrudan üçüncüye geçebilirler. Böyle durumlarda flört ilişkisinin, erkekler tarafından kötüye kullanımı söz konusu

²⁹⁶ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Billur Kalp**, Marifet Matbaası, 1926, s. 393-394.

olabilmektedir. Cinsellik boyutunu ön planda tutanlar, doyuma ulaştıktan sonra, ‘Ben artık senden hoşlanmıyorum, haz almıyorum, sana karşı bir şey hissetmiyorum.’ diyebilmektedirler. Flört tarzı ilişkilerde bu tip tehlikeler çok fazladır. Böyle ilişkiler evliliğe yönelik ciddi bir sözleşme olmadığından genellikle mağdur olan taraf ne yazık ki kadınlardır. Aslında Türk kültüründe, flörtün yerini dolduran ve nişan olarak adlandırılan, daha ciddi ve emniyetli bir uygulama bulunmaktadır. Nişanlılık ilişkisinde, her iki tarafın belirlenmiş, ortak bir hedefi vardır. Onlar içinde bulundukları durumun bilinç ve sorumluluğunda hareket ederler. Şunu da belirtmek gerekir ki nişanlı olmak, kişilerin birbirleriyle kesinlikle evlenecekleri anlamına gelmez. Çiftler, ancak uyum sağladıkları, temeli sağlam bir yuva kurabileceklerini anladıkları takdirde evlenirler. Flört türü ilişkilerde ise gönül eğlendirme maksatlı tutumlar daha fazla olup özellikle kadınlar, erkekler tarafından haksızlığa uğratılmaktadırlar. Bu nedenle Osmanlı kültüründe yeri olmayan flört türü ilişkilere cemiyeti teşvik etmeye çalışmak oldukça tehlikeli ve mahzurludur.²⁹⁷

“Şıpsevdi” romanında, Rebia evlenmek vaadi ile aşk olduğu Bedri tarafından kandırılıp hamile bırakılır. Bedri’ye hamile olduğunu söyleyen Rebia hemen evleneceklerini zanneder. Bedri bu olaydan sonra kendisine bir mektup yollar. Delikanlı aşk konusunda yeni fikirlere sahiptir. Hamile bıraktığı Rebia’ya sahip çıkmaz. Sevginin birgün tükenmesinin doğal olduğunu, onun zorla sürdürülemeyeceğini bunun tabiat kanunlarına aykırı olduğunu ifade eder:

“Kadınlarımızın cehalet ve safvetleri malum-ı cihandır. Fakat maatteessüf size uzun bir ders-i hikmet vermeye ne bende cesaret ne de böyle bir dersten istifadeye sizde liyakat var. Dünyada bir şekl-i müeyyide mükevven hiçbir şey yoktur. Bütün eşya mail-i tagayyür ve fenadır. Muhabbeti bu kaide-i umumiye-i kâinattan istisnaya uğraşmak eser-i belahettir. Bu âlemde ömrünü tek muhabbete hasren geçirmiş bir adam madum iken bazı sevdazedegan bu muhali, bir şekl-i ihtimale sokmak gayret-i beyhudesiyle bi-karar bulunuyorlar. Fırak-ı siyasede bile insanların en ahmakları daima muhafazakâr kalmak isteyenlerdir. Değişmeli. Değişmelidir... Kâinatın her şeyde gösterdiği meşreb-i tebeddül ve tahavvüle uymalı. Hayatın böyle en basit kavaidini bilmeyenler yaşamakta çok müşkülata müsadif olurlar. Biz yekdiğerimizi sevdik. İbtida eden bir şeyin intihası bulunmak tabiidir. Her fiil nehirler gibi bir menbadan munsaba doğru akar. Bu sevda cereyanı da münteha-yı tabiiyesine erişti. Şimdi yine dest be-dest vifak-ı muhabbet olarak bir hareket-i makuse ile

²⁹⁷ Nevzat Tarhan, **Son Sığınak Aile**, 18.bs., İstanbul, Nesil Yayınları, 2012, s. 42-43.

menbaa dönmek hevesini göstermek remada tahavvül etmiş bir ateşin tekrar şule-riz olmasına intizar eylemek kabilindendir.

Bu kadar hakikat, bu kadar nasihat, bu kadar ders yetişir. Şimdi meselenin biraz da eğlenceli, gülünç tarafından bahsedelim. Hamile olduğunuzu haber veriyorsunuz. Buna hiç şaşmadım. Çünkü kadınların vazife-i hilkatleri tevlittir. Yalnız bu müjdenin bana verilmesini manasız buldum. Hele çocuğun bana nispet edilmesine çok güldüm. İşte keyfiyetin eğlenceli tarafı burası. Müddet-i muaşakamızca kam-yab-ı vaslınız olmak saadetinin nefsimde inhisarına kâni buluna idim sizi bu safvetiniz hasebiyle takdis, kendimi de pek az insana müyesser olan bu muvaffakiyetten dolayı tebrik ederdim. Fakat sizin gibi kâr-ı sevdaya erken başlayan kadınların gönüllerini aşklarının adediyle taksim etmeli, hariç-i kismet ne çıkarsa çocuğun pederlerine nisbet-i keminesi o olmuş olur.

Hamile olduğunuz cenini aramızda bir vasıta-i takarrübe addederek izdivaç teklifinde bulunuyorsunuz. Malum-ı zarafetinizdir ki âdeten izdivaç çocuk husulünden evvel olur. İzdivaç mukaddem, haml muahherdir. Nizam-ı tabii böyle... Sizinki gibi ahval-i fevkalade-i acile vukuunda çocuğun bir sulbe nisbetini yalnız validesine sorarak tayin etmezler. Bu babda muhtaç-ı isbat birçok şeyler daha vardır. Kendine pederlik isnad edilen zatın bu şerefi bil-itminan kabulü de şarttır.

Medeniyet terakki edeli izdivaçların da envayı çıktı. Mutlaka her izdivaç zann-ı âliniz veçhile imamı, muhtarı, mahalle halkını, bütün eşi dostu toplamakla, it'âmla olmaz. Kulunuz âcizane efâl ve efkâr-ı basite erbabındandır. Böyle dağdağalı şeylerden hoşlanmam. Aramızda icrasını teklif ettiğiniz izdivaç geldi geçti. Rıza-yı tarafeynle külfetsizce oldu bitti. Bu izdivaç-ı tabiiden sonra bir de davetle, dernekle, düğünle sunisini yapmak batında nisbi namuayyen bir çocukla köşeye oturup gelin olmak böyle bir hal-i hakiki bir izdivaçtan ziyade tiyatro sahnelerinde vaz'ı enzar ibret edilecek bir komedyaya benzemez mi? Hâlâ gösterdiğiniz bu tecahüle şaşıyorum. Başımızdan gelip geçen izdivaç-ı tabiiye bu asr-ı medeniyetçe Mariage çivil a l'improviste yani bil-irtical izdivaç-ı medenî derler. Bu makamda instantane tabirini istimal de haizdir. Bunun hovardaca tercümesi şıpınışi evlenmektir. Şıpsavdi de bu usulden müteferri ise de medlulen beyinlerinde fark vardır. Bu manada birincisi akva, ehaff ikincisi addolunur. Ecnebi terkibatıyla anlatmak istediğim sözlerin ne demek olduğunu Fransızcadaki tebahhurıyla müşarün bi-l benan olan Meftun Beyefendi ağabeyinizden sual ediniz. O size tekmil nikât-ı mudhikesiyle ifham-ı hakikat etsin. Bizim gibi şule-i irfanıyla tenvir-i efkâr-ı enama hadim olanlar irae-i emsal-i hâkimane için her şeyde hatta böyle gönül alışverişlerinde de eser-ı avama tabiiyetten mütevakki olmalıdırlar. Ahd-i sevda, sevk-i tabiatla münakid olur. Kıvam-ı lazımla erişince yine bittabi inhilal eder. Sevda-yı cebriye kıyamla birtakım fecayie sebep olanlar işte bu hakikati, bu kaide-i tabiiyeye gayr-ı müdrik tulumbacı meşrepli cüheladır. Sizi de kendimi de bu gürühtan addedecek kadar muhakkar göremem." (s.505-509)

Aynı romanda, Uşak Şaban Ağa da Aşçıbaşı Zerafet'i bu şekilde kandırarak hamile bırakmıştır.

Yukarıda örneğini sunduğumuz iki erkek tipi Şaban Ağa ve Bedri, kadınları kendi şehvi arzuları için kullanan, namus ve ahlak kavramlarından yoksun kişilerdir. Bu tarz insanlar çoğunlukla duygusal derinliği olmayan ilişkiler yaşarlar. Onlar için kadınlar arzularını tatmin eden birer vasıtaadır. Karşı cinsi gereği gibi kavrayamayan yahut olayları tanıdıkları dar çevreler, yanlış örneklerle ya da kendi mantaliteleriyle

yorumlayan bu erkekler, ilişkide bulundukları kişilere ciddi zararlar verirler. Onlarla birliktelik genellikle felaket doğurur. Bedri'nin Rebia için yaptığı yorum, Rebia'yı ilişkisi müddetince tanıyamamış olduğunun bir göstergesidir. Genç kızın saflığı, ilişkideki beklentilerini ve kendini yeterince anlatamaması aynı zamanda kadın-erkek ilişkilerindeki tecrübesizliği, karşısına çıkan ilk adamla evlenmek niyetiyle birlikte olmaktan çekinmeyişi geleneksel zihniyetin paradoksudur. Kadının zihnine aşılarmış kalıp değerler, ne yazık ki erkek için aynı anlamlar ifade etmez.

Bedri değer kargaşası yaşar. Öğrendiği şeyleri, bu davranış kalıpları için uygun olmayan insanlar üzerinde tatbik çalışır. Bu da karşısındakinin onurunu zedeleyecek bir aşağılamaya dönüşür. Çünkü mektubunda hiç de düşündüğü gibi olmayan bir genç kıza cehaletinden ötürü hakaret niteliği taşıyan cümleler sarf eder. İnsanlık dışı bir muameleye maruz kalan Rebia'nın tavrı ise şu olacaktır:

“Bu mektupta yazdığı şeylerin hepsini anlayamıyorum. Sözlerinin pek çoğu okumuşça ince lakırdılar. İrfanlıkta ben onun dengi değilim. İşte bundan dolayı bu cezireler başıma geldi. Ben anlayamadımsa da ne dediğini merak ettim. Anlayanlardan sordum. Beni çok zeklenmiş olduğunu söylediler. Güya ben aşk dilencisi imişim de bana inayet ola diyormuş, beni kovuyormuş da ben yine gitmiyormuşum... Çocuk kendinden değilmiş... Başkasındanmış... İşte iki canımla size yemin ediyorum. Eğer ondan başka bir erkekle haramlıkta bulundumsa Hazret-i Ali efendimizin keskin kılıcına geleyim. Utanmadan, arlanmadan bana bu iftirayı ettiği için dilerim bari Hüda'dan o da tatlı canından olsun. (Eliyle göğsünü dövüp iki tarafına çırpına çırpına) O hayâsızca intizar ediyorum. Ama yalnız dilim söylüyor. Kalbim söylemiyor ki... Ne yapayım! Ne kadar fena adam olursa olsun yine karnımdaki çocuğun babasıdır... Beni istediği kadar zeklesin... Bana alık desin... Salık desin... Canının istediğini söylesin... Ne hakaret ederse etsin... Ayıp değil ya... Seviyorum. Dünya gözümde değil. Onsuz bu cihanın benim için bir pul kadar değeri yok... Bütün ervahiler, kurtlar, kuşlar şahit olsun ondan başkasına varmamaya ahdettim. Peyman ettim. Bu dünyada bir erkekle duran kadınlar öbür dünyada yine o erkeğe varırlarmış. Şimdi varamazsam bile yarın ahrette ben onun karısı olacağım. Nikâhımızı melekler kıyacaklar... Kendisi inkâr etsin. Cenab-ı Mevla bilmiyor mu? Çocuğumun babası odur.” (s.512-513)

Burada Rabia Bedri'ye karşı mantıklı sitemlerde bulunurken, birden bire duygularına yenik düşer ve geleneksel düşünce sisteminin kurbanı olur. Çünkü gelenek, kadına erkeğin kusurlarını hoş görmeyi, ona boyun eğmeği öğretirken ölümden sonra sevenlerin buluşacağı, yeniden birlikte olacakları gibi birtakım meçhul, tozpembe düşünceleri de telkin eder. Erkeklerin lehine kadınlarınsa aleyhine işleyen bu

eşitsizlikler silsilesi, bireylerin yaşamlarını altüst etmektedir. Ne yazık ki baştan beri dengesizlikler üzerine inşa edilmiş bu tarz inançlar, kadınları daha fazla etkilemekte ve onların kişiliklerini, mücadeleci yapılarını törpüleyerek erkekler elinde birer oyuncak konumuna düşürmektedir. Rebia duygularına hâkim olamayarak böyle bir durumda bile Bedri'yi sevdiğini söyler. Bu derece kötü bir insanın sevilmesi aşk hissinin bireyin mantığına vurduğu ketten ziyade Rebia'nın karakterindeki zayıflığın da bir göstergesidir. Romandaki erkekler zihniyetçe alafranga görünürler, ancak içlerinde alafrangalıkla bağdaşmayan tutarsız inançlar mevcuttur. Bu gayri mantiki tavırlarının savunusunu yapmak için de onları alafranga değerlerle bağdaştırmaya çalışırlar. Esasında bu erkekler alafranga olamadıkları gibi geleneksel zihniyetlerinden de kurtulamamışlardır. Kızlar serbest ilişki yaşamak isterler, fakat bu ilişkinin mantığını tam anlamıyla kavrayamazlar. Böylece erkeklerin bencilce davranışları yüzünden zarar görürler. Alafrangalığı kendi çıkarlarına göre yorumlayan erkekler, aile müessesesinin çöküşünü hazırlamışlardır ve sağlam değerlerin yıkımı kadın- erkek ilişkilerini yozlaştırarak tabiatından çıkarmıştır.

Bedri ile Rebia aşkı serbest ilişkinin geleneksel yaklaşımla harmanlanmasından çıkan yanlış sonuçlar ve olaylar dizisidir. Geçici flört ilişkilerini savunan Bedri, modern-geleneksel arası bir bakış açısına sahip Rebia'nın sonunu hazırlamıştır. Egoist tavır ve yaklaşımlardaki ahlaki noksan bozulmuş zihniyetlerin, masum gençleri nasıl bir hayata sürükleyeceğinin felsefesidir âdetâ. Serbest aşklar yaşayan erkekler, karşılımlarına çıkan her kadını zihinlerindeki kalıp yargılara göre sınırlar. Bu hatalı veriler zincirinde yok olup giden genç kızların hayatlarını düşünmeden, bencilce hareket eden bu erkekler, yaşamlarını olduğu gibi devam ettirirken, olan masum genç kızlara olmaktadır. Bedri bu ilişkide kendinden, kadın ve erkek hakkında geliştirdiği felsefesinden son derece emin olarak vicdanını rahatlatır. Yaptığından dolayı bir pişmanlık belirtisi bile duymaz, çünkü yaptıklarının ahlaka aykırı olabileceği düşüncesini aklından bile geçirmez. Vicdan kavramından yoksun olan bu genç, karşısındaki bayanı ahlaksızlıkla suçlar. Birlikteliğin değerini kavrayamayan, onu yalnız eğlence ve zevk anlarından ibaret sanan Bedri, ciddiyetsiz tavırlar içinde çocuğun babasının kendisi olduğunu reddetmeye kadar gidecektir. Sorumluluk

duygusu gelişmemiş olan genç adam, romanda karakter yoksunu bir kişilik tablosu çizer.

Oysa ilişki içerisinde meydana gelecek her vakadan, birlikteliği yöneten bu iki kişi sorumludur. Olumsuzluklarla karşılaşınca bütün mesuliyeti karşı tarafa yüklemek, bir anlık hatanın sonuçlarını tek taraflı değerlendirmek, hiçbir ilişkinin tabiat ve prensiplerine uymaz. Birliktelik tek taraflı olmadığı gibi sorumluluk da tek taraflı değildir. Sorunlar karşılıklı değerlendirmeli, sebepler, duygular, istenenler açıkça belirtilmeli ve sonunda bir neticeye varılmalıdır. Beraberlik hem duygusal hem de mantıksal boyutta yaşandığından, meydana gelen olayları yorumlarken sadece akılcı bir yaklaşım benimsenip duygusal etmenler göz ardı edilmemelidir. Bu ilişkide dürüst davranmadığı ve beklentisini karşı tarafa net olarak beyan etmediği için, Bedri'nin Rebia'yı kandırdığını söyleyebiliriz.

Geleneksel toplumlarda kadın cinselliği “bekaret” ve “namus” merkezli olarak algılanmaktadır. Kadının cemiyet içindeki değerini cinsel deneyimsizliği belirler. Onun cinsel açıdan erkekler ve toplum nezdinde kıymetli, sevilebilir, evlenebilir olması için “namuslu” olması gerekir.²⁹⁸

“Toraman” adlı romanda, Binnaz bu nedenle evlilik dışı birliktelikler yaşadığı halde Şuayp Efendi'ye namusuna düşkün, bakir bir kız olduğu yalanını söyler. Kızın annesi Servinaz da bu yalana dâhil olur. Oysa Binnaz güzelliğini para karşılığında erkeklerle sunalı çok olmuştur. Onun bekâretini sunduğu erkekleri de bu şekilde kandırmışlardır.

Yakın akrabalar arasında evlenmenin fenni ve tıbbî sakıncaları çok önceden beri bilinen bir gerçektir. Ne eski kanun ne de medenî kanun çok yakın akrabalar arasında evlenmeye müsaade etmemektedir. Hatta eski kanun süt kardeşleri de öz kardeşler gibi kabul eder.²⁹⁹ Öyleyse toplumsal arka planda süt kardeşliğin biyolojik kardeşlikten bir farkı yok gibidir.

²⁹⁸ CETAD, “Kadın Cinselliği” Dosyası”, **5. Bilgilendirme Dosyası Basın Bülteni**, İstanbul, Şubat 2007, s. 3.

²⁹⁹ Özen, **a.e.g.**, s. 395.

“Dirilen İskelet” romanında Hikmetullah Paşazade Tayfur’dan evlenme teklifi alan Bânû, sevgilisi Cevri’yi de gelin gideceği konağa yerleştirmek niyetinde olduğu için evleneceği kişiye onu süt kardeşi olarak tanıtır:

“Cevri’yle bir arada kardeş gibi büyüdük. O zavallı çocuk kimsesizdir. Benim izdivacımla öksüz gibi meydanda kalacak... Onu da beraber konağa size getireceğim. Evleninceye kadar yanımızda kalsın...” (s.276)

İki genç annelerinin ve diğer akrabalarının görüşlerini almadan evlenirler. “Bânû birkaç sandıkla ve her eşyadan ağır, fuzulî bir yük olan süt biraderi, Cevri’yle Kırk Sekbanlara, Perili, mezarlıklı konağa gelin gelir.” (s.277)

2.33. Pişmanlık

Ahlakın bir boyutu da duygulardır. İnsanlara bir iyiliğimiz dokunduğunda yahut onlara yardım ettiğimizde büyük bir haz duyarız. Fakat kendimizin ve başkalarının hoşuna gitmeyen, kötü olarak algılanabilecek bir harekette bulunduğumuzda ise pişmanlık duyar ve üzülrüz. İyi bir edimden sonra duyulan hazzı yaşamak ya da kötü davranışın ardından pişmanlık ve üzüntü hissetmek aslında ahlaklı bir kişide bulunması gereken özelliklerdir. Hz. Muhammed de iyiliği; “yaptığın takdirde sana haz veren, içinde hoşnutluk hissettiğin şey”, günahı ise; “yaptığında içini tırmalayan, seni rahatsız eden ve yaparken başkalarının görmesini istemediğin şey” olarak tanımlamıştır. “Buradan da anlaşılıyor ki iyilik, insana haz veren, kötülük ise vicdanını rahatsız eden şeydir.”³⁰⁰

“Pişmanlık, geçmişte yapmak istemediğimiz bir şeyi yapmış olmak ya da yapmış olmayı dilediğimiz bir şeyi yapmamaktır. Her iki durum da mutsuzluğa, hayal kırıklığına ve vicdan azabına neden olmaktadır.

³⁰⁰Enver Uysal, “Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsanî Erdemler–İslâmî Erdemler”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 12, No: 1, 2003, s. 62.

Diğer bir deyişle pişmanlık, bizim yaptığımız ve yapmadığımız şeylerle ilgilidir. Bu nedenle de bizim davranışlarımızla ve bu davranışlara yüklediğimiz mutsuzluk, hayal kırıklığı ve vicdan azabı gibi duygularımızla oluşur. Örneğin, verdiğimiz herhangi bir sözü tutmamak, kötü tercihler yapmak veya söylediğimiz bir söz ya da bir davranış nedeniyle herhangi birisinin kalbini kırmak, pişmanlık yaşamamıza yol açabilir.

Pişmanlıklarımızın, davranışlarımızın bir ürünü olduğunu fark ettiğimizde, nasıl karar vereceğimizi de anlamış oluruz. Bir karar alırken, zaman, içerik, fırsatlar, verdiğimiz kararın neye mâl olacağı, kararı aldıktan sonraki duygularımızın nasıl olacağı ve verdiğimiz kararın sonuçlarının nelere yol açacağı gibi birçok unsuru göz önünde bulundurmalıyız.”³⁰¹

Kişi bir başkasına zarar verecek şekilde hata yaptığında ya da hata yaptığını düşündüğünde hissettiği duygu, duruma göre, pişmanlık, üzüntü, suçluluk olabilmektedir. Bununla birlikte üçünün aynı anda ortaya çıktığı zamanlar da mevcuttur. Bunların ayırt edilmesi, hangisinin daha baskın olduğunu görmek açısından çok önemlidir. Bu durum kişinin kendini tanımasını sağlar. Üzüntü, esas olarak bir başkasının yaşadığı olumsuz deneyimlerden ötürü kişinin duyduğu hisleri ifade eder. Birey, yaşadığı duygulanıma suçluluk ya da pişmanlık karışmadığı takdirde kendine ait bir sorumluluk olmadığını düşünür. Ya da sorumluluğu olsa bile kendine düşeni yaptığına kanaat getirdiğinden herhangi bir rahatsızlık hissetmez. Suçluluk ve pişmanlık duygularında ise kişi olanlarda kendisinin de bir payı olduğunu düşünmektedir. Yüzeysel bakıldığında pişmanlık ve suçluluk duyguları arasında pek de bir farklılık olmadığı zannedilir. Oysaki bu iki duyguyu birbirinden ayıran temel farklar bulunmaktadır. Bunlar arasındaki en önemli fark, özellikle suçluluğun daha fazla süperego kökenli olmasıdır. Suçluluk duygusu, kişinin kendisini ayıplayan, itham ve tenkit eden bir iç ses olarak hissedilir. Suçluluk hisseden kişi, üzüntü ve pişmanlık yaşayan bir bireyden farklı olarak kendisini değersizleştirir. Pişmanlıkta ise kişi kendisini eleştirse bile, bu eleştiri suçlulukteki gibi özsaygısını sarsacak düzeyde değildir. Böyle durumlarda birey kendi hatasını fark etmekte ve bunu kabullenmektedir. Bu duygular insanın davranışlarını değişikliğine yönlendirerek hata yapmasını önler ya da yapılanın telafi edilmesi için birer teşvik edici güç mahiyetini taşırlar.”³⁰²

³⁰¹ Marc Muchnick, **Pişmanlıklarınızdan Kurtulun**, Çev. Sibel Yücel, İstanbul, Arıtan Yayınevi, 2012, s. 10.

³⁰² Erol Özmen, **Kendini Tanıma Rehberi**, Sistem Yayıncılık, (Çevrimiçi) <http://www.psikoloji.web.tr/>, 16.09.2012.

“Bir Muadele-i Sevda” romanında, Bedia ile sevgilisi Fatin’in evlenmelerine genç kızın ailesi karşı çıkmakta ve onu başkasına vermek istemektedirler. Çift, amaçlarına ulaşmak için bir anlaşma yapar. Buna göre Bedia, evlendiği adamı düğün ertesi terk edecektir. Buna rağmen, Naki ile evlenen Bedia’nın ilk geceden hemen sonra babasının evine geri dönmesini farklı yorumlayan Fatin, Nazire ile evlenir. Durumu öğrenen Bedia da eşi Naki ile barışıp evine dönünce genç adam yaptıklarına pişman olur. Bedia ile tekrar mektuplaşmanın yollarını aramaya başlar. Böylece yeniden ilişki kuran iki sevgili eşlerini aldatırlar. Bir süre sonra Naki’nin her şeyi öğrendiğini anlayan Bedia yaptıklarına pişman olur. Kocasından kendisini affetmesini ister.

“Tesadüf” adlı romanda, Mail’in aldattığı karısı Saibe’nin mezarı başındayken hissettiği duygular; üzüntü ve pişmanlıktır. Kendi hatasını anlar, ancak suçluluk duygusunu kabahati başkalarının üzerine yükleyerek kapatmaya çalışır. Her şeyin sorumlusu olarak hayat kadını Şöhret’i görür. Saibe’yi de mantıklı hareket etmediği için eleştirir. Mail’in, tüm bu tavırları vicdanını rahatlatma amaçlıdır:

“Saibe! Zaman bir mürebbi-i hakikiymiş. Senin mevtine, benim felaketime sebep olan o karıyı çarşıda takke satarken gördüm. Saçları ağarmış, yüzü buruşmuş. Fakat yine kaşları rastıklı, yine çehresi kaba bir düzgüne bulanmıştı. Hâlâ kese satmak bahanesiyle köhne hüsnüne revaç vermek iddiasında olduğunu hissederek titredim. Sanki hayatının bütün rezillikleri kabarmış, yüzüne çıkmış gibi yüzünde okunuyordu. Birkaç senenin öyle müstekreh bir hale getirdiği bir çehreyi ben vaktiyle nasıl sevmiş, ona hem seni hem kendimi feda etmişim? Saibe dünyada ancak nezih, afif, samimi muhabbetlerin payidar olacağını bilecek kadar hikmet-i hayata vakıf olsaydın... Beyhude kıskançlıklarla kendini maddeten, beni manen öldürmeyeydin... Bugün şu kara topraklara saçtığım nedamet gözyaşlarını pa-yı istirhamına dökeydim. Mesut zevç-zevce olacak bahtiyar bir aile teşkil edecektik. Ben o karıya olan aşkımı bi-zeval zannettim. Sen benden bir nedamet-i hakiki memul etmedin. Fakat işte zaman ikimizin hatasını da ispat etti. Sen kurtuldun, zamanın bütün meraret-i tecrübesine ben maruz kaldım.” (s.676-677)

“Nimetşinas” romanının kahramanı Nihat eve sarhoş geldiği bir akşam hizmetçileri Neriman’a tacizde bulunur. Ancak sabah uyandığında bu yaptığından pişmanlık duyar. Çünkü hem Neriman’ın olanları eşi Talat’a söylemesinden hem de çok sevdiği bu kızın evden gitmesinden korkmaktadır:

“Yoksa kız o taaruz üzerine dün gece odadan kaçarken hanıma tesadüf etti de beyin kendine kaldırdığı elin tedip sillesi için değil nevaziş-i muhabbet için olduğunu anlattı mı? Bu hakikati Neriman, hanıma söyledi ve iknaya da muvaffak olduysa Nihat’ın hali harap demektir. Niçin o kadar içip de böyle bir cüret-i bî-edebânede bulunduğu zavallı delikanlı yüz kere pişman oldu.

Ne fena oldu bu iş! Kendiyle kızın arasında bir tehlike-i sevda gördüğü için evvelden Neriman’ın o haneden gitmesini arzu ederken Nihat şimdi bu iftirakı düşündükçe meymun oluyordu. Kaç zamandır Neriman, onun gönlünün eğlencesi, gözlerinin bais-i tenviri hükmüne girmişti. Tehlikeli bir eğlence, fakat ailesi meyanında geçirdiği hayatına bu kız bir başkalık veriyordu. Onun bir pereste-i Melahat gibi akşam sabah karşısında salındığını rüyettten her türlü âlâm-ı hayatına karşı büyük bir teselliyet buluyor, işte bu teselliyetten mahrumiyeti istemiyordu.” (s.126-128)

“Cehennemlik” romanında, Şemsi bir yandan çeşme başında Mahmure’nin ayaklarını öperek ona olan aşkını ilan ederken diğer taraftan da annesi Ferhunde ile ilişki kurduğu için pişmanlık duymaktadır. Mahmure’ye olan aşkını imkânsız olarak gören Şemsi, kızın annesiyle ona benzediği için ilişki kurmuştur.

“Ben Deli miyim?” romanının kahramanı Revan Hanım’ı eşinden ayırmak için erkek kardeşinin de içinde bulunduğu üç kişi bir plan hazırlar. Kalender Nuri, ablasının durumuna üzülen yapıtları plandan vazgeçmeye başlayan Sermet’i randevuevinde çalışan Loroviç adlı bayanın güzelliğini kullanarak ikna etmeye çalışır. Sonunda üç arkadaş amaçlarına ulaşırlar. Ancak Sermet, ablası Revan Hanım’a karşı tamiri mümkün olmayan bir hata işlediğini anlayarak yapıtlığından pişman olur ve bundan dolayı suçluluk duygusu hisseder:

“Şehvet... İğreninceye kadar hırsımızı doyurmaya, kanımızın ateşini söndürmeye çalışan bir iptila... Bir et parçasına her şeyi feda edecek kadar bu müptelalık nedir? Ne için bütün dünya bu sanemin önünde yeniliyor?

Hısım, akraba, namus, ahlak hep ona kurban ediliyor. Mürteşi irtişadan aldığı, hırsız âlemde çaldığını sevgilisine götürüyor. Âşık, kıskançlıktan rakibini öldürüyor. Hemen hemen bütün cinayetler onun için irtikâp olunuyor. Bütün mücadeleler onun için yapıyor. Belki hayatın bütün manası ondan ibaret...

Fakat bu kadar cazip, tahammül-sûz ve leziz olan bu et perestîşkârlığının doygunluk anlarında öyle de nefretle kaçılacak bir iğrençliği var ki... Öfff...

Namuslu yaşamak hilkatinde doğmuş olanlar, bu hissın sarhoşluğuyla türlü zilletlere düşerek vicdanlarını tepeledikten sonra bazen uyanıyorlar. Fakat kendilerini nihayetsiz bir cehennemde buluyorlar. Öyle bir cehennem ki kaçacak mahreci ateşle örülü... Tövbe kapıları kapalı... Hasbıhal için yine o derekeye düşmüş duzahîlerden başka dert ortağı bulmak kabil değil. İnsan bir kere melunlara karıştıktan sonra melanetten nasıl kaçabilir?” (s.375-376)

“Tutuşmuş Gönüller”de Lemiye Lebib, paşa kızı olmasına rağmen Kasım Necati adlı alt tabakaya mensup bir delikanlıyla geçici bir günöl macerası yaşamıştır. Bunu bir hata olarak gören genç kız, yaşadığı bu ilişkiden çok pişmandır.

Aynı romanda, Lemiye Lebib sevgilisi Behçet Hilmi’ye karnındaki bebeğin babası olduğunu anlatan bir mektup gönderir ve eğer kendisine cevap vermezse onu öldüreceğini söyler. Behçet Hilmi genç kadına inanmadığı için mektuba cevap vermez. Bunun üzerine yeni doğan bebeğini öldürmeye kıyamayan anne, onu cami avlusuna bırakır. Fakat bir süre sonra çocuğu bıraktığına pişman olur ve onu aramaya başlar.

“Billur Kalp” adlı romanda, Sema Hanım gazetelerin birkaçında evlerde yapılmak üzere sipariş verildiğini belirten bir ilana rastlar. Vakit kaybetmeden iş yerine giden genç kız, burada İzzet Saim adlı kişinin tacizine uğrar. Bu sırada iş yerine gelen Muhlis Naki, nişanlısını bir adamın kolları arasında görünce ona ağıza alınmayacak sözler söyleyerek oradan ayrılır. Muhlis Naki bir süre sonra Sema Hanım’a kendisiyle hiçbir alakasının kalmadığını bildiren bir mektup gönderir. Suçsuzluğuna inanmadığı nişanlısına namussuzluğu karşısında intihar etmesini söyler. Sema Hanım’ın masumiyeti anlaşıncı da genç adam yaptıklarına pişman olur.

“Utanmaz Adam” romanında, Hacı İsmail Efendi ısrarı üzerine on iki yaşındaki kızını sinemaya götürür. Ancak filmde erotik sahnelerin bulunmasından dolayı buna pişman olur. Kızını bir bahaneyle sinemadan dışarı çıkartan baba başına gelen bu durumu mahalle kahvesindekilere anlatmaktadır.

“Dirilen İskelet”te Hasibe’nin kaynıyla ilişkisi olduğu dedikodularını duyan kocası onu talâk-ı selâse ile bırakır. Bir süre sonra pişman olan adam, ağlayarak karısına tekrar evlenmeleri için yalvarır.

Aynı romanda, Nâsıra evlenmeden Tayfur ile birlikte olduğuna pişman olmuştur.

“Deli Filozof” romanının kahramanı Çelebi kendisini aldatan eşi İclâl’den ilişki kurduğu Umranî’den bıktığını, eski hayatını özlediğini ve ölümcül hasta olduklarını bildiren bir pişmanlık mektubu alır. Eşi Caize’yi aldatan Umranî de aynı durumdadır.

“Namuslu Kokotlar” adlı romanda, bir gün Yeşil Kaynak’a gezmeye giden Şehnaz, burada şoför Seyfettin ile birlikte olur. Ancak bu adamı nezaketsiz ve kaba bulan hanımefendi yaptığından pişman olmuştur.

2.34. Fedakârlık

“Fedakârlık; insanın sahip olduklarını, kazanımlarını karşısındaki kişiye verebilmesidir. İki türlü fedakârlık vardır; biri karşılık beklemeden, diğeri karşılık bekleyerek fedakârlıkta bulunmaktır. İdeal olan, karşılık beklememektir ama bunu yapmak da kolay değildir. Karşılıksız fedakârlık yapmak konusundaki tavrımız, karşı taraftaki insanın kişiliğine göre değişir. Eğer fedakârlık yapılan kişi, fedakârlığı gördüğü zaman daha faziletli davranıyorsa, o fedakârlık amacına ulaşmıştır ama fazileti değil, bilakis nankörlüğü, bencilliği artıyorsa, o kişiye fedakârlık yapmak doğru değildir. Çünkü böyle bir kişiye fedakârlık yapmak karşı tarafı daha çok yanılsa teşvik eder.

Fedakârlık sevginin göstergesidir. İnsan sevdiği için kendi rahatından, zevkinden, eğlencesinden vb. fedakârlık yapabilir. Sevdiği için fedakârlık yapmakta zorlanan kişi, kendisini karşısındakinden daha çok seviyor demektir.

(...) Fedakârlığın sınırı, fedakârlık yapılan tarafın kişiliğine göre ayarlanmalıdır. Karşımızdaki kişi nankör değilse, ona yapılacak fedakârlıkta sınır koymaya gerek yoktur. O kişiye verilenler amacına ulaşır. Eğer verilenler amacına ulaşırsa, zaten fedakârlığı yapan kazançlıdır. Bir kişi nankörse, küstahsa, hep kendi çıkarlarını düşünüyorsa, böyle bir kişiye yapılan fedakârlıkta mecburiyetin dışına çıkmamalıdır. Çünkü bu kişiler hep kendilerine hayranlık uyandırmak ve almak isterler. Fedakârlık gördükleri zaman, bunu yapan kişiyi küçük ve saf gibi görmeye başlarlar. Böyle

kişilere karşı fedakârlığa sınır koymazsak, o kişinin egosunu iyice şişirir ve kendini daha çok beğenmesine neden oluruz.”³⁰³

Vefa duygusu yüksek olan kişiler karşılık beklentisi içine girmeden fedakârlıkta bulunma ya da iyilik yapma gibi davranışlar sergileyebilmektedirler. Bu kişiler çevrelerindeki insanlara güven verdiklerinden çoğu zaman onlar tarafından sevilir. Vefa duygusunu kadınlar daha yoğun hissederler. Ailenin huzur ve mutluluğu adına kavga etmekten ziyade fedakârlıkta bulunmak daha çok kadına özgü bir davranış modelidir.³⁰⁴

“İffet” romanında Sabri, borçlarının karşılığında sırtındaki hırkasını mahalle bakkalına rehin bırakarak fedakârlık yapar.

“Mutallaka”da, olgun bir adam olan Zekai Bey, kızı Akile Hanım’a son derece bağlı, bütün varlığını ona adanmış, fedakâr bir babadır. Kızının aile saadeti için eşlerin arasını bozan kayınvalideyle evlenmeye razı olacak kadar da Akile Hanım’ı sevmektedir.

“Nimetşinas” romanında haz odaklı yaşayan Nihat, aşk olduğu hizmetçileri Neriman’ı elde edebilmek için karısını ikna etmenin yollarını arar. Çünkü Neriman’ın Talat’a olan vefa duygusundan dolayı kendisine yaptığı evlenme teklifini kabul etmediğini düşünmektedir. Eğer Talat kocasına varmasını kendi ağzıyla söylerse Neriman’ın buna razı olacağını düşünür. Bunun için sahte bir doktor ayarlayan Nihat ona kendisinin genç kızın sevdasından verem olduğu yalanını söyler. Duruma üzülen Talat, eşini mutlu etmek için Neriman’ı yanına çağırarak kocasıyla nikâhlanmasını rica eder. Neriman ile Talat’ın arasında şu konuşmalar geçer:

“-Hanım, ettiğiniz teklifin garabetini, vehametini düşünmüyor musunuz? Şimdiye kadar hiçbir zevcenin ağzından diğer bir kadına karşı böyle bir teklif vaki olmamıştır. Hayatınızdan ziyade sevdiğiniz kocanızı nikâhla bana teklif ediyorsunuz!

³⁰³ Tarhan, **a.e.g.**, s. 68-69.

³⁰⁴ Tarhan, **a.e.g.**, s. 118-119.

-Kızım, sen kocamı benim hakkımda büyük bir lütuf olmak üzere kabul edeceksin. Ona varmakla bana karşı unutulmaz bir iyilikte, fedakârlıkta bulunmuş olacaksın...

-Bu iyiliği, bu fedakârlığı benden talep ederken çehrenizin ne hallere, ne renklere girdiğini biliyor musunuz? Rica ederim, koşunuz, bir kere aynaya bakınız da ettiğiniz teklifi kabulüm hakkınızda büyük bir iyilik olacağına beni iknaya uğraşınız. Müsaade buyurunuz, ben gideyim... Böyle bir hali tiyatrodaki seyretsem bu temaşaya beş dakikadan ziyade tahammül gösteremem.” (s.267-268)

“ -Cenabıhak birbirinizden ayırmasın... Ömrümüzün sonuna kadar dirlik, düzenlik versin. Nihat Beyefendi, dünyayı altüst etse kendisine sizden fedakâr bir kadın bulamaz. İşte bendeniz, ebediyen aranızdan çıkıyorum” sözleriyle süratle yürüdü, kapıdan çıktı.” (s.271-272)

“Sevda Peşinde” adlı romanda Sermet ve Nezihi adlı iki arkadaş buldukları delillerden hareketle eşlerinin kendilerini aldattığını düşünürler. Esasında kocasını aldatan Nezihi’nin eşi Ayn-ı Nur’dur. Bunu öğrenen Sermet Bey, Nezihi’ye durumu haber vermek ister. Fakat eşi Seza Hanım buna engel olur ve Nezihi’nin durumu öğrendiği takdirde Ayn-ı Nur’u öldüreceğini bildiğinden suçu üstüne alarak onu kurtarmaya karar verir. Sermet Bey başlangıçta buna itiraz eder, ancak karısının ısrarlarına daha fazla dayanamayan adam yaptığı teklifi kabul etmek mecburiyetinde kalır. Bunun üzerine Sermet Bey arkadaşına, karısının tüm yaptıklarını itiraf ettiğini, olayın yalnızca masum bir mektuplaşmadan ibaret olduğunu bunun için de onu affettiğini belirten bir mektup göndererek kendisinin eşi Ayn-ı Nur’u boş yere suçladığını söyler. Bir gün anahtarlarını çalarak kocasının yazıhanesine giren ve her yeri kendi sevdasına dair bir delil bulabilmek adına karıştıran Ayn-ı Nur, Sermet Bey’in kabahati karısının üzerine alarak fedakârlıkta bulunduğu mektubu bulur. Bu olaydan sonra arkadaşı Seza Hanım’a yaptığı bu özveriden dolayı bir teşekkür mektubu yollar.

“Son Arzu” romanında, Ragıp Şeyda Bey eşi Nurüyezdan’ın üzerine titremekte, fedakârca davranışlar sergileyerek onun her istediğini yerine getirmeye çalışmaktadır.

“Tutuşmuş Gönüller” adlı romanda, Nebile, eşi Behçet Hilmi’ye rahat bir hayat sağlamak için onun bütün israfına göz yummakta, bu yüzden kendisine para gönderen babasının tüm eleştirilerine boyun eğmektedir.

“Kesik Baş” romanının kahramanı Refia Hanım, hasta kocasına vefatına kadar bakmıştır. İnatçı çocuklar gibi tuvaleti geldiğinde söylemeyen ihtiyar zaman zaman altına kaçıtır. Refia Hanım da onu lazımlığa oturtturarak ihtiyacını gidermesini sağlar.

2.35. Kadın-Erkek İlişkileriyle İlgili Psikolojik Sorunlar

Psikolojik bakımdan sağlıklı birey “normal” olarak tanımlanır. Bu kendisine seçtiği yaşam tarzının gereklerine uygun davranışlar sergileyen bireydir. Bir bireyin davranışı kendisine ya da başkalarına zarar verici nitelikler taşımıyorsa o davranış normal kabul edilebilir. Sağlıklı bir birey, gündelik hayata uyum sağlama ve bunun gerektirdiği rutin işlerle baş edebilme yeteneğine sahiptir. Sağlıklı bireyler çevresindeki kişilerle iyi geçinmeye gayret eden, aileleri ve arkadaşlarıyla iyi iletişimde bulunabilenlerdir. Sağlıklı bireyler, mantıklı davranışlar sergiler, gerçeği kavrar ve karşılaştıkları hayal kırıklıkları ya da sorunlarla baş edebilirler. Sağlıklı birey iç huzurunu muhafaza eder ve kasten başkalarına ya da kendisine acı çektirmek amacı taşımaz.³⁰⁵

Bireylerin normal dışı tutumlarını değerlendirmek oldukça güçtür. Kimi davranış biçimlerinin normallığı noktasında tartışmalar vardır. Çevremizi dikkatli bir şekilde gözlemlediğimizde garip davranan farklı kişilere tesadüf etmemiz mümkündür. Halüsinasyon, çarpıtılmış ruhsal tepkiler, bilgileri karıştırma, kontrol edilemeyen şiddet, bireyin yakından müşahedeye alınmasını hatta hastaneye kaldırılmasını icap ettiren semptomlar gibi görülebilir. Çoğu insan bu tarz davranışların ciddi şekilde anormal olduğunu söyler.³⁰⁶

Geleneksel ataerkil yapının biçimlendirdiği kadın ve erkek rollerinin de patolojik bir mahiyet taşıdığını söyleyebiliriz. Çünkü bu tarz toplumlar bireye ait rolleri idealleştirerek kurgular. Böylelikle inşa edilen tradisyonel fantazyaya çoğu kimse için

³⁰⁵ Sezen Ünlü, “Davranış Bozuklukları ve Savunma Mekanizmaları”, **Psikoloji**, Ed. by. Ayhan Hakan, Anadolu Üniversitesi Yayını, 2001, s. 152.

³⁰⁶ Ünlü, **a.e.g.**, s. 153.

ağır bir yükü omuzlamak anlamını taşır. Bu nedenle rolleri tatbika çalışan fertler yoğun psikososyal bunalımlar yaşayabilmektedir.³⁰⁷ “Burada bir paradoksu da belirtmek gerekir ki kadın genel olarak erkek egemen topluma boyun eğerken bir yandan da bu topluma aynı anlayış içinde erkek çocuklar yetiştirdiği için bir anlamda bu yapının destekçisi de olmaktadır.”³⁰⁸

“İffet” romanının kahramanı İffet toplumsal değerlere son derece bağlı bir karakter örneği sergiler. İdealize edilmiş sevgi ve ahlak anlayışı ile kötü yaşam koşulları arasında yaşadığı buhranı onu ikilemde bırakır. İffet, kendisini beğendiğini bir aracı kadın vasıtasıyla bildiren Nermi ile buluşmaya giderken öldü sandığı nişanlısı Latif’e ihanet ettiği düşüncesiyle halüsinasyon görmeye başlar.

“Raziye’nin gelmesi için yazdığım tezkerede muayyen olan gün vürut etti. Giyinip süslenmek için kırık aynanın karşısına geçip de mirat-ı ismetin şikeste bir köşesinde, içinde puyan olmaya hazırlandığım âlem-i rezailin cerihalarını seyrederek gibi gözüm gözüme isabet edince yüzlerce yıllardan mürekkep bir elektrik bataryasıyla vücudum temasa gelmiş kadar bir saika-i lerze her tarafımı şiddetle sardı. Gözlerim karardı. Ben aynayı kaybettim. Ayna beni... O anda Latif boylu boyunca karşıma dikildi. Gözünü hûn-ı yeis bürümüştü. Çeşman-ı teessüründen yaş yerine kan akıyordu. Görüyordum. Hazin fakat iğrenç bir şeye bakar gibi bir nazarla beni tepeden tırnağa kadar süzdü.” (s.240)

Halüsinasyon, “kişinin, tam olarak inandığı nesnesiz algı” şeklinde tanımlanmaktadır. Halüsinasyonlar; görsel, işitsel, dokunsal, kinestezik, kokusal ve tatsal olmak üzere çok çeşitlidir. Görsel halüsinasyonlar, en sık rastlanılanlardır. Bunlar parıltılar, zikzaklar gibi çok basit fenomenlerden, çeşitli sahneler, kişiler, heotoskopi gibi belli bir bilinç durumunda ortaya çıkabilecek görsel sanrılara kadar uzanmaktadır. Böylece kişi, gerçekdışı ve tuhaf durumları ya da daha önceden şahit olduğu benzer olayları yeniden yaşadığı hissine kapılır. İşitsel halüsinasyonlara daha az tesadüf edilir. Fısıltı, tıngırtı şeklinde basit ya da ezgiler, tümceler gibi konuşma

³⁰⁷ Derya Sürekli, **Kadın ve Toplum**, İstanbul, Evrim Yayınevi, 2002, s. 84., Atiye Kalkan, A.e., s. 21.

³⁰⁸ Kalkan, **a.e.g.**, s. 21.

şeklinde yahut konuşma dışı, karmaşık olabilirler. Bunlar da daha evvel yaşanmış olaylara yönelik olarak açığa çıkabilirler.³⁰⁹

İffet, Nermi ile olan ilişkisinde bir “yaklaşma-kaçınma” çatışması yaşar. Bu çatışma “bireyin, kendisi için aynı anda hem olumlu hem olumsuz sonuçlar doğurabilecek bir durum yaşadığı çatışma türüdür.”³¹⁰ Nermi’nin teklifini kabul etmek ister, çünkü bu şekilde yaşadığı sefil hayattan kurtulabilecektir, diğer yandan bu teklifi kabul etmeyi Latif’in aşkına bir ihanet sayar. Bu hislerinin arka planında yatan sebep ise yapmak istediği şey karşısında hem Latif hem ailesi hem de toplumun vereceği tepkiden korkuyor olmasıdır. Bundan ötürü böyle bir şeyi düşünmüş olması bile yoğun derecelerde suçluluk duygusu hissetmesine kâfidir. İffet’in üstüne yapışan, ismiyle müsemma melek metaforunun yaşadığı iç çatışma esnasında da tekrar edildiğini görürüz. Melek fikri İffet’in suçluluk duygusunun temelinde yatan bir saplantı halini alacak ve onun düşündüklerini eyleme bile geçirmeden pişmanlıklar içerisinde ölümünü hazırlayacaktır. İffet, Nermi’nin teklifini kabul etmekle kendisine göre melekliğini yani günahsızlığını, saflığını, temizliğini yitirmiştir. Onun için tek bir kurtuluş vardır artık, mezara girmek. Mezar, korunmayı, gizlenmeyi, yok olmayı, ölümü simgeler. Ölümü düşünür, çünkü ölümle birlikte başkaları tarafından onaylanma ihtiyacı ortadan kalkacak ve yokluk fikri onu mesuliyetlerinden kurtaracaktır. İffet, Latif’in hayalini görürken aslında kendisiyle hesaplaşır. Her şeyden kurtulmak, kaçmak istemektedir. Aklanmak, temizlenmek ister; bunun için ciddi sancılar çeker. İleri düzeyde bir travma geçirir. Ölüm, İffet için bir kurtuluştur, özgürlüğünü kazanmasıdır. Bu fikri yukarıda bahsettiğimiz çocukluk anılarında da görürüz. İffet uçmayı düşünürken, gökleri, özgürlüğü, insanlardan kaçışı arzulamaktadır.

“Zavallı kız davet olunduğu bezm-gâh-ı visale gitmek için biçip diktiği esvabı o gün giymiş süslenmiş... Fakat piş-i azmine çıkan Latif’in hayali karşısında- duzahta kendine bir makarr-ı selamet ararken bir firişte-i nasıha tesadüf etmiş bir günahkâr gibi- bin his-i nedamet içinde titreye titreye hastalanmış...” (s.242)“O anda Latif boylu boyunca karşıma dikildi. Gözlerini

³⁰⁹ “Sanrı”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, İstanbul, C. 19, Milliyet Gazetecilik A.Ş., t.y, s. 10159.

³¹⁰ Cafer Topaloğlu, Yasin Boylu, “Örgüt İçi Çatışmaların Türleri: Otel İşletmeleri Açısından Ayrıntılı Bir İnceleme”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No: 16, 2006, s. 10.

hun-ı yeisi bürümüştü. Çeşman-ı teessüründen yaş yerine kan akıyordu. Görüyordum. Hazin fakat iğrenç bir şeye bakar gibi bir nazarla beni tepeden tırnağa kadar süzdü. Dudakları harekete geldi, dedi ki:

Çirkefin tükürmekle tathiri kabil olaydı tükürüğüme acımadan yüzüne tükürürdüm! Pederinin vermiş olduğu İffet namını... Benim aşkımı, hasta validenin âmal-i mukaddesini, Sabri'nin istikbalini hangi mezbele-i fuhuş içinde gömmeye gidiyorsun? Bu cüret-i rezilânen nan-pare tedariki midir? Taayyüşleri sana giran gelen o iki zavallıyı ücret-i ırzınla beslemek onlara zehirle tagaddi etmekten acı geleceğini bilmiyor musun? (...) Meleklerin rûy-ı arzda bir timsal-i beşerisi zannettiğim, rüyetimle incitirim havfıyla gözlerimden sakındığım veçhe-i dilâranı hangi enzar-ı leimeye peşkeş çekeceksin? Gideceğin yer bir bezm-geh-i ağyar olacağına keşke mezar olaydı. Ağuş-i fuhuş İffet'e penah olur mu? Yoksa senin gibi iffet-i meluneyi kabulden toprak içtinap mı ediyor?" (s.240-241)

Latif, İffet'in ölümünden sonra düşlere dalıp gerçeklerden uzak bir dünya kurarak yaşamaya başlar. Dış dünya ile ilişkisi bozulur. Düşlem kuran fertler, duygusal tatminsizliğini imgelem yoluyla doyuma ulaştırmaya çalışmaktadır. Düşlem şiddetlenip bireyi yaşamsal gerçeklikten koparmaya ve içine hapsedmeye başlayınca tehlikeli bir uyum mekanizması haline gelir. Yeğînleşen düşler, bireyin sağlığını bozar ve onu yoğun bunalımlara sürükler.³¹¹:

"Canım biliyor musun? İffet'e düğün hediyesi ben bir tiyatro yazmamış mıydım? Hani ya çiçekten bir hacle-gâh içinde oynamayacak mıydık? İşte ben onu şimdi burada oynuyorum. Nalan-gâhım işte bu mezarlık. Seyircilerim ölümler... Ölmeden benim oyunumu görmeye niçin geldiniz? Tabutsuz gelenler bir şey göremezler." (s.138)

Psikanaliz'in "determinizm" ilkesine göre; tıpkı fizik dünyada olduğu gibi, hissi hayatta da hiçbir durum ya da fenomen, bir nedene bağlanmadan birden bire meydana gelmemektedir. Bu sebeple, İffet'le beraber hayata bağlı bir karakter sergileyen ve geleceğe yönelik planları olan Latif'in; ekonomik durumunun kötü olması nedeniyle isteklerini ertelemesi ve en önemlisi de nişanlısının ölümüyle yaşadığı bunalım kendisinin acı sonunu hazırlayan amilleri teşkil ederler. Sonunda O da mecnuna dönerek ölür.³¹²

³¹¹ İbrahim Ethem Başaran, **Eğitim Psikolojisi Modern Eğitimin Psikolojik Temelleri**, 5. bs., Ankara, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1978, s. 220.

³¹² Önder Göçgün, **Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993, s. 34.

“Tebessüm-i Elem” adlı romanda, annesini, sevgilisini, parasını her şeyini kaybetmiş olan Kenan, birden bire halüsinasyon görmeye başlar. Bir fahişeye aşk olan Kenan önceki yaşadıklarıyla paralel, ancak var olmayan şeyler görüp işitmektedir:

“Ha işte mahkeme kuruldu. Kararı dinleyelim.

Reis karanlıklar içinden:

Suç zanlılarından Vuslat’ın son müdafaasını dinleyeceğiz. Söyle kadın, Kenan Bey bütün düşkünlüklerine, felâketlerine, maddece, meneviyetçe bu aşağı hale düşmesine, hırsızlık dolayısıyla annesinin ölümüne sebep hep seni gösteriyor. Ne diyeceksin?

Vuslat, Mısır yolundan kabarıp coşan bir dalga gibi geldi. Mahkeme huzuruna durdu. Kenan’a doğru şirret bir iftiracıya bakar gibi alaylı bir nefret bakışı fırlattıktan sonra zamparalarına dil döktüğü zamanlardaki fıkırdaklığını alarak başladı:

Efendim, bunca yıllık alüfteyim. Kimsenin ne anasını öldürdüm, ne babasını. Kenan Bey’le kanuna uygun olmayan bir münasebetle yaşarken o, benim fahişe mayamı unutuyor, benden samimî kanuna uygun, ebedî, temiz duygular bekliyordu. O, bana mı aşkı? Bu duygulara mı? Bana aşk idiyse ben ona her davranışında düzelmek kabul eder bir kadın olmadığımı gösteriyordum.

(...) Bu ağır şeylerden nefisini kurtarmak için beni suçlamaya kalkıyor.

(...) Yapılan iş ortaklaşa, niçin ayıp ve günah bir tarafa yükletiliyor? İnsaf... İnsanlığın daha böyle birçok gülünç itikadları vardır. Kendilerini temize çıkarmak için hakikatleri değiştirirler. Kenan, yanlış düşüncesi sonunda bu hale gelmedi mi? Hâlbuki şu saatte orospuların kirli sevdaları içinde yuvarlanan Kenan kafada milyonlarca erkek var. Bunların arasında Kenan’dan beter olmaya mahkûm olanlar az değil... İnsan kanunu bu işe pek karışmıyor. Fakat tabiat kanunu hükmünü hiç geciktirmiyor. Metres kapatan bir efendi, bir bey, bir paşa, bu yaptığı işi övünerek söyler. Fakat “kapatma” kendi vaziyetini söylemekten çok defa sıkılır. Demek, kapatılarda kapatandan çok ar duygusu var. Ama biri orospu, öteki beyefendi... Birinin aşağılığı söylenirken ötekinin yüksekliği anlaşılıyor. Bu ne ters anlayış! Ama denecek ki bir orospu çok erkekle yatar. Beyefendinin az karı ile yattığını kim bize sağlamca söyleyebilecek? Erkekler sıkılmayınız, bu namussuzluğu aramızda hakça pay edelim. “Zampara” denince bundan “orospu” kadar alçak bir kişilik anlaşılın.” (s.653-659)

“Bir Muadele-i Sevda” romanında Bedia sinirsel olarak yıpranmıştır. Onu bu duruma düşüren toplumsal baskılar, ailesi ve son olarak da sevgilisi Fatin’dir. Bir şeyleri ispatlamak adına aile zoruyla yaptığı evlilikten memnun olmayan Bedia, Fatin’le tekrar birleşebilmek uğruna planlar yapar. Bu noktada dürüst davranmadığına şahit oluruz. Bu nedenle zaten hoşnut olmadığı evlilik hayatı daha da çekilmez bir hale gelir. Evlilikte taraflardan birinin rol yapıyor olması her iki birey açısından da sorun teşkil eder. Rol yapan taraf doğal davranmadığı için yaptığından sıkıntı duyar. Karşı taraf bunu öğrendiğinde ise kendini kandırılmış hissedeceğinden beklenenden daha sert tepkiler verecektir. Çünkü doğal olmayan davranışlar karşısında kalan kişi, bunu

anladığı takdirde büyük bir yıkım ve hayal kırıklığına uğrar. İlişkilerde dürüst davranmak her bakımdan rahatlatıcıdır.

Naki, eşi Bedia'nın davranışlarına anlam verememektedir. Kimi doktorlar ona isteri, kimileri ise nemfomani teşhisi koymuşlardır:

“Bu çılgınlıkların sebebini ben değil, doktorlar bile anlayamadılar. Kimi isteri, kimi nemfomani dedi esas illetin ne olduğunu ben sonra anladım ama bu anlayışım bana pek pahalı oturdu. Marazın hakikatine vukufumda aynen o hastalıkla ben de malul oldum. Ne kadar müthiş bir illet olduğunu bilnefs çekerek anladım.” (s.230)

Esasında Bedia, Naki'den ayrılabilmek için ona oyun oynamaktadır:

“Sevgili Fatin'im... Biraz sabret. Ben bu mudhikeye daha gülünç bir netice ilave edeceğim. Bu son perde iniverince Naki ihtiyariyle çıkmadığı gülünçlü sahne haricinde kendini baygın bulacak, neye uğradığını anlamayacak. Açıktan açığa “ben seni sevemedim. Sevemeyeceğim beni terk et.” desem hakkımdaki muhabbeti tatlika mâni olduğunu bildirerek boşamamakta ısrar edecek. Onun için iyisi mi ben kendini sever görünerek bu yalancı muhabbetimi muziç kıskançlıklar, dayanılmaz hırçınlıklarla tahammül edilmez bir dereceye vardırarak herifi evvela canından, sonra kendimden bıktırıp muvaffakiyetimi temin etmektir.” (s.312-313)

“Histeri günümüzde en sık rastlanan hastalıklardan olan, psikonevrozun klinik bir tablosudur. Psikonevroz, birtakım ruhsal çatışma ve komplekslere bağlı olan, düşünce processus'unda (süreç'inde) bazı bozukluklar yapmakla birlikte, hastanın objektif (nesnel) davranışını pek az değiştiren ve bu bakımdan sosyal hayatla baş edebilen bir gösteridir. Bu hastalarda beyinsel organik bir bozukluk yoktur. Genellikle kişilerin iç dünyaları, bilinçaltı duyguları ile çevrenin ve gerçek (realite) ilkelerinin çatışmalarından doğar. Kişinin olmak istediği, kişilik ve yaşamak istediği düzey ile içinde bulunduğu durum ve düzey arasında büyük ayrımlar (farklar) varsa, bu çatışmalardan doğacak davranış bozukluklarının biri de psikonevrozdur. İsteri çok eskiden beri bilinen klinik bir tablodur. Hastalığı ilk tanımlayan hekim Hipokrat'tır. Hipokrat'a göre: “Kadının karnındaki rahim bir öküz başına benzemektedir. Bu başın iki boynuzu vardır. (Gerçekten rahim ve tübalar bu benzeyişi gösterirler.) Cinsel yönden kadın tatmin olmayınca, baş iki yana hareket ederek kadını karnından boynuzlar ve onun hastalanmasına neden olur. İsteri latince kökenli bir sözcüktür. Yazılışı hysteria olup, rahim manasına gelir. İsterik teşhisi konulan kişinin, sürekli cinsel istekler içerisinde olduğu kanaati yaygındır. Oysa bu kanı her zaman doğru değildir. Nörotik bir davranış biçimidir. Toplumdan topluma değişik oranda rastlanır. Histeri çeşitli klinik belirtileri içine alan polimorform (çok gösterili) bir hastalıktır. Düşünmekten çok duyan, hayalleri zengin, uygun yapılı insanlarda gelişir. Bu nedenle kadınlarda erkeklerden daha sık görülür. Çevrenin ilgisini çekmek için hastalık bilinçaltısını bir sığınak olarak kullanır. Telkine yatkındırlar. Sıkıntının, bunalımın bilinçli olarak hissedilmesi yerine, bunlara neden olan

uyarımların beden organlarının işlevlerine (fonksiyonlarına) çevrilmesine, konversiyon histerisi de denilir. Bir kişinin sıkıntı verici dış uyarımda bayılması, kriz geçirmesi bir konversiyon reaksiyondur. (...) İster, kişinin dış olaylar karşısında bir sığınak olarak kullanması, ister kendini hasta sanması ve duyguların, düşüncelerin kendine dönerek, egosantrik bir değer kazanması, ya da bilinçaltı ilgi ve dikkat çekme biçimi, hangi formu olursa olsun, bir kişilik bozukluğu olan psikonevrozlar ve histerik hastalar, doktor doktor dolaşarak hem kendileri hem çevreleri için üzüntü kaynağı olurlar.”³¹³

“Kadının tabii ve çok defa meşru cinsel münasebet hudutları dışında kalan mübalâğalı tenasulî faaliyetine ‘nymphomanie’ denir. Bu muhtelif şahıslarla bir türlü doymadan cinsi münasebetlerde bulunma dürtüsüdür. Bunlarda da hakikatte gerçek cinsel doyma yoktur. Eğer kadın fakir bir muhite mensup ve muhtaç ise az zaman zarfında cinsel dürtü ile dilediği gibi tatmin edebilmek için fahişe olur. Nitekim genel kadınlar arasında Nymphomanlar daha çoktur. Bu gibi kadınlar yolda rastladıkları herhangi bir erkeğe kendilerini kolaylıkla teslim ederler. Kadının asaleti, sosyal mevkii ve zenginliği, şehvanî dürtüsünü doyurma yolunda, her çeşit gayri meşru imkânlar bulmasına engel teşkil etmez. Nitekim ruh hekimleri bu gibi kadınlar için “Messelina kompleksi”nden bahsederler. (...) Esasen bunların hayatlarında hakiki sevgi bahis konusu değildir. Bütün aradıkları devamlı cinsel doyumdur; ve bütün ruhları da bununla kaplanmış bulunmaktadır. Şüphesiz ki yukarıda söylendiği gibi, muhtelif dereceleri mevcuttur. Bazılarında kısmî mübalâğalı bir cinsel arzu vardır, bazıları ise kendilerini tatmin edecek erkeği bulamazlar.”³¹⁴

“Muhabbet Tılsımı”nda Kalfa Suzidil’in sevda elemelerine, gizli ıstıraplarına doktorlar histeri teşhisi koymuşlardır.

“Mezarından Kalkan Şehit” adlı romanda, Şahika Hanım’ın anneanesi gençliğinde histeri hastalığına yakalanmıştır. Yaşlı kadın, Torunu Şevket’in şehit olduğu haberini aldıktan sonra aklını iyice yitirir.

“Utanmaz Adam” romanının kahramanı Letafet nenfomanidir. Onun gönlünde genç erkekler vardır. Her gece rüyasında onları görür. Eşinden boşanıp genç yorgancı Yusuf’a varmak istemektedir. Bu nedenle müracaat ettiği sahte Doktor Suduri’ye de cilveler yapar. Ancak delikanlı onu dikkate almaz. Letafet ikinci gelişinde orada bulunan üç delikanlıyı görünce göz süzmeye, manalı manalı tebessümler etmeye, kendisine teklif edilmeden soyunmaya başlar. Letafet ile kocası yataklarını ayırmışlardır. Cinsellik konusunda doyumsuz olan kadın, başka erkeklerin kollarında kendini tatmin etmeye çalışır. Bunu da kocasından intikam almak maksadıyla yaptığını söyler. Çünkü kocası ona karşı istekli davranmamaktadır.

³¹³ Haydar Dümen, **Evlilik**, İstanbul, Latin Matbaacılık, 1977, s. 168-169-170.

³¹⁴ Adasal, **a.e.g.**, s. 211-212.

Aynı romanda, Saffet'in eşi Sahire de histeridir.

“Deli Filozof”ta her şeye öfkelenen İclâl’e de doktorlar isteri teşhisi koymuşlardır.

“Eğer kişi, başkalarından destek ve öğüt almadan günlük işlerini yapamıyorsa, kabul görmeyeceği endişesiyle düşüncelerini söyleyemiyorsa, başkalarının desteği için istemediği şeyleri bile yapıyorsa, kendine bakamayacağı endişesi taşıyor ve yalnız kalmaktan korkuyorsa (...) burada bağımlı kişilik bozukluğundan” söz edebiliriz.³¹⁵

Bu tür kişilerin temel özelliği, uysal ve yapışkan hareketlere, ayrılma korkusuna neden olacak şekilde gereğinden fazla kendisine bakılma ihtiyacının olmasıdır. Başkalarından bol miktarda nasihat ve yardım almazlarsa gündelik kararlarını vermekte zorluk yaşarlar. Hayatlarının çoğu önemli faaliyetinde mesuliyet yüklenmek için başkalarına gerek duyarlar. Kendi kusurlarıyla yüz yüze gelmek ve almaları gereken sorumlulukları tek başlarına üstlenmek istemediklerinden, mühim kararlarına, sürekli olarak başkalarını dâhil etmek isterler. “Evlenme, boşanma, iş konusundaki tutumlarına, nerede oturacaklarına, nasıl bir yaşamı tercih edeceklerine başkalarına danışmadan karar veremezler.”³¹⁶

“Efsuncu Baba” romanının kahramanı Ebulfadl Enverî’nin dadısı ve lalasıyla bağımlı bir ilişkisi vardır. Enverî “Dadısız ayakyoluna, lalasız sokağa gidemez.” (s.36) Gerdek gecesine bile yengesinin verdiği talimatları harfî harfine ezberleyerek girmiştir. İki kelimesini unutacak olsa nasıl hareket edeceğini bilemez. Yazar, Enverî’nin acemiliğini şu satırlarla dile getirir:

“Ellerinde rehber kitaplarıyla seyahate çıkan turistler gibi zifaf âleminin en helecanlı esrarına yabancı bir elin lutf-u delâletiyle erer. Kadına ilk sarıldığı zaman babasından öğrendiği duayı okur.” (s.36)

Bazı insanlar sevişme ve cinsel ilişkiden oluşan normal cinsel edimlerle tatmin olamadığından ekstrem cinsel davranış ve nesne seçimini tercih ederler. Bunlar psikiyatrik terminolojide parafilik eylemler olarak adlandırılır. Bir parafili türü olan

³¹⁵ Semerci, **a.e.g.**, s. 243.

³¹⁶ Doğan Şahin, “Kişilik Bozuklukları”, **Klinik Gelişim**, C. 22, No: 4, 2009, s. 53.

fetişizm, kişinin vücudun belirli bölümleri ile cansız nesnelere, aşırı ve yineleyici cinsel çekim duymasıdır. Seksüel çeşitlilik kategorisinde, cinsel olarak uyarılmak için eşe gereksinim duymayan parafili grubunda sınıflandırılan fetişizmde, tatmin için genellikle kadın iç çamaşırı, kadın ayakkabısı ve kadın vücudunun cinsel olmayan bölümleri kullanılır. Normal bir ilişkiden elde edilen doyum burada fetiş nesnesi ile sağlanmaktadır. Çoğunlukla erkeklerde rastlanan bir sapkınlıktır.³¹⁷

“Ben Deli miyim?” adlı romanda, Şadan gençken yapmış olduğu ve kendince en hafifleri olarak nitelendirdiği fetiş davranışlarını şöyle itiraf eder:

“İlk cürümüm ipek ipek tüylü zarif bir kadın manşonunun ırzına tecavüz etmekle başlar... Bu güzel şeyi berbat ettikten sonra az süren bir nedametle kaçtım. Şık hanım yasemin kokulu, yumuşacık, beyaz ellerini manşonun içine soktuğu vakit onun mülevvesiyetini anlayarak haykırdı. Hep başına üşüştiler. Cinayet tetkik olundu. Kabahat kedi yavrularına atıldı. Hakikaten şemme hissedemediler.

Cinsiyetimin ilk uyanıklığı yıllarında hep cansız şeylere ilan-ı aşk etmek merakına tutulmuştum. Çünkü bunları benim her türlü garip tecavüzlerime, hırçınlıklarına mütehammil ve ketum buluyordum. Küçük ağzının gül pembesi dudaklarına tutulduğum bir saksonya çiçeğinin önünde enindâr ahlarla yaş döktüğümü biliyorum.

Uzun konçlu kadın potinleri, narin iskarpinlerle öyle sevda maceralarım vardı ki... Birkaç defa cürm-i meşhut halinde yakalanır gibi oldum. Fakat kimse bir şey anlamadı. Maşukalarımın ketumiyetleri sayesinde tekdirden kurtuldum. Bu faziletlerden dolayı bu cansızlara karşı hâlâ bir meclubiyetim vardır.

Hissi dalalet içindeydim. Aradığımı tabiat bana yanlış cihazlarda göstererek benimle eğleniyordu. Sonunda anam yerinde bir kadın beni kendine çekerek doğru yola sevk etti.

İtiraf edeyim ki, asıl zevki ilk yanlış deraguşlarım kadar tatlı bulmadım. Çünkü dalalet münhemikti. Kendi cinsimin dışısına kadar yükselmezden evvel insanla cemadat arasında da bocaladım. Pamuk kediye, sarı keçiyeye alakalarım, buluğ devremin mühim vakalarındandır.” (s.41-43)

Mecuplar ve eskimiş psikopatların evlenmeleri çok sakıncalıdır. Bu bakımdan onlar için evlenmek söz konusu bile değildir. Bu tip akıl hastaları halk arasında deli diye adlandırılmaktadır. Nevroz adı altında toplanan histeri, nevrasteni, psikasteni, iç sıkıntısı gibi sinirlilik hâli yaşayan kişilerin ileri derecelerde bazı istisnaları dışında çoğunlukla evlenmesine müsaade edilir. Esasında bu kişiler arasında vuku bulan

³¹⁷Nihan Oğuz, Niyazi Uygur, “Bir Olgu Nedeniyle Bebek Bezi Fetişizmi”, **Türk Psikiyatri Dergisi**, C. 16 No: 2, 2005, s. 133-135.

izdivaçlarda ailevi geçimsizlikler baş göstermektedir, fakat toplumda yaygınlık oranı o kadar fazladır ki bunları evlilik öncesi raporlara bağlamak pek doğru değildir.³¹⁸

Aynı romanda, annesi ve üvey babasının bahçedeki aşk gezintilerinden etkilenerek evlenmek isteği duyan Şadan, akli dengesinden emin olmadığı için kendisi gibilerin evlenmesinin uygun olup olmayacağını öğrenmek niyetiyle uzman doktora müracaat eder. Şadan'ın leh ve aleyhine hüküm veren doktorlar bu noktada ittifak edemezler. Onun evlenmesine karşı olanlar, akıl hastalıklarının kalıtım yoluyla bebeğe aktarılması endişesini taşımaktadırlar.

Şadan, bazı doktorların itirazına rağmen Revan Hanım ile evlenir. Ancak eşinden deliliğini gizlemek ihtiyacı hisseder. Bu onun için oldukça zor olur. Karısını derin bir aşk ve muhabbetle sevmesine karşın ev içinde yalnız kalamamaktan da şikâyetçidir. Çünkü deliliğinin ona yaptırdığı hareketleri Revan Hanım'ın görmesinden çekinir. Evliliklerinin ilk gecesi beyaz uyku takımlarının üzerine idrarını damlatmak isteği duyar. Bunun için yalnız kalacağı bir anı beklemektedir. Eline fırsat geçtiği anda bu arzusunu gerçekleştirir ve yatağa birkaç damla idrarını bırakır.

Bir gün Kalender Nuri, Revan Hanım'ın konağına bir mektup göndererek arkadaşı Şadan'ın deliliklerinden bahseder. Bu duruma çok sinirlenen Revan Hanım revolverini doldurup bu adamı öldüreceğini söyler. Bunun üzerine Şadan, Kalender Nuri'nin cezasını kendisinin vereceğini belirtir. Bu olaydan sonra aynı kişiden konağa üç mektup daha gelir.

Bir gün İstanbul tarafına geçen Şadan, Divanyolu'nda Kalender Nuri'ye rastlar. İki eski arkadaş beraber meyhaneye giderler. Kalender Nuri içmekten sarhoş olmuştur. Bu nedenle tüm düşündüklerini çekindemen Şadan'a aktarır. Revan Hanım'ın ikisini de sevdiğini söyleyen Kalender Nuri, nikâhın avama mahsus bir bağ olduğunu belirterek onu birlikte idare etme teklifi yapar. Şadan hem karısına atılan iftiradan, hem de bu ahlaksız tekliften iyice sinirlenir. Söylediklerinden ötürü Kalender Nuri'yi karanlık bir kuyunun içine atarak öldürmeye çalışan Şadan, kıskançlık ve şüpheden akli dengesini yitirmiş bir haldedir. Eşinin, Kalender Nuri'yi öldürdüğü için

³¹⁸ Adasal, **a.e.g.**, s. 429.

kendisine kin duyduğunu ve bu nedenle intikam almak istediğini, onu zehirlemek amacıyla suyun içine yeşil bir madde attığını zanneder, ancak bu düşünceleri asılsızdır. Kuşkular artmış, birtakım halüsinasyonlar başlamıştır. Kalender Nuri'nin sesini işitir ve yatak odalarına kadar geldiğini görür. Karısının Kalender Nuri'yi sevdiği hezeyanına kapılır. Şadan'ın durumu nedeniyle evde silah taşımak yasaklanmıştır. Ancak Şadan bir gün silah almak maksadıyla evden çıkar. Kalender Nuri'nin kuyuda ölmemiş olacağını düşünerek yeniden onun yanına gider. Kalender Nuri kendisini kuyudan çıkarması için “Karın senin olsun, bana hayatımı iade et” diye Şadan’a yalvarır. Ancak Şadan kuyunun üzerine bir yığın taş atarak bu defa Kalender Nuri'yi öldürmeyi başarır. Revan Hanım eşinin durumundan ötürü uyuyamaz. Şadan akli dengesini iyice yitirmiştir. Karısı için ağza alınmayacak sözler sarf eder. Revan Hanım'ın Kalender Nuri'yi sakladığından şüphelenmektedir. Bir ara cinneti karısını Kalender Nuri ile suçüstü bir halde gösterir. Bunun üzerine Şadan revolveriyle biri karısına diğeri de kendisine iki el ateş eder. Revan Hanım sağ olarak kurtulmayı başarır, ancak Şadan hayatını kaybeder.

“Krafft-Ebing zaman zaman bir çeşit dürtüsel reaksiyonlar halinde beliren homoseksüel halleri bazı debillerde, saralılarda, manyaklarda, ihtiyarlık bunamalarında zikretmektedir. Esasen önceden kadına dönük olan yaşlılarda geriye tepki mahiyetinde homoseksüel meyelânlar görülür.”³¹⁹

“Billur Kalp” romanında, Hacı Raif, kahveci Tosun’a tacizde bulunur. Bunun karşılığında da para teklif eder. Kahvedekilerden biri Hacı Raif’i torunu yaşındaki bir çocukla görmüştür.

“Utanmaz Adam”da Letafet’in eşi Nasih, kadınlardan hoşlanmamakta paralarını beğendiği erkeklere dağıtmaktadır. Bir gün Nasih, kendilerine her sabah güğümle süt getiren Tahir adlı çocuğu otomobiline bindirip içirdikten sonra onunla eğlenir. O gece eve sarhoş gelen Tahir, kendisine kızan annesini döver. Gencin annesi Nasih’ı yaptığı gayri ahlaki davranıştan ötürü dava etmek niyetindedir.

³¹⁹ A.e., s. 281.

“Klimakterik çağda erkekte libidonun bazı sapıklıklarını veya geçici mânasız taşkınlıklarını ve bu arada daha ziyade küçük yaştakilere döndürülen anormal aşkları görmek (...) mümkündür. Ancak 50’den sonra bazı şahıslarda erken yaşlanmanın cinsel çözüntüleri de unutulmamalıdır. Esasen libidinal iştiağın azalması mutlak surette cinsel münasebet imkânıyla muvazi değildir. Ereksiyon mekanizması zayıfladığı, yani cinsel kudretsizlik bahis konusu olduğu halde cinsel arzu bütün şiddetiyle ve hatta bir ihtiras olarak mevcuttur. Binaenaleyh bu aradaki nisbetsizlik (...) bazen skandallar teşkil eden mübalâğalı ve kötü telâfileri ve cinsel küstahlıkları yaratır. Tenasül âletlerini teşhir etmek, mazohizm, pedofili yani sübyan aşkı, homoseksüalite gibi...”³²⁰

“Kaderin Cilvesi” adlı romanda, Nâlık’ın eşi kocasının giderek çirkinleşmeye ve çocuklaşmaya başladığını, torunu yaşındaki kızlara bakacak kadar bunadığını şu şekilde anlatmaktadır:

“Evlere şenlik, koca değil koçan... Onun sabahları başta pamuklu takke, buruşuk surat, çapaklı gözlerle döşekten bir kalkışı vardır. Aman efendim, Ööööööö... Gören kırk yıllık yola kaçar. Bütün kadınlığım, bütün güzelliğim, bütün gençliğim bu gudubete heba oldu. Bundan sonra olsun a dostlar, biraz gün göreyim. Her şeye üstelik de bunadı. Yetmişinde yedi yaşında çocuğa döndü. Halini hiç bilmez. Kendini hayat suyu içmiş, sonsuz bir gençlik içinde bir taze civan zanneder. Çıkasıca çipil gözleri daima on yedisindeki körpe kızlardadır. Tüylerinin akları belli olmasın diye suratına kıl düşüren temizlik pomatası kullanır. Herkesin başka yerine sürdüklerini bu yüzüne sürer. Koca değil, el gün maskarası... Sonra kuvvetlenmek için, ayıptır söylemesi, yemediği herze kalmaz. Karyolasının başındaki gecelik dolabında kâse kâse macunlar... Balat’ta bir ihtiyar Yahudi eczacı, Tahtakalede bir efsuncu Arap, Ortaköy’de bir Ermeni karısı kocama macun yetiştirmeye uğraşırlar. Böyle macunlu koca dostlar başından uzak olsun. İstemem. Sonra gece baş yastığının altında bahnamelerin türlü... Zambak, Elifiye Hanım daha da başkaları... Daha da kepezeleri. Baktıkça insanın haya damarlarını çatlatacak kadar açık saçık resimler. Herif macunları yer, bunları okur, kudurur. Döşğinde duramaz olur. Genç hizmetçi kızların kapılarında dolaşır. Kaç defa, kaç defa onu Şahendelerin, Katinaların kirli döşeklerinden çıkardım.” (s.93)

“Kesik Baş” romanında Eleni, Raif ile olan ilişkisi sırasında yaşlı adamın psikolojisini şöyle dile getirir:

“(...) Onu, benim hissim, benim merhametimle hiçbir kadın sevmez. Bu, onu anlamadı. Sandı ki bu yaştan sonra her kadın onun için ateşlenecektir. Genç kadınlar ancak parası için onun yüzüne bakmaya katlanabilirler. Kadınlar için çirkin bir genç, güzel ihtiyardan daima makbuldür. Bu onu bilmiyordu. İhtiyarladıkça daha (egoist) oluyordu. Pek şaşıyorum. Kendi

³²⁰ A.e., s. 184-185.

ihtiyarladıkça bu adamda genç amma pek genç kızlar sevmek merakı artıyordu. Gide gide onbeş onaltı yaşında çocuklar ile sevdâ yapmaya çalışıyordu. Şakaya bozarak bana kocakarı demeye başladı. Ben kızmıyordum, gülüyordum. Çünkü bu adam aklını kaybediyordu.” (s.100-101)

2.36. Zührevi Hastalıklar

“Cinsel temasla bulaşan hastalıkların başlıca bulaşma yolu korunmasız cinsel ilişkidir. (...) Erken yaşta cinsel ilişkide bulunmak, çokeşli olmak, özel cinsel tercihlerin olması, paralı cinsel ilişki kuranlarla beraber olmak ya da onlarla ilişki kuranlar ile beraber olmak, kondom kullanmamak cinsel temasla bulaşan hastalıklara ilişkin risk faktörleri arasında yer almaktadır. (...) Cinsel temasla bulaşan hastalıklar, bireylerin sağlık düzeylerine, üretkenliklerine zarar vererek, yaşam standartlarının düşmesine, dolayısıyla toplumun sağlığının bozulmasına neden olmaktadır. Korunmanın tedaviden daha kolay ve maliyetinin daha az olduğu düşünüldüğünde, bireylerin konuya ilişkin farkındalık düzeylerinin yüksek olması oldukça önemlidir.”³²¹ “Frengi (Sifiliz), “bilinen tarihsel geçmişinin eskiliği nedeniyle yazılı ve görsel birçok esere konu olmuştur ve de olmaktadır. Mitolojide tanrı Apollo’nun çobanı Sifilus’u cezalandırmak için gönderdiği hastalık olarak kabul edilmesi 1530’da şair H. Fracasorius’un yayınladığı şiirde öğrenilmiştir. (...) Her iki cinsiyetin de hastalığı olan sifiliz, cinsel aktivitenin fazla olduğu 15-30 yaş grubunda, riskli cinsel davranışlar gösteren, paralı seks yapan, homoseksüel erkekler ve sosyoekonomik düzeyi düşük toplumlarda daha sık görülmektedir. Birden fazla cinsel eşi bulunan ya da cinsel eşi tarafından hastalık bulaştırılma olasılığı bulunan kadınların dışında, erkeklerde 2-3 kat daha sık görülmektedir.”³²²

³²¹ Diğdem M. Siyez, Ender Siyez, “Üniversite Öğrencilerinin Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklara İlişkin Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi”, **Türk Üroloji Dergisi**, No: 1, 2009 s. 50.

³²² Şirin Elmi, “Hiv/Aids, Hbv, Hcv, Sifiliz ve Genital Herpes’in Toplumda ve Riskli Davranış Modeli Gösteren Seks İşçilerinde Karşılaştırılması”, T.C. Sağlık Bakanlığı Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Kliniği, (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi), İstanbul, 2007, s. 24-26.

“Cehennemlik” romanının kahramanı Şaban’ın Frengi adlı cinsel yolla bulaşan bir hastalığı bulunmaktadır. Bir sene evvel sevdiği kızla evlenme aşamasında olan delikanlının birlikteliği bu hastalığı yüzünden son bulmuştur.

Gonore (Belsoğukluğu), gizli fuhuşla bulaşan cinsel hastalıkların en sık görülenidir. Türkiye’de sağlık kontrolünün yapılmadığı randevuevlerinin klasik hastalığıdır.³²³ “Dünyanın her yerinde görülmekle birlikte sosyal ve ekonomik düzeyi düşük bölgelerle, evlilik dışı ilişkilerin yoğun olduğu toplumlarda daha sık görülür. Hastalık bağışıklık bırakmaz. Bir kez geçiren kişi tekrar gonoreye yakalanabilir.”³²⁴

“Gönül Bir Yel Değirmenidir Seveda Ögütür” adlı romanda, Şadan randevuevinde ilişki kurduğu kadınlardan belsoğukluğu hastalığını kapmıştır.

2.37. Fuhuş

“Osmanlı İmparatorluğu’nda şariat yasalarının kesin olarak yürürlükte bulunduğu II. Meşruiyet öncesi dönemde, fuhuş çok ağır bir suç olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, İslam dini çokeşliliğe (taaddüdü zevcat) ve halayıkların yatağa alınmalarına (istifraş) izin verdiği için fuhşa pek rastlanmazdı. (...) Tüm bu olanaklara rağmen fuhuş yine de Osmanlı döneminde tam olarak önlenememişti.”³²⁵

“Tanzimat dönemine kadar Osmanlı toplumunda Müslüman kadınlar resmen fahişe olamazlardı. Gayri müslim kadınlara ise fuhuşu icray-ı meslek edinmeyi istemeleri üzerine göz yumulurdu. Fakat Aksaray gibi Müslüman mahallelerinin ortasında, herkesin gözü önünde ve bilgisi dâhilinde Müslüman kadınları çalıştıran, dönemin seçkin kişilerini müşteri olarak kabul eden, gizli veya devletçe ruhsat verilmiş Müslim ya da gayri Müslim umumhaneleri vardı. (...) Halktan bazı kimseler de

³²³ Akif Poroy, *Türkiye’de Cinsellik*, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2005, s. 277.

³²⁴ MEB, *Enfeksiyon Hastalıklarının Bulaşma Yolları*, Ankara, 2012, s. 14.

³²⁵ Hasan Dursun, “Fuhşa ve Fuhuş Hakkındaki Temel Türk Hukuk Normlarına Genel Bir Bakış”, *TBB Dergisi* No: 93, 2011, s. 411-412.

zamanlarının belli bir müddetinde hayat kadınlarının peşinden koşmakta ve ailelerinin nafakalarını bu uğurda harcamaktaydılar.”³²⁶

D’Ohsson, “18.yy. Türkiyesi’nde Örf ve Âdetler” isimli kitabında Osmanlı fahişelerden şöyle bahsetmektedir:

“Genel kadınlara gelince, inanılmaz bir şeydir ama İstanbul’da olsun, imparatorluğun başka büyük şehirlerinde olsun, Müslüman genel kadınların sayısı kırkı bulmaz bile. Bunlar da toplumun en aşağı tabakası arasındadır. Ve içinde bulundukları büyük sefalet yüzünden kendilerini fuhuşa vermişlerdir. Bu gibiler, bekâr erkek arar, ama bu arada bu tip vakalara karşı son derece titiz ve uyanık olan memurların dikkatini çekmemek için azami derecede dikkatli, ihtiyatlı davranırlar. Hükümet Müslümanlara karşı gösterdiği bu titizliği, gayrimüslimlere karşı göstermez. Gayrimüslim fahişeler şehrin en sapa mahallerine yerleşmiştir. Polis kontrolü altındadırlar. Ayrıca dışarıda bulundukları zaman son derece edepli olmak zorundadırlar. Üstelik ancak kendi milletlerinden müşteri kabul edebilirler.”³²⁷

Osmanlı Tanzimat’tan sonra Batı’ya yönelmeye başlar. Bununla birlikte Avrupa’nın iktisadî baskısında da artış gözlemlenmektedir. Devlet, eski kurumlarını yenileme çabasıdadır, ancak kültürel değişim yaşanırken, eskisinin yerine gelen istikrarlı bir ekonomik düzen meydana getirememiştir. Bu Avrupa’ya yönelme hedefi, imparatorluğu yıkılışını hızlandırmıştır. Kaotik ortam içinde Osmanlıların eski sosyal dayanışma ve yardımlaşma müesseseleri parasal sağlayıcılarını yitirmiş, Avrupa’nın giderek artan iktisadî tahakkümü altında da Batı örneğine mümasil yeni müesseseler ve örgütler tesis edilememiştir. Eski geniş ailenin yok olması, özellikle kadın ve çocukları toplumsal çevrede dayanaksız ve sahipsiz bırakmaktadır. Kimsesiz kadınlar için henüz güvenli bir çalışma ortamı hazırlanmamıştır. Bu nedenle hâlâ eski gelenek ve göreneklerin baskısı altında bulunan kadınlar, kötü niyetli ve onlara imkân vermeye alışkın olmayan kişi ya da grupların yol açtıkları tehlikelere düşmektedirler. Bu nedenle fuhuş ve sahipsiz çocuklar çoğalmakta, hayata hazır olmayan kimsesiz ve desteksiz kadınlar ile çocuklar heba olmaktadır.³²⁸

³²⁶ Aydın Yetkin, “II. Meşrutiyet Döneminde Toplumsal Ahlak Bunalımı: Fuhuş Meselesi”, **Tarihin Peşinde Uluslararası ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, No. 6, 2011, s. 28-31.

³²⁷ Aişe Aslı Sancar, **Osmanlı Toplumunda Kadın ve Aile**, 2.baskı, İstanbul, H.e.k.v yayınları, 1999, s. 60.

³²⁸ Tahir Alangu, **100 Ünlü Türk Eseri**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1974, s. 833.

Romanlarda erkek kahramanlardan bazıları, “Beyoğlu çevrelerinde batılı ülkelerden para kazanmak için gelmiş tiyatro oyuncular ve çalgıcılarla ya da yerli gayrimüslimlerden fahişelik yaparak hayatını kazanan cazibeli ve cilveli kadınlarla ciddi anlamda evlilik amacından çok gönül eğlendirmek, hovardalık etmek amacıyla sefahat hayatı yaşarlar. Bu kadınlar, çok güzel, kurnaz, tamamıyla paradan, maddeden, tensel hazzardan başka amaçları olmayan kişilerdir. Metresi oldukları alafrangalık özentisindeki saf mirasyedi Türk gençlerine aşk olmazlar ve evlilik düşüncesinde değillerdir. Tek amaçları onların saf duygularını sonuna kadar sömürüp bütün paralarını soymaktır. Gençleri paraları bitince de kolayca bir kenara atıverirler.”³²⁹

“Şık” romanın kahramanı Şöhret’in tutulduğu Madam Potiş de böyle bir tiptir.

“Potiş ne zaman böyle soyulmağa müstait Şöhret akılda bir av yakalarsa çok masrafa sokmak için ekseriya Perdriks’in lokantasını intihap eder idi. Yenilip içilen şeylerin Şık tarafından paraları tediye edildikten sonra lokantacı ile Potiş beyninde ayrıca hususi bir hesap görülüp Potiş’in hissesi ayrılır idi.” (s.42)

Romanda seksüel hazza ve çıkara dayalı bir ilişki gözler önüne serilmektedir. Erkek, Osmanlı’nın toplumsal dokusunda malî olanaklarıyla kadın için her zaman cazip bir öznedir. Çalışmayan, üretmeyen kadın daima tüketici konumundadır. Bunun için kendisine malî kaynak sağlayacak bir başkasına ihtiyaç duyar. Bu şekilde gerçekleşen alış-verişin bedelini kadın, bedeniyle erkeğe hizmet ederek öder. Fuhuş da bu durumun bir başka çeşididir. Parayla, ödülle haz amaçlı birliktelik, “aşkın ve cinselliğin metalaştırılması; imaja-paraya- sahip olunan nesnelere, bazen bir iç çamaşırına ya da parfüme indirgenmesi”dir.³³⁰

“Şatırzade, münasebet-i aşkane peyda eylediği madamın hanesine yirmi gün kadar gidip devam eder. O aralık nasılsa eline geçirebilmiş olduğu beş-on lirayı bu devamı esnasında yiyip bitirir. Metresiyle geçirmiş olduğu bu yirmi günlük ömür-i sefihane Şık’ın kalbinde bir iz bırakır. Lakin ne çare ki bin türlü müşkilata ancak tehiyye edebilmiş olduğu beş-on altının bitmesi, Şık’ı sevgili metresinden bir iftirak-ı mecburiye uğratar. İftiraktan iştiyak hâsıl olacağı malum. Şık, bu ateş-i iftiraka çok vakit tahammül edemeyeceğini anlar. Fakat ne

³²⁹ Nurullah Çetin, “İkinci Abdülhamit Dönemi Türk Romanı (1978-1908)”, **Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı**, 2.bs., 2010, s. 57.

³³⁰ Yılmaz, a.e.g., s. 68.

yapsın? Metresiyle kendi beyinde olan rabıta-i muhabbet paradır. Onsuz emele vusul mümkün değil.” (s.18)

“Mürebbiye” romanının başkahramanı Anjel, doğdukları zaman nüfus kütüğüne yalnız annesinin ismiyle yazılan nikâhsız çocuklardandır. Sefahat sonunda olan bu çocukları çok defa babaları kabul etmediği gibi anneleri de tehlikesinden çekinerek düşüremedikleri için istemeye istemeye dünyaya gelen bu çocuklar belirli bir bilinç düzeyine gelip de ortada bir baba bulamadıklarında insanlar arasındaki bu mevkisizliklerinden çıkan bütün felaketleri annelerinden bilirler. Anasına karşı olan bu düşmanlık duygusu Anjel’de de vardır. Fransa’da birlikte bulundukları sıralarda bazı zamanlar saç saça baş başa dövüşmektedirler. Anjel annesini “babamın adını söyle” diye sıkıştırmakta, kadın kızının bu ısrarından bıktığı günler birkaç düzine erkek ismi saydıktan sonra: “Kimin kızı olduğunu ben ne bileyim? İşte bunların içinden babanı ara da bul!” (s. 11) diye haykırmaktadır.

“Ana ve babasından sadece birisine sahip olup ta ahlakî gelişmesi tehlikede bulunan küçüğün durumu ne olacaktır? (...) Meselâ bir fahişe anne çocuğunun bedenî, fikrî ve manevî her türlü gelişme yeterliliklerini sağlayıp ona manen her türlü yakınlığı gösterdiği halde ve hatta küçüğün de kendi durumundan memnun olmasına rağmen çocuğun fahişe olan annesi yanında yetişip büyümesi ahlaken mahsurlu değildir denilebilir mi?”³³¹

Hüseyin Rahmi, romanı yazarken bu türden sorulara da cevap vermiş görülmektedir. Kimi araştırmacılar tarafından fahişelik mesleği ve fuhuş kavramını yalnızca ekonomik sebeplerle temellendirmenin hatalı olduğu söylenmektedir. Bu kişiler maddi sıkıntıların daha çok fuhşun örgütlenmesinde ve yayılmasında önemli bir etken olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bundan dolayı fahişeliğe başlama nedenleri araştırılırken kişinin yetiştiği aile ortamını da derinlemesine bilmek gerekir.³³² Çocuklar model olarak öğrenirler. Çocuk için ailesi, yaşadığı muhit, iletişimde bulunduğu şahıslar onun kişiliğinin oluşmasında örnek aldığı özdeşleşim modelleri olarak değerlendirilmektedir. Çocuğun davranışlarını yüksek öncelikle

³³¹ Aydın Zevkliler, “Türk Hukukunda Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, **AUHF**, 1968, s. 182.

³³² Meltem Efe Sevim, Salih Yaşar Özden, İ. Lütfi Yargıç, “Hayatını Cinsel Akt ile Kazanan Kadınların Aile Özellikleri”, **Anadolu Psikiyatri Dergisi**, 2004, s. 14.

ebeveynleriyle ile olan etkileşim şekli belirler. Çocukların eğitiminden söz edildiğinde anne ve babanın verdiği eğitimi dikkate almamak mümkün değildir.³³³ Maddi ve manevi değerlerin ferde aktarılmasında en etkili faktör aile olduğundan onun çocuğa verdiği eğitimin niteliği de ehemmiyet arz etmektedir. Bununla birlikte ailedeki bölünmenin, çocuğun hayatını olumsuz yönde etkilediği de bir gerçektir.³³⁴

Anjel, Paris'in fuhuş ortamında yetişmiş, olgunlaşmaya başlayınca da daha kadınlık çağına girmezden evvel annesinin yoluna sapmıştır. Paris'in fuhuş pazarında epey dolaştıktan sonra o da annesinin uğramış olduğu kazaya uğrar ve gebe kalır. Serbest ilişki yaşadığı Mösyö Andre adında bir adama giderek karnındaki çocuğun babasının kendisi olduğunu iddia eder. Fakat Andre bu iddiayı öfkeyle reddeder. Anjel, çocuğunun babasının Andre olduğunu bildiği halde, adamın babalığı üstüne almaktan çekinmesi üzerine ona başka bir baba aramaya başlar. Bunun için Mösyö Baudelaire adında bir yazara gider. Baudelaire, “sizin meslekte olan bir kadından doğacak çocuk kimsenin değildir. O, ancak sizindir, matmazel” cevabını verir. Fakat Anjel'in sanat ve mesleğindeki incelikleri anlatması karşılığında yazacağı kitabın kazancını babası olmayan bu çocuğa bırakmaya razı olur. (s.11-28)

“Tesadüf” romanında, Mail bekârlık yıllarında çocukluk arkadaşı olan Hayati ile birlikte eğlence yerlerine gitmektedir. Bunlar genellikle uygunsuz evlerdir. Mail evlendikten sonra bu tür mekânlara gitmeyi istemez. Zaten iki yıla yakın bir süredir oraların semtine uğramamış, mutluluğu ailesinde bulmuştur. Ancak Mail bir gün arkadaşları tarafından kandırılarak eğlentiye gitmeye ikna edilir. Genç adam burada Şöhret adlı fahişeye tanışır:

“Mail baktı, baktı. Kendi kendine kazara mezbeleğe düşmüş, pür-taravet bir çiçek!” dedi. O sefaletgâhta yerini yadırgamış gibi duran bu peri-i aşka takarrüple bir iki lakırdı söylemek istedi. Vehleten kendi kendine böyle bir arzu uyandı. Bütün arkadaşları meşgul-i hayhuy idiler. Mail yavaş yavaş Şöhret'e yaklaştı. Bir mukaddime-i kelim bulmak için hafif hafif helecan hissetti.” (s.273)

³³³ H. Ömer Beydoğan, “Ailelerin Eğitim Sürecine Katılımına Yönelik Modeller ve Yaklaşımlar”, **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Yayınları**, Cilt 7, No. 1, 2006, s. 76.

³³⁴ Sevim, Özden, Yargıç, **a.e.g.**, s. 15.

Şöhret sevgilisi için ağlamaktadır. Kadının yanına yaklaşan Mail bir müddet onunla sohbet eder. Şöhret'in durumu Mail'i oldukça düşündürür. Onun durumunu, evin sahibi tarafından nasıl istismar edildiğini iş arkadaşlarına bir bir anlatır. Mail olanlardan oldukça etkilenmiş görülmektedir. Arkadaşları onun safça tavırlarına gülerek karşılık verirler. Hayati, Şöhret hakkındaki düşüncelerini şöyle ifade eder:

“O geçmişi kınalılara acımaya gelmez. Onların ince kıyım kestikleri afillere bakma sen... Hep martavalıdır be! Şampanya şişeleri gibi sıkı mantar atarlar. O mantarları yutanların vay hallerine... Onları sevmeli, okşamalı, geçmeli. Hallerine acırsan bir acırsın, iki acırsın... Üçüncüsünde seni öyle bir acıtırılar ki vallah zakkum ağacına dönersin. Hayatının tadı kalmaz. Anladın mı bey baba? Şöhret'in baygın gözleri sana da dokundu mu? Yosmam insana öyle bir ezgili dikiz eder ki vay anam babam... Adam biter be... Göz bebeklerinde elektrik mi vardır, nedir bilmem ki insan fenalaşır...” (s.279-280)

Ekonomik şartların yetersizliği fuhuşun temel sebebidir. Olumsuz çevre şartları, yaşanan mekânın uygunsuzluğu, daha iyi koşullarda hayatını sürdürme isteğinin fahişeliğe başlamada mühim rol oynadığı tespit edilmiştir. “Çevresindeki insanlar tarafından kandırılarak ya da zorla cinsel istismara uğramış genç kızlar, bakireliğin bir tabu olduğu toplumlarda fuhuşa sürüklenebilmektedirler.”³³⁵

Şöhret fakir bir ailenin kızıdır. Güzel olduğundan dikkatleri üzerine çeker. Zamanında zengince bir ailenin oğlu onunla evlenmeye karar vermiştir. Bu genç nikâhtan önce eve gidip gelmeye başlar. Kendilerinin olmadığı bir gün gencin eve geldiğini öğrenen kızın anne ve babası, hanede yalnız bulunan bir genç kızın eve delikanlı misafir almasının uygun olmayacağını belirterek onu saflığından dolayı azarlarlar. Olaydan bir süre sonra Şöhret'in hamile olduğu anlaşılır. Kızı hamile bırakan gençten bir ses çıkmayınca çocuğu düşürmeye karar verirler:

“Anası babası kızı sıkıştırır. İş anlaşılır. Zavallı kadın on parmağıyla belki yüz defa hesap ederek kızın bu kazaya uğraması kendi evde yokken misafirin geldiği güne tesadüf eylediğini anlar. Hani misafir? O çapkın nerede? Gelse de bari şu irtikâp ettiği ayıp ve rezaleti kapatsa... Ne gezer! Misafirden hiç nam ve nişan görülmez.

³³⁵ Nebahat Özerdoğan, Deniz Sayiner, Nedime Köşgeroğlu vd., “Kadın ve Fuhuş Olgusu”, (Çevrimiçi) <http://cws.emu.edu.tr/en/conferences/>, 09.09.2012, s. 6.

Kadınlar yine toplanır, ıskat-ı cenine karar verilir. Ev ilaçlarıyla o işi de becerirler. Zavallı Şöhret ölümünden kurtulur. Kurtulur ama neme lazım adı çıkar. (...) Kibardan fukaradan görücülerin arkası kesilir.” (s.291-292)

Bu olaydan sonra yaşlı bir kadın Şöhret’i kandırarak fuhuşa sürükleyecektir:

“O esnalarda Macuncu taraflarındaki mahut kâr-gehin madrabazlarından, çığırtkanlarından orta yaşlı bir karı, Şöhret’in destan-ı hüsnünü, bahusus uğradığı kazayı haber alarak hakikati anlamak üzere oralarda gezinmeye, kolaçana başlar. Nihayet kızla görüşmeye muvaffak olur. Güzelliğini edilen methin fevkinde bulur. Bir gün hafiyyen konuşulurken Şöhrete der ki: A yavrum sen böyle kulübe gibi evlere, Uzunçarşılı bıçkınlara değil beylere, efendilere layık bir kadınsın! Sen ağırlığınca altına değersin... Haydi, seni bir konağa götüreyim. Orada sade tavukla, kıymayla beslenirsin. En son moda ipekli kumaşlarla giyinirsin. Başına, bileğine, gerdanına pırıl pırıl elmasları takınır, salınır. Haydi, bu kümeste oturma. Haydi... kelimat-ı iğfaliyesiyle kızın avucuna beş on altın sıkıştırır. Söz birliği ederler, iki gün sonra gelir, alır götürür. Ekl ettiği karpuzun üzerine kızın yediği bu halt, yeisten kızın pederinin menzulen vefatına sebep olur.” (s.293-294)

Şöhret, Mail’in isteği üzerine ona sırlarını açar. Bu kadının kendisine karısından fazla samimiyet göstermesi Mail’in hoşuna gider:

“İki seneden beridir zevcesinin, refika-i meşruasının meclis-i iltifatından başka bir yerde bulunmamış, diğer bir kadınla böyle mahremane görüşmemiş olan Mail’e bu gecenin hali, bil-husus sevdavî teati-i esrarı hoş geldi. Bir hafta evveline gelinceye kadar görmediği, tanımadığı güzel genç bir kadın, zevcesinden ziyade samimiyet gösteriyor, bütün râz-ı derununu laubaliyane açıyor, imaleli manidar nazarlarla karşısında geziniyor, eğlendirmek için muktedir olabildiği işvekârlıkların ibzalinden geri durmuyor, her emrini icraya amade görünüyor... Delikanlı o akşam bezm-i germâ-germ geçiriyor ki deme gitsin...”(s.299)

Mail, tüm bu olanlar neticesinde o güne kadar kendini eğlenceden neden mahrum bıraktığına anlam veremez. Evlenmek başka, eğlenmek başka diye düşünür. Mail, öncelikle Şöhret’in güzelliğinden etkilenmiştir. Şöhret, güzel bir kadın olmasaydı, Mail ile arasında bu denli bir yaklaşma olmazdı. Şöhret’in içtenliği, mesleğinin inceliklerini yerine getiriyor olması ve Mail’e ilgi göstermesi evli bir erkek olmasına rağmen onu cezbeder. Ancak evlilik hayatında bir erkeğin başka bir kadınla yaklaşması ilişkinin mantığına ters düşmektedir. Evli bir bayanın kocasından başka bir erkekle yakın ilişki içine girmesi de hoş karşılanmaz. Toplumun bireyler için

oluşturduğu kurallar ne yazık ki söz konusu erkek olunca kadınlar kadar sıkı işlememektedir. Evli bir erkeğin eğlence âleminde başka bir kadınla görülmesi çoğu zaman sorun teşkil etmez. Bu konuda erkek, kadına göre oldukça serbesttir. Yani toplumca ayıp olarak kabul edilen bu davranış türünün yine aynı toplum tarafından cinslere göre farklılaşan bir tolerans düzeyi mevcuttur. Erkekler için tabii olarak karşılanan bu tür bir eylemi gerçekleştiren Mail, evliliğin mantığını kendine göre yeniden tasarlamış olur. Eğlenmek ve evlenmek kavramları o saatten sonra Mail için başkalık arz eder. Mail'in bu düşüncesinden evliliğinin monotonlaştığını ve ailesiyle birlikteyken hayatını eğlenceli bulmadığını kavramaktayız. Artık evlilik onun için çocuklar, evde temel ihtiyaçlarını karşılayan sadık, ancak eğlenceli olmayan, duygusal ve cinsel yönden de kendisini bir fahişeye göre daha az tatmin eden bir kadınla yaşamak demek olmuştur. Mail, Şöhretle tanıştıktan sonra ne istediğinin ve evliliğinde neyin umduğu gibi olmadığını da kıyaslamasını yapmıştır bir bakıma.

“Billur Kalp” adlı romanda Madam Savora, gençliğinde efsanevi bir ücretle geceliği üç dört yüz liraya erkeklerle birlikte olmaktadır. En son bir ihtiyar ile evlenen bu kadına eşinin vefatından sonra miras kalır. İstanbul’a dönen Savora burada randevuevinden pek de farklı olmayan bir otel açar.

“Hakka Sığındık” romanında, vefat eden Safer Efendi’nin Huriye, Nuriye, Mustafa isminde üç çocuğu vardır. Evleri yandıktan sonra dışarıda kalan bu çocukların anneleri de kötü koşullardan dolayı ölecektir. Parasız pulsuz, aç ve kimsesiz kalan çocuklar karınlarını doyurabilmek için öncelikle giysilerini satar ve bir süre bu parayla idare ederler. Daha sonra karınlarını doyurabilmek için dilencilğe başlarlar. En büyükleri Huriye küçük kardeşlerine bakabilmek için fuhuş yapmaktadır. Huriye’nin bu yola sürüklenmesine neden olan hadiseler şöyle gelişmiştir:

“Karlı, soğuk, uzun kış gecelerinde gökyüzü tavanından başka sığınacak meskenleri, memenleri olmayan irili ufaklı, bâliğ, nâbâliğ sefil çocuklar cami avlularında kuytu yerler, viranelerde rüzgârdan mahfuz duvar dipleri, köşeler, baca içleri, mahzenler intihabiyle toparladıkları tahta ve kâğıt parçalarından ateş yakarak etrafına dizilip ısınırlar ve sonra o hararetin kenarında yorgansız, yastıksız, nemli topraklara uzanıp uyurlarmış. Ateş sönüp gecenin ayazı artınca ısınmak için birbirlerine sarılmak ihtiyacını duyarlar ve bu sıkı deraguş ânında hariçte sönen ateş kalplerinde parlayarak kızlar, oğlanlara metres olurlarmış. Ana

baba muhabbet sıcaklığından mahrum bu sefil sokak evlâtlarının başka bir kalpte melce aramaları ve o yarı çıplak erkek, dişi vücutların birbirine şiddetle temaslarından hissiyat-ı cinsiyenin erken uyanması tabîî değil mi? Huriye ilk aşkından bahay-ı bekâreti olarak sekiz kuruş mihri muaccel aldığı ve pek hoşlanmadığı bu muamelede küçük kardeşlerini beslemek ihtiyacıyla berayi ticaret devam ettiğini ve Mustafa'nın hastalığında çok para lâzım olduğunu" (s.209-210) söyler.

Nüzhet Ulvi dostu Safer Efendi'nin kızı Nuriye'ye sokakta dilenirken rastlar. Aileler arasındaki yakınlıktan ötürü çocuğu kendi kızı gibi seven Nüzhet Ulvi diğer kardeşi Huriye ve Mustafa'nın nerede olduğunu sorar. Mustafa'nın açlıktan ve boğmaca öksürükten öldüğünü öğrenir. Bu kızları sefaletten çekip kurtarmak ister. İkisi Huriye'nin nerede olduğunu bulmak için onu aramaya başlarlar. Bulduklarında küfeci bir oğlan genç kızı köşeye sıkıştırmış, üzerine saldırmaktadır. Para karşılığı erkeklerle birlikte olan on bir yaşındaki kız var gücüyle oğlanı kendinden uzaklaştırmak ister. Huriye; "Olmaz... Olmaz... Geçen defa da beni aldattın. Para vermedin! Peşin isterim..." (s.204) diye haykırmaktadır. Bu manzara karşısında yıkılan Nüzhet kızları hemen evine götürmeye karar verir.

"Toraman" romanının kahramanı, Şuayp Efendi'nin oğlu Aziz babasının yeni hanımı Binnaz'ı tanımaktadır. Onu iki yıl önce bir genelevde görmüş ve birbirlerinden çok hoşlanmışlardır. Fakat kızın anası Servinaz oğlan parasız olduğu için gençlerin görüşmelerine engel olur. İlk rastlaşmadan sonra bir daha karşılaşmayan iki gencin arasında duygusal bir yakınlık doğmuştur.

Aynı romanda, annesi ilişki kurduğu erkeklerin çokluğundan kızının babasının kim olduğunu tayin edemediği için Binnaz babasız büyümüştür. Servinaz evine gelen tüm erkekleri kızına babası diye tanıtmaktadır.

"Hayattan Sayfalar" adlı romanda, Hacer hayatını vücudunu pazarlayarak kazanan eski bir hayat kadınıdır. Güzelliğini meta gibi sunduğu günlerin hatıraları zihninde hâlâ canlı durmaktadır. Bazen rüyada kendini gençleşmiş olarak eski aşklarıyla eğlenirken bulur. Uyanır uyanmaz kırık aynasına koşmakta ve güzelliğinden arta kalanları seyretmektedir:

“Güzelliğinin harabesini ariz ve amik tetkik ederken tamiri kâbil birçok noktalar bulur. Geçmiş taravetinin iadesi ihtimali sevinciyle çıldırır. Düzgünlere, rastıklara, allıklara bulanır. Sağ dudak ucunun etrafında dair bir yapma beni vardır. Bu seyyar halin yaraşık noktasını iyi tayin edebildiği sabahlar güzelliğinin cazibesine en evvel kendi vurulur.

Ağda, badana ve ıstampa ile güzelliğini tecdit ederek sokağa çıktığı zamanlar, gelip geçenlerden kendine perestîşkâr olabilecekleri seçer. Meselâ yetmişlik fakat kelle kulak yerinde, katmerli ensesinin derin hututu cildiyesi, samit harita çizikleri gibi ta karşıdan fark olunan bir kuru üzümücü yahut cesim bir kuyu bileziği iriliğindeki küfesiyle sakalının kabalığında bilmem nasıl bir ahenk heybeti bulunun bir kuzu kestaneci ve yahut ki yaşının ilerlemesi hasebiyle mahalle tulumbacılığı riyasetinden çekilmiş, sa’nat kavgasında vaktiyle hayli kırbaç sallamış bir çapkın, bir hovarda eskisi... İşte böylelerine müsadif olunca sürtük Hacer’in iğfalkâr bir şuhlukla boynuna çarpıtıp hafif hafif göğüs geçirerek göz süze süze lisanı haliyle:

-Haydi yiğidim mezarlık arasında biraz hasbihal edelim... deyişi vardır. Bu kadının hisleri uyuşmuş erkekleri efsunkâr nazarıyla çarpıp kızıştırarak gündeliğini yirmiye, otuza getirdiği vakitler de olur.” (s.10-11)

İstanbul halkını en çok ilgilendiren meselelerden biri yangın, değeri ise baskın olmuştur. Mahallenin namusu ön planda olduğundan halk en ufak bir kuşkuda toplanıp fuhuş yapıldığını düşündüğü evi bekçi, mahalle muhtarı ve imam aracılığıyla basar ve yakaladıklarını karakola götürürdü.³³⁶

“Tebessüm-i Elem”de Uncu Ahmet’in evinde kadınlı erkekli eğlence başlamıştır. İçkiler, mezeler, şarkılar eşliğinde çalınıp söylenir. Bir süre sonra evde bulunan çiftler yavaş yavaş odalarına çekilmeye başlar. Bu esnada Yağlıkçı Hasan Efendi, Uncu Ahmet’in evini fuhuş yapıldığı gerekçesiyle bastırmaya kalkar. Evdeki erkekler yakalanmamak için kadın kılığına girmişlerdir. Buna rağmen deşifre olmaktan kurtulamazlar. Evdeki sobalı küçük hamamda yıkanıp kolonyalandıktan ve makineli jilet usturası ile tıraş olduktan sonra, ipekli iç çamaşırları ile en yeni kostümünü giyerek en şık kravatını takıp evden çıkan Kenan, o günün akşamı Uncu Ahmet’in fuhuş yuvası olan evinde basıldığından geceyi karakolda geçirmek zorunda kalır.

“Ben Deli miyim?” adlı romanda, bir gazete haberinde İstanbul ve Beyoğlu’nun büyük caddelerinde fuhuşa tanık olunduğu yazılmaktadır:

³³⁶ Malik Aksel, *İstanbul’un Ortası*, 2. bs., Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000, s. 12-13.

“İstanbul bugünlerde hicap-aver satırlarla tarihi kızartacak vakalara sahne oluyor. İstanbul ve Beyoğlu büyük caddelerinin akşamdan sonra aldıkları manzaralar gözleri ürpertiyor, namuskâr yüreklere kan ağlatıyor. Sokaklar ve bazı kuytu yerler müthiş bir irtica ile zamanın Babilonya asrına döndüğü zannını verecek hayâsız tablolarla doluyor. Her taraf insan kızgınlığının panayırı halini alıyor. Bir sokak başı dönerken ağız ağıza kenetlenmiş iki kafa, biraz ötede göğüs göğse inleyen iki vücut görüyorsunuz.” (s.391)

Aynı romanda, Kalender Nuri arkadaşı Şadan ile dertleşirken ona illegal ilişkilerinden söz açarak artık bu tür birlikteliklerden sıkıldığını ifade eder:

“Bu karı bolluğunda diyorsun ama onlar da sınıf sınıf. Benim hisseme, hâli arsaların baldıranlı bir köşesine sırtındaki omuz örtüsünü serdikten sonra “buyrun” diyenler düşüyor. Virane kovuklarında, karanlık gecelerin kasveti içinde baykuşlar gibi çiftleşmekten bıktım artık... Mundarlar o kadar boyalı ki yanaklarımdan dudaklarıma bulaşan allık ıstampası ertesi sabaha kadar suratımdan çıkmıyor.” (s.76)

Cinsel ihtiyaçlarını fuhuş yoluyla karşılamak isteyen erkekler özellikle Beyoğlu’ndaki ya da şehrin diğer semtlerindeki genelevlere giderler.³³⁷ Şadan ile Kalender Nuri bunun için Beyoğlu’da bulunan Madam Fedrona’nın randevuevini seçmiştir. Şadan gittikleri bu mekânı ayrıntılarıyla anlatır:

“Madam Fedrona’nın ticarethanesinde fuhşun alelaide suretiyle kulamparalık, sevicilik, (...)lik, (...)lik, (...)lik şubeleri vardır. Zevkiniz her neyse icra-yı habaset edersiniz. Bu sır dört duvar arasında mektum kalır. Cürümünüze iştirak eden şahıs oradan hariç hiçbir yerde artık karşınıza çıkmaz. Müsseyenin banyoları, arzunuza göre kadın, erkek tellakları ve bir de Kişnof isminde bir doktoru vardır. Bu fen adamı, tüyleri ürpertecek her nevi gayr-ı tabii itirafata karşı pulat gibidir. Kendisiyle karşı karşıya ayıp hiçbir lakırdı yoktur. Her nevi maraz-ı sefaletlerinizi yaralarınızı açabilirsiniz.

O, hariçteki doktorlar gibi müptela olduğunuz müstehcen fiilerden tahziren size nasihatler vermeye kalkışmaz. Zührevi emrazdan salim olup olmadığınıza bakar. Gayr-ı tabii suiistimallerle değişen ve bazı hastalıklara istidat peyda eden uzuvlarınız hakkında tıbbi, sıhhi vesayada bulunur. Bu, bir nevi fenni fuhuştur.

Hasta şehvetinizin fantezilerini tatmin için arz-ı vücuda gelen mahlûk, bir “manken” teslimiyetiyle önünüze uzanır. Mecnun kafanız, bozuk sinirlerinizden feveran edecek bütün arzularınızı tatbik edebilirsiniz. Bazı, öyle Allh’ın zırdelisi müşteriler vardır ki zavallı vücutlarına reva gördükleri en şedit acıları aşkın sefası sayarlar... Bedenlerini şişleyen,

³³⁷ Ali Şükrü Çoruk, **Cumhuriyet Devri Türk Romanında Beyoğlu**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, t.y, s. 355.

çivileyen Rufai dervişleri, Hint fakirleri gibi canları yandıkça haz ederler, cezbelenirler.” (s.81-82)

Kalender Nuri ve Şadan, Revan Hanım’ın kardeşi Sermet’i de Madam Fedrona’nın randevuevine götürürler. Fedrona bu üç adamı güler yüzle karşılar. Sermet’in kollarını boynuna dolayan kadın onu güzel çocuk diye okşar. Bundan sonra Sermet randevuevinin daimi müşterisi olur.

Bir gün İstanbul tarafına geçen Şadan Divanyolu’nda Kalender Nuri’ye rastlar. Beraber meyhaneye giderler. Orada bir sarhoş yanlarına gelir onlara kendisi hakkında bir şeyler anlatmaya başlar. Adı Salih olan bu adamın karısı ve kızı evden kaçanmıştır. Kadın geçimini genç kıza fuhuş yaptırarak sağlamaktadır:

“Beyim afedersiniz kadına inan olmaz... Hürriyet, meşrutiyet, cumhuriyet hep onlara yaradı. Onlar her vakit, her devirde fenalıklarına zemin ve zaman bulurlar. Büyük karım Abdülhamit zamanında baştan çıktı. Bir tablakâra kaçtı. Sonra sürüm sürüm süründü ya... İkincisi, üçüncüsü, dördüncüsü benim talihime sıra ile ırsız, namussuz çıktılar. Ne hikmettir, ne felakettir bilmiyorum. Benim kocalığımla bir türlü kanaat edemediler. Kaçtanesini sıcak sıcak follukta bastım. Birtakımını kaçırdım. Bir takımını yakaladım. Vurdum. Yaraladım. Sakat ettim. Hapislerde yattım. Cürm-i meşhuda ispat etmeliymiş. Karını koyun koyuna bir zampara ile yakaladın mı, “Allah aşkına bir yere kımıldamayınız, işte böyle yatınız, cürm-i meşhuda ispat için bir şahit çağırayım,” deyip sokaktan, komşudan birini hemen içeri çekerek rezaleti göstermeliymiş. Başka türlü hareket ettin mi, sen hapishanede yat karın da zampara koynunda kekâ...

(...) Ne anlatıyordum efendiceğizim? Ha karılarımin... Bir kere bana bakınız güçlü kuvvetli bir erkeğim. Her veçhile çalışkanım. Namert olayım karımı zampara hırsına muhtaç bırakırsam ama soysuz olursa ne yaparsınız? Eski zevcemden kalma bir kızım vardı, Nazife... Oldukça ağzı burnu düzgündür. Fakat (...) bana çekmemiş... Tamamıyla (...) anasına benzemiş. Sonradan bir genç karı aldım. Eh insan aldıktan sonra akça pakça olsun diyor. Zararsızdı. Köpoğlu köpek üvey kıızıyla iyi bağdaştılar... Biri kerimem, biri halilem... Ne bok yerde şüphelenirsin? (...) Nazife ile beraber evden firar etmezler mi? (...) İstanbul’u allak bullak ettim. Bir gün Dolmabahçe taraflarında gayet şık bir otomobil içinde bir genç herifle beraber benim kıza arst gelmeyim mi? Bağırarak arkalarından koştum... Hiç iki bacakla o dört tekerlekli Frenk arabasına yetişilebilir mi? Ondan sonra izlerine düştüm. Tahkikatım nereye çıktı bilir misiniz? Acı... Acı, çok acı... Bizim karı üvey kızını sermaye yapmış... Otomobillerde, sinemalarda, barlarda, otellerde mis gibi geçiniyorlarmış. ” (s.512-514)

Şadan’ın Zom Salih’in kızının fuhuş hayatına atılması karşısında yorumu şöyle olur:

“Zom Salih’in Soğanağa Mahallesi’nde büyümüş kızı fahişelik piyasasında kendine bir paye vermeyi bilmeyip de ırzıyla namusuyla babasının evinde uslu kapalı oturmuş olsaydı onu kim alacaktı? Herhalde yanında koca bir çanta dolusu parayla otomobillerde gezen bir mirasyedi bey değil... Ya bir ayak kahvecisi, ya bir seyyar berber... Fazilet sahipleri çamura batmış bu ahlaksızların hallerine acırlar. Soralım ki hangileri aç hangileri tok? Kimin kime acıması daha makuldür. Kızını, karısını bu yolda kazanırken görüp de günahkârların üzerlerine silahla yürüyecek, namusu canının altında bilen kâr-ı kadim babalar, kocalar gittikçe azalıyor. İffet yolundan sapıtan kadın açsa, çıplaksa... Onları yakalarından tutup mezara çekmek salahiyetini şimdi nefislerinde bulanlar yarın bu ısrarlarında devamı pek de imkân görmeyecekler. Felsefe zamanı yapmıyor, zaman felsefeyi yapıyor... Pek kötü... Çok müthiş... Ne yapalım ki kopan kasırğa en köklü âdetlere tutunanları bile yapıştıkları faziletlerle beraber süpürüp bataklıklara fırlatıyor...” (s.530-531)

“Tutuşmuş Gönüller” romanında, bir evde hizmetçilik yapan Mah para karşılığında odasına erkek almaktadır.

“Billur Kalp”te randevuevinde çalışan Annik’in dün gece beraber olduğu adam onu odadan dışarı salmak istememektedir. İşletme sahibi Madam Zorluyan, Annik’i salmak istemeyen İzzet Saim’i ikna etmek için oda kapısında diller döker. İzzet Saim, Annik’i bırakacağını söyleyerek yanına üç ay önce gelen genç sermaye Arkasi’nin getirilmesini ister.

Madam Zorluyan’ın sermayesi Miryam altı ay dost hayatı yaşadığı bir Türk’ten hamile kalmıştır. Son derece kıskanç olan adam Miryam’ı örtünmeye zorlar. Karsının bu ilişkiyi haber alması üzerine de Miryam’dan ayrılır. Miryam madamın randevuevine beş aylık hamile olarak dönmüştür.

Aynı romanda söylenildiğine göre, Abdülhamit zamanında vekiller nezaret odasına kadın alırlarmış. Bu olaylar gazete sütunlarına geçerek aylarca halkın diline düşermiş.

“Kokotlar Mektebi” adlı romanda aynı ad altında erkeklere metres kiralayan randevuevinde çalışan Şefkat gençliğinde akrabasından bir delikanlı tarafından iffal edilmiştir. Bu şekilde adı çıkan genç kız etrafın tacizlerine de uğrayınca “Kokotlar Mektebi’ne kadar düşer. Yine burada çalışan Şayan adlı kızın ise annesi ve babası bulunmamaktadır. Evvela komşu evlerinde, sonrasında ise yabancıların elinde

büyümüştür. Irz tellalı bir kadın onu randevuevinde çalıştırmak ister. Şadan bunu fark ettiğinde artık çok geçtir.

Aynı romanda, İrfan Yekta bir kıskançlık meselesi yüzünden onu darp etmek için metresi Şefkat'in üzerine yürür. O odasında yokken içeriye girer ve şüphelerine delil bulabilmek adına her tarafı araştırır. Şefkat'in ağzından onun bir fahişe olduğunu işitmek İrfan Yekta'nın hiç hoşuna gitmez. Bu yüzden onu azarlar. Şefkat ise burada bir işçi olduğunu ve patronunun emrinde çalışmak mecburiyetinde bulunduğunu dile getirerek bu durumdan hoşnut değilse İrfan'ın kendisini nikâhlamasını söyler. Delikanlı kızın sadakatinden emin olamadığından bu teklifi kabul etmez. Bu arada Ali Vahit, Şefkat'i nikâhlamak istemektedir. İrfan Yekta bunu öğrenince çılgına döner ve Şefkat'i dövüp müdire Melek'i tahkir ederek oradan ayrılır. Bir süre sonra haksız olduğunu anlayan İrfan annesinden para alarak "Kokotlar Mektebi"ne gider. Ancak Şefkat'i orada bulamaz. Ulviye Melek onu Ali Vahit'in yanına göndermiştir.

"Gönül Bir Yel Değirmenidir Sevda Öğütür" romanında, Şadan evleneceği Sabiha'yı düğünden önce aldatır. Daha önce Kalyopi adında bir hayat kadınına metres tutmuş olan Şadan, kadının kendisini tehdit etmesi üzerine umumhaneye gitmek mecburiyetinde kalmıştır. Burada çeşitli hayat kadınlarıyla birlikte olduktan sonra yorgun bir vaziyette evine geri döner.

"Kaderin Cilvesi" adlı romanda, Salâh Efendi evini Şemi'ye kiraya vermiştir. Şemi burada bir randevuevi açacaktır. Salâh Efendi ahlaklı bir adam olmasına karşılık açlıktan ve parasızlıktan Şemi'nin evini umumhane haline getirmesini kabul etmek zorunda kalmıştır.

Yaşı geçkin olan Nâtık, Şemi Efendi'nin randevuevine cinsel gücü arttırıcı karışım olarak gelmiştir. Ancak karısının casusu Aziz Edip de oradadır. Bu nedenle onun gitmesini beklemek zorunda kalır. Karısı çok kıskanç olan adam, birkaç defa ona bu tür evlerde yakalanmıştır. Salâh Efendi ile Nâtık konuşurlarken adamın ihtiyar eşi kocasını basmaya gelir:

“Nerede o herif, karşıma gelsin. Doya doya yüzüne tüküreyim. İstemem artık, ihtimali yok, geçinemeyeceğim. Ayağımın bağıni çözsün.

Nâtik Bey yüreğinin titremesini hissettiren bir sesle:

-Lafa bakınız lafa... Ayağının bağıni çözmeliymişim. Gece gündüz sinema, tiyatro, balo, gazino, lokanta, meyhane kısacası en hovarda bir adamın girip çıkabileceğı yerlere taşınır, istediğı heriflerle görüşür. Böyle süpürge bir kadının ayağında bir bağ olduğı vehmine kapılması kadar büyük bir münasebetsizlik olur mu?” (s.92)

“Deli Filozof”ta dilencilik yapan Süleyman, zamanında bir evlilik yapmış, ancak karı-koca hayatından çabuk sıkılarak paralarını umumhanede, içkide, kumarda harcamıştır. Bu durum onun maddi açıdan sonu olur.

Aynı romanda, Rukiye’nin oğlu Sıtkı, maddi sıkıntı içide bulunan ailesini refaha kavuşturmak için iş yerinde yaptığı yolsuzluk nedeniyle hapisaneye girmiştir. Oğlu evin geçimini sağlayamayacak durumda olduğundan ihtiyar kadın, hem evdekileri beslemek hem de Sıtkı’nın ihtiyaçlarını karşılamak için evdeki eşyaları satmaya başlar. Rukiye vefat edince ailenin idaresi gelinin başına kalır. İş bulabilmek ümidiyle çeşitli yerlere müracaat eden kadın, istediğini elde edemeyince açlıktan gayrimeşru taliplerinin ellerine düşer. Buradan kazandığı parayla çocuklarına bakan kadın, kıskanç bir adamın bıçağı altında can verir.

“Can Pazarı” adlı romanda, Neşatî, Matmazel Takuhi Kerizciyan adlı bir Ermeni hayat kadınıni sevmektedir. Bu kadınla randevuevinde tanışan delikanlı, ona ilan-ı aşk eder. Neşatî, matmazele bir apartman dairesi kiralar. Kadının amacı burayı randevuevine çevirmektir. Ancak delikanlı bunu kabul etmez. Bir süre aralarında tartışmalar yaşanır. Para kazanmaya başlayan kadın, Neşatî’ye ihtiyacı kalmayınca onu evden kovar.

2.38. Taciz

Cinsel taciz Türk toplumunda oldukça yaygın ve ciddi bir problemdir. Bireyin gerek psikolojik ve fiziksel sağlığına gerekse toplumsal ve ekonomik yaşantısına büyük ölçüde zarar veren bu eylemin mağdurları çoğunlukla kadın ve çocuklardır. “Cinsel

taciz genelde kadın cinselliğiyle ilgili imalı sözler, aşağılama ve dalga geçme şeklinde yapılabileceği gibi kadını (ya da kişiyi) utandıracak, küçük düşürecek her türlü söz, davranış, cinsel içerikli talep, dokunma, hepsi cinsel taciz olabilir.”³³⁸ Tacizciler psikolojik bakımdan hastalıklı, olgunlaşmamış ve yetersiz kişilerdir.

“Kadın için erkek her zaman bir yıkım demektir. Erkekle ilişkisinde kadın ya taciz edilir ya da idealleştirilen belirli bir korse içine girmeye zorlanır. Her iki durumda da onun bağımsız bir birey olması yok edilir.”³³⁹

Cinsel taciz davranışı algılama biçimine ilişkin olduğundan, her insan bu negatif eylemi birbirinden farklı tanımlayacak başka bir ifadeyle, nitelemelerde sübjektiflik söz konusu olacaktır. Mustafa Aydemir, gerçekleşme biçimi bakımından cinsel taciz türlerini 9 maddede toplamıştır. Bunlar, istenmeyen cinsel ilgi ile gerçekleşen tacizler, göz teması ile gerçekleşen tacizler, sözle gerçekleşen tacizler, ısrarlı flört teklifleriyle ilgili gerçekleşen tacizler, cinsel ilişki teklifleri ile gerçekleşen tacizler, müstehcen materyaller ile gerçekleşen tacizler, el ve vücut teması ile gerçekleşen tacizler, ödül ve ceza tehdidi ile gerçekleşen tacizler, güç kullanılması ile gerçekleşen tacizlerdir.³⁴⁰

“Şık” romanında, Raik arkadaşının sevgilisi Adel’e göz koyacak kadar ahlaksız bir karakterdir. Raik, kendini aşırı beğenen tutumu ve gerçek dışı arzularıyla kurguladığı bu aşk senaryosunda hayali birtakım heyecanlar yaşar. Aşk kavramını yalnız fiziki boyuta indirgeyen ve ondaki hissiyat meselesini dikkate almayan Raik, Maşuk-Adel ilişkisini kendi bakış açısından yorumlayarak yanlış algılamış ve Maşuk’tan çok Adel’in kendisini beğenmiş olacağı vehmine kapılmıştır. Kendine aşırı güvenen Raik, Adel’e sözlü tacizde bulunmaktan da çekinmez:

³³⁸ Emine Durmuş, “Cinsel Taciz: Üniversite Öğrencilerinin Algı ve Tepkileri”, **XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı**, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2004, s. 2.

³³⁹ Paul Verhaeghe, **Yalnızlık Zamanında Aşk**, Çev. Ece Cihan Ertem - Mehmet Öznur, İstanbul, Encore Yayınları, 2003, s. 83.

³⁴⁰ Muzaffer Aydemir, **İşyerinde Cinsel Taciz Davranışı**, Bursa, Ekin Kitabevi, 2007, s. 3-20.

“Raik da Adel’i ilk birinci defa olarak görüyor idi. Bu da fena halde alıklaşarak içinden kendi kendine diyordu ki: “Şu güzel kadın mutlak bizim kara Maşuk’u beğenmez. Kendine benim gibi güzel bir aman ister. Zaten salona girdiği sırada gözleri burada kaç misafir var ise birer defa onların üzerinde dolaştıktan sonra nihayet bende karar kıldı. Şeytan karı! Beni ne kadar maharetle süzdü. Sanki o böyle hususatta kurnaz ise ben ondan aşağı mı kalırım? Cemalim birdenbire nazar-ı hayretine ne kadar çarpmış olduğunu sanki ben anlamadım mı? Ben bu kız ile muaşakaya başlamış olsam iki günde Maşuk’un pabuçları dama atılır. Adel’e kendini hüsnen beğendirmiş olduğu vehimesine düşen Raik, kadına karşı bir de zerafet satmak ve şu suretle nazar-ı dikkat ve istihsanını celp etmek için sadasına mümkün olduğu kadar bir gevreklik vermeğe çalışarak dedi ki: “Artık salonun lambalarını söndürmeli. Çünkü hepsinin ziyasını husufe uğratacak bir aydınlık doğdu. Konyak şişelerini ortadan kaldırmalı, çünkü Madam’ın neşve-i cemali cümlemizi mest-i la-ya’kıl etmeye kâfidir.” (s.112-113)

“İffet” adlı romanda, Nermi ve Fettan Razi’ye adlı kişiler İffet adlı genç kıza ağır tacizde bulunurlar. İffet, Nermi’yi Fettan Raziye aracılığıyla tanımıştır. Bu kadın genç kızları kandırarak onlardan çıkar sağlayan biridir. Fettan Raziye, İffet’in Nermi ile ilişki kurması konusunda ısrarcı tavırlar sergiler. İffet teklifini kabul etmeyince de ona nişanlısı Latif’in öldüğü yalanını söyler. Nermi, İffet’in yoksulluğundan faydalanarak onu kendisiyle ilişkiye ikna etmek için zarf içinde para göndermiştir. Buradan da anlaşılmaktadır ki Nermi’nin amacı izdivaç değil, İffet ile gönül eğlendirmektir:

“Nermi beni kendine ruh-i sani addediyor. Bensiz kendince hayat kabil olamayacağını yazıyor da niçin sözlerinde şemme-i meşruiyet yok? Neden nikâhtan, izdivaçtan bahsetmiyor? İdame-i hayatı ancak bana malikiyetle kabil olacaksa bu malikiyeti niçin öyle bir şekil-i muvakkatte arzu ediyor? Zira pâ-yı tenezzülüne saçtığı serveti ise kim bilir şimdiye kadar talib-i visali olup da bu yolda davet ettiği ne kadar kadınlara çiğnetilmiş paralardır!

Meselenin bu nikat-ı mühimmesini tamamıyla farik olduğum halde sefaletten bezginliğim ve belki de kadınlığım hasebiyle yine bu yalanlar hoşuma gitti. Hâsıl eylediğim bu ilk müthiş fikirden belki cayarım havfıyla hiçbir şey düşünmemeye, hiçbir ciheti ince muhakeme etmemeye karar verdim. Bu müthiş fikir Nermi’nin davetini icabetti. Zaruret içinde ismetimle yaşarken bana fahişe kız namını verdiler. Bakalım fuhuşla servet içinde yaşarsam kendime namuslu hanım dedirtebilir miyim?” (s.233-234)

Basiretçi Ali Efendi, ulaşım araçlarında kadınlara hürmetsizlik edildiğine yönelik bir yazısında: “Kadınlara za’f-ı mizâc ve husûsiyyet-i ahvâlini düşünmüyoruz. Ama bu yalnız arabalarda değil her yerde. Hususiyle bazı eyyâm-ı mahsûsada ve seyir

yerlerinde, elimizden geldiği kadar onları rahatsız ediyoruz.”³⁴¹ diye yakınmaktadır. Yazar, bu söylediklerinde çok haklıdır. Çünkü o devirde “sokakta herhangi bir nedenle biraz gözalıcı bir biçimde giyinmiş ve süslenmiş olan bir kadının saldırıya uğrayacağı kesindir. Bu gibi kötü davranışlar haklı ve doğal görülmektedir.”³⁴²

“Bir Muadele-i Sevda” romanında faytonda giden kadınlara sarkıntılık yapıldığına şahit oluruz: Sarhoş bir adam, “Elindeki boş şişeyi yanlarından geçen bir kadın arabasına göstererek: -Elmasım! Bu rakı bitti. Biz de bittik. Şişeyi göndersem doldurur musun?” (s.127) diyerek arabadaki kadını taciz eder.

“Türk ve Müslüman kadınların, kızların örtü altında bulunduğu, erkek ve kadınların doğrudan, rahatça konuşamadıkları zamanlarda, piyasa yerlerinde, mesirelerde yüz yüze konuşmak suretiyle anlaşma imkânı olmadığından birtakım işaretlere anlamlar yüklemiş ve anlaşmalar işaret yoluyla gerçekleştirilmiştir.”³⁴³ “Son Arzu” adlı romanda, Nuruyezdan, Zişan ve Vicdan adlı üç kız arkadaş arabayla gezerken ortama birden bire kolonya kokusu yayılmaya başlar. Şehzadebaşı’nın yüksek tabaka zenperestleri beğendikleri kadınların arabalarına lavanta sıkamak, çiçek ya da meyve atmak suretiyle soyluluklarını ispat etmekteLERdir. Alt tabaka ile aralarındaki tek fark atılan cisimlerin çeşitleridir. Görüldüğü üzere her iki tabaka da güzel bir kadın gördüğünde kendilerini tutamayarak beğenilerini karşı tarafa bir şekilde ifade etmektedirler.

“Metres” romanında, Saffet arabacı tarafından taciz edilir:

“Saffet Hanım hakikaten yelken açmış duba gibi püfür püfür koşuyordu. İlk tesadüf ettiği arabacıya, arabasının kapısını açması için işaret etti. Herif yerinden fırladı. Kapıyı açtı. Lakin saffetin arabaya binmesine yardım ettiği esnada şiddetle ve arsızca elini sıktı. O şiddet ve hiddeti arasında arabacının bu hakaretine uğrayan biçare Saffet hemen arabadan inerek var kuvvetiyle o terbiyesiz herifin avurduna bir yumruk aşketti. Diğer bir arabaya doğru yürüdü. Yumruğu yiyen arabacı öfkelenerek eliyle Saffet’i gösterip:

³⁴¹ Basiretçi Ali Efendi, **İstanbul Mektupları**, Haz: Nuri Sağlam, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2001, s. 146.

³⁴² Refik Ahmet Sevengil, **İstanbul Nasıl Eğleniyordu (1453’ten 1927’ye kadar)**, 3. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 1990, s. 119.

³⁴³ Emeksiz, **a.e.g.**, s. 140.

-Topaca bak... Arkalarındaki ipekli çarşaf, ellerindeki süslü çanta ile sanki bana ırz ehli çalımını satıp da kendilerini hanım zannettirecekler... Sen benim arabacılığımı bakma; sana öyle bir ipekli çarşaf ben de alabilirim.” (s.543-544)

Aynı romanda, Müştak, Saffet’i elde etmek için bir gece onun yatak odasına girer. Meryem Dudu ve Saffet çığlık atarak yardım isterler. Saffet’i kandıramayan genç başarısız girişiminden dolayı arkadaşı Reyhan’ın alay konusu olur.

Romanın başka bir bölümünde Revaî’nin hizmetçi kadına yaptığı bir taciz vakasına tanık oluruz:

“Haydi bağır bakalım, ihtarı ile Revaî, Dudu’ya saldırır. Dudu, üst perdeden bir yaygara koparır. Av ile tazı gibi biri önde diğeri arkada bir firar, bir takiptir başlar. Zavallı Meryem kalabalık bir odadan içeriye kendini atabilirse ne a’lâ... Atamazsa vücudunun yumuşak yerleri Revaî’nin dendan taaruziyle kabarr.” (s.123)

“Nimetşinas” adlı romanda bir gece eve sarhoş gelen Nihat, sofraya hizmetçileri Neriman’ı çağırarak uygunsuz davranışlarda bulunur. Nihat sarhoşken Neriman’a saldırır. Neriman yaptığı bu hareketin ayıp olduğunu dile getirdiği Nihat’ı olanları eşine anlatmakla tehdit eder:

“Nihat bir tebessüm-i mestâne ile: Neriman, bana gücendin mi?

Estağfurullah efendim.

Öyle ise bir su ver.

Kız bardağı doldurdu, götürdü. Bey suyu aldı. Yarıya kadar içti, bardağı iade ederken kızın bileklerinden yakaladı. Neriman, bir şiddet-i müteneffirâne ile silkinerek kolunu sarhoşun dest-i tazyikinden kurtardı. Kız süratle kaçmaya davrandığı esnada bey bir hamlede daha bulunmak istedi. Fakat Neriman bu defa da tahlis-i nefse muvaffak olarak kendini dara dar odadan dışarıya atabildi. Biçare Neriman, bu taarruz-ı küstahânedan fena halde şaşırmıştı. Kapıdan çıkarken gözlerinden katrât-ı şermî dökerek, ‘Ayıp değil mi beyefendi? Alimallah hanıma söylerim.’ demekten kendini alamadı.”(s.124)

Neriman bu olaydan sonra evden gitmeye karar verir:

“Zavallı Neriman, bu taarruza düçar olduğu gece çok gözyaşı döktü. O haneye artık alışmış, hanımına kendini sevdirmiş, kendi de onu sevmişken şimdi orayı da terk ederek yine yabancı hanelere mi gitmeli? Yine huylarını, tabiatlarını bilmediği kimselere iş beğendirmeye mi uğraşmalı? Beyin o akşamki muamelesi tekrar ediverse o hanede nasıl oturulur. Talat Hanım’a hakikat-i hali bildirmeli mi? Yoksa bir şey sezdirmemeli mi? Kocan bana şöyle bir taarruzzda bulundu, dese hanım kim bilir yeisinden ne hallere girecek! İhtimal ki beyle dehşetli bir kavga çıkacak. “Benim üzerime dest-i tasallutunu hizmetçi kızlara kadar uzatmaya sıklmıyor musun?” dan tutturacağı münazaa kim bilir ne derecelere kadar kızışacak. Belki de evlerinin barklarının yıkılmasına, birbirlerinden ayrılmalarına sebep olacak. Evet, keyfiyetin bu neticelere kadar varması muhtemel. Kendi yüzünden, Talat Hanım büyük bir felakete uğramış olacak. Neriman, beyin bu muamelesinden hanıma hiçbir şey açmasa, sükût etse, o zaman da kendini beyle fail-i müsterek gibi addediyor, onun bu tecavüzünü hüsn-i telakki etmiş, kabul etmiş oluyordu ki bu hareketi icab-ı sadakate muvafık düşmüyordu. Ne yapsın? Kızcağz o gece ağladı, düşündü. Ağladı, düşündü. Beyin tecavüzünden hanıma hiç bahsetmeden terk-i hizmet eylemeye, o haneden çıkmaya karar verdi. En muvafık hareket buydu.” (s.135-136)

“Şıpsevdi” romanında, Meftun köşklerinin bahçesinde bir kır balosu düzenler. Bu şenlik çevredeki köşklerin ilgisini de çeker. Komşu köşkün aşçısı, uşağı, bahçıvanı, arabacısı eğlenceyi seyretmeye koyulurlar. Eleni onlara rakı ikram eder. İyice sarhoş olan adamlar çevre sakinlerine ahlaksızca davranışlar sergilerler:

“Azize Hanım, havl-i canla var kuvvetini gırtlığına toplayarak:

A dostlar namusun bozuluyor... Cankurtaran yok mu? narasını salıverdi. Aynı zamanda diğer avcıların dam-ı bi-rahimanelerinde kale-i iffetleri düçar-ı hetk olmak tehlikesinde kalan bildircinların, kekliklerin feryad-ı bülend istimdatları işitildi. Bahçeyi bir çılgıktır sardı.” (s.846-847)

“Sevda Peşinde” romanının kahramanı doktorun kadınlara karşı aşırı derecede düşkünlüğü vardır. Bu nedenle onu tanıyan Rum kızları evinin önünden geçerken temkinli davranmakta, rast gelmemek adına mekânın on arşın uzağından geçmektedir. Komşular doktorun bir taciz vakasına da şahit olmuşlardır. Kapısının önünden geçen bir kızı kolundan yakalayarak içeri doğru çekmeye çalışan doktorun elinden mağduru zor kurtarırlar.

Aynı romanda, Ayn-ı Nur ve arkadaşları mektepten çıktıkları bazı günler ahlaksız delikanlılara rastlamaktadırlar. Romanda bu gençlerin kızlara edepsizce sözler söyleyerek elle tacizde bulundukları belirtilmektedir.

“Gülyabani”de genç yaşta dul kalan Muhsine, eski kocasından zarar gördüğü için bir süre kimseyle evlenmek istemez. Zengin bir ailenin yanına hizmetçi olarak yerleşir. Fakat evin beyinin tacizine maruz kalınca konaktan ayrılmak zorunda kalacaktır:

“Taze dul kaldım. İsteyenler çok oldu. Fakat kocadan canım yandı. Şimdiki zevcim Hacı’yı buluncaya kadar neler çektim! Neler... Bir müddet kimseye varmadım. Elde yok. Avuçta yok. Ne ile geçineyim? Sığındığım el evlerinde kırk yıl isterler mi? Bir kibar konağına hizmetçiliğe gitmeye karar verdim. Öyle bir yer bulundu. Gittim. Haftasında beyefendi beni merdiven aralığında sıkıştırdı. Kaçayım diyorum, herif izbandut gibi kuvvetli. Kollarının arasından kurtulamıyorum. Bağırırsan çağırırsan olmaz. Ne ise helâl ü hoş olmasın beyefendi benden birkaç öpücük aldı. Ertesi günü oradan taşı tarağı topladım, kaçtım.” (s.17)

Aynı romanda, Hasan’ın kendisine birtakım talimatlarda bulunmak için Muhsine’nin odasına geldiği gece, köşkün sahibinin yeğeni Şevki de Muhsine’nin odasına peri kılığında girerek onunla birlikte olmak ister. Nişanlısını müdafaa etmek isteyen Hasan, Şevki ile kavgaya tutuşur:

“-Sen bana nezrini eda et. Ben de senin emrini yerine getireyim.

-Benim nezrim neymiş?

Bu gece bana ram olmak. Bu perili köşkün kanunu böyledir. Hep yeni gelen kadın hizmetçiler birer defa nezir olarak kendilerini cinlere teberru ederler.

(...) Cin üzerime saldırdı. Altalta üstüste boğuşmaya başladık. O anda şedid bir gürültü ile dolabın kapısı açıldı. Hasan dışarıya fırladı. Şevki Bey’in perisi hasanı görünce beni bıraktı.

(...) Bu lanetli çiftlikte birkaç kadının kanına girdiniz. Fakat bunun kılına dokundurmayacağım. (...) Bu sözün akabinde Hasan kükremiş aslan gibi perinin üzerine saldırdı.” (s.197-201)

“Son Arzu” adlı romanda, Feyzullah Efendi’nin torunu Nuruyezdan ile komşu kızları Zişan ve Vicdan İstanbul sokaklarında dadıları Hoşkadem ile birlikte geziye çıkmışlardır. Kızların güzellikleri çevredeki erkeklerin dikkatini çekmekte, bu bakımdan da sözlü taccize maruz kalmaktadırlar. Efendisi’nin emanetini korumak için var gücüyle çabalayan Hoşkadem, kızları taciz eden bir adamı sopasıyla döverek oldukça hırpalır. Benzer bir vaka üzerine yoldan geçen Raşit isminde bir külhanbeyi ile Hoşkadem’in tartışmasına şahit oluruz. Raşit isimli genç kızlara çimdik atmak

isteyince dadı küplere biner. Kızları korumak için sopasına güvenen dadı delikanlıyla söz dalaşına girer:

“-Arkadan şöyle bir rampa edip de şıpınışı zıvanalı bir sevda çimdidiği atayım da gör.
-Haddini göreyim de yanaş bakalım! Köpek seni! Benim sopam mı daha kalın, senin kafan mı? Geli bir tecrübe edelim. Senin gibi kaç tane iti sopamla yere kıvırdım.
-Hırlama kara çomar. Bu arkamdaki güzelleri sana kim emanet ettiyse Allah için iyi kurtboğan seçmiş. Fakat ortadaki nazlıyı içim çok çekti. Ona bir sürtünmek için iki sopaya razıyım.
-(...) Şimdi ben senin gönlünü köpeklere akdirtırım.
-(...) Elindeki ne kadar kalın olursa olsun yine kancık sopasıdır. Yer تنها olaydı senin sopana karşı bir silah çıkarırdım ama ne yapayım, kalabalık var.
-Kancık senin anandır, it oğlu it seni.” (s.27-29)

“Cehennemlik“ romanının kahramanı Şemsi yorucu bir top oyunundan sonra dinlenmek maksadıyla bank üzerinde sırt üstü yatmaktadır. Boylu boyunca uzanmış bu genç erkek vücudunu gören Ferhunde oldukça etkilenir. Şemsi’nin gençlik ve güzelliğinden büyülenen kadın büyük bir istekle oğlanın bütün uzuvlarına göz gezdirir. Hemen o anda bahçeye çıkıp Şemsinin koynuna yatmak ister. Bunun için odasına girerek aynanın önünde pudurasını tazeler, saçlarını düzeltir, parfümünü vücudunun her tarafına yayarak sürer ve beyaz ipek bornozunu giyerek bahçeye Şemsi’nin yanına iner. Ağzını yavaşça Şemsi’nin nefesini duyacak kadar yaklaştırır. Başını birden kaldıran oğlan Ferhunde ile dudak dudağa gelir. Bu ilk öpücükten sonra aralarında bir konuşma geçer. Ferhunde daha fazla dayanamayarak Şemsi’ye saldırırcasına sarılır ve onu öper. Şemsi ırzına geçilmek isteniyormuşçasına kendisini korumaya uğraşır. En sonunda oğlan kadının bileklerinden yakalayıp şiddetle sarstıktan sonra oradan kaçmayı başarır. Bu durum karşısında Ferhunde’nin kadınlık gururu incinmiştir. Şemsi bu olanlardan sonra yalıdan ayrılmaya karar verir. Onu kararından vazgeçirmek için yalı sakinleri oldukça çaba harcar.

“Tebessüm-i Elem” romanında görücülere çıkmak istemeyen Ragıbe hayalindeki genci Kuşdili, Haydarpaşa çayırılarında dolaşarak aramaktadır. Bu esnada kadınlara fındık, fıstık atan üstü başı pis adamların sözlü tacizlerine uğrar.

“Ben Deli Miyim?” adlı romanda, Şadan ile Kalender Nuri sokakta gördükleri Ermeni kadınların peşlerine takılırlar. Tünel sakfından içeriye giren kadına yaklaşan Kalender Nuri tek kişinin sığacağı turnikeye iki kişi sığmaya çalışır. Ermeni bayan birdenbire bağırmaya başlar. Kalender Nuri ona sigara ağızlığı ile tacizde bulunmuştur.³⁴⁴

“Tutuşmuş Gönüller”de Şaheser, ailesi onu ihtiyar bir adamla evlendirmeye kalkınca evden kaçarak arkadaşı Lemiye’nin yanına yerleşir. Nevhayal ve hizmetçisi Mah da evdeki baskıdan kaçarak Lemiye’nin evine gelirler. Lemiye iki refikasını da İlkbahar Ticarethanesi’nde bir işe yerleştirir. Müdür Haşmet şarklı tavrıyla kızların üçüne birden sarkıntılık etmeye başlar. Üç güzel kızın çalıştığı ticarethane alışverişten ziyade gönül eğlendirmeye gelen erkeklerle dolup taşacaktır.

“Billur Kalp” adlı romanda, iş yemeği bahanesiyle otele gelen konuklar salonda erkekli kadınlı bir piyes oynamaya başlarlar. Oyunda nişanlısı rolünde olan İzzet Saim, Mürvet’e fırsattan istifade tacizlerde bulunur.

Aynı romanda, Sema Hanım gazetelerde evlerde yapılmak üzere sipariş verildiğini belirten bir ilana rastlar. İlanda yazan adres yolda karşılaştığı Nurullah Şahap’ın verdiği kartta yazan adresle aynıdır. Koza Han 14 numara... Vakit kaybetmeden iş yerine giden Sema’yı burada İzzet Saim karşılar. Adamın gayriciddi tavırlarından şüphelenen genç kız orayı terk etmek ister. Fakat adam biraz daha kalmasını söyleyerek kıza albümden örnekleri gösterir. Sema Hanım şekilleri görmek için eğilir eğilmez kıızı belinden kavrayarak taciz eder.

“Muhabbet Tılsımı” romanında, Adnan Şemî Paşa oğluna odalık olarak hazırlanan Pervin’i “istifraş” etmek istemektedir. Kalfa, Pervin’in tepki göstermesinden korktuğu için ona meseleyi açmaz. Bir bahaneyle paşanın odasına gönderir. Her şeyden habersiz olan kıızı, paşa birdenbire yanına çekerek öpmek ister. Genç kız nefretle ihtiyarın elinden kurtulmak için çabalar. Sonunda buna muvaffak olur. O gün

³⁴⁴Bu eserdeki taciz vakası Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın ahlâka aykırı neşriyet yaptığı gerekçesiyle yargılanmasına sebep olmuştur. Bu yargılanmanın esas nedeninin eserdeki siyasî yergiler olduğu düşünülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nuri Sağlam, “Ben Deli miyim? Romanında Ahlaka Aykırı Neşriyat Yaptığı Gerekçesiyle Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Yargılanması”, **İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, İstanbul, No: XXXII, 2005, s. 1-20.

rahatsızlanan ihtiyarı muayene eden hekimler, “hazakatlerinin bütün inceliği ve sanatlarının nezaketiyle velinimetin sinn ü sâlinin bu yolda şehvani helecanlara, üzüntülere müsait olmadığını ve avn-i bâri ile bir nüzul tehlikesi atlatmış olduğunu anlatırlar.” (s.209-210) Ancak paşa hekimlerin sözlerini dinlemeyerek ikinci defada başarılı olurum ümidiyle genç kızın bir kez daha odasına çağırır. Pervin paşanın teklifini yine reddeder. Araya ricacılar koyulur, fakat kız yine fikrinden dönmez. Bir türlü razı edilemeyen Pervin’i Kalfa bir odaya kilitler.

“Utanmaz Adam”da annesi ve babası vefat eden Sahire, aile dostlarının yanında barınamaz. Kadınlar onu erkeklerden kıskanmakta, rekabete giren erkekler ise ona metreslik teklif etmektedir. L.S.K Ticarethanesinde iş bulan genç kız, doktiloculuk yapmaya başlar. Bir gün patronu onu yanına çağırır. Yaşlı adam kâğıtları elinden aldığı sırada Sahire’nin bileğini sıkarak onu öpmeye başlar. Genç kız adamın elinden kurtulmayı başarır. Patron daha önce Sahire’nin çalışma arkadaşı Lemiye’ye de saldırmıştır. Lemiye adamın elinden kaçmaya çalışırken göğsündeki iğne ile müdürün suratını yırtar. Zamanla bu tacizlere alışan genç kızlar, durumu kanıksamışlardır. Hatta Lemiye’nin nişanlısı Seyfi, ihtiyarın ara sıra sarılıp kız arkadaşını öptüğünü bildiği halde para kazanmak uğruna buna göz yumar.

“Eşkiya İninde” romanında, ihtiyaçlarını gidermek için kilitli bulundukları yerden çıkan Madam Araksi ve kızı Matmazel Virjini’ye eşkiyalar saldırmaya başlar. Virjini haydutlar tarafından yanağından dişlenir. Madam Araksi’yi de zorla öpmeye kalkarlar.

“Deli Filozof” adlı romanda, eve kapanmaktan sıkılan Çelebi ile İclâl, her tehlikeyi göze alarak bir kır eğlencesi yapmaya karar verirler. Valide Bendi’nin yeşil serinliği içinde bir müddet kol kola dolaştıktan sonra Çardaklı setin üzerindeki masaya sofralarını kurarlar. Yeni gelen delikanlılardan sıkılarak gitmeye hazırlanırken, oradaki iri yarı, boylu gençlerden biri gitmelerine izin vermeyerek kendilerine katılmalarını teklif eder. Diğer delikanlılarda oradan firar etmenin mümkün olmayacağını kendilerine anlatmışlardır. İki sevgili çaresizce çantalarını yeniden çözerek gençlerin davetine iştirak etmek zorunda kalır. İçkiyi fazla kaçırın delikanlılar, aralarında paylaşamadıkları İclâl ile dans etme yarışına girerler.

Gençlerin arasından Manda Raşit lakaplı biri İclâl'i sırtlayarak ormana doğru koşmaya başlar. Ancak Raşit amacına ulaşmadan genç kız kurtarılır.

2.39. Tecavüz

“(…) İster bekâr olsun, ister evli, ister dul, kadının istemi dışında cinsel ilişkiye zorlanması tecavüzdür. (...) Tecavüz, insanlık tarihi kadar eski bir vahşet olayıdır. (...) Erkeğin saldırganlığının, bencilliğinin, kısacası insanlıktan uzaklaşmasının sonucudur. (...) Bilim adamları tecavüzü, cinselliğin aracı olmuş bir şiddet eylemi gibi görür. Bazıları bunun tam tersini savunarak, tecavüzü, şiddetin kölesi durumuna gelen cinsellik şeklinde özetler. Tecavüz, bazen, iğrenç senaryosu bir zorba tarafından yazılmış olan şiddetin anlatımıdır: Erkeğin gücünü kanıtlar. Bazen bunun tam tersi, cinselliğin şiddet yoluyla kanıtlanmasıdır: Erkeğin cinsel gereksinimlerini karşılama amacı güder gibi gösterilir. Bazen ise, şiddet ve cinsellik birbirleri ile öylesine iç içe geçmiş ve karışmıştır ki, bunları birbirinden ayırmak hemen hemen olanaksızlaşır. (...) Kadın üzerinde egemenlik kurmayı, sürekli bir baskı oluşturmayı ve cinsel açlığı gidermeyi hedef alan tecavüz, sonuçta kadını çıldırmanın eşiğine kadar götürebilir. Çünkü bu iğrenç eylem, kadının ruhunu, ne denli acı çekse bile içinden çıkamayacağı derin ve karanlık bir uçuruma iter.”³⁴⁵

“Toraman” romanında, Şuayp Efendi komisyonculukla uğraştığı sıralarda Servinaz adında kâğıt kavafî bir kadınla tanışır. Kendisine hangi işi veriyse başarıyla altından kalktığı için bu kadınla ilişkisini hayli ilerletmiştir. Efendinin kasasındaki paralara göz diken Servinaz, onun özel hayatına kadar yaşamının her ayrıntısını öğrenir. Adama her türlü cilveyi yapmaktan çekinmeyen kadın, gönül alıcı sözler, tatlı gülümsemeler, baygın bakışlarla onun aklını çelmek ister fakat Şuayp Efendi onun bu hareketlerine oralı olmaz. Çünkü efendinin yaşlı kadınlardan ziyade genç kızlara düşkünlüğü vardır. Komisyoncunun eğilimlerini, duygularını en ince ayrıntısına

³⁴⁵ Hikmet Saim, **Tecavüz**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2004, s. 11,13, 17-18.

kadar tetkik eden kadın, onun bu zaafını öğrenince devreye kızını sokmaya karar verir. Hastalık bahanesiyle büroya kendi yerine kızı Binnaz'ı yollar. Binnaz, bu adamın hayallerini dolduran kadınlardan biridir. Ona bakmaktan kendini alamayan Şuayp Efendi, kızın erkeklerin başını belaya sokacak kadar eşsiz bir güzellikte olduğunu düşünmektedir. Onu gördüğü andan itibaren evde, sokakta, uykuda aklında hep Binnaz vardır. Binnaz'ın cazibesinden yanıp tutuşan Şuayp Efendi annesinin hafif bir kadın olmasına istinaden bürosunda bu kıza tecavüz etmeye karar verir. Ona sezdirmeden kapıyı üzerlerine kilitler, birdenbire atılarak Binnaz'a sarılmak ister. Bunu anlayan genç kız, adamı şiddetle iter ve ağlamaya başlar. Şuayp Efendi kızın kendisine ancak karısı olduğu vakit teslim olacağını anlar.

“Allah beni Hasna gibi bir ömür törpüsü kariya düşürdü. Bu müzmin derdi otuz senedir çektim. Dünyamı, izdivacımı bilmedim. İnsan bu âleme birkaç defa gelmez. Hayattan birkaç senecik olsun kâm almadan mı gideyim? Âlemin diyeceği neme lazım! Ben zevkime bakarım. İşte bir melek sima bana zımnen izdivaç teklif ediyor. Bu saadeti ayağımla tepecek kadar ahmak olmamalıyım. Efendim, bu hayatın neye tahammülü var? Binnaz'ı alırım. Bermurat olurum. İşin alt tarafı uygunsuz çıkarsa bırakırım. Elhamdülillah, din-i mübinimiz ona da müsait” (s.96-97) diyerek içinden bu düşünceleri geçiren adam Binnaz'ı nikâhlamak için acele etmektedir.

“Kokotlar Mektebi” adlı romanın kahramanı Nevvare bir tecavüz kurbanıdır. Eniştesi Sıtkı tarafından ırzına geçilmiştir. Bu sırrını kimselere söyleyemeyen genç kız bu tecavüzden sonra eniştesi tarafından daha pek çok kez mağdur edilir. Eniştesinin tecavüzlerinden kurtulamayan Nevvare intihara karar verir. Ölümünden komşuları tarafından kurtarılır.

“Eşkiya İninde” adlı romanda, Değirmenci oğlu Yusuf ve kardeşi Mustafa eşkiya kılığına girip Harman Düzen’de Lûtfu Yar kadının köşkünü basarak kızının ve genç hizmetçisinin ırzına geçmişlerdir.

Aynı romanda, Deli Kaptan'ın emri üzerine Seyfullah, Koçu, Muhiddin ve Teohari köyden kadın kaldırmaya giderler. Dağa kaçırılan kızlardan birinin adı Ayşe, diğerininki ise Kezban'dır. Kızların ağzına içki döken eşkiyalar onlardan oynamalarını isterler. Bir süre sonra Deli Kaptan, Ayşe'nin belinden kavrayarak onu

ormana götürür. Haydutlardan biri de Kezbana aynı şeyi yapar. Ve kıza sıra ile tecavüz ederler.

2.40. Röntgencilik

Halk arasında röntgencilik diye anılan bu sapıklık, başkalarını özellikle de kadınları belli etmeden gözetleme alışkanlığıdır. Cinsel ilişkiler, tuvalete girme, soyunma gibi gizlilik gerektiren eylemler esnasında bir başkasını gizlice gözetlemek isteğine dayanan cinsel sapma olarak da tanımlayacağımız röntgencililiğin içine başkalarının erotik konuşmalarını dinlemek de girmektedir. Röntgenci, kendini tümüyle gizliden gizliye görmek istediği atmosfere kaptırmış, sabit bir izleyicidir. Genellikle başkaları tarafından görülmesi arzu edilmeyen bir hareketi bakışla yakalamak röntgenci için bir zevk kaynağıdır. Röntgenci açısından mühim olan, gözlenen kişinin hissettiğini varsaydığı alçalmadır. Nitekim habersizce seyredildiğinin farkına varan kimse, bundan büyük bir rahatsızlık duymaktadır. Söz konusu vaziyet röntgencililiği sadizme yaklaştırır, ancak röntgenci sadistik eylemden mümkün olduğunca sakınmaktadır.³⁴⁶

Röntgencilik “başkasının mahremiyetini ihlal etmeyi ifade” eder.³⁴⁷ “Röntgencililiğin temelinde üç esaslı mekanizma vardır. Her şeyden önce cinsel güçsüzlüğün işaretidir. Görme duyusunu cinselleştirerek seyirci durumundaki hastayı aktör durumuna geçirir. İkinci olarak da kendini suçsuz çıkaracak tipte bir örneği ve kendini yüreklendirmenin bir çaresini araştırmadır. ‘Mademki başkaları bu işi benim önümde yapıyorlar, demek ki bu işler yapılıyor’ gibi. Son olarak üçüncü mekanizma daha karmaşıktır. Kimi röntgenciler bilinç dışı olarak kendilerini seyrettikleri iki eşten birinin yerine koyarlar, onun yerine geçerler ve aynı zevki duyduklarını hayâl ederler.”³⁴⁸

³⁴⁶ “Röntgencilik”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, İstanbul, Milliyet Gazetecilik A.Ş., C. 19, t.y., s. 9942.

³⁴⁷ Rasim Özdenören, **Yazı, İmge ve Gerçeklik**, 3. bs., İstanbul, İz yayıncılık, 2011, s. 211.

³⁴⁸ Daninos, **a.e.g.**, s. 84.

“Mürebbiye” romanında, Aşçıbaşı Tosun Ağa’nın mürebbiye Anjel’i ağacın tepesine çıkıp odasının içinde gözetlediğini öğreniriz. Tosun Ağa’nın romanın sekizinci bölümünde kendi ağzından özetlediği sahne şöyledir:

“Peluze vücut aynanın karşısında titreyo ben de ağacın sırtında zangırdıyom... Murabbiya dereye gölgesini gören ceylan gibi ardına baktı önüne baktı... Ağacın çatalında benim işim bitiyö... İçindeki resimleri para ile seyrolunan delikli sanduk yok mu? Hani camdan içine bakılıyo... O sanduğun sahibi “al bakalım, bu da nedir dersin dünya güzeli! Asma kabağı gibi kollar... Tulum gibi bacaklar, kalaylı pilav tenceresi memeler, at yelesi saçlar, ayva göbek, hokka ağız, badem gözler” diye bağırıyor mu? İşte onu seyrediyorum zannettim... Kendini doyasıya seyrettikten sonra murabbiya suratına delikli bir gömlek geçirdi. Ne durdu ne durmadı. Odanın kapısı açıldı... Göre göre ne görsem beğenirsin? Kambur içeri girmedi mi? İkisi evvela baş başa tokuşur gibi eğilip kıçlarını çıkararak alafranga selamlaştılar... Onlar el ele tutuştuklayın ben ağacın üzerinden düşeyazdım... Murabbiya ile kambur al alevin içinde cilveleşmeye başlayınca ağacın sırtında işte ben de solungan oldum. (...) O geceden sonra ben artık yuvada yatan leylek gibi o ağacın sırtını kendime mekân tuttum...” (s.258-259)

“Sevda Peşinde” adlı romanda, Sermet Bey’lerin karşı komşuları olan doktor evin içini dürbünle gözetlemektedir.

2.41. Mahalle Halkının Kadın-Erkek İlişkilerine Bakışı

Osmanlı’da mahalle halkı birbirlerinin ırz ve namusunu kollamakla kendisini mükellef hissetmektedir. Hatta bu nedenle kuşkulandıkları haneyi denetlemek için imam ve bekçiyi çağırma yetkileri de vardır. “Mahallenin namusuna gölge düşürecek bir olay için haremde yabancı bir erkek görülmesi yeterli bir sebeptir”.³⁴⁹

“Mahalle halkı hafif meşrep kadını çarçabuk sezer, tecessüs ve tasarrut ederlerdi, üstlerine vazife olmadığı halde mahallenin namusunu korumak maksadı ile kendi odasındaki ışığı söndürdükten sonra cumbaya geçip de karşiki evi gözetleyen karılar, işsiz güçsüz erkekler, hasut delikanlılar bulunurdu... İşte bunlardan bir tanesi o eve bir yabancıнын girdiğini fark eder etmez, sokağa fırlar, evin etrafına bir gözcü koyduktan sonra imamla muhtardan

³⁴⁹ Altındal, a.e.g., s. 90.

başlayarak mahallenin ileri gelen bütün erkeklerini ayaklandırdı. Gecenin karanlığında bir kalabalık kabile o sokakta oturanları velveleye vererek uykularından uyandırıp pencerelere üşüşerek fuhuş evinin ta kapısına dayanırdı.”³⁵⁰ “Kadınların yaşamına karışmayı bir başkasının hak olarak görmesinin kökeninin, toplum ya da erkeğin kadına yüklediği değerlerde aranması gerek(mektedir)”.³⁵¹ Hiç de hoş olmayan bu tavır Osmanlı toplumunun içi bir utanç vesilesidir. Devlet de buna ortak olmuştur. “Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısına kadar, mahalleleri yönetenler imamlardı. İmam, padişah beratı ile tayin edilmekteydi. (...) Onlar kaadının mahalle düzeyindeki temsilcilerindendi.”³⁵²

“İffet” adlı romanda, İffet’in nişanlısının nikâhsız olarak eve girmesine mahalle halkı tepki gösterir: “Kızın yavuklusu o delikanlı nikâhsız o eve girip çıkıyor... Bizimkine söyledim. İmamın kulağını bükecek...” (s.63)

“Billur Kalp” romanında İzzet Saim, çalıştığı işyerinde odasına kadın alan patronunun kapısında bekçilik yapmasını hoş karşılamayan arkadaşlarını eski kafa olarak nitelendirir. Arkadaşlarının sözleri üzerine Türk mahallelerinin daha evvelki durumları hakkında bilgi verdikten sonra kendini haklı göstermek için felsefesini ortaya koyar:

“Evvelden Türk mahallesinde bir eve zampara girdiği duyulursa yedi semtin halkı ayağa kalkar; zaptiyeler, polisler, imamlar, muhtarlar, bekçiler, silahlar, sopalarla toplanır; kıyametler koparmış. Bedbaht zamparanın dayaktan cavlağı çektiği de olurmuş... İstanbul sokaklarında sürü sürü köpekler gezerken bu hayvanların çiftleşmelerine de müsaade edilmezmiş. Böyle bir cürüm halinde görülen çiftlerin üzerine taş, sopa, gaz tenekeleri yağdırılır, sular dökülürmüş. Biçareler yaralar, bereler, kanlar içinde kalırmış. Her şeye tahammül eden İstanbul halkının sinirleri nasılsa bu hale dayanamıyor. Tabiatın kanununa bu kadar şiddetle karşı gelmek hakiki iffet perverlik değildir. Karını iyi intihap ve idare et... Kızlarının, oğullarının terbiyelerine itina göster... Keyfine bak... Bu dünyada cebir ile hiçbir şey olmaz. Ahenksiz, yaraşıksız, müstebitane izdivaçlardan her türlü fenalık zuhur edebilir. Bu cahilane, müfrit taassupların sonu nereye çıktı görüyorsun ya! Bugün rıza göster de hali seyret... Fetva emininin torunuyla kucak kucağa dans edebilirsin. Şimdi haydi gidelim... Divanyolu’ndan iki adım ötede bir kâgir konağın kapısını çalayım. Karşına fıstık gibi dolgun, beyaz, güzel, fıkır fıkır bir hanımefendi çıksın... Sermayelerini beğendirmek için karşına dizsin... Ye, iç, yat, kalk, gül, oyna, eğlen... Ne polisten perva et, ne imamdan, bekçiden... Ne de konudan komşudan... Cüzdanında paran var mı? Sen onu haber ver... Ve bugün ceplerine doldurmak için kolayına gelen kazancık vasıtalarından her türlüüne

³⁵⁰ Erkoç, a.e.g., s. 58.

³⁵¹ Çakır, a.e.g., s. 211.

³⁵² Ortaylı, a.e.g., s. 19.

müracaat edebilirsin. Hiçbir şey ayıp değil. Yalnız aç kalmak felakettir. Herkes gözünü açsın... Aldanmasın, çaldırmasın... Bu asır alıkları, beceriksizleri, tembelleri beslemez.” (s.34-35)

Mahalleler, şehirlerin dokusal yapısını teşkil etmektedir. Bu yapı içerisinde yaşayan aileler genellikle birbirlerini tanımaktadırlar. Mahalle sosyolojik bakımdan kapalı bir toplumdur. Bu toplumun üyesi olan herhangi bir kişinin yaptığı ya da kendisine yapılan tecavüz bütün mahalle halkına yapılmış gibi işlem görmektedir.³⁵³

“Kaynanam Nasıl Kudurdu?” romanında Ayşe Makbule oğlunu, kızını, damadını, torunlarını birer birer kapı dışarı atarak bütün mal ve mülkünü vâris edeceği genç sevgilisiyle beraber konakta oturmayı planlamıştır. Bu arada çift, nikâhlarını kıydırtmak için imama ve muhtara da gizlice müracaat eder. Ayşe Makbule’nin damadı mahalleliyle beraber imamı tehdit ederek evliliğe mani olmaya çalışır. Mahalleliden Hacı Şakir Efendi adında bir ihtiyar da ”Ne demek... Dünyadan, hak, hukuk, edep, hayâ hep kalktı mı? Altmış yaşında bir matufenin yirmi beşinde bir nev-civanla izdivacından fasit bir şey olabilir mi? Biz bütün mahalleli bu rezalete karşı seyirci olup kalacak mıyız? Buna Allah razı mıdır? şikâyetleriyle” (s.75) durum karşısındaki tepkisini gösterir.

2.42. Kadın-Erkek İlişkilerinin Mekâna Yansıması

“Kadın ile erkeğe evlerde harem ve selamlık olmak üzere ayrı alanlar tanıyan Osmanlı toplumunda, kadınlar ‘kaçgöç’e riayet ederler. Özellikle şehirlerde ev dışında kadınların belli sınırlar dâhilinde dolaştığı bu düzen, romanların kurgularına

³⁵³ İsmail Doğan, **Osmanlı Ailesi (Sosyolojik Bir Yaklaşım)**, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2001, s. 68-69.

doğrudan etki eder. Romanlarda kadınla erkek arasındaki aşkın daha ziyade ev içinde ve akrabalık bağı olanlar arasında yaşanması, kaçgöçün bir sonucudur.”³⁵⁴

“Mürebbiye” romanında, Amca Bey ve Şemi bekârdır. Evin damadıysa Anjel’le yasak aşk yaşar. Konaktaki erkekleri birbirlerine hissettirmeden ayrı ayrı odasına kabul etmeye başlayan Mürebbiye’nin durumundan şüphelenen hizmetçi Eda olanları Dehri Efendi’ye anlatır. Dehri Efendi de erkeklerin bundan sonra selamlıkta yatmasına karar verir:

“Birader sen bekâr adamsın. Bundan sonra haremde işin yok. Selamlıkta yatıp kalkacak, bir lüzum üzerine bazen hareme girip çıkabileceksin. Daimi mekânın selamlık olacak. Şemi... O da öyle. Beygir kadar herif oldu. Emir verdim. Haremdeki eşyanızı bugün selamlığa taşıyacaklar. Orada ikinize de ayrı ayrı oda tahsis ettim. Şemi de katiyen hareme giremeyecek. Sadri Bey mütezevvic olduğu için o bila-icap haremde oturacak.” (s.235)

Mehmet Emin Efendi, İstanbul’daki Türk aile eğitimini tasvip etmediğini söyleyerek onu eleştirmektedir. Ona göre, hanelerdeki harem ve selamlık kültürü yanlış bir uygulamadır. Bu yaklaşım erkek ve kadının farklı dünyaları olan birer varlık halinde algılanmasına yol açmaktadır. Bu durumdan ötürü de sokakta kadınlara taciz hadiseleri meydana gelmektedir.³⁵⁵

“Çağdaş düzenlemelerde en önemli öğelerden bir tanesi de uygar toplum yaşamını yansıtan konutlardır. Yeni planlanan konutların iç düzenlemesi ve birbirine göre konumu Osmanlı-Türk kentlerinininkinden değişik biçimde gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Harem ve selamlık olarak adlandırılan Osmanlı büyük kent konaklarının ana yapısal parçaları toplumda yok olurken, çağdaş yaşam özelliklerinden kaynaklanan ve kadın-erkek eşitliğini yansıtan ortamsal düzenlemelerden oluşan yeni konutlar oluşturulmuştur. Osmanlıdaki içe dönük kent konutları yerine dışa açılmayı simgeleyen konutlar tasarlanmıştır.”³⁵⁶

³⁵⁴ Betül Coşkun, “Türk Modernleşmesini Kadın Romanları Üzerinden Okumak”, **Turkish Studies**, C. 5 No: 4, 2010, s. 951.

³⁵⁵ Cebeci, **a.e.g.**, s. 109- 110.

³⁵⁶ Saadet Tekin, “Osmanlı’da Kadın ve Kadın Hapishaneleri”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 29, No: 47, 2010, s. 89.

“Utanmaz Adam” adlı romanda, haremlik selâmlık konusuna dair Avnussalâh ile Cabir’in uşağı arasında şu konuşma geçer:

“-Beyefendi hazretleri burada mı?

-Burada fakat daha haremdedir. Dışarı çıkmadı.

-Oğlum artık harem selâmlık kaldı mı?

-Çoook...

-Nasıl çok?

-Bas bayağı... İstanbul’un bütün eski konakları harem selâmlık tertibi üzerine yapılmıştır. Bunların hepsi yakılıp yıkılmadı ya? Bizim hanım efendi hâlâ eski türe de gider. Sıkı sıkıya erkekten kaçır. Yedi senedir bu kapıdayım ben bile hâlâ suratını görmedim.” (s.191)

2.43. Dedikodu

“Nerede bilgi eksikliği varsa dedikodu oraya üşüşür, sırların yarattığı anlam boşluklarına ise birbiriyle ilgisi olmayan imgeler, çağrışımlar dolur. Dedikodu, yarım yamalak bilgiyi kategorileştirerek hayali nesnelere dönüştürür ve bildik kavramlarla ilişkilendirerek olup biten hakkında konuşulur hale getirir. Başka bir ifadeyle dedikodu, söylentinin özel bir formu ya da şekli olarak tanımlanabilir. Buna, insanların informal iletişim kanallarıyla birbirlerine aktardıkları boş (...) çekiştirmeler de denir.”³⁵⁷

Dedikodu, insan toplulukları arasındaki geçmişi eskilere dayanan bilgi paylaşım kanallarından biridir. Bu konuyla ilgili olarak Yunan mitolojisinde Pheme isminde çok dili olan bir karakter vardır. Bu karakter dedikodunun başlamasına yol açar ya da yayılımını gerçekleştirir. Dedikodu pek çok farklı bilim dalı aracılığıyla incelenmiştir. Bunlar arasında davranış bilimi, antropoloji, psikoloji, sosyoloji ve karmaşık ağlar yer alır. Yapılan araştırmalar dedikodunun toplumdaki fonksiyonunu anlamaya yöneliktir. Dedikodunun birden fazla tanımı yapılmaktadır. Dedikodunun

³⁵⁷ Başak Solmaz, “Söylenti ve Dedikodu Yönetimi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No: 16, 2006, s. 567.

söylentiden farkı daha kişisel olmasıdır. Dedikodu yapanlar, hakkında konuştukları kişiyi tanır. Olumlu veya olumsuz dedikodu türlerinden bahsedebiliriz. Bunların fertler ve gruplar üzerinde pozitif ve negatif tesirleri mevcuttur. Resmî olmamak ve gizli olmak dedikodunun dağılmasına sebebiyet veren en mühim etkidir. Dedikodu, şahsına yönelik dedikodu yapılan kurban açısından çoğunlukla negatif olarak değerlendirilir. Kurban dedikodunun önüne geçmek maksadıyla çaba harcar. Hatta onun yakın çevresi de bunun için çalışır. Diğer taraftan dedikodu toplumsal kurallara riayet edilmesini sağlamak açısından da bir baskı mekanizmasıdır. Dedikodu insanlar arasındaki ilişkilerin zayıflamasına neden olur. Kurban, diğerlerinin kendisini ilgilendiren hususlarda konuşmasından tedirgin olur. Dedikodu yapan insanlar arasında çok iyi karşılanmazlar. Bu nedenle çok yakın ilişkide bulunan kişiler hakkında dedikodu yapmak genellikle tercih edilir bir durum değildir.³⁵⁸

“İçsel uyum gücümüzü, yani kendimizin ve akrabalarımızın üreme başarısını ve çevremizdekilerin karşılıklı ilişkisini en çok etkileyen kişilerin faaliyetleri hakkında dedikodu yapmaya özellikle meraklı olmamıza şaşmamalıyız. Normalde akrabalarımız, yakın arkadaşlarımız ve topluluk içerisinde yakın etki alanımızdaki kişilerin yanı sıra, topluluk ya da toplumun üst düzey, yani yüksek sosyal statülü üyeleri hakkında da dedikodu yaparız. En gözde dedikodu konularımızı burada buluruz –seks, cömertlik, aldatma, saldırganlık, şiddet, sosyal statü ve konumlar, doğum ve ölümler, siyasi ve dini bağlılıklar, fiziksel ve psikolojik sağlık ve insan ilişkilerinin, özellikle de dostluklarla ittifakların çeşitli nüansları...”

Erken modern dönemde (...) başkaları hakkında konuşma arzusunun kıskançlığın yarattığına inanılırdı, çünkü kıskanç insanlar yıkıcı rekabetçilikleri yüzünden kıskandıkları kişilerin itibarlarını zedeleyecek söylentiler yaymaya hevesli olurlardı. Gururlu kişilerin rekabetçiliği ise en çok akranlarını geçme çabasında belli ederdi kendini ve bu da onların kıskanç kişilere kıyasla etrafındakilere karşı daha az yıkıcı olmalarını sağlardı. Ne var ki başkalarının önüne geçme arzusu, gururlu kişileri, rakipleri hakkında aşağılayıcı haberler duymaya bayıldıkları için kötü niyetli dedikodunun hevesli dinleyicileri haline getirdi.”³⁵⁹

“İffet” romanında, Doktor N. yazar arkadaşıyla birlikte fakir bir aileye mensup hastasını düzenli olarak ziyarete gider. Evde İffet adında evlilik çağına gelmiş güzel bir genç kız da bulunmaktadır. Yazar ile doktorun ziyaretleri bu nedenle mahallede dikkat çekmiş ve dedikoduya neden olmuştur:

³⁵⁸ Mursel Tasgin, Haluk O. Bingol, “Karmaşık Ağlarda Dedikodu”, **Akademik Bilişim Konferansları**, 2013, s. 1.

³⁵⁹ Shermer, **a.e.g.**, s. 55-56.

“Halil Ağa:

Ne o koca Gülsüm?

Karı:

Şu gidenleri görüyor musun gidenleri?

Halil Ağa:

Görüyorum ne var! İki delikanlı...

Karı:

İşte onlar dönmelerin evinden çıktılar. Dönmelerin iradı nereden olduğunu anlıyorsun ya! Artık bu akşam Şerife külbastı kokusuna dayansın. Bunlar hekimlermiş hekim! İkisi de ter bıyıklı, bembeyaz ay gibi çocuklar... Hasta karı tevekkeli geberemiyor... Hiç böyle hekimlerin elinde insan ölür mü? Ya öbürünün düğmeleri mum gibi yanıyor... Ben öksürüğe uğradığım zamanlar bizimki ciğer otunu bol bol kaynat da iç diyor. Hekim yüzü gördüğümüz yok...” (s.64-65)

“Nimetşinas” adlı romanda, evde çalışan kalfalar dedikodu yaparak hizmetçi Neriman’ı, Nihat’ı baştan çıkarmakla suçlarlar:

“Geçenlerde merdivenden çıktım. Neriman’ı sofada hırsız gibi sessiz sadasız, pıtır pıtır etrafına bakına bakına yürürken gördüm. Dur bakalım nereye gidecek, camlı kapının arkasına gizlendim. Yürüdü yürüdü, beyin odasına giden aralığa girdi. Ben de yerimden hiç kıpırdamadım, dur bakalım ne olacak diye orada bekledim. (...) Çok sürmedi aralık kapısı açıldı, Neriman alı al moru mor bir halde dışarı çıktı. Arkasından da kapının aralığında bey başını çıkardı. Yavaş yavaş, mırıl mırıl bir şeyler söyledi. Dikkat ettim, bey ağlıyordu. Neriman bir afur tafurla çekildi gitti. Benim de elim ayağım buz kesildi. Her tarafımı bir titreme aldı. Bulunduğum yere yıkılı verecektim. Gördün mü haini! Hanımı ona o esvapları, giyinip kuşansın da kocasını ayartsın diye mi yapıyor? Şu Talat Hanım’ın da dünyada hiç akli var mı acaba? Kendinden genç, kendinden güzel bir kız, süsleyip süsleyip kocasının karşısına çıkarıyor.” (s.148-149)

“Sevda Peşinde” romanının kahramanı Nezihi’nin eşi Ayn-ı Nur’a nispet yapmak için Beyoğlu’nda bir “mantinota” tuttuğuna dair dedikoduları çıkmıştır.

Aynı romanda, Ayn-ı Nur yaşadığı yasak aşkın başkaları tarafından öğrenilmesi üzerine intihar eder. Bu vakayı duyan kadınların onun hakkındaki dedikoduları şöyledir:

“-Ah kardeş ah... Evlere barklara şenlik, dostlar başından ırak. Dinledikçe içim hûn oluyor. Biçare kadın... Gençmiş, güzelmış, nur topu gibi bir de evlâtçığı varmış. Kocasını da âlâdan

âlâ delikanlı gibi bir beyefendiymiş... A zavallı kadıncağz ne idi zorun ki yavrucağını öksüz, kocanı bekâr bırakarak tatlı canına kıydın gittin? Allah kimseleri şaşırtıp da böyle kötü yollara düşürmesin!... Alnının kara yazısı varmış.

-Oh olsun kahpeye... Helalini bırakıp da haramla fink atmaya başlayınca işte sonu böyle olur... Çok şükür abdestimden şüphem yok elhamdülillah... Her kötü fiilin bir cezası vardır. İşte bu da ettiğini bulmuş.

-Hanım öyle demeyiniz. İcyüzünü Rabbimden başka kimse bilmez. Bazı erkekler vardır böyle fenalıklara sebebiyetlik verir, âdeta çanak açar. İşte bir tanesi de benim başımda... Beni aldığı vakit nur topu gibi bir kızdım. (Eliyle işaret ederek) Şu kadarcık kıymetimi bilmedi. Eve gelir gelmez hizmetçi kızıdan başladı, sonra komşuya göz attı. Daha sonra neler neler, neler de neler!... Anlatmakla bitmez tükenmez. Bana da hiç mi hiç göz açtırmadı. Ayda yılda bir sokağa çıkacak olsam: “Kaşlarını kapa... Yüzünü ört... Önüne bak” diye azarlara azarlara burnumdan getirdi. İşte ömrüm böyle heba oldu gitti. Şimdi saçına sakalına ak düştü. Dükkânda sermaye, vücudunda kuvvet kalmadı. Artık, maaşallah vaktiyle eve geliyor... Civanlığı başkalarının idi, şimdi kadidi bana kaldı... Ne denir? Geçinme dünyası bu... İşte sükût edip gidiyorum...” (s.5-6)

“Toraman”da, Hasna’nın karşı komşusu Şefika kocasını kilerde beslemeyle yakalamıştır. İki eş bu nedenle kavga etmektedir. Bunu duyan Hasna komşuları hakkında şunları söyler:

“Kızı evvela evlatlık diye aldılar. Haspa büyüdü. Kaşlı gözlü bir civan oldu. Kocaya vereceklerdi. Apukat bu... Evlatlık filan dinler mi! Birisine verilmezden evvel kaymağını kendi tatmak istemiş. Şefika’da kabahat! Bu zamanda insana öz evladından hayır gelmiyor da evlatlığı ne yapacak? Oh olsun, o cingöz herif evde evlatlık kız mı yaşatır! A, doğrusunu söylemeli... Herifin de kabahati yok... O paçavra hastalığından kalktıktan sonra Şefika’nın her tarafı pörsüdü. Yüzüne lekeler bastı. Gudubet bir şey oldu. Karlar yağsa kış değil mi? Kişi kendini bilse hoş değil mi? Karı bu çirkinliğini örtmek için saçlarını kanarya sarısına boyattı. Eşi dostu kendine güldürdü. Bunun hasiyyeti on paralık ayna! Bir kere aynanın önüne gidip de suratına baksa ya! Çoraklıkta kalmıl, sağmal, kurada ineklere döndü. Rabbim insanı bir kere şaşırtmasın! Herif artık bu hırtlamba karının yüzüne bakmaktan bıktı... Karşısında dolaşan ay gibi evlatlığı görünce kendini zapt edemedi. Mezhebi geniş bir adam...” (s.11-12)

“Hayattan Sayfalar” romanında, Hacer’in oğlu hakkında geçen yıl bir dedikodu çıkmıştır. Söylentiye göre sakallı efendinin biri çocuğa bir mecidiye vererek Defterdar’da تنها bir kayıkhaneye götürmüştür. Bu söylenenlerin doğru olup olmadığını anlamak için Hacer oğlunu “kıblenüma”ya gösterir. Adam oğlanı soyup muayene ettikten sonra : “Kendi ırzımdan şüphem var bu çocuktan yok. Maşallah sızılmış altın gibi buldum” (s.25-26) diyerek çocuğun sağlıklı olduğunu belirtir.

“Son Arzu” adlı romanda, Vicdan’ın sevgilisi Necdet Eşref mühendistir. Elinde kızların oturduğu mahalle ile ilgili bir proje vardır. Üç genç sevgilileriyle rahat görüşebilmek adına bu projeyi hayata geçirmeyi planlamaktadırlar. Çevrede buna yönelik dedikodular da başlar. Mahallenin mühendis beyler tarafından tesviyeye uğratılacak olmasının nedeninin Zişan’ın sarı saçlarıyla Nuruyezdan’ın elâ gözleri, Vicdan’ın gül yanakları olduğu söylentisi yayılır. Bu dedikodunun çıkma nedeni Nuruyezdan’ın dadısı Hoşkadem’dir. Mühendisleri gören Hoşkadem onların ramazan gecesi Şehzadebaşı’nda genç kızların peşine takılan üç genç olduğunu anlar ve dilini tutamarak başkalarına söyleyince havadis bu şekilde ağızdan ağıza yayılır.

Aynı romanda, Zişan, Namık Senai’den sonra Ali Süheyli isminde şık ve güzel bir gençle görüşmektedir. Birbirlerinden çok memnundurlar. Ancak bir süre sonra Ali’den ayrılan Zişan, Şadi’yle çıkmaya başlar. İkisinin ilişkisini öğrenenler aralarında dedikodu yaparlar:

“Güya kız son sevgilisi Şadi Bey’le Beyoğlu’nda yüksek bir ticaret evinin asansörüne sık sık binmeyi eğlence edinmişler. Ve ale-l-rivaye, hazakatinden ziyade ahlak bozukluğuyla maruf karşı yakalı bir doktorun gizli apartmanında birkaç saat pansiyoner kaldıklarını görenler varmış. Bu dedikodular arasında Zişan’ın bir ebeden meşkûk bir reçete almış olduğunu iddiaye cesaret eden bile bulunuyordu.” (s.322-323)

Yine aynı romanda, Necdet Eşref ile Vicdan boşanmışlardır. Olay şu nedenden ötürü gerçekleşir. Vicdan bir gün kocasının cebinde başka bir kadına yazılmış bir aşk mektubu bulur. Ona nispet olsun diye kendisi de başka bir erkekle yazışmaya başlar. Bunu öğrenen kocası kıyametleri koparır. Bu olaydan sonra mahalle dedikodudan geçilmez. Bu durumla Zişan’ın ilişkisini de birleştirerek kadının eğitilmesinden yana olmayan tutucu zihniyet hemen tahsilli gençler aleyhinde birtakım dedikodular çıkarır. Nuruyezdan’ın Rıdvan Sabih ile olan ilişkisinin duyulması da bu söylentilerin tuzu biberi olur. Bu dedikodunun kaynağı gencin annesi Ziba’dır. Bu olaydan sonra Feyzullah Efendi’ye Nuruyezdan hakkında imzasız mektuplar gelmeye başlar. Bunlarda torunundan başı açık bir aşüfte gibi bahsedilmektedir. Feyzullah Efendi bu söylentilere kulak asmayarak bunları birer iftira olarak nitelendirir.

“Kaynanam Nasıl Kudurdu?” romanının kahramanı Makbule delikanlılara genç ve güzel görünmek maksadıyla yanakları pudrasız, dudakları boyasız, gözleri sürmesiz gezmemekte, kıyafetine de oldukça özen göstermektedir. Fakat tüm bunlara dikkat eden kadın güzel olacağı yerde daha da gülünçleşir. Makbule’nin kızı Vehibe ve damadı Osman Zihni annesinin bu zaafından şikâyetçidirler. Mahalleli de bu durumun dedikodusunu yapmaktadır:

“-Hanım duydunuz mu? Konağa yine bir genç apukat dadanmış. Makbule Hanımefendi yine al sevda ver sevda gönül eğlendiriyor. Üç otuzundaki karı telli bebek gibi giyinir. Boyacı finosu gibi türlü renge boyanır. Aman yarabbi, ne günlere kaldık... Torunu yerindeki çocuklarla... Kırkından sonra azanın kızgınlığı teneşire kadar sürermiş. Mal var, konak var, her şey tamam. Koca eksik. Karı yiyip içip kuduruyor. Âlem aklıktan kırılırken böyle zamanda... Bir yiyip bin hamd edeceğine...

-Koca istiyorsa kendi dengine varsın.

- A, ilahi hanımcığım... Onun dengi aksırıklı tıksırıklı, tükrük hokkalı doksanlık bir muşmula, bir matuh olabilir. Öylesini ne yapsın?” (s.13-14)

“Utanmaz Adam” adlı romanda, eşini aldatan Fazıla’ya mektup geldiğini gören yaşlı kadın, onun hakkında konuşmaya başlar:

“Allah versin. Karı aldı yürüdü. Seneler geçer postacılar bizim kapımızın semtine uğramaz. Fazıla’ya mektup mektup üzerine gelir... Genç, güzel, fingir fingir... Benim gibi koca karıyı kim hatırlayıp da mektup yazacak. Kocası Rabbimin aptalı... Kılıbık... Ağzına vur lokmasını al... Karı ne derse o olur... Fazıla için baloya gitmiş diyorlar. Daha ne çirkin lâkırdılar söylüyorlar. Herif inanmaz ki elceğizle tutsa yine inanmaz...” (s.178-179)

“Ölüm Bir Kurtuluş mudur?” romanında, Ahmet Sami, mahalle kahvelerinde ve alt kültürlerin yaşadığı mahallelerde yapılan dedikoduların içeriklerinden şöyle bahsetmektedir:

“Kibar mahalleler ahalisi birbiriyle meşgul olmaya pek vakit bulamazlar. Bazen aynı binanın muhtelif apartmanlarında oturan iki aile birbirini tanımaya merak göstermez, birer istigña içinde yaşarlar... Beriki semtlerde bilakis hal tamamıyla bunun zıddıdır. Oralarda herhangi bir evde çıt olsa bu kımıldanma bütün diğer hanelerde derakap akisler yapar. Bu gece hangi evde ve ne sebeple bir aile kavgası olmuştur, kimlerin iç çamaşırları yamalıdır... Kimin bakkala, kasaba ne kadar borcu vardır, hangi kadının ırzından şüphe ediliyor, hangi erkek

karısına sadakatsizlik gösteriyor, hangi kız hangi delikanlı ile sevişiyor... Bu dedikodular dolaştıkları ailelerin heyecanlarıyla beslenip, işlenip şişirildikten sonra mahalle kahvelerine intikal eder. Oralarda müzakereye konulur. Lehtar, aleyhtar, bitaraf partiler peyda olur. Ve bu küçük parlamentolarda dedikoduların aldıkları müspet, menfi cereyanlar neticesinde bazen gülünç, bazen müessif hadiseler vuku bulur. Size kısaca söyleyeyim ki Bakkal Osman Efendi'nin oğlu Sadettin, yağlıkçının kızı Nezahat'i seviyor, bu bir... İkinci karısının fıkırdaklığından kıskançlık azabıyla yanan Muammer Efendi, yeni doğmuş çocuğunun kendi sulbüne nispeti hesabında şüphelere düşmüştür, bu da iki... Marangoz Şakir Usta'nın evinde kaybolmuş bir altın bilezik sirkati hakkındaki bütün zanlar hizmetçi Hayriye'ye çevrilmiştir, bu da üç..." (s.190-191)

"Dirilen İskelet" adlı romanda, Bânû ve sevgilisi Cevri, Tayfur'un köşküne gelirler. Ancak genç kız Cevri'yi akrabası olarak tanıtır. Çünkü Tayfur'u sevmemesine rağmen zenginliğinden yararlanmak için onunla evlenmek istemektedir. Pencereden, Tayfur'a gelen bu misafirlere bakan komşular, onlar hakkında dedikodu yapmaya başlarlar:

"-Bizim kızlar da şimdi ahlâkça kıyafetçe tamamiyle onlara benziyorlar...'Bir farkları var mı? Başlarını açtılar. Göğüslerini açtılar, kollarını, bacaklarını açtılar... Daha nereleri kaldı? Frenk karıları bir gömlek, iki gömlek daha açılınsınlar da bak o zaman bizimkilerdeki cesareti görürsün... Balolarda oynuyorlar. Erkek kadın bir arada, denize giriyorlar... Hiç bir şey ayıp değilmiş hanım. Sende olan bende de varmış. Gizli illetleri bulunanlar örtünüp kendilerini gözlerden sakınırlarmış... Çirkin bir hastalığın olmadıktan sonra vücudunu kapamakta ne mâna varmış?

-Eski dünya yenilendi hanım. Yeni kafalar, yeni fikirler. Ortadan ayıp kalktıktan sonra her şey olur kardeş... Yaşamak, evlenmek, boşamak hepsi değişti. Eskiler mangafaymışlar; şimdikiler pek zeki... Ah, neler işitiyorum... Neler görüyorum... Ahbaptan birinin kızı için geçenlerde kocaya vardı dediler. Allah versin dedim. Çok hazzettim. Böyle zamanda geçinecek koca bulması ele geçer devletlerden değil... Damat mükemmel ev tutmuş, döşetmiş, dayatmış. Aynalı dolap, piyano, hizmetçi, aşçı, otomobil, süs, saltanat, emir emirküm... Birkaç ay sonra kız sümüğünü çekerek anasının yanına gelmez mi? A nedir bu? diye şaşırakaldık. Takdir böyle imiş boşandı geldi dediler... Sonra bir dostum beni bir kenara çekerek: «Hanım inanma. Boşanmadı. Zaten nikâhlı değildi ki boşansın. «Mantinota» idi. Düzme damat hesabını kesti. Kızı gönderdi diye kulağıma fısladı. Şimdi evlenmeler böyle. Kızlarımız zevce olmuyorlar, mantinota, metres oluyorlar... Ah ah ahir zaman evler apartıman olacak, karılar nikâhsız, çocuklar babasız artık kimsenin kocaya vardığına inanmaz oldum. Sıkılma, arlanma yok... Ah ne sefalet hanım, vücudunu bir erkeğe birkaç ay kiralayabilen kızlar kendilerini bahtiyar sayıyorlar..."

-Ah hanım ne doğru söylüyorsun., kalbimi takrir ediyorsun. Bu haller veba, kolera gibi mahalleden mahalleye, aileden aileye, haneden haneye sirayet ediyor. Geçen günü benim oğlan da haline bakmıyarak bir metres tutmaya kalkmış... Daha eli ekmek tutmadan bu halt edilir mi? Babasına söyledim. Zılgıtı verdik. Hakkın var her şey değişti. Evvelden yetişkin evlâdını böyle ağır bir meseleden dolayı takdir ettiğin vakit onlar önlerine bakarlar, kızarak seni dinlerlerdi. Şimdi böylesi nerede? Bir söyle bin karşılık işit... Nah böyle kürek kürek pay... Ak sakallı babasına ne cevaplar verdiğini söyliyeyim de dinle... Biz felsefe

bilmezmişiz. Asri hayatı anlamamışız.. Bundan sonra evlenme âdeti kalkacak... Kim kiminle canı isterse birleşecekmiş.. arzu ettiği zaman da yine ayrılmakta hürmüş... Ne fenalık çıkıyorsa nikâhtan, izdivaçtan çıkıyormuş... Şeyhülislâm kapısında dâvalar, nafakalar, aylıklar, iddetler, hiddetler, felâketler hep nikâhların yüzünden oluyormuş., ama böyle gönül rızasıyla iki sevdalı hayatı yaşarsanız bıkkınlık geldiği günü birbirinize Allahısmarladık. Uğurlar olsun diyebilirmişsiniz... Ne dâva, ne niza...

— Ya çocuk olursa hanım, ya çocuk olursa?

— Bunların hesaplarında çocuk olmak yok... Böyle bir kaza vuku bulursa kadına ait bir ihtiyatsızlık sayılacağından cezasını o çekecek... Çocuk kubura akmamak için inat edip de dünyaya çıkarsa onu ters yüzü geldiği yere göndermenin çareleri yok değil ya...

-Şimdi bu kız Tayfur Bey’e mantinota olmya mı geliyor?

-Öyle diyorlar...

-Hanımefendi buna razı mı?

-Ana baba rızasını düşünen var mı şimdi?

-Ya kızın yanındaki bu oğlan kim?

-O birinci sevdalısı imiş...

-Demek Tayfur ikinci aşkı... ,

-Besbelli...

-Aman bırak ne karışık, ne çapraşık işler... ” (s.240-242)

“İnsanlar Maymun muydu?”da Ali Şeref ile Selase’nin düğününe gelen misafirlerden bazıları uygulamaya konan eski tarz âdetleri eleştirmektedir:

“-Eski usuller, günü geçmiş âdetler geride kaldı. Bunları karıştıkları tarihin yaprakları arasında bırakmak daha iyi değil mi? Bu yeni zamanda eskinin bu örneklerini göstermeye uğraşmak da bir nevi düşünüş hastalığı olacak...

(...)

-Bunu bir düğün diye değil, bir tiyatro sahnesi diye seyretmeliyiz. Eski vakitler bu yeni zamana ancak piyeslerle naklolunabilir. Dekorları, kıyafetleri yeniden yapmak olabilir. Fakat o, savulmuş yılların ruhlarını bugünkü gerçek aile hayatında hortlatmak olabilir mi?

-Öyle ya, öyle ya... Eski zamanın güveyleri koltuk zamanına kadar gelinin yüzünü hiç göremezlerdi. Onun için bu duvak âdet edilmişti. Evlenmelerinden önce yıllarca güveyle koltuk koltuğa yaşamış bir gelinin yüzünü duvaklamak gülünç olmaktan daha fazla bir şey değil mi?” (s.113)

2.44. Anne-Oğul İlişkisi

Çocuk dünyaya geldiği andan itibaren anne ile iletişim kurmaya başlar. Bu süreç onun yaşamında mühim bir kısmı teşkil eder. Çocuğun anneye olan ilişkisi kendini güvende hissetmesini sağlar. İlerleyen dönemlerde anneye olan bağımlılıkta azalma

yaşanır. Bu durum özellikle erkek çocuklar için geçerlidir. Erkeğin annesine düşkün olması ve ondan kopamamasının kişilik gelişimi üzerinde negatif bir tesir uyandırdığı bilinen bir gerçektir. Cinsiyetine uygun bir kimlik kazanması için ilerleyen yaşlarda babaya yakınlaşması sonrasında ise tamamen ebeveynlerinden bağımsız bir yaşam sürmesi gerekir. Erkek bir yandan babayla özdeşim kurmaya çalışırken diğer taraftan ondan korkmaktadır. “Ne zaman babayla karşı karşıya kalsa, araya giren annedir.”³⁶⁰

Babanın olmadığı ailelerde büyüyen çocukların daha az erkeksi bir kimliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. “Baba yoksunluğu erkek çocukta saldırganlığa, güvensizliğe ve diğer erkekleri model almada zorluğa yol açabilmektedir.”³⁶¹

“Şık” romanının kahramanı Şöhret babasızdır. Bu bakımdan annenin denetimi altında yetişmiştir. Bu tür çocuklar düzensiz bir kişilik gelişim seyri takip ederler. Kimileri çeşitli saplantılara sahip olmakta, bazıları da dikbaşlılık gösterebilmektedir. Bu çocuklar çoğunlukla uyumsuz tiplerdir.³⁶²

Madam Potiş’i bir saplantı haline getiren Şöhret, onunla olabilmek için para bulmanın yollarını arar. Hedefine ulaşmak adına annesinin küpelerini çalmayı düşünür. Ancak bu eylemi gerçekleştirdiği takdirde başına geleceklerden korkmaktadır. Çünkü annesi oldukça kurnaz ve kavgacı bir kadındır:

“Para bulmak için pek çok yollar düşünür. Hayli teşebbüslere kalkışır. Hep muvaffakiyetsizlik tarafı yüz gösterir. Nihayet validesinin elmas küpelerini çalıp satmak ve bu suretle muhtaç olduğu akçeyi tedarik etmek ciheti aklına gelir. Bâdi-i emirde bu suretle akçe tedariki Şık’a kolay görünür ise de sonradan işin fenaya netice vereceğini düşünür. Zira Şık’ın validesi, İstanbul’da bir eşi daha bulunmaz cerbezede ve kadınlarca eli bayraklı tabir edilen derecenin pek fevkinde edepsiz bir kadındır. Maazallah küpesinin uğradığı kazayı haber alır ise bu kadın neler yapmaz? Sonra validesinin elinden yakayı Şık nasıl kurtarabilsin? Kim bilir bu sirkatin icrasını müteakip ne türlü rezaletler meydan alacaktır?” (s.18-19)

³⁶⁰ Topkara, **a.e.g.**, s. 64-66.

³⁶¹ Zarife Şahin Seçer, “Anne-Baba-Çocuk İlişkisi”, **İnsan İlişkileri ve İletişim**, 4.bs., Edit by. Adem Solak, Hermes Basımevi, Ankara, s. 171.

³⁶² Başaran, **a.e.g.**, s. 185.

Fakat öte yandan Şöhret için kendisini hırsızlığa zorlayan bu isteğe karşı koyabilmek çok güçtür. Bir müddet kararsız kalan Şöhret sonunda Potiş’e olan tutkusuna yenik düşer:

“Ben birkaç gün daha metresimle birlikte yaşayayım da isterse ondan sonra kıyametler kopsun, der; niyetini icraya karar verir. Birgün validesinin evde bulunmadığını fırsat sayar. Hatunun sandığını kırar. Küpeleri çalar. Kuyumcu çarşısında mezada verir. (...) Küpeleri satar. Paraları cebine koyduktan sonra metresinin Pangaltı’daki evine can atar.” (s.19)

“İffet” romanında, Sabri borçlarının karşılığında sırtındaki hırkasını mahalle bakkalına rehin bırakarak ailesi için fedakârlık yapar. Sabri’nin hırkasız olarak gelmesi annesinin dikkatini çekmiştir. Hasta kadın oğluna “Sabrim” diye hitap etmektedir. Bu hitap şekli sevgi ve bağlılık duygularıyla örülmüş bir evlat sevgisinin göstergesidir. Sabri anne sevgisi alarak büyümüştür. Karşılıklı sevgi ortamında yetişen çocuklarda aile bağları gelişir. Bu türden olumlu duyguların yoğun olarak hissedildiği bir aile ortamında büyüyen çocuklar herhangi bir sorunla karşılaştıklarında genellikle aile bireyleri yararına özveride bulunmaktan kaçınmazlar. Nitekim Sabri de açlıklarının son haddine ulaşması durumunda evlerine yakın olan bostandan salatalık çalacaktır. Bu durum onun, ailesi için her şeyi göze alabildiğinin bir göstergesidir.

Osmanlı, toplumun bünyesine uygun yardım teşkilatına sahip değildir. Halkta da yardım ve birbirini destekleme duyguları giderek zayıflamaktadır. Bu nedenle kimsesiz kadınlar, genç kızlar fuhuş hayatına atılmakta,³⁶³ çaresiz kalan erkekler de hırsızlık yapmak gibi yasa dışı yollara başvurmaktadır. Bu durum yazar tarafından “zorla ahıksız olduk!”³⁶⁴ yazısıyla eleştirilir.

Sabri, verdiği yaşam mücadelesinde açlığa yenik düşüp çalma eylemini gerçekleştirir, çünkü açlıkla boğuşan ailesine yardım etme ihtiyacı hisseder. Grup bilinci ve sorumluluğu altında eyleme geçme dürtüleri harekete geçer ve mantık doyumuna ulaşmak adına kişiye yapması gereken talimatları verir. Durum artık

³⁶³ Tansel, **a.e.g.**, s. 659.

³⁶⁴ bkz. Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Gazetecilikte Son Yazıları 2**, İstanbul, Özgür Yayınları, 2002, s. 27-32.

kavrama ve karar verme yetisini aşmış ve bir zorunluluk haline gelmiştir. Çaresizlik içinde yapılabilecek basit bir eylem gerçekleştirilir. Halk kendisi gibi fakir olan bu ailenin halinden anlamamış ve onları kabullenmemiştir. Burada görülenler sosyal hayatın birer yansımasını teşkil eder.

“Mutallaka” adlı romanda, Akile Hanım ve Mail Bey çifti boşanali altı ay olmuştur. Öncesinde de bahsedildiği gibi eserde bir gelin-kaynana çatışması söz konusudur. Türk toplumunun genelinde yaşanan gelin-kaynana çatışmasının temelinde, sosyokültürel ve ekonomik faktörler yatmaktadır. İki kadın arasında gerçekleşen bu çatışma, “eşlik” ve “evlatlık” rolleri arasında sıkışıp kalan erkeği de tenakuza ve rol çatışması içerisine sürüklemektedir. Evli çiftler için ailelerinden koparak kendileri için yeni ev açmayı zaruri hale getiren mühim sebeplerden bir tanesi de yaşanan bu çatışma biçimidir. Bu gibi durumlarda, çatışmanın meydana getireceği negatif sonuçları en alt seviyeye çekebilmek için yeni ailenin, ana aileden bağımsız bir yaşamı tercih etmesi gerekir. Bu tür çatışmalarda psikolojik açıdan gelin eşini annesinden, anne de evladını gelininden kıskanmaktadır. Söz konusu durum toplum bilimsel açıdan, karıştırılan rol ve davranış biçimleri bağlamında ifade edilebilir. Sosyo-kültürel düzeyi düşük kesimlerde oldukça sık tesadüf edilen bu olgunun temelinde kadının, eşinin her bakımdan kendisine ait olması isteği, diğer taraftansa annenin, hayatının en güzel çağlarında türlü zahmetlere katlanarak büyüttüğü oğlunu, “el kızına” kaptırmış olmasının tedirginliği yatmaktadır.³⁶⁵ Yukarıda izahını yaptığımız bu tavır romanda kayınvalidenin ağzından şöyle dile getirilmiştir:

“Çocuğu öyle gevrek ninnilerle uyuta uyuta büyütün bakalım. Sonra sana hayrı olur mu? A zavallı! Kendine evlat değil el kızlarına koca büyütüyorsun. Erkek evlat değil mi? Anasına yar olur zannetme. Ömrü varsa sen de kaynana olduğun vakit anlarsın. Gelin derdinin nasıl olduğunu o zaman öğrenirsin. Ben de Mail’imi tabii ki böyle büyüttüm. Sabahlara kadar gözlerime uyku girmezdi. Şimdi hakkımı biliyor mu? Ne gezer! Ben türlü hastalıklarla inim inim inlediğim geceler tepemdeki odada sizin cümbüşünüzden durulmuyor. Ölsem kapımı açıp da, ‘Nedir halin?’ diyen yok...” (s.15-16)

“Çocuk merkezci aile, Çocuklarına özgür ve eşit ortam yaratma isteği ile doğmuştur. Genellikle geç yaşta çocuk sahibi olan ya da tek çocuk sahibi olan ailelerde bu tutuma

³⁶⁵ Arslan, **a.e.g.**, s. 65.

sıklıkla rastlanır. Bu tür ailelerde egemenlik çocuklara aittir. Anne babalarına karşı saygısızdırlar. Tüm istekleri anne babaları tarafından yerine getirilir. İstekleri reddedildiğinde hırçınlaşırlar, ağlayıp bağırlar. Aile doğruyu çocuğun yaparak yaşayarak öğrenmesini ister, çocuğa neyi yapması ya da yapmaması konusunda bilgi vermez. Serbest ailede yetişen çocukların özellikleri şunlardır:

Devamlı birilerinin hizmetini beklerler. İstekleri buyruk niteliğindedir. Kural tanımadıkları için okuldaki kurallarla karşı karşıya kaldıklarında hayal kırıklığına uğralar. Bencildirler, kendileri her şeyden önce gelir. Yaşıtlarıyla sık sık problem yaşarlar. Çünkü çocuklar hep kendi isteklerini yaptırmaya çalışan şımarık çocuklarla oynamak istemezler. Davranışları denetlenemez. Zamanla aile dışındaki bireylere de egemen olmanın yollarını ararlar.”³⁶⁶

“Metres” romanında Firuze, oğlu Hami’yi oldukça şımarık büyüttüştür. Çocuğun zayıflığından ve çelimsizliğinden endişelenen annesi, onun her istediğini yapmakta hatta özel ders aldığı hocalarından bile Hami’nin emirlerine itaat etmesini istemektedir. Bunu onuruna yakıştıramayan pek çok kişi işi bırakmak zorunda kalır. Firuze aşka ve eğlenceye düşkün bir bayandır. Servetini bu uğurda tükettiğinden oğluya para konusunda tartışmalar yaşar.

“İkinci evlilik, yetişkinler ve onların çocukları arasında değil, iki yetişkin arasında yapılan bir sözleşmedir. Ancak ortadaki çocuklara ebeveynlik yapmak söz konusu olunca bu, yeni ebeveyn için hayal kırıklığı ve reddedilmeyle sonuçlanabilecek bir durum olabilir. Çocuklar ve üvey ebeveyn arasındaki ilişki ne kadar iyi olursa olsun, bu kişi, onların kalplerinde ve hayatlarında, öz ebeveynlerinin yerini alamaz veya onun yerini dolduramaz.

(...)Çocuk üvey anneyi; birdenbire ortaya çıkan ve çok sevdiği annesinin yerine geçmeye çalışan bir insan olarak algılayabilir. Tanımadığı bir kadını sevmek zorunda bırakıldığını hisseder. Üvey anneyle ilişkiye girmeyi de, öz annesine ihanet olarak algılayabilir.”³⁶⁷

Aynı romanda, Müştak Fransız asıllı fahişe Parnas’a aşk olur. Mirasını bu kadın için harcar. Birkaç ay içinde elindeki tüm parayı bitirir. Parasız kalan Müştak Parnas’tan ayrılmak istememektedir. İlişkisini devam ettirebilmek adına para bulmanın yollarını arar. Bunun için köydeki yalıtı satmayı düşünür. Ancak annesinin vasiyetini hatırlar. Müştak ölen validesine karşı saygısızlık etmek istemez ve bu noktada eşinin ölümünden kısa bir süre sonra evlenen babasına da kızar:

³⁶⁶ Nalan Bilkay, “Anne Baba Tutumları ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri”, **Aylık Rehberlik Bülteni**, 2001, s. 1-2.

³⁶⁷ “Üvey Anne-Babalar Nasıl İyi Ebeveyn Olabilir”, (Çevrimiçi) <http://www.psikoloji.com.tr/>, 26.08.2012.

“-Oğlum! Vefatımdan sonra yalının nısfı sana intikal edecektir. Lâkin dayının elinde ondan başka bir şey yok gibidir. Adamcağız vefat edinceye kadar hissene satmağa kalkışmak, icar talep etmek gibi hareketlerde bulunma.

Evvela yalıyı sonra merhumenin bu sözlerini tahattür etti. Yalının nısfına mutasarrıf olsun da niçin hisse-i şayiasını satamasın? Ölüm yaş ile sıra ile midir? Ya kendisi dayısından evvel vefat ederse!..

Valdesinin bu vasiyetini hükümsüz bırakacak te’vil yolu düşünmeğe koyuldu. Böyle vazih bir vasiyeti merhumenin ruhunu mahzun etmeden bozmağa yol bulmak mümkün değildi. Bu imkânsızlık canını sıktı. Dolaşmak için sofraya çıktı. Orta kattan pederiyle üvey validesinin seslerini işitti; gülüşüyorlardı. Şimdi hâtırasının bütün rikkati ile validesini düşünerek güya ona hitaben:

-Bana yalıyı satmamağı vasiyet edeceğine pederimden hiç olmazsa birkaç sene hâtırana hürmeten evlenmemeği rica edeydin...” (s.221-222)

İnsanların tümü başkalarıyla iletişim halinde olmak ihtiyacı içinde doğarlar. Bu gereksinim insan ilişkilerinin teşekkülündeki esaslardan biridir. Başkalarıyla zaman geçirmek sevgiyi sunmayı ve karşılığını almayı da beraberinde getirir. Hayat boyu sevme ve sevilmeye güçlü bir istek duyarız. Sağlık ve mutluluğumuz bu bakımlardan doyuma ulaşmamıza bağlıdır.³⁶⁸

Yine Aynı romanda, eşinden umduğu ilgiyi bulamayan Saffet sevgiye olan ihtiyacını oğluyla gidermeye çalışır:

“Pek me’yus kaldığı akşamlar oğlu Rıfkı’yı mürebbiyesinin odasından alarak koynunda yatırmak isterdi. Fakat çocuk validesinin bu dâvetine karşı ekseriya şu cevabı veriyordu.

-Ben annemin odasında, koynunda kalmak istemem. O geceleri bağıırıyor... Sonra gözleri kapalı iken beni kollarıyla o kadar sıkıyor ki, kemiklerim kırılacak zannediyorum.

Saffet, çocuğunun bu reddine de me’yus olarak:

Babasının oğlu değil mi? Bak daha şimdiden o da beni istemiyor.” (s.401-402)

Erkeğe verilen önemin arka planında geleneksel çocukluk paradigması yatmaktadır. Erkeğe soyun devamlılığını sağlayacak bir vasıta olarak bakılmaktadır. Ucuz emek kaynağıdır. Aynı zamanda ihtiyarlığa yönelik sosyal bir güvencedir.³⁶⁹ Bu bakımdan

³⁶⁸Sema Kaner, “Kontrol Kuramı ve Gerçeklik Terapisi”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C. 26, No: 2, 1993, s. 570.

³⁶⁹ Canatan, Yıldırım, **a.e.g.**, s. 171.

geleneksel zihniyette erkek çocuklarına, kız çocuklarından daha çok önem verilir. Bu tür toplumlarda özellikle erkek çocuk dünyaya getirmenin dikkatleri çeker bir biçimde kadının yararına olduğu kabul edilmektedir. “Aynı zamanda ilk çocuğun erkek olmasının, diğer kardeşlere yol gösterme, yardımcı olma açısından kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir.”³⁷⁰

“Şıpsevdi” adlı romanda, Meftun’un annesi oğlunu çok sevmektedir. Bu nedenle ona karşı oldukça hoşgörölü davranır. Annesinin Meftun’a olan tavrı tipik bir geleneksel zihniyet örneğini teşkil eder. Alafranga bir eğitim alan erkek çocuk, evde kendi hâkimiyetini kurmuş, bu yaşayış tarzının kimi şekillerini de ailesine aşlamayı başarmıştır. Meftun’un annesi geleneksel anlayışı muhafaza etmekle birlikte, alafranga süslenme usulünü de tatbika çalışır:

“Lütfiye Hanım, biraz iyiden kötüden anlar. Sırasına göre hatır sayar. İcabında lafa biraz yekûn tutabilecek kadar çenesine buyurabilir. Bahusus Meftun’u çok sever. Oğlunun bütün kusurlarını birer meziyet addeder. Alafrangalık ibtilasıyla kalkıştığı ifrat-perestliği hoş görür. Hele alafranganın Latife Hanım gibi geçkin kadınlara pudra ve sair telvinat-ı vecchiye hususunda gösterdiği müsaadeyi su-i istimal derecesine vardırır. Tuvaletine girmi verdiği saatlerde bazen Meftun’a mahzunane nazarlar fırlatarak: ‘Ah baban sağ olaydı da beni böyle süslü göre idi.’ demekten kendini alamaz...” (s.140-141)

“Son Arzu”da sevgilisi Nuruyezdan’ı Sabih’in annesi Ziba’ya çok kötü tanıtmışlar, onun için pek ahlaksız açık saçık bir kız demişlerdir. Durum böyle olunca Ziba oğlunun istikbalini düşündüğünden onun Nuruyezdan ile ilişkisini devam ettirmesine izin vermez. Genç kız kendisi hakkındaki olumsuz düşünceler konusunda endişelidir ve bu duruma bir anlam verememektedir. Nuruyezdan, Ziba’yı görmek maksadıyla sevgilisinin evine gider. Ona kendisini gelin olarak oğluna alması teklifinde bulunur. Nuruyezdan’ın bu teklifi karşısında Ziba’nın cevabı şöyle olur:

“Kızım, siz yeni terbiyede bir küçük hanımsınız ben de eski görgü ve histe bir kadını. Oğluma alacağım kızı intihap hakkı benimdir. Oğlum hakkında benim de temennilerim vardır. Onu arzu ettiğim gibi evlendirmek isterim. Siz daha gençsiniz, belki de çocuksunuz.

³⁷⁰ Gökalp İzmir, Aygöl Fazlıoğlu, Sezen Civelek, vd., **TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Faaliyet Raporu**, Ankara, TBMM Basımevi, 2011, s.10.

Böyle şeylere akıllarınız ermez. Kızı keyfine bırakırsanız tulumbacıya varır, derler ki atalarımız bunu boş yere söylememişlerdir. Kızım, sizi büyüten velilerinizin üstünüzde hakları vardır. Sizi verecekleri erkeği onlar daha isabetle intihap ederler. Bu ciheti onlara bırakınız. Aşkla, alakayla koca intihap olunmaz. Bu hisler talaş gibi parlar, söner. Böyle mühim hususları yaşlı, görgülü adamlar tayin ederler. Küçükler de onların sözleri, emirleri önünde itaatle boyunlarını eğler. Çünkü onlar sizi bahtiyar edecek erkeği sizden daha iyi bilirler.” (s.282-283)

Tebessüm-i Elem” adlı romanda, Kadıköy’deki evinden kovulan Kenan için artık sığınacağı tek yer, anası ve kızkardeşinin yanıdır. Aylarca semtine uğramadığı, yanlarından sıkılıp kaçtığı o kadınlar şimdi Kenan için bir çıkış kapısı olmuştur. Anası ile kız kardeşinin boyunlarına sarılarak kendilerinden af dilemek ister. Ne yazık ki bu isteğini gerçekleştiremez, çünkü Kenan’ın annesi bankadaki paraların çekilmiş olduğunu duyunca fenalaşır ve vefat etmiştir.

“Cehennemlik” romanının kahramanı Muzaffer’in tuvalet merakı annesi Ferhunde’yi oldukça öfkeliendirmektedir, çünkü bu durum Ferhunde’nin kendisine ayırdığı süslenme bütçesinden kısıntılar yapmasına neden olmaktadır. Oğlunun süslenerek dışarıya çıkması Ferhunde’yi endişelendirir. Muzaffer’in evlenmesini yaşının ortaya çıkacağından dolayı istemeyen kadın, onun hareketlerini gizliden gizliye izlemeye karar verir. Sırf kayıncı olmamak isteğiyle oğlu ile kardeşinin karısı Cazibe’nin sevda konuşmalarına göz yumar.

“Efsuncu Baba” romanında Agop, annesi ve babası onu mektebe yazdırdıkları halde okula gitmek yerine dışarıda arkadaşlarıyla oyun oynamayı seçmiştir. Okula giderken yemeğini hazırlayarak sepetine koyan annesinden kocakarı olarak bahseden Agop’un sevgi ve minnettarlık duygularıyla yüklü bir aile anlayışından ziyade, daha serbest ilişkilerin olduğu bir ortamda, bağımsız bir çocuk olarak yetiştiğini söyleyebiliriz.

Aynı romanda, Agop’un arkadaşı Kirkor’un her akşam camı kırık pencere önünde oğlunun eve ekmek getirmesini bekleyen sakat bir annesi vardır. Bir süredir eve gelmeyen oğlunu gören anası geceyi hovardalıkta geçirdiğini düşünerek onu azarlar. Kirkor ve Agop kendilerine kızan yaşlı kadını hiç dikkate almazlar.

“Ben Deli miyim?” adlı romanda, Şadan annesi Müberra’nın güzel görünmek maksadıyla makyaj yapmasını eleştirmektedir. İhtiyar kadına süslenmeyi yakıştırmayan oğlu, açık sözlülüğü ve kaba davranışları nedeniyle annesi tarafından yadırganır. İhtiyar kadın, oğluna hala terbiye veremediğini düşünerek hayıflanmaya başlar. Bu hareketlerini oğlunun hastalığına yoran anne, “oğlum sen hastasın. Ne dediğini bilmiyorsun. Nefesleri tesirli, huddamlı kaç tane hoca salık aldım. Okunmuyorsun... Bu illet bastıra bastıra seni bir gün tımarhanelik edecek.” (s.14-15) diyerek feveran eder. Oğlan da buna karşılık Müberra’nın aklının hiç olmadığını yahut onda yetmiş beş dirhemlik bir çocuk beyni kadar akıl bulunduğunu söyler. Müberra oğluna bir yandan kızarken bir yandan da annelik güdüsünün tesiriyle acımaktadır. Annesi Şadan’ın acı veren sözleri karşısında “böyle kaçıkça sözlerle ağlatma beni. Biri duyarsa adın deliye çıkar. Sonra mebus olamazsın.” (s.18) cümlesini sarf edince oğlunun ona cevabı şöyle olur:

“Oh yarabbi devir değişiyor. Dünya altüst oluyor. Fakat bizdeki kafalar, idealler değişmiyor. Eski analar çocuklarının beşiklerini yavrum sadrazam olacak mefkûresiyle sallarlardı. Şimdi bu ham temenni mebusluğa döndü.” (s.18-19)

Aynı romanda, Kalender Nuri eline para geçtiğinde fakir annesini ve çocuğunu beslemek yerine onu randevuevlerinde ve meyhanelerde sarf etmektedir. Annesi yeniden evlenmek isteyen oğlunun bu düşüncesine karşı çıkar. Gerekçesi de şudur:

“Evleniyorsun, geçinemiyorsun, elkızlarının başlarını nâra yakıyorsun. Bir de piç peydahlayıp kariyı boşuyorsun. Bu yaştan sonra seninle, karınla, yumurcağınla artık uğraşacak halim yok.” (s.76-77)

“Tutuşmuş Gönüller” romanında, Kasım Necati’nin annesi Emine oğlunu çok sevmektedir. Kadının tek yaşama sebebi oğludur. Kurduğu hayaller bile hep onun üzerinedir. Onu âdeta bir bebek gibi okşar ve öper. Oğlu için her fedakârlığı yapmaktan çekinmeyen biridir. Kasım Necati de annesini sevmektedir. Akşam sabah onu kucaklar. Sokağa çıkıp da eve geldiği zamanlar küçük bir çocuk gibi annesinin elini öper. Emine’nin kocası koltukçu Mustafa Ağa vefat etmiştir. Onun vefatından kalan para ile evi tamir ettirip oğlunu okutmaya çalışan kadın onun eğitimine özen

gösteremez. Okumayı pek iyi bilmeyen Kasım Necati, her şeye rağmen annesinin gözünde emsalsiz bir okur-yazardır. Bir işte çalışmaya başlayan delikanlı aylığından annesine para vermez. Hala onun elinden giyinip kuşanmaya, yiyip içmeye bakar. Emine, oğlu iyice para kazanmaya başlamadan onun evlenmesini istememektedir. Komşu kadın, Emine'nin onu kibar bir aileye içgüveysi olarak vermesini önerir. Ancak Emine oğlundan ayrılmak istemediğinden evlerine namusuna düşkün, gözü açılmamış bir kız almak niyetinde olduğunu belirtir.

“Billur Kalp” adlı romanda, İzzet Saim kazandığı paradan birkaç kuruş annesine verdikten sonra geri kalanını randevuevinde bitirmiştir. Sabah eve döndüğü vakit her şeyden habersiz olan annesinden verdiği parayı geri ister.

“Kaynanam Nasıl Kudurdu?”da, Ali Harun annesinin kapısında gözcülük eden Azmiye'yle kavga ederken birden bire oda kapısı açılır ve içeriden Ayşe Makbule ile genç sevgilisi Vassaf gözükürler. Delikanlı annesine karşı şu sözleri sarf eder:

“Dünya yaratılalıdan beri böyle şenî bir rezalete sahne olmamıştır. Senden doğacağıma keşke kokmuş kuburlardan ana lağımına akaydım. Daha pak bir hilkıyyette kalmış olurum. Babamın sana bıraktığı servetin cazibesıyla üşüşen zamparalara onun evinde, onunla yattığım aynı odada kendini, buruşmuş, altmış senelik kadınlığını arz ediyorsun. Bilmem ki neden ayaklarımızın altındaki toprak nefretinden titremiyor. Menfur, melun karı!” (s.67)

Ayşe Makbule oğlunun bu sözleri üzerine şu cevabı verir:

“Mal benim... Menal benim... İstedğimle yer, istediğimle yatar, istediğimle kalkarım... Oh kuzum, ölümlü dünyada öz canımdan, zevkimden, safamdan başka neye ehemmiyet vereceğim? Bugün varsak yarın yokuz. İsteyen, dileyen benimle otursun, istemeyen defolsun. Gitsin, esfel-i safiline kadar yolu var. “ (s.69-70)

Ayşe Makbule ile Vassaf evlenmeye karar vermişlerdir. Düğün arifesinde Ali Harun eve gelerek annesini görmek istediğini söyler. Ali Harun, Vassaf'ın biri on altısında, biri on dokuzunda biri de elli beşini geçmiş bulunan annesi olmak üzerre tam üç metresi olduğunu öğrenmiştir. Yanında Vassaf'ın kızlarla çektiği fotoğrafları,

imzasıyla yazdığı mektupları da getirir. Bununla da yetinmeyen genç adam, annesinin evlenmesini önlemek için kuduz olduğu, hastalık ilk belirtilerini göstermeye başlayınca da mikrobu bulaştırmak için onu ısırıldığı yalanını uydurur.

“Muhabbet Tılsımı” romanının kahramanı Ali Bekir istenmeyen bir bebektir. Annesinin onu düşürebilmek için denemediği ilaç kalmamıştır. Çocuk karnında hareket ettikçe annesi “nereye geleceksin arsız senin için sofrada yer yok” sözleriyle onu yumruklamaktadır. Ali Bekir daha dünyaya gelmeden dayak yemeye başlamıştır. (s.4) Ailenin dokuzuncu çocuğu olarak dünyaya gelir. Bir süre sonra Güllü kadından Adnan Şemî Paşa konağından dokuz-on yaşlarında bir besleme istediklerini duyan Ali Bekir’in annesi oğlunu böyle bir konağa yerleştirerek göreceği eğitim sayesinde paşa olması hayaline kapılır. Hüseyin Rahmi, Türk’ün köylüsünde de, şehirlisinde de oğullarını paşa yapmak emelinin olduğunu belirtir. (s.8)

Aynı romanda, annesi Mebrure’yi vekilharç Abdullah Neyyir Efendi ile basan Câzım zaman geçirmeden revolverine sarılır. Kurşun tuhaf bir istikamet takibiyle ikisini de bacaklarından yaralar.

“Mezarından Kalkan Şehit” adlı romanda, Kimseye bir zararı olmayan yaşlı kadın, şehit torunu sandığı ve ona çok benzeyen asker arkadaşı Muzaffer ile bazı geceler görüşmektedir. Onun gelmediği gecelerde yaşlı kadın kendini feryatlarla hırpalır. Muzaffer’in Şevket’in yerine geçmekteki maksadı kendisine hayalinde görülen şehidin bir arzusunu yerine getirmektir. Şevket’in hayali Muzaffer’den büyükannesine kendiymiş gibi görünmesini ister.

“Utanmaz Adam” romanında, Avnussalâh çocukken babası Hayrullah Efendi tarafından dayak yiyeceği zaman annesi Fevziye’nin vücudunu kendine siper ederek korunmaktadır. Çocuk sevgiyi babadan çok annesinden görmüştür. Büyüdükçe ahlaki değerlerinde düşüş görülen Avnussalâh, babası vefat edince annesinin başına kalır. Hemen hemen her gün anne ve oğul arasında tartışma yaşanmaktadır. Fevziye oğlunun çalışıp para kazanmasını ister. Bunun için ona öğütler verir. Fakat Avnussalâh’ın gönlü çalışmaktan yana değildir. İnsanları dolandırarak eline birkaç lira geçirdiği zaman aç karnını doyurmaya bakar. Artakalan parayla da ailesini beslemektedir. Açlıktan ve parasızlıktan kedi kesen Avnussalâh, bunu pişirerek

annesi ve kardeşlerine de yedirir. Yediklerinin tavşan eti olduğunu sanan aile gerçeği öğrenince mide bulantısı geçirir.

“Eşkiya İninde” adlı romanda, Atiye Hanım’a babası Enis Bey’den Değirmendere taraflarında ufak bir çiftlik miras kalmıştır. Çifliğin işlerine bakmak üzere eşi Nefi Bey bir haftalığına seyahate çıkacaktır. Enis Bey’in oğlu Hikmet de eniştesiyle beraber seyahate çıkmaya karar verir. Bunu öğrenen annesi oğlunun hasretine dayanamayacağını belirterek ağlamaya başlar. Hikmeti çok seven kadın onun askerliğini atlatmak için varını yoğunu ortaya dökmüştür.

“Gönül Bir Yel Değirmenidir Sevda Öğütür” romanında, Halis’in bir işi yoktur. Annesi zaman zaman ona para göndermektedir. Bazen haftalarca, aylarca eve gelmez. Bu nedenle annesi onun saklandığı yeri keşfetmek için Şadan’ı görevlendirmiştir.

“Dirilen İskelet”te Tayfur, çocuğunun üstüne titreyen, her hareketini mazur gören, her arzusunu yerine getirmeye çalışan (s.80) bir annenin elinde şımarık büyümüştür.

2.45. Baba-Kız İlişkisi

Kız çocuk babayla birlikte erkekleri tanır ve onların dünyasını öğrenir. Erkekler hakkında oluşturduğu yargıların temelinde babasının davranışları yatar. Eğer kızın karşısında sert ve otoriter bir baba figürü varsa, bu durum çocuğun utangaç ve çekingen bir kişilik yapısına sahip olmasına neden olur. Davranış ve konuşmalarında kendini rahat hissetmeyen çocuk içine kapanacaktır. Baba devamlı olarak eleştirel bir tavır sergiliyor ve kızının hata yapmasına engel olmaya çalışıyorsa bu tutum çocuğun zararına olur. Hata yapmasına müsaade edilmeyen bir çocuk kendi gerçeklerine ulaşmakta yaşamı süresince güçlük çekecektir. Babanın otoriter olması kadar aşırı serbest olması da problem yaratır. Babasıyla iyi ilişkiler içerisinde olan kız çocuklarının özgüven sahibi ve kendini ifade etmekte zorlanmayan yetişkinler oldukları tespit edilmiştir. Babasıyla münasebetleri iyi olan kızlar yaşama daha

pozitif bakmaktadır. Bu kızların liderlik özellikleri de gelişmiştir. Ayrıca psikolojik açıdan daha dayanıklıdır.³⁷¹

“İffet” adlı romanda İffet, günlüklerinde babasıyla olan ilişkisinden bahseder. “Osmanlı aynı zamanda bir örf ve âdet imparatorluğudur. Kadın-erkek büyükler hiçbir zaman çocuklarını kucaklarına alıp şımartmazlar, alnından öpmekle yetinirler.”³⁷² Ancak günlüklerde tam tersi bir durumla karşılaşırız. İffet’in babasıyla olan ilişkisi Osmanlı örf ve âdetlerinin dışına çıkmıştır:

“Hayata feryatla gelmiş, peder ve maderimin bâl-i şefkat ve nevazîşlerine sığınmış yegâne yavruydu. Bir ana, bir baba, bir bir yavru, iki hizmetkârdan ibaret olan bu hane halkının aşiyane-i saadeti Fatih civarında tepede Haliç’e nazır, bahçe ortasında yeşillikler içinde gizlenmiş altı yedi odalı bir evceğizdi. Pederim beni bazı akşamlar kucağına alır, her tarafını sarmaşıklar, taflanlar, güller, yaseminler, hanımelleri bürümüş olan o setli bahçemizin neşreylediği revayih-i latife içinde dolaştırır; sünger taşından yapılmış küçük havuzun yanına götürür; fiskiyeden birer ince hayt-ı billuri gibi saçılan su serpintilerine yüzümü tutar; ben kucağında irtişalara uğrayıp sıçradıkça o güler; yüzümü gözümü buselere müstağrak eylerdi. Ağuş-ı pederden semaya o fûshat-abad laciverdîye bakar; güvercinlerin, kırlangıçların bir tizi-i pervaz ile la-mekana doğru birbirlerini kovaladıklarını gördükçe bana da masumâne bir heves-i pervaz gelir; ben de uçmak isterdim. Pederim iki kollarıyla beni havaya kaldırırdı. Tufulâne handeler, yaygaralarla çırpınır dururdum. Şimdi şu avan-ı sabavetimi tahattur bana duzahtan cennet seyrederek gibi geliyor.” (s.167-168)

“Mutallaka” romanında, Akile Hanım ile Mail Bey yaşanan kaynana-gelin çatışması nedeniyle ayrılmışlardır. Akile Hanım, kayınvalidenin eşinden alamadığı yakınlığı çocuğundan almaya çalıştığını düşünerek ilgisini başka yöne çevirmek maksadıyla onu babasıyla evlendirecektir. Olgun bir adam olan Zekai Bey, kızına bağlı, fedakârlık yapmaktan çekinmeyen, bütün varlığını kızına adanmış biridir. Onun saadeti için bu evliliğe razı olmuştur. Plana göre, evlilik gerçekleşince engeller ortadan kalkacak ve gerginlik sona erecektir.

“Bir Muadele-i Sevda”da Bedia’nın babası onun eğitime özen göstermiş, ancak kızının kendi boyundurluğu altından çıkmasına izin vermemiştir. Bedia’nın hem eğitilmiş hem de kendisine her koşulda itaat eden bir kız olmasını isteyen baba onu

³⁷¹ “Kadınların İlişkilerindeki ‘Baba’ Figürü”, **Hürriyet Aile**, 12.02.2013.

³⁷² Altındal, **a.e.g.**, s.70.

istemediği biriyle evlendirir. Bu durum romanda Bedia'nın ağzından şöyle dile getirilmektedir:

“Pederim benim tedris ve terbiyeme itina etti. Fikirlerimi tenvire uğraştı. Fakat bundaki fikr-i mahsus neydi? Ne olacak? Filân efendinin kızı ne güzel okuyup yazıyor? Ne mükemmel söz söylüyor! desinlerden başka bir maksadı yoktu. Bana tefekkür kudreti verecek şeyler tedris ve talim ettirdi. Fakat düşündüklerimi icra mevkiine koydurmamak azmiyle... Ben her şeyi bileyim, yine onların sıkıcı muhakemeleri dairesi haricine çıkmayayım. İşte bu iddiamın en vahim bir misali mahdumunuza tezvicim hususunda görüldü. Ben bu tezvice razı değildim. Rızamın tahsiline lüzum görmediler. Beni cebren buraya gönderdiler.” (s.81-82)

“Tesadüf” adlı romanda, ailenin tek çocuğu olan Saibe zeki ve duygulu bir kişidir. Annesi ve babası kızlarını abartılı bir sevgiyle, ilgilerini ve alışkanlıklarını inceden inceye gözlemleyerek büyötmüşlerdir. Ailesi Saibe'yi Mail adlı bir delikanlıyla evlendirilir. Bu evlilikten bir kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Eşini aldatan Mail artık kızına eskisi gibi ilgi göstermez olur:

“Zevcine ne oldu böyle? Akşam somurtkan bir çehreyle eve geliyor. Kendine bir hitap ve sual vuku bulmazsa ağzını açmak, bir kelime sarf etmek istemiyordu. İrat olunan esille de hendesede hatt-ı müstakim tarifi gibi iki söz beyrinde kabil olabilen asgar-ı tarikiye cevap veriyor. Sofraya iniyor, ne yediğini bilmez bir halde dalgın dalgın taam ediyor. Odaya çıktığı vakit artık kendine pek müziç gelen karısıyla muhatebeye maruz kalmamak için kitap, gazete bir şey buluyor, suveri bir meşguliyet arıyor. Gözleri satırlarda fakat zihninin başka yerde olduğunu Saibe görüyor, anlıyor. Kızı Makbule kucağına verilse çocuğa şöyle yalancıkdan gönölsüzce bir iki gülüyor, hış pış yapıyor. Sonra çabucak anasını çağırarak “al şunu çocuk kucağımda sıkıldı” kizb-i sarihiyle kızı yanından def ediyor. Saibe çocuğu babasının kucağından alırken yavrucağın henüz baba nüvazişine kanmamış olduğunu, ağış-ı pederi terk etmek istememesinden, mahzuniyet-i nazarından, kollarını açıp da hep o tarafa atılmasından anlayarak yeisinden erir, hûn-ı kalbi taşar, harice boşalır gibi oluyor, çocuğun o istiskale uğrayışı, şefkat-i maderânesini muharrik bir humma-yı seyyal gibi vücudunu yakacak mertebede galeyana getiriyor.” (s.205-206)

“Şipsevdî” romanının kahramanı Rabia yarı evde yarı sokakta büyümüşür. Çocukluğunda oldukça yaramazdır. Bu nedenle ailesinden şiddet görür:

“On altısında kadar, esmerce, kuruca, ufacık siyah gözlü bir kız. Tahsil ve terbiye namına birkaç sene mekteb-i ibtidaiyeden başka bir şey görmemiş... Mahalleleri olan Kumkapı semtinde büyütülmüş, yarı evde yarı sokakta alıştırılmış... Etfal-i zükura mahsus kaydırak, birdirbir, ceviz, top oyunlarında meleke peyda etmiş. Mızıkçılıkta beyn-el-etfal su-i şöhret kazanmış, kıs kıs kıs teşfikiyle köpekleri azıştırmak; eskici Yahudi’yi taşlamak; yoğurtçunun tablasına taş atmak; kâğıt helvacısının camlı mahfazasını kırmak; el çabukluğuyla tabladan, küfeden kebab kestane, elma, fındık aşırarak; viranelerde ballıbaba, ısırganlar arasında uçurtma havalandırmak hususatında oğlanlardan hiç aşağı kalmaz. Hangi bir cihete hamle için koşmak icap etse takunyalarını iki koltuğunun altına sıkıştırır, çıplak ayak hemen seğirtir, sebük-bar olmak lazım gelirse ayakkabılarını mahalle bakkalının peykesi altına bırakır. Pek acele zamanlarda sokağa, rasgele bir yere fırlatır, sonra bulamaz, akşam hanesine yalınayak avdet eder, evvela bir fasıl anasından, badehu bir ikinci fasıl da babasından dayak yer. Sabah olunca dayağın acısını unuttur, çömlekten biraz ekmek, dolaptan bir dilim peynir keser, mutfak nalınlarını ayaklarına geçirince yine sokağa fırlar, cami avlusundaki oyunun birinci faslına yetişir...” (s.156-157)

Geleneksel ailelerde şiddet, bir terbiye şeklidir. “Osmanlı’da şiddetin bir ‘terbiye’ biçimi olarak algılanması, bunun hem aile içinde hem de kamusal yaşamda meşru olarak görülmesi şiddetin hem yeniden üretilmesine, hem de gizlenmesine yol açmıştır.”³⁷³ Rabia sokakta arkadaşlarından öğrendiği küfürleri evde sofrada söylemektedir. Bu durum babasını rahatsız eder:

“Şu yumurcağı yanımdan kaldır. Şimdi bir yumruk vurup çenesini dağıtacağım... Baksana sövüyor. Kimden öğreniyor bu pislikleri” (s.162)

Aynı romanda, Kasım Efendi ailesinde evin oğlu çapkınlık yaparken anne ve kızı hiç dışarı çıkmamaktadır. Kasım Efendi çocuklarına baskı uygulayan bir babadır. Çocuklar ona sorgusuz itaat ederler. Edibe’nin evleneceği kişiye bile babası karar verir. Onu sırf para için uyuşamayacağı bir adamla evlendirir. Genç kız bu duruma rağmen halinden şikâyetçi görülmemektedir.

“Hakka Sığındık”ta kızının yanına gelen Hacı Ferhat Efendi onu kanepenin üzerine yüzüstü uzanmış bulur. Bir sıkıntısının olduğu anlaşılan Nermin’e şefkatle yaklaşarak hatırını sorar. Nermin İspanyol nezlesine yakalandığını söyler. Ferhat Efendi evlatları arasında en çok Nermin’i sevmektedir. Kızının eşiyle arasının bozuk olduğunu bilen adam, onun üzüntüsünün esas kaynağının bu olduğunu anlar.

³⁷³ Page, İnce, a.e.g., s. 83.

Hacı Ferhat Efendi'nin büyük kızı Narin hastalanmıştır. Annesi ve babası bu durumdan oldukça endişe duymaktadır. Oysaki Ferhat Efendi çocuklarını kaybetme korkusuyla Aptal Veli Hazretleri ismini kullanarak kendisinden para sızdırmaya çalışan Nüzhet Ulvi'ye inanarak ona para göndermeye bile teşebbüs eder. İnsanların duygularını sömürerek para elde eden Nüzhet Ulvi'nin yolladığı tutsüler de işe yaramayıp kızı vefat edince baba perişan olur. Konağın içini bir matem havası kaplar.

“Son Arzu” romanında, Rasime'nin babası ihmalkâr bir adamdır. Her işi hanımının ve uşağının üzerine yıkmıştır. İçki içmeyi seven adamın sarhoşluğun verdiği tesirle kızına sinirlendiği zamanlar olur. Ancak sabah olunca akşamki söylediklerini hatırlamaz. Kızının yeni çıkan erotik kitapları ahlakını bozacağı düşüncesiyle okumasını istemez. Çocuğuyla ilgilenmeye pek vakti yoktur.

“Tebessüm-i Elem” adlı romanda, Ragıbe'nin babası Kâşif Efendi, kızının tahsiline ve terbiyesine özen göstermiş, genç kızlık çağına kadar onu Frenk mekteplerine gönderip sonrasında mürebbiyeler elinde yetiştirmiştir. Ragıbe on yedi, on sekiz yaşlarındayken babası vefat eder. Adam geride karısı ve kızını geçindirecek kadar para bırakmıştır.

“Cehennemlik”te Mahmure babasına oldukça düşkündür. Yemekten sonra ona kitap okumakta, koltukta uyuduğu müddetçe de başında beklemektedir. Sabri Bay'ın karısı ve oğlu onunla hiç meşgul olmazken Mahmure babasıyla ilgilenir.

“Tutuşmuş Gönüller” romanının kahramanı Lemiye'nin babası Lebib Bey bir gün kızının evli bir adam olan Behçet Hilmi ile olan ilişkisini Kasım Necati'nin yazdığı bir mektup vesilesiyle öğrenir. Kızının o adamla görüşmesini önlemek için odasına bir bekçi koyarak dışarı çıkmasını, telefonla konuşmasını ve postaya mektup göndermesini yasaklar. Bunun üzerine Lemiye evden kaçarak babasına hitaben bir mektup bırakır. Mektupta şunları yazar:

“Hilkat, beni kundakla kucağınıza gönderdiği vakit size bir babalık şefkati verdi. Beni okşayarak, severek büyütme sizin için büyük bir zevktir. Hayatın bizi aldatan binbir hilesi içinde bir de bu tuzağı vardır. Benim giderek büyüyen küçücük varlığımdan siz babalık

lezzet ve safasını tatınız. Bu saadeti size vermedim mi? Daha ne istiyorsunuz! Bütün hayatımca size kör körüne bir itaat mi? Hayır, bu olamaz. Bakınız niçin? Size onu da izah edeyim.

Bir evlat ilanihaye çocuk kalamaz. Büyür. Kendi başına bir fert olur. Kendini kendi his, arzu ve temayüllerine göre idare etmek için silkinip bütün vesayetlerden, her kim olursa olsun aherin emir ve istihdadından kurtulmak çarelerini arar. Benim de ferdiyet hislerim hadd-i nisabını bulunca kendi zevk-i idareme yaşamak isterim. Bu, tabiatın bana verdiği bir haktır. Bu halkîsalahiyetimi istimalden beni mene kalkışmak büyük bir haksızlıktır. Mesela sizin hoşlandığınız bazı şeylerden ben sıkılabirim. Sizin beğendiğiniz bir şey bana nefret-aver gelebilir. Bunun için bana buğz ve ta'n etmemelisiniz. Bende bu hoşlanmazlık ve nefreti tevlit eden sebepleri aramalısınız. O zaman meselede bana teveccüh eder bir mesuliyet olmadığını görürsünüz. Bu pek mühim hakikati iyi muhakeme edemeyip de bütün müddet-i hayatınızca zatî arzularınızı bana kendi arzularım gibi tanıtmaya uğraşır iseniz birbirimize karşı yalnız baba-kız değil medeni insan vaziyetinden çıkmış oluruz. Dünyada sizin düşündüğünüz itaat-i mutlaka üzere yaşar ne kadar baba ve evlat varsa bunların cümleten sahte ve cebri birer vaziyette bulunduklarını biliniz. Zaten bütün geçimsizlikler işte buradan çıkıyor. Hikmet-i hayat ve hilkati bilmeli, baba da evlat da müteakabil vezaif hududunu tecavüz etmemelidir.

Ben evlendirilecek bir kızım. Bütün ömrümce bana eş olacak erkeği intihap hakkıma kimse tecavüz etmemelidir. Edememelidir. Çünkü gayrimukavim çok varlıkları silip süpüren şu hayat fırtınası içinde hangi erkekle en sağlam bir yuva kurabileceğim hissini tabiat bana vermiştir. Bu kalabalık içinde bu müstakbel zevcimi seçeceğim. Buluşacağız. Tanışacağız. Bu husustaki rehberim kendi gönlüm, kendi meylimdir. Onun gönlü, onun meylidir. Ana-babanın bu noktadaki vazifeleri kaynaşan iki kalbin iradatını tastikten ibarettir.

(...) Baba yurdundan firar ediyor ama bu kızın iradı yok ne ile yaşayacak dersiniz... Bizi size mahkûm eden sizin elinize bakmaktaki fakrimiz ise bu aczimin müvellidi sizin hodgamlığınızdır. Bundan sonra bizi beslemekten kurtulacaksınız. Çünkü artık kâtiplik, esnafılık, tabiplik, avukatlık, biletçilik, vatmanlık hepsi, hepsi bizim için... ” (s.154-156)

Kızı Lemiye'nin kendisine yazdığı mektubunu okuyarak hüngür hüngür ağlamaya başlayan baba, yeni yetişen neslin düşüncesiyle kendi zamanı arasında ne büyük farklar olduğundan yakınarak medeniyetin getirdikleri karşısında geleneklerin yavaş yavaş yıkıldığından bahseder:

“Kız olsun oğlan olsun evladını terbiyeye itina et. Sonra bu sözlere muhatap ol. Hazmedilmez tenkitlere uğra... Benim tahsilimle kızımınkinin arasında otuz senelik bir fark var. Lakin iki zamanı ayıran uçurum ne kadar derin! Hayatı görüş ve zihniyetlerdeki bu ayrılık ne kadar büyük. Allahım böyle dörtlüde insaniyet nereye gidiyor? Büyük ananın çıkırgıyla iplik büküğünü, büyük teyzemin tezgâh önünde bez dokuduğunu gören gözlerim bugün ne tahammül getirilmez şeylere şahit oluyor. Dün hürmetsiz nazarlara kapalı bir mabet gibi sık kafesler, ağır perdeler arkasında, erkeğinin getireceğine kanaatle oturan, yalnız evinin işleriyle meşgul olan bu nâmaherem mülk bugün taayyüşünü sokağın mülevves çamurları içinde kirlenerek aramaya çıkarsa Şark'ın anane-i iffetini muhafaza nasıl kabil olur? Kızım geçinmek için biletçilikten, vatmanlıktan bahsediyor. Garbın bize bugünkü hediye-i medeniyeti ta topuğundan yüzüne kadar kadının vücudunu açmak oldu. Yarınki

temeddünümüze ayaklarımız, yüzümüz, gözümüz kanaya kanaya bütün ananatımızı yırtıp çiğneyerek hangi mühlik yolların elemlerine alışmaya uğraşarak yürümeye çabalayacağız?” (s.159-160)

Behçet Hilmi ile ayrılan Lemiye Lebib tekrar babasının evine döner. Kızının geri döndüğünü duyan paşa, haberi alır almaz onun yanına giderek “burası senin için artık bir yabancı evdir” (s.303) sözleriyle onu evden kovar. Lemiye bir süre sonra Kasım Necati ile evlenir. Lebib Paşa kızının onca vukuatından sonra yuva kurmasına sevinmiştir. Hastalanan ihtiyar bir nöbet esnasında kızını sayıklar. Lemiye ile Kasım Necati, hasta olan babalarını ziyarete giderler. Paşa kızını affederek damadını ve torununu bağrına basar.

Şahika babasının desteğiyle mürebbiyelerden öğrendiği İngilizce ve Fransızca’yı anadili gibi bilmektedir. Babasından aldığı eğitim sayesinde batıl itikatlar karşısında eleştirel bir bakış kazanmıştır.

“Utanmaz Adam” romanında, Hacı İsmail Efendi ısrarı üzerine on iki yaşındaki kızını sinemaya götürür. Ancak filmde erotik sahnelerin bulunmasından dolayı buna pişman olur. Kızını bir bahaneyle sinemadan dışarı çıkartan baba, başına gelen bu durumu mahalle kahvesindekilere anlatır.

“Ölüm Bir Kurtuluş mudur” adlı romanda, Ahmet Sami Bey’in evlenme çağında bir kızı vardır. Kız sevdiği delikanlı ile evlenmek ister. Ancak babası genci araştırmış ve avare meşrep bir delikanlı olduğu kanaatine varmıştır. Bu nedenle kızının Nüzhet Faik ile evlenmesine razı olmaz. Şimdiye kadar babasına karşı hürmetkâr davranan genç kız, bu olaydan sonra isyan eder. “Ölürüm Nüzhet’ten başkasına varmam.” (s.197) diyerek babasına son sözünü söyler. Ahmet Sami Bey, kızının intihar edebileceği ihtimalini düşünerek Doktor Nusret Hulki Bey’in muayenehanesine gelir. Olanları Ahmet Sami Bey’den dinleyen doktor, genç kız ile görüşmek ister. Evleneceği adamı kendisi seçmek taraftarı olan Vasfiye Sami babasının seçimi konusundaki tavrını şöyle eleştirmektedir:

“Bu dünyada isyanları teşni etmezden evvel sebepleri araştırmalıdır. Babam kırk beş yaşındadır, ben on sekizindeyim. Hissen, fikren tastamam nasıl birbirimizin aynı olabiliriz? Kendi zihniyetine mahsus hesaplı düşünceleri üzerine bir patron çizerek beni bu kırk beş senelik örneğin üzerinden yürümeye davet ediyor.

(...) Yaşlı babalar genç kızlarının kalbî temayüllerine hiç ehemmiyet vermeyerek daima bir ticaret evlenmesi yapmak isterler...

(...) Efendim, varacağım adamı ben seçmeliyim. Ve seçtim. Babam buna şiddetle itiraz ediyor. İzdivaçta en evvel lazım olan şey sempatidir. Buna ehemmiyet verilmeyince geçim olmaz. Bana sempatik olan, babama antipatik geliyor. Onun beğendiğinden de ben hoşlanmıyorum...” (s.202)

Genç kız doktordan babasını Nüzhet ile evlenebilmesi için ikna etmesini ister. Aksi takdirde beraber intihar edeceklerini belirtir. O sırada Nüzhet de muayenehaneye gelir. Onunla da konuşan doktor, gençlere birtakım nasihatler verir. Ahmet Sami Bey’in odaya girmesi üzerine oradan ayrılan delikanlılının peşinden Vasfiye Sami de gider. Ahmet Sami Bey kızını yaşlıca fakat zengin bir adama vermek istemektedir. Gençlerin intihar niyetlerinin ciddi olduğunu öğrenince korkuya kapılan baba evlenmelerine razı olur. İntihar girişiminde bulunan çift, Şefika Hüsnü ve Ali Tayfur Efendi tarafından kurtarılırlar. Ahmet Sami Bey’in rızasını alan sevgililer sevinçten ağlamaya başlarlar.

“Kaderin Cilvesi”nde Salâh Efendi kızı Şükran’ı daima annesinin ve halasının yanında yüzü peçeli olarak dışarı çıkarmaktadır.

“Can Pazarı” romanında, Matmazel Takuhi’nin randevuevine bir anne ile kızı gelir. Babası kızının böyle bir yerde çalışmasına izin vermemektedir. Ancak işin ucunda para olunca annesi kızının burada çalışmasına razı olur. Aleksandra’nın annesi de kızını fuhuş pazarında bırakarak evde aç bekleyen baba ve çocuklarına para götürür.

“İnsanlar Maymun muydu?” adlı romanda, Hurşit Efendi ve kızı sabahları birlikte evden çıkmakta, Şehzadebaşı’ndaki manifaturacı dükkânına kadar beraber gitmektedirler. Orada Hurşit Efendi kızını kendi gözü önünde tramvaya bindirerek işine gönderir.

2.46. Erkek Kardeş-Kız Kardeş İlişkisi

Kardeşler arası yaş ve cinsiyet farklılıkları ilişkileri değişik biçimlerde etkileyebilmektedir. Örneğin yaşı büyük olan çocuğun kız, küçüğün ise erkek olduğu bir ailede aradaki yaş farkı nedeniyle ablanın bilgi ve becerileri daha çok geliştiğinden baskın olan taraf o olacaktır. İlerleyen dönemlerde toplum tarafından cinsiyetlere atfedilen farklı değer ve fiziksel güç sebebiyle erkek çocuk daha baskın olabilir. “En büyük ablanın kardeşlerine bakması ve ağabeyin kardeşleri üzerinde babaninkine yakın yaptırım gücü olması da toplumdan topluma ve aynı toplumda zamanla değişmektedir.”³⁷⁴

“İffet” romanında, Sabri’nin eğitimini babalarını küçük yaşta kaybetmelerinden dolayı ablası İffet üstlenmiştir. Bu iki kardeş arasında kuvvetli sevgi bağları vardır. Sabri açlıkla mücadele eden ailesi için bostandan salatalık çalar. Sabri’nin son çare olarak hırsızlığa başvurması İffet tarafından kabul edilemez. Değer yargılarına ters düşen bu davranış karşısında ona tepki gösterir, ancak açlığın verdiği tesirle dayanamayıp salatalıkları yer. İffet’in bu hırsızlık karşısında ahlak anlayışı, toplumsal etik ve kanunlar üzerine bir vicdan muhasebesine soyunduğunu görürüz:

“Ah! keşke açlıktan öleydim de dokuz yaşındaki o masumun derece-i mezemmetinden bihaberane o fiil-i menhusa sülukunu görmeyeydim. Kardeşim, sirkatin ‘elifba’sına başlamıştı. O günkü hareketi yalnız ahlaken bir mukaddime-i sukut olmaktan ibaret değildi. Kanunen de müstelzim-i ceza idi. Çünkü ettiği fenalık nefisine inhisar etmeyip işin içinde hakk-ı ahire tecavüz vardı. O yaşta bir çocuk hıyar çalarak karnını doyumaya alışırsa elbette sinn-i bülüğa vusulünde def-i ihtiyaç için bir kuyumcu dükkânı soymaya kalkışır. Ayağından akan o kanlar o günü mütecasir olduğu fiilin bir ceza-yı sezası demektir. Acaba bu cezadan mütenebbih olur mu? Zannetmem. Bugün acemi hırsızdı. Fakat yarın ustalaşarak o gibi cezalardan mehma-emken nefsinin koruyabilmek melekesine peyda edeceğini anlayıp gide gide bu husustaki cüreti mütezayit olur. (s.191)

Görüldüğü üzere İffet’in baskın süper egosu, her fırsatta yapılan işler hakkında kararlar almasında etkilidir. Kimi zaman onda tesir düzeyi yüksek çatışmalar yaratır. Sabri ihtiyaç anında “id”e göre hareket etmiş ve doyuma ulaşmak adına tehlikeleri göze almıştır. O, eyleminden dolayı pek fazla çatışma yaşamaz. İffet ise salatalıkları yediğinde kendini ahlaken düşmüş hisseder. Çünkü toplumsal hoşgörü

³⁷⁴ Nuran Hortaçsu, **Çocuklukta İlişkiler Ana Baba, Kardeş ve Arkadaşlar**, Ankara, İmge Kitabevi, 2003, s. 60.

mekanizmasının yeterince işlemediğini iyi bilir, üstelik hata yapmaya alışkın değildir. Ego ve süper ego aşırı düzeyde gelişmiştir ve her fırsatta “id”in isteklerini baskılar. Çevreyi çok fazla önemser, onuruna ve namusuna düşkündür. Sabri ise yaptıklarının sonucunu insanlar kapısına dayandıklarında görecektir ve korkular içinde sıtma nöbetleri geçirecektir.

“Şıpsevdi” adlı romanda “Meftun zengin bir enişte edinebilmek için Lebibe’nin terbiye ve tahsiline son derece gergi verdiğinden aile efradının umumuna mahsus olan ‘Amel adab-ı hayat’ dersinden maada hemşiresine suret-i hususiyede malumat-ı nafia tedris” (s.230-231) etmektedir. Lebibe’ye hoca tutmaya maddi güçlerinin yetmeyeceğini düşünerek bu görevi Meftun üstlenmiştir.

Meftun’un kız kardeşi Lebibe komşunun oğlu ile Arap aşçıbaşı aracılığıyla mektuplaşmaktadır. Hizmetçi Eleni Meftun’a Lebibe’nin konak komşuları Mahir’le gönül ilişkisi olduğunu söyler. Bunu duyan Meftun ilk başta tepki gösterir. Ancak daha sonra bu durumun işine yarayacağını düşünmeye başlar:

“Meftun’un ilk hiddeti yavaş yavaş zail oldu. Zihnini bu muaşakayı havf edilecek bir hadise şeklinde telakkiden teb’ide uğraşmaya başladı. Hemşiresinin aşkı zengince, münasebetli bir şey ise bu muhabbeti bir şekl-i meşrutiyete dökmek kabildi. Bir nikâh, arkasından bir düğünle Lebibe’nin istikbali temin edilmiş olacaktı.” (s.236-237)

Meftun kız kardeşiyle Mahir’in evliliğini garantiye almak için karşılıklı gönderilen aşk mektuplarını elde etmeye çalışır. Bu nedenle mektupları Eleni ile taşıtmaya başlar. Böylece onları ilk okuyan kendisi olacaktır. Meftun, Lebibe ile Mahir’in mektuplarını sürekli inceler. Onlar vasıtasıyla aralarındaki ilişkinin ayrıntılarını öğrenir. İşler istediği gibi gittiği için sevinmektedir. Ancak Lebibe ile Mahir’in buluştukları haberini alınca bu durumdan endişe duyar:

“Meftun tabiatını, ahlakını pek iyi tanımadığı bir delikanlı ile hemşiresinin kavaid-i mer’iyesine tevfi kan kur yapmalarına müsamahalı bulunmuş, bazı mertebe ağmaz-ı ayn etmek istermiş ise de keyfiyetin böyle çarçabuk tenhaca mevid telâki-i leylilere kadar

varacağını düşünmemiştir. Mahir'in terbiyesinden de hiç emin değildi. Hemşiresini biperva mühlikelere celp ettiği için delikanlıdan bu emniyeti şimdi külliye münseleb oldu.

Adi bir hiş-pişten başlayıp az zamanda seyr-i muaşakalarını alaturka, alafranga her türlü âdet haricinde böyle bir devre-i terakkiye vardiyan bu sevdakârların yakın vakitte Lebibe için yüz karası olacak zirve-i cürete kadar atılmayacakları, hatta atılmamış bulundukları ne malumdu? Hayır... Hayır... Bin defa hayır... Kur demek katiyen bu demek değildir.

(...)

Kızı gece yarısı hane-i ailesinden hırsızlama kaldırıp tarlalara, kırlara götürmek çapkınlığına kur denemez. Buna bir şey denir ki bu tecavüz hemşireme karşı vuku bulduğu için burada tasrihine dilim varmıyor.” (S.343-344)

Meftun bu nedenle kardeşini odaya kitlemeyi düşünür. Üzüntüsü ve kızgınlığı artan ağabey, gençlerin buluşacakları yere gitmeye karar verir. Bahçıvan kulübesinde onları beklerken kız kardeşiyle Mahir yerine aşçıbaşı Zerafet ile uşak Şaban Ağa'nın buluşmasına tanık olur. Meftun, Zerafet ile Şaban bahçıvan kulübesinden ayrıldıktan kısa bir süre sonra üç kişinin oraya doğru yöneldiğini farkeder. Bunlar Mahir, Lebibe ve Rebîa'dır. Mahir'le Lebibe'yi gören Meftun, evlenmeden önce buluşmanın namusluluk kavramına uygun olmayacağını düşünür. Ancak işin içinde servet vardır. Bu buluşmayı Raci de öğrenmiştir. Beraberce kız kardeşlerini takibe başlarlar.

Bir gün Rebîa ile Lebibe ebeye ve eczaneye gitmek için evlerinden dışarı çıkarlar. Ancak kızların yalnız dışarı çıkmaları şüphe uyandırır. Meftun ile Raci onları takip etmeye başlar. Çöpte bir ilaç kutusu bulan Raci konu hakkında araştırma yapar. Bu ilacın gebe kadınların kusmalarını önlemek için verildiğini öğrenir. Bunun üzerine Raci ve Meftun kızları sorguya çekerler. Raci baskıcı bir gençtir ve şiddet yanlısıdır. Kız kardeşlerinin terbiyesini bu şekilde vermeye çalışır. Söz konusu durum da ağabey-kız kardeş çatışmasına zemin hazırlar.

“Bu çatışma tıpkı evladının iyiliği için aşırı korumacı davranan ebeveynlerin davranışına benzer bir tutum hatasından kaynaklanır. Ağabey kız kardeş çatışmaları en çok kız kardeşin ergenlik dönemine girdiği zamanlarda kendini gösterir. Bazı ağabeyler kardeşlerinin giysilerine, gittiği yerlere, arkadaşlarına karışır ve bunu da onun iyiliği için yaptıklarını düşünürler. Böylesi davranışlarının haklılığını da zaten kardeşlerini koruma içgüdüsünde bulurlar. Korumak istemek, elbette bir ilginin, iyi niyetin yansımasıdır. Ancak bunu yaparken kullanılan yöntemin de önemli olduğunu gözardı etmemek, davranışların dozunu iyi ayarlamak gerekir. İlişkilerde haklı olmak yetmez. Bazen insanın kullandığı yöntem o kadar yanlış olur ki haklıyken haksız duruma düşebilir. Kardeşi korumak için illa ki onun özel hayatının içine girmek gerekmez. Ağabeyler kardeşlerinin arkadaşlarıyla tanışarak, kardeşleriyle dostça konuşmalar yaparak da onun neler yaptığı hakkında bilgi sahibi

olabilirler. Kardeşin özel eşyalarını karıştırmak, takip etmek hiçbir işe yaramayacağı gibi kardeşlerin arasındaki ilişkiyi de bozar. (...) Ağabeyler muhtemelen iyi niyetle kız kardeşlerinin hayatını yönlendirmek isteyebilir. Ancak unutmamalıdır ki bu hayat kardeşlerine aittir. Kardeşleri kendilerine ilişkin kararları kendileri almalı ve bunların sorumluluğunu da kendileri taşımalıdır.”³⁷⁵

Lebibe'nin Mahir'le nikâh kıyması Meftun'un içini rahatlatır. Ancak aşırı menfaat düşkünü ve gayrimeşru kazanç peşinde olan Meftun'un işleri umduğu gibi gitmez. Ailenin geçim yükü tamamıyla onun üzerine kalmıştır. Tek umudu kayınpederinin ölüp mirasının ona kalmasıdır. Ancak bu pek de olası görülmemektedir. Kasım Efendi'den para sızdırmak maksadıyla kız kardeşinin eşi Mahir'i sefahate alıştırmayı dener. Mahir, burada Madam Mc Ferlan'a aşk olur. Mahir'in eşi Lebibe'ye olan sevgisinin azaldığını gören Meftun şöyle der:

“Zavallı kadınlar, insaniyete karşı olan en büyük hizmetiniz tevhit iken bu vazife-i kudsiyeyi ifaden sonra itilaya bedel çoğunuz zevçlerinizin enzarında sükût ediyorsunuz. Bir kadınla erkek arasında iki buçuk senelik bir müddet-i zevciyet... Bir de çocuk... Muhabbet-i ailenin en yüksek tabakatında tayeran eden zevçlerin bal-ı sevdasını bile yoruyor, düşürüyor, kırıyor, biçare Lebibe ekseri kadınların duçar oldukları bu nikbete uğramamak için sen hamhalat bir koca intihap ettin. Onun birçok budalalıklarına da katlandın. O bugün nazar-ı iştihadını senden çevirdi. Bir erkek ne kadar hımbıl, görgüsüz, cahil olursa olsun yine erkektir. Çiçekten çiçeğe dolaşan arı gibi bir sevk-i şedid-i tabiatla hüsnden hüsne gönül gezdirmek hiss-i reculiyetine galebe edemez... Beni affet Lebibe! Bu budala kocana diğer kadınları sevdirmek için ders-i aşk vermek, ona usul-i muvaffakiyet ve adab-ı sevda talim etmek mecburiyetindeyim.” (s.771-772)

Lebibe, Mahir'in kendisini aldattığının farkına varır. Durumu ağabeyi Meftuna anlatır. Bu olanlarda onun da payı olduğunu düşünmektedir. Meftun'un tek istediği paradır. Servet onun için kız kardeşinin mutluluğunu bu uğurda feda edecek kadar mühimdir.

“Tebessüm-i Elem”de Kenan'ın Namiye adında kambur ve şaşı bir kız kardeşi bulunmaktadır. Genç kızın bankada babasından kalma yedi yüz lirası vardır. Annesi kızının geleceğinin garantisi olan bu parandan en ufak bir miktar bile harcanmasını istemez. Ancak karısını boşayan Kenan, metresi Vuslat'ı elinde tutabilecek parayı

³⁷⁵ Nevzat Tarhan, **Aile Okulu**, 17. bs., İstanbul, Timaş Yayınları, 2013, s. 104-105.

temin etmek maksadıyla kardeşinin bankadaki parasına göz diker. Annesini türlü dillerle kandırarak yatırım yapacağı yalanıyla nihayet paradan birkaç yüz lira elde eder. Bununla da yetinmeyerek evden banka senetlerini ve mührü çalıp annesine benzeyen bir kadınla bankaya giderek son kalan beş yüz lirayı da çeker.

“Ben Deli miyim?” romanının kahramanları Kalender Nuri ve Şadan, Revan Hanım’ı eşinden boşatmak için bir plan yaparlar. Bunun için yazdıkları iftira mektubunu ablasının odasına bırakması için ikna ettikleri Sermet’e verirler. Genç adam, akşam kimse yokken ablasının odasına girip mektubu bırakır. Bu nedenle karı-kocanın arası açılmıştır. Revan Hanım bir gün kardeşi Sermet’in odasına üzüntülü bir halde girerek mektuplar konusunda kendisinden yardım ister. Genç kadın bu konuda kardeşine güvenmektedir. Sermet ablasının halini görerek ağlamaya başlar ve yaptıklarından pişman olur.

“Kaderin Cilvesi” adlı romanda, Fehmi kız kardeşini bakkal Sadık’la basmasına rağmen onun eve gizlice yaptığı yardımlardan dolayı bu durumun devamına göz yummaktadır.

2.47. Kız Çocuk-Dede İlişkisi

Ataerkil toplumda babanın yokluğunda çocuklara bakmak yakın akrabalarından bir aile büyüğünün görevidir. Kadınların çalışmasının söz konusu olmadığı Osmanlı gibi toplumlarda dede, dayı, amca gibi erkek akrabalar eşin vefatında ailenin sorumluluğunu üstlenirler.

“Son Arzu” romanında, Nuruyezdan’ın babası üç yaşındayken vefat etmiştir. Büyükbabası, büyük ve küçük annesinin velayetinde büyür. Feyzullah Efendi geleneklerine bağlı olduğundan genç kızı büsbütün alafranga terbiyeyle yetiştirmekten sakınmıştır. Kızına hem cahil kalmaması için hem de erkeklerin artık okumuş-yazmış kızları kendilerine eş olarak tercih etmelerinden dolayı ona çağına uygun bir eğitim vermeyi istemektedir. Feyzullah Efendi torununu bunun için birkaç

okulda birden okutur. Onu lalasız, dadısız dışarılara salmamakta, okuyacağı kitapları dahi kendisi belirlemektedir. Başına türlü felaketlerin uğramasından çekindiği için de okul çantasını devamlı surette kontrol eder. Nuruyezdan her sabah uyandığında büyükbabasının yanına uğrayarak elini öpmekte ve hayır duasını almaktadır. Bu eylem o kadar rutinleşmiştir ki torunu bir gün gelmeyince büyük babası merak eder ve onun hasta olduğunu düşünür. Yaşlı adam evin içinde bile torununa özlem duymaktadır. Oğlunun vefatında onunla avunmaya çalışır. Torununu çok seven ihtiyar onu görür görmez gözleri parlar, yüzünde göze çarpan bir sevinç belirir. Büyükbaba, Nuruyezdan'ı âdeta bebeği gibi sever, sakınır, okşar, öper. Nuruyezdan onun gözünde hiç büyümemiştir. Kızın evde sıkıldığını düşünen adam, komşu kızlarıyla gezmeye çıkmasına müsaade eder.

“İnsanlar Maymun muydu?” adlı romanın kahramanı Güzide'nin babası Hüsnü vefat etmiştir. İzzet Efendi pek sevdiği torununun yalnız başına sokağa çıkmasına ve rastgele herkesle görüşmesine izin vermemektedir. Genç kız neredeyse eski zamanlara benzer bir baskı altındadır.

Maddi durumu müsait olan kadınlar da çalışamayacak durumda olan yakın akrabalarına destek olmaktadırlar. “Cehennemlik” adlı romanda, Ferruh Efendi yalısının kâhyası Binnaz'ın yüz on yaşında bir büyükbabası bulunmaktadır. Akrabaları arasında en zengin olan kendisi olduğu için aldığı paranın yarısını büyük babasına göndermektedir.

2.48. Kayınvalide- Damat İlişkisi

Osmanlı toplumunda geniş aile modelinin yaygın olmasından dolayı anne, baba, kayınvalide, kayınpeder gibi aile büyüklerinin eşler arasında meydana gelen sorunlara müdahale ettiği görülür.³⁷⁶

³⁷⁶ Tarhan, **a.e.g.**, s. 118.

“Nimetşinas” romanında, evli olan Nihat, hizmetçileri Neriman’ı nikâhına almak ister. Bu olayı duyan kayınvalide Didar, damadına olan kızgınlığını şöyle dile getirir:

“Kızıma eşi dostu hep söylediler: Bu kadar genç ve güzel hizmetçiyi kocanın karşısına çıkarma dediler. O size olan güveninden şaşmadı. Herkesin bu sözlerine gülüverdi. Siz herkese karşı iyi yüzümüzü ağarttınız maşallah! Talat’ın üzerine hizmetçiyi sevmekle yetinmeyip de bunu bırakıp ötekini almaya kalkışmak... Bu size yaraşık alır bir hareket midir? Kızımın kusuru, kabahati nedir!” (s.224-225)

Nihat ne yaptığını bilmemektedir. Kendini acındırarak hasta olduğunu belirtir:

“Benden bir şey sormayınız. Ben kendimi bilmiyorum. Ne yaptığımdan, ne dediğimden haberim yok. Ben acınacak, ağlanacak bir haldeyim. Hastayım...” (s.225)

Bunun üzerine kayınvalide Neriman’ı suçlar:

“Didar Hanım dikkatle güveyinin yüzüne bakarak:
A zavallı çocuk, sevda budalası olmuş. Baksanıza gözleri bel bel bakıyor. Simâsına bir alıklık gelmiş. (Neriman’a nasb-ı nazarla) Zavallı çocuğa bakınız ne hale koymuşlar!” (s.225)

“Tebessüm-i Elem” adlı romanda, Kenan’ın kaleminden aldığı maaş ona yetmemektedir. Bu nedenle eşi Ragıbe Hanım’ın parasıyla geçimini sağlamakta ve metresi Vuslat’ı da bu şekilde idare etmektedir. Kızının aldatılmasına daha fazla dayanamayan anne, damadı hakkında şunları söyler:

“Elin donsuzunu damat diye al. Cebinde on paraları yok. Burnu Kaf dağında... Azametinden yanına varılmaz. Yemek beğenmez, içmek beğenmez. Lakırdı söylenmez. Küçük dağları ben yarattım gibi bir eda, bir çalım... Üstünü yap, başını yap... Giydir, kuşat, donat, cebine para koy... En sonunda şükranne olarak bize bu marifeti yapsın, öyle mi? Elgün kepazesi çapkın...” (s.203-204)

“Kaynanam Nasıl Kudurdu” romanının kahramanı Ayşe Makbule oğlunu, kızını, damadını, torunlarını birer birer kapı dışarı atarak bütün mal ve mülkünü vâris bırakacağı sevgiliyle beraber konakta oturmayı planlamıştır. Bu arada çift, nikâh kıydırtmak için imama ve muhtara da gizlice müracat eder. Damat mahalleliyle beraber imamı tehdit ederek bu evliliğe mani olmaya çalışır.

“Kesik Baş”ta, Nafiz Efendi kayınvalidesi Refia ile geçinememektedir. Refia her fırsatta eşe dosta damadını çekiştirir. Meyhaneye gitmeyi seven damat bu zevkini tatmin için para bulamayınca kayınvalidesine eşinden kalan maaşı çalar. Nafiz Efendi bu hırsızlığından dolayı zaman zaman kaynanası, karısı ve baldızından dayak yemektedir. Damat kendini affettirmek için zeytinyağlı lahana dolmasını seven kaynanasına dört buçuk okkalık kocaman bir lahana alır. Eve geldiğinde kaynanası, baldızı ve eşi Nafiz Efendi’den meyhaneden artan paraları alabilmek için bütün ceplerini karıştırırlar. Damadına parasının diğer kısmıyla ne yaptığını soran Refia, onları meyhanede harcadığını söyleyen Nafiz Efendi’ye bir tokat atar. Eliyle öfkesini alamayan kadın, damadını tekmelemeye başlar.

“Kaderin Cilvesi” romanında, Halise damadı Salâh Efendi’yi umumhane işletmeye teşvik etmek için türlü sözler söyler. Zaten Şemi’nin emanet bıraktığı randevuevini gündüzleri kayınvalide çalıştırmaktadır. Kazandığı paraları sandığına saklayan yaşlı kadın bu işi damadından gizli yürütmektedir. Ancak bir gün Salâh Efendi durumun farkına varır ve Halise’nin sandığındaki tüm paraları alır.

“Namuslu Kokotlar” adlı romanda, Şöför Seyfettin yakışıklı ancak fakir bir delikanlıdır. Kayınvalidesine kendisine bir otomobil aldıkları takdirde evini geçindireceğini söyler. Onlar da damatlarının sözüne inanarak Kapalıçarşı’daki dükkânlarını satıp üzerine bir miktar para koyarak Seyfettin’in dediğini yaparlar. Ancak Seyfettin, Şehnaz’ın tanıdığından beri evine para getirmeyi unutmuş, eşiyle yataklarını da ayırmıştır. Bu durumdan çok rahatsız olan kayınvalide Hüsrev Nizami’ye giderek damadının durumunu anlatır ve karısı Şehnaz’ın bundan sonra Seyfettin’in arabasına binmemesi için ondan söz alır. Bunu öğrenen damat öfkesinden karısının ve kaynanasının gırtlığını sıkarak onları boğmaya kalkar.

2.49. Kadın-Erkek İlişkileri Üzerine Batıl İnançlar

Osmanlı toplumunda okur-yazar oranının düşük olması nedeniyle cahil bir halk tabakasının varlığı ve onların bu cehaletlerinden yararlanan bir kesimin söz konusu edildiği görülmektedir. Cahil bir toplumda, nesnel olgularla bağdaşmayan inançlar, tıpkı gerçekler kadar güçlü olabilir ve onlar gibi yüksek bir kesinlik taşıyabilirler. Eğitimli insanlar tarafından akıl dışı ve asılsız addedilen batıl inançlar, insanların birçoğu üzerinde tesir uyandıran itikat türlerindendir. Batıl itikat sahibi kişiler çevrede yaşanan olayları talih, kader ya da doğaüstü varlıklar gibi nedenlerle izah eden bir anlayışa sahiptirler. “Batıl inançlar, toplumda kolektif tasavvurlar olarak yaşarlar ve nesilden nesile yaygınlıklarını devam ettirirler.”³⁷⁷

Bu türden safsataların halk arasında yaygınlık kazanması, kadın-erkek ilişkilerinde doğaüstü varlıklardan medet uman cahil insanların bulunması, eğitimden yoksun bırakılmış bir toplumun ne oranda yozlaşabileceğinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Pozitif olgularla biçimlendirilmemiş aklın değerlendirme mekanizmasının iflasıyla, gerçek dışı durumların olağan olarak algılanması şeklinde halk arasında yer bulan bu yanlış inanışlar, kimileri için bir kazanç kapısı olacak kadar ağırlık kazanmıştır. Bu kişiler, kadın ve erkeği birbirine bağlamak yahut sevenleri, karı kocayı ayırmak gibi işlerde başvurdukları halk tarafından var olduğu kabul edilen doğaüstü varlıklar yoluyla sahtekârca para kazanmaktadırlar. Bu durum halk tabakasının o devirdeki vaziyetine ilişkin sosyolojik bir veri niteliğindedir.

“Tesadüf” romanında, düzenbaz bir kadın olan Nefise, Gülsüm’ü kocasının kendi üzerine başka bir kadınla evleneceği yalanıyla kandırır. Maddi durumu pek parlak olmayan Gülsüm, bu evliliği bozdurmak için annesinin cenaze masrafları için sakladığı para da dâhil olmak üzere kenarda köşede neyi varsa hepsini Nefise’ye kaptırır. Hatta bununla da yetinmeyerek para bulmak için tüm öteberisini de satar. En sonunda annesinin saatini çalarken ona yakalanır ve durumu açıklamak zorunda kalır:

³⁷⁷ Mustafa Arslan, “Kişilerin Batıl İnanç Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, C. 2 No: 6, 2004, s. 1-3.

“Ah anacığım anacığım! Kaç zamandır ben ne çekiyorum... Başıma gelenleri bilmiyorsun. Bizimki üstüme evleniyor. İyi saatte olsunlara bu düğünü bozdurtmak için bu evden çalıp götürmediğim şey kalmadı. Naşıyle macerayı min-el-evvel ile-l-ahır anlatır. Validesi de neye uğradığını bilemez. Hemen gidip güveyini uyandırarak bir âlâ donatmak ister. Fakat hoca hanımın kati tembihi, kendi izni olmaksızın bu sırrın vaktinden evvel ifşa edilmemesi merkezinde olduğunu musırrâne beyanla kadını bu fikrinden vazgeçirir. Gülsüm söyler ağlar. Hikâye tamam üç çıkın içinde düğümlerle mutalsam dokuz mecdidiyenin sandıktan tafsil-i sirkatine gelince validesi de artık gözyaşlarını tutamaz. Söyleşirler, ağlaşırlar.” (s.107-108)

Aynı romanda, bir fahişeyi metres tutan eşi Mail'i evine bağlamak isteyen Saibe, komşusunun tavsiyesi üzerine Çardaklı Bakıcı diye ün salan Nefise'nin mekânına gider:

“Kızım sana bir şey söyleyeceğim, eğer münasip görürsen bu söyleyeceğim şeyi yapalım. Cerrahpaşa tarafında Çardaklı Bakıcı isminde bir kadın varmış. Bakıcılıkta gayet keskinmiş. İnsanın yüzüne bakıp dilediğini birer birer söylüyormuş. Karı koca işlerinde de bilgiçliği ziyadeymiş. Seninle gizlice şuna gitsek de Mail Beyin ahvalini bir sorsak, anlasak... Bilirse ne âlâ... Bilmezse bu işten bize ne zarar gelebilir? Vehle-i ulâda Saibe bu sözlere pek ehemmiyet vermedi. Fakat denize düşen yılanı sarılır fehvasınca o fahişeyle Mail'in beynindeki münasebete dair işe yarar bazı mühim şeyler haber alabilmek ihtimalini düşünerek nihayet Nimeti hanımla bu bakıcıya gitmeye razı olmuştu.” (s.458-459)

Mail tarafından eve kapatılan metresi Şöhret de onu tamamen kendine bağlayıp nikâhlanmak amacıyla Çardaklı Bakıcı'ya başvuracaktır. İki kadının da birbirlerinden haberi yoktur. Nefise bu kadınları çıkarı için kullanmaya başlar. Şöhret'ten öğrendiklerini Saibe'ye, Saibe'den öğrendiklerini Şöhret'e aktarır.

“Hakka Sığındık” adlı romanda eşini kıskanan ve hayatında başka bir kadın olduğundan şüphelenen Nermin, Apdal Veli Hazerleri adında bir meczubun ismini kullanarak insanlardan para sızdırmaya çalışan bir kişiden medet umar ve ona kocasının sevdiği bir kadın olup olmadığını sorar. Aldığı cevap şöyle olur:

“Methi Beyin bir değil, üç kapatması var. Şişli’de, Beşiktaş’ta, Kadıköy’de... Hangisini söyleyeyim? Üçü de sizin elinize su dökemez müptezel ve harç-ı âlem metalar... Methi Bey size bu üçüyle sadakatsizlik ediyorsa göze aldırıldığı bu kadar fedakârlık ve masrafa rağmen kendisi onlardan seksen kişiyle hıyanet görüyor. (s.150)

Nermin okuduklarından iyice sinirlenir. İki akşamdır konağa gelmeyen kocasının eline mektubu tutuşturan kadın ondan hesap sorar. Methi mektubu alarak hemen komisere gider. Komiser ile adamın konuşmalarından söylenilenlerin doğru olduğu anlaşılır.

İsmi kullanılarak başkalarından para sızdırılmaya çalışılan Apdal Veli konuşmasını dahi doğru düzgün bilmeyen, bakımsız, pislik içinde yaşayan meczup bir adamdır. Kadınlar ona birtakım hastalıkları iyileştirdiği gerekçesiyle gelmektedirler. Kimi hanımlarsa onu güldürerek kesesindeki parayı çalarlar:

“Virane ve mezarlık kovuklarında kıvrılıp yatar, meczup, salyalı, sümüklü, mundar herifin birisiymiş. Öyle öteye beriye tehditname yazabilmek şöyle dursun, söylenen lâkırdıyı anlamaz ve söylediği anlaşılmazmış. Fakat velâyeti o semt kadınları beyinde pek maruf imiş. Nefesi, kulunca, sıtmaya, havaleye, sar’aya, hafakana birebirmiş. Söylemeyen çocukların ağızlarına salyasından bir parmak sürerler mi. Doğuramayan gebe kadınları çiğnetirlermiş. Yattığı kovuğun yakınındaki ağaçların dalları hâcet bağları düğümlerinden gözükmemiş... İhtisası kadın hastalıklarındaymış. Erkeğe okumaz, nazlanırmış. Cenab-ı Apdal pek zendostmuş. Güzel bir kadın gördü mü yılmış, salyalarını salıverirmiş. Pek para aşklısı değilmiş. Fakat verirlerse almamazlık etmezmiş. Paralarını nadiren kavuktaki zembile atar ve ekseriyetle boynunda asılı bir kesenin içinde koynunda saklamış. Bazı haşarı ve hoppa kadınlar Aptalı gıdıklayarak avutup güldüre güldüre kesesindekileri aşırırlarmış.” (s.140-141)

Aynı romanda, cahil ve batıl itikad sahibi Hacı Hurşit Efendi, Aptal Veli Hazretlerine doğru giderken garda birbirlerine sarılmış olarak gördüğü iki kişiyi gılman ve huri zanneder:

“Garın en ileri umkunda birbirine gayet sıkı sarılmış bir gılmanla bir huri gördüm. Bu iki cennet mahlûkunun şeffaf vücutları içinden ruhlarının yekdiğerine savleti farkolunuyordu. Bu cümbüş-i tezevvuk iki vücud-ü maddî arasında olsa bir zelle, bir mâsiyet, belki bir âr teşkil edebilirdi. Lâkin onlar... Biri gılman biri huri ve orası Aptal’ın makamı... Bu manzaraya diğer mâna vermek Hazretin kudsiyetinden şüpheye düşmek değil midir? Hâşâ...” (s.117-118)

“Toroman”da zaman zaman baygınlıklar ve çarpıntılar geçiren Hasna’nın rahatsızlığı sıklaşmaya başlayınca şeyhine gitmeye karar verir. Adam onu okuyup üfledikten sonra sırtını da kalfasına çığnetir. Genç ve güzel kadınları şeyhin bizzat kendisi çığnemektedir. Adile bu nedenden ötürü Hasna’nın şeyhin karşısına bir dahaki sefere süslenerek çıkması önerisini dile getirir:

“-Belki bu defa şeyh kendi çığner de kemiklerini o kadar ağrıtmaz. Bu sefer iyice süslen de git.

-Kız, eğlenme sabahleyin benimle.

-A, niye eğleneyim... Biraz düzgün sürüp kaşlarını kirpiklerini boyadığım zaman bayağı gençleşirsin.

-Rabbim rûzi kılmasın. Şimdiye kadar hiç harama süslenmedim.

-Bu şeyh ayol, günah yoktur ki...³⁷⁸

“Efsuncu Baba” romanının kahramanı, Enverî’nin birinci karısından olma kızı Mevlûde’yi Nurullah isimli bir genç görmüş ve aşk olmuştur. Kız da oğlanı sevmektedir. Fakat kızın babası iki gencin evlenmelerine razı olmaz. Çünkü “evvelen istiharesi uygun gelmemiş, saniyen babanın “Şahısname” tabir ettiği kitabın tarifatına nazaran, Nurullah Hasib’in veçhi, bedenî teşekkülâtı hiçbir uğur ifade etmiyormuş, üçüncü izdivaç talebi felekiyatın aşırı surette “nahsî” zamanına rastlamış.” (s.96) Nurullah Hasib, Mevlûde ile evlenebilmek için cahil Enverî Efendi’ye bir oyun oynar. Planın işe yaraması üzerine Nurullah ile Mevlûde evlenirler.

“Muhabbet Tılsımı” romanında, Adnan Şemî Paşa’nın komşusu Tayfur Paşa’nın yetmişlik hizmetkârı İlyas Ağa çocukluğunda başından geçen bir tılsım hikâyesini anlatır. Hatemi Paşa’nın konağında besleme olarak büyüyen İlyas Ağa, paşanın oğlu Hurrem için yetiştirilen Hüsnümelek adında bir odalığı beğenmektedir. Genç kız başlangıçta İlyas Ağa’ya yüz vermez. Her geçen gün aşkı daha da alevlenen İlyas Ağa’nın kızın gönlünü kazanmak için gitmediği hoca kalmaz. Bir gün bir dervişten aldığı muhabbet tılsımının işe yarayacağını düşünür. Tılsımı elde ettikten sonra tesadüf eseri Hüsnümelek ile birlikte daha pek çok kadını elde eden İlyas bununla

³⁷⁸ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Toroman**, Orhaniye Matbaası, İstanbul, 1335, s. 10.

yetinmeyerek mahallede ve mahallenin dışındaki kadınlarla da ilgilenmeye başlar. İlyas Ağa'nın hikâyesini dinleyen Ali Bekir bu tılsımdan elde edebilmek için onu veren dervişi bulmaya Âşık Veli'nin türbesine gider.

Derviş Okyanus'tan muhabbet tılsımını alan Ali Bekir, Pervin'i elde edebilmek için öncelikle haremdeki Suzidil kalfanın gönlünü kazanması gerektiğini düşünerek vakit kaybetmeden ona ilan-ı aşk edecektir. Başlangıçta ne yaptığının farkına varmayan Ali Bekir, üzerinde yarım analık hakkı olan bu kadına karşı bir süre sonra nefret duymaya başlar. Suzidil Kalfa, Ali Bekir'in gönlünü yeniden kazanabilmek için hocaya gider. Hoca kadına Ali Bekir'e yalvarmaması, ona karşı olan ilgisini gizlemesi tavsiyesinde bulunarak huddam kuvvetiyle Ali'nin ayaklarına kapanacağını dile getirir.

Ali Bekir, Adnan Şemî Paşa'nın istifraş teklifini kabul etmeyen Pervin'i odaya kapatan Suzidil'i ikna etmek için çok yalvarır. Kalfa onun bu hareketlerini Zincirlikuyu'daki hocanın huddamına vererek kendini naza çekmektedir. Ali bekir de kalfanın büyücü hocalara devam ettiğini ve onlardan aldığı talimatı bilmediğinden, onun tavırlarını çaldırdığı tılsımın etkisinin geçmesine bağlar.

Abdullah Neyyir Efendi çalıştığı konağın sahibinin eşi Mebrure'yi elde edebilmek için tılsımı kendisi istemektedir. Esasında onun kadından evvel asıl istediği şey paradır. Hanımefendinin gönlünü celb edebilirse Adnan Şemî Paşa'nın paralarını yavaş yavaş çekecektir. Ali Bekir'i içirip sarhoş ettiği bir akşam tılsımı ondan çalar. İşler Neyyir Efendi'nin istediği gibi gitmektedir. Vekilharç Mebrure'yi etkilemeyi başarır.

Ali Bekir ve Aziz Sakıp Abdullah Neyyir Efendi'den tılsımı geri alırlar. Pervin ile konaktan kaçan Ali Bekir, paşaya bir mektup göndermiş, kendilerini affettirmek için de tılsımı ona hediye olarak takdim etmiştir. Paşa tılsımı hemen boynuna geçirip Adapazarı'ndan getirttiği güzel cariyelerin üzerinde denemek ister. Ancak oğlu Câzim tılsımı ateşe atarak buna engel olur.

“Ölümler Yaşıyor mu?” adlı romanda, büyüye inanan Münire, Dilâver'in kendisini şiddetle sevmesi için muhabbet muskası yaptırmıştır.

Aynı romanda, Orhan'ın annesi Mahinur ile Şeamet'in annesi Rasiha iki genci birbirinden soğutmak amacıyla Şeyh Battalzade'ye muska yaptırırlar.

“Toraman”da genç kızın biri sevdaya tutularak sinir çarpıntıları geçirmeye başlayınca hekimlerin çare olamadığı bu hastalığına şifa olsun diye şeyhe gitmeye karar verir. Kız sıkıntıdan yemez, içmez uyumaz olmuştur. Böyle sıkıntılı hallerde şeyh kadınların göğüslerine dua yazmakta, bir dahaki gelişlerinde ise yazdığı duayı diliyle yalayarak temizlemektedir. Genç kıza da aynen böyle yapar. Şeyhin namı bu şekilde duyulunca hanımlar göğüslerini yazdırmak için ona gelir olmuşlardır.

“Kaynanam Nasıl Kudurdu? romanında, elli beşini geçkin annesinin durumu hakkında endişelenen Vehibe, onun genç avukat Vassaf ile evlenmesine engel olmak için kocasına Hoca Kadir Efendi'ye gitmeyi teklif eder. Osman Zihni bu türden batıl şeylere inanmamakla birlikte eşi Vehibe'yi kırmamak için hocaya gitme teklifini kabul eder. Hocanın yaptığı büyüler işe yaramadığı gibi Ayşe Makbule, avukat Vassaf'a gün geçtikçe daha çok bağlanır.

“Nimetşinas” adlı romanda, Talat'ın sancıları başlar. Hamile kadına kocasının avucundan su içirilir. Doğum gerçekleşmesinde içirilen suyun etkisinin olduğu söylenir:

“Nihat'ın avucundan su içtikten bir saat sonra kurtuldu. Bütün çehreleri birer lem'a-i sürur kapladı. Loğusa, kocasının dest-i imdadından içtiği bir avuç suyun tesir-i istihlasına hayrette kaldı. Bu hale zaten bütün hanedekiler de şaşırdı.” (s.190)

3. BÖLÜM: HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR'IN ROMAN KAHRAMANLARININ KADIN-ERKEK İLİŞKİLERİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Modernleşme erkeğin daima güçlü ve haklı olduğu, kadınınsa ezilip önemsenmediği Orta Çağ'dan kalma paradigmayı yıkmak adına planlı olarak başlatılan bir bilinçlenme hareketidir. Modernleşme gereksinimi her şeyden önce insanı ve onun mutluluğunu temel alan, hayati ihtiyaçlarına eşitlikçi bir biçimde cevap verecek en uygun sistemin arayışıyla başlar. İnsanın daha özgür olduğu ve kendini gerçekleştirebilmesi adına sunulan imkânların çoğaldığı bir dünya yaratmayı hedefler. Modernleşmenin temelinde insan ve onun aklına duyulan güven vardır. Aydınlanmayla başlayan süreçte sorgulanmadan kabul edilen ve hayatı zorlaştıran tüm doğmalar, yozlaşmış itikatlar, şüursuzca uygulanan gelenekler, anlamsız ve adaletsiz olan ne varsa hepsine savaş açılmıştır. Osmanlı Devleti insanlığın bu mücadelesinde kendi dışındaki gelişmeleri takip etme ihtiyacı duymamasından dolayı geri kalmış ve ıslah hareketinin tohumları ancak on dokuzuncu yüzyılda atabilmiştir. Elbette toplum tarafından yanlış da olsa benimsenmiş, zamanla kökleşmiş yaklaşımların bir anda ortadan kalkmasını beklemek mümkün değildir. Bu bakımdan genç nesle verilen eğitimle yeni kıymetlerin aşılması hedeflenir. Böylece şartların kuşaklar arası bir çatışma doğurması da kaçınılmaz olur. Çünkü eski zihniyet büyük ölçüde varlığını devam ettirmektedir. Romanlardaki kadın-erkek çatışması da bu çerçevede işlenir.

3.1. Çok Eşlilik

Toplumsal teşkilatlanmanın üzerine inşa edildiği temel yapı o toplumdaki düşünceler, itikatlar ve hislerdir. Çocuktaki cinsellik, çok eşlilik ve ataerkillik gibi

kavramlara yönelik ilk çağrışımlar, anne ve babanın düşüncelerinin birer yansıması olarak onun zihninde yerini bulur. Dolayısıyla anne ve baba da çocukluk döneminde bu kavramlara yönelik ilk bilgilerini bu şekilde elde etmiştir. Kültürel aktarım devam ettikçe ortak tanımlamalara sahip örgütlenmiş bir toplum meydana gelir.

“Osmanlı aile hukuku, İslâm aile hukukunun ortaya koyduğu ilkeler çerçevesinde oluşmuştur. Bu ilkelere ters düşmeyen bazı örf ve âdetten kaynaklanan uygulamalara da yer verilmiştir. Bir erkeğin aynı anda evli bulunabileceği eş sayısını da bu ilkeler belirlemiştir. Kur’ân’ı Kerim’de; ‘Eğer yetim kızlar hakkında âdil davranmamaktan korkarsanız, (onların yerine) sizin için uygun olan kadınlarla ikiye, üçe ve dörde kadar evlenin. Eğer (aralarında) adaletli davranmamaktan korkarsanız, bir tane ile yahut elinizin altındakiyle yetinin; bu, haksızlık etmemeniz için daha elverişlidir’ şeklinde belirtildiği üzere İslâm dini toplumda ancak dörde kadar evliliğe müsaade etmiş, bunu da kadınlar arasında adaletli olma şartına bağlamıştır. Bir başka ayette ise; ‘(Eşleriniz olan) kadınlar arasında, çok hırslı olsanız bile adaletli davranmaya asla gücünüz yetmez. Buna rağmen hiç olmazsa yalnız birine meyledip de diğerini (kocalı mı, yoksa kocasız mı gibi) askıda bırakmayın. (Kadınlar arasını) düzeltir ve (onlara kötü muamele etmekten) sakınırsanız, Allah, şüphesiz, çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir’ şeklinde eşler arasında adil davranılamayacağı belirtilerek tek eşlilik tavsiye edilmektedir.”¹ “Ataerkillik unsuru sosyalizasyon deneyimi aracılığıyla öğrenilen, kadınlara ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin belirli patriarkal değerlerin Ortadoğu’nun büyük bir bölümünde hüküm sürmesi ile hukuki boyut ise, kadınlara uygulanan İslam şahıs ve ceza hukuku kurallarının özünde ayırıcı bir doğaya sahip olmasıyla ilgilidir. Bu iki faktörün - ataerkil pratikler ve yasal sınırlamalar- birleşimi toplumsal düzende kadınları oldukça dezavantajlı bir statüye yerleştirmektedir. (...) İslam şahıs hukukunun temelinde ve saf şeklinde miras, boşanma, evlilik ve çocuğun velayeti alanlarında kadınlara karşı ayırım yaptığı gayet açıktır. Bir kadının anne ve babasından aldığı miras payı erkek kardeşinin yarısıdır. Belirli sınırlamalara rağmen, bir erkek eşini –ki bir kadının eşini boşaması büyük ölçüde daha sınırlıyken- oldukça rahat bir şekilde boşayabilir. Erkekler birden fazla kadınla evlenebilirken; kadınlar poligam evlilikler yapamazlar.”²

“Mutallaka” romanında kadın ve erkek arasındaki adaletsizlikler üzerine kurulmuş geleneksel zihniyetin bir temsilcisi olan kayınvalide çok eşliliği ve aldatmayı onaylayan bir tavır sergilemektedir:

“Küçükhanım, ne oluyorsunuz? Oğlumu sana vakfullah diye vermediler ya! Erkektir, canım istediği yerde elbette gezer, yürür, eğlenir. Belki bir güzel kadın görmüştür de canı çekip oraya gitmiştir. Varsın gezsın, zevk etsin. Bir çiçekle yaz edecek değil ya! Dünyada karısının üzerine gül koklamadık erkek bulunur mu? (...) Ya üstüne evlenirse ne yapacaksın? Allah’ın emri dörde kadar. Hamdolsun, dört değil on karıyı besleyecek kudretimiz var.” (s.14-15)

¹ Düzbakar, a.e.g., s. 87.

² Farhad Kazemi, “Toplumsal Cinsiyet, İslam ve Politika”, Çev. Didem Özalpat, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: 53, No: 1, 2004, s. 251, 254.

“Cadı” adlı romanda ataerkil toplumsal yapının kadın üzerindeki tahakkümü Naşit Efendi ile eşi Şükriye arasındaki diyalogda şöyle dile getirilmektedir:

“(…) İnsanlar henüz gereğince ahlâk olgunluğuna ermemiş... Bu olgunluk yerini buluncaya dek (...) insanlar, yine egemen, yönetime baş eğen olarak iki sınıf üzere yaşayacaklardır.
-Bundan bana ne efendi?
-Bundan sana çok şey var...
-Birincisi sen kadınsın, ben erkek... İkincisi sen karısın, ben koca...
-E üçüncüsü?
-Üçüncüsü ben hâkimim... Sen mahkûmsun...
-Tuhaf şey!
-Darılma... Bu çağın kanunlarının gereği bu...
-Bu çağın kanunları kadınlara evlilik haklarında hiçbir şey sağlamıyor mu?
-Sağlıyor. Bazı göz boyayacak şeyler... Deyimimi hoş gör, bağışla: Yularınız daima erkeklerin elindedir.
-İstersem sizin buyruğunuz altından kurtulamaz mıyım?
-Kurtulursun. Ne var ki seni ben bıraksam babanın yönetimine girersin. Baban olmasa erkek kardeşinin buyruğu altında kalırsın. Kucağında büyüttüğün oğlunun bile yönetimi altında kalmak zorundasın...
-Bizim de şeriatça birçok haklarımız olduğunu söylüyorlar...
-Söylesinler. Size karşı erkeklerin ellerinde bulundurdukları bir haklarını söyleyeyim... Artık öte yanını sen ölçüştür...
-Nedir?
-Sen nikâhımdayken üzerine istediğim kadar evlenebilirim. Fakat aramızdaki şer’î bağ kopmadan sen başka erkeğe varabilir misin?
-Peki... Peki... Anladım ki biz kadınlar erkeklerin buyruğu altındayız... Sözüünüzün sonu nereye çıkacak?
-İşte bu egemenlikle buyruk altında bulunmanın gereği, bizim size her gerçeği söyleyebilmemizi engeller. Kadınlar birçok şeyleri öğrenmemelidirler. Sonra erkeklerle geçinemezler...” (s.180-182)

“Toraman” adlı romanda Şuayp Efendi kuvvetli olan tarafın daima zayıf olan tarafa üstünlük sağlayacağını belirterek çok eşlilik meselesini güçlü ve zayıfın mücadelesi şeklinde değerlendirmiştir:

“Teehhülden bir müddet sonra ya kadın erkekten ya erkek kadından veyahut ki her ikisi birbirinden bıkmıyorlar. Teehhül arada meşum bir bağ gibi kalıyor. Mesele müthiş bir şekil alıyor. Hangi taraf kuvvetli gelirse öbürünü kahran izdivaç zinciri altında tutup kendi ötede bildiği gibi zevkini icradan geri durmuyor. Binnaz bana ilanihaye sadık kalsa ben valdeni öbür tarafta bırakır, yeni zevcimle mâdâm-el-ömür vahid-el-zevç olarak yaşamak isterim. (...) Ben kanunu kendi lehime müsait buldum. Annenin üzerine evlendim. Vicdanen bunu

bir hıyanet telakki ederim. Fakat validen de böyle bir müsaade-i kanuniyeye nail olsaydı belki o da benim üzerime başka bir kocaya varırdı. Müsait ile nâ-müsait, kavi ile zayıf daima mücadele ve taaruzda... Ve bu niza bitmeyecektir. Çünkü bugünkü kavi yarın zayıf düşecektir. Çünkü tabiatta istikrar yoktur. Demek istiyorum ki ben validene ettiğimi belki bu yeni zevcemden çekeceğim. (...) Ben kendi zaafıma herkesten ziyade lanet ettim. Hilkatimin en büyük müteneffiri benim. Ne yapayım ki elimde değil. İhtiyarlıktaki aşklar, hırslar, kalın kösele üzerine çizilmiş gibi derin ve nâ-kabil-i izele oluyor. Gençliğin körpe ve yumuşak kalbine açılan hissiyât yaraları çabuk iltiyam bulur. Bana lanet et oğlum..” (s.260, 210-227)

“Kokotlar Mektebi” romanının kahramanı Kudret Ali, çok eşliliğin aile mefhumuna aykırı olduğunu ve temelinde haz isteği yatan bu uygulamanın yalnızca erkeğin tekelinde bulunamayacağını, çünkü tek eşle yetinemeyen kadınların da mevcut olduğunu belirterek bu konuda ayırım yapmanın bir vicdansızlık addedileceğini ifade etmektedir:

“Cinsi, samimi aşk kabil-i taksim değildir. Hedefi daima bire karşıdır. Bir koca, üç karı... Bir zevce iki zevç... Böyle aileler hususiyetten çıkar. Umumiye girer. Hisler arasında emniyet, muvazene kalmaz. Her saat kıskançlık burguları kalpleri oyar. Böyle çiftlik zihniyetiyle aile kurulamaz.

Bir sürü içine bir teke salıverildiğini görüyoruz. Döl almak için tabiatın bize gösterdiği örnek budur. Pek çok erkek, teke tabiatlıdır. Fakat bu tenasül usulünü medeni cemiyetlere tatbik mümkün değildir.

Haklı-haksız türlü mazeretler icadıyla erkek birden fazla kadın istiyor. Niçin saklayalım, bu talepte hâkim olan en büyük arzu cinsiyet zevkidir. Arada bir eş değiştirmek büyük bir haz ise bu hissi kadın için katıyen nasıl red ve inkâr edebiliriz? Dersimizi daima tabiattan alacaksak bazı hakikatlerin üzerine göz yummamalıyız. Bazı ateşli kadınların bir koca ile iktifa edemeyerek dalaletе düştüklerini görüyoruz. Hal böyleyken bir erkeğin üç kadını memnun edeceğine nasıl ihtimal verilir. Bu taaddüd-i zevcâtan erkek mahzuzdur. Fakat kadınlar daima mazurdurlar. Kadınların bu mazuriyetlerini munsifâne tetkik cihetine gidilmeden bu hususa karar veriliyor. Binaenaleyh meseleyi münhasıran erkekler lehine halleden kanunların tabiata muhalefetlerini inkâr edemeyiz. Tabiat kendine uymayan beşerî kanunlara hakk-ı infaz vermiyor. Evli, bekâr hemen her erkek birden fazla kadın bulabilir. Tek zevçle kanaat edemeyen zevce de fırsat düştükçe kanunun mânia setlerini aşıyor. Hangi taraf bu hercailiğindeki hakkını öbür tarafa kabul ettirebilecek?

Ben yapayım, sen yapma zorbalığına hangi vicdanî kanun mesağ verebilir? Görüyoruz ki kadın olsun erkek olsun zorlu çıkan taraf öbür tarafı yeniyor. Bu daima böyle olacaktır.” (s.350-351)

“Deli Filozof”ta kadın ve erkeğin doğası gereği çok eşli olduğunu savunan Hikmetullah Bey, insanların tabiata aykırı kanunlar yüzünden sıkıntı çektiğini ifade eder:

“Tabiatın maksadı zürriyettir. Babanın Ali veya Veli olması hilkat kanununca hüküm götürür şeylerden değildir. Ah bu beşerî kanunlar, tabiatla bir türlü uygun getirilmiyor. İnsan monogam değildir, yani bir kadınla evlenip kalmak için yaratılmamıştır. Erkek poligamdır, yani çok kadınla izdivaç etmek hıkiyetindedir. Kadın da poliandır, yani çok zevç ister. Tabiat şiddetle bunu böyle emredip dururken kanunun ters hükümle icbarda bulunması nasıl musip olabilir? Dünyada çektiğimiz içtimâî dertlerin çoğu kanunlarımızın tabiatla bir türlü uyuşamamasından ileri geliyor. Et ile kan ile beslenen insan melekleştirilemez. Onun bünyesinde daima büyük babası olan hayvanların ihtirasları bulunacaktır. İnsanı terbiyeli hayvandan başka bir şey zannetmemelidir. Bu terbiyeden de mahrum kalanlar aylara, kurtlara o kadar benzerler ki...”³

“Cehennemlik” romanında Doktor Alemyan, Türk ve Müslüman erkeklerin cinselliğe karşı aşırı derecede zaafı olduğunu açıklayarak onlarda görülen bazı hastalıkların çok eşlilik yüzünden meydana geldiğini dile getirmektedir:

“Meram letaif olmakla beraber şunu da söylemekten asla hâyâ etmem ki Türklerin defoları afedersiniz ridikul yani abes-i tuhafılık cihetleri beyan olunmak iktiza eder ise pek düşkün oldukları iki şeye karşı sükût durmanın kabili mümkün olmaz. Bir doktor binaenaleyh ve keزالik bir psikolog olmak sıfatlarıyla acizâne beyan ve ifade ederim ki bu iki defodan birisi boğaz ve ikincisi de uçkuru sık çözmek meseleleridir ki bunu daha iyice ve tıpça beyan iktiza eder ise ekl ve tenasül cihetine pek fazla müptela bulunmalarıdır. Türklerin bu psikolojilerini yalnız Avrupalılar, Amerikalılar değil bütün kullarından daha ziyade cenab-ı hak biliyor ki hiçbir dinde müsaade etmediği bir privileji yani imtihası Müslümanlara vermiş. Dört karı alınız demiş, bundan yukarı yani beş, on, yirmi karı alabilecekler için de bir memnuiyet koymamış... Hep tedavi ettiğim hastalıklar bu iki abo yani suyistimalâtın yüzündendir.” (s.436-437)

3.2. Kadının Vazifesi

Ataerkil toplumlarda kadın, öncelikli olarak evlenip aile kurmaya teşvik edilir. Bu gerçekleşikten sonra ise çocuk doğurmak onun bir vazifesi haline gelir. “Kimi aileler, hattâ kimi erkekler kadını yalnız çocuk doğurmakla görevli sayarlar; tamamen biyolojik olan rolünün (tercihen erkek) çocuk yetiştirerek soyun devamını

³ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Deli Filozof**, İstanbul, Pınar Yayınları, 1964, s. 102.

sağlamaktan ibaret olduğunu düşünürler.”⁴ Annelik, ataerkil yapılanmanın kadını biçimlendirmek maksadıyla ileri sürdüğü kısır döngülerden biridir. Annelik kavramına, pek çok teori farklı açılardan yaklaşmıştır. Kimi teorisyenlere göre annelik, kadını karşı cinsten ayıran biyolojik bir farklılığın neticesiyken kimine göreyse toplumun kadına yüklediği bir roldür. Ataerkil sistem kadına, anneliğinden de faydalanarak hükmetmeye çalışmaktadır. Kadın erkek eşitliğini savunanlar, kadının çocuk dünyaya getirerek ataerkil düzene mahkûm bırakıldığını söylemektedirler.⁵

“Nimetşinas” romanında Talat, Hasna’nın söylediklerinden etkilenip bayılır. Bunun üzerine evin beyine haber verirler. Nihat Yahudi doktorla birlikte gelir. Doktor, bu bayılmaların olağan şeyler olduğunu ve gebe hanımların sinirlendikleri takdirde başlarına bu türden şeylerin gelebileceğini söyler. Hanımların dünyadaki ödevinin doğurmak olduğunu belirtir:

“A bunda merak edecek bir şey yok efendim... Bir kadın aslında sinirli olursa gebelik zamanında bazı bazı baygınlık gelir. Çünkü vücut kuvvetten düşüyor. Benim anam bana anlatırdı ki o bana gebe oldu. Ki ben onun karnında idim. Günde üç defa bayılırdı. Ben doğdum, işte sağlam... Anam benden sonra yine doğurdu. Daima bayılıyordu. Ama yine doğuruyordu. Böyle kadına aferim! Kadının dünyadaki vazifesi doğurmaktır. Bir kadın ki doğurmaz, o makbul değildir.” (s.177)

“Son Arzu” adlı romanda, Nuruyezdan’ın büyük babası Feyzullah Efendi’nin kadınlar hakkındaki görüşü ataerkil zihniyetin birer numunesi olarak karşımıza çıkmaktadır:

“-Ah eski kadınlık ah... Tevekkülün felsefesini değil manasını bile bilmezlerdi.
-Zişan: Zaman terakki ettikçe kadınlar hep yine eski halde mi kalsınlar? Bir şey bilmesinler efendim?
-Onlar için iffetin, ismetin manasını, kutsiyetini, ulviyetini bilmek kâfidir. Başka ilim istemez.

⁴ Daninos, **a.e.g.**, s. 48.

⁵ Ayşegül Er, “1965 -1975 Yılları Arasındaki Yerli Melodramlardaki Annelik Figürleri”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004. s. 5,35,87.

-İffetin manası da ilimle öğrenilir efendim.

-Hayhay, lakin analarınız, büyükanalarınız, daha büyükanalarınız ilmen yükselmediler. Fakat kadınlıkça sözümona şimdiki âlim kadınlardan daha fazla kıymeti haizdiler. (...) Dünya erkek feyzozof dolu, kadından hâkim olmaz, kadın zevce olur. Ana olur.” (s.101-102)

3.3. Evlilik

Evlenme aile kurmak maksadıyla kadın ve erkeğin yasalar çerçevesinde hayatlarını birleştirmesidir. Geleneksel toplumlarda evlilik çoğunlukla ailelerin kontrolünde gerçekleşmektedir. Ebeveynler eş seçimi konusunda gençlere özgürlük tanımamakta, onların kimlerle evlenmesi gerektiğine kendileri karar vermektedir.⁶ Osmanlı’da boşanmanın özellikle kadın için problem teşkil etmesi ve erkeğin birden çok kadınla evliliğinin serbest olması, ailenin isteğiyle yapılan görücü usulü evliliklerde mağdur olan tarafın erkeklerden ziyade kadınlar olmasına neden olmuştur. Kadınları ikinci sınıf bir varlık olarak gören ataerkil toplum, ona evlilik de dâhil olmak üzere pek çok konuda baskı uygulamıştır. Bunun nedeni de erkeklerin, kadınları kendi kararlarını verebilecek serbest iradeli bireyler olarak tanımaması ve bu bakımdan da daima yönetilmeye muhtaç olduklarını zannetmeleridir.

“Şıpsevdi” romanında, geleneksel bir düşünce tarzına sahip olan Raci, genç kızların eşlerini kendileri seçemeyeceği görüşündedir:

“Bizim memleketimizde kocayı kız değil velileri intihap eder. His ve fikre gelince kızlarımızın hisleri pek amiyane, fikirleri ise pek mefkud gibidir. Kızı keyfine bırakırsan zurnacıya varır meseli de işte bu hikmete mebni varid olmuştur. Eğer hissi rakik, fikri âli bir kocaya düşmek bahtıyarlığına nail olabilirlerse bu iki fazileti zevçlerinden iktibas ederler...” (s.478-479)

⁶Tuğça Poyraz Tacoğlu, Türkiye’de Gerçekleştirilen Geleneksel Evlilik Çeşitlerinin Nedenleri ve Evlilikler Üzerinde Törenin Etkisi, **ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, C. 2, No: 4, 2011, s.116.

Gençleri evlenmek ve çocuk dünyaya getirmekten soğutan nedenlerden bir tanesi de Osmanlı'nın içinde bulunduğu olumsuz koşullardır. “Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç” romanında, İrfan Galip'in bu bakımdan geleceğe dair kaygıları bulunmaktadır. Yoksul ve geri kalmış bir memlekette evlenip çocuk yetiştirmeyi manasız bulur:

“Hem böyle bir memlekette evlenmeden gaye ne olacaktı? Bu yosunlu damların altındaki kasvetli maişetin içinde yaşatmak, bu kirli sokakların bozuk kaldırımları üzerinde süründürmek için evlât yetiştirmek mi? Doğacak evlâdını hayatın nimetlerine erdirmek için zamanının gelişmelerine uygun mektep hazırlamayı bile düşünmeyen bir milletin kahır ve sefaletle düşmüş nüfusunu artırmaya hizmet etmek insanlığa yakışır mıydı?” (s.49)

Ailelerin kızlarını para karşılığında istedikleri kişiyle evlendirmeleri de Osmanlı gibi geleneksel toplumlarda başlı başına bir sorun teşkil etmektedir. Genç kızlar ve kadınlar yıllarca gelenek maskesi adı altında normalleştirilen bu tür uygulamalarla sindirilmiş, hatta daha da ileri gidilerek adaletin olmadığı mevcut düzeni bilerek ve isteyerek sorgulamadan devam ettirmeleri sağlanmıştır. Ancak imparatorluğun son zamanlarında yetişen yeni nesil artık kendilerine yapılan bu haksızlığa başkaldırmaya başlar.

“Tutuşmuş Gönüller” romanında, Nevhayal'in annesinin evlenecek kızlar için satılık mal tabirini kullanması Levmiye'nin hiç hoşuna gitmez. Bu nedenle ikisi arasında bir münakaşa olur:

“Affedersiniz hanımefendi biz kıızız. Binaenaleyh insanız. İnsan satılık olmaz.

Valide hanım biraz şaşırarak:

A neye kuzum? Bu söz evvelden beri kızlar hakkında kullanılan bir tabirdir. Kızlar kocaya varıncaya satılık sayılırlar...

Lemiye seri bir ret işaretiyle baş titreterek:

Hayır efendim yanlış... Kadın ninelerimizden bize doğru gelen böyle birçok eğri lakırdılar var ki biz yani yeni kadın nesli bu çarpık sözleri doğrultmak vazifesiyle mükellefiz...

Kızım ben sizin gibi mekteplerde avukatlık okumadım. Annem, kadın ninesinden işittiğini bana söylemişti. Ben de başımı önüme eğerek vaktiyle dinlemiştim. Ceddinden aldığım bir ananeyi şimdi size naklediyorum. Siz bunu büyük bir kabahat sayıyorsunuz.

Siz bizim için satılık buyurmuştunuz. Bu sözler hayvanlar hakkında kullanılabilir. Çünkü evvela bu tabirde bir ticaret kastı vardır. Saniyen satılan hayvanın reyi, rızası sorulmaz.

Manaca daha birçok uygunsuzluklarına mebnî kızların izdivacında bu sakat ve uğursuz kelimenin istimalini muvafık bulmuyorum...

Kızım sen tabiri ister beğen ister beğenme. Bütün piyasalarda olduğu gibi kız alım-satımı da bugün pek durgun... Anaları, babaları fena halde düşündürüyor. Mal çok, alan yok. İstatistik yapmışlar, bir erkeğe on sekiz kadın düşüyormuş. Çünkü kaç senedir delikanlılara kıran girdi.” (s.40-42)

Geleneksel düşünce tarzı eşine ve çocuklarına bakan, onların çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan, hamarat, itaatkâr ev kadınlarını yüceltir ve onları erkekler için ideal eş pozisyonuna koyar. Böylece toplumda evlenilecek kadın imajı yaratılır. Evlilikten maksat bu kadar kolay indirgenince aşk ve sevgi de ikinci plana itilir ve ailenin çocukları adına karar verdiği evlilikler olağan karşılanır. Toplum erkeğe ve kadına istediği rol modelini dayatmıştır. Sonuçta her bakımdan kârlı çıkan erkektir. Ancak bireyleri evlenmeye iten nedenler çok farklıdır. Manevî duyguları daha fazla önemseyen erkekler artık kendisine hizmet edecek kişiyi değil hayatını paylaşabileceği aşk olduğu kadını aramaktadır.

“Kaynanam Nasıl Kudurdu?” adlı romanın kahramanı Ali Harun, aşk evliliği yapmak niyetinde olduğunu eniştesine şöyle izah eder:

“Ben her gün yakalık değiştirmek, ütülü mendil kullanmak için evlenmek isteyenlerden değilim. Gönlümün kadınından beklediğim şeyler bu saydıklarınız değildir. Hemşirem size çiçek gibi bakabilen hamarat bir kadın olmadığı halde siz bedbaht bir koca değilsiniz. Ben tehhül için iyi bir hizmetçi ruhuyla doğmuş bir kadın aramıyorum. Gönlüm karımı aşkla sevsin, onun bütün kusurlarını affederim.” (s.43-44)

“Cehennemlik” romanında, hovarda bir erkek olan Şakir, eşini sevmemekte ve erken evlenmesinden ötürü yakınmaktadır. Osmanlı’da kadın ve erkeğin birbirlerinden çok ayrı hayatları bulunması ve kadınların eğitimsiz olmasının eşler arasında birtakım problemler yarattığını ifade eden adam, kadın çalışmadığı için masrafları erkeğin karşılamasından da şikâyetçidir:

“Çok halt ettim de erken evlendim. Evde her akşam dakikası dakikasına kudumuma muntazır bir kadın var... Bir sene, iki sene hep o kadın... İnsan her gün şeker yese bıkar. İnsanlar çifte kumru hayatı yaşayamıyorlar. Allah öyle yaratmış... Bizde kadın hayatı başka, erkeğinki

başka... Ne o benimkini yaşayabilir, ne ben onunkini... Ben onu alıp buralara getiremem. O beni alıp Ayşe Hanım'a misafirlğe götürmez. Ev haricinde birbirimizden tamamıyla ayırırız... Her akşam karşı karşıya ne konuşulur? Ne görüyor ki bana ne anlatsın? Bizde kadın tahsilinin yalnız sözü var. En âlim zannolunanlarının bir kere fikirlerini yoklayınız. İşteceğiniz abur cubura hayrette kalırsınız. Kadın münasebetli yahut münasebetsiz kendine bir eğlence bulamazsa ekseri ya bütün hissi, meşgalesi kocasını kıskanmak noktasında içtima eder. Haddin var da eve mutattan beş dakika geç gel... Surat bir karış asılır. Bu beş dakika tevhür için beş gün dırltı dinlersin. O dırlandıkça eve soğukluğun artar. Çünkü ev haricindeki en masumâne eğlenceler senin için âdeta cinayet sayılır. Hele içgüveyi isen işin bitiktir. Onlar kaynana, hala, teyze, abla yedi sekiz ağızdır. Sen bir... Aylığın kaç kuruş? Nereden ne gelirin var. Hep bilirler. Sarfiyatın hakkında santimi santimine hesap vermeli. Zevcini sevsen de felakettir, sevmesen de... Karı sevildiğini anlarsa cebindeki paraları çeker alır... Sana beş on kuruş gündelik verir. Sen amele gibi her gün çalış. Kazancını getir. Tamamıyla onun avucuna koy. O istediği gibi sarf etsin. Sen en zaruri ihtiyaçlar içinde kavrulurken o çarşaf üstüne çarşaf, esvap üstüne esvap yaptırın... Senin ayağında potinin yokken o piyanonun üstüne üç liraya heykel alsın. Artık bu kocalık değil gözü bağlı bir dolap beygirliğidir. Yüz bulunca işte her kadın böyle olur. Ben oldukça sert bir kocayım. Zevce mi pek sevmediğim halde yine başa çıkamıyorum. Çok sevenlere Allah imdat eylesin... Sevilen kadınlar bu densizlik karşısında en kaynar kalpli kocaların muhabbetleri bir gün buz gibi donacağı hakikatini bilmelidirler. İşte onlara tahsili ettirmek lazım gelen şey yalnız budur. Örümcek ağına düşmüş bir sinek gibi her tarafımı sardılar. Ne sevda fırsatları oluyor... İstifade edemeyerek kaçırıyorum. Karıma nefretim büsbütün artıyor. Bir gün yapacağımı ben bilirim." (s.247-250)

"Kaderin Cilvesi" adlı romanda da erkeğin evin geçimini tek başına üstlenmesinin onun için büyük bir yük olduğunu belirten Salâh Efendi, evliliğe teşvik etmek amacıyla bekârlardan vergi alınmasına yönelik kanun konusunda şunları söyler:

"Benim geçim derdinden başka bir şey düşünmeye vaktim yok. Bu önemli meseleleri düşünmek aile düzeniyle ilgili kanunlar yapanların görevleridir. Millet Meclisi kürsüsünden bekârlara vergi teklifini bağırma bu çok büyük işin çözümlenmesi için yeterli zannedenler düşünsünler. Ben yüklü bir manda arabasına koşulmayı bir aile yükü altına girmekten çok daha ehven bulurum. Benim bildiğim budur. Hiçbir vergi bir ev beslemekten daha ağır olamaz." (s.33)

Aynı romanda, randevuevi işletmecisi Şemi, Salâh Efendi'ye gençlerin birbirini sevdikleri halde evlenememe nedenlerini şöyle izah eder.

"-Şimdi evlenme çağında bir delikanlı ile bir kız tasavvur et.

-Peki.

-İkisi birbirini seviyor.

-Âlâ...

-Evlenmek istiyorlar.

-Pek meşru bir istek.

-Fakat arada dağlar kadar engeller var. Önce kızın ailesi oğlanı, delikanlınıninkiler de kızı istemiyorlar.

-Niçin acaba?

-Çünkü kız veyahut da oğlan evlendirecek ailelerin birtakım bencil arzuları vardır. Oğlan tarafı damadı ilerletecek, yükseltecek çok zengin, nüfuzlu bir kayınpeder ile terbiyeli, ahlâkı kendi fikirlerine uygun çok güzel bir gelin isterler.

Kız tarafı da keza kendi çıkarlarıyla yüklü birçok emellerle doludur. İki tarafın arzuları birbirine çok seyrek uyar. Evlenecek gençlerin birbirini beğenmeleri evlenmek için yeterli değildir. İşte bu yüzden kız kaçırımlar, aileden kovulmalar, intiharlar, daha türlü maceralar oluyor. İki taraf şartlarının uymasını farz ettikten sonra düğün, ağırlıklar, yüz görümlükleri, Mihri muacceller iki ailenin onurunu tatmin etmek için yüz yıllık ve beyhude âdetlere uymak yüzünden bazen iflâs felâketine kadar varan harcamalar...” (s.41)

Yine aynı romanda, Şemi ile Salâh Efendi Bolşevik usulü serbest evlenmeye dair şunları konuşurlar:

“- Kızlar turfanda meyvalara benzerler. Yüzlerinde ilk bayatlık buruşuklukları belirir belirmez artık onlara müşteri çıkmaz. Bu birkaç yıl süren kısa bir çağdır. Kocaya verilebileceklerden ziyade asıl evlenme çağları geçmiş kızlar için sıkıntılar, dertler, tehlikeler büyüktür. Nasıl işçi toplulukları gurup gurup dernekler, sendikalar kurarak büyük sermaye sahipleriyle, işverenlerle mücadeleye girişiyorlarsa bugün kocasız kalan kadınlar ve kadınsız kalan erkekler de bu evlenme krizine karşı buldukları ilk çareyi uygulamaya başlamışlar.

(...) Bazı gençler evlenmeye karşı grev hazırlıyorlar. Böyle bir topluluk kuruluyor. Evlenmenin ne kadar zorlukları, âdetleri, harcamaları, törenleri varsa kökünden söküp atacaklar.

-Bu nasıl olur?

-(...) Bu usulde kadın erkeğe, erkek kadına yük değil, bela değil. İkisi de birbirine karşı hiçbir ağır vazife, sorumluluk almıyorlar.

- Bu sözleri hiç aklım almıyor. Bir erkek zamparalığa gitse bir ücret verir. Orosu da karşılık olarak müşterisini memnun etmeğe uğraşır. En adi genelevlerde alış-veriş bu biçimde geçerken hangi usule göre olursa olsun karı koca olarak yaşayacakların birbirine karşı hiçbir vazife kabul etmemeleri, sorumluluk duymamaları nasıl mümkün olur?

-Lenin, Troçki’nin politikalarından sonra bir Rus dâhisi pek tabî bir evlenme kanunu keşfetti. İstanbul’da da gizlice tüzüğü yayınlanacak. Elime bir kopyası geçerse okuturum. Bolşevikliğin evlenmelere bulaşmasını anlıyor musun? Artık bütün eski âdetler birer mumya gibi mezara indirilecek, yenileri yayılacak. Evlenme gibi çok önemli bir muamele bu yenilikten ayrı tutulabilir mi? Kural dışı bırakılabilir mi?

(...) İnsanın medenî ve hayvanca iki çeşit hayatı vardır. Hayvanca hayat, yemek, içmek, uyumak, çiftleşmek gibi bütün hayvanlarla ortak olandır. Evlenme adını vererek bu sonuncuyu şeriat ve kanunla sıralandırmaya, kayıtlandırmaya yani monogami şeklinde bir erkeği bir kadınla yaşatmaya uğraşmışlar. Fakat bugüne kadar yer ve göğe ait hiçbir kanun karı kocanın dış âlemle duygu bağlarını engelleyememiştir.

-Çok biliyorsun Şemi Bey. Fakat ben otuz yıllık evliliğimden beri hep aynı kadınla yaşadım. Çocuklarımın benden olduğuna, ben babamın oğlu olduğum kadar eminim. Her karı kocayı birbirine karşı hıyanet etmiş olmakla suçlayan haksızlıktır.
-Senin gibi kural dışı kalmış olanları inkâr etmiyorum. Elbet böyle saf bir güruh da var.”
(s.40-44)

“Deli Filozof” romanının kahramanı Hikmetullah Bey, evlenecek gençlerin kendilerine anlaşılabilecekleri eşleri aramaktan ziyade güzelliğe ve servete baktıklarını dile getirmektedir:

“Evlenecek gençler evvelâ birbirlerinde uzun müddet geçinmek için lâzım gelen evsafi aramazlar. Bir güzel endam, cazip sima, füsunkâr kaş göz, tetkikine ehemmiyet verilecek diğer lüzumlu cihazları perdeler, göstermez. Bu zahîrî güzellikler ilerde de saadet için kâfi görülür. İzdivaç alışverişlerinde bazen de büsbütün ticari bir emel hüküm sürer.” (s.172)

“Can Pazarı”nda, Nafia, erkeklerin evlilik hayatında kendisini seven eşlerini dikkate almayarak serbest bir yaşam sürmek arzusunda olduklarını ve kolay elde edilen kadınların değil, aksine elde edemediklerinin peşinden koştuklarını ifade eder:

“Evlenme demek bir acı, bir azap çıkırığıdır. Onun uğursuz ipliği ya erkeğin boynuna dolanır, ya kadının... Fakat kocalar hemen daima bu bağ ile kadınları köstekleyip kendileri serbest yaşamaya uğraşırlar. Çok defa da bu işi becerirler. Bir erkek sevildiğini anladı mı iş bitti demektir. Karı gözünden düşer, hiç olur. Artık gönlüne dışarıdan eğlenceler arar. Onlar için zorluklar içinde elde edilen aşklar makbûldür. Artık zavallı kadın evinde, her zaman bir tarafı boş kalan döşğinde acı içinde kıvransın dursun. Bey meydanda yoktur. Ya pokerdedir, ya suvarede, ya kadın cümbüşünde. Günlerce gözükmmez. Gelse de uykusuzluktan yüz göz şişkin, sinirli, yorgun, berbat bir halde gelir. Karının yüzü, onun için görülmeye dayanılmaz bir azap levhasıdır. Bakmak istemez, döşekte onun nefesini duymaya dayanamaz. Yorgunluğu, sarhoşluğu bahane ederek başka bir yere kıvrılıp yatmaya can atar. Kalbi, nefretle, hiddetle o kadar dolgundur ki, bir şikâyet, en hafif bir sitem, küskünlüğünü iğrenmesini taşırır. Açar ağzını yumar gözünü, söylemediği acı lakırdı bırakmaz. Bu cezayı size davet eden en büyük kabahatiniz nedir, bilir misiniz? Kocanızı aşırı bir muhabbetle, onun hiç de lâyık olmadığı bir aşkla sevmeniz... Sizden birkaç okşama sadakasını esirgemeyecek insanlıkta bir erkek olsa bile sevgi yerini tutan bu acıma, duygulu bir kadını kederden öldürür.
(...) Evlenme kanunu böyledir. Çok seven sevilmez. Üzülür, ezilir, muhabbetinin kurbanı olur gider.” (s.132-133)

Aynı romanda, İrfan’a göre evlilik hayatında çiftler birbirlerinden sıkıldıkları anda birlikteliklerini sürdürmeye devam etmemeli, sonu felaketle bitecek olan davranışlardan uzak durarak boşanma yoluna gitmelidirler:

“(…) Karı kocadan hangisinde ötekisine karşı derin bir usanç, kuvvetli bir nefret peyda olursa benim vicdanımın kanununca boşanma olmuş demektir. Nikâh bağı çözülmelidir. Çünkü bu çeşit cinayetlerin hepsi, bir taraftan hisçe, tabiatça çözülmüş olan bir bağı, öte taraftan kanun zoruyla sürmesine çalışmak aptallığından meydana geliyor. Bir kadın kocasına karşı geçmesi imkânsız bir nefrete düşüyor. Sevmiyor, sevemiyorsa o zavallıyı bırakmalıdır. Gitsin hoşlanacağı erkeği bulsun. Gönümüzün isteğini tâyin eden biz değiliz, tabiattır. “Niçin beni sevmiyorsun?” öfkesiyle bir kadını öldürmek ahmaklığın, vahşiliğin sonudur. Sevilme isteyen bir erkek veya kadın, gönülden gönüle sevgi hâsıl olacak mahlûku seçmeyi bilmelidir. Bu, evlenmeden evvel düşünülecek pek ehemmiyetli bir meseledir.” (s.146)

3.4. Tesettür

“Yaşam tarzları ve tüketim kalıplarındaki değişimlere farklı bakış açılarından eklemlenen moda olgusu, İslami yaşam biçimine de tesettür modası olarak yansımıştır. Tesettür modasında kadınların görünürlüğü giydikleri aracılığıyla oluşmakta ve tesettür kendi içinde modernleşmiş bir görüntüye karşılık gelen bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Tesettür modası, modernliğe eklemlenme, İslam ve modernleşme boyutunda tartışılan, İslami bakış açısının kendi içinde eleştirdiği, tartıştığı bir kavram olarak toplumsal hayatın gündelik pratiklerinin içine girmekte bireysel kimliklerin ifadesini ve sembolik etkileşimi sağlamanın bir aracı olabilmektedir.”⁷

Roman kahramanlarından bazılarının kadınların giyimi konusundaki görüşleri şöyledir:

⁷ G. Senem Gençtürk-Hızal, “Bir İletişim Biçimi Olarak Moda: "Modus"un Sınırları”, **İletişim: araştırmaları**, C: 1, No: 1, 2003, s. 61.

“Muhabbet Tılsımı” romanında Câzim; “namus sahifesinde, tesettür bahsinde bidatlere hiç tahammül etmez ve şaka götürmez, mutaassıp bir eski Türk’tür. Bir gün ince ipek çarşaflar dizlerde, baldırlar tene şeffaflık veren mevhum çorapların içinde dımdızlak... Kollar ve göğüs baloya giden madamlar gibi pudralı, süt beyaz meydanda, peçe yüz örtmek için değil başta bir nevi hotoz şeklini almış fazla bir ziynet... Birer karış ökçeler ayaklara, yüksek raftan bir şey almaya uzananların vazını vermiş. İşte bu kıyafette aileden birkaç genç sokağa çıkan daha harem kapısında Câzim Bey’e tesadüf etmişler. Câzim, hanımları harem avlusuna çevirerek yüzlerine haykırmış:

-Eğer muradınız hakikaten erkekten kaçmaksa büyük analarınızın tesettür usulüne, ananesine avdet ediniz. Yok, eğer sokağa büsbütün çıplak çıkmaya özeniyorsanız işte o da böyle olur.

Hiddet ve şiddetle hanımların çarşaflarını, peçelerini, çoraplarını parça parça etmiş. Soygunları birer birer dışarı iterek:

-Haydi bakalım, utanmayınız, çıkınız. Yirminci asrın son moda örneğini âleme gösteriniz. Moda, her şey dünyada bir tekerrürden ibarettir. Çünkü siz cennetten de böyle kovulmuştunuz. Çünkü her şeyin aslına rücu ezeli bir kanundur, felsefesiyle bar bar bağırıştır.” (s.289-290)

“Kesik Baş” adlı romanda, Madam Parsih zamanının gençleri hakkında Remzi Efendi’ye şunları söylemektedir:

“Bizim gençliğimizde sokakta yüzünü, gerdanını, bileğini meydana koymak ayıp idi. Şimdi bacaklarını açmak moda oldu. Ben onları soğanın cücüğü gibi çırıl çırpah gördükcez... Ayıbımdan ter dökorum. Onlar hiç utanmak duymıyorlar...” (s.141-142)

“Billur Kalp” romanının kahramanı, ahlak yoksunu bir adam olan Semih Atıf’ın peçe konusundaki görüşleri şöyledir:

“(…) Eski kafalı Türk babalarımızın kör inatlarına tabiyetle kadını evde kafes, sokakta peçe ile erkekten ayırırsak ileri gidemeyiz. Çünkü ne suretle olursa olsun insan yüzü kapanmaz. Çünkü bu yalnız medeniyete, insaniyete değil tabiata da muhalif bir harekettir. Çünkü her iki cins için de bu bir işkencedir, hakarettir. Zekâsı en sönük olan bir hayvan bile yüzünü örttürmez. Derhal çeker, paralar, atar.”(s.203)

3.5. Mektuplaşma

Aşk mektupları için belirli kalıplar ya da kurallar koymak maksadıyla yapılan bütün girişimlerin anlamsız olduğunu belirtmeye gerek var mı? Çünkü aşk mektupları bireylerin en içten duygularını dile getiren bu nedenle de gönlün derinliklerinden sunulan şöyleyişlerdir. Bu, birbirinden farklı binlerce hâl ve nedene göre binlerce değişiklik gösterir. Bu bakımdan hissî ve değişkenlik gösteren durumlar için önceden belirlenmiş bir tarz oluşturulamaz. Flört mektupları da çiftlerin kavrayış ve zekâsı ile pek çok değişik vaziyete ve konuya göre farklılık arz eden mektuplardır. Bu tür mektuplara muaşeret, sadece aşkın genellikle resmi olduğu başlangıç aşamasında ve flörtte de yapılan kurun çeşidine göre dahil olabilir. İlk aşk mektuplarında muaşerete uygun davranmak gerekli olduğu gibi evlilik için başlanan kurlarda da muaşerete riayet etmek şarttır.⁸

“Son Arzu” romanında, Nuruyezdan, Rıdvan Sabih’in mektubuna cevap yazarken arkadaşı Vicdan odasına gelerek ilk mektupta hislerini olduğu gibi anlatmaması gerektiğini, gençlerin birbirlerinden usandıkları zamanlarda bu yazılanların başlarına bela olabileceğini belirtir:

“Karıkocalık hayatının istikbalinde öyle anlar olur ki zevç zevcesini iskât etmek, utandırmak istedikçe çekmecesinden bu sararmış nameleri çıkarır. “Sen vaktiyle beni o kadar sevdiğin ki bu ateşli sahifeleri bana yazmak iffetsizliğinden kendini alamadın, ithamıyla bir rezalet hücceti gibi bunları karşına kor. İzdivaç vuku bulmazsa o zaman felaket daha büyük olur. Bu hissiyâtınamelerin yabancı bir erkeğin elinde bulunması bir kadın için daima pek müthiş bir tehlikedir. Erkeklerin bunlardan rezilâne, caniyane surette istifadeye kalkmayacak kadar metanet-i ahlaka malik, en yüksek fikirlileri bile yine bu nameleri diğer türlü suiistimalden kendilerini alamazlar. O da senden sonra sevecekleri kadınlara bu yazıları müteneffirâne göstererek, “Bakınız, filanca hanım benim için ne kadar yanıp tutuştu da ben ondan hoşlanamadımdı” tarzında vuku bulur.

Ben yazımı koymam. Yazımı değiştiririm. Hissiyâtımı doğru söylemem. Gayr-ı şahsi bir name yazarım. Beylik cümlelerle sahife doldururum. Bunu Ahmet’e de versen olur Mehmet’e de. Maksat eğlence... Huyunu ilkını bilmeyerek dün gördüğüm gençlere bütün hissiyâtımı safvetle dökeyim de sonra benimle eğlensinler mi? Bak biz onların mektuplarıyla nasıl eğleniyoruz... Onların da bize karşı yapacakları bu değil mi?

Kardeş siz Zışan’la mesleksiz gazeteciler gibi her gün bir türlü söylüyorsunuz. Ben sizin gibi değilim. Ve olamam. Ya severim ya sevmem. Hoşlanmadığım bir gence karşı name

⁸ Gökhan Akçura, **Aşk Kitabı**, İstanbul, OM Yayınevi, 2003, s. 91.

yazmakla eğlenemem. Ciddi muhabbetlerde insan kendini ihata eden her tehlikeye karşı tedbir ittihazı şartıyla hareket edemez. Dolaştığımız yerin bir uçurum kenarı olduğunu bilmeliyiz. Ayak kaymak tehlikesinden ürkünce oradan çekilmelidir. Ben şimdi Rıdvan Sabih'e muhabbetname yazıyorum, ona kısmet olmayıp da başka bir erkeğe vardığım vakit ileride bu mektupları onun ne suretle istimal edeceğini bugünden hiç düşünmedim. Çünkü Sabih'e varamazsam benim için diğeriyle izdivaç kabil değildir. İntihar ederim, izdivaç etmem." (s.162-163)

3.6. Kadın-Erkek Eşitsizliği

Osmanlı toplumunda cinsiyetlere dayalı çok katı bir eşitsizlik mevcuttur. Bu eşitsizlik, İslami yasa ve kurallarla hukukî anlamda da desteklenmektedir. Sosyal hayatta yeri olmayan kadınlar, öğrenim hakkından dahi yoksun bırakılmışlardır. Erkekler onların neleri giyecekleri de dahil olmak üzere özel hayatlarının her alanına müdahale etmektedirler. Örneğin kadın, tercihi sorulmaksızın erkeğin her türlü cinsel isteğine boyun eğmek durumundadır. Çok eşlilik, kadının evleneceği kişiyi özgürce seçememesi ve aracılar vasıtasıyla eş bulması bu eşitsizliğin diğer görünümlerindendir.⁹

Ataerkil geleneksel toplum her bakımdan erkek hegemonyasına hizmet etmektedir. Kadının aşk ve cinsellik ihtiyacını evlilik dışı yollardan tatmin etmesi toplum tarafından kınanmasına hatta aşağılanmasına sebebiyet verirken erkek için böyle bir durum söz konusu olmaz. Bu adaletsiz yaklaşım özellikle doğu toplumlarında bütün dikkatleri kendi üzerine çekmektedir. Erkeğin eğlenmek, hoş vakit geçirmek için giriştiği sayısız gönül macerası çapkınlık adı altında hoş görülür. Oysa kadının en temiz duygularıyla yaşadığı masumca bir aşk ilişkisi bile onun adının çıkması için yeterli bir sebeptir. Bu tür bir yaklaşım ne vicdana ne de insan olmanın getirdiği haklara uygun düşer.

“Şıpsevdi” romanında, Lebibe, ağabeyi Meftun'un bir romandan okuyup da yorumladığı cümleleri şöyle aktarmaktadır:

⁹ Poroy, a.e.g., s. 28.

“Aşk idame-i nesl için tabiatın insanlara taslit ettiği bir hiss-i şediddir. Bu hiss-in na-meşru surette tatmini erkekler için âdeta bir nev’ zafer-i aşkane, kadınlar için ise affolunmaz bir yüz karasıdır. Mesele bitarafane tamik edilirse bu hükümde nev’-i ricalin büyük bir haksızlığı görülür. Bu haksızlık şarkta, garpta daha büyük bir mikyasta hüküm sürüyor. Müteehhil, bekâr her erkeğin teskin-i hevesat-ı şehvaniye için göze aldığı cinnetler, sefahatler, na-meşru muhabbetler, vicdani cinayetler hep eğlence namı altında âdeta mübah addedilecek birer suret-i telakki görüyor. Tayib değil bu hale taaccüb etmek bile kimsenin aklına gelmiyor. Kadınların sevdâ hususunda en ufak bir hevse tabiyetleri a’zam cinayattan addolunuyor. Bu emirdeki galebe aksi yani kadınlarda ola idi dünya fuhuşane namı işitilmez, bütün insaniyet rahat ederdi...” (s.470-471)

“Tutuşmuş Gönüller” romanının kahramanı Nevhayal’in kadın-erkek ilişkilerinde karşılıklı eşitliği savunan sözlerini şu satırlarda görmekteyiz:

“Bugün bazı ihtiyar kadınlardan dinliyorum da hiddetten, nefretten tüylerim ürperiyor. Mesela evvel zamanda zengin bir erkeğin haremde kapalı sekiz karısı olurmuş da o zat yine kadın hususunda hariçten memnû’l amel sayılmazmış. Lakin o mahpus hür zevcelerin birinde maazallah bir sevdâ dalaleti görülse biçare kadın en ağır bir canî cezasına uğramış... Teehhülünden evvel bir erkek nasıl seviyorsa bir kadın da öyle sevebilir. Artık yeni zaman erkekleri böyle bedahetlere açıkgözle ve dik bakmadan ürkmemelidir. Çünkü hakikat önünde geçirilen ürküntü ve onu tanımak hususunda gösterilen cahilâne inat onun mahiyetini tağyir edemez. Hakikat daima hakikat kalır. Şu kadar ki tedavisi için açılmak arzu edilmeyen yara gizli gizli işler, vehameti her saat daha ziyade artar. Nihayet içtimai bir kangren tehlikesi alır. Çünkü erkeğin vücudu nasıl etten, kemikten, damardan, kandan, sinirden bir dimağ ve kalpten müteşekkil ise kadın da öyledir. Hayatta bunları ayrı ayrı kanunlara tabi tutmak pek cahilâne bir istibdattır.” (s.330-331)

Osmanlı’da erkekler eğitim hakkı tanımadıkları kadınların cahil kalmasına sebep oldukları gibi hayatlarının neredeyse tüm alanlarına da müdahale etmektedirler. Kadın ve erkek evlendikten ve çocuk dünyaya getirdikten sonra birtakım sorumluluklar üstlenir. Ancak kocalar, ev ve çocukların bakımı söz konusu olduğunda masraflar dışındaki tüm ayrıntıları eşlerine bırakmış görülmektedir. Kadınlardan üzerlerine yükledikleri bu vazifeleri sorgusuzca yerine getirmelerini beklerler. Ataerkil toplumda yetişmiş bir erkeğin gözünde kadın daima kendisinden aşağıdadır. Bu bakımdan modern bir anlayışla yetişmiş bazı erkekler toplumda kendilerinin cahil bıraktığı kadını küçümseyip Batılı hanımlarla evlenmeyi tercih etmektedirler. Bu sorunları “Şıpsevdi” romanda, Madam Şehim doğulu kadınların

yaşamlarına dair bazı gözlemlerini sunduğu Doğu Akademisi'nde verdiği bir nutukla dile getirir:

“Siz hayatın arızı âdetlerden mütevellit meraretlerini gelişigüzel telakkiye, her belaya tevekküle alışmışsınız. Kazaya rızadade oluyorsunuz. Fakat kaza zannettiğiniz şeylerin çoğu netayiz-i müsamaha ve teseyyübünüzdür. Cehalet, insanı miskin, ilm ü fazl ise takviye eder. Bir kısım ricalinizin sizi na-bina-yı cehalette bırakmak istemeleri üzerlerinizde olan galebe-i bazularını ilanihaye idame içindir. Tabiat erkekle kadını zürriyet-i beşere hadimiyetle tavzif etmiştir. Bu vazife-i müstereke yerine getirildikten sonra erkeğin kadından fazla mutalebat-ı amiranede bulunması, kurulması sırf huşunet-i tab'ından ileri gelme bir hodbinliktir.

Mukadderatınızın hâkimleri size basit fakat ağır vezaif tahmil etmişlerdir. Nisvanda bir izzet-i nefsin vücudu kabul edilmemiş... Siz zavallılar, Hazret-i Havva'nın asalet-i halikası bozulmamış en saf, en necip kızlarısınız... Bilginiz, ahlakınız, hayânız, tuvaletinize varıncaya kadar her şeyiniz sade, tufulane... Erkeklerinizin elinde telli, pullu büyük çocuklarısınız. Evet ricaliniz sizi her veçhile çocuktan başka türlü addetmiyorlar. Çünkü bir erkek efrad-ı ailesini teşkil eden kadınlardan bir mahalde bahsetmek istediği vakit, sekiz yaşından seksenine kadar, cümlelizin hakkında ‘bizim çocuklar’ tabir-i istisgarını istimal edermiş... Demek sizi maddeten değil lafzen bile büyötmek istemiyorlar. Sizi en büyük, muhterem yaşlarınızda bile daima çocuk görmek arzu ediyorlar. Kadınları devre-i tufuliyetten çıkınamaya mahkûm bir millet nasıl tekemmül, terakki edebilir? Bütün nisvan-ı cihan namına bir rezalettir. Bundan kurtulmaya çalışınız.

Analarınızdan gördüğünüzden başka bir mekteb-i terbiyeniz yok. Ricaliniz sizin için tahsili bi-luzum görüyorlar. Böyle müstazıll-ı cehl kalışınız kasti... Bu hakikat meydanda iken bazı yeni fikirli erkekleriniz, sizin noksani-i akıl ve irfanınızla eğlenmekte, tehhül için bizi yani Frenk kadınlarını size tercihte nasıl bir salahiyet-i vicdaniye buluyorlar? Nisvan-ı milliyesini hakir görüp ecanib kadınlarıyla izdivaçta şeref arayanlar, bu hareketlerini medar-ı fahr ve gurur addedenler, şayan-ı hande hasta fikirli insanlardır. Ekseriyeti ıslaha bakmalı, bu iki müstesnadan, böyle Türklü, Frenkli alaca aileden ne çıkar? Evvela kadın, ana yetiştirmeli ki sonra her meslekte erkek yetişsin...” (s.721-723)

“Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç” adlı romanda Feriha Davut, sosyal faaliyet alanlarının farklılığı bakımından kadın-erkek eşitsizliği problemine değinir. Osmanlı erkeklerinin tamamen ev içine hapsettikleri ve kendi çıkarları doğrultusunda yetiştirdikleri kadınları buna rağmen yine beğenmediklerini ifade eder. Böylelikle Osmanlı toplumdaki kadınların sorunlarına ve onlara yapılan muamelelere dair bir bahis açmış olur:

“Size o denli uzak olan şeylere zaman harcadınız. Fakat size o kadar yakın bulunan valde ve hemşirenizin evdeki maişet tarzlarının sıhhatleri üzerine olacak tesirlerini hiç aklınıza getirmediniz. Çünkü onlar âdeten o tarzda ömür geçirmeğe mahkûmdur dediniz. Artık ötesini düşünmediniz. (...) Bugün şehrimizde sinir hastalıklarının nispet kabul etmez bir

derecede erkeklerden ziyade kadınlar arasında hüküm sürmesinin hikmeti işte budur. İnsaf ediniz. Hizmetçisi, aşçısı bulunan refah sahibi bir aile kızı genç vücudunu ataletten doğan fenalıklara karşı ne ile müdafaa edecektir? Ya çalgı çalacak, ya el işi işleyecek, ya bir şey okuyacak, ya köşe penceresinde oturup sokaktan geleni geçeni sayacak. Bunlar iyi kötü ne ise zihnî meşguliyetler, fakat vücuda lâzım olan faaliyet ne yolda verilecek? Erkekler için şimdiki bilginin lâzım addettiği şeylerin kadınlarca da lüzumunu düşünmek neden kabahat? Zavallı Türk kadını için ev içinde bedenini çalıştırmaya iki büyük vesile vardır. Ya ortalık süpürmek adı altında hasır süpürgeyi alıp iki kat olarak evin tek mil mikroplu tozlarını yutmak. Yahut çamaşır yıkamak adına leğen başında akşama kadar bütün ailenin kirlerini pisliklerini sıcak su içinde hâsıl olan zehirli buharları teneffüs etmek. İşte bizim en büyük egzersizimiz, sporumuz bundan ibarettir.

Kadına, şeriatın tayin ettiği hududun ötesine geçecek derecede birçok emirlerde bulunuyorsunuz. Biçare her dediğinizi kabul ediyor. Her sözünüze eyvallah diyor. Şu suretle yetiştirdiğiniz kadını şimdi ne salâhiyetle beğenmiyorsunuz?” (s.180-182)

“Cehennemlik adlı romanda, Cazibe, Sabri’nin orta yaşlı kadınlara yönelik bir eleştirisine tepki göstererek evlilik ve giyim-kuşam meseleleri üzerinde cereyan eden kadın-erkek eşitsizliği problemine şöyle değinir:

“Ben vaaz dinlemesini çok sevmem. Çünkü bizim vaiz efendilerin suret-i telakkilerine göre kürsüde söz söylemek âlemin seyyiâtını ta’attan başka bir şey değildir. Bu âdeti bir nevi zemnamlıktır. Zemmin ise iyi bir şey olmadığını ahlak kitaplarında okuduk. Bunun bir kürsüde vukuu, bilmem, mahzur-i ahlakisini tahfif edebilir mi? Ne zaman bir vaaz dinlemeye gitsen hemen hocaefendinin gözleri gözlerime dikilerek çarşaflarımızın biçiminden, peçelerimizin inceliğinden, ökçelerimizin yüksekliğinden, yüzlerimizdeki pudradan, çıktığı kürsünün ağırlık ve şeref-i mürebbisiyle hiç münasebet almayacak bir nezaketsizlikle muahezeye başlar. Kanun zemm için bir ceza tayin etmiştir. Fakat bilmem neden bu hükmünü âlemin kadınlar hakkındaki zemaimini teskine teşmil etmiyor? (...) Deminden “kırkıdan sonra kadınlık evvelki manalarından pek çoğunu kaybeder. Geçkin kadınlar bu hakikati bilmeli, her hareketlerini mevsim-i sinnlerinin icabâtına tatbik uğraşmalıdırlar” buyurdunuz. İhtiyarlayıp da şuh kalmak hilkate, tabiata ait bir meseledir. Bunu geçiyorum... Ama kadınlığın edvar-ı sinnîyesi ne ise erkeğinki de öyle olmak lazım gelmez mi? Küçük beyim nevinize mahsus bir hodbinliği sizin insafınız tecviz etse de karşınızda biz sukût edemeyiz... Acaba kırkını geçen insanlar içinde bir türlü uslanmayanlar nevinden hangisinde daha ziyadedir? Kırkını, ellisini, altmışını, yetmişini atlayan erkekler her hareketlerini mevsim-i sinnlerinin icabâtına tatbik uğraşıyorlar mı? Tenezzülen sathî bir tetkikte bulununuz... Bu kırmızı kiremitli damların altında zevç yetmiş, zevce on sekiz yirmi yaşında pek çok ahengsiz eş yuvaları bulursunuz... Evlenen erkek için nispet-i sinniyece büyük pederin torununu almasına pek o kadar itiraz olunmaz... Fakat kadın tarafından böyle bir akd-i acibe tesadüf ettiniz mi? Erkeklerin katiyen haiz oldukları imtiyazât-ı halkiyeden bahis için ağız açmayınız. Söz uzar ve daima yetmiş ile on sekiz rakamı karşısında gözleriniz bir tefekkür-i munsaffâne ile önünüze dikilerek kalır...” (s.188-191)

“Billur Kalp”te hovarda bir adam olan Semih Atıf, kadın ve erkeğin bir arada bulunması ve ortak faaliyetler yürütmesinin medenice olduğunu belirterek bu noktadaki taassubu karşısında eski Osmanlı zihniyetine eleştiri getirmektedir:

“Hanımlar, efendiler! Yeni kâtibelerimizin şerefine verilen şu vazı sofranın tertibi itibariyle bir değeri yoktur. Fakat suret-i vukuu itibariyle fevkalade mühim bir şeydir. Az vakitte terakki merhalesinde baş dündürücü bir süratle koştüğümüzü müspit bir hakikattir. İzah edeyim: biz kâtibe hanımlarla henüz birkaç saat evvel tanıştık. Şimdi kadın erkek bir sofraya başında bulunuyoruz. Yirmi sene mukaddemki adat ve ahlakımızca buna ihtimal var mıydı? Böyle bir hal vukuunda yedi mahalle birbirine girer, kıyamet kopar, belki kan olur, zabıta ifriti hemen koşar, şimdi buradan hepimizi birer canı gibi yakalar, mahkemelere sevk ederdi. (...) Eski kafalı Türk babalarımızın kör inatlarına tabiyetle kadını evde kafes, sokakta peçe ile erkekten ayırırsak ileri gidemeyiz. Çünkü ne suretle olursa olsun insan yüzü kapanmaz. Çünkü bu yalnız medeniyete, insaniyete değil tabiata da muhalif bir harekettir. Çünkü her iki cins için de bu bir işkencedir, hakarettir. Zekâsı en sönük olan bir hayvan bile yüzünü örttürmez. Derhal çeker, paralar, atar. Dikkat ediniz cemiyet içinde hep kadınların erkeklere karışarak her bir faaliyette çalışmaları icap eden hususlarda geri kalmışsındır. Evvelden kadınlar babalarından kalanla yahut zevçlerinden olanla geçinmeye mecbur ve mahkûmdular. Bazı eserler neşreden, gazetelere makale gönderen hanımlar bile ekseriyet tarafından iyi bir nazarla görülmezdi. Kadının zekâsını, yani insaniyetin nısıf faaliyetini taassup hançeriyle öldüren milletten ne beklenir? Bizde ne kadar Sarah Bernhardt’lar, ne kadar Madam Curie’ler, ne kadar George Sand’lar güneşsizliğe, havasızlığa mahkûm kalan çiçekler gibi izbe evlerin türbe loşluğu içinde solup, sönüp tebah olmuşlardır. Ve bugün yine kısmen oluyorlar. Bırakalım da ebediyen olsunlar mı? Niçin biz erkekler şan, şöret, hüner gibi hayatın medar-ı teselli ve iftihar şereflerini aramızda paylaşalım da cinsilâtime hisselerini vermeyelim? Bu emr-i mühimdeki bugüne kadar olan cehlimiz, inadımız ziyamız pek müellimdir ve müthiştir. Bugün ilmi, fenni ve her türlü keşif ve ihtiralarıyla insaniyeti biraz daha yükselten, refahlandıran dehaların mehdi olan Avrupa, Amerika medeniyet ve terakki dünyalarının kadınlarına, kadınlarımızı benzetmekten niçin korkuyoruz? Hep oradaki son terbiye ile mücehhez aileleri akılsızlıkla, namus hususunda mübalatsızlıkla mı itham edeceğiz.” (s.203-205)

Aynı romanda, Nûkhet kadın ve erkeği her fiil ve harekette eşit kabul eden Semih Atıf’ın konuşmasından sonra sözü alır ve kadınların içki içmek hususunda da erkeklerle aynı özgürlüğe sahip olduğunu dile getirir. Vehbiye ise sanatkâr olmak istediğini belirterek daha önceden içki sofralarında bulunduğunu hatta eter, esrar, kokain ve morfin gibi uyuşturucu maddeler dahi kullandığını belirtir.

“Utanmaz Adam” romanında bekâretin giderek önemini yitirdiğini söyleyen Mestnaz bu konuda kadın-erkek eşitliğini savunmaktadır:

“Kız oğlan kızmış değilmiş böyle şeylere eskiden ehemmiyet verilirdi. Şimdi pek aldırın yok... Kadınlar çoktan bu istibdatlara karşı isyan bayrağını açtılar. Bir erkek alacağı kızda bekâret arıyor. Kadının da aynı şeyi varacağı erkekte istemeye hakkı yok mu? Dişi, erkek iki bakirin ilk savletlerinde ruhî lezzet ve samimiyet olur. Yoksa erkeklik hissini orada burada aşındırmış bir çapkının alacağı kızdan bekâret talebine ne yüzü olabilir?” (s.394-395)

“Dirilen İskelet” romanının kahramanları Doktor Ferhat Bey, Bânû ve Tayfur arasında kadın-erkek eşitsizliğine dair şöyle bir münakaşa yaşanır:

“-Kadınlığın asırlarca uyumasının mesuliyeti kendi hilkî zaafına aittir. Bu ilk galebe ilk mağlûbiyet tabiaten iki nevi arasındaki bünye farkını gösterir. Erkek kadından her suretle kuvvetlidir hanımefendi. Bu hilkat icabıdır. Öyle olmazsa tenasül zorlaşır. İnsanlarda da bu böyledir, hayvanlarda da erkek kükreyince dişi sinecektir... Ve illâ ki tabiat kanunu bozulur...

Bânû tebessümünü müstehzi bir fıkırtıya yükselterek:

-Beyefendi biz medeniyetin tekâmül etmiş son nesillerinden bahsediyoruz. Böyle nazik bir dâvada tabiatın tarihten evvelki iptidâî vahşetlerinden misal almaya neden lüzum görüyorsunuz? Eğer kuvvet mutlakıyet şeklinde bir hak ise duralım. Ayılar bizi parçalasınlar, boğalar çatır çatır kemiklerimizi kırsınlar. Zannederim ki insanların hayvanlara manen tefevvukları kuvveti adaletle telife uğraşmalarındadır. Yoksa galebe daima vahşî kuvvete verileydi mahkemelere, hapishanelere ne ihtiyaç kalırdı?

Doktor Ferhat da tebessümünü genişleterek:

-Hanımefendimiz kadın bugün uyandıysa geç uyandı. Garptan bir (Emancipation) rüzgârı esti. Serpintileri şarka da geldi. Kadın bugüne kadar erkeği süsüyle, cazibesıyla, yani yalnız (kokettri) siyle kendine bend ve mağlûp etmekten başka ciddî bir intibah göstermedi. Fakat şimdi dâvasına birdenbire bir nevi isyan şekliyle girişti. Artık erkeği vekâletinden çıkarıyor. İçtimâî umurunu kendi re'yîle halletmek, teşria sesini karıştırmak, büyük müşkül münakaşalarda muvazene temini için şimdiye kadar ihmalinden şikâyet ettiği terazinin bir gözüne kendi nev'inin hukukunu yıgmak istiyor...

Bânû bahsin ateşiyle gül katmerleri gibi ebrûleşerek:

-Ne yapsın efendim? Kadın akli noksandır. Saçı uzun akli kısadır. Ne kadar yaşlansa ebedî çocuktur. Ve ilelebed nevinden erkeğin koyduğu düsturlarla mı yaşasın? Bizi daima vesayetiniz altında bulundurmak hoşunuza gidiyor. Bu âna kadar bütün emirleriniz önünde baş eğen muti mahlûkun bugün kendi hakkındaki yanlış telâkkilerinizin tashihini talep etmesine, bazı kösteklerin kaldırılması hususundaki dâvasına niçin tahammül edemiyorsunuz? Güzel sanatların içinde kadının erkeğe yetişemediği daha hangisidir? Erkeğin kadına karşı öğüneceği bir sanat vardır. Muharebe... Bu da bence güzel değildir. Bu umumî felâkette kadın bu zeminde de boy göstermekten çekinmedi. Hissesine düşen vazifeyi şayanı hayret bir metanetle ifa etti. Fakat itiraf ederim insan öldürmekte kadın erkekle omuz öpüşemez. Bu da zaaf namını verdiğiniz hilkiyet nezaketinden ileri gelir. Çünkü kadın insaniyetin annesidir. Karnında evlât taşımış, sütüyle onu beslemiş göğsünün hararetiyle ısıtmış olanlar beşerin bütün çocuklarına karşı şefkatle mütehassıstırlar. Eğer harp ilân olunurken siyaset masasının başında oturanlar hep kadın olaydılar emin olunuz bu müthiş meseleye en az kan dökülecek bir tesviye sureli bir hal çaresi bulunurdu. Beyefendiler her hususta erkek kadından daha üstün değildir. Kadının da erkekten daha iyi göreceği işler vardır. Kadının bu hak ve bu dâvasını teslim ile onu istidadının sevkettiği vadilerde serbest bırakınız. Doktor tebessüme bedel şimdi derin bir bakışla:

-Kadın birçok kayıtlardan serbestlemek istiyor. Fakat bu «serbest» kelimesinin bir kadınca bir de erkekçe iki türlü mânası olamaz. «Serbest» ne demektir? Bir kere düşünelim. Dünyada Şahdan Gedâyâ kadar «serbest» bir fert yoktur. İctimaî hayatta bir takım vazifelerle cemiyet azaları birbirine bağlıdır. Muhitten aile ocağına doğru bu vazifeler, kayıtlar âdetâ tekâsüf eder. Bir kadının bir erkekle izdivacı müteakib vezaifle birbirine bağlanmak demektir. Bu bağların içinde nasıl serbestlik arayacağız? Kadın kendini hangi rabitalardan ıtlaka uğraşıyor? Zevce mi olmak istemiyor. Valide mi olmak istemiyor? Kız veya erkek evlât ana baba vesayetinden yani yuvasından çıkarlar. Buldukları eşler ile kendileri yuva kurmaya giderler... En minimini kuşçağızlar bile tabiatın bu umumî kanunu dâhilinde doğup büyürler. Serçenin sevine sevine gördüğü bu vazife önünde kadın neden isyan ediyor? Tayfur, şimdi yüzü penbe dalgalar fırtmasıyla fazla kızaran Bânû'nun imdadına yetişmek telâşiyle söze atılarak:

-Doktor bugünkü içtimaî hayatımız serçenin maişe-tiyle kıyas kabil olacak kadar sade değildir... Erkek kadını birçok hususlarda zaafla itham ederek ihmal etmiştir. İctimaî bünyemizin bu müzmin dertlerini ta eski vakitlerde aramak icabeder. Kadın üzerine asırların ördüğü bu ruhunu bunaltan ağlardan kurtulmak istiyor...

Bânû

-Evet, fenalığın kökü eski vakitlerdedir. Hattâ o kadar eski, o kadar eski ki tarihten evvelki... Bu eski devirlere ait resimler ve gravürlerde vahşî erkeği sopa ile çınlak kadını dövmele meşgul görürüm. Tabiî (dapre natür) olmayan bu levhalarda erkek ressamın kalben zihniyet cihetiyle kadınlara ne kadar dost oldukları hakikati seçiliyor. En medenî, en terbiyeli, nazik bir erkeğin bile kadına muhabbetinde daima bir vahşet gizlidir... Kadına izafe edilen bir kahpe tabiri vardır ki mertliğin zıddı mânalarda erkeği tavsifte de kullanılır, fakat kelime mefhumundaki redaeti kadının tıynetinden almış görünür... Aman Yarabbi kadın ne için kendinin aşkı erkeğin nazarında bu kadar hor ve hakirdir? Bizden sadır olan bir söze: 'Adam sen de kadın lakırdısına, bakılmaz' denir... Bir erkeğin korkaklığı, cebaneti yüzüne vurulmak istenirse: 'Kadın gibi' tahkiri en ağır ithamlardandır... Beyefendiler elbette dikkat buyurmuşsunuzdur. Erkek hiddetlenip te galiz küfürler savurduğu vakit hep sövülen kadındır. Anadır. Avrattır. Kız kardestir. Riya, terbiye, nezaket önünde hiç kompliman yapmıyarak erkeğin kalbini tahlil edersek kadına karşı hıyanetler, kinler, hançerler, törpüler, burgular, kışkaçlar buluruz... Kaba erkekler kadını söverek severler... Erkek, hele şark erkeği evde âmirdir. Cebbardır. Zâlimdir. Cehalet hükümferma olan kavimlerde bu hal daha ziyade zahirdir. Bunun sebebi hiç gizli değil göze batacak kadar meydanda duruyor...

(...)

Bânû devam etti:

-Erkeğin bu adalî tefevvuku sebebiyle aile iâşesi ona yükletilmiştir. Kadın ekmeğini ondan bekler, yaşamak için onun eline bakar. Erkeğin kahırlarına boyun eğmek mecburiyeti işte buradan geliyor... Anadan babadan zengin olmiyan kadın kocasına hizmetçi olur. Hiç bir müstebit efendi huysuz bir zevç kadar müşkülpesent değildir. Daima abus durur. Vara yoğa kızar. En ufak kusurları pertavsızla görür. Ben neler gördüm. Neler işittim. Biraz tuzlu olmasından dolayı yemek tenceresini karısının başından aşağı boşaltmış erkekler bilirim...

Doktor

-Henüz pek gençsiniz küçük hanım. Lâkin yaşınız ile gayri mütenasip çok şeyler biliyorsunuz...

-Zaman öğretiyor. Bu devrin bir senesi eski vakitlerin on yılma bedeldir. Yaşlarımızı, görgülerimizi buna kıyas ederek hesaplayınız... Asrımızın kadını bu hakikat önünde aklını başına toplamaya mecbur oldu. Erkeğin ağır vesayetinden kurtulmak için kendi ekmeğini kendi kırmak yollarını aramaya başladı. Kadın dimağına, kadın parmağına, zarafetine, nezaketine yaraşan bu kadar iş var... Ne için kadın tasmalı bir koyun gibi evin trabzan parmaklığına bağlanıp erkeğin avucunâ baksın... Bir lokma ekmekle beraber kâh tokat, kâh yumruk, kâh tekme yesin? Sonra izdivaç meselesine geçelim... Bu alım satımda da yine

erkeğin reyî hâkimdir... O, istediği kıza talip olabilir. Fakat bir kız mutlaka talep vukuunu beklemek mecburiyetindedir. Geçenlerde zamane ukalasından biri asrî izdivaçlara kızın da bir erkeğe talip olabilmesi düsturunu ithale çalışıyordu. Fikir güzel. Lâkin tatbiki mahzurdan salim değil... Bir kadın herhangi bir beyefendinin izdivacına talip çıkıp ta kabul olunmazsa kıymetten düşer. Çarşıda mezat görerek satılamayan bir mala döner...

Doktor manidar bir göz imalesiyle:

-Merak etmeyiniz küçük hanım. Güzel bir kız hiçbir zaman izdivacını kimseye teklif ıztırasında kalmaz. Bilâkis taliplerin kesretine karşı hangisine muvafakat cevabı vereceğini şaşırır. Erkek gönlünün meyli uğrunda hiç bir fedakârlıktan çekinmez. Sevdiği kıza malik olmak için bir iki reddi yılmaz. Her ciheti göze aldırır... Beğenilmeyen zavallı talihsiz hanımlar ise gazetelere reklamlar verseler, yine beyhudedir. İzdivaç teklifinin erkek tarafından vukuu usulünü zaten tabiat vazetmiş. Erkeğe niyaz, kadına naz yaraşır...

Tayfur Bânû'ya baygın nazarlar kaydırmaktan kendini alamıyarak:

— Şimdiye kadar olan nikâhlarda mihr-i-müeccel ve muaccelden başka bir şey düşünülmemiş... Ah meselenin o kadar pürüzlü ve halli elzem cihetleri var ki... İnsan bir hane kiraladığı zamanda bile bilmem kaç maddelik bir mukavelename imzalıyor.

Bânû - Buna niçin lüzum görülmemiş olduğunu bilmez misiniz? Her husus erkeğin arzusuyla hallolunur. Hiç bir şeyde kadının reyî sorulmaz ki mukaveleye hacet kalsın...

Doktor - Şeriat izdivaçta kadının hukukunu da inceden inceye tetkik ve müdafaa etmiştir...

Bânû — Öyle diyorlar amma her gün vukubulan talaklardaki haksızlıklar, vicdansızlıklar gözümüzün önünde duruyor. Zevç zevcesinden bıkınca bohçasını koltuğuna veriyor. Geldiği yere gönderiyor. Ekseriya kucağına bir de çocuk yükletiyor... Bu çocuğun yahut çocukların, o bedbaht kadının diğer bir kocaya varması için ne büyük bir mâni teşkil ettiklerini düşününüz. Bazan şeriat bu hayırsız erkeği huzuruna celp ile talak için sebep soruyor. O zaman bu insafsız adam bin özür uyduruyor... Şeriatın, nizamın icbarıyla tashih olunmuş bir talak vak'ası bilmiyorum... Zevcin zevcesine bir anda yabancı olması için: 'Kadın seni bıraktım' demesi kâfi... Benim gördüğüm, talak numuneleri hep böyle... Fakat kadın boşanmak erkek boşamamak isterse o zaman müşkilâtı seyrediniz.

Doktor - İzdivaç hususu deminden söylediğiniz gibi hane kiralamağa benzemez. Bu aşk ile iki tarafın rızasıyla olan bir şeydir. Karı koca arasına bir kere gönül soğukluğu girdikten sonra nikâh mukavelenamesindeki mukayyet şartların ne hükmü olabilir? Keyfiyetin asıl ehemmiyeti izdivaçtan evvel birbirini iyi anlayabilmektedir. Güzellik için, servet için, geçinmek için ve daha türlü türlü emellerle evlenmeler vardır... Dünyada zeval bulmayan ne vardır? İzdivaçtan sonra bu sebepler evvelki kuvvet ve cazibelerini kaybedebilirler... Emeller, hevesler tatmin olup geçince karı koca karşı karşıya vicdan, insaniyet, samimiyet bağıyla merbut kalırlar... Tevhülün gayesi işte budur. Lâkin bu limanı bulmak için geçirilecek o kadar müthiş boralar, fırtınalar var ki... Çokları kayalara çarpıp parça parça oluyorlar...

(...)

Beyefendi dilimize 'mefkûre' ile tercüme edilen (ideal) sözü kelimelerin şahıkasıdır. Havayı nesimî gibi fikir yükseldikçe saffet ve nedret peyda eder. Uçan düşüncemizi yakalamak için arkasından koşar nihayet ona bir mâna tatbiki için bu müphem tabiri kullanırız. Mefkûrevî izdivaç nasıl olmalı? Her delikanlı, her genç kız bu tatlı rüyanın kuş tüyü döneği içinde yuvarlanır durur. Ve belki her genç için bu muhayyel cennetin vafası gelmez, tasavvurlara sığmaz saf alan, saadetleri vardır... Filozoflar bize: 'Saadet arzudadır. Arzu husul bulunca zevki kalmaz.' demiyorlar mı? İzdivacın mesudiyeti, lezzeti işte bu arzuyu yaşatmaktadır. Erkeğin aşk suretinde görünen her savleti bu arzuyu öldürmeğe matuftur. Kadının mahareti erkeğin ateşini hep birden israf etmiyerek uzun senelere yetişecek surette hüsnü idare edebilmesinde görülecektir... Yoksa izdivaç şöyle yahut böyle olmalıdır katîyetiyle bir düstur şekline konamaz... İzdivacın akdi de inhilâli de serbest, hukukan kadın erkekle tamamiyle müsavi olmalı zevcin sadakatsizliklerine karşı kadının hercailiklerine de hiç şaşp

kızmamalıdır. İzdivaçtan maksat erkeğin efendiliğini, kadının hizmetçiliğini tasdik demek değildir. Ve daha akıl ve mantığın, vicdanî adaletin emrettiği mübrem şeyler var ki bunları tasrihe lüzum görmüyorum.” (s.243-250)

3.7. Genç Kız-Yaşlı Erkek İlişkisi

Yaş konusu eş seçimi ve evliliklerde bir denetim ya da onaylama etkeni olarak önümüze çıkmaktadır. Bireyler birliktelik yaşayan çiftler arasındaki yaş farkına odaklanmakta ve buna göre ilişkinin sürekliliğine yönelik tahminler yürütmektedirler. Kişiler eş seçerken yaşlılarını ya da kendilerine yakın yaştakileri tercih etmektedirler. Yaş farkı özellikle ilk ya da gençken yapılan evliliklerde önemli olmaktadır. Ataerkil toplumsal yapıdaki beklentilerden ötürü arada yaş farkının bulunduğu evliliklerde erkeğin daha büyük olması öngörülmektedir. Çünkü ataerkil bir toplumda erkekten beklenen evin geçimini sağlayacak olgunluğa ulaşmasıdır.¹⁰

“Cehennemlik” romanında, Atıfet’in genç kadın-yaşlı erkek evliliğine dair yorumları şöyledir:

“Kadınla erkek arasında yaşça eş olma işine gelince genç kadınları yaşlılara varmaya zorlayan bir kanun veya âdet olduğunu da bilmiyorum. Nikâh, iki tarafın razı olması demek değil midir? Gençlik ve güzelliklerinden başka bir sermayeleri olmayan birtakım fakir kızlar zengin erkeklere vararak “hanımefendi” oluyorlar, nimetlere, süslere gömülüyorlar. Acaba bunları dört beş yüz kuruşluk cebi delik genç bir kâtibe varmak isteklerine engel olan kimdir? Razı olmadıktan sonra bir odalık, esir bile yatağa alınamaz.” (s.193-194)

“Tutuşmuş Gönüller” adlı romanda eski zihniyeti temsil eden Nusret, bazı âdetlerin gençler tarafından terk edilmesini eleştirir ve ardından kızların delikanlılar yerine ihtiyar adamlarla evlenmesinin daha doğru olacağını ima eder:

¹⁰ Cihan Akkaya, “Eş Seçimi ve Evlilik”, Edt. by. Nurşen Adak, **Değişen Toplumda Değişen Aile (Sosyolojik Tartışmalar)**, Ankara, 2012, s. 156.

“Biz evvelden vaaz ve nasihat dinlemeye camilere, şeyhlere giderdik. Şimdi bunun yerine konferanslar kaim oldu. Kadın-erkek bir araya toplanıyorlar. Birbirlerinin ağızlarına bakıyorlar. Ahlaklı gittikleri bu salonlardan ahlaksız dönüyorlar. Çünkü kızım, kadın erkeğin, erkek kadının şeytanıdır. Evet, iş birden bire vaazdan konferansa dönerse elbette böyle olur. Camiye gidip de binişli, koca sarıklı, nurani sakallı bir âbidin dindarâne nasihatlarını dinlemek neredede, konferans salonundaki kırpık bıyıklı, pudralı, pomatlı, lavantalı cingöz, içi dışı fık ü fücür dolu, manalı, sanatkâr bakışlarıyla gülümseyerek mutassıl, samileri içinde ayartacak genç kız araştıran züppe nerede? Az mı vukuat oldu? Hangisini söyleyeyim? Medeniyet demek mutlaka kadın-erkek bir arada hora tepmek demekse o başka... Delikanlı demiyorlar mı billah tüylerim ürperiyor... Ne kadar bakır kızcağızların kanlarına girdiler... Bugün yeni baştan gençleşsem! İşte size yemin... İhtiyara varırım. İhtiyarın mesleği taayyün, serveti tahakkuk etmiş, ahlakı dürülmüştür. Ercüment olur. Karı kıymeti bilir. Hem kendinin, hem ailesinin saadetine çalışır. Artık onun hayatında, ahlakında tehlikeli hiçbir meçhul yoktur. Günahı, sevabı teressüp etmiştir.” (s.387-388)

Aynı romanda, Lemiye Lebib, Nusret’in genç kızların ihtiyar adamlarla evlenmesi gerektiği fikrine karşıdır. Gençlerle evlenen yaşlı adamların ahlaklı olmadığı düşüncesindedir:

“Hanımefendimiz on sekiz yaşında körpe kızlar ile izdivaç hakkına kalkışan altmışlık, yetmişlik pinponların ahlaklarını tekeffülde ne kadar ileri varsanız bunların iyi adam olduklarına beni ikna edemezsiniz. Kâğıthane çamuru da dibe teressüp etmiştir ama içine düşenleri boğar... Evvela gençle ihtiyar arasında feracen bir muvazenet olamaz. Saniyen, müsinn adam çabuk ölür. Çocuklarını büyötmeye, terbiyeye vakti olmaz... Hem tuhaf söylüyorsunuz. Genç kızlar ihtiyarlara verildikten sonra delikanlılar kocakarılar ile mi evlenecekler?” (s.389)

3.8. Cinsellik

Cinsellik, biyolojik, hissî, entelektüel ve sosyal yanların şahsiyeti, iletişimi ve aşkı zenginleştirici niteliklerin toplamından oluşur. Her birey cinsel bilgilere erişmede ve cinsel beraberliği haz için ya da üreme maksadıyla yaşamada serbesttir. (...) Karşı cinsten bir partnerle cinsel alanı paylaşmak insanın en doğal hakkıdır. (...) Cinsellik her iki cins ile alakalı duygusal tepkileri meydana getirerek türe özgü davranış

kalıplarını belirler. Cinsiyete ilişkin bu yaklaşımlar zaman içerisinde kültürel miras, toplumsal bakış ve medyanın tutumuyla şekillenir.¹¹

“İffet” romanının kahramanı İffet, çocuk doğurmanın bir doğa kanunu olduğunu, çocuk düşürmenin ise kanunlar tarafından yasaklandığını şöyle dile getirmektedir:

“Kavanin-i tabiiyenin teselsül-i umumisine merbut olan hususât muaheze olunamaz. Bazı cahil kadınların canlarından bezginlik gösterdikleri hiddetli zamanlarda tehevvrle ‘anamız bizi doğuracağına taş doğuraydı.’ diye feryat eylediklerini çok işittim. Kendi selametleri için analarına taş doğurtan kadınların hodbinliklerini haydi cehaletlerine bağışlayalım. Ya ‘Dünyaya doğmak ister misiniz?’ diye kabl-ettevellüt reyleri istifsar edilmemiş olduğundan dolayı hiddet eden ağır başlı feylesoflara ne diyelim? Kavanin-i medeniye, kendilerinde daha doğmadan rey vermek salahiyetini bu ‘pesimist’lerin sözlerine bakmayarak tevlitten sonra çocuklarını cami veya kilise kapılarına bırakmak mecburiyetinde bulunanları bile şiddetli cezalarla ıskat-ı ceninden men ediyor. Bu âlem öyle bir tecelli-zâr-ı garabettir ki oradaki sefa ile cefanın mevcudunu yekdiğerinin memzuciyetiyle kaimdir.” (s.170-171)

“Kokotlar Mektebi” adlı romanda, Ulviye Melek nikâhsız birlikteliklerde doğan çocuğu babanın sahiplenmemesi neticesinde ortaya çıkabilecek felaketlerin mesuliyetini tek bir tarafa yüklemenin yanlışlığını şu şekilde ifade etmektedir:

“Yan yana çalışıyorlar... İşte bu omuz omuza yaklaşma kadını bütün bütün tehlikeye düşürdü. Hissi kabarmış azgın bir erkeğin gözleri kanının hararetini boşaltmaktan başka bir şey görmüyor... Türlü vaatlerle ayartılan kadının da bu sevdâ hamleleri karşısında başının döndüğü, basiretinin karardığı bir zaaf anı oluyor. Bu günahından dolayı cennet-i âlâdan kovulan dişi de bir duygu sahibidir beyefendi... Bu takarrübün meyvesi günahkârın sinelerinden üfürüp teşekkülünü ihsas edince içtimaî meselelerin en fecisi ortaya çıkıyor. Tabiatın maksadı zürriyettir. O nikâh, kanun tanımıyor. Tenasülde de yalnız, rüzgârla bir tarlaya savrulup da neşvünemaya başlayan bir tohumun kaidesi cari... Vücudunun içinde diğer bir vücut peyda olmaya başladığını gören ana, şimdi ne yapsın? Ana... Bu mukaddes tesmiye burada ne zillet-âver, ne hazin bir çirkinlik alıyor. Mahrem kadın sadrındaki haram nüvenin kemale ereceği zamanı beklesin mi? Vücudundan kopacak bu canlı yükü nereye bıraksın? O, dünya havasını teneffüs eder etmez bağırarak, hilkatin her doğana bahşettiği hukuku isteyerek çırpınacak... Sosyetenin tahrim eylediği bu hukuku, ana çocuğuna nasıl versin? Beyefendi viranelerde, battal kuyularında boğuk nevzadlar bulunduğu zaman bu mazlumların morarmış çehrecikleri, susmuş masum ağaçları önünde duyduğunuz büyük terahum ve teessür esnasında caniyi ararken aklınıza yalnız kadın gelsin... Canavar, evet,

¹¹ CETAD, **Cinsel Yaşam ve Sorunları**, Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Alanında Ulusal ve Yerel Medya Yoluyla Savunuculuk Projesi, Haziran 2006-Haziran 2007, s. 11.

heyhat canavar ana küçük mahkûmun boynuna kement geçirirken bir şey duymamış mıdır sanırsınız! Emin olunuz bunların içinde çok sarsılanları vardır. Bu caniyane hüküm yalnız ananın şefkatsizliğinden gelmiyor. Bunda sosyetenin de bir hissesi vardır. Kanun mini mini cesedi bulduktan sonra caniyi arıyor. Kanun bu yavrucukları maktuliyetlerinden evvel himaye etmenin yolunu düşünmelidir. Fakat bu da böyle olunca doğacak evlet-ı tabiiyeyi yüz koğuşlu kışlalar almaz. Karnı şişen her kadın orada boşalır, döner. Sevda ile tüten avare kafalılar sevişmekte ve aşklar neticelerini tevdide bu suhuleti bulunca ortadan kanuniyet, meşruiyet kaybolur. Nikâhlar azalır, gide gide belki hiç kalmaz. Aile hukuk ve intizamı bozulur... Bunu böyle diyorum ve diyorlar. Fakat nikâhsız sevişmek yasağını tutan bu dünyada kaç kişi var? Sosyete evlat-ı tabiiyenin himayesini salim ve kati bir usule rabten düşünmüyor. Cinayetden sonra yalnız tecziye için anayı arıyor. Erkeksiz bir kadın doğuramaz beyefendi. Bu cinayet vakasının birinci müsebbibi nerede? Ana, çocuğunu boğarken baba nereye saklanıyor? O eski bülbül-i şeyda, o dil-şikâr, o dil-figar, evet, o gönül avcısı baba, fiilinin neticesini üzerine hiç mal etmemek için etrafına kanun istihkâmları, inkâr kaleleri örmekle meşgul... İşte o hain, bu çocuk benimdir dese, ana kurtuluyor. Evlat kurtuluyor. Sosyete mesuliyet kalmıyor. Fakat o vicdansız, günahını bu itirafı göze aldirarak işlememiştir. Onun duygusu, onun arzusu yalnız zevktir... Zevk... Cinsî telezzüzden başka hiçbir şey değil... Çünkü bu insan ekincisi bu zevkin arkasından koşarken insanlığı unuttur. Çünkü onun daha yüz tarlada yapacak haraseti vardır. Gayrimeşru masumların katli vakalarında babaların da aranıp cezalandırıldıklarını ne gördüm, ne işittim. Günah hep ananıdır. Lanet hep anayadır. Dokuz ay karnında taşıdıktan sonra çocuğunu boğmak bir zevk değildir beyefendi..." (s.67-70)

"Şıpsevdi"de teyzesinin kızı Rebia'nın evlilik dışı bir ilişkiden hamile kaldığını öğrenen Meftun bu konu hakkında şöyle bir yorum yapar:

"Bu hususta asıl şayan-ı muaheze olan ne oğlandır, ne kız, ne de tabiat... İnsanlardır insanlar... Bu vehametleri hep onların vaz' eyledikleri kavanin tevlit ediyor. Hürriyet kelimesi hiçbir kavim nezdinde teamülce olacak nokta-i tealisine henüz erişemedi. Birçok hususatta hürriyet sözü lafzen mevcuttur. Maddeten değil. Her bir hatve-i hürriyetimizi bir mania-i kanuniye sedd ediyor. Bunun pek farkında değiliz. Kanun, hukuk-ı ahire tecavüz esnasında ispat-ı mevcudiyet ve hâkimiyet etmelidir. İki gönül birbirini cezbetmiş, arada kanunun ne işi var? Kanun-i ezeliye, kanun-ı beşeri nasıl galip gelebilir? Böyle aşk ve alaka hususatında kanun araya girmeye uğraşıyor da o şedit, o labüdd mevadd-ı cezaiyesine rağmen bir tesir-i katisi görülüyor mu? Gece, gündüz işitilen, görülen bunca sevda facialarının men'-i vukuuna muktedir olabiliyor mu? Çünkü tabiat insanların hadim-i keyf istibdadı değildir. Kendi kavaninine muhalif olan şeyleri red ve daima iradatında galebe eder." (s.492-493)

Aynı romanda, McFerlan cinsellik konusunda tabiat kanunlarıyla insanların koyduğu kuralların ters düştüğü görüşündedir:

“Bu sevda keyfiyeti dünya kurulalıdan beridir böyle gelmiştir, böyle gider. Bu husus asab-ı beşeriyeyi en ziyade yoran, zevcini ve ebeveyni en ziyade üzen, şununat-ı beşeriyenin ser sahife-i müellimesini işgal eden bir mesele-i müebbededir. Şimdiye kadar buna kimse bir çare bulamamış ki biz bulmayı düşünmek hamakatını izhar edelim. Fırsat-yab olunca muaşıklar alelekser yekdiğerinin aguş-ı visaline atılmaktan men’i-nefs edemiyorlar. Hukema, fuzala, buna mesag vermiyor. İşte buradan insanlara büyük bir dert kapısı açılıyor. Kavanin-i beşeriye, gençlerin üzerine mukavemet-suz bir tesir gösteren kavanin-i tabiiyenin bu şedaidine karşı yani muhalif karar vermekte devam ettikçe bu kapı daima açık duracaktır azizim. İnsanlar mukarreat-ı kanuniyelerini icabat-ı tabiiyeye tevfiğ etmek hakikatini derk edebilinceye kadar bu sıkıntıları çekeceğiz. Bu bab-ı muaşakadan nöbet nöbet bizim girip çıktığımız gibi evladımız, ahfadımız, bütün zürriyat-ı beşeriye de gelip geçecektir. Fakat insanlarda bir kaide vardır. Önlere tabii bir mazhzur, na-kabil-i izale bir kuvvet çıktığı zaman ona karşı itiraf-ı mağlubiyet etmezler. Mürailik gösterirler. O hakikati vaz’-ı diğere taklibe uğraşırlar. Şekl-i hakikisini örtbas etmek isterler. O fenalık yine bakidir. Onlar yalnız zevahiri kurtarmaya çabalarlar...” (s.554-555)

“Kaderin Cilvesi” romanında, Ülfet’e göre kadın ve erkeğin birliktelik amacı dünyaya çocuk getirmektir:

“Kadın erkeğe, erkek kadına tabiat gereği düşkündür. Bağlıdır. Çünkü biri tohum, biri tarla. İki birleşmezse dünya insansız kalır. Tanrı böyle buyurmuş. Kavga döğüş bu insan tarımına iki cins birlikte çalışacaklardır. Buna mahkûmdurlar.” (s.24)

“Ben Deli miyim?” romanının kahramanı Şadan, akıllı insanların eşleriyle olan münasebetlerini medeniyet ve ahlak kurallarının ölçülerine uygun olarak üçüncü şahıslara nakletmekten çekindiklerini söylerken, aklî dengesi bozulmuş olanların ise iki kişi arasında geçen en şehvi duygu ve hareketleri bile utanmak nedir bilmeden anlattıklarını ifade eder:

“Arasıra neşter dokundurulmak icap eden içtimaî yaralar vardır. Zevcesiyle nasıl yatıp kalktığını bir akıllıdan sorunuz. Herif derhal kızarır, bozarır. Bu işin bir üçüncü şahsın mahremiyetine tahammülü olmayan efalden bulunduğunu size hiddetle anlatır. Böyle bir sual delinin bilakis çok hoşuna gider. Verdiği dekolte, tatlı izahatla kendi hiç kızarmadan sizi utandırır. Aklın kesafeti mülâhazakârlıkların derinlikleriyle ölçülür. Akıllılar sözlerini medeniyet, terbiye, hicap, nezaket, hususî, umumî menfaat terazilerinde tartmadıkça söylemezler.” (s.7)

Aynı romanda, Şadan'ın dünyadaki nüfus yoğunluğu karşısında insanların doğurganlığını önlemeye yönelik tedbirler alınması düşüncesinde olduğu dikkat çekmektedir:

“Kokmuş mesleriyle camilerin mübarek havasını ifsat eden cahil vaizlerin sözlerine inanmayın... Muharebe, zelzele masum halkın günahından olmaz. Fen adamlarının iddialarına nazaran kürre-i arzın çoğalan nüfusu besleyemediği için olurmuş. Altı yedi tane yavrulayan köpek enciklerinden birkaçını semirtmek için fazlalarını gebertmek lazım geldiği gibi ziyadeleşen insanları da yaşayacakların bekasına kırmak icap ediyormuş. Küremizin zayıflayan toprağını insan leşleriyle gübreliyorlarmış. Akıllıların bu sözlerine, bu hükümlerine karşı kulaklarıma tımarhaneden kopmuş kahkaha orkestraları geliyor. Behey fen namına saçmalayan zalimler... Yetişmiş insanları öldüreceklerinize kadının fercine bir tıpa, erkeğin zekerine bir kilit uydurunuz. Taksir-i nüfus için çareler düşüneceklerinize tenasülün takım ediniz. Züriyet yollarını tıkayınız. Piçlerini kuyulara atan analara tahlisiye madalyaları veriniz.” (s.27-28)

Yine aynı romanda, Hafize gençlerin gusül abdesti almamalarını ve temizlenmek için kâğıt kullanmalarını eleştirmektedir:

“(...) Bu nasıl yeni gelinlik, güveylik kuzum? Hiçbirinin birgün gusül ettiğini görmedim. Bu cenabetler evin içindeyken burada bet bereket olur mu? Bundan sonra artık iyilik bekleme. Her gün evvelki günden beter olacağız diyorum sana. Yemek, içmek, alafranga yatmak, kalkmak, karı kocalık hep alafranga... Bu frenk mukallidi çocuklar helâda temizlenmeyi bile kaldırdılar. Temiz oturup pis kalkıyorlar. Silinmek için su yerine kâğıt kullanıyorlar. Günah değil mi? Kâğıda yazı yazılır.” (s.175)

“Kokotlar Mektebi” adlı romanda, Melek Ulviye gençlerin cinsel konular hakkındaki bilgilerinin arttığına dikkat çekerek şunları söylemektedir:

“Ah... Ah... Anaların, babaların evlat hakkındaki safvet ve hüsn-i nazarlari ne kadar gülünçtür. Çocuklar bir şey görüp öğrenmesinler... Bir gün kız-erkek üç dört komşu çocuğunu sizinkiyle beraber konuşurlarken kapı arkasından dinleseniz cinsiyete dair onlardan sizin bilmediğiniz çok esrar öğrenirdiniz. Evvel zamanda yirmi yaşında bir delikanlıyı on sekizinde bir kız ile gerdeğe koyarlarken bazen ne olacağına dair birçok şeyler talim etmek mecburiyetinde kalırlarmış... Şimdi bunlar hep gülünç masal oldu. Eski hamakatla şimdiki zekâvetin evleviyetine dair ukala henüz ittifak etmedi. Lakin zamane ahlakının inkişafı edebî felsefenin batî adımlarını çoktan geçti. Eskiden beri çocukları üzen bir merak vardır. Validelerinden daima sorarlar: “Anne beni nasıl doğurdun?” Bu masumâne

sualin lâ-yetegayyer cevabı şudur: “A yavrucuğum karnımı yardılar. Seni çıkardılar...” Evvel zaman çocukları inanır ve sükût ederlerdi. Şimdikiler gülüyorlar: “Anne yalan söylüyorsun... Ha ben biliyorum... Söyleyeyim mi?” diyorlar.” (s.60-61)

Aynı romanda, Prenses Diçeski’nin fuhuş yaptırdıkları kızlara verdiği derslerde şöyle fikirler öne sürülmektedir:

“İnsanın erkeği vahşette hayvanınkine benzer. Onda, dişi kadar yavru, yuva muhabbeti yoktur. O, sırf keyfi ve zevki için yaşayan bir hodbindir. Kâm alıncaya kadar dişinin yüzüne güler. Kadına her temasıyla onun aşkı yavaş yavaş ölür. Bazen ilk temasında arzusunun ölümüne kadar doyar, kaçır. Onun her busesi kadın için zehir, kendi için panzehirdir. Kuvvetçe, akılca sebatça kadına faik olduğunu söyleyerek övünür. Kadının pây-ı istirahatı önüne kelbî bir istimanla serildiği dakikaları unuttur.

Kadın, sana hâkim olmak isteyen bu mağrur mahlûka hükmedecek zaman işte bu andır. Bu zafer dakikanda ayaklarının altında yatan bu mağlubu çiğne, ez, öldür... Ondan intikamını ve bütün hemşirelerinin öcünü al... Erkeği öldüren kiskancıdır. Halinden şüphelendirerek onu daima üz... Kıskaç yularını onun boynuna geçirdikten sonra bu hayvanı istediğin tarafa çekip götürebilirsin.

Onu ne kadar üzersen nazarındaki kıymetini o kadar arttırmış olursun. Onu iştihakla yak, harap et. Tamam, son nefesini vereceği anda alevli ağzına âb-ı visalden birkaç damla akıt, tekrar dirilsin. Tekrar yatsın, tekrar yalvarsın...

Erkeğin cemiyet içindeki sınıf farklarına bakma. Bir tulumacıyla bir edibin, bir şairin tıynetten hiçbir farkları yoktur. Hepsi aynı mayadan yapılmıştır. Dikkat et... Seni mağlup edemezse, emeline eremezse, hırsını yenemezse canavar kesilir. Gözlerinde iptidâî orman adamının kanlı vahşeti parlamaya başladığını görünce ıstırap ve tahammülünün sonuna gelmiş olduğunu anla... O zaman öldürür, ölür...

Katillerin nevilerini tayin için istatistikler tutulsa çoğunun sevda-zedelerden olduğu görülür. Maşukasının eşiğine yüzler sürerek ağlar, sızlar. Fakat son cevabın ret olduğunu görünce silaha davranır.

Erkekler, kadını yenmek için bütün içtimaî kanunları kendi lehlerine tanzim etmişler. Fakat emellerine tamamıyla nail olamayarak bütün vahşet ve şiddetlerine rağmen zaman zaman kadına yenilmişlerdir.

Bir kadın kendini zevcinden veya aman’ından gayrı bir erkeğe verince bütün ahlakın ve kanunların, faziletleri ahkâmı altüst olmuş gibi kıyamet kopuyor. Cismî, aklî tevaffuklarıyla kadını madunlarında gören efendilerin bu telaşları nedir? Niçin tabiatı tetkik etmeyerek indiyâtınıza kapılıyorsunuz? Bir kadın tek bir erkeği memnun etmek için yaratılmamıştır. Kadın, bütün insanıyeti bahtiyar etmek için gökten inen bir lütf-i ilahidir. Onun yetişebildiği kadar erkeği dil-sîr, mesut etmesi ulüvvcenabı iktizasındandır. Tabiatın ona emreylediği vazife budur. Kadın sırr-ı hilkatini biliniz efendiler... Her biriniz onu kendi nefsinize hasretmek zaafıyla malul olduğunuz için tabiatın bu icabını bî-taraf bir his ve nazarla göremiyorsunuz. Bunda zalim bir muamma var. Evet... Fakat bunun nereden çıktığını niçin tetkik ve teslim edemiyorsunuz? Bunun ameli, her şeyi kendi hodkâmlığına göre mana vermeye uğraşan ve her şeyi kendi işine yarayacak tarafa çekiştirmeye alışmış olan ve çok hakikatleri istibdadı önünde kurban etmekten çekinmeyen medeniyet dedikleri ifrittir.

Bu hakikati bütün kâinat işitsin... Amour dedikleri büyük hissin mayasında sadakat yoktur. Bu zan, aşka sadakati izafe etmek isteyenlerin kapıldıkları azim bir hatadır.” (s.259-262)

“Utanmaz Adam” romanında, Avukat Nevber Hanım kadın-erkek ilişkileri konusunda bir konferans verir. Avukat verdiği konferansta şunları söyler:

“Havva ile Âdem cennetten kavga ile çıktılar. Kadın fitnekâr, kadın iğvacı, kadın daima erkeği idlâl ile meşgul bir mahlûk olarak gösterildi.

Bu ilk masallardan sonra Yunan ve Roma esatirinin Afrodit azgınlıkları, ahlâksızlıkları hep kadına atfedildi. Hemşirelerim ta ezelden başlayan bu sui teveccüh hâlâ üzerimizde devam ediyor.

Bu haksızlığın kaynağını ta kablettarihten görüyoruz. Fakat hakikatte hangi cins ötekini azdırıyor? Bu sualin cevabını ağızlardan değil vak’alardan alacağız.

Erkek beş dakikalık zevki için yüz kadın ırzını feda eder. Cebren ve iğfalen bekâretleri hetk edilmiş kızların sayıları hesaba gelir mi? Bu idlâlden sonra ekseriyetle erkek kaçır. Babalığını inkâr eder. Kadın kucağında kundağı, alnında rüsveylik damgasıyla cemiyetin namuskâr sınıfından tard edilir. Bütün âlemin makhuru olur.

Bu kazazedelerin çoğu sıkı mecburiyetinde kalırlar. Ya düşürürler veya düşürürken ölürler. Vicdansız baba bi-perva diğer insaniyet tarlalarında sırf şehvanî bir kuduzlukla hırsaset yapmakla kadının ırzını gazp ve ruhunu bozmak istikbalini mahvetmekle meşguldür.

Böyle kazara ana olanların içinde kundağın üzerinde şefkatle titreyerek her türlü rezalet ve yoksulluğa rağmen yavruyu büyötmeye uğraşanları gördüm. Fakat baba bu şefkatte hiç duygu hissesi olmayan kaba bir ekinci. Evet, çocuklarını boğan kadınların cinayetlerini de inkâr edemeyiz. Lâkin babanın evlâdını kabulüyle bu cinayetlerin yüzde doksanı eksileceği hakikati de kolayca reddedilemez. Erkek bu hayvanî tecavüzüyle kadına fuhuş kapısını açıyor. Bu hususî aguştan kadın umumî kucaklara düşüyor. Asıl mütecavizin kabul etmediği bir bozuğu diğer hangi erkek kendine zevce yapar? Fuhuşhane sermayelerinin tercümei hallerini dinlemek isterseniz çoğunun bu acıklı sergüzeşt yolundan oraya düşmüş olduklarını ağızlarından işitirsiniz.

Hodbin düşünüşlü erkekler bir zamanlar bütün fikirlere hâkimdiler. Ağızlarından çıkan sözler hemen kanun ve âdet olurdu. İşte bu yanlış telakkiler kadın hukukunun insafsızca, şuursuzca ziyana sebep olmuştur. Ve hâlâ bu haksızlıklarda temerrüt eden erkekler vardır.

Gayrı meşru münasebetler iki kişi arasında işlenir. Binaenaleyh bu günahın mütesaviyen iki cinse taksimi lâzım gelmez mi? Hayır. Erkek bu masiyette üzerine hiç toz kondurmaksızın güler yüz ve temiz yürekle çıkar. Ve kadının üzerine olan galebesini büyük bir kahramanlık iftihariyle etrafına anlatır. Bütün mayubiyet sukut eden dışıye yükletilebilir. Kadın için rezalet olan bir şey erkek için hemen hemen bir yiğitliktir.

Kadın erkek münasebetlerindeki telekkiyatın bugün hemen büsbütün değişmiş olmasına rağmen şimdi, el’an bu yanlış anane dünyanın çok taraflarında hüküm sürmektedir.

Bir milletin medeniyetteki yüksekliği erkeklerinin kadınlarına gösterdikleri hürmetkârlığın derecesiyle ölçölür... Bu sadette tuhaf olduğu kadar acıklı bir misal arz edeceğim.

Fransızca bir eserde okudum. Bedevî Arabın biri eşyasının yarısını merkebe yarısını da karısına yükleterek yola çıkar. Kendisi boş sırtla kekâ çubuğunu yakıp bu iki yüklünün arkasına düşer. Yol gittikçe tenhalaşan ve yırtıcı hayvan tehlikeleriyle dolu bir beyebandır. Filvaki ıssız bir dönemeçte karşılarına birdenbire müthiş bir arslan çıkar.

Yalnız kendi canının kaydında olan erkek Arap ne yapsa beğenirsiniz. Hemen merkeple karısını ileri sürer. Kendisi bu iki canlı siperin arkasına sığınır. Önde facia başlar... Arap bu fırsattan bilistifade yakındaki bir ağaca tırmanır.

Neticeyi sormayınız. Bu kıssayı hikâyeden maksadım erkek Arabın nazarında merkeple karısı arasında kıymetçe bütük bir fark olmadığını göstermektir. İkisi de efendilerinin en ağır hizmetlerini görmek için yaratılmışlardır.

(...)

Yenilenen kanunların içinde şimdilik en buhranlı görüneni izdivaçtır. Bugün ekseriyetle mer'î kanunlar dâhilinde vuku bulan her izdivaçtan beklenen imtizaç görülemez.

Hayat pahalılığı ve diğer birçok sebeplerden dolayı bugün bir aile teşkili her erkek omuzunun tahammül edemeyeceği bir yükür. Bu ağırlığı hafifletmek için iki tarafın hissî ve iktisadî birçok aile kayıtlarında serbestlendirilmesine uğraşılıyor. Fakat muhterem hemşerilerim sıkılmadan, sıkmadan ve yüzlerimiz kızarmadan bu hür hayvan taşkınlığını size nasıl anlatabileceğim?

Bu buhranların şimdi en hat ihtilâl devrelerini geçiren memleket Rusya'dır. İzdivaçta mümkün mertebe tabiata yaklaşmak isteniyor.

Rusya bütün dünya için izdivacın müstakbel şeklinde önayak mı olacak? Bu çığırda arkasından gidecek millet bulunacak mı? Maazallah.

Bolşevik izdivacının bağı pamuk ipliğindedir. Akdi de çok kolaydır çözülmesi de, iki tarafın veya tek tarafın arzusu ile hemen talâk vuku bulur. İzdivaç o derecede büyük bir serbestiyi mutazammındır ki evli bulunan bir erkek diğer kadınlardan çocuklara malik olabileceği gibi kadın da başka erkeklerden gebe kalabilir. Meşru ile gayrı meşru münasebetler arasında fark yok gibidir. İzdivaçtaki serbestliğin bu derecesinden doğacak mahzurlar en sağlam akılları düşüreceği teşevvüşlerle çileden çıkaracak bir karışıklıktadır.

Rusya'da amur hiçbir ücrete, vergiye, külfete tabi tutulmayacak derecede serbestlendirilmiştir. Sovyet kanun, beraber yattığı kadına ücret veren erkeği tecziye etmektedir. Amur serbest tabî bir fiildir. Ticarete alet olamaz. Para ile olan aşk değil menfaat celbine matuf bir cürüm sayılır.

Erkek her kadının kocası, kadın her erkeğin karısı olunca hal neye varır? Madam Kolantai bu serbest rejimden asırlardan beri beklenen cennet hayatının doğacağını iddia ediyor. Fakat bu alabildiğine ölçsüz giden (lisens) karşısında ihtiyar komünistleri dehşet alıyor.

Bu rejim tenasülî bereketi arttırıyor mu? Doğacak ve doğan çocuklar ne oluyor? Cenini düşürmek isteyenlere hükümet lâzım gelen cerrahî ameliyeyi yapıyor. Eğer kadın bu suretle hamilden kurtarılamaz ise doğanın büyütülme ve terbiyesini hükümet deruhte ediyor. Fakat hükümetin bu taahhüdüne rağmen Rusya'da yersiz, yurtsuz köpek yavruları gibi sokaklarda ele geçirebildikleri kırıntılarla yaşayan dört yüz bin serseri çocuk bulunduğu kaydedilmektedir.

Çok insanlar bu hayvanî izdivaç ucurumunun kenarında dolaşıyorlar. Hurafeye düşenler oluyor. İbret alıncak bu hale imrenenlerde bulunuyor. Herşeyde lisanse atılmak tabiatında olan insanların hareketlerini temdit için kanunlar yapılmıştır. Tasarruf hakkı büsbütün kaldırılarak herşey senin benim olabilir mi ki bir kadın sekiz on erkek arasında paylaşılabilirsin? Hayvanlar bile dişilerini kıskanmak hırsıyla öldüresiye birbirinin gırtlaklarına saldırıyorlar.

(...) Erkekle kadın birbirinden hiç de ayrı gayrı değildirler. Vücutları ayrı yaratılmışsa da her türlü mukavemeti yakan bir mıknaatısiyetle birbirini ararlar. Hayatın amili işte bu cazibedir. İçtimaî hayatımızdaki bütün saadet ve felâketlerimizin tezgâhı işte bu cazibedir. Nesiller yaratan hep bu cazibedir.

Aşkta sadist olan erkeklerin bu kadın husumetkârlıkları muhabbetlerinin tersine dönmüş bir şiddeti midir? Kadını ezerek, döverek sevmek bir hastalık olsa da ahabap sohbetlerinde, gazete sütunlarında ince, kaba tahkirlerle onu çekiştirmekten zevk almak medenî bir vicdanın harcı değildir. Kadını zemden erkeklige bir tefevvuk ve medh hissesi çıkarmak için bulunan kusurların çokları gülünçtür.

Vucutlarımızı teşkil eden uzuvların hiçbirisi hayata elzemiyetleri itibariyle ulvî suflî ad edilemezler. Hepsi bir makinenin parçalarıdır. Tenasüle hizmette lüzumları keyfiyetiyle kadın, erkek de böyledir. Tabiatın kadına daha ağır vazife vermesi onun dokuz aylık sabır ve tahammülüne erkekten ziyade emniyet ettiğini göstermez mi?

Erkek dünyada kendine kadın kadar vefakâr bir yar bulamaz. Bazı müstesna geçimsizlikleri, sadakatsizlikleri, kadınlığın umumuna teşmil etmek büyük hatadır. Aynı dirliksizlikler, aynı hıyanetler erkekler tarafından da kadınlara yapılmıyor mu? Bu iki tarafın kötülükleri birbirini götürür. İki cinsin insanî kısmı karşı karşıya kalır.

Dünya kurulumundan beri istatistikler tutulmuş olaydı erkek eliyle öldürülmüş kadınların balığ olduğu rakamlar gözlere dehşet verirdi.

Bu güne kadar kanunlara hâkim olan erkekler kadın hukukunu kendi ellerinde tutmak ısrarından vazgeçemediler. Kadın insaniyetin yetimi gibi daima erkeğin vesayeti altında yaşadı. İzdivaca talep hakkı erkeğindi. Kadın erkeğin emirberiydi. Kocasından sonra çocuklarının emirleri altına girerdi. Dinde, kanunda kadın hukukunun yeri olduğu söylenirdi. Fakat hep bu rivayetler lâfızda kalırdı.

Kadın bugün erkeğin hilkatini ve kendinin ne olduğunu anladı. Büyük hakların muharebelerle alındığını görüyoruz. Asrın kadınları hukuklarını istihsal için erkeklere karşı topla tüfekle harp açmazlarsa da büyük davalarını medeniyetin insaf mahkemesi önüne çıkarabilirler. Ve çıkardılar. İnsaf sözünden merhamet talebi anlaşılmasın. İnsafî âcizler ister. Bizim dilediğimiz haktır. Hakta ise âciz mündemiç olamaz. Bugün kadın, hukukunu bütün insaniyete bağırarak talâkati kesbetmiştir...” (s.498-509)

3.9. Fuhuş

“Fuhuş, bir meslek ya da alışkanlık olarak para ya da başka değerler karşılığında genellikle eş ya da arkadaş dışındaki kişilerle ve hemen hiç ayırım gözetmeksizin cinsel ilişkide bulunmadır.”¹² Hilmi Ziya Ülken sosyal bir yara olan fuhuş konusunda şunları söylemektedir:

”Tembellikten doğan sosyal belalardan biri de fuhuştur. Kadının büyüğü ve kutsal bir varlık olma değerini kaybettiği bütün toplumlarda fuhuş, gelişmeye başlayan bir hadisedir. Bununla birlikte, ona toplum hayatının bir sonucu ve eseri gibi bakmak gerekir. Madem toplum, kadını sihrî kuvvetin sembolü haline koymuştur; öyleyse onun esrarlı, cazip ve bütün arzuları kendine çeken bir merkez olması zorunludur. Ancak kadın, çalışmadan ve herkesin üzerindeki ortak iş yükünü benimsemeden toplumun kendisine verdiği bu sanal ve esrarlı değerden faydalanmaya kalkarsa, işte bu fuhuş olur. Kadın ister dindar bir memlekette, ister bütün dinî ve kutsal inançları aşmış olan bir toplumda yaşasın; çalışmadan, emek sarfetmeden kazanmada vücudunu alet olarak kullanırsa fuhuş yapmıştır. Fuhuş, dine ve sihrin esrarlı sınırına tecavüz etmek, uzviyet ahlâkını çiğnemek, tabiata aykırı davranmak değildir. Fakat fuhuş sadece emek sarfetmeden kazanmak, toplumun sırtında parazit geçinmek; ruhunda cidal için kuvvet olmadığından, düşüklük içinde müşteri beklemek ve yol başında rastgele vücudunu satmaktır. Fahişe, hiç kimseyi sevmediği halde, her rastladığını sever görünmeye, en bayağı insana yüzü suyu döküp bir pula insanlığını terk etmeye; dostluk,

¹² Türkiye Yeşilay Cemiyeti, **Fuhuş Beyaz Kadın Ticareti ve Çocuk İstismarı**, İstanbul, 2011, s. 4.

samimilik ve aşk için körü körüne kalbini kapatmaya mahkûm olacaktır. Fahişe yalnız kendini değil, insanlığı alçaltandır. Fuhuş, kadının özgür ve eşit kişiliğine en büyük hakarettir. Her rastlayanın zevkine alet ettiği vücudu ile hayatını kazanan, çalışmaktan ibaret sosyal yükü taşımaktan kaçtığı için onurunu yok etmeye razı olan kadın, yalnız kendine değil, bütün kadınların ve insanların onuruna tecavüz etmiştir. Fuhuşa düşmek en büyük ahlâk düşkünlüğü ise onu beslemek ve beş dakikalık zevk için ona cüret etmek de o kadar büyük düşkünlüktür. (...) Sevmek, dost olmak, sevdiği ile birlikte yaşamak asla fuhuş değildir. Toplum sevgisini ve gerçek dostluk hayatını kötileyerek, ruhun asilliğini hor görür ve samimîlik ahlâkına dirsek çevirirse, o toplumda sahte bir zahitlik baskısı altında fuhuş, asık suratlı namus bekçiliği yanında zina mutlaka yer tutacaktır.”¹³

“Mürebbiye” romanında Anjel adlı fahişe, Mösyö Baudelaire’e kendilerini fuhuşa sürükleyenlerin erkekler olduğunu söyleyerek karşı cins ile ilgili düşüncelerini şöyle dile getirir:

“Bir fenalığın cahilane irtikâbıyla âlimane ihtiyarı beyinde fark-ı külli vardır. Size sermaye-i tezyif olan bu su-i hale bizi sevk edenler yine erkeklerdir. Bunun için işte biz de mukteditr olabileceğimiz mertebe onlardan ahz-ı sâra uğraşırız. İçimizde en bedbaht olanlar bir erkeğe cidden gönül vermek felaketine uğrayanlardır. Bir erkeğe muhabbet bizim gibi kadınların bâdi-i cezası olur. Samimiyetle seven, ekseriyetle muhakkar olur, hıyanetle mukabele görür. İşte bu sebeple mebni sevilip sevmemek, aldatıp aldanmamak hükmüne etbadan hiç ayrılmamaya uğraştığımız bir düsturumuzdur. Bizce sevmek belahat, merhamet kabahattir. Bize göre hilaf-ı ahlak hareket işte bu düstur haricine çıkmaktır.”¹⁴(s.33-34)

“Ben Deli miyim” adlı romanda, Şadan iki çeşit fuhuştan bahsetmektedir:

“Para, sizden zayıf insanlara tahakkümle kazanılır. Bu tahakkümün siyasi, fenni, sınai, edebi, ticari ve ilaahirihi türlü suretleri vardır. Ya halkın elinden kanun namına cebren para alırsınız veya cicili bicili şeylerle aldatarak veyahut şehvetini tahrikle cezp ederek onu soyarsınız. Biçare medeni insanları en ziyade yakan iki bela vardır. Moda, fuhuş... Birtakım zavallılar her ihtiyaçlarından kesip bütün varlarını bu iki doymaz canavarın ağzına atarlar. Madam Fedrona, fuhuşu bugün pek ince bir sanat haline getirmiştir. Bir delikanlının damarları depreşir. Kanının ateşini söndürmek için bir kadın aramaya çıkar. Bu ticarete mahsus hanelerin birine gider. Ücretini verir, bir nazeninle yatar. İşte fuhuş buna derler. Hayır... Bu, fuhşun en kaba, en iptidai, en amiyane, en umumi, en aleni ve herkesçe malum şeklidir. Bir de aristokratik, gizli bir fuhuş vardır. Bu, öteki fuhşun umumi caddesinden kıvrılarak hasta hislerin dolaştıkları karanlık, gizli, eğri büğrü yollara çıkar. Asıl maraz işte budur. Medeni memleketlerde bu hastalık salgın bir hale gelmiştir. Namını ağza almak ahlaksızlık sayılır. Sözü, merdud fakat gizlice fiiliyatı erbabı arasında revaçtadır.” (s.78-79)

¹³ Hilmi Ziya Ülken, **Aşk Ahlâkı**, İstanbul, Dünya Yayıncılık, 2004, s. 217-218.

¹⁴ **A.e.**, s. 33-34.

“Kokotlar Mektebi” romanının kahramanı, randevuevi işletmecisi Ulviye Melek toplumda fuhuşun ortaya çıkma nedenlerini şöyle izah eder:

“Fuhuş nedir? Nereden doğar? İnsanlar arasından bunun izalesi kabil midir? Fırsat düştükçe hemen herkes bu kirli havuza girer, çıkar. Fakat ismi geçtikçe yine herkes derin bir tiksinti ile yüz buruşturur. Gayrimeşru, gayrikanunî bütün cinsî münasebetleri fuhuş çerçevesine sokabiliriz. Kanun ve ahlak haricindeki bu münasebetler nasıl azalır? Şüphesiz izdivacın çoğalmasıyla... Hâlbuki bugün emir tamamıyla ber-akistir. İzdivaç azalıyor. Kanunsuz rabıtaalar çoğalıyor. Niçin? Ooh sebebi pek aşikâr. Kadından, erkekten bütün evlenmemeye mahkûm pek çok nüfus var. Bu zavallıları izdivaçtan mahrum bırakan şey bütün âlemin iktisaden giderek almakta olduğu gayr-i müsait ahvaldır. Her memlekette milyonlarca amelenin işsiz kaldığını işitiyoruz. Beri yandan gündeliklerin galâsından şikâyet olunuyor. Hem amele çok hem gündelikler yüksek... Bu nasıl olur? Gündelikler yüksek değil, ondan azı yaşamaya gayrikâfî... Giderek dünyayı, neticesi endişe-âver bir taayyüş buhranı sarıyor. Ne olacağız? Buna nikbinlikle cevap verilemiyor. Bu kaht u galâ içinde bir aile yuvası kurmak her yiğidin kârı değil... İhtiyaç ejderinin kangalları arasında kıvranan bedbaht kadınlardan birtakımları son çare ve içtimaî bir intihar olarak gözlerini yumup fuhşa atılıyorlar... Kanlarının reculî ateşlerini ufak ücretlerle söndürmek için beri yandan bu sefilelere kollarını açan hesapsız ve vicdansız erkekler var. Vicdansız... Niçin? Onu sonra söyleyeceğim. Beyefendi, bugün fuhşun büyük kısmı sırf cinsî zevk ve telezzüz için değil iktisaden vuku buluyor... Tabii ihtiyaçlarla içtimaî zaruretler göğüs göğse boğuşuyorlar.” (s.62-64)

Ulviyet Melek aynı zamanda toplumsal bir mesele olan fuhuşu önlemeye yönelik tedbirlerin alınmamasından şikâyet etmekte ve fuhuşa sürüklenen kişilerin toplum tarafından dışlanmasını eleştirmektedir:

“Fuhşun ölümüne teslim-i vücut edenleri tahlis için neden kımıldamıyorsunuz? Bu girdaba düşenler derhal damgalanıyor, lanetleniyor, taşlanıyor... Hayvanlara hastaneler, gayrimeşru doğanlara piçhaneler yapıyorsunuz. Melun mesleğinde ihtiyarlaşmış malul, aç, yersiz yurtsuz, talihi kara, yüzü kara sefileye insaniyet bütün kapılarını kapatıyor. Fahişeyi fahişe yapan kendi iradesinden ziyade cemiyetin ona karşı aldığı vaziyettir. Fuhuş, cemiyetin mübrem bir zaruretinden doğuyor. Bu zarureti izale ve hiç olmazsa tahfif için hangi memleket parlamentosu beş on dakika yorulmak zahmetine katlanmıştır? Kaldırmak şöyle dursun, fuhuş her diyarda bir sanat olarak tanınıp irat şekline sokulmuştur. Bu zalim mesleğin amelesi kama, revolver, dayak rejimi altında çalışarak her gün, dünyanın en tehlikeli işlerinden, işçilerinden ziyade kurban veriyorlar. Bütün insanlardan gördükleri mukabele lanet, nefret, zulüm, hakarettir. Çift vücutla işlenilen bu günahın bütün ayıbı neden dişiye yükletiliyor? Erkek... Hovardılığıyla fuhşu kabartan erkek neden aynı derecede mesul ve menfur olmuyor? “ (s.65-66)

Melek Ulviye ayrıca çalışma hayatına atılan kadının yaşadığı zorlukları dile getirirken, toplumun gayrimeşru ilişkiler yaşayan kadınlarla erkekleri aynı kefeye koymamasından şikâyetçidir:

“Son zamanlarda bir erkeğe beş altı kadın düştüğünü istatistikler delaletiyle gördük. Nispet-i umumiyyeden taşan bu biçareleri nerelere caser¹⁵ edeceğiz? Bu işsizlere, bu ekmeksizlere nasihat vermesi kolay fakat iş, kapı bulması zordur. Hamisiz güzelce kızlar iş ararlarken ekseriya belalarını bulurlar. Bazen vuslat mukabilinde kendilerine vaatler edilir. Bazen de tuzağa düşerler. Kayrılmak ümidiyle çok defa yüze gülmek vaziyetinde kalırlar. Hiş piş derken münasebet ilerleyiverir. Erkek, nefsinin körlettikten sonra yüz çevirir. Düşmüş bir kadın için artık kalkmak yoktur. Bu sukutun ilamı onun kara alına yazılır. Bu bedbaht bir ikinci, üçüncü erkeğin kucağına düşer. Böylece naçar geçinmenin yolunu tutar. Beyefendi, fahişe yerden tenebbüt etmez. İşte böyle yetişir... Biraz daha nikbin olalım. Kocaya varamayan güzelce kıza iffetiyle geçinebilecek bir iş bulalım. Fakat tabiat, hayat kanunlarını unutmayalım. Kadın her işten evvel doğurmak için yaratılmıştır. Onun vücudunda, kanında telkih olunmak için kaynaşan beyazcıklar vardır. Bunlar hilkatın tayin ettiği taazzuv, inkişaf yoluna dökülemezlerse kadın bu mahrumiyet hararetiyle hastalanır. Türlü türlü asabi, bünyevî illetlere uğrar. İzdivaç yalnız içtamiyat nokta-i nazarından değil hilkatten de mübrem bir ihtiyaçtır. Bütün medeni kanunlar bu gün kadına “Bir koca bulabildinse ne âlâ. Bulamadınsa uslu oturacaksın. Mizacının ateşine mağlup olursan sana fahişe derler. Sosyetenin sana tahsis ettiği nam budur.” diyor. Evlenmemiş kadınlardan bu tehdit karşısında titreyerek cinsiyet zevkini tatmadan ihtiyarlayıp ölenler pek çoktur. Fakat perhiz-i mutlakla yaşamış bir erkeğe tesadüf etmek ender değil madum gibidir. Kadın için iffetsizlik sayılan bir fiilin erkek için mübahiyeti doğrusu akıl ve adalete hiç mülayim gelmiyor... (...) Nâmeşru münasebette bulunan kadınlara fahişe diyorlar. Aynı fiilin mürtekibi erkeklere niçin böyle muhkir bir nam verilmiyor? Bunlara dense dense eski tabiriyle “zampara” deniyor. “Zampara” ma’yup hacalet-âver bir sıfat olmaktan ziyade bir nevi komik yığıtlıktır. Karagöz’de, Zuhuri’de yaptıklarına gülünür. Bu, maruf bir personnage’dır. Onun hiçbir hali ayıplanmaz. “Zampara”, “zen-perest hemen Fransızcadaki galant mukabili bir şeydir. Hiçbir erkek bu hitapların önünde ciddi bir hicapla kızarmaz. Bu tabirde yine hemen hemen reculâne bir muvaffakiyet ve hatta iftiher neşesi vardır. Fakat bir kadının yüzüne fahişe tahkiri fırlatıldığı vakit o biçare, zilletin esfeline tekmedenmiş olur. İşte aynı fiilin erkek veya kadına nispetinde gördüğü büsbütün zıt telakki... Hep erkeğin fazla gururundan doğan bu haksızlıkları geçiyorum.” (s.72-75)

Ulviye Melek fuhuşun ortadan kaldırılamayacağını söylerken evliliklerin birçoğunun aldatmayla neticelendiğini belirtir:

¹⁵ Fransızca kelime.

“Neticede fuhuş ortadan kalkmaz. Kalkamaz. Din, kanun, âdet, cebr, şiddet... Her şey bunun karşısında acze müncer olur. Çünkü bu, canavarlarla insanlar arasında müşterek bir histir. Bütün diğer hislere galiptir. Hayatın çivisidir. Hırsızından, yankesicisinden, katilden, cemiyetin en uslu görünen ferdine kadar hemen herkes her şeyden evvel şehvanî idealini tatmin için kazanır... Farzımuhal olarak fuhşun izalesi kabil olsa cemiyet buna yeniden tesis için çare düşünmek mecburiyetinde kalır...

(...) Çünkü izdivaç birkaç yaşına girer girmez nahoş bir acuze halinde ihtiyarlıyor. Erkeğin gözü hemen harice kayıyor. (...) Kadının gözü sadakatle evi bekler demedim. Kim kimden daha evvel bıkarsa vay ötekinin haline! İzdivaç fuhşun azalması için bir çare gibi düşünülmüş olsa da ortada evlenmemeye mahkûm bir sürü erkekle kadın var... Bunlar cinsiyetin şiddetli mıknaatısıyla daima birbirini arayarak ateşe atılan pervanelere benzerler. Ücretli sevişmelere fuhuş, fahrîlerine aşk diyoruz. Cemiyetin mazarrâtı hesabına bunun ikisi de bir yola çıkar sanırım. Büsbütün men’i kabil olmayan fuhşun ıslahı mümkün değil midir acaba?” (s.75-77)

“Kaderin Cilvesi”nde, fuhşun ortadan kalkmayacağı görüşünde olan randevuevi işletmecisi Şemi, her geçen gün evliliklerin azalıp gayrimeşru ilişkilerin çoğaldığını söyler:

“Evet, bugün fuhuş çoktur. Daha da çoğalacaktır. Erkek evlenecek para, kadın varacak koca bulamayınca zannediyor musunuz ki, tabiat bu mazeret önünde iki cinsin üzerindeki sevda baskısını azaltacaktır? Hayır, o, yine daima erkekleri baba, kadınları ana olmaya zorlayacaktır. Onlar yine sevişeceklerdir. Fakat cinayet işlermişçesine, öyle bir biçimde... Döl yetiştirmek, bu yolda hizmet etmek için değil, kanlarının ateşlerini söndürmek için...

(...)

Her yıl dünyaya ters kapıdan gelip de yine derhal geldikleri yere geri çevrilen piçlerin sayıları hakkında istatistikler tutulsa bunların çokluğuna acıyarak hayret edersiniz. Günden güne artan zorluklardan ötürü meşru evlenmeler azalıyor. Meşru olmayan ilişkiler çoğalıyor. Bütün insan toplulukları bir uçurumun önündedir. İnsanlar hayvanlar gibi evlenip çoğalabilirler mi? Erkek bir boğa gibi dişiye aşılasın, sonra da savuşup gitsin. Durum böyle olunca aile kavramı yuva, evlât muhabbeti ne olur?” (s.33)

Şemi ayrıca umumhanelerin ve orayı işletenlerin görevini Salâh Efendi’ye şöyle izah etmektedir:

“Bir genelev müdürünün görevi insanlığa hizmet açısından bir hastane bir tımarane idaresinden pek ayrılmaz. İnsanlar hasta, deli oldukları gibi şehvet ve hırslarıyla da malûldürler. Hastalık, delilik ona oranla daha sınırlıdır ama bu öteki marazın saldırısından kurtulan hemen bir fert yok gibidir. İnsanlık baştanbaşa bunun istilâsı altındadır. Genelevci, müşterisine bir ücret karşılığında oda, yatak, kadın tedarik ediyor. Ve onu olabildiği kadar memnun etmeye uğraşıyor. Onun insanlığa bu büyük hizmeti niçin iğrenç ve ayıp sayılıyor?”

Her medenî memleket nüfusunun miktarı oranında böyle evlerin açılmasına müsaade ediyor. Çünkü bu bir ihtiyaçtır. Bu sanata hiç tenezzül eden olmasa hükümet böyle evleri idare edecek kimseler bulmaya belki de yetiştirmeye mecburdur. Genelevler kaldırılırsa cinayetler ve aile faciaları artar. Kanlarının ateşini söndüremeyen azgınlar oraya buraya saldırırlar. Bahçelerde, viranelerde, sokaklarda apaçık rezaletlere tanık oluruz. Gerçek böyleyken geçenlerde vilâyetlerin birinden bir patron istenildi. Ortalıkta bir nefret, bir öfke, bir tiksinti ve hiddet tufanıdır patladı. Kıyametler koptu.” (s.64)

3.10. Serbest Aşk

Aşkın kendine has bir söylemi ve niteliklerinden kaynaklanan ahlakî birtakım kıstasları mevcuttur. Ancak aşk serbest bırakıldığında her türlü kuralı çiğneyecek anarşik bir yapıya da sahiptir. Bu nedenle toplumsal yapının devamlılığının sağlıklı bir şekilde yürütülmesi adına tüm diğer konularda olduğu gibi aşk konusunda birtakım ilkeler belirlenmiştir. “Sevgiye olabildiğince az bulaşmaktan kaçınmak sağduyulu ahlakın temel araçlarından biri olmalıdır.”¹⁶

“Tutuşmuş Gönüller” romanında Lemiye Lebib, başka bir kadınla evli olan sevgilisi Behçet Hilmi ile konuşurken namus konusuna ve serbest ilişkiye dair şunları söyler:

“Aileler arasındaki manasına gelince namus kıskançlıkla karıştırılır. Mesela bir koca zevcesinin sadakatsizliğine karşı intikamda gösterdiği kanlı şiddetteki vahşeti bu kelime ile örter. Çok kimseler menfaatten namusun ahkâmından gizlice udûlde beis görmezler. Fakat aynı inhıraf diğerlerinde gözlerine çarptığı vakit ifrit kesilirler. Nefislerinde ara sıra tecviz ettikleri bir fiilin aherden suduruna tahammül götüremezler... Ah ah bugün namus sözü pek gülünç bir mevkide kalan kör, topal, budala bir bekçiye benziyor. Çocuklar bu alil, sakat nigâhbânın sınırından öteye, memnu mıntıkaya geçerken “bekçi baba” diyorlar, “sen bir bakar körsün. Bu serhatta beyhude bekliyorsun. Çünkü bu ana kadar çocuklarının önünden geçip gitmelerine mani olamadın. Mahaza başını öteye çevir. Birbirimizi görmemiş tanımamış olalım. Sana sureta riayetkâr görünenleri himaye âdetindir. İşte paşa babam (...) beni de kör bekçinin sopası altında bu meskenet felsefesinin prensipleriyle bağlayarak yaşatmak istedi. Ben kaçtım. Hürriyet eflakime uçtum. Şimdi senin kollarının arasındayım. Lakin hürüm. Gönüllerimizin akdettiği şifahi bir mukaveleden başka hiçbir ağır rabıta ile birbirimize bağlı değiliz. Birbirimizden bıktığımız günü “allahaismarladık” der ayrılırız. Arkamızdan ne bab-ı meşihatın muhızlıları gelir, ne adliyenin celpnameli mübaşirleri...” (s.262-263)

¹⁶ Russell, a.e.g., s. 88.

Aynı romanda, Behçet Hilmi, Lemiye'nin serbest aşk konusundaki fikirlerinden rahatsız olur ve bu hislerini şöyle ifade eder:

“Birbirimizi serbest bir aşkla seviyoruz dedik. Fakat Lemiye Hanım serbest aşk ne demektir? Kim kimden hoşlanırsa içtimai hayatın âdetlerini, kanunlarını, mânilerini, engellerini hiçe sayarak sevişmek... Değil mi? Oh maymun iştahlı gönüller için fena bir muaşaka usulü değil... Lakin insanların çoğu hercai meşreptir. Böyle bir kayıttan azadeliğe sevişilirse izdivaç ihtimali kalmaz. Zira hemen her erkek ve her kadın haftada birkaç kişiyle yeniden yeniye nikâhlanmak ister... Muaşakalar da, teşbihim af buyurulsun, bir dişi için sokaklarda birbirini paralayan hayvanların sevdakârlıklarına döner... Yalnız hoşlanmak, sevmek için bir hak teşkil ederse sizin diğer bir delikanlıdan hoşlandığınız günü benim dervişane bir “eyvallah” ile başımı önüme eğerek çekilip gitmem lazım gelir. Ben bunu yapamam Lemiye Hanım... Ben kıskanırım... Ben doyuncaya kadar, gönlümün ateşlerini söndürünceye kadar sevmek isterim. İşte bunun içindir ki bu hakikat önünde karımın beni kıskandığına hak veriyorum. Onunla aramızda iki tarafın rızasıyla münakit bir izdivaç mukavelesi varken ben sadakatten udûl ettim. Şimdi günahımı, cinayetimi anladım.” (s.287-288)

“Ben Deli miyim?” romanının kahramanı Kalender Nuri bir kadının birden fazla eşinin olmasını normal karşılamaktadır:

“Bir Arap kısırağının üç dört sahibi olduğu gibi bir güzel kadının da birkaç kocası olmalıdır. Söz aramızda şimdiki sosyete içinde böyleleri de yok değil... Sen karını başka bir erkeğe terk et. O da kendininkini sana... Bu mübadele ayıplanmıyor. Yine nikâhlar nikâh... Yine resman karılar eski kocalarının... Revan Hanım'ın ikimizde de birer parça gönlü var... Cins bir kısırak gibi paylaşmalıyız. Bir üçüncü heveskâr zuhur ederse hanımın reyini sorarız. Böyle maceralarda silaha davranmak vahşeti artık tarihe karışıyor. Yeniçeri devrinde değiliz... Sultanların sürdükleri horoz hayatı sarayların yaldızlı kapılarıyla beraber kapandı. Alış Şamdanım alış... Bir kadının bir erkekle oturamayacağı hakikatini zihnine yerleştirirsen bir ihtimale karşı kocaların en akıllısı sayılırsın... Zira bir erkeğin birçok karısı olduğunu gördük. Terakki eski, batî âdetlerin zıddına dönmekle olmuyor mu? Şimdide bir kadının aşikâre birkaç zevci olacağını göreceğiz. Bu sözümün hükmünü kadının mebusan meclislerine kabul edilmelerinden sonra anlayacaksın... Ama doğacak çocukların babaları birbirine karışmış. Erkeklerin bu davada daima kullanmak istedikleri bu silah artık çakaralmaz bir hale geldi. Tabiatın istediği zürriyettir. Babası Ahmet olmuş, Mehmet olmuş bunun ehemmiyeti yok... Ana rahminde cenin telkihle teşekkül ederken tabiat mukarenet fiilinin nikâhla mı, yoksa nikâhsız mı olduğunu hiç sormuyor... Hilkat makinesi tohum ve beyzanın tenasülî istidadına göre işliyor. Kanunun pederlik hüviyetini tayin hususunda bu kadar itinakâr görünmesi doğacak veledin masrafını bir babanın sırtına yükletmek içindir. Mamafih Şamadancığım binaenaleyh şerî, medenî bu kadar dikkat ve ihtimamlara rağmen, öz evlat zannıyla yabancı çocuklar büyüten babalar her türlü tahminden fazladır. Babası sen ol olma, çocuk büyütmesi herhalde sevap bir iştir.” (s.532-534)

3.11. apkınlık

Erkeklerden bazıları bebeklik döneminde takılı kaldıkları ve daha ötesine geçemedikleri için sadakatsizdirler. Bu kişiler birlikte oldukları kişi yanlarında olmadığı zamanlarda bir desteğe ihtiyaç duyarlar . Aldatmaya eğilimli olan başka erkekler ya da kadınlar, ebeveynleri arasında yakın bir iletişimin olmadığı bir evde yetişmiş olabilirler. Bunlar genellikle yüzeysel ilişkiler yaşar ve duygusal derinlikten yoksun evlilikler yaparlar. Bazı erkekler eşlerini idealize eder, ancak “öplükte buldukları” kadınlarla gönül eğlendirmekten hoşlanırlar. Kimi erkekler ve kadınlar ise kendilerini aşırı beğendiklerinden egolarını tatmin için çok sayıda sevgili arayışı içine girerler. Bununla birlikte rekabet ortamı yaratmaktan haz duyanlar da vardır. Kimileri de gizlilikten zevk alır. Bir kısmı ise bir seks problemini halletmenin peşindedir.¹⁷

“Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç” romanında, feminist fikirlere sahip olan Feriha Davut, bir erkeğin ilişkide doyum sağladıktan sonra başka kadınlara yöneldiğini ifade eder ve bu durumu da kendi cinsinin cahilliğine ve iradesizliğine bağlar:

“Bir kadın ne kadar güzel olursa olsun onun sahibi olan erkek ona doyduktan sonra çarçabuk dışarıda çöplenmeğe başlar yağma yok kuzum... İşte ben kendi cinsimi müdafa için bu tehlikeli noktada bir nazariye kurmak maksadını takip edeceğim. Hep kadınlar benim gibi düşünselerdi erkekleri çabuk yola getirirdik. Sizi böyle şımartan Havva kızlarının cehaleti, zaafıdır.” (s.182-183)

“Tebessüm-i Elem” adlı romanda eşini bir fahişeye aldatan Kenan’ın çapkınlık hakkındaki felsefesi şöyledir:

¹⁷ Helen E. Fisher, **Cinsel Aşkın Anatomisi**, İstanbul, Varlık Yayınları, 2004, s. 86-87.

“Kadın, kullandıkça baş döndüren kokusunu kaybeden bir çiçektir. Sevdasının özü emildikçe solar, yıpranır. Erkeğe tam bir doygunluk geldiği, artık sarılmalarında eski ateşlilik kalmadığı zaman kadının düşkünlüğü artar. Âşığının kalbini yeniden ateşlendirmeye uğraşır. Çoğu uğraştıkça düşer. Bir erkek bin kadın için yaratılmıştır. Arıları görmüyor musun? Bir çiçeğin özünü emdikten sonra ondan kalkar, ötekine konar. Doyulan bir kadın, özü alınmış bir çiçeğe benzer. Artık çekici değildir. Bunda bir haksızlık varsa bizde değil, tabiattadır. Sevdada bir hikmet, bir aşılama hizmeti vardır. Tabiat, erkeği ekinciliğinde boş bırakmaz. Ekinden yorgun tarlalardan uzaklaştırır, iyi tarlalar ister. Erkeğin hercayılığı işte buradadır.” (s.238-239)

“Billur Kalp” romanının kahramanı Nesip İhsan’a göre her erkek fırsat buldukça partnerini değiştirmek istemektedir.

3.12. Süslenme

“İnsanlar, süslenmek ve süsleme arzusu ile her dönemde yenilikler yapmış, giyimlerini, evlerini, kullandıkları eşyaları süslemek için çaba göstermişler ve süslemeyi sanat haline getirmişlerdir.”¹⁸

“Güzel görünmek, bakımlı ve çekici olmak arzusu insanlık tarihinin her döneminde görülen sosyal bir davranıştır. İnsanlar, içinde yaşadıkları dönemin ve toplumların kültürlerine, gelenek ve göreneklerine göre her zaman süslenmeye önem vermişlerdir. İnsanlığın gelişimine paralel olarak kozmetik kullanımı da ilk çağlardan günümüze kadar artarak devam etmektedir.”¹⁹

“Şıpsevdi” romanında Meftun, kadının erkeği elinde tutmak için süs ve bakımına dikkat etmesi gerektiği görüşündedir:

“Esas-ı maksadımız, kadınların zevcelerine karşı göstermeleri iktiza eden etvar-ı şuhanelerinden, zarafetlerinden, suret-i telebbüs ve tezyinlerinden yani bir erkeği idare ve

¹⁸ MEB, **Giyimde Süslenme**, Ankara, Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, 2006, s. 1.

¹⁹ Ayşen Karaduman, **Kozmetikler ve Kadın**, (Çevrimiçi) http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kozmetikler_ve_kadin.pdf, 26.03.2013.

mesut etmek için lazım-üt-tahsil olan bir fenn-i mühimden bahsetmektir. Genç kız, bir gönce-i letafet iken aşkın kudret-i harikası tesiriyle yavaş yavaş açılır, kadın olur. Bu çağa erdikten sonra kadının vazifesi mehasin-i maddiye ve maneviyesiyle erkeği teshire hasr-ı mesai etmektir. Bir erkeği teshir etmek ekseriya kolaydır. Fakat bu sihiri daima yed-i zabtta bulundurmak pek müşküldür. Fethedilen bir kalbi mütemadiyen taht-ı itaatta tutabilmek, onu fethetmekteki ferasetten daha mühim bir maharete, bir fenne tevakkuf eder. İşte hanımlar, enzar-ı dikkatinizi celp etmek istediğim dakik nokta burasıdır. Kadınlar bu vazife-i müşkülelerini ifa için malik olabildikleri bilcümle vesait-i teshiriye ve esliha-i iğfaliyetlerini istimal ihtiyacındadırlar. Güzellik, nezaket, zarafet, cazibe bu esliha-i teshiriye başlıcalarını teşkil eder. Rakik kalpler, sanatkâr nazarlar için cazibe-i nisvanda, tasvir, tarif olunamaz öyle havarık-ı hilkat, tesirinden kaçılmaz öyle sahir bir kuvvet vardır ki bir kadın şıklıktan, şuhluktan, letafet-i edadan, o yaltaklanmalarından bütün faaliyet-i nisvaniyesinden mürekkep esliha-i nev'iyesiyle kanunen ve âdeten kendinin hâkim ve amiri olan erkeği muti, münkad bir esir menzilesine getirebilir. Hanımlar işte bu nokta-i mühimme üzerine nazar-ı dikkatinizi celp ederim. Zevciniz sizden bıktıysa, onun nazar-ı şevk ve iştihası hane haricinde dolaşmaya başladıysa, bu kabahatten yalnız erkek değil siz de mesulsünüz. Demek ki siz ilk muhabbet-i zevciyeyi hüsn-i idame edebilecek mahareti gösterememişsiniz. Bu öyle ince bir sanattır ki bazı kadınlar bila-talim bunun âlim-i tabiisi, arif-i halkisi olurlar. Kocalarınıza bazen ne kadar sevimsiz, hatta korkunç şekillerde görüldüğünüzü hatırlıyor musunuz? O, kolları kesik eski pamuklu hırkalarla, göğse kadar çekilmiş donlarla, saçlar kulaklarla beraber ta kaşlara kadar partial bir yemeni içine alınmış kundaklı başlarla, bu tekne başı, bu ortalık süpürmeye, örümcek almaya mahsus öğrenci kıyafetleriyle erkeklerinizin karşılarında salındıklarını unutuyor musunuz? Muhabbetin, bu kayıtsızlıklardan incinir, ürker pek nazik gözleri vardır. Zevcelerinizin çeşman-ı perestisini rencide edecek bu gibi ahvalden daima hazer ediniz. ‘Hizmetçimiz olmazsa ne yapalım? En süslü kıyafetlerle iş görülmez ya?’ diyeceksiniz. İş görmek için mutlaka umacı şekline girmek icap etmez. Beğenilmek fennine aşına zeki bir kadın bu iş kıyafetinde de birtakım dil-firib menazır alacak tarz-ı telebbüs bulur çıkarır. Onu da bir vesile-i şuhi ittihaz edecek maharetler gösterir. Bir Frenk kadını denize girerken hiç görmediniz mi? Ta başlığından pantuflasına kadar suya mahsus bir nev’ kostümle banyo ediyor. Bu elbisede ne kırmalar, ne oymalar, ne mümtaz, zarif renkler görülüyor. Siz ise bu maharetlere tamamıyla bigânesiniz. O kadar bigâne ki nisvan-ı efrencin hanelerinde soygunluk kıyafetleri demek olan bir zamanda istimal ettikleri penyuvarları siz düğüne giderken giyiyorsunuz. Daima beğenilmek, zevçlerinizin enzarında daima mergup kalmak sanatının, esrar-ı ilhamkârisine daima güşade-i zekâ bulunacak bir teyakkuz ve çeviklik içinde yaşayınız. Bir kadın yed-i kudretin taltif-i mehasin-bühşasından lüzumu kadar müstefit olamamış bulunursa bu noksani-i tabiatı fen ve sanatın vesait-i tamiriyesiyle bazı mertebe tazmin kabildir. Kadın daima kendini avcı ve erkeği şikâr farz ederek meşgule-i saydına hiç fasıla vermemeli, her fırsat zuhurunda hücum ve taarruz için silah-be-dest intizar bulunmalıdır.” (s.359-362)

“Kokotlar Mektebi” adlı romanda, Kudret Ali’nin hanımların süslenmelerine dair görüşü şöyledir:

“Unlanmış, kireçlenmiş simaların kaşlarını, kirpiklerini isleyip yanakları ala, dudakları galibardaya boyadıktan sonra güzelleştiklerine kanaat getiren hoppaların zevksizliklerine gülünür. İnsan böyle güzel değil ancak bir moda karikatürü olabilir. Istampada ifrata varılan hele o zavallı dudaklar, beşeresi soyulmuş kızı yaralara dönüyor. Böylelerine latif değil

iğrenç demekten çekinmeyeceğim. Bu mülemma dudaklara temas edecek temiz erkek ağızları cüretlerinin cezası olarak kana bulaşmışa benzemezler mi? Veleve boya ile şekli olsun, yara öpülür mü?

Sahne haricinde makyaj iğfalkâr bir nevi sahtekârlıktır. Düzgün, belli olmamak şartıyla kadın çehreleri için mubah bir süs olabilir. Bu bellilikten sıkılmamayı da kadınlığın büyük bir şüursuzluğu sayarım. Boyanmanın cinsilatif için mübremiyetini kabulde zaruret varsa bunu pek ince bir sınaât haline getirmek icap eder. Çok itinalarla bellisiz yapmaya uğraşmalıdır. Bazı rahatsızlık arızalarıyla vakitsiz solan genç kadın çehrelerinin bu suniyetten istianeye ihtiyaçları kabul olunabilir. Bunun mesağ derecesi de gayet ihtiyatkâr bir maharetle yüze pek ince bir astar geçerek renksizliği tahfife çalışmaktan ibaret olmalıdır. Yoksa bir çehrenin boyası ne kadar koyu olursa o derece güzelleşeceği zannına düşmek acınacak bir zevksizliktir.

Bu makyaj keyfiyeti de bir kadının tuvalet odasına münhasır mühim bir sır gibi tutulmalıdır. Vapurda, trende, tramvayda, bekleme yerlerinde, hatta çarşıda pazarda, seksen erkeğin dikilmiş müstehzi nazarları önünde çantasından aynasını, boya takımını çıkararak yüzlerini kaba bir nakkaş isticaliyle ıstampalayanlara ne demeli? Şüphesiz derin bir duygusuzluk ve terbiye noksanından ileri gelen bu pervasızlıklar kadın zihniyetinin geriliğini göstermez mi? Şuurlarının bu derbederliğiyle erkeğe müsavât iddiasına kalkmak gülünçlükten daha öte bir şeydir.

Bu hiffetle kadınlar seciye terazisinde erkekler ile denk gelmezler. Sokak ortasında boyanmak ne demektir? Bundan:

“Ben çirkinim. Aleni bir sahtekârlıkla işte gözünüzün önünde güzel olmaya çalışıyorum. Rica ederim beni beğeniniz...” demekten gayri bir mana çıkar mı? Gayritabii bir kızılılıkla ciğerleşmiş bir dudağın çehreye letafet vereceğini hangi estetik kanundan istinbat ediyorlar? Zavallı beyinsiz mahluk, anlaşıyor ki tabii güzelliğe itimadın yok... Beğenilmemek korkusuyla mı alelacele ve aleni boyanıyorsun? Asıl bu ıstampadan sonra çirkinleştiğine emin ol... Güzellik temizliktir. Boya ile yüz güzellenmez, kirlenir.

Hafif kadınların en büyük hayatî meşgaleleri suratlarının tuvaletleridir. Onlar, cemallerine herkesten ziyade yine kendileri aşkırlar. Sokaklarda tesadüf ettikleri aynaların önünden yüzlerini tetkik etmeden geçmezler. Birkaç parmak darbesiyle hemen saçlarını, kaşlarını düzeltirler.

Bu merakları o derecedir ki haddizatında ayna olmayan şeyleri de o makamda kullanırlar. Bütün dükkân camekânları, parlak araba, otomobil satırları hasılı her aksettirici şey onlara bu hizmeti görür.

Hep bu gülünç telaşlar erkeğe beğenilmek için midir? Onun nazarını celp etmek için bu kadar üzüldüğünüzü erkeğe hissettirmemek lazım. Bunu hissettirince kıymetten düşersiniz. Kadını erkeğe sevdirecek şey boya değil kayıtsızlıktır, istiğnadır. Erkeğin karşısında kendilerini telli pullu, boyalı bebek vaziyetine düşürenlerden ne ciddiyet beklenir. Bu hal zor ile kendilerini oyuncak yapmak değil midir? Kadınlığın bu adiliklerinden yükselmiş mütekkemmil kısmı cinsiyetlerinin şeref ve haysiyetini kurtarmak için evvela bu düşkünlerin terbiyelerine uğraşmalı, erkeğe müsavâta sonra çıkışmalıdır. Vekil olmak, mebus olmak, hâkim olmak davalarına ancak temiz yüzle kalkışılabilir.” (s.24-27)

“Dirilen İskelet” adlı romanın kahramanı hizmetçi kız Nâsıra kadınların süslenmelerini eleştirmektedir:

“Fakat efendim sokaklarda ipekler, renkler, kokular içinde salına, kıtita giden kadınların ekseriya süs fantaziyelerini tatmin eden birer rical sahipleri var. Ve onlara imrenen erkeklerin de birer zevceleri. Efendim, cemiyeti harap eden en büyük haram ve haramilik işte budur. Kadınlar hep erkeğin zaafından istifade izi üzerinde yürürler. Bir erkeğin tuvaletinde, telebbüsünde kadını imrendirmek için hiçbir tarafını açtığını yahut boyayıp telleyip pullayarak hiç bir uzvunu teşhir ettiğini görmedim... Balolarda çeşitli erkeklerle yarı bellerine kadar üryan dekolte cinsi lâtifin kılıklarına bakınız... Kadın müsavaten erkekle omuz öpüşüne kalkışmaya kıyafetini tashihten başlamalıdır. Devekuşunun tüyünü tepesine, denizlerden, istiridyelerden çıkan boncukları orasına burasına takındıktan, kulaklarını delip cici bici sallantılar geçirdikten sonra:

— Ben pek akıllıyım...

Demek gülünç olmaz mı? Zavallı mahlûk bir kere başını eğip de ökçelerine baksana. Seni işte bu garip hale sokan modacı, kafadaki madde-i-dimağiyenin hiffetinden cesaret aldı. Yürümüyorsun. Sekiyorsun. Nefsine işkenceyi süs sanıyorsun. O moda garibelerini çıkar. Çıplak ayaklarınla parmaklarının uçlarına basarak yürü ve bunun letafeti neresinde olduğunu bana söyle... Bu ökçelere verilen paralar hastahanelerde gıdasızlıktan ölenlere sarf edileydi kim bilir insaniyet ne kadar nüfus kazanırdı. Bugün hangi eskicinin önünden geçseniz mutlaka onu uzun ökçe çivilemekle meşgul bulursunuz. Ekmek bulamıyan kadınlar bile topuklarının altına bu sivri yumurcukları koymak cinnetinden kurtulamıyorlar... Nefsinize reva gördüğünüz bu azaplar, girdiğiniz bu gülünç kıyafetler ne için hanımlar? Ne için? Kendinizi akılcı müsavi belki de mütefevvik addettiğiniz erkeklere fazla beğendirmek için değil mi? Merak etmeyiniz maryanın tüyleri her ne kadar yıkanıp taranmamış olsa da tabiatın icbarı ânında koç onu beğenir. Zannetmem ki tabiat sahibi bir erkek ayağında sivri ökçeli iskaripini olmadığı için güzel bir kadın bırakıp ta mahza modaya bu tevafukundan dolayı bir çirkinini intihap etsin. Zekânızı ancak tuvaletinizde göstereceğiniz zevki itidal ve sadelikle isbat edebilirsiniz, yüzünü beş renge boyayan, sokakta vücudunun nısfını açan, arkadan vasat bedeninin bir kısmını indirip öbürünü bindirerek yürüyen kadın akıllı başında bir erkeği değil ancak kendini aldatır.” (s.173-174)

2.13. Aldatma

Aldatma kavramı; bireyin tabiatına, içinde bulunduğu topluma, yetiştiği kültüre ve eğitim seviyesine göre değişmektedir. Eşlerden birinin partnerinin dışında bir başkasıyla ilişki kurması sadakatsizliğe yol açar. Bu kişinin varlığının anlaşılmasıyla beraber meydana gelen şüpheyi ortadan kaldırmaya yönelik söylenen yalanlar da aldatmanın başlangıcını teşkil eder. Evrimbilimciler ve biyologların vardıkları son neticeye göre ‘her iki cins için de sadakate yer yoktur.’ Erkek, tohumlarını sadakatsizlik yoluyla olabildiğince fazla sayıdaki kadına ulaştırdığı gibi kadın da karşı cins arasında rekabet yaratarak en iyi gen özelliklerine sahip olan erkeği seçme imkânına kavuşmaktadır. Bu durumda sadakatsizliğin bir tabiat kanunu olduğu yargısına ulaşıyor. Bazı bilim insanları bu kanaatin son derece sakıncalı olduğu

görüştünderler. Çünkü insanları diğer canlılardan ayıran ahlakî değerlerin sarsılması, toplumda bozulmaya sebep olabilir. Üstün Dökmen, insan tabiatında özgür olma, serbestçe hareket etme eğilimi vardır. Ancak onda aynı zamanda ‘neokorteks’in (beynin düşünceyle ilgili kısmı) getirdiği sosyal kıymetler ve ahlak da mevcuttur. İnsan biyolojik yapısının kendisine dayattığı her şeyi yerine getirmek mecburiyetinde değildir. Genlerimiz bizi sadakatsizliğe yönlendiriyor olabilir; ancak ahlakî değerleri olan varlıklar olduğumuzu ve her davranışımızı doğa göre şekillendirmek zorunda olmadığımızı unutmamak gerekir demektir.²⁰

“Nimetşinas” romanında Hasna eşlerini aldatan erkeklere dair şunları söyler:

“Ne genç kocalar bilirim ki nur gibi tertemiz hanımlarının üzerine şöyle böyle kızlar sevmeye kalkarlar. Böyle kıymet bilmezlere kızarım doğrusu, el kızlarına göz atacağınıza siz de can u dilden karınızı seviniz. Aile saadetleri hep böyle iki başlı muhabbetlerden çıkar. Karınız size nasıl bir muhabbet gösteriyorsa siz de o sevgiye layık bir koca olmaya çalışınız, böyle olmadıktan sonra niçin evleniyorlar kuzum? Ben sana hayran, sen çama tırman. Ondan ne çıkar. Hanımlar beylerini sevsinler, onların gözü yine dışarıda, alargada dolaşsın. Bu da reva-yı hak mıdır?” (s.189)

“Kokotlar Mektebi” adlı romanda, Ulviye Melek birbirlerini aldatan eşler konusunda bazen iki tarafın da ihanetinin bilindiğini, ancak buna rağmen çiftlerin durumu görmezden gelerek evliliklerine devam ettiklerini dile getirmektedir. Bazı hallerde ise aldatan kocaların aldatıldıklarını öğrendiklerinde buna tahammül edemeyerek işi karısını öldürmeye kadar götürdüklerini belirtir. Bu durumun yanlış olduğunu söyleyen randevuevi işletmecisi kadın, aldatanın aldatılmayı da hazmetmesi gerektiğini ifade etmektedir.

“Gönül Bir Yel Değirmenidir Sevda Öğütür” romanının kahramanı, ahlaksız bir kişilik olan Şadan, beş-on yıllık evlilikleri müddetince eşini aldatmamış erkeğin az rastlanır cinsten olduğunu söyler. Bazı erkeklerin ya çirkin olduklarından ya kadın ruhuna hitap etmeyi bilmediklerinden ya da paraları olmadığından bu zamana kadar

²⁰ Umut Salih, Diele Gül Aladağ, “Aldatmaya mı Programlıyız?”, **Focus Popüler Bilim ve Kültür Dergisi**, No: 2, 2005, s. 47-49.

eşlerine sadık kaldığını dile getirir. Genç, güzel ve zengin erkeklerin kendileri sakınsalar bile bayanlar tarafından rahat bırakılmayacaklarını ifade eden Şadan, bir erkeğin gözü sevdaya ne kadar tok olsa da, o cici mama hususunda obur çocuklara benzer. “Bu açgözlülerin bayramda midelerini ne kadar şekerle doldursanız bunlar yine camekânda iştahlarını çekecek bonbona tesadüf ederler. Ve bunun için cüzdanlarının köşesindeki en temiz kaimeyi fedadan çekinmezler.” (s.6-7) demektedir. Şadan’a göre:

“Bir delikanlı gençlik ateşinin dimağında yarattığı timsale kavuşmak için evlenir. Bu hayal kollarının arasında canlandığı günü tahassürün visalden tatlı olduğunu anlar. Binaenaleyh ekseriya bu tatmin olunanın haricinde arzular tutuşur. İşte bu sebeple erkek aşta hercaidir. Ettiği sadakat vaadine harfiyen inananlar aldanırlar.” (s.9)

Şadan aldatma konusunda kadın ve erkeğin aynı derecede suçlu olduklarını ve bu bakımdan yalnız bir tarafa yüklenilmemesi ve onların tabiatın gereği olan bir davranıştan dolayı mesul tutulmamaları gerektiğini ifade eder:

“Aynı fiilden dolayı kadının günahını erkeğinkinden pek çok ağır bulmakta bir mâna göremiyorum. Bu eski telâkki usulü çoktan değişti. Günahkâr isek ikimiz de aynı derecede günahkârsınız. Kadınla erkek arasında bir incizap var ki bazı anlarda buna mukavemet kabil olmuyor. Tabiatın iradelerimizi yenmesiyle vukua gelen bu gûnahtan biz mi mesul olacağız?” (s.144)

“Kaderin Cilvesi” romanında, randevuevi işletmecisi Şemi ve ev sahibi Salâh Efendi arasında gayrimeşru ilişkiler üzerine şöyle bir konuşma geçer:

“-(...) Bazı kimselerin olağanüstü güzellikleriyle tanınan eşlerini, birçok işlerde başarı sağlamak için, nüfuzlu adamlara götürüp takdim ettiklerini veyahut ki karılarının öyle yüksek kişilerle olan ilişkilerini bilmemezlikten geldiklerini hiç iştmedin mi? Bu yolda dedikodular hiç kulağına değmedi mi?

-Değdi. Karısının güzelliği sayesinde çok önemli işler görmüş bazı kimseler tanırım.

-Demek sözümü doğruluyor ve hakkımı teslim ediyorsun?

-Evet. Yalnız bu noktada. Bu çeşit kocalara bizden çok sivilize olduklarını iddia eden Hristiyanlar arasında daha ziyade rastlanır.

-Karılarını peşkeş çeken bu heriflerin sosyete içinde iğrenç duruma düştüklerine tanık oldun mu?

-Hayır. Tersine itibarları artar. Muvaffak olmak için namuslarını merdiven yapan bu tür ailelerin arkalarından herkes dilini uzatır. Pek ağız yoran sözler söylenir. Filâncanın karısı filânca Bey veya Paşa ile şöyle böyledir denir. Fakat nasıl oluyor bilmem, yüksek sosyetelerde bu tür ahlâksızlıkları mazur gören bir hoşgörülülük var. Belki bu da uygarlık gereği bir şeydir. Her meclise girip çıkan böyle bir kocanın herkes içtenlikle elini sıkar. Çünkü ahlâkça düşen bu adam servet ve nüfuzca yükselmiş bulunur. Küçüklere karşı bir hacet kapısı açar. Rüşvetli, rüşvetsiz birçok iyilikler yapar. Bunların arasında iyi ahlâk ve insana yakışır davranışlarla ün yapmış olanları bile vardır.” (s.35-36)

“Deli Filozof” adlı romanda Hikmetullah Bey, damadına ve kızına evlilik süresince eşlerin birbirlerini aldatacakları yerde ayrılımları gerektiğini ve sizi sevmeyen tarafı rahatsız etmenin hiç de medenice bir davranış olmadığını şöyle anlatmaktadır:

“- İzdivaçta her iki taraf da birbirine karşı sadakat taahhüt ediyor demektir. Bu taahhüdü bozacak bir tebeddül vukuunda karı kocadan her biri kendini cürmü meşhut halinde yakalandırmazdan evvel mes’elenin anlaşma yolu ile tesviyesine bir çare aramalıdırlar. Sevilmeyen bir eş ile yaşamak, iki taraf için de felâkettir. Bu nefreti müthiş bir neticeye varıncaya kadar gizlemeye uğraşmakta ne mâna vardır?

-Efendi hazretleri, karı kocadan biri diğerine, “ben senden bıktım, artık ayrılalım” deyince bu teklif sıztısızca bir kabul yüzü görebilir mi sanırsınız?

-İşte asıl suçlu bu teklife karşı ret ısrarında bulunandır. Bir kere böyle bir mahlûkta izzeti nefis yoktur. Zor ile beni seveceksin iddiası, doğrusu hissî bir hırsızlık, daha doğrusu bir arlanmamazlıktır. (...) Bu aşk dilencilerine acırım, fakat hak vermem. Yüksek bir gönül, sevilmediğini hissedince arsızlanmaz, hemen incinip çekilir. İstırapı çok şiddetli ise bunu kendi nefsinde söndürmek için lâzım olan fiile atılır. Sizi sevmeyen tarafı rahatsız etmek medenî bir insan için ahlâk düşkünüğdür.”(s.187-188)

3.14. Aşk Cinayetleri

“Namus; kadın, kadın ve erkek arasındaki cinsel ilişki, kızların iffeti, bekâreti ve evlilikteki sadakatsizlikle bağlantılı bir kavramdır. Kadınlar, ailenin, toplumsal normların ve geleneklerin korunması adına erkeklerin kontrolü altında tutulurlar. (...) Toplumumuzda genel olarak anlaşıldığı biçimiyle namus yıkıcı bir kavramdır, çünkü insanların özellikle de kadınların özgürlüğü onların yalnızca aile içinde değil, tüm

toplum içinde erkeklerin kontrolü altında olmaları sonucunda kısıtlanmaktadır. (...) Namusun kadınların bedeni üzerinden kurulması ve kadın cinselliğinin erkekler tarafından kontrolü, özellikle kadının zina yaptığıının bilindiği durumlarda, insanların kafasında namus cinayetlerini bir anlamda meşrulaştırmaktadır. (...) Kadın bedeni üzerinden kurulan, kadınlardan daha pasif, erkeklerden daha aktif bir rolün beklendiği namus anlayışının, ulusal gelenekler ve İslami prensipler ile de bağlanarak “Türk ve Müslüman ailesinin temel normları” biçiminde genelleştirilmesi, bu toplumun kültürünün önemli bir unsuru olarak vurgulanması ve her kentte pek çok kişi tarafından çeşitli biçimlerde bir şekilde tekrarlanması, bu yaklaşımın oldukça geniş bir kesim tarafından onaylanan, yaygın bir kavrayış olduğuna işaret etmektedir. Bu ele alış tarzı kadının ve erkeğin toplum içindeki rollerinin tümüyle farklı olmasını bir anlamda meşru kılarken bunun bir uzantısı olarak kadınlara ve erkeklere evlenme, boşanma, aldatma-aldatılma konularında da farklı standartlar uygulanabilmektedir. Sonuçta, ‘namusa aykırı olduğu’ düşünülen bir davranış kadınlarda ve erkeklerde farklı uygulamalara ve sonuçlara yol açmakta, daha da kötüsü, ‘namus’ ve ‘namusun korunması’ adına işlenen cinayetlere de daha farklı bir gözle bakılıp, haklı görülmelerine yol açmaktadır.”²¹

“Kokotlar Mektebi” romanında Ulviye Melek, fahişelik yapan kadınları kıskanan erkekleri şöyle yermektedir:

“Şehveti taşan bir erkek, korkudur bir canavardır. Dişiyi tekrar kızdırmak için yavrularını paralayanlar erkek hayvanlar değil midir? Kediler, aslanlar, daha birçokları... Ortaya düşmüş bir fahişeyi kıskanmak erkek gururuna yaraşır bir hareket midir? Öyleleri vardır ki sevdiği kadının iâşesine kudreti yetmez. Onu besleyemedikten sonra ticaretine mani olacak bir haksızlık ve mantıksızlıkla kıskanmak ve parasıyla yaşatamadığı zavallıyı nihayet vahşiyane öldürmek erkeklere mahsus akla sığmaz istibdatlardandır.” (s.32-33)

“Kesik Baş” adlı romanda Alber, nikâhsız yaşadığı Flora ile aşk cinayetlerinin mantıksızlığını şu şekilde dile getirmektedirler:

²¹ Filiz Kardam, **Türkiye’deki Namus Cinayetlerinin Dinamikleri**, Ankara, Koza Yayın, 2005, s. 24-25,63.

“-Cinayet, insanlar arasında dört mecraya akar. Para, aşk, tahkir, intikam...

Flora mütevahhiş bir sesle:

-Hamakat ve cehaleti de unutmayınız. Bunlar da en işlek beşinci ve altıncı cinayet caddesi olabilirler.

-Fakat en asilâne cinayet aşk macerasından akandır...

-Of, işte bunu hiç anlamam... Cinayette asâlet olur mu? Ver bana para cüzdanını yoksa seni öldürürüm. Bunu anlarım. Fakat aç bana gönlünün kapısını, yoksa onu kurşunla, hançerle delerek içeri girerim... Bunda asalet değil, zerre kadar mantık bile yok... Silâhınızla fethettiğiniz bir gönül aşkınız için bir makar olamaz.” (s.165-166)

Aynı romanda, Flora’nın aşk hakkındaki görüşleri şöyledir:

“Aşk, iki kalbin karşı karşıya oynadıkları bir kumardır. Yenilen tarafın denizlerden, zehirlerden, iplerden, kamalardan şifa aradığı çok defa vakidir... Çünkü hilkiyet hilkiyete, mizaç mizaca, ahlâk ahlâka, vicdan vicdana uymaz... Muhabbet sureta birleştiği gönülleri ekseriya hakikatte türlü imtizaçsızlık, tenafür ve felâketler içinde kıvrandırır...

Aşk için ruhun mürebbisidir, derler. Hayır yalandır. O, musablarını bir takım taşkınlıklara sevk ile bazan sersem, bazan deli, bazan arsız, bazan ahlâksız, neuzübillâh bazan da katil eder...”(s.193-194)

“Gönül Bir Yel Değirmenidir Sevda Öğütür” romanının kahramanı Hürrem Medarı, eşlerini aldatan hanımların kocaları tarafından öldürülmesine şu sözlerle karşı çıkmaktadır:

“Sadakatsizliği müsbet bir kadını niçin bırakmıyor? İtirazıyla nas kütlesi içinde bir galeyen kopar. Bu vicdanî bir keyfiyettir. Ahirin vicdanını kendinizinkinin üzerine ayar ettirmek salâhiyetini nereden alıyorsunuz? Sizin gibi düşünmeyen, düşünemeyen felâketzedeyi aforoz ediyorsunuz. Bir diğerinin vicdanına muhalefet vicdansızlıktır. Bu ağır mesele için kamadan, tabancadan başka bir hal çaresi bilmiyorsunuz. Dan... Dun... Haydi, kanlar içinde bir kadın ceseti önünüze serilince vazifenizi ifa etmiş olduğunuza kanaat getirerek silâhınızı kınına koyup muzafferan insanlar arasına çıkıyor ve şiddetle alkışlanıyorsunuz. Kanun ve efkâr-ı umumiyei kendinize muin buluyorsunuz. Fakat kanun ve efkârı umumiye lâhuti olsaydı düsturun bendleri daima hal ve zamanın icabına göre değiştirilmez ve umumun telâkkisi orta çağdaki bütün vahşet ve dehşetle sabit kalırdı. Bunlar her milletin, âdet, ahlâk ve medeniyetteki kıvamına göre değişen zihniyetlerdir. Zevçle zevcenin içtimaî mütakabil vaziyetlerini, sinlerini, mizaçlarını, görgülerini, terbiyelerini, güzelliği, çirkinliklerini ve vılaahır... Birçok şeylerini ve en üste kadının zafını nazarı dikkate almak lâzım gelir. Çok defa kadını fenalaştıran kocanın idaresizliğidir. Eğer benim karım iffetsiz olmuşsa günahın yarısı da bana aittir. Onda sadakatsizliği doğuracak ve aramızdaki imtizaç ve muvazeneyi

bozacak sebepleri elinde dürbünle, fırtına bekleyen kaptan gibi daima gözümün önünde bulundurmalıyım.” (s.259-260)

3.15. Kadına Saygı

“Saygı karşımızdakine onu düşündüğümüzü hissettirmektir. İnsanların dili, ırkı, cinsiyeti ne olursa olsun, ayırmadan farklılıklarını kabul etmektir. Saygı, insanların arasındaki olumsuzlukları olumluya çeviren bir bağ, insanlar arasında en güzel iletişim kapısıdır. Kendine ve başkalarına değer vermek, çevresinden değer görmektir. Saygı uygulamada karşımıza insana, doğaya, haklara, emeğe, kendine, engellilere, hayvanlara ve düşünceye saygı olarak değişik şekillerde kendini gösterir. Saygılı olmak iyi bir insanın taşıması gereken temel özelliklerden birisidir. Saygı, insanın kendi kişiliğiyle başkalarının kişiliğinin arasındaki sınırı bilip o sınırı aşmaması, kendi aleyhine dahi olsa başkasının hakkına, hukukuna özen göstermesidir. Saygı insanın birlikte yaşamasındaki tüm değerlerin esasıdır. Kim ki tüm diğer insanların onuruna saygı duyarsa, diğer değerleri de içselleştirebilecek vasıftadır. Saygı, karşıdakini olduğu gibi kabul etmektir; meziyetleriyle, zayıflıkları ve yanlışlarıyla, hakları ve ihtiyaçlarıyla. Saygı göstermek belli bir zamanla, mekânla veya durumla sınırlı değildir. Saygı, sinemada, evde, okulda, tiyatrodan, otobüste, sıra beklerken, sokakta, alışverişte, camide, stadyumda, resmi dairelerde olabileceği gibi; herkese, küçüğe, büyüğe, kadına, erkeğe, geçmişe, geleceğe yönelik olabilir.”²²

“Can Pazarı” romanında İstanbul’un sosyete yaşamındaki kadın erkek ilişkilerine dair şöyle izlenimler aktarılmaktadır:

“Cemiyet içinde kadın bütün saygıların hedefi olan bir sevgili... Erkekler onları koltukla arabalara bindirip indiriyorlar, sokaklarda mantolarını, atkılarını, şemsiyelerini, çantalarını

²² İbrahim Türk, “Değerler Eğitiminde Saygı”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat, Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s. 16-17.

taşıyorlar, otomobillerde karşılarına oturuyorlar. Salonda, sofrada, konuşmada hep ilkin başlamak işi kadının...” (s.117)

Aynı romanda randevuevi işleten Matmazel Takuhi, kadına saygı konusunda Müslüman ahalinin bir ortaçağ zihniyetiyle yaşadığını şu sözlerle dile getirmektedir:

“İstanbul Türklüğü bu işte hâlâ bir ortaçağ kafasında yaşar. Bu işi aklına sığdıramaz. Efendi evde yokken genç gece bir delikanlı misafir gelse bekçi sopasını kapar, imam fenerini yakar, mahalleli genç ihtiyar fiskosla sokağa dökülür. Tahkikat başlar. O derece ki herkes orada bulunmayan kocanın namusunu korumayı kendince büyük bir vazife bilir. Şimdilerde bu kadar kayıt ve şarta imkân kalmadıysa da böyle şüpheli bir misafirlik olunca yine dedikodudan mahalle sallanır. Birisinin günahını görüp de onu tatlı tatlı ayıplamak halkın ruhuna sinmiş bir hastalıktır.

Medeniyet âleminde, yani sivilize ahlâka göre kocanın, gelen erkek misafirden şüphesini karısına belli etmesi büyük bir terbiyesizlik ve âdeta hakarettir. Arada bir kocalar pek belli hakikatler karşısında fakat medenî ahlâka ses çıkarmamak halinde bulunarak kıvranırlar.” (s.27)

4. BÖLÜM: HÜSEYİN RAHİMİ GÜRPINAR’IN ROMANLARINDA KADIN-ERKEK İLİŞKİLERİNE DAİR ANLATICI OLARAK YAZARIN KENDİ GÖRÜŞLERİ

Hüseyin Rahmi’nin romanlarında vermek istediği mesajı kahramanlar aracılığıyla sunduğu gibi kendi fikrini doğrudan doğruya beyan ettiği de olur. Aşağıda kadın-erkek ilişkileri hakkında yazarın romanlarından tespit ettiğimiz görüşlerini maddeler halinde vermeye çalıştık. Böylece Gürpınar’ın eserlerinde savunduğu düşüncelerin ve okuyucuya iletmek istediklerinin anlaşılmasını kolaylaştırmayı hedefledik.

4.1. Aşk

“Metres” romanında aşkı romantik açıdan ele alan yazar, onu hayatın merkezine oturtmuştur. Sevmek ve sevilmeye, dünyanın bütün acıları karşısında bir avunma ve mutluluk vasıtası olarak bakar. Gençlik, hayatın boşluğunu bunlarla dolduramazsa, artık onun için tatlı hayallerin yerini acı dolu çılgınlıklar alacaktır:

“Sevilmekte, şüphe bulunmayan sevilmede, itimatla sevilmede, mânen, maddeten ne büyük bir hayat tesliyeti vardır. Dünyanın bütün canfersâ âlemlerine, bütün tahammülsüz kederlerine karşı koyacak her lisanla yalnız şu kelimelerdir: Sevmek, sevilmek... Sevildiğine kanaatle sevdiğini hisseden bahtiyardır. Gençliğin, hayatı uzun bir muhabbet gibi gören gençliğin hep o yakıcı gözyaşları buna inanmamak yüzünden dökülmüyor mu? Bütün hayalât semâmızı dolduracak işte yalnız şu kelimeler değil midir? Sevmek, sevilmek hayatın boşluğu, melâl fezâsı bu iki kelimecikle doldurulamazsa gençlik altın kanatlarıyla hayal asumânında artık uçamaz, belki çırpınır. Artık onun nağmeleri tabiatın ahenginden alınmış bir terâne değildir. Acı bir tazallüm feryadı, bir şikâyet vâveylâsıdır.” (s. 374-375)

“Tesadüf” romanında, bizi gerçekten seven insanların kıymetini ancak onları kaybettiğimiz zaman anlarız diyen Hüseyin Rahmi, gençlikte insanın aşk konusunda

değişken olduğunu, fakat gönlü bu hercailiklerden usanınca, hayatın yorgunluk devresinde dinginlik ve vicdan tesellisi aradığını belirtir:

“Bizi samimiyet-i ruhîyle sevenler hakkındaki bu kayıtsızlığımız, nankörlüğümüz onların gaybubetleri, vefatlarıyla ekseriya hissiyatımız üzerinde bir aksümel husule getirir. Kendilerini elden çıkardıktan sonra kıymetlerini anlarız. Gençlikte hemen umumiyetle gönlümüz, her cihete meyl-i deveranı görülen o fırladklara benzer ki rüzgâr-ı sevda ne taraftan vezan olursa o cereyana kapılmakta, her sarsar-ı aşk ile dönmekte güçlük çekmez. Fakat gönül bu hercailiklerden usanınca, aşk ve hevadan yorulunca, evvelki huzuzat-ı nefsanî artık şefkate tahavvül eder, hayatın yorgunluk devresinde badema sükûnet-i ruh, teselli-i vicdan arar.” (s.490-491)

Hüseyin Rahmi, “Billur Kalp” romanında aşkı gençliğin teselli kaynağı, gönülleriyle yaşayan insanların ise hayat mücadelesinde muhtaç olduğu bir nimet olarak görür. Ona göre aşk, dinlerin tarif ettiği ilahi saadettir. Ancak onun yaraladığı hassas kalpler, eski zevk ve neşelerini kaybeder; deliliğin, intiharın eşiklerinde dolaşır. Kimileri bu kötü ruh halinden kendilerini kurtarabilmek ve teselli bulmak adına Tanrı’ya sığınır:

“Bir lütfâ bize eza çektiren ve galiba cefakârlığı için sevilen hayat, gaddar, bi-his devam ediyor. Cisimlerinden ziyade ruhlarıyla yaşayan insanlar ekmekten ziyade sevdaya, vefaya muhtaçtır. Midelerinden evvel kalplerinden zehirlenirler. Vade-i hululünde nihayet bizi ikna edecek olan zamanı her saniye öldürmek için uğraşırız. Bütün didişmelerimiz, eğlence aramalarımız onun nasıl geçtiğini duymamak içindir.

Hayatın boğucu kasvetleri içinde gençliği tesellisiyle yaşayan yalnız bir şey vardır: Aşk... Onun nurdan kanatları üzerinde yükseldiğimiz zaman bizi arşîâlâya yaklaştıran bir cennet kokusu alırız. Dinlerin bize tarif ede ede anlatamadıkları lâhuti saadeti duyar, onun beşiğinde sallanarak gördüğümüz muğfel rüyanın mestîsi içinden ebediyen başımızı kaldırmak istemeyiz.

Bu bir rüyadır. Belki rüyalardan daha yalancı, daha hayalî bir şeydir. Aynı rüya bir daha görülebilir. Lakin aşkın hançerlediği hassas kalpler ilelebet mecruh kalır. Sönmüş vefaların eski şiddette bir daha iki kalpte birden tutuşmalarına imkân yoktur. Hareket, hıyanet karşısında sönmez görünen iptila aşk değildir. O iğrenç bir şeydir.

Hayata yalnız aşkın şevkiyle tahammül edenler onun gaddar tanesiyle vuruldukları gün, artık dünyayı görececek gözleri kalmaz. Zevk, neşe her şey söner. İntihardan, tımarhaneden kendilerini kurtarabilecek kadar metanet gösterenler bile insanlardan uzak dağ başlarında uzletgâhlar, savmaalar, tekkeler, manastırlar, çilehaneler ararlar. Bütün ma-sivadan ümitlerini keserek teselli bulmak için nerede olduğu bilinmeyen o gizli kuvvetin kokusuna giderler.” (s.597-598)

“Deli Filozof” adlı romanda aşkın şiddetinin ayrıldıktan sonra anlaşılacağını söyleyen yazar, kişinin sevgilisiyle darılmadan önce acı çekmemek için iyi düşünmesi gerektiğini belirtir:

“(…) Bazı muhabbetzedeler sevgililerinden gördükleri eza ve cefaya dayanamayarak tutuldukları bir sinir buhranı anında ne olursa olsun feveran ile kat’î münasebete atılırlar. Lâkin bozuştuktan sonra gelen nedamet ıstırabı evvelce çekilen azaplardan bin kat müthiştir. İnsan bu ayrılışa tahammülünün derecesini bilerek sevgilisiyle darılmalıdır. Evvelce şiddeti pek bilinmeyen aşkın kuvveti ayrıldıktan sonra anlaşılır. Bu tahammülsüzlük neticesinde insan sevgilisinin insafına sığınmak ızdırarında kalınca bütün gönül imtiyazlarını kaybederek kendini galip mağlûp vaziyetine düşürmüş olur.” (s.203)

“Ölümler Yaşıyor Mu?” romanında Hüseyin Rahmi, sinema yıldızlarına aşk olan kişiler hakkında şunları söylemektedir:

“Bütün dünya sahnelerinde yılda birçoğu parlayıp birçoğu sönen bu gölge sanatçılarına aşk olanların sayısı çok. Kişi bir, ondan doğan ziller sayısız. Sevdalananlar arasında bu gölgeler bölünebilirse de canlı artisti nasıl paylaşabiliriz? Bu garip hastalığa tutulan zavallı dişi ve erkek aşkların iniltileri hep boşa gidecek, ara sıra birer hayalet kucaklamaktan başka nasipleri olmayacak.” (s.249)

4.2. Evlilik

“Şıpsevdi” romanında Hüseyin Rahmi, Batılı kadınlarla evlenmenin toplum hayatına göstereceği tesirleri ele aldığı bölümde Fransız, İngiliz ya da Alman eşlerin Türk kocalarına karşı bir soy üstünlüğüyle hareket edeceklerinden, erkeğin onun yanında daima insanlığından önemli şeyleri eksik bir varlık olacağından bahseder. Bu tür ailelerden doğan çocukların birden fazla dil biliyor gibi görünmesine rağmen bir dilde bile samimi bir konuşma gücü gösteremediklerini belirtir. İki milletliliğin âdet ve şartları arasında kalan bu çocukların, yaşam şekliyle ilgili mühim meselelerde güçlük çektiğini ifade eder. Erkeklerin soyumuzu karıştırıp cinsimizi düzeltmek ve

medeniyeti ilerletmek maksadıyla Avrupalılarla evlendiğini söyleyen yazar, bu yolda ısrar etmekte devam edilirse Türk kızlarının evlenecek kişi bulamayacağından yakını, ayrıca bu tür evliliklerin ekonomik sakıncalarını da izah eder:

“Bazı sivri akıllılarımız da Fransız, İngiliz, Alman kadınlarıyla tehhül ederk mühlikeye karşı besbelli kısmen olsun bu suretle çare-cûluk gösteriyorlar. ‘Bu milletler yavaş yavaş bizim elimizdeki şeylerin hepsini gasp ediyorlar. Bari fırsat düştükçe biz de onların kadınlarını alalım.’ diyorlar. Himmetleri var olsun. Fakat eyvan-ı medeniyete bu suretle dehaletin menafii kadar da mahzuru vardır. Aşağıda bundan bir nebze bahsedeceğiz.

(...) Böyle sélection ile tesalüb-i ırk ve ıslah-ı cinsimize uğraşmaktaki himmetin derece-i ehemmiyetini tetkik cihetini erbabına terk ile bu meselenin yalnız hayat-ı ictimaiyemizce göstereceği tesirattan bahsetmek isterim.

Madam ya bir Fransız, ya bir İngiliz, ya Alman olacağından Türk zevcine karşı daima bir gurur-ı ırk ve tefevvuk-ı milliye izharından geri durmaz.

Madam, medeniyetten kendince farz ettiği bu takaddüm-i neseb fazlından dolayı bir zat-ı ekmeldir. Zevci ise onun yanında daima insanlığından mühim şeyler eksik bir mahlûk-ı nakıs ve hakirdir. Zevc için her emre, her harekete karşı daima vazî, daima mutî, daima hamul bulunmaktan başka çare yoktur. Yoksa en adi vesileler ile: ‘espèce de turc’, ‘tête de turc’ hakaretleri hazırır.

Çocuklar validelerinden daima mütefahirane, balâ-perverane bir eda-yı tagallü gördüklerinden tab’an ve hissen o tarafa mütemayildirler. Bir Türkle bir Avrupalı kadından mahsul çocuklar meyanında melek gibi latîf, melîh ve sevimlileri bulunduğu kabil-i inkâr olmamakla beraber ‘tesalüb-i ırk’ terkiibindeki fazilet-i fenniyeye rağmen çirkin, sıkı, tıknafes, irin renkli, solucan gibileri de görülmektedir.

Bu etfalin vechlerinde alelekser, iki muhtelif ırkın alaim-i cinsiye-i mütezaddesi vardır. Tekir anadan, boz babadan doğma alacalı kedi yavruları gibi burnu Alman’a kulağı Türk’e benzer.

Anaları Frenkçe, babaları Türkçe, dadıları Rumca konuştuklarından bu tebelbül-i elsine içinde büyüyen yavrucuklar üç yaşında iken üç dört lisandan mütekellim görünürler. Fakat on yaşına gelirler de henüz başlıca bir lisandan bir eda-yı samimiyetle kudret-i tekellüm gösteremezler. Bu masumlar sabit, muayyen bir isme bile malik değildirler. Babaları Cenân derse, anaları Jan diye çağırır. İki milletin şerait-i adat ve ictimaiyesi arasında kalan bu biçareler büyüdükçe tesettür, tehhül devirlerinde bunların tarz-ı hayatlarına taalluk eden mesail-i mühimminin mişkûlatı da beraber büyür.

(...)

Mazaallah rical-i memleketimiz tesalüb-i ırk himmet-i medeniyetperveranesiyle hep böyle nisvan-ı efrencle tehhül ragıp olurlarsa şarkın letafet ve ismet-i mahremanesi içinde büyümüş, herbiri birer dürdane-i safvet ve iffet olan evlerimizdeki o nur gibi Ayşelerimizi, Eminelerimizi, Zehralarımızı kimlere vereceğiz?

(...)

Madamın Avrupa’da akraba ve taallukatı varsa her sene edeceği sıla-i rahmda zevcinin buradaki servetine göre bu vesile ile diyar-ı ecanibe kucak kucak paralar akar. Muvazene-i iktisadiyemiz bundan da rahne-dar olur. Avrupa’dan buraya para çekmenin yolunu bulanlar takdire seza vatanperver addolunur. Burada birbirimizin dişimizi, tırnağımızı sökerek kazandığımızı oraya gönderenler değil.” (s.12,17-20)

“Tebessüm-i Elem” adlı romanda, okuyup yazan kızlar için imkânların elverişli olmadığını söyleyen yazar, bu nedenle aldıkları eğitimin boşa gittiğinden yakınmaktadır. Frenk kadınlarının özgür bir hayat yaşadıklarını gören Türk kadınlarının içinde bulundukları şartlardan memnun olmayarak her şeye nefretle baktıklarını, bütün istek ve düşüncelerinin duygularını paylaşabilecekleri bir eş bulabilmek olduğunu dile getirir:

“Muhitimizde imkân derecesinde okuyup yazan kızların akıbetleri ne olur? Bu mesailerinin semerelerinden istifade etmek için önlerinde bir fikir beslenmesi ve inkişaf zemini bulamazlar. Hiçbir gözükiip parlayamazlar. Kadınlar için olan medenî cemiyetlerin hemen hiçbirini yok, okumalarının sonunda erebilecekleri sonuç, çıkan gazete ve mecmualara ara sıra makale göndermek, evdeki büsbütün boşluktan ibaret zamanlarını, hangi Frenk musiki ustasının meşhur parçalarını ne kadar ustalıkla çalarlarsa çalsınlar, ev halkınca baş ağrısından başka bir şey sayılmayan piyano ile meşgul olmak, birkaç sayfa kitap okumak yahut bir elişiyle vakit geçirmekten ibaret kalır. Konuştukları ecnebi dilini, çoğu evdeki erkeklerden kıskandıkları için en yaşlılarından en yaşlılarından seçilmiş dişsiz bir mürebbiye ile lafazanlık etmekten başka rahatça kullanmaya imkân bulamazlar. Dil öğrenmeye verdikleri emeklerin karşılığı bazı seyir yerlerinde, orada burada rastlayabilecekleri Frenk kadınlarına hemen bir “bonjur” demek gibi bir kısırlığa mahkûm kalır.

Frenk kadınlarının serbest hayatlarını görürler, zavallı ‘enstruit’ kadınlarımızı kara kara bir düşüncedir alır. Artık etrafa, her şeye lânet okurlar, kendi ayarlarında bir kadın bulamadıkları için kimse ile görüşmez, tanışmaz, bir şey beğenmez olurlar.

Sonra bütün düşünceleri, hayatlarının emeli bir noktada toplanır. Her bir hissî ihtiyaçlarını temin edecek, okşayacak bir koca bulmak... O, yıllarla süren kuruntularıyla, hayalleriyle, istekleriyle zihinlerinde az bulunur, pek az değil de var olmayan mükemmel bir koca yaratırlar ki, dünyada değil yıldızlarda bile benzeri bulunmaz. Böyle en mükemmel bir mahlûkun bir gün çıkagelerek bütün muhit ve hayat talihsizliklerinden kendilerini kurtaracağı gibi tatlı bir ümide kalplerini bağlayarak beklerler.” (s.207-208)

Aynı romanda evlilikteki heyecanının ilerleyen zamanlarda yitirildiğini, geride aile bağılılığı hislerinin kaldığını belirten yazar, yalnız cinsel hazlar için evleneceklerin bir daha düşünmeleri gerektiğini ifade eder:

“Evlenmenin ilk zamanlarındaki tatlar zaman geçmesi ile az çok kuvvetini kaybeder. Fakat ikinci zamandaki aile vazifesi ihmal olunamaz. Bu cihet evleneceklerin enine boyuna düşünmeleri lâzım mühim bir noktadır. Birinci zamandaki zevk geçicidir. Fakat ikincideki ‘aile bağılılığı’ şerefi, lezzeti sürekli. Evlenmeden asıl maksat da budur. Cins zevki evlenmeden de yerine getirilebilir.” (s.229)

“Tutuşmuş Gönüller” romanında yazar, çağının erkeklerinin hem güzel hem de servet sahibi ailelerin kızlarını aradığını, kız babalarının ise evlerinin geçimini sağlayabilecek erkekleri tercih ettiklerini söyler. Parasızlık nedeniyle gençlerin birbirleriyle yuva kuramadıklarını dile getiren Hüseyin Rahmi, maddî imkânları gerekçe göstererek genç kızların ihtiyar erkeklerle evlendirildiklerini, bu durumun da çeşitli sorunlara sebebiyet verdiğini şöyle ifade eder:

“Bu zamanda kimin ki yetişen kızı var, derdi var. Kocalar ender ve züğürt, ahlaklar terelelli... Delikanlıların hemen hepsi kapağı atacak bir iç güveylik konak, kendilerini besletecek kalantor bir kayınpeder arıyorlar. Yazın sayfiye, kışın şitaiye... Mükemmel sofrâ, sıcak oda, temiz pufla döşek, güzel karı arıyorlar, tarıyorlar. Bu hülyalarına tevafuk eden hakikati bulamayınca... Kuruntusuna düştükleri fazla bahtiyarlıklardan birçok tenzilât yapıyorlar... Fakat yine bulamıyorlar. Çünkü kızlar, kız babaları da aynı hülyada, eve ekmek getirecek bir babayiğidin peşini kolluyorlar.

Parasızlıktan genç genci alamayınca biliyor musunuz ne oluyor? İhtiyarlar, kıyılarında, bucaklarında biraz kırıntıları olan, kirasız bir dam altında yaşayan ihtiyarlar, düdüğü çalıyorlar... Altmışlık bir büyük baba, bir çorba, bir hırka pahasına kadit vücudunu ısındırmak için on sekizindeki ateşli bir bakiri nikâhla döşegine çağırıyor. Sarmaş dolaş, âlâ... Bu sâlhürde kütüğe bir filiz aşılıyor. Fakat çok geçmiyor, hatırasına hürmet edilmeyen merhum ihtiyar bacının âhı çıkıyor. İzdivacın senesinde zürriyet vuku buluyor. Âh ne çabuk! Herkesle beraber ihtiyar koçacağız da buna biraz hayrette... Dedikodu mu dediniz! Gırla... Daha sonra neler olmuyor neler... İkinci çocuk da dermansız babacık übüvvetteki meşarikini eliyle mi yakalamıyor? Haneden esrarengiz birtakım sirkatler mi vuku bulmuyor? En mahrem eşe-dosta bile açılmaz ne rahatsızlıklar, genç bünyelerin bile tahammül edemeyeceği ne ısıraplar, ne hafakanlar... Taze zevcede nevileri teşhiş olunamayan ne tuhaf hastalıklar...

Nihayet... Nihayet bir gün buyurunuz cenaze namazına diyorlar... Bu köhne sevdakâr, âlemin dedikodusunu kesmek için gösterdiği fart-ı faaliyetten ölüyor da hâlâ yine halk çocukların onun sulbüne nispeti bahsinde tereddütle dudak büküyor. (s.385-387)

4.3. Çok Eşlilik

Hüseyin Rahmi, “Billur Kalp” adlı romanda devlet erkânının kadına olan zaafını şu sözlerle eleştirmektedir:

“Hazineleri midelerine dolduran bu obur devletlû, atıfetlûlar kanlarında peyda olan kuvvetin hararetiyle bir karı, iki karı, üç karı ile kanaat edemezlerdi. Çifte çifte menkuhalarından, odalıklarından, sofalıklarından başka ayrı dinden metresleri de olurdu.

Millet-i hiffeti babalarından menkul, meşru malikâne bilen bu eşel herifler o kadar serveti ne yapacaktı? İşkembeleriyle, affedersiniz bilmem nerelerini memnun etmekten başka hayatın hangi zevkine vakıftırlar?

(...) O zamanın yutucu paşaları sadakatlerini efendilerine pek pahalıya satar ve her hareketlerinde büyük müstebiti taklit ederlerdi. Memleketin en hâkim tepelerinde sekiz, on mahalleyi yutan yüksek hisar duvarlarıyla mahsur şeddat-ane kasırlar, kâşaneler... Dünya cennetleri... İçlerinde ne var? Her şeyden çok kadın dolu... O zamanın durmayıp işleyen bu tenasül makinelerinin bakiye-i mahsulü olarak bugün ortada ne var? Hâlâ miras davalarıyla didişen birkaç ecic bücüc mahlûk... Milyonları aşan bu servetlerden bugün memleketin terakkisine hadim bir müessese, bir fabrikacık, bu haramilerden gelme bir hayr-ül-halef görebiliyor muyuz? Yalnız çalıp çırpıp, asıp kesip, yiyip içip şehvetlerini söndürüp gitmiş, arkalarından tereddi, sefalet, inkıraz felaketlerinden başka bir şey bırakmamışlar.

Aman yarabbi! İzale-i bıkır fiilinde padişahlarımız kadar mücrim, müthiş “Don Juan”lar dünyanın neresinde bulunur? Bir padişahın sinn-i bülüğundan türbesine çekilip sırmalar, şallar altında yatıncaya kadar kaç kadınla nikâhsız evlendiği hiç hesap edilmemiştir. İşte zihinleri hayrete, vicdanları isyana düşürecek en ibret-amiz bir istatistik... Acaba saray mutfagında kaç sülün kesildiğine kadar hesap eden Evliya Çelebi neden bu pek meraklı meseleye dair birkaç söz yazmamış? Oh... Oh... Kimin ne haddine! Padişahlara günah kaydolunacak ne vardır? En büyük ukubetler onu söyleyenlerin başlarına kopar.

Ak sakallının koynuna girmek için siyah zebanilerin marsık elleriyle kırbaçlanan peri yüzlü masum kızcağızlara, saray-ı şehvet salhanesinin bu zavallı kurbanlarına sızlamayacak yürek var mıdır?

Avrupa’nın hayalat-perver gazezkâr hikâyecileri, ağzı bağlı çuvallar içinde Bosfor’un karanlık, soğuk dalgalarına fırlatılan kadın cesetleri facialarını tasvir ettikleri vakit hep birden yüzlerimiz kızarıp dudaklarımız titreyerek “Yalan... İftira... Şenaat...” diye haykırırız. Haydi... Peki... Öyle olsun... Fakat çürüyüp kadit kalmış, artık mezar kokan padişahların döşeklerine girmekten istikrahlarını haykırmaya cesaret eden kızların sırma saçları, kara bileklere dolanarak fil uzvu kırbaçlar altında pestilleri çıkartıldığını saraylarda akrabaları olup da işitmemiş olanlarımız var mıdır? Rica ederim, bu eşna surette cebren fiil-i şeniden başka bir şey midir?

Aynı fiilden dolayı kanun-ı ceza, bazılarımız aleyhinde köpürüp diğerimiz hakkında sükût ederse böyle bir muhitin hakk-ı necatı olur mu? Ne şekilde olursa olsun izdivacın akdi iki tarafın rızasıyla meşrut ve meşrudur. Mütecarisi kim olursa olsun bu meselede cebir istimali haydutluk sayılır. Bir bakiri sallasırt edip dağa kaçırmakla, odalara kitleyerek gayriinsani vesait-i cebriye ile vahşi nefse ram etmeye uğraşmak arasında hiçbir fark yok gibidir. Bu kurum-i vusta izdivacı, bu horoz hayatı, bu bir erkeğe birkaç yüz karı yağması artık binbir gece sahifelerine geçirilerek ahlakın hayretlerine terk edilecek âdetlerdendir.” (s.159-162)

4.4. Aldatma

“Nimetşinas” adlı romanda Hüseyin Rahmi, erkeklerin yaşamları boyunca yalnız bir kadını sevmek özelliğiyle yaratılmadığını, ancak tek kadına tutkunlukla yaşayan,

sevgilisinden başkasını gözleri görmeyen, yalnız o seçtiklerini sevmek isteyen erkeklerin de mevcut olduğunu söyler. Evlendikten dört-beş yıl sonra erkekte dışarıya karşı bir yönelmenin yaşandığını belirten yazar, çapkın erkeklerin de çeşit çeşit olduğunu ifade ettikten sonra bunların özelliklerini sıralar:

“Hiçbir erkek mâdâm-el-hayat yalnız bir kadına hasr-ı sevda etmek hıkiyet-i mahsusasıyla doğmamıştır. Tek kadına üftadelikle dem-güzar olanlar, maşukasından başkasını gözleri görmeyenler, yalnız o intihap-gerdelerini sevmek isteyen erkekler de vardır. Lakin bu hal bazı avarız tesiriyledir. O avarız bertaraf olunca erkeğin gözü yine hariçte dolaşmaya başlar. Kadınların erkekleri idare feninde en mahirleri işte bu avarızı icada muktedir bulunanları, zevçlerini kendilerinden müddet-i medide usandırmamaya muvaffak olanlarıdır. Bu pek müşkül bir meseledir. Bu fennin bir mektep-i talimi yoktur. Bu bir maharet-i hıkiyedir. Fakat maatteessüf binde bir kadında bulunmaz. Hele müddet-i izdivaç dört beş seneyi aşmış bulunursa zevcin idaresi bütün bütün güçleşir. O kocada meyve-i memnuya bir inhimak peyda olur. Onun oradan arzusunu, elini kesmek her kadının harcı değildir.

İşi hovardalığa vuran erkekler de nev nevdir. Birtakımı zevcesini, ailesini mukaddes addeder. O kudsiyete karşı kendini daima hürmete medyun bilir.

Hasb-el-beşeriye, ara sıra hovardalık kaçamağında bulunur ama bunu gizli yapar. Öyle bir harekette büyük bir suç, bir günah işler gibi bulunur. Bu fiili ailesinden büyük bir havf-ı ihtiyatla saklar. Böyle kocalardan aile halkına pek o kadar zarar gelmez. Bu gibileri, heva u hevese mağlubiyet devri geçince dururlar.

Asıl korkulan kocalar, kudsiyet-i aileyi takdirden aciz bulunup saadet-i hayatı arzu ettikleri nazeninin arkasından koşmaktan ibaret zannedenlerdir. Bunların işleri, gizli kapaklı değildir. Bunlar saadet-i aileleriyle saadet-i zatiyeleri beyninde maddi, manevi bir rabita kuramayacak kadar kûteh-bîn olanlardır. Bu kimselerden hiçbir kadına hayır gelmez.” (s.84-85)

“Kesik Baş” romanında yazar, gelenek ve dinden uzaklaşmaya başladıkça eski karı-kocalık esaslarının da değerini yitirdiğini söyleyerek evlilik sürecinde yasak ilişkilere yönelenlerin sayısının çok olduğunu altını çizer:

“Dinler hafifleyip mezhepler genişleyerek çürüyen ananeler sapır sapır döküldükçe zevciyet esasları kalmıyor. Devletlerin bünyanı gibi aile teşkilâtı bozuluyor, zevcin zevceye, babanın evlâda eski, samimiyetleri değişiyor. Dünyada bütün karabetler başka renklere giriyor, herkes birbirine yabancılaşıyor, âlemi (egoizm) boğuyor. İnsanlık arasında muhabbet, uhuvvet azalıyor.

Her gittiğiniz medeni memlekette bir oda ile beraber istediğiniz müddetle bir de kadın kiralayabiliyorsunuz. Uzak memlekette zevciniz varsa zararı yok o da orada bekleyedursun yahut aynı nevi hıyanetle sizden hınç alsın...

(...) izdivaçtan ziyade gayrimeşru münasebetlerden haz arayanlar çoktur. Elbette bunun bir sebebi vardır. En büyük haz ve saadetin ne tarafta olduğunu evlilerden sorar iseniz onlar sizi

de kendilerine benzetmek için meselenin aksini iddia ederler. Fakat zavallı evliler hemen daima meşruları olmayan kadınların, erkeklerin arkalarından ah çekerler.” (s.182-183)

Aynı romanda, Hüseyin Rahmi, evli, servet sahibi bir kadının yapacak başka bir işi olmadığından kendini eğlenceye vereceğini söylemektedir:

“Pek çok zengin ailenin hanımı için eğlence düşünmekten başka yapacak ne işi vardır? Günleri, saatleri, tiyatroya, sinemaya, çaya, baloya, kabule, otomobil gezintilerine taksim olunmuştur. İşsizlikten kendi kendine icad ettiği üzüntüler de ya kocasını kıskanmak veyahut gönlünü bir güzel erkekten alıp öbürüne vermektir.” (s.95)

“Can Pazarı” romanında insanın sahip olduklarıyla yetinmediğini ifade eden Hüseyin Rahmi, birbirlerini seven eşlerin bile diğerine sezdirmeden zihinsel olarak karşı tarafı aldattığını belirtir:

“Gönül, çok defa, kendine düşen kısmeti yeter bulmayan vefasız bir kuştur. Birbirine tapınır görünen karı kocalar bile eşlerine sezdirmeden hayalden olsun aşkın yasak dallarında uçmaktan kendilerini alamazlar.” (s.367)

4.5. Cinsellik

“Hakka Sığındık” romanında Hüseyin Rahmi, dünyada yaşayan herkesin yaşamın gereklerinden bağımsız olamayacaklarını belirterek cinsellik ve aşkın doğanın bir kanunu olduğunu ifade eder:

“Dünyada yaşayanlar veli ve nebi de olsalar hayatın kuyudundan âzade kalamazlar. Yemeseler yaşayamazlar. Dünyaya gelmeleri mutlak cinsi muamele ve sevda ameliyesine mütevakkıftır. Cenab-ı Hâlik öyle tensip ve tertip buyurmuş. Hilkat mahsülünün anahtarı erkekte, dünyaya çıkmak menfezi kadında... Beşeriyetin ilk mezarı ana rahmidir. Binaenaleyh babalarımız bizi gömen ilk mezarcılarımızdır.” (s.173)

4.6. Fuhuş

“Tesadüf” romanında yazar, fahişelik yapan kadınları düştükleri o yoldan kurtarmaya çalışan kişilerin yaptığı bu hareketin beğenilecek bir davranış olduğunu belirtmekle beraber, onlara yardım etmek adına aile facialarına sebep olan kimselere de karşı çıkmaktadır. Bu gibi hareketlerin hayat kadınlarına acıyıp masumca duygularla yapılmaktan ziyade çoğu kez aşk ve alâka yüzünden vuku bulduğunu söyleyen Hüseyin Rahmi, insanlığın başka meziyetlerinde cömert davranmayanların bu noktadaki fedakârlığının sevda hastalığı nedeniyle vuku bulduğunu belirterek aile sahibi olanların esaslı vazifelerinin eşleri ve çocuklarının rahatını temin etmek olduğunu söyler:

“O sefahat hanelere düşen talih-zedegân nisvanın belki hep birer sergüzeşt-i fecileri vardı. Fakat bu fecayii dinlemeye niçin hâhiş göstermeli? Rahim ve rikkati galip gençler için bazen o sözler bir resm-i mühlik tesiri peyda eder. Maksat eğlenceyse oralarda zevk ve şetaret hududunu aşacak tamikata girişmemeli. Matlub, insaniyet ibrazı olduğu takdirde benî neviden bazılarının zahm-ı ihtiyaçlarına çare-sûz olmak iktidarını haizseniz bu şefkatinize müstahakları diğer taraflarda da bulabilirsiniz. Bil-husus aile sahibi olanların akdem vazifeleri zevce ve evladının temin-i refahlarına sarf-ı mahasal etmektir. Yoksa saadet-i aileyi ihlal edecek o gibi karılara ibzal-i mürüvvete yol aramak değildir. Bazı süfeha-yı nisvanı o tarika-i mezelletten tahlise muvaffak olmuş kimselerin şu hareketleri hangi ilcaat tesiriyle olursa olsun şayan-ı takdirdir. Fakat bu hal yüzde ancak bir iki ümit veren mühim bir ameliye-i cerrahiyeye benzer. Ekseriya bir kötü kadın kurtarılma için afrad-ı aileden pek çok iyilerin felaketlerine sebebiyet verilmiş oluyor. Burada şayan-ı kayıt olan cihet bu gibi tahlislerin sırf mürüvvet, insaniyet noktainazarından değil hemen alelumum seyyie-i aşk ve heva ile vukua gelmesidir. İnsaniyetin aksam-ı sairesinde bahtlıca olanların bu fiilden mebzuliyet-i mürüvvetleri işte bu maraz-ı sevdadan neşet ediyor.” (s.285-284)

Aynı romanda Hüseyin Rahmi, fahişelerin hiçbirinin kendi zevk ve eğlencesi için bu yola düşmediklerini, onları bu felakete sürükleyen yoksulluk, cahillik ya da kocanın vahşice davranışları gibi birtakım nedenlerin bulunduğunu söyler. Hayat kadınlarını yargılama noktasında toplumu suçlayan yazar, fahişeliğin devlet tarafından serbest bırakılmasıyla bu gibi düşmüş kadınların sığınılacak bir kapı olarak gördüğü bu

mesleği tercih etmelerinin doğal olduğunu ifade eder. Yoksulluk içinde kaldıkça güzelliklerinden, gençliklerinden başka bir sermaye bulamayan kadınların bazıları nefret uyandıran mesleklerine alıştıklarından kendilerini bu hayattan kurtarmak isteyenlere ya izin vermiyor ya da bir müddet ayrılıktan sonra eski hayatlarına tekrar geri dönüyorlar diyen Gürpınar, fahişeyle evliliğe sakıncalı geçmişinden ötürü pek az kocanın tahammül göstereceğini ifade eder. Böyle bir kadını kötü yoldan kurtaracak sebepleri; eski yaşayışına göre daha büyük bir rahatlığa kavuşması, yeniden mesleğini icra etmeye imkân bulamaması yahut kendine işini bıraktıran insana aşk olması şeklinde sıralayan yazar, sevmeyi o güne kadar bir sanat oyuncağı haline getirmiş bu kadınların birini gerçekten sevebilme ihtimalini de pek mümkün görmemektedir:

“Böyle karıların sergüzeşt-i ibtidaileri, girdab-ı fuhşa suret-i sukutları hemen birbirine benzer. Buna biz-zaruret ya cehalet yahut züğürt, ayyaş bir kocanın muamelat-ı vahşiyanesi sebep olmuştur. O kadınlardan hiçbiri kendi sefası, eğlencesi için bu yola dökülmemiştir. Bu mesele uzundur. Avrupa muharrirlerinden romancılarından bazıları, alüftegânın bir kısmını nevanma mazur göstermek için hayli eserler yazmıştır. Tabiatıta her netice bir tesirin sevgiyle husule gelir. Ateşe yakın tutulan bir cisim kızar. Buz içinde bırakılan incimat eder. Bir cismi hararet veya bürudetin taht-ı tesirine terk edip de sonra tesahhun veya incimadına hayret etmek muvafık hal olabilir mi? Binaenaleyh cemiyet-i medeniyenin, bâb-ı fuhşu bu gibi süfela-yı nisvana bir dâr-ül-aman olarak açık bırakıp da sonra bu fiil-i zaruretlerinden dolayı onları muahezeye girişmesi pek muhikk olmaz. Biçareler zarurette, ıztıarda kalınca hüsnlerinden, gençliklerinden başka bir sermaye-i taayyüş, bir vesile-i halas bulamıyorlar. Müntehi olacağı hufre-i felaketi göremeyerek, düşünemeyerek hemen o tarik-i menfura atılıyorlar. Bazıları bu sanatla o kadar olude oluyor, bu mezelletle o mertebe ülfet peyda ediyor ki ekseriya sevk-i muhabbet, nadiren ilca-yı hamiyetle biri zuhur edip de bu alude-i levsi saçlarından tutarak o çirkef-i hayattan kurtarmaya uğraştığı zaman kadın bu muhlise tevdi-i giriban etmek istemiyor. Etse de bu taaffüfü suverî oluyor. Bir müddet sonra yine o mecra-yı kadim-i rezaletine avdet arzusundan kendini alamıyor. Ekseriya böyle...

Müstesnalara, nedamet-i hakikiye ile tövbekâr olanlara, evet, vücutları gayr-ı münker olan bu kısım-ı kalile gelince... Bunların sefalet-i maziyelerini tahattur ettikçe, sokakta şurada burada zevcelerinin eski aşınalarına tesadüf eyledikçe, hasılı o ilk rezaletin vukuunu müspit asar-ı elime ile yüz yüze geldikçe dil-hûn olmayacak kadar derya-dil kocalar enderdir zannederim.

Böyle bir kadını tövbesinde sabit bulunduracak esbab-ı muhtelifdir. Ya o kadın maişet-i sabıkasına nispeten büyük bir refaha düşmeli veya eski hayat-ı elimesinden canı pek yanmış bulunmalı yahut yeniden dalaline imkân müsait olmamalı veyahut ki sebep-i taaffüfü olan zatı yani vardığı adamı her türlü ihtimal ve muhakematı zir ü zeber edecek bir şiddetle sevmeli.

O yoldan dönmüş bir kadının en ziyade güvenilecek zâmin-i iffeti işte bu son faraziyedir. Kocasına fart-ı muhabbetle rabt-i kalb etmiş olanların udûllerinden o kadar korkulmaz. Fakat sevmeyi, muhabbeti o güne kadar kendine bir baziçe-i sanat edinmiş kadınların kalplerinde

ne dereceye kadar müstaid-i iştial, feyz-i samimi-i sevda, hararet-i hakikat-i muhabbet kalabilir?” (s. 295-299)

Yazar, “Kesik Baş” romanında fuhuşun insanları yıpratıcı bir meslek olduğunu ve ihtiyarlamış fahişelerin erkeklerin nazarında kıymetten düştüklerini şu satırlarla dile getirir:

“Fuhuş turfanda ve nefis meyvalara ârız olan kurtlara benzer. Vücutlarına düştüğü güzel kadınları çürütünceye kadar kemirir. En lâtiflerini az vakitte yıprandırır. Bu kurdun tahribiyle solanlar birkaç senede kendilerini boya ile tuvaletle, fındıkçılık sanialarıyla, gönül avcılıklarıyla satarlar. En kaşerlenmişlerinin bu son ömürleri çok uzun sürmez. Buruşmuş bir fahişe çehresine badananın verdiği kasvet insanı ne kadar sıkır. Bu istanpalı harap hüsnü gören erkekler hep bu külfetlerin kendilerinden bir bakış sadakası dilenmek için yapıldığını bilirler. Fakat elîm bir istiskal ile başlarını çevirirler.

Dün bütün varlarını yollarına fedadan çekinmedikleri, bazan onlar için intihara kalkıştıkları bu zavallı çehrelerden bugün kaçarlardı, taravetlerini emmek için terütaze yeni, masum simalar ararlardı.

Pazarlarda bayat, çürük meyvaların alıcıları olduğu gibi bu müsteskallerin de müşterileri bulunur. Fuhuşun bâlâsı olmaz amma esfeli safilini vardır. Beylerin, paşaların ağışlarından hamalların kucaklarına kadar sukut, beşerî haysiyetten müebbeden mahrumiyet, işte fuhuşun evveli ve sonu...” (s.98-99)

4.7. Metreslik

Batılı fahişeler, evli Osmanlı erkekleriyle metres hayatı yaşamakta ve onlardan maddi bakımdan yararlanmaktadırlardı. Zevk ve eğlenceye düşkün bu kadınlar, erkekler tarafından gerek cinsel yönden gerekse batılılaşma göstergesi olarak kullanılmaktadır. Cinsel haz ve maddi çıkar temeli üzerine kurulan bu tür ilişkiler, aile mefhumuna zararı bağlamında “Metres” adlı romanda, yazar tarafından eleştirilmiştir:

“Rabbim kimselere vermesin! Çapkın koca, kıskançlık üzüntüsü bu! Kolay mı? Bir erkeğin gözü dışarıda olursa, artık o evin tadı tuzu kalır mı? Evlere şenlik, bu metres denilen âfet

öyle gel geç muhabbetlere benzemiyor ki... Bu nam altında birçok bigünah hanımların kocalarını zapteden o kabartma saçlı, tüylü şapkalı karıları buralara getiren gemilerin ilâhi dipleri delinsin...” (s.390)

4.8. Kadın-Erkek Eşitliği

Yasa dışı ilişkiler yasak olmasına rağmen ne bir erkeğin ne de bir kadının tek bir kişiyle hayatını devam ettiremeyeceğini savunan Hüseyin Rahmi, “Tutuşmuş Gönüller” romanında tabîi olarak gördüğü sevmeye ve sevilme duygularını kadınların da erkekler kadar özgür bir biçimde yaşaması için mücadele verildiğini ve bu sorunun erkeğin kadını sindirmesine karşısında bile niteliğini korumaya devam ettiğini dile getirir:

“Gayrimeşru sevdalar memnuydu. Lakin bütün kadınların o külfetli, masraflı tuvaletleri yalnız kendi kocalarına şirin görünmek için yapmadıkları ve bütün zevçlerin zevk-i hayatı ailelerine hasr-ı muhabbette aramadıkları da ispatı için edille taharrisine lüzum görülemeyen hakikatlerdendir.

Kadınların erkeklere karşı açtıkları hukukça müsavat davasından genç kızların kendilerine ayırdıkları hisse nedir bilir misiniz? Gönül temayüllerini izharda bir delikanlı kadar serbest olmak ve onun için ayıp sayılmayan sevdâ imtiyazlarına malik bulunmak...

Zaten bu meseleler tabiatın öyle zaruri hadiseleridir ki hiçbir kanun ve terbiye bunlara muayyen, müessir bir had çizememiştir. Erkeğin vahşeti önünde bir kadın biraz sinmiş ve ihdas edilen güçlükler içinde bunalmışken keyfiyet için için mahiyetini muhafazada devam etmiştir.” (s.64)

4.9. Süslenme

“Şık” romanında erkeğin süslenme ölçüsüne sınır getiren Hüseyin Rahmi, onun bu konuda kadını geçmemesi gerektiğini belirtir. O, erkekteki aşırı şıklığı insan yaradılışındaki kötülüklerin dış belirtileri olarak görmektedir. Tanrı’nın kadın ve

erkeği birbirlerine karşı çekici bir özellikte yarattığını söyleyen yazar, zevk sahibi bir kadının kozmetik ürünleriyle görünüşünü değiştirmeye çalışan erkeklerden hoşlanmayacağını ifade eder:

“Malum a? Şıklık yalnız kıyafetle olmaz. Ta’ban, ahlaken de şık olmak icap eder. Kıyafette görülen müfrit şıklık, bazen tabiata karışan mefsedetin alaim-i hariciyesi demektir. Bir erkek pudra, düzgün, allık, kırmızılık gibi zenana mahsus olan vesait-i tezyiniyeyi istimalde kadınları geçer ise onun ahlakından şüphe edilebilir. Cenab-ı Halik kadını kadın, erkeği erkek olmak üzere halk buyurmuştur. Her sanattaki hikmetine bizi hayran eden o sahib-i kudret, en büyük bir kemalini de kadınla erkeği yekdiğerine karşı pek cazip bir şekil ve vücutta yaratmakla göstermiştir.

Tarih-i tabii görmüş olanların malumlarıdır ki kadın, erkekten yalnız cinsiyeti fark-ı alaim ile değil teşkilat-ı uzviyece dahi külli tahallüf eder. Nisvanın hilkatlerinde görülen nezaket, vücutlarının birçok kısımlarındaki o nev’e mahsus olan letafet niçin o kadar nazar-fırıptir. Kendilerine eş olmak için yaratılan erkeklerin nazar-ı rağbet ve meftuniyetlerini celp etmek hikmetine mebni değil mi? Üstat tabiat, her iki cinse de kendine mahsus bir başka letafet vermiş. Bir güzel kadının rüyet-i vücudu değil bazen tasavvuru bile nasıl bir erkeğin asabına gerginlik getiriyor ise keza bir erkeğin daha irice ve tüylüce olan vücudu kadın üzerinde aynı tesiri hâsıl eder. Bir tabiat sahibi erkek nasıl bıyıklı bir kadından hoşlanmaz ise keza tabiat sahibi bir kadın da düzgünle, rastlıkla letafet-i recüliyesini tebdile çalışan bir mahlûktan hoşlanmaz.” (s.12-13)

SONUÇ

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarında kadın-erkek ilişkileri konusu ayrıntılarıyla ele alınmış fakat genellikle duygusal arka plandan uzak bir çerçevede sunulmuştur. Çünkü yazarın kahramanlarının çoğu psikolojik bakımdan 'normal' kabul edemeyeceğimiz, yüzeysel nitelikli kişilerdir. Kahramanlar içinde yaşadıkları çevrenin bir üyesi olarak çöküntüye uğramış sosyal yapıyı tüm negatifliğiyle yansıtırlar. Bu bakımdan eserlerde derinlikli bir aşk yer almaz. Aşk ekseriyetle tek taraflıdır. Uzun soluklu bir aşk nadiren görülür. Duygular kalıcı bir sevgiye dönüşmeden kendiliğinden kayboluverir. İlişkinin devamlılığını sağlamak için doyuma ulaşmayı mümkün olduğunca ertelemek gerekir. Birlikteliklere yön veren hislerden ziyade çıkarlardır. Cinsellik ya da maddiyat sevdanın önüne geçer. Mesela “Şık” romanında Şöhret ile Madam Potiş beraberliğinde, “Mürebbiye”de Anjel'in Amca Bey, Sadri ve Dehri Efendi ile olan ilişkisinde, “Tasadüf”te Mail'in Şöhret'le yaşadığı birliktelikte “Metres”te Hami-Müştak ve Reyhan üçlüsünün Parnas'la olan münasebetinde, “Tebessüm-i Elem” romanında, Kenan'la Vuslat beraberliğinde, “Toraman” romanında Binnaz ve Şuayp Efendi arasındaki ilişkide saf ve temiz aşktan ziyade erotik-cinsel hazların yanında maddî çıkar ön plandadır.

Erkekler evlilik öncesi cinsellik yaşamakta serbesttir. Ancak kadınlarda bekâret, namus, ahlak gibi mefhumlar arandığından yasal olmayan yollardan bedensel ve ruhsal ihtiyaçlarını tatmin yoluna gidemezler. Bu da cinsiyetler arası bir toplumsal eşitsizlik olarak karşımıza çıkar. Şeriat hukukunun kadınlar üzerindeki tahakkümü neticesinde flört etme imkânı bulamayan erkekler ilk cinsi münasebetlerini umumiyetle düşmüş yahut serbest mizaçlı kadınlarla yaşarlar. Kadın-erkek arasındaki kaç-göç fuhuşu yaygınlaştırmıştır. Cinsel hastalıkların temel nedeni de erkeklerin genel kadınlarla yaşadığı ahlak dışı ilişkiler ile çok partnerlilik-çok eşliliklerdir. Örneğin “Cehennemlik” romanının kahramanı Şaban ile “Gönül Bir Yel Değirmenidir Sevda Öğütür” adlı romanın kahramanı Şadan, randevuevlerindeki fahişelerle kurdukları ilişkilerden dolayı zührevi hastalığa yakalanırlar. Yine “Cehennemlik” romanında Doktor Alemyan, Türk ve Müslüman erkeklerin

cinselliğe karşı aşırı derecede zaafi olduğunu açıklayarak onlarda görülen bazı hastalıkların çok eşlilik yüzünden meydana geldiğini dile getirmiştir.

Osmanlı toplumunda kadına uygulanan baskı mekanizmaları çok türdür. Özellikle örtünme konusundakiler, onun bireysel özgürlük alanını oldukça sınırlandırmıştır. Eşinden başka her erkeği potansiyel tehlike olarak algılaması istenen kadın, kendi bedeniyle korkutulmakta, sindirilmekte ve tanımlanmaktadır.

Romanlarda nitelikli bir aşk olmadığı gibi düzgün giden evlilik de yok gibidir. Toplumun ve ailelerinin baskısını üzerlerinde yoğun bir şekilde hisseden genç kahramanlar ebeveynlerinin zoruyla yaptıkları yanlış evliliklerin kurbanıdır. Osmanlı toplumunda kadının karşı cinsten gizlenmesinin ve bu nedenle sosyal hayata aktif bir şekilde katılamamasının bir sonucu olarak evlilikler görücü usulü ile yapılmakta ve eşler birbirlerini ancak evlilik sürecinde tanıma imkânını elde etmektedirler. Bu durum karşısında mutsuzluğa kapılan bireyler sağlıklı bir evlilik süreci yaşayamamakta ve ev içinde tatmadıkları her türlü zevki dışarıda aramaktadırlar. Doyum sağladıktan sonra evlilikten sıkılanlarsa eşlerinin üzerine evlenmek, metres tutmak, odalık ve cariye almak yolunu seçerek adaletsiz bir biçimde işleyen bu yozlaşmış sistemin bozuk bir parçası olurlar. Örneğin “Cehennemlik” romanında, Hasan Muhsin Paşa, “Muhabbet Tılsımı” adlı romanda, Adnan Şemî Paşa, “Can Pazarı”nda Zengin tüccar Ahsen, “Ölümler Yaşıyor Mu?” romanında Velittin Paşa çok eşlidirler. “Mürebbiye” romanında Dehri Efendi’nin, “Billur Kalp”, “Hayattan Sayfalar” ve “Muhabbet Tılsımı” romanlarındaki paşaların odalıkları bulunmaktadır. “Metres” romanında Hami, Parnas’ı, “Tasadüf” romanında Mail, Şöhret’i, “Tebessüm-i Elem”de ise Kenan, Vuslat’ı, metres olarak tutmuştur.

Berberliklerini meşrulaştırmadan önce birbirlerini gerek duygusal gerek de tensel bağlamda yeterince tanıyamayan çiftler arasında evlendikten sonra kaliteli bir duygusal ve cinsel tatmin sağlanamamasına bağlı olarak da aldatmalar yaşanmaktadır. Aldatma söz konusu olunca kadın-erkek arasında bir ayrım görülmemekte yani kadın da erkek de partnerine ihanet edebilmektedir. Ancak erkek, eşini aldattığında toplumsal çevrenin durum değerlendirmesi, kadının aldatmasından çok daha farklı olmaktadır. Erkeğin eşini aldatmasında bir sakınca yok gibi görülür

fakat kadın için aynı şey söz konusu değildir. Aldatan kadın hakkında birtakım söylentiler çıkarılır, aşağılayıcı, onur kırıcı adlandırmalarla ‘kötü kadın’ damgasını yer, ancak erkek için aldatma âdeta onur verici bir tensel gereksinim olarak tasarlanmıştır. Bu çarpıklık, toplumun kendisini yapılandırırken erkeği her fırsatta yüceltmesi ve kadının varoluş amacının erkeklik düzenini devam ettirici bir niteliğe bürünmesiyle gerçekleşir. Bu aşamada haksız söylemler ve eylemin yükü kadın üzerinde yoğunlaşmakta; erkek ise yaptığından dolayı hiçbir toplumsal tepkiye maruz kalmamaktadır. “Sevda Peşinde” romanında, sevmeden evlendiği eşini çocukluk aşkı ile aldatan Ayn-ı Nur’un macerasını bu bağlamda okumak gerekir. Aldatmak ne şekilde olursa olsun cins ayrımı gözetmeksizin her iki taraf için de ahlak dışı bir davranıştır. Bu bakımdan var olan bir ilişki bitirilmeden başka bir ilişkiye başlanmamalı, toplumun ve bireyin yararı adına ilişkilerde temel ilke bu olmalıdır.

Birden fazla eşe sahip olan erkeklerin aynı anda tüm kadınları duygusal ve cinsel bakımlardan tam bir doyuma ulaştırması imkânsızdır. Mutlaka arada fark edilebilir oranda bir dengesizlik olur. İlişki doyumu sağlanmadığında eşlerden herhangi biri gereksinimlerini başka bir partnere yönelerek karşılama yoluna gidebilmektedir. Beraber olduğu adamı bir başkasıyla paylaşmak mecburiyetinde olan kadının biricikliğini yitirmesiyle psikolojik bir gerilim açığa çıkar. Bunu dışa vurmanın en etkili ve rahatlatıcı yolu da kaybolan boşluğu başka bir kişinin varlığıyla kapatmaktır. “Muhabbet Tılsımı” romanında Adnan Şemî Paşa’nın ilk eşi Mebrure ve diğer eşi Gülizar kocalarını başka erkeklerle aldatırlar. Dolayısıyla çok eşlilik/çok partnerlilik hem erkek hem de kadın için ahlaki bir çöküş göstergesidir.

Kadınlar evlilik sürecinde bir başkasına aşk olduklarında, duygusal hareket ettiklerinden eşlerinden uzaklaşır ve onlarla cinsel bir birliktelik yaşamak istemezler. Karşı tarafa daha çok bağlandıkları için eşlerine olan ilgileri kaybolur ve onların sevgi dolu yaklaşımları karşısında öfke ve nefret duygularına kapılabilirler. Böyle bir durumda eşin her hareketi daha dayanılmaz hale gelirken eşleri gözlerine her zamankinden daha kaba yahut çirkin görünebilir. Sevda Peşinde” romanında, başka bir erkeğe aşk olan Ayn-ı Nur, eşi Nezih’i için benzer düşüncelere sahiptir.

Aileler çocuklarını evlendirirken zengin olan eş adaylarını tercih etmekte böylelikle kadın ve erkek arasındaki yaş farkının yüksek olduğu evliliklere zemin hazırlamaktadırlar. Durum böyle olunca kadın kendisinden oldukça büyük olan eşini cinsel ve duygusal ihtiyaçlarına cevap vermediği veya kocasıyla cinsellik yaşamaktan tiksinti duyduğu gerekçesiyle aldatmakta ve buna bağlı olarak sinirsel rahatsızlıklar yaşamaktadır. Bu kadınlara genç erkekler daha cazip görüldüğünden onların hayallerini kurarlar ve başarabilenlerse delikanlılarla ilişki yaşamaya başlarlar.

Genç erkekleri dul ya da evli olan yaşlı kadınlara iten sebep ise onların maddî imkânlarıdır. Ayrıca bu kadınlarda bekâret problemi olmadığından erkekler kendilerini birliktelikte serbest hissetmekte ve hiçbir sorumluluk altına girmemektedirler. “Metres” romanında Firuze kendisine mektup yazan Reyhan’ın aşkını kabul eder ve onunla bir birliktelik yaşamaya başlar. Ancak gencin bu ilişkideki amacı maddi çıkar sağlamaktır. Benzer bir durum “Kaynanam Nasıl Kudurdu?” adlı romanda Ayşe Makbule ile genç avukat Vassaf arasındaki ilişkide de karşımıza çıkar.

Geleneksel zihniyet için erkek çocuğun önemi kız çocuğa oranla daha büyüktür. Çünkü ebeveynler için erkek çocuk geleceğin güvencesidir. Aile kurmak geleneksel yapıda çok önemlidir ve ailede iktidar erkeğin elindedir. Anne için erkek çocuk bir güvence olarak görüldüğünden daha fazla ilgiye ve şımartılmaya layık görülür. Bu bakımdan çocuğun isteklerini önemseyerek yerine getirmeye çalışan anne, ailede öncelikli ve en değerli unsurun kendisi olduğu algısını da ona aşılır. Ailede “en önemli” olduğu duygusuyla yetiştirilen erkek, toplumda da elinde bulundurduğu ayrıcalığı koruma yoluna gidecektir. Bunun için örf, âdet, din gibi birçok toplumsal mekanizma inşa edilmiştir. Böylelikle erkek otoritesi daha da güçlü bir şekilde teminat altına alınmış olur. Kadınlar artık ikinci sınıf vatandaşdır ve erkeğin hayatını kolaylaştırmak için yaratılmışlardır.

Geleneksel inançlar gereği iki cinsin evlilik birlikteliği erkeğin ağzından çıkacak “boş ol” sözüne bağlıdır. Ancak ilişkilerde dikkat çeken taraf aldatma gibi evliliği temelinden sarsan pek çok sorunla karşılaşmış olmasına rağmen eşlerin

boşanmamasıdır. Bu durumun ekonomik sebepler, ataerkil yapının kadına yüklediği özverili imaj, çevre baskısı, kendine yetememe, kişisel zaafılar gibi etkenlerle ilintili olduğunu söylenebilir. Örneğin “Metres” romanın kahramanı Saffet, “Namuslu Kokotlar” romanında, Hüsrev Nizami eşlerinin ihanetlerini bilmelerine rağmen onlardan ayrılmayı tercih etmezler.

Tanzimat’tan itibaren aydınlar Osmanlı’nın çöküşüne zemin hazırlayan kadın-erkek ilişkilerindeki bu toplumsal bozulmuşluğu deşifre etmeye başlarlar. Yazılı basın sayesinde mevcut düzenden şikâyetçi olan bireyler de seslerini duyurmaya çalışır. Bu şekilde bir kamuoyu oluşturulur. Artık insanlar mevcut geleneksel yapıyla mücadele içindedirler. İmparatorluk olumsuz koşulların bertaraf edilmesi için yüzünü Batı’ya çevirmiştir. Yöneticiler önlerindeki modeli örnek alarak reformlar gerçekleştirmeye çalışırlar. Genç kızların okutulması en önemli atılımlardan biri olur.

Okuyan kızlar kendi haklarını kazanmak ve toplumda yer edinmek arzusundalardır. Evlenecekleri kişileri kendileri seçmek isterler ve bundan dolayı ailelerine başkaldırırlar. Böylece kuşaklar arası bir çatışma yaşanır. Yeterince direnenler istediklerini elde ederken pasif davranış sergileyenler ebeveynlerinin hayatlarına dair yaptıkları tercihlere boyun eğmek zorunda kalırlar. “Tebessüm-i Elem” romanın kahramanı Ragıbe, annesi kendisini giydirip görücüye çıkması için zorlamaya başladığında ağlayarak satılık bir hayvan olmadığını söyler ve evleneceği erkeği kendi seçmek ister. Bunu duyan annesi üzüntüsünden bir hafta hasta yatar. Genç kız sonunda kısa süreli flört ettiği bir delikanlıyla evlenmeye muvaffak olur. Fakat bazı kahramanlar için aynı durum söz konusu olmaz. “İffet” romanında kültürlü bir genç olan Antuvanet’in evlenmek istediği genç ressama ailesi karşı çıkar. Onu zengin bir tüccarla evlendirir. Genç kız ruhuna hitap etmeyen bu adamı bir türlü sevmeyiz.

Yeni nesil artık flört etmeye başlar. Ancak flört ilişkileri her zaman evlilikle sonuçlanmamaktadır. Aynı zamanda flört döneminde yaşanan cinsellik nedeniyle çocuk düşürmeler görülmekte ve evlilik dışı çocuklar dünyaya gelmektedir. Bu tür ilişkilerde kaybeden taraf çoğunlukla kadın olur. “Şıpsevdi” romanın kahramanı Bedri ilişki kurduğu Rabia’yı karnındaki çocukla yarı yolda bırakır. Genç kız bu nedenle çocuğunu düşürmek zorunda kalır.

Flört ederek evlenmek mutlu ve uzun süreli bir evlilik hayatı anlamına da gelmez. Çünkü birbirini fiziksel olarak beğenmek ve aşık olmak evlilik için yeterli bir sebep değildir. Aşk bittiğinde geriye kalan duygular ve ortak paylaşımlar ilişkinin devamlılığını sağlar. Bu süreçte önemli olan çiftlerin birbirine her bakımdan denk ve evlenmedeki maksatlarının ortak olmasıdır. “Tebessüm-i Elem” romanında sevdiği erkekle evlenen Ragıbe, aile hayatında umduğunu bulamaz çünkü eşi tarafından aldatılır. Ancak yaptığı ikinci evlilikte beklentilerine cevap veren ve kendisine uygun adayı bulan genç kadın son derece mutlu olur.

Flört meselesinde bir toplumsal adaletsizlik daha göze çarpar. Aile hayatı içerisinde ağabeyler kız kardeşlerinin her hareketini takip etmekte ve onların ilişkilerine müdahale etmektedirler. Kendileri serbest ilişkiler yaşarken kız kardeşlerinin kurduğu benzer beraberlikler hoşlarına gitmez. Bu nedenle onlara fiziksel ya da psikolojik şiddet uygularlar. “Şıpsevdi” adlı romanda Raci’nin Rebia ile Lebibe üzerinde kurduğu baskı bu konuya uygun bir örnek teşkil etmektedir.

Birden fazla erkek ve tek bir kadının olduğu ilişkiler sarmalı da mevcuttur. Bunun tersi durumlarda kadının yaşananlara sabretmesi gibi burada da erkekler birbirlerini kabullenmek zorunda kalırlar. “Metres” ve “Kaderin Cilvesi” adlı romanlarda bu tarz bir ilişki türüne rastlamak mümkündür.

Kadın-erkek ilişkileri tüm yönleriyle karmaşık ve birtakım problemleri beraberinde getiren niteliğiyle dikkat çeker. Örneğin her devirde kadına taciz konusu önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Sokakta, toplu taşıma araçlarında, iş yerinde sözlü ya da fiziksel olarak tacize uğrayan kadınların yaşama hürriyeti tehdit altındadır. “Bir Muadele-i Sevda”, “Metres”, Nimetşinas”, “Son Arzu”, “Utanmaz Adam” gibi romanlar bu konuya temas etmiştir. Erkeklerin kadın bedenini yalnızca haz alınan bir obje gibi görmesi, onun onuru ve saygınlığıyla her şeyden önce bir insan olduğunu unutmaması birtakım algı yanılsamalarını da beraberinde getirir. Toplumun zihninden bu yanlış düşünce tarzını yok etmek ve kadının hak ettiği hayata kavuşması zaman alacak gibi görünmektedir. Yasakların ortadan kalkması ve ilişkilerin serbestleşmesi ile nispeten bir rahatlama olmuştur. Ancak arzu edilen her bakımdan daha eşitlikçi ve ayrımcılığın söz konusu olmadığı bir toplumdur. Bu

hedef yeni nesillere verilecek içselleştirilmiş bir insan hakları eğitimiyle gerçekleştirilebilir.

Kadın-erkek ayırt etmeksizin halkın eğitime özen göstermek çok önemlidir. Cahil bir halk tabakasını kandırmak ve inançları üzerinden çıkar sağlamak isteyen kişiler çoktur. Örneğin romanlarda insanların duygularını sömürerek para kazanmayı hedefleyen büyücü kadınlar ve şeyhlere rastlanır. Sevenleri ayırma, eşi eve bağlama, kısmet açma gibi büyü ve tılsımlarla insanların zaaflarıyla âdeta alay edercesine hareket edilmektedir. Özellikle “Tesadüf” romanında bu konuya ayrıntılarıyla değinilmiştir.

Ülkenin kötü yönetilmesi, cinsiyet ayrımcılığı, sefalet ve eğitimsizlik gibi olumsuzluklar kadın-erkek ilişkilerine yansımakta ve onu tabiatından uzaklaştırmaktadır. Şeriat yasaları ve ataerkil geleneksel düşünce, kadını ezmiş ve hayatını kafes arkasında sürdürmesine neden olmuştur. Modernleşmeyle birlikte kadın büyük ölçüde hak ettiği statüye kavuşur, pek çok hak elde eder. Fakat geri kalmış bir toplumu birden bire ıslah etmek mümkün değildir. Bu oldukça güç ve uzun vadede gerçekleşebilecek bir süreçtir.

Kadın ve erkek aşikâr bir biçimde mücadele içindedir. Kadın özgürlüğünü kazanmak uğruna babasıyla, erkek kardeşleriyle, kocasıyla kısaca ataerkil yapılanmayla devamlı olarak bir çatışma yaşar. Önüne çıkan zorlukları aşmak son derece yıpratıcı olduğu gibi kadını bazen hayatına son verecek bir noktaya da getirebilir. Bağlandığı bir değer uğrunda intiharı seçen kadın ya da erkek bilinçaltında yakın çevresini de cezalandırmaktadır bir bakıma. Çünkü hayatla bağlantısını kesen kişi, doğrudan ya da dolaylı bir biçimde etkisi altında kaldığı tüm canlılarla da iletişimini koparmış demektir. Ferdin yokluğu insanların ona yüklediği anlamı ortadan kaldırır. Böylece kaybedilen varlık ilişkinin derecesine göre bir eksiklik olarak algılanır. Romanlardaki intiharların hemen hemen tümü aşk intiharlarıdır.

Kadın-erkek ilişkilerindeki bütün bu çarpıklıkların evrensel ve kadim bir sorun alanı olarak günümüzde de devam ettiği bilinen bir gerçektir. Bu itibarla tezimizin konuyla alakalı olarak bundan sonra yapılacak çeşitli sosyolojik araştırmalara kolaylık sağlayacağı ümidindeyiz.

KAYNAKÇA

1. İncelediğimiz Romanlar

Gürpınar, Hüseyin Rahmi:	Ben Deli miyim? , İstanbul, Marifet Matbaası, 1341.
Gürpınar, Hüseyin Rahmi:	Billur Kalp , İstanbul, Marifet Matbaası, 1926.
Gürpınar, Hüseyin Rahmi:	Bir Muadele-i Sevda , İstanbul, İkdâm Matbaası, 1315.
Gürpınar, Hüseyin Rahmi:	Cadı , İstanbul, Matbaa-i Hayriyye ve Şürekâsı, 1330.
Gürpınar, Hüseyin Rahmi:	Can Pazarı , İstanbul, Atlas Kitabevi, 1968.
Gürpınar, Hüseyin Rahmi:	Cehennemlik , İstanbul, Orhaniye Matbaası, 1940.
Gürpınar, Hüseyin Rahmi:	Deli Filozof , İstanbul, Pınar Yayınları, 1964.
Gürpınar, Hüseyin Rahmi:	Dirilen İskelet , İstanbul, Hilmi Kitabevi, 1946.

- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Dünyanın Mihveri Kadın mı, Paramı?**, İstanbul, Hilmi Kitabevi, 1948.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Efsuncu Baba**, İstanbul, Kitabhane-i Hilmi, 1340.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Eşkiya İnde**, İstanbul, Hilmi Kitaphanesi, 1934.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Gönül Bir Yel Değirmenidir Öğütür**, İstanbul, Hilmi Kitabevi, 1943.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Gulyabani**, İstanbul, Matbaa-i Hayriyye ve Şürekâsı, 1330.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Hakka Sığındık**, İstanbul, Matbaa-i Orhaniye, 1335.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Hayattan Sayfalar**, İstanbul, Orhaniye Matbaası, 1335.
- Gürpınar, Rahmi Hüseyin: **İffet**, 2.baskı, İstanbul, Marifet Matbaası, 1927.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **İnsanlar Maymun muydu?**, İstanbul, Atlas Kitabevi, 1968.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Kaderin Cilvesi**, 2. bs., İstanbul, Atlas Kitabevi, 1973.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Kaynanam Nasıl Kudurdu?**, İstanbul, Orhaniye Matbaası, 1927.

- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Kesik Baş**, İstanbul, Hilmi Kitabevi, 1942.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Kokotlar Mektebi**, Marifet Matbaası, İstanbul, 1929.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç**, İstanbul, Mihran Matbaası, 1327.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Metres**, İstanbul, İkdam Matbaası, 1316.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Mezarından Kalkan Şehid**, İstanbul, Kitaphane-i Hilmi, 1929.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Muhabbet Tılsımı**, İstanbul, Marifet Matbaası, 1928.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Mutallaka**, 2.baskı, İstanbul, Marifet Matbaası, 1927.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Mürebbiye**, İstanbul, Marifet Matbaası, 1927.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Namuslu Kokotlar**, İstanbul, Atlas Kitabevi, 1973.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Nimetşinas**, 2.bs., İstanbul, Amedi Matbaası, 1927.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Ölüler Yaşıyor mu?**, 2.bs, İstanbul, Atlas Kitabevi, t.y.

- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Ölüm Bir Kurtuluş mudur?**, İstanbul, Everest Yayınları, 2010.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Sevda Peşinde**, İstanbul, Selânik Matbaası, 1328.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Şeytan İşi**, Hilmi Kitabevi, 2.bs., İstanbul, 1944.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Şık**, 2.bs., İstanbul, Kitabhane-i İslâm ve Askerî , 1336.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Şıψεvdi**, İstanbul, Mihran Matbaası, 1327.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Son Arzu**, İstanbul, Orhaniyye Matbaası, 1338.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Tebessüm-i Elem**, Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, İstanbul, 1339.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Tesadüf**, İstanbul, İkdâm Matbaası, 1316.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Toraman**, İstanbul, Orhaniye Matbaası, 1335.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Tutuşmuş Gönüller**, İstanbul, Marifet Matbaası, 1926.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi:

Utanmaz Adam, İstanbul, Marifet
Matbaası, 1934.

2. Yararlandığımız Kaynaklar

- Abay, Ali Rıza: “Kültür Sosyolojisi Açısından, Türkiye’de Kız Kaçırma Usulü ile Evlenmenin Sosyo-kültürel Sebepleri ve Sonuçları”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, No: 142, 2003, s. 41-52.
- Adasal, Rasim: **Tabû Ve Hasta Cepheleri ile Cinsiyet, Aşk, Evlilik**, Ankara, Tarhan Kitabevi, 1963.
- Afacan, Yasemin; Ulusoy, Begüm: “Kadın, Mimari ve Cumhuriyet,” **İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi**, Special Edition C. 2, 2011, s. 1100-1109.
- Ağaoğlu, Adalet: “Kadın Cinsi-Erkek Cinsi- Yazar Cinsi ve Türkiye’de Yazarın Durumu”, **Hürriyet Gösteri**, No: 68, 1986, s. 5-9.
- Akçura, Gökhan: **Aşk Kitabı**, İstanbul, OM Yayınevi, 2003.
- Akgül, Sükriye: “İslam Tarihçiliğinde Meşâhîru’n- Nisâ Geleneği ve Mehmed Zihni Efendi’nin Meşâhîru’n- Nisâ Adlı Eserinin İncelenmesi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Ankara

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
2006.

Akkaya, Cihan:

“Eş Seçimi ve Evlilik”, Edt. by. Nurşen Adak, **Değişen Toplumda Değişen Aile (Sosyolojik Tartışmalar)**, Ankara, 2012.

Aksel, Malik:

İstanbul’un Ortası, 2. bs., Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.

Aksoy, Alper:

Diğer Bağımlılıklar, (Çevrimiçi)
http://www.ogelk.net/Dosyadepo/diger_bagimliliklar.pdf.

Aktaş, Aliye Mavili:

Evlilik ve Sadakatsizlik, Ankara, Kanguru Yayınları, 2009.

Alangu, Tahir:

100 Ünlü Türk Eseri, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1974.

Alberoni, Francesco:

Aşık Olmak ve Aşk, İstanbul, Düzlem Yayınları, 1990.

Altındal, Meral:

Osmanlı’da Kadın, İstanbul, Altın Kitaplar, 1994.

Altunel, Mesude:

“Namus”, **Ankara Barosu Dergisi**, No: 1, 2012, s. 215-217.

Andaç, H.; Madran, Demirtaş:

“Duygusal ve Cinsel Kıskançlık Açısından Temel Cinsiyet Farklılıkları:

Evrimsel Yaklaşım ve Süregelen Tartışmalar”, **Türk Psikiyatri Dergisi** C.19 No: 3, 2008, s. 300-309.

Arıkan, Çiğdem:

Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması, Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1996.

Arslan, Ali:

“Bir Ankara Köyü (Kavaközü)’nün Sosyolojik İncelemesi”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No: 17, 2004, s. 53-70.

Arslan, Hilal:

“Parayla Saadet Olmaz”, **Semerikand Aile**, No: 67, 2011.

Arslan, Mustafa:

“Kişilerin Batıl İnanç Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, C. 2 No: 6, 2004, s. 1-18.

Arslantaş, H.; Gültekin, B. K.; Söylemez, A., v.d: “Bir Üniversite Hastanesi Psikiyatri Kliniğine İlk Kez Başvuran, Hastaların Damgalanmayla İlgili İnanç, Tutum ve Davranışları”, **Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**, C. 11, No: 1, 2010, s. 11-17.

Atak, Hasan, Taştan, Nuray:

“Romantik İlişkiler ve Aşk (Romantic Relationships and Love)”, **Psikiyatride**

Güncel Yaklaşımlar, C. 4, No: 4, 2012,
s. 520-546.

Aydemir, Muzaffer:

İşyerinde Cinsel Taciz Davranışı,
Bursa, Ekin Kitabevi, 2007.

Bahar, Halil İbrahim:
2009.

Sosyoloji, Ankara, Usak Yayınları,

Basiretçi, Ali Efendi:

İstanbul Mektupları, Haz: Nuri
Sağlam, İstanbul, Kitabevi Yayınları,
2001.

Başaran, İbrahim Ethem:

**Eğitim Psikolojisi Modern Eğitimin
Psikolojik Temelleri**, 5. bs., Ankara,
İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1978.

Battal, Ahmet:

**Boşanma Sebepleri (Bilimsel
Araştırma Projesi Uygulama
Sonuçları)**, İstanbul, Eflatun
Matbaacılık, 2008.

Baruch, Dorothy Walter; Miller, Hyman:

Evlilikte Cinsellik, 2.bs., İstanbul,
Remzi Kitabevi, 1992.

Bauman, Zygmunt:

Akışkan Aşk, 2.bs., İstanbul, Versus
Kitap, 2012.

Bayraktar, Necla:

“Terk etmenin dayanılmaz ağırlığı!”,
Yeni Aktüel, No: 188.

- Bayrı, Mehmet Halit: **İstanbul Folkloru**, 2.bs., İstanbul, Eser Yayınları, 1972.
- Beattie, Melody: **İlişkilerde Bağımlılığa Son**, 3.bs., Çev. F. Nagehan Öztürk, Ganj Basım Yayın, 2012.
- Beck, Ulrich; Beck-germsheim, Elisabeth: **Aşkın Normal Kaosu**, Çev. Nafer Ermiş, İstanbul, İmge Kitabevi Yayınları, 2012.
- Belkıs, Mükerrerem: “Kadınlarda Esaretin Müvellidi”, **Kadınlar Dünyası Dergisi**, No: 96, Temmuz 1329, s. 1.
- Berkes, Mediha: “Hüseyin Rahmi Romanlarında Kadın Tipleri”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt: 3 No: 5, 1945, s. 539-552.
- Berktaş, Fatmagül: **Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No: 7, 2004.
- Beydoğan, H. Ömer: “Ailelerin Eğitim Sürecine Katılımına Yönelik Modeller ve Yaklaşımlar”, **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Yayınları**, Cilt 7, No. 1, 2006, s. 75-90.

- Bilkay, Nalan: Anne Baba Tutumları ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri, **Aylık Rehberlik Bülteni**, 2001.
- Brizendine, Louann: **Erkek Beyni**, Çev. Gül Tonak, İstanbul, Say Yayınları, 2011.
- Brizendine, Louann: **Kadın Beyni**, Çev. Zeynep Heyzen Ateş, İstanbul, Say Yayınları, 2012.
- Bulut, Faik: **İttihat ve Terakki’de Milliyetçilik Din ve Kadın Tartışmaları**, İstanbul, Su Yayınları, C. 1, 1999.
- Bulut, Işıl: “Türkiye’de Erken Evlenme”, **Türk Aile Ansiklopedisi**, Ankara, C.2, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991, s. 494-508.
- Canatan, Kadir; Yıldırım, Ergün: **Aile Sosyolojisi**, 2.bs., İstanbul, Açılımkitap, 2011.
- Canel, Azize Nilgün: “Ailede Problem Çözme, Evlilik Doyumu ve Örnek Bir Grup Çalışmasının Sınanması”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2007.
- Canel, Azize Nilgün: **Evlilik ve Aile Hayatı**, Ankara, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile

ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Yayınları, 2011.

Cebeci, Dilaver:

Tanzimat ve Türk Ailesi, İstanbul,
Ötüken Neşriyat, 1993.

Cebeci, Oğuz:

Psikanalitik Edebiyat Kuramı,
İstanbul, İthaki Yayınları, 2004.

Cemil, Nimet:

“Roma’da Kadınlar Kongresi”,
Kadınlar Dünyası Dergisi, No: 143,
Mayıs 1330. s. 45.

Çakır, Serpil:

Osmanlı Kadın Hareketi, 3. bs,
İstanbul, Metis Yayınları, 2001.

Çakırtaş, Münevver:

“Seks İhtiyaç Ama Aldatma Değil”,
(Çevrimiçi)
<http://www.usakgundem.com/>,
25.08.2012.

Çetinkaya, H.; Gülbetekin, E. Ö.; Dural, S.: “Çekiciliğin Değerlendirilmesinde Yüz
ve Vücut Şeklinin Kritik Rolü”, **Türk
Psikoloji Bülteni**, C. 10, No: 32, 2004,
s. 1-22.

Çıkla, Selçuk:

**Roman ve Gerçekçilik Bağlamında
Kültür Değişimleri ve Servet-i Fünûn
Romanı**, Ankara, Akçağ Yayınları,
2004.

Cingisiz, Neşe; Murat, Mehmet:

“Evlenmek İçin Birbirlerini Tercih Eden Çiftlerin Duygusal Zekâ Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 9, No: 1, 2010, s. 99-114.

Çetin, Nurullah :

“İkinci Abdülhamit Dönemi Türk Romanı (1978-1908)”, **Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı**, 2.bs., 2010, s. 39-59.

Çimen, Ş. Eser:

Görücü Usulü ve Anlaşarak Evlenen Bireylerin Çeşitli Sosyal Psikolojik Faktörler Yönünden Karşılaştırılması, Ankara, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Çokar, Muhtar:

“Dünyada ve Türkiye’de İsteyerek Düşüğün Yasal Boyutunun Etik Açısından Değerlendirilmesi”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2006.

Çoruk, Ali Şükrü:

Cumhuriyet Devri Türk Romanında Beyoğlu, İstanbul, Kitabevi Yayınları, t.y.

Coşkun, Betül:

“Türk Modernleşmesini Kadın Romanları Üzerinden Okumak”,

Turkish Studies, C. 5 No: 4, 2010, s. 930-964.

Dalar, L., Üner, S., Karasulu, A L., vd.: “Keder Verem Eder mi? Aktif Akciğer Tüberkülozlu Hastalarda Depresyon ve Anksiyetenin Periferik T Lenfosit Subpopülasyonu ile İlişkisi”, **Tur Toraks Dergisi**, No: 11, 2010, s. 112-116.

Daninos, André Morali: **Cinsel İlişkiler Sosyolojisi**, İstanbul, Varlık Yayınları, 1973.

Demir, Derya: **Aşk ve Aldatmak**, İstanbul, Çatı Kitapları, 2012.

Demirtaş, H. Andaç; Dönmez, Ali: “Yakın İlişkilerde Kıskançlık: Bireysel, İlişkisel ve Durumsal Değişkenler”, **Türk Psikiyatri Dergisi**, C.17 No: 3, 2006, s. 181-191.

DeMeo, James: “Ataerkilliğin Saharasya'da Ortaya Çıkması ve Yayılması, MÖ 4000'ler: İnsan Davranışı'nın, İklim Bağlantılı Olarak Dünya Çapında Değişimini Gösteren Bulgular”, **World Futures: The Journal of General Evolution**, No: 30, 1991, 247-271.

Denman, Fatma Kılıç: **İkinci Meşrutiyet Döneminde Bir Jön Türk Dergisi: Kadın**, İstanbul, Libra Yayınları, 2009.

- Dessart, Charles: **Le developpement sociale de l'enfant et de l'adolescent**, Çev. Bekir Onur, 5.bs., Brüksel, 1965.
- Doğan, İsmail: **Osmanlı Ailesi (Sosyolojik Bir Yaklaşım)**, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2001.
- Doğan, Orhan: “Sürekli aldatılma şüphesi yaşıyorum”, (Çevrimiçi) <http://www.e-psikiyatri.com/>, 05.09.2012.
- Durak, Rümeysa: “Eşinizi İlginizle Boğmayın”, **Semerkind Aile**, No: 70, 2011.
- Durmuş, Emine: “Cinsel Taciz: Üniversite Öğrencilerinin Algı ve Tepkileri”, **XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı**, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2004, s. 1-11.
- Dursun, Hasan: “Fuhşa ve Fuhuş Hakkındaki Temel Türk Hukuk Normlarına Genel Bir Bakış”, **TBB Dergisi** No: 93, 2011, s. 405-442.
- Dümen, Haydar: **Evlilik**, İstanbul, Latin Matbaacılık, 1977.
- Düzbakar, Ömer: “Osmanlı Toplumunda Çok Eşlilik: 1670-1698 Yılları Arasında Bursa

- Örneği”, **OTAM**, No: 23, 2010, s. 85-100.
- Efe, S. M.; Yaşar, Ö. S.; Yargıç, İ. L.: “Hayatını Cinsel Akt ile Kazanan Kadınların Aile Özellikleri”, **Anadolu Psikiyatri Dergisi**, 2004, s. 11-15.
- Egeli, Gonca: “Nedir Bu Evlilik Sözleşmesi Dedikleri...”, **İlkim Öz Dergisi**, No: 3.
- Elmi, Şirin: “Hiv/Aids, Hbv, Hcv, Sifiliz ve Genital Herpes’in Toplumda ve Riskli Davranış Modeli Gösteren Seks İşçilerinde Karşılaştırılması”, T.C. Sağlık Bakanlığı Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Kliniği, (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi), İstanbul, 2007.
- Emeksiz, Abdulkadir: **İstanbul Manileri**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2007.
- Er, Ayşegül: “1965 -1975 Yılları Arasındaki Yerli Melodramlardaki Annelik Figürleri”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.
- Erberk, E.; Beştepe, E.; Hülya, A. vd.: “Evlilik Uyumu”, **Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi**, No: 18, 2005, s. 39-47.

- Ercan, Hülya: “Genç Yetişkinlerin Aşk Biçimleri ve Benlik Tipleri”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2008.
- Erçelik, Ersan: “Kadınlar neden genç erkek sever?”,(Çevrimiçi)
<http://blog.milliyet.com.tr/>, 27.08.2012.
- Erçelik, Ersan: “Olgun kadın- genç erkek ilişkisi...”, (Çevrimiçi)
[http://blog.milliyet.com.tr/olgun-kadin--genc-erkek-iliskisi---](http://blog.milliyet.com.tr/olgun-kadin--genc-erkek-iliskisi---/Blog/?BlogNo=39709)
[/Blog/?BlogNo=39709](http://Blog/?BlogNo=39709), 24.01.2013.
- Erdoğan, Arzu: **Erkek Aldatır Kadın Affeder (!?)**, 3.bs., İstanbul, Neden Kitap, 2005.
- Erkoç, Nükhet: **Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Cariyelik ve Kadın**, Postiga Yayınları, İstanbul, 2010.
- Ersanlı, Kurtman: **Kakkan Melek, Evlilik İlişkilerini Geliştirme (Kuram ve Uygulama)**, Ankara, Nobel Yayınları, 2008.
- Ersoy, Ruhi: “Şehirleşme-Halk Kültürü İkileminde Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No: 20, 2006, s. 233-238.

- Eskin, Mehmet: **İntihar Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme**, Ankara HYB Yayıncılık, 2012.
- Eşref, Şitire Şehzadebaşı: “Mağduriyet-i Nisvan”, **Kadınlar Dünyası Dergisi**, 20 Haziran 1329, No. 78, s. 3-4.
- Fisher, Helen E.: **Cinsel Aşkın Anatomisi**, İstanbul, Varlık Yayınları, 2004.
- Gray, John: **Erkek Kadın ve İlişkileri Karşı Cinsle Barış**, 2.bs., İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 2003.
- Goldberg, Herb: **Yeni Kadın/Erkek İlişkileri**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2010.
- Goleman, Daniel: “Friends for Life: An Emerging Biology of Emotional Healing”, **The New York Times**, 10 October 2006.
- Goleman, Daniel: “İnsan Beyninin Bir Sırrı Daha Çözülüyor”, **Radikal Gazetesi**, 22 Ekim 2006.
- Göçgün, Önder: **Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993.

- Göka, Sena; Göka, Erol: **Kadınlar, Erkekler Âşıklar**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2008.
- Gökalp, Ziya; Türk Ailesi, Haz. Yusuf. Çotuksöken, **Kitaplar 1**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2007.
- Gökçe, Birsen; “Evlilik Kurumu ve Aile Yapısı ile İlişkileri”, **Türk Aile Ansiklopedisi**, Ankara, C.2, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991, s. 508-516.
- Graber, Gustav Hans: **Kadın Psikolojisi**, 4. bs., İstanbul, Çev. Kâmuran Şipal, Cem Yayınevi, 2006.
- Gruen, Arno: **Kendine İhanet Kadın ve Erkekte Özerklik Korkusu**, Çev. Ülkü Hastürk, 2.bs., İstanbul, Çitlenbik Yayınları, 2005.
- Gülsün, Murat; Ak, Mehmet; Bozkurt, Ali: “Psikiyatrik Açıdan Evlilik ve Cinsellik”, **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, No: 1, 2009, s. 68-79.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: **Gazetecilikte Son Yazılarım 2**, İstanbul, Özgür Yayınları, 2002.
- Hayta, M. Kemal; Algın, Osman: **Aşk ve Fört Kışkacında Ergen**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2013.
- Hızal, G. Senem Gençtürk: “Bir iletişim Biçimi Olarak Moda: "Modus"un Sınırları”, **İletişim:**

araştırmaları, C: 1, No: 1, 2003, s. 65-86.

Hortaçsu, Nuran:

Çocuklukta İlişkiler Ana Baba, Kardeş ve Arkadaşlar, Ankara, İmge Kitabevi, 2003.

Işık, Erol:

“Terk ederken bunları asla yapmayın!”, Milliyet Blog, (evrimii) <http://blog.milliyet.com.tr/>, 11.09.2012.

İli, Tülin Günşen:

“Aile İçi şiddet: Ankara-İstanbul ve İzmir Örneği”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C. 11, No: 1-2, 1994, s. 7-20.

İleri, Celal Nuri:

Uygarlıklar atışmasında Türkiye, Yay. Haz: Mahir Aydın, İstanbul, 2008.

İlkkaracan, Pınar:

75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1998.

İzmir, Gökalp:

Fazlıoğlu Aygl, Civelek Sezen, vd., **TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Faaliyet Raporu**, Ankara, TBMM Basımevi, 2011.

Kahveci, Nuri:

İslām Hukuku Açısından Nişanlılık, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2007.

Kalkan, Atiye:

“Avrupa Birliği Türkiye’de Kadın-Erkek Eşitsizliğinin Sosyolojik Kökenleri ve

- Politik Etkileri”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı Avrupa Birliği Programı, 2007.
- Kalyoncu, Hamdi: **Evlilik Öncesi Doğru Karar**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 2011.
- Kaner, Sema: “Kontrol Kuramı ve Gerçeklik Terapisi”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C. 26, No: 2, 1993, s. 569-585.
- Karabulut, Mustafa: “Tanzimat Dönemi Türk Romanlarında İstanbul ve Paris’e Bakış”, **Erdem dergisi**, No: 56, 2010, s. 103-113.
- Karaduman, Ayşen: **Kozmetikler ve Kadın**, (Çevrimiçi) http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kozmetikler_ve_kadin.pdf, 26.03.2013.
- Karatani, Kojin: **Metafor Olarak Mimari**, İstanbul, Metis Yayınları, 2010.
- Karay, Refik Halid: **Üç Nesil Üç Hayat**, İstanbul İnkılap Kitabevi, 2009.
- Kardam, Filiz: **Türkiye’deki Namus Cinayetlerinin Dinamikleri**, Ankara, Koza Yayın, 2005.

- Kavgacı, Güldane: “Aldatma Psikolojisi ve Aldatma Nedenleri”, (Çevrimiçi) <http://www.cinselterapi-merkezi.com/>, 06.09.2012.
- Kavuncu, Nur Velidedeoğlu: **Kadın Erkek İlişkilerinde Sorunlar ve Çözümleri**, 2.bs., Ankara, Efil Yayınevi, 2011.
- Kaya, Tebrike: “İstanbul’da Yaşayan Boşanmış Kadın ve Erkeklerin Boşanma Deneyimleri”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, Yedi Tepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Kazemi, Farhad: “Toplumsal Cinsiyet, İslam ve Politika”, Çev. Didem Özalpat, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: 53, No: 1, 2004, s. 251-268.
- Kisch, Heinrich: **Evlilikte Cinsiyet**, İstanbul, Dizerkonca Matbaası, 1961.
- Kuçuradi, İoanna: **Şiddet Sempozyumu**, Türk Tabipler Birliği Yayınları, 2007.
- Kurnaz, Şefika: **Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını**, İstanbul, MEB Yayınları, 1997.
- Kurnaz, Şefika: **II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını**, İstanbul, M.E.B., 1996.

- Kurt, Abdurrahman: “Dünden Bugüne Türk Ailesi” **Dünden Bugüne Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**, Edt. by. Mehmet Zencirkıran, Ankara, Nova Yayınları, 2006.
- Kurt, Abdurrahman: “Dünden Bugüne Türk Ailesi” **Dünden Bugüne Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**, Edt. by. Mehmet Zencirkıran, 2.bs, Bursa, Dora Basım Yayın, 2011.
- Könezoglu, Bilge: “Aile ve Ailenin Korunması”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk (Medeni Hukuk) Anabilim Dalı, 2006.
- Krishnananda & Amana: **İlişkilerde Gerçek Güven**, İstanbul, Butik Yayınları, 2008.
- Legato, Marrienne J.: **Erkek Neden Hatırlamaz, Kadın Neden Unutmaz**, Çev. Meral Gaspıralı, İstanbul, Altın Kitaplar, 2008.
- Lerner, Harriet: **Kandırma Dansı**, Çev. Ezgi Deniz, İstanbul, Varlık Yayınları, 2013.
- Lerner, Harriet: **Öfke Dansı**, Çev. Sinem Gül, İstanbul, Varlık Yayınları, 2012.
- Levend, Ağâh Sırrı: **Hüseyin Rahmi Gürpınar**, Ankara, TDK Yayınları, 1964.

- Levi-Strauss, Claude: **Mit ve Anlam**, Çev. Gökhan Yavuz, İstanbul İthaki Yayınları, 2013.
- Marangoz, Bakiye: **Geleneksellik ve Modernizm Kıskaçında Kadın'ın Üç Rolü**, İstanbul, Çıra Yayınları, 2011.
- Mayda, Arslan: “Yalnız'ın Psikolojisi”, **Sızıntı Dergisi**, No: 251, 1999.
- Maydaer, Saadet: “Klâsik Dönem Osmanlı Toplumunda Boşanma (Bursa Şer’iyye Sicillerine Göre)”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 16, No: 1, 2007, s. 299-320.
- Miller, Michael Vincent: **İkili İlişkilerde Terörizm (Erotik Yaşamın Yozlaşması)**, Çev. Sinem Gül, Varlık Yayınları, 2008.
- Moran, Berna: “Feminist Eleştiri Kuramı”, **Hürriyet Gösteri**, No: 123, 1991, s. 7-11.
- Moran, Berna: **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış**, 17. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, C. 1, 2004.
- Muchnick, Marc: **Pişmanlıklarınızdan Kurtulun**, Çev. Sibel Yücel, İstanbul, Arıtan Yayınevi, 2012.

- Nihan, Oğuz; Uygur, Niyazi: “Bir Olgu Nedeniyle Bebek Bezi Fetişizmi”, **Türk Psikiyatri Dergisi**, C. 16 No: 2, 2005, s. 133-138.
- Niven, David: **İnsan İlişkilerinin 100 Sırrı**, 2. bs., İstanbul, Altın Kitaplar Yayın Evi, 2007.
- Oral, Esat Timuçin: “Karasevda’dan Depresyon’a Hüznün Tarihi”, **Başka Psikiyatri ve Düşünce Dergisi**, No: 2, 2009, s. 1-10.
- Ortaylı, İlber: **Osmanlı Toplumunda Aile**, 9.bs., İstanbul, Pan Yayıncılık, 2009.
- Ögel, Bahattin: **Türk Kültür Tarihine Giriş**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, C. 7, 1991.
- Öğün, Aslıhan: “Türkiye’de Adam Öldürme Suçunda Etkili olan Bazı Sosyal/Kültürel Özelliklere İlişkin Sosyolojik Bir Araştırma”, **Polis Bilimleri Dergisi**, C.1, No: 2, 1998, s. 73-83.
- Özakman, Memduh: **Flört**, Ankara, Saypa Yayınevi, 1997.
- Özbek, Deniz: “Savunma Mekanizmaları”, (Çevrimiçi) <http://denizozbek.terapi.com/>, 07.09.2012.
- Özcan, Recai: **Türk Romanında Aşk (1972-1900)**, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, 2008, s. 78.

Özdemir, Gülen:

“Türk Kadınının Toplumsal Konumunun Gelişim Süreci”, **Sosyal Bilimler Metinleri**, Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayını, 2009, s. 1-19.

Özdemirci, Serdar:

“Rus Kültürü ve Edebiyatında Düello”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Özdenören, Rasim:

Aşkın Diyalektiği, İstanbul, İz Yayıncılık, 2008.

Özdenören, Rasim:

Yazı, İmge ve Gerçeklik, 3. bs., İstanbul, İz yayıncılık, 2011.

Özdener, Kadri Süreyya:

“İslam Öncesi Türklerde Kadının İktimai Yeri”, **Sosyoloji Konferansları**, No: 22, 1988, s. 225-235.

Özen, Cahid:

“Adlî Tıp ve Sosyal Tıp Bakımından Medeni Kanunumuzun Bazı Maddelerinin Tetkiki”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 8, No. 3, 1951, s. 394-399.

- Özerdoğan, N.; Sayiner D.; Köşgeroğlu N. vd.: “Kadın ve Fuhuş Olgusu”, (Çevrimiçi)
<http://cws.emu.edu.tr/en/conferences/>,
09.09.2012.
- Özkalp, Enver: “Aile Kurumu”, **Davranış Bilimine Giriş**, 3bs., T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2004.
- Özkırımlı, Atilla: “Cinsellik ve Açık Saçıklık Üzerine” **Gösteri Sanat-Edebiyat**, No: 10, 1981, s. 49-50.
- Özmen, Ahmet: “Anger: The Theoretical Approaches and The Factors Causing the Emergence in Individuals”, **Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences**, C. 39, No: 1, 2006, s. 39-56.
- Özmen, Erol: **Kendini Tanıma Rehberi**, Sistem Yayıncılık, (Çevrimiçi)
<http://www.psikoloji.web.tr/>,
16.09.2012.
- Özmen, Kemal: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Fransız Kişiler”, **FDE Yazın ve Dilbilim Dergisi**, Ankara, 1979, No: 3, s. 150-166.
- Özsoy, Saliha Demirel; Eşel, Ertuğrul: “İntihar (Özkıyım)”, **Anadolu Psikiyatri Dergisi**, No: 4, 2003, s. 175-185.

- Öztürk, Hüseyin: **Modern Eğitim Sosyolojisi**, İstanbul, Büyük Dağıtım Yayınevi, 1978.
- Öztürk, Mustafa: **Kıssaların Dili**, 3.bs., Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2012.
- Parla, Jale: **Babalar ve Oğullar (Tanzimat Romanının Epistemolojik Kökenleri)**, 7. bs., İstanbul İletişim Yayınları, 2009.
- Parlatır, İsmail: **Tanzimat Edebiyatında Kölelik**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987.
- Phillips, Adam: **Flört Üzerine**, Çev. Özden Arıkan, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1994.
- Pines, Ayala Malach: **Aşk ve Kıskançlık**, İstanbul, Okuyan Us Yayın, 2003.
- Poroy, Akif: **Türkiye’de Cinsellik**, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2005.
- Reik, Theodor: **Aşk ve Şehvet Üzerine**, 1.kitap, İstanbul, Say Yayınları, 2006.
- Reik, Theodor: **Aşk ve Şehvet Üzerine**, 2. kitap, İstanbul, Say Yayınları, 2009.
- Russell, Bertrand: **Evlilik ve Ahlak**, İstanbul, Say Kitap Pazarlama, 1983.

- Safa, Ahmet: “Kulluktan Hürriyete”, **Semerkand Dergisi**, No: 169, 2013.
- Sağ, Vahap: “Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kadını ve Atatürk”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. 2, No: 1, s. 9-23.
- Sağlam, Nuri: “Ben Deli miyim? Romanında Ahlakı Aykırı Neşriyat Yaptığı Gerekçesiyle Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Yargılanması”, **İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, İstanbul, No: XXXII, 2005, s. 1-20.
- Salih, Umut; Aladağ, Dicle Gül: “Aldatmaya Mı Programlıyız?”, **Focus Popüler Bilim ve Kültür Dergisi**, No: 2, 2005, s. 45-52.
- Saim, Hikmet: **Tecavüz**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2004.
- Sami, Şener: “İftira”, **İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, Şamil Yayıncılık, c. 4, 2000.
- Sancar, Aişe Aslı: **Osmanlı Toplumunda Kadın ve Aile**, 2.baskı, İstanbul, H.e.k.v yayınları, 1999.
- Sarandöl, Aslı: “İntihar”, **Birinci Basamak İçin Psikiyatri**, No: 1, 2003, s. 32-45.

- Savran, Gül Acar: “Hâlâ ve Yeniden: Bedenimiz Bizimdir.”, **Feminist Politika Dergisi**, No: 4, s. 17.
- Savran, Gülnur: “Feminist Teori ve Erkek Şiddeti”, **Defter**, 1994, No: 21, s. 45-53.
- Seçer, Zariye Şahin: “Anne-Baba-Çocuk İlişkisi”, **İnsan İlişkileri ve İletişim**, 4.bs., Edit by. Adem Solak, Hermes Basımevi, Ankara, 2009.
- Semerci, Z. Bengi: **Duyguların Şifresi**, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2005.
- Sevengil, Refik Ahmet: **İstanbul Nasıl Eğleniyordu (1453’ten 1927’ye kadar)**, 3. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 1990.
- Shermer, Michael: **İyilik ve Kötülüğün Bilimi**, İstanbul, Varlık Yayınları, 2007.
- Simmel, George: **Bireysellik ve Kültür**, İstanbul, Metis Yayınları, 2009.
- Siyez, Diğdem M.; Siyez, Ender: “Üniversite Öğrencilerinin Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklara İlişkin Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi”, **Türk Üroloji Dergisi**, No: 1, 2009, s. 49-55.

- Solak, Ömer: **Romanda Öteki Ötekinin Romanı**, Konya, Tablet Yayınları, 2008.
- Solmaz, Başak: “Söylenti ve Dedikodu Yönetimi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No: 16, 2006, s. 563-575.
- Solmuş, Tarık: “Çift ve Evlilik Danışmanlığı Çerçevesinde Romantik İlişkiler”, (Çevrimiçi) <http://www.tariksoltmus.org/>, 20.01.2013.
- Soysaldı, Mehmet: “Kur’an’da İftira Kavramı Ve Müfterilerin Hükümü”, **Diyanet İlmî Dergi**, C: 41, No: 4, 2005, s. 1-15.
- Sungur, Mehmet Z.: **Sen, Ben ve Aramızdaki Her Şey**, 15. bs., İstanbul, GOA Basım Yayın ve Tanıtım, 2009.
- Süngü, Esra Bayraktar: “Genç Erkek Olgun Kadın İlişkisi”, (Çevrimiçi) <http://www.tavsiyeediyorum.com/>, 12.01.2013.
- Sürekli, Derya: **Kadın ve Toplum**, İstanbul, Evrim Yayınevi, 2002.
- Şahin, Doğan: “Kişilik Bozuklukları”, **Klinik Gelişim**, C. 22, No: 4, 2009, s. 53.

Şahinkaya, Rezan:

Psiko-Sosyal Yönleriyle Aile, Ankara, Kardeş Basımevi, 1979.

Şengil, Fatma Bilgen:

“II. Meşrutiyet Dönemi Fikir Akımlarının Kadın Algısı”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Şentürk, Habil:

“Dürüstlük, **Yeni Ümit Dergisi**, No: 27, 1995.

Tacoğlu, Tuğça Poyraz:

“Türkiye’de Gerçekleştirilen Geleneksel Evlilik Çeşitlerinin Nedenleri ve Evlilikler Üzerinde Törenin Etkisi”, **ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, C. 2, No: 4, 2011, s. 116.

Tarhan, Nevzat:

Aile Okulu, 17. bs., İstanbul, Timaş Yayınları, 2013.

Tarhan, Nevzat:

Duyguların Psikolojisi, 11. bs., İstanbul, Timaş Yayınları, 2012.

Tarhan, Nevzat:

Evlilik Psikolojisi, 2. bs., İstanbul, Timaş Yayınları, 2006.

Tarhan, Nevzat:

Kadın Psikolojisi, İstanbul, Nesil Yayınları, 2012.

- Tarhan, Nevzat: “Sevgi Odaklı Yaşam Ne Kazandırıyor?”, **Köprü Dergisi**, No: 101, 2008.
- Tarhan, Nevzat: **Son Sığınak Aile**, 18.bs., İstanbul, Nesil Yayınları, 2012.
- Taşgin, Mursel; Bingöl, Haluk O.: “Karmaşık Ağlarda Dedikodu”, **Akademik Bilişim Konferansları**, 2013, s. 55-56.
- Taşkıran, Tezer: **Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları**, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1973.
- Tekin, Saadet: “Osmanlı’da Kadın ve Kadın Hapishaneleri”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 29, No: 47, 2010, s. 83-102.
- Timur, Taner: **Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik**, İstanbul, AFA Yayıncılık, 1991.
- Tolan, Barlas: “Aile, Cinsiyet ve Cinsel Roller”, **Türk Aile Ansiklopedisi**, Ankara, C.1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991, s. 208-214.

- Tokpınar, Cemil: “Tek Taraflı Gayret Yeterli mi?”, (Çevrimiçi) <http://www.ailem.gen.tr/>, 02.09.2012.
- Topaloğlu, Cafer; Boylu, Yasin: “Örgüt İçi Çatışmaların Türleri: Otel İşletmeleri Açısından Ayrıntılı Bir İnceleme”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No: 16, 2006, s. 10.
- Topaloğlu, Tayfun: Düş Peşine, İzmir, (Çevrimiçi) e-motivasyon.net, 2011.
- Topçuoğlu, Abdullah: **Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması**, Edt. by. Mustafa Turgut, Ankara, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010.
- Topkara, Mustafa: **Erkek Psikolojisi**, 2.bs., İstanbul, Karma Kitapları, 2009.
- Töre, Enver: “Türk Tiyatrosunun Kaynakları”, **Turkish Studies**, C.4, No: 1, 2009, s. 2181-2348.
- Türk, İbrahim: “Değerler Eğitiminde Saygı”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat, Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

- Türküsey, Sevdâ: **Duygu Kontrolü İle Kişisel Başarı**, İstanbul, Akis Kitap, 2011.
- Tüzün, Esra: “Evlilik ve çocuk seksi bitirir mi?”, **Sabah Gazetesi**, 2006.
- Uçkan, İlhan: **Aldatılan Kadının Klavuzu**, İstanbul, Artemis Yayınları, 2007.
- Uysal, Enver: “Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsanî Erdemler–İslâmî Erdemler”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 12, No: 1, 2003, s. 51-69.
- Ülken, Hilmi Ziya: **Aşk Ahlâkı**, İstanbul, Dünya Yayıncılık, 2004.
- Ünlü, Sezen: “Davranış Bozuklukları ve Savunma Mekanizmaları”, **Psikoloji**, Ed. by. Ayhan Hakan, Anadolu Üniversitesi Yayını, 2001.
- Verhaeghe, Paul: **Yalnızlık Zamanında Aşk**, Çev. Ece Cihan Ertem - Mehmet Öznur, İstanbul, Encore Yayınları, 2003.
- Vıcıl, Oğuzhan: “Umutsuz Aşk, Bağımlılık Mıdır?”, **Tübitak Bilim ve Teknik Dergisi**, No: 513, 2010, s. 12-13.

- Wilson, Glenn D.; Mclaughlin, Chris: **Aşk Bilimi**, İstanbul, Çitlenbik Yayınları, 2002.
- Yabancı, Serhat: “İnsan Neden Aldatır”, (Çevrimiçi) <http://www.doktorsitesi.com/>, 10.09.2012.
- Yaka, Aydın: **Sosyal Değişme**, İstanbul, Gündoğan Yayınları, 2011.
- Yaman, Seyhan Çelik: “Osmanlı Devleti’nden Cumhuriyete Geçiş Dönemi Türk Romanlarında İstanbul Ailesi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Yeniçeri, Zuhale; Doğan Kökdemir: “Aldatıyorum... Mazeretim Var”, (Çevrimiçi) <http://www.baskent.edu.tr>, 22.08.2012.
- Yetkin, Aydın: “II. Meşrutiyet Döneminde Toplumsal Ahlak Bunalımı: Fuhuş Meselesi”, **Tarihin Peşinde Uluslararası ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, No. 6, 2011, s. 21-54.
- Yıldız, Narin: **Kadın Erkek İktidar Savaşı**, İstanbul, Ferfır Eğitim ve Yayıncılık, 2012.
- Yıldız Nilgün: “Kıskançlık aşkın göstergesi mi?”, **Hürriyet Gazetesi**, 28 Aralık 2009.

- Yılmaz, Ahmet: “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi”, **ÇTTAD**, C. IX No: 20-21, s. 191-212.
- Yılmaz, Ozan: **Aşkın Evrimi**, 3.bs., İstanbul, Ceylan Yayınları, 2005.
- Zerrin, Fatma: “Derdlerimiz”, **Kadınlar Dünyası Dergisi**, No: 48, Mayıs 1329, s. 2-3.
- Zevkliler, Aydın: “Türk Hukukunda Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, **AUHF**, 1968, s. 173-236.
- (...) “Aşkın Gücü”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, Gelişim Yayınları, İstanbul, Cilt 4, 1975.
- (...) “Aşık Olmak”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 2, 1975.
- (...) “Aşk ve Kara Sevda; Aşk ve Bağımlılık”, (Çevrimiçi) <http://bilgi.iliskidegerlendirme.com/>, 12.01.213.
- (...) “Bir Kadın İki Erkeği Birden Sevebilir mi? “, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 2, 1975.

- (...) CETAD, **Cinsel Yaşam ve Sorunları**, Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Alanında Ulusal ve Yerel Medya Yoluyla Savunuculuk Projesi, Haziran 2006-Haziran 2007.
- (...) CETAD, “Kadın Cinselliği” Dosyası”, **5. Bilgilendirme Dosyası Basın Bülteni**, İstanbul, Şubat 2007.
- (...) Doğan Şahin, “Eşine Karşı Cinsel İstek Duymayanlar Ne Yapabilir?”, (Çevrimiçi)
<http://www.uzmantv.com/esine-karsi-cinsel-istek-duymayanlar-ne-yapabilir>, 21.01.2013.
- (...) “Düşsel Aşk” **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, Gelişim Yayınları, İstanbul, C. 2., 1975.
- (...) “Erkek İki Kadını Birden Sevebilir mi”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 1, 1975.
- (...) “Eski Karının Gölgesi”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 2, 1975.

- (...) “Eşler Arası İletişimsizliğin Nedeni Nedir?”, Aktüel Psikoloji, (Çevrimiçi) http://www.aktuelpsikoloji.com/haber.php?haber_id=8899, 21.01.2013.
- (...) “Evlenme”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, İstanbul, C.8, Milliyet Gazetecilik A.Ş., t.y.
- (...) “Geçmişinizi Gizlemeniz Gerekir Mi?”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 4, 1975.
- (...) “Hülle”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, İstanbul, Milliyet Gazetecilik A.Ş., C. 11, t.y.
- (...) “Kadınların ilişkilerindeki ‘baba’ figürü”, **Hürriyet Aile**, 12.02.2013.
- (...) Kaos GL, **Sıkça Sorulan Sorular**, Açık Toplum Vakfı, 2011.
- (...) “Karım Beni Aldatıyor mu?”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 2, 1975.
- (...) “Kişinin Yalan Söylediği Nasıl Anlaşılır?”, **Hürriyet Aile**, 27 Mart 2012.

- (...) “Kocalar Neden Evlerini Terk Eder, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 4, 1975.
- (...), “Korkularınızdan kurtulun!”, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/>, 05.09.2012.
- (...) MEB, **Enfeksiyon Hastalıklarının Bulaşma Yolları**, Ankara, 2012.
- (...) MEB, **Giyimde Süslenme**, Ankara, Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, 2006.
- (...) “Nikâhsız Evlilikler”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 1, 1975.
- (...) “Para Ne Demektir?”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 3, 1975.
- (...) “Röntgencilik”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, İstanbul, Milliyet Gazetecilik A.Ş., C. 19, t.y.

- (...) “Sanrı”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, İstanbul, C.19, Milliyet Gazetecilik A.Ş., t.y.
- (...) “Seks Bağımlılığı”, **Hürriyet Aile**, 29 Ekim 2012.
- (...) “Sevginin Değişik Görünümleri”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 2, 1975.
- (...) “Sitem”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, İstanbul, C. 20, Milliyet Gazetecilik A.Ş., t.y.
- (...) “Sizi mi Seviyor Paranızı mı?”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 2, 1975.
- (...) Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, **Kadına ve Aile Bireylerine Yönelik Şiddet İnceleme Raporu**, 2011.
- (...) Türkiye Yeşilay Cemiyeti, **Fuhuş Beyaz Kadın Ticareti ve Çocuk İstismarı**, İstanbul, 2011.
- (...) “Üvey Anne-Babalar Nasıl İyi Ebeveyn Olabilir”, (Çevrimiçi)

<http://www.psikoloji.com.tr/>,

26.08.2012.

(...)

“Yaşça Büyük Erkek Daha mı Güvenilir?”, **Haber Türk**, 26.11.2010.

(...)

“Yaşlı Erkeklerle Genç Kadınların Evliliği”, **Kadın ve Erkek Ruhsal ve Cinsel İlişkiler Ansiklopedisi**, İstanbul, Gelişim Yayınları, C. 5, 1975.

(...)

“Zoraki Evlilik Nedir?” (Çevrimiçi)
http://www.fr.ch/imr/files/pdf34/mariage_force_turc_fribourg.pdf, 31.08.2012.

(...)

“100 Yıl Önceki İzdivaç İlanları”, **Haber Vakti**, 16.05.2011.

ÖZGEÇMİŞ

1986 yılında Tekirdağ'da doğdu. İlköğrenimini Rami Atatürk İlköğretim Okulu'nda, ortaöğrenimini ise Şehremini Süper Lisesi'nde, 2004 yılında tamamladı. Aynı yıl girdiği Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nden 2007 yılında mezun oldu. Yine aynı yıl İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalına yüksek lisansını yapmak üzere kaydoldu. 2009 yılında "Cumhuriyet Dönemi Dergilerinden Akbaba'da Edebiyat ve Karikatür İlişkisi" konulu tez çalışmasıyla master derecesini aldı.